

BIDRAG

till

KÄNNEDOM AF

FINLANDS NATUR OCH FOLK,

utgifna

af

Finska Vetenskaps-Societeten.

Tjugondeandra Häftet.

HELSINGFORS,

Finska Litteratur-Sällskapets tryckeri, 1873.

FINLANDS FOGLAR,

hufvudsakligen till deras drägter

beskrifna af

MAGNUS von WRIGHT.

Senare afdelningen,

efter författarens död omarbetad

med särskild hänsyn till arternas utbredning

och utgifven af

JOHAN AXEL PALMÉN.

HELSINGFORS,

Finska Litteratur-Sällskapets tryckeri, 1873.

Då *Magnus v. Wright* år 1859 utgaf „**Finlands foglar, hufvudsakligen till deras drägter beskrifna; förra afdelningen**“ var jemväl fortsättningen redan till stor del affattad i manuskript, men blef emellertid ej vidare utarbetad intill författarens den 5 juli 1868 timade frånfälle. Hans rättsinnehafvare inlemnade detsamma i början af år 1871 till granskning af finska Vetenskaps Societeten, som fann det vara alltför ofulländadt för att i sådant skick kunna publiceras; men emedan skäl likväl förefanns att söka tillgodogöra det nedlagda arbetet, erbjöd Societeten undertecknad att redigera verket för offentligheten. Då det nu efter tvenne års förlopp öfverlemnas till allmänheten, omarbetadt i högre grad än först varit afsedt, åligger det utgifvaren att framställa och motivera de genomförda ändringarne, till hvilka den aflidnes rättsinnehafvare på förhand lemnat sitt medgifvande.

Manuskriptet bestod hufvudsakligen af **drägtbeskrifningar** till de finska hönsfoglarne, vadarne och simfoglarne. Vissa delar saknades dock helt och hållet eller voro blott påbörjade och hafva derföre utarbetats af undertecknad allena. Så är fallet med slägtena *Cygnus* och *Anser* (sid. 308—360), nästan hela familjen *Pelecanidæ* (sid. 548—561), sl. *Larus*, *Lestris* och fam. *Procellariidæ* (sid. 581—633) samt nästan allt af fam. *Alcidæ* (sid. 664—680), hvarutom enskilda drägtbeskrifningar tillkommit i alla delar af arbetet. — Den jemförelsevis bäst affattade delen utgjordes af sl. *Anas*, *Fuligula* och *Mergus*, hvilka varit förf:s starkaste sida. Inom dessa slägten voro drägterna beskrifna omständligt, merendels efter färska foglar eller exemplar i Universitetets finska fogelsamling, hvilka vanligen citerats genom anfördt datum, eller också efter originalmålningar af förf. och hans bröder

de hafva således ingått i arbetet med blott formella ändringar (sid. 360—547). I öfrigt har deremot manuskriptet erfordrat betydliga ändringar, till följd af åtskilliga brister i anordningen och behandlingen af ämnet, bland hvilka tvenne synas här böra särskildt framhållas.

Såsom *M. v. Wright* redan i förordet till förra afdelningen uppgifvit har *Naumanns* Naturgeschichte der Vögel Deutschlands varit hans förebild i flere afseenden. Detta framstår mest påtagligt inom hela ordningen vadare samt i slägtena *Sterna*, *Colymbus* och *Podiceps* bland simfoglarne. Här är nemligen originalet så troget följdt beträffande både drägtbeskrifningarne och arternas allmänna utbredning, att manuskriptet i det närmaste varit en med urval gjord och sammandragen öfversättning deraf, äfvensom på många ställen märkes, att finska exemplar icke begagnats såsom nödvändig kontroll för öfversättningens återgifvande af rätta förhållandet. Då nu emellertid arbetets deskriptiva värde väsentligen beror derpå, att beskrifningarne troget återgifva inhemska original, såg sig utgifvaren nödsakad att jemföra manuskriptets samtliga beskrifningar med exemplar i universitetets finska museum (betecknadt med *F. M.*) eller, om drägten saknats derstädes, åtminstone med utländska exemplar uti zoologiska musei systematiska fogelsamling (*Z. M.*) samt att i enlighet dermed korrigera dem. — De från *Naumanns* verk lånade, onödigtvis omständliga beskrifningarne på sådana drägter, som bäras i andra länder, men aldrig hos oss (t. ex. flere vadares vinterdrägter), har utg. ofta i saknad af exemplar icke vågat afkorta på egen hand, utan nödgats låta qvarstå. — Af samma anledning som drägtbeskrifningarne hafva alla i arbetet angifna mått på näbbar och fötter blifvit ånyo uppmätta på exemplar, der sådana funnits på orten, hvaremot uppgifterna om kroppslängden och vingbredden endast i få fall kunnat kontrolleras genom originalmätningar och qvarstå derföre mest lånade från *Naumanns* eller *Nilssons* verk.

I likhet med *Naumann* hade äfven *M. v. Wright* upptagit hvarje arts drägter i den ordningsföljd fogeln sjelf ge-

nomgår dem, nemligen först dun- och ungfoglars samt sedan de gamlas. En sådan anordning kunde lämpa sig för ett omfattande vetenskapligt verk, hvarest de utbildade drägterna i alla fall slutligen beskrifvas fullständigt; men uti en sammandragen eller förkortad öfversättning uppstod derigenom den oegentlighet, att beskrifningen på artens fullt utvecklade och således hufvudsakliga drägt innehöll hänvisningar till mindre utvecklade och yngre uti alla delar, hvari begge öfverenstämde med hvarandra, ehuru förhållandet borde vara omvändt. Då åter på denna grund hufvuddrägten af utg. blifvit ställd främst och de öfriga anslutits till densamma, blef det nödvändigt att sönderstycka alla beskrifningarne och af delarne sedan hopfoga nya enligt någon antagen ordningsföljd *).

Den **systematiska anordningen af grupper och slägten** var uti manuskriptet endast ofullständigt (för vadarne) eller alldeles icke (för simfoglarne) genomförd, hvarföre utg. ej ansett sig bunden deraf, utan enligt egen öfvertygelse anslutit sig till de bästa tillgängliga arbeten. Likväl har utg. icke funnit lämpligt att uti en specialfauna öfver ett mindre område antaga den af nyare systematiker öfverdrifna sönderdelningen i små slägten, utan bibehållit dessa endast såsom underslägten, hvilkas inbördes ställning framgår ur en kort inledande öfversigt af hvarje grupp. — En liknande anordning har vidtagits med några mycket nära beslägtade s. k. arter, hvilka här anföras endast såsom vikarierande geografiska varieteter eller ett slag af underarter (t. ex. inom slägtet *Anser*); dock har denna uppfattning ej kunnat genomföras uti hela arbetet. — Hvad åter angår sjelfva artnamnen har utg. ansett det vara hvarken nödigt eller nyttigt att uti en handbok med faunistiskt syftemål alltid med sträng konseqvens antaga den benämning, som för närvarande utredts vara äldst, utan merendels bibehållit ett yngre, men eljest

*) Emedan manuskriptet således icke blifvit offentliggjordt i oförändradt skick och derföre möjligen ännu kan ega något intresse, förvaras det framdeles uti Vetenskaps-Societetens arkiv.

klanderfritt artnamn, då fogeln är derunder väl bekant öfverallt i literaturen och särskildt i Skandinavien. Härigenom borde något tvifvel ej kunna uppstå hvilken fogel med namnet åsyftas och således är afsigten med detsamma utan vidare omgångar fullständigt vunnen. Till den deraf intresserades tjenst anföras dock jemte de i texten antagna äfven de enligt nomenklaturens regler prioriterade benämningarne.

Då nu så vidlyftiga förändringar blifvit genomförda i afseende å manuskriptets hufvudsakliga del, den deskriptiva, har utg. ansett sig oförhindrad att äfven i sjelfva plananläggningen göra en af behofvet påkallad utvidgning i så måtto, att **arternas geografiska utbredning** blifvit omständligt behandlad. Det ligger i sakens natur, att specialfaunan öfver en mycket bearbetad djurgrupp just i denna del kan frambära sina jemförelsevis rikhaltigaste bidrag till vetenskapens förkofran. Ett inskränkt område, beläget så som vårt, har nemligen ej att uppvisa någon egen art, drägterna äro i det närmaste de samma och lefnadssättet afviker föga från det uti närgränsande länder observerade; än mindre kunna några bidrag lemnas till den vetenskapliga systematiken, hvilken bör grundas på mera omfattande undersökningar. Annorlunda är deremot förhållandet med zoogeografin, som ännu hvarken fått ett tillräckligt material af fakta insamladt, eller stadgat grunderna för en planmässig bearbetning af dem. Så mycket är likväl redan säkert, att forskningen här måste stöda sig på alldeles lokala och i detalj gående observationer. Det är derföre hvarje specialfaunas uppgift att framlägga ett så rikhaltigt och tillförlitligt material som möjligt från hela det behandlade området. Enhvar som egnar frågan någon uppmärksamhet skall medgifva, att en dylik uppgift icke kan lösas utan förenade ansträngningar af alla landets sakkännare, hvilka böra meddela sin erfarenhet, hvarje från sin ort. Om de rätt uppfatta forskningens syfte, hafva de här ett vidsträckt fält för nyttig verksamhet samt kunna uti ändamålsenligt affattade lokalförteckningar från mindre delar af landet meddela iakttagelser, som äfven för vetenskapen i sin helhet blifva värdefulla. Begagnande dessa nödvändiga före-

löpare bör specialfaunan ordna och sammansluta hela det småningom insamlade materialet, hvars vetenskapliga bearbetning härefter vidtager *). Enligt denna uppfattning af den zoogeografiska forskningens gång blifva lokalförteckningarne de första inom literaturen synliga utgångspunkterna för densamma, hvarföre också dem måste tillerkännas en framstående betydelse, jemte det synnerlig vigt bör läggas deruppå, att de noggrant återgifva faktiska förhållandena i naturen. Utg. har med afsigt här egnat så mycken uppmärksamhet åt ämnet, såväl för att framhålla denna sist anförda omständighet till behjertande af dem, hvilka deltaga i utredningen af fosterlandets fauna, som ock derföre att sjelfva frågan om lokalförteckningarnes värde icke alltid blifvit så bedömd som här ofvan. Stundom har skarpt klander uttalats emot dem och särskildt emot deras offentliggörande, i det man förmenat, att slika afhandlingar icke skulle lända vetenskapen till någon nytta, men väl vore skadliga såsom onödig barlast och ett lockbete för dilettanter att uppträda som författare; som deras enda resultat framhålles då, att de utvisa författarenes egen okunnighet i ämnet och bristen på vetenskaplig kritik hos dem, som bringa dylika namnlistor för offentligheten. Svaret härpå ligger redan i det ofvan yttrade; de uttalade satserna äro icke vederlagda med blotta klandret, utan bör derjemte antydas på hvilket annat sätt något allmänt resultat eljest må kunna ernås uti denna fråga.

---

*) Oaktadt rikedomen på arbeten, som öka och ordna det i Skandinavien insamlade ornitologiska materialet, finnes icke mer än ett försök att på ofvan antydt sätt bearbeta detsamma, nemligen *Wallengrens* förtjenstfulla afhandling Brütezonen der Vögel innerhalb Skandinavien (*Naumannia* 1854—56). Icke ens detta har tillbörligen blifvit uppmärksammadt af nordens faunistiska författare, ty svenska allmänheten har fått del deraf endast genom en mycket sammandragen upprepning af dess slutresultat, meddelad af *Westerlund* i hans Skandinaviska oologi (inledn., mom. 2—4 sidd. 5—19). Besynnerligt nog har deremot detta referat blifvit till tyskan öfversatt af en hr *K. v. Willemoes-Suhm* och infördt i *Petermanns* Geographische Mittheilungen, 16 Bd. 1870 sidd. 373—379, med fullständigt förtigande af det ursprungliga, på samma språk affattade men vida fullständigare originalet.

Ty när uppgifterna äro riktiga, måste de vara till gagn, och detta i allt högre grad, ju mera väsentliga luckor de fylla, och ju fullständigare de äro. Om de erhållas från många närliggande orter, så rätta och komplettera de hvarandra desto bättre, och meddelas de äfven af mindre vidtbekanta personer, så förtjena de likväl att bevaras. Vårt på fackmän fattiga land har icke råd att ringakta de små krafterna; detta skulle tillintetgöra ett allmännare intresse för ämnet och i stället för åsyftad vetenskaplig grundlighet finge man ingen vetenskaplighet alls.

I enlighet med nu uttalade åsigter kan en arts förekomst inom landet rätt uppfattas först då synkretsen vidgas utom vår faunas trånga gränser. *Arternas allmänna geografiska utbredning* anföres derföre uti denna senare afdelning mer omständligt och planmässigt än i den förra, och med särskilt afseende å såväl häckningsområdet som vinterstationerna. Vid denna framställning har utg. försökt stöda sig direkte på originaluppgifter från olika länder och dervid användt nästan all den literatur våra bibliotek erbjuda. Angående flyttningarne meddelas här endast preliminärt resultaten af egna undersökningar, hvilka äro afsedda att ingå uti ett annat arbete.

Beträffande *fogelarternas utbredning inom Finlands naturalhistoriska område* — begränsadt från finska viken till Hvita hafvet såsom numera allmänt antages — är visserligen ganska mycket härförinnan utredt, men detta har delvis förfelat sin verkan, då det mesta varit splittradt på olika håll och vigtiga delar ingått endast uti några för allmänheten nästan oåtkomliga tidskrifter. I närvarande bearbetning har utg. velat sammanställa *allt* det material i ämnet, som varit honom bekant, såväl i afsigt att upplysa hvad hittills är kändt, som ock för att bristerna i vårt vetande må vara synliga och luckorna derigenom hastigare kunna fyllas samt felen rättas. Framställningen af hvarje art inledes genom ett kort och på enskildheterna grundadt allmänt omdöme; derefter upptagas enskilda observationer från hvarje ort, i ordningsföljd från söder till norr eller tvertom allt efter som arten

är sydlig eller nordisk. Till förekommande af oriktiga tolkningar är originalens ordalydelse begagnad så vidt sammanhanget tillåtit det, mest dock i förkortad form. Äfven här anföras först häckningsorterna och derefter de ställen, hvarest arten träffats endast stadd på flyttning eller vintertid. Såsom källor hafva anlitats alla hittills tryckta afhandlingar angående Finlands fogelfauna, och uppräknas de här nedan, hvarvid för vår allmänhet mera obekanta arbeten beledsagas af anmärkningar, mest om författarenes vetenskapliga resor i landet. — Då dessa afhandlingar emellertid icke kunnat anses allena för sig motsvara den kännedom man för närvarande verkligen eger om vår fogelfauna, utan mycken erfarenhet bort antagas ytterligare ligga spridd hos enskilda sakkännare, ville utg. ock erbjuda dem tillfälle att inlemna meddelanden, hvarigenom någon del af luckorna redan nu skulle fyllas och arbetets värde derjemte ökas med originaluppgifter. Sedan tvenne år tillbaka har utg. derföre anhållit om bidrag af de ärade landsmän, utaf hvilkas intresse för saken och kännedom af ämnet dylika varit att vänta, och han beklagar endast att sannolikt mången för honom obekant kännare dervid blifvit oafsigtligt förbigången. Flertalet af desse landsmän har också gått uttalade önskningar till mötes och lemnat mer eller mindre omfattande skriftliga förteckningar och meddelanden att fritt begagnas. Utgifvaren uppfyller en kär pligt då han härmed offentligen betygar desse landsmän sin varma tacksamhet såväl för de insända bidragen, hvilka längre fram uppräknas, som ock för det välvilliga tillmötesgåendet vid efteråt gjorda förfrågningar. Likaledes bör utg. med tacksamhet omnämna, att *M. v. Wrights* närmaste anhöriga välvilligt upplåtit den aflidnes samtliga anteckningar till begagnande; medan sjelfva manuskriptet innehållit endast få originalnotiser, hafva deremot den aflidnes enskilda dagboksanteckningar från 1825 till hans död 1868 erbjudit en mängd uppgifter om foglarnes ankomst till Helsingfors och Haminanlaks, hvilka anteckningar utg. ordnat och vid enskilda arter meddelat i texten. — Hvarje anförd uppgift står, såsom lätt inses, för den persons räkning, som meddelat densamma

och citeras; tryckta notiser, som utg. ansett vara oriktiga, hafva särskildt blifvit vederlagda med anförande af skäl, hvaremot dylika från skriftliga meddelanden antingen alldeles icke upptagits eller ock endast med utgifvarens reservation. — En yttre förändring är slutligen vidtagen i så måtto, att af alla arter, hvilka anträffats inom området, endast de som häcka inom detsamma försetts med nummer, fortlöpande i skild följd för hvarje ordning, hvaremot de, som blott flytta derigenom eller tillfälligtvis förekommit, sakna nummer (jfr sid. 682). Med fin stil anföras likasom förut sådana arter, som anträffats endast i grannländerna, men ännu ej hos oss*).

Frågan om *foglarnes flyttningar genom vårt område* står i så nära sammanhang med föregående ämne, att också den upptages till närmare skärskådande. I de fall, der utg. för vårt område kommit till något resultat beträffande stråkvägarne, anföras dessa och motiveras. Medeltiden för arternas ankomst till olika orter angifves för de arter, som erbjudit ett så stort material af iakttagelser, att en beräkning varit möjlig; likväl kunna resultaten ingalunda gälla för vetenskapligt noggranna, utan äro blott approximativa, enär de grundats allenast på omedelbar beräkning af medeltalet utaf tillgängliga data. Der ett tillräckligt antal fakta icke funnits att tillgå anföres endast ungefärliga ankomsttiden, mest till sydkusten; och för arter, om hvilka knappast någon observation förut funnits offentliggjord, har utg. bifogat alla data han kunnat öfverkomma uti de begagnade källorna.

Särskild uppmärksamhet har egnats *allmogens benämningar* på fogelarterna, hvilka här sammanställas, så vidt det varit möjligt, med anförande af orten der de begagnas; nöd-

---

*) Från sistnämnda regel måste anmärkas några undantag. *Tetrao hybr. lagopides* har af förbiseende erhållit grof stil. Med afsigt hafva deremot *Limosa ægocephala*, *Anser segetum* varr. *rufescens* och *brachyrhynchus* fått samma stilart, ehuru eller snarare emedan de anträffats straxt utom våra naturhistoriska gränser och utan tvifvel någon gång stå att finna äfven inom dem. Med grof stil upptagas äfven ett par icke fullt säkert observerade arter (*Fuligula histrionica* och *Puffinus major*).

vändigheten att bifoga denna uppgift framgår af sig sjelf, men har icke alltid blifvit iakttagen uti de samlingar af lokalnamn, som literaturen erbjuder.

Uti förra afdelningen af arbetet hade *M. v. Wright* för åtskilliga arter meddelat omständliga och på egen erfarenhet grundade framställningar af foglarnes lefnadssätt, bon, ägg m. m. Det obetydliga, som fanns häraf uti manuskriptet till senare afdelningen har naturligtvis ingått i arbetet, liksom ock det af andra personer skriftligen meddelade, men derutöfver har utgifvaren icke fullföljt planen. Orsaken härtill är ej ett omotiveradt underskattande af frågans vigt, utan ligger helt enkelt deri, att utg. sjelf saknat tillräcklig erfarenhet i ämnet och ej heller ansett det lämpligt att ur andras arbeten afkopiera sådant, som hvarje läsare hellre inhemtar ur originalen. Hellre än att meddela korta och otillfredsställande beskrifningar och mått af ägg enligt finska samlingen, får utg. hänvisa till en fullständig handbok i frågan, *Westerlunds* Skandinaviska oologi (Stockholm 1867). Sådant förevarande arbete nu framträder kan det icke anses vara en fullständig fauna, jemförlig med *Nilssons*, *Sundevalls* eller *Lilljeborgs* svenska arbeten, utan allenast ett förarbete till en sådan. I öfrigt upprepar utgifvaren äfven för sin del *v. Wrights* motto till förra afdelningen: minä annan jonka tiiän, toinen lisät jatkakoon.

Om den nu gjorda omständliga framställningen af arternas utbredning skulle anses lända den fosterländska forskningen till gagn och en bearbetning i samma syfte jemväl af de öfriga fogelordningarne blefve af behofvet påkallad, vore det utg:s afsigt att söka åstadkomma en sådan. Skulle ärade landsmän för detta ändamål vilja fortfarande tillsända mig meddelanden, vore dylika i hög grad tacknämliga, liksom jag saken till fromma utber mig äfven rättelser och tillägg till närvarande arbete. Högsta värde ega de bidrag, som med tillförlitlighet och fullständighet förena största möjliga detaljrikedom; men äfven hvarje liten uppgift eger sitt intresse blott den stöder sig på en fullt pålitlig observation. Bättre är att uppgifva de flere eller färre enskilda fall, då man

observerat en på orten sällsynt art samt dagen för observationen, än att på måfå meddela, att arten är temligen sällsynt eller något dylikt. Likaså må datum angifvas då en nordisk fogel om sommaren blifvit skjuten i sydliga delen af landet, men icke på grund af detta enda fall utan vidare påstås, att fogeln också skulle häckat på platsen, då man likväl funnit hvarken bo, ägg eller späda ungar. — Med denna uppmaning öfverlemnas närvarande arbete åt den finska fogelfaunans vänner.

Helsingfors i september 1873.

J. A. Palmén.

Tryckta källor angående fogelarternas förekomst inom Finlands naturalhistoriska område.

(Uppräknade i tidsföljd*).

E. J. Grape. Utkast till Beskrifning öfver Enontekis Sokn i Torneå Lappmark**).

P. U. Sadelin. Fauna fennica sive enumeratio animalium, qvæ alit terra Finlandiæ insulæque ei adjacentes. Diss. acad., Aboæ 1810, — jemte Addenda 1819.

Dessa äldre förteckningar meddela jemförelsevis få specialuppgifter, deribland åtskilliga otillförlitliga, men ega dock intresse såsom de första i sitt slag. *Sadelin* upptager svenska och finska benämningar, ehuru utan lokaluppgift.

A. Th. v. Middendorff. Bericht über die ornith. Ergebnisse der naturhist. Reise in Lappland während des Sommers 1840***).

Innehåller en omständlig och vigtig redogörelse för fogelfaunan omkring lappska halfön. Förf. lemnade Archangel d. 26 juni n. st., passerade Sossnowetz, Triostrow, Ponoj d. 12 juli, Schuretskaja, Teriberskaja, trakterna vid Kola vikens mynning och Fiskare-halföarne (Ribatschi) till d. 2 aug., Kola, Wadsö till d. 18 aug., Wardö till d. 25 aug., Nordkap, ytterligare Kola till d. 7 sept., och begaf sig sedan tvärs öfver land till Kantalahti d. 18 sept. samt tillbaka till Archangel. — *K. E. v. Baer* har till arbetet fogat ett Nachtrag (l. c. sid. 259—272).

L. Schrader, meddelanden uti Isis 1842 (se nedan).

A. W. Malm. Ornitologiska bidrag till Skandinavisk fauna †).

---

*) Här upptagas ej afhandlingar om enskilda arter, utan citeras de i texten, der så ansetts nödigt.

**) K. Vet. Ak. nya Handl. 1803—4; foglarne uppräknas sidd. 92—97, årg. 1804.

***) *Baer* und *Helmersen*, Beitr. z. Kenntn. d. Russ. Reiches VIII sid. 187—258, S:t Petersburg 1843.

†) *Kroeyers* Nat.-hist. Tidsskr. ny række Bd 1, Köpenhamn 1844—45.

Innehåller från vårt område uppgifter om flyttfoglarnes ankomst till Enare från medlet af april till slutet af maj 1841 samt anteckningar om foglarne i Enare och Utsjoki lappmarker under samma tid ända till medlet af aug. äfvensom under följande vinter, samt slutligen om fogelfaunan längs kusten mellan Pasvikelfvens mynning och Nordkap under aug. och halfva sept. 1841 samt förra delen af sommaren 1842.

Magnus v. Wright. Helsingforstraktens fogelfauna jemte anmärkningar vid en del dithörande fogelarter, enligt anteckningar åren 1831—47 *).

Wilh. Lilljeborg. Bidrag till norra Rysslands och Norges fauna, samlade under en vetenskaplig resa i dessa länder 1848 **).

Inom vårt område besökte förf. blott Schuretskaja på lappska halföns norra kust, resten af resan skedde ostligare; foglarne uppräknas sid. 231—313.

C. E. Bergstrand. Ålands däggdjur, foglar, amfibier och fiskar. Westerås 1852.

En i många afseenden mindre pålitlig, naken namnförteckning, upptagande flere arter endast på grund af förmodanden eller åtminstone utan att exemplar erhållits.

Leop. Schrader. Beobachtungen über die Vögel Lapplands ***).

Arbetet innehåller vigtiga notiser om fogelfaunan vid vestligaste delen af vår ishafskust. — *Schrader* var född i Braunschweig och uppehöll sig flere skof uti nordligaste Skandinavien. År 1841 vistades han †) i Enare från medlet af april till midsommaren, sedermera i Utsjoki till medlet af aug. och i Nyborg vid Warangerfjord till medlet af september s. å., hvarefter han öfver Enare återvände till Haaparanta. Om vårvintern år 1842 begaf han sig åter upp till Nyborg och dröjde der från

---

*) Notiser ur Sällskapets pro Fauna et Flora fennica förh., hft. I. Helsingfors 1848, sidd. 33—68. Tillägg s. 305—306.

**) Sv. Vet. Ak. förh. 1850 s. 231—341; författaren har offentliggjort äfven andra afhandlingar i samma ämne.

***) *Cabanis* Journ. f. Ornith. 1853 sidd. 240—260 och 305—326. Anteckningarne äro redigerade af pastor *W. Pässler.*

†) *Schrader* och *Malm* synas hafva följts åt, ehuru ingendera omnämner sin reskamrat; åtminstone framgår det af samstämmigheten uti data och orter samt deraf, att en ung svensk hr „*Malmö*“ i förbigående omtalas uti Isis (l. c.).

medlet af mars till slutet af juli då han återvände till Tyskland. År 1844 infann han sig åter i Nyborg i början af mars och stannade nu ända till medlet af augusti år 1847. Efter att å nyo hafva besökt sitt hemland kom han slutligen i medlet af sept. 1848 till Nyborg och dröjde nu till slutet af aug. 1850. — Största delen af hans iakttagelser äro gjorda i omgifningarne af Nyborg och på Warangerfjord, således på gränsen af vårt område; de angå detsamma likväl så nära, att de fullt försvara sin plats uti närvarande arbete. — En naken namnlista på de arter *Schrader* år 1841 fann i „ryska lappland" (Enare och Utsjoki) finnes meddelad uti tidskriften Isis 1842, sidd. 616—618 samt reproducerad uti *v. Baers* Nachträge (l. c.); den är likväl mindre tillförlitlig och äger intresse endast emedan den förklarar uppkomsten af några misstag uti den fullständigare förteckningen af år 1853 (*Limosa ægoc., Anser cin.*); den ersättes i stället genom *Malms* afhandling.

Alex. v. Nordmann. Några sällsyntare finska högre djurarter, tillhörande universitetets zool. samlingar *).

Arthur v. Nordmann. Übersicht der bis jetzt (1856) in Finnland und Lappland vorgekommenen Vögelarten **); — med särskildt signerade tillägg af *Alex. v. Nordmann.* Innehåller få originalobservationer, men tyvärr en mängd oriktiga uppgifter, hvarjemte många arters utbredning angifves på grund af för få fakta och derföre äfven orätt eller sväfvande. Emellertid är förteckningen, såsom affattad på tyska, nästan den enda afhandling, hvarifrån utländske författare hemta sina uppgifter om Finlands fogelfauna.

Julius v. Wright. Kuopiotraktens fogelfauna ***). En af de bästa bland våra lokalfaunor.

Magnus v. Wright. Anteckningar under en ornith. resa från Kuopio till Aavasaksa om sommaren år 1856. (På samma ställe s. 54—80).

Bruno Fab. Nylander. Foglar som förekomma i trakten af Uleåborg. (Bifogad föreg. afh., sid. 81—85).

A. J. Malmgren. Anteckningar om de i trakten af Kajana förekommande foglar †).

---

*) Öfv. F. V. Soc. förh. II, 1853—55 sid. 69—73.

**) Mosc. bull. 1860; med obetydliga tillägg å nyo införd uti *Cabanis* Journ. f. Orn. 1864, sidd. 353—382.

***) Bidrag till Finl. Naturkänn. II. H:fors 1857, sid. 1—52.

†) Notiser - -, hft VI, H:fors 1861, sid. 99—108.

J. J. Mæxmontan. Strödda meddelanden om jagten i sydvestra Finland *).

J. A. Palmén och *J. R. Sahlberg.* Ornith. iakttagelser under en resa i Torneå Lappmark år 1867 **).

K. Kessler. Матеріалы для познанія Онежскаго озера и Обонежскаго края, препмущественно въ цоологическомъ отноженіи. S:t Petersburg 1868.

Innehåller angående fogelfaunan i Onega-Karelen en redogörelse, hållen i mycket allmän stil, nästan utan speciela iakttagelser; arterna uppräknas sidd. 23—29.

C. Brander. Fogelarter iakttagna inom Pudasjärvi socken af Uleåborgs län ***).

A. J. Malmgren. Anteckningar om Finlands och Skandinaviska halföns Anseridæ †).

Rosing, *Allén*, *Lagerstedt* och *Herpman.* Notiser, angående vildafveln i Wasa län ††).

K. Hildén och *L. Pfaler.* Detsamma från Uleåborgs och S:t Michels län †††).

A. L. Hollmerus; några uppgifter om fogelfaunan i Sotkamo socken, insända 1870 till Skpt pro Fn. & Fl. fennica *†).

A. J. Malmberg. Fauna fennica. Suomen eläimistö nuorisolle. Helsingissä 1872.

En exkursionsfauna på finska, upptagande korta artkarakterer och arternas ungefärliga utbredning i landet samt några egna iakttagelser.

Slutligen må nämnas en tryckt katalog (H:fors 1857) öfver *C. F. Ekeboms* samling af foglar från Nyland, erhållna

---

*) Jäg. förb. tidskr. 1865, sid. 79.

**) Notiser - -, hft. IX, 1867, sid. 237—252.

***) Notiser - -, hft. X, 1869, sid. 377—386.

†) Notiser - -, hft. X, 1869, sid. 387—401; — införd på tyska uti *Cabanis* Journ. f. Orn. 1869, s. 287—303.

††) Jäg. förb. tidskr. 1869, sid. 160.

†††) Jäg. förb. tidskr. 1870, sid. 182.

*†) Notiser - -, hft. XI, 1871, sid. 463.

1839—56, med uppgifna data. — En och annan notis har dessutom erhållits från *Nilssons* Skandinaviska fauna samt andra större arbeten. — För fullständighetens skull må ännu nämnas de uppgifter, som uti *Holmgrens* Skandinaviens foglar meddelas från Finland samt en af utg. upprättad och på Universitetets bekostnad offentliggjord, sammandragen förteckning öfver *Universitetets finska fogelsamling*, ehuru någon originalnotis icke erhållits från dessa förteckningar.

Särskildt med afseende å foglarnes allmogenamn har begagnats:

W. Nylander. Finska foglars namn, systematiskt ordnade *);

och med afseende å flyttningstiderna:

A. Moberg. Naturalhistoriska daganteckningar gjorda i Finland åren 1750—1845 **), — och Naturalhistoriska anteckningar åren 1846—55 ***), — samt de följande åren (se Öfversigterna af V. Soc. förh.), äfvensom ett föredrag om samma anteckningar åren 1750—1850 †).

Skriftliga förteckningar angående samma ämne.

(Se företalet sid. VII).

Hr *Rob. Alcenius*, en förteckning öfver foglar som förekomma i Wasa—G:la Karleby trakten, förut insänd till Skpt pro F. & F. fenn. och nu något omredigerad; dessutom rättelser och tillägg i bref. — Iakttagelser uti Wasa skärgård 1873, meddelade i bref, sedan arbetets tryckning fortskridit till sid. 625.

Konrektor *C. A. Aschan*, meddelanden om hönsfoglar, vadare och simfoglar uti nyländska skärgården samt norra

---

*) Tidskriften Suomi 1848, sid. 285—295.

**) Notiser - -, hft. III. H:fors 1857.

***) Bidr. t. Finl. naturk. VII. H:fors 1860.

†) — — II. „ 1857.

Savolaks. — Anteckningarne innehålla pålitliga och detaljerade uppgifter samt omständligare framställningar af några arters lefnadssätt; de insändes hösten 1871 och hafva ytterligare blifvit kompletterade i bref.

D:r *H. Backman*, foglar observerade i Ladoga-Karelen (Impilaks, Salmis, Korpiselkä, Suojärvi och Suistamo socknar); ins. i okt. 1871.

Prosten *J. Fellman*, ett uti Skpts pro F. & F. fenn. arkiv förvaradt manuskript: Bidrag till finska lappmarkens fauna. — Afhandlingen omfattar de under förf:s vistelse i Enare och Utsjoki socknar observerade foglarne samt deras lappska och finska namn; originalet innehåller dock några påtagliga misstag.

Possessionaten *C. Ph. Lindforss*, anteckningar om foglar, som förekomma i trakten af Nyslott, i Sääminge, Kerimäki och Sulkava socknar, grundade på egna iakttagelser och samlingar; ins. i juni 1871.

Stud. *K. R. Lydén*, en förteckning öfver fogelarter, som anträffats längs Kumo vattendrag, förnämligast i Hvittis socken, upptagande äfven allmogenamn; ins. i dec. 1871.

Doc. *J. R. Sahlberg*, anteckningar om hönsfoglar, vadare och simfoglar, iakttagna uti Yläne och ryska (Onega-) Karelen år 1869, samt tillsammans med mag. *A. J. Malmberg* uti ryska lappmarken år 1870.

Stud. *Rich. Sievers*, anteckningar om vadare och simfoglar på Kläfskär uti Ålands sydliga skärgård under sommaren 1872, upptagande äfven allmogenamn.

Stadsläkaren *J. M. J. af Tengström*, anteckningar om foglar i södra Karelen, mest i trakten af Kexholm; ins. i okt. 1871.

Magnus v. Wrights manuskript, dagboksanteckningar 1825—68 samt tillfälliga annotationer.

Mindre meddelanden om foglar på olika orter hafva dessutom lemnats af:

Stud. *A. Bodén,* simfoglar i Wasatrakten.

Statsrådet *E. J. Bonsdorff*, foglar i Åbo skärgård och Uskela socken.

Forstm. *C. Brander*, ytterligare om foglar i Pudasjärvi samt uppgifter från Kuusamo lappmark.

Mag. *M. Brenner*, iakttagelser från lappska halfön.

Mag. *G. Grönfeldt*, foglar vid Björneborg och Kumo elf.

Forstm. *A. L. Hollmerus*, ytterligare om foglar i Sotkamo.

Hr *F. W. Knoblock* i Muonioniska socken, om intressantare foglar anträffade på senare år i Muonio lappmark.

Ingeniör *E. v. Knorring*, några notiser från Tavastland.

Stud. *O. Londén*, uppgifter från Ruokolaks.

Mag. *A. J. Malmberg*, notiser från norra Savolaks och Karelen.

Kapten *L. Pfaler* samt studd. *J.* och *E. Grenman*, uppgifter från S:t Michel (meddelade finska jagtföreningen).

Hr *Hugo Sandberg* meddelanden från Kankaanpää socken af Åbo och Björneborgs läns norra del.

Mag. *C. Savander*, anteckningar från Kuopiotrakten.

Lektor *V. Sohlman*, uppgifter från Fredrikshamn.

Hr *Ferd. v. Wright*, några meddelanden från Haminanlaks i Kuopiotrakten.

Genom hr lektor *Arrhenii* medverkan har utg. erhållit till begagnande ett ex. af Nilssons fauna med interfolierade anteckningar af framl. prot. sekr. *V. Falck.*

Dessutom hafva enstaka upplysningar lemnats af följande personer: dr *Hellström* i G:la Karleby, landssekreteraren *K. Hildén* i Uleåborg, kommissionslandtmätaren *Konst. Järnefelt* i Wiborg, apoth. *A. Günther* i Petrosawodsk, doc. *J. Krohn*, mag. *K. J. W. Unonius*, studd. *K. O. Brusiin*, *O. Engström*, *W. Snellman* samt hr *A. Hintze.* Slutligen hafva Universitetets inhemska och systematiska fogel- och äggsamlingar begagnats äfvensom Normalskolans i Helsingfors fogelsamling.

Tredje Ordningen.

Hönsfoglar (Gallinae Linné).

Näbben *kort, hvälfd, hos några vid roten betäckt med en vaxhud; öfverkäken ända från roten eller blott i spetsen nedböjd, med kanterna omfattande underkäken.*

Näsborrarne *nära näbbroten, täckta af en broskartad hud, hvilken är antingen naken eller fjäderklädd.*

Benen *starka (utom hos stepphönsen), längre eller kortare; underbenet fritt, helt och hållet befjädradt.*

Tårna *tre framåt, vid roten förenade genom en hud, baktån belägen högre upp, eller saknas stundom; klorna starka, trubbiga, oftast hvälfda och inunder urgröpta.*

Vingarne *afrundade och kupiga (hos stepphönsen spetsiga) bestående af 10 hand-, och 12—20 armpennor; underarmens öfre täckfjädrar räcka längre än till pennornas midt.*

Stjerten *består af 12—20 pennor.*

Denna ordning omfattar en mängd arter från alla verldsdelar; ehuru den bildar en naturlig grupp för sig, ansluter den sig dock genom stepphönsen till *dufvorna* och genom några andra former till *vadarne.* De flesta arterna uppnå en medelmåttig, ganska många en ansenlig storlek; könen äro ofta mycket olika tecknade och hos många arter äro isynnerhet hanarne bekanta för sin färgprakt. På hufvudet hafva de merendels egendomliga, nakna och bjert färgade

hudflikar, kammar och dylikt eller fjäderbuskar. Nästan alla hafva en tät och fast fjäderklädnad och isynnerhet bestå de korta, mycket hvälfda vingarne af styfva pennor; flygten är i allmänhet trög och bullrande. Benen äro muskulösa och starka; de fortskaffa sig derföre lätt på marken, der de vanligen uppehålla sig för att söka sin föda. För att rena sina fjädrar bada de sig gerna i torr sand och mull. Ungarne förtära ofta insekter och larver, men äfven i likhet med de gamla, säd, frön, växtblad och knoppar, de sistnämnda förnämligast under vintern. Då de dricka intaga de vattnet i små portioner i näbben och låta med upplyft hufvud det rinna ned i kräfvan. Uti denna uppmjukas de hårdare födoämnena, hvarefter de komma i den starkt byggda muskelmagen och derstädes söndermalas bland sand och små stenar, som fogeln för detta ändamål nedsväljer.

De flesta hithörande foglar lefva i månggifte, några i engifte; alla häcka på marken och lägga blott *en*, af många ägg bestående, kull om året. Uti en obetydlig fördjupning i marken rufvas de hos alla våra arter af honan ensam, hvarefter hon likaledes i de flesta fall ensam drager försorg om ungarnes uppfödande. Genast efter det dessa blifvit kläckta äro de så försigkomna, att de öfvergifva boet och skyddas sedermera vid annalkande fara af modren, samt hvila om nätterna under hennes vingar. Inom kort lära de sig att flyga, men åtfölja dock föräldrarne, i många fall till följande vår. De flesta arterna undergå en enkel ruggning om året öfver hela kroppen; några rugga flere gånger, åtminstone på vissa kroppsdelar.

Sedan längre tider tillbaka hafva hönsfoglarne genom sin matnyttighet ådragit sig mycken uppmärksamhet. Merändels äro de lätta att tämja och emedan de finna sig väl och föröka sig starkt i fångenskapen hafva många arter blif-

vit husdjur och gifvit upphof åt en stor mängd raser och varieteter. De vilda arterna äro i alla länder föremål för jagt; för att likväl ej helt och hållet utrotas äro de i de flesta stater skyddade genom lagar under en viss tid af året. Enligt jagtförordningen af år 1868 äro samtliga hönsfoglar fridlysta i Finland från den 15 mars till och med den 9 augusti, rapphönsen dock från den 15 november till och med den 31 augusti.

Våra inhemska och i vildt tillstånd förekommande arter af denna ordning höra alla till familjen **Tetraonidae** och fördelas på 3 slägten: *skogshöns*, **Tetrao**, och *snö-* eller *fjellhöns*, **Lagopus**, hvilka äro nära beslägtade med hvarandra, samt *fälthöns*, **Perdix**. Af *stepphönsens* familj, **Pteroclidae**. har en art af slägtet **Syrrhaptes** tillfälligtvis förirrat sig till oss.

Familjen Tetraonidae.

Näbben *och* fötterna *starka*, baktån *väl utvecklad*; vingarne *trubbiga och afrundade.*

Skogshöns- eller Orr-slägtet (Tetrao Linn. p. pt.)

Näbben *kort*, *stark*, *tjock*, *mycket hvälfd*, *på sidorna hoptryckt*, *ofvan kullrig*, *i spetsen stundom (hos tjädertuppen) starkt böjd med skarpa käkkanter*, *som omfatta underkäken.*

Näsborrarne *vid näbbroten*, *rundade*, *något snedt stående*, *med en mjuk*, *hvälfd och tätt befjädrad hud*, *ofvan omgifna och dolda af pannans fjädrar.*

Ögonlockens *kanter nakna; ofvanföre dem en halfmånformig*, *bar och med små vårtor tätt belagd högröd hud.*

Tarserne *antingen helt och hållet eller till större delen tätt befjädrade;* tårna *nakna*, *ofvan belagda med hornplå-*

tar, på kanterna med fjäll och en rad kamlika bihang (med undantag af riporren), hvilka årligen ombytas; klorna trubbiga.

Vingarne *mycket hvälfda eller skålformiga, korta; handpennorna mot spetsen jemnt afsmalnande, den första kort, den 3:dje och 4:de längst.*

Stjerten *af olika form, bred och hos våra arter bestående af 16 till 18 styfva pennor.*

De hithörande foglarne bebo skogsmarken, der de allt efter årstiden och tillgången på födoämnen föra ett omvexlande lefnadssätt. Om sommaren uppehålla de sig för det mesta på marken och förtära der växtknoppar och blad, bär, frön, insekter och larver äfvensom maskar, som de skrapa upp ur jorden. Om vintern deremot föda de sig mest af björkknopp och (tjädern) af tallbarr; de uppehålla sig denna tid mera i träden och anträffas ofta i stora skaror eller flockar strykande omkring från en ort till en annan. De större arterna uppflyga med någon ansträngning, men sedan de uppkommit flyga de ganska snabbt och tillryggalägga mången gång långa sträckor i en fortsättning. Deras kött är utmärkt godt, och emedan de för öfrigt äro våra största och ymnigast förekommande, användbara foglar, utgöra de ett vigtigt föremål föremål för jagt och fänge. Från vårt land utföras årligen stora qvantiteter.

De lefva antingen i månggifte eller (hjerpen) i engifte; de förra, hos hvilka könen dessutom äro hvarandra mycket olika till storlek och färg, samlas om våren under parningstiden till *spel* och upphäfva derunder egna höga läten, samt hafva egendomliga åtbörder. Sina 8—16 gulaktiga, af brunt spräckliga ägg lägga de i en rede uti skogen eller bland snår, buskar, ljung eller dylikt, ibland på temligen öppna platser. Såsom nykläckta och späda vårdas ungarne

med ömhet af modren; efter några dagar kunna de redan flyga korta stycken och från spädaste ålder förstå de att vid annalkande fara ögonblickligen dölja sig på marken, så att man vanligen förgäfves söker efter dem, ehuru man just varit nära att trampa på dem; på den lika färgade marken har man nemligen svårt att upptäcka de brunfläckiga dunungarne. Sedan honorna om våren eller i början af sommaren begynt rufva sina ägg, ströfva hanarne allena omkring ända till hösten, då de åter sälla sig till familjen. Under denna tid hafva de förrättat sin ruggning och på hufvudet och öfre delen af halsen burit en från vinterdrägten skild sommardrägt, hvilken äfven honorna anlägga och en kort tid bära. De nya fjädrarne för vinterdrägten framkomma på hösten och utvexa långsamt på halsen hos de gamla foglarne, så att de vanligen ännu före medlet af november icke äro fullt utbildade hos orrar och tjädrar. Äfven klorna undergå hos flere arter, vanligen hos begge könen, en förändring, hvarom närmare meddelas under riporna.

Skogshönsen, eller *skogsfoglarne*, såsom de hos oss oftast kallas, tycka mycket om att såsom ofvan nämndes bada sig i sand, mull, multnadt träpulver och dylikt, eller om vintern i snön och öfverhölja sig dermed, arbetande med fötter och vingar. Om de skola trifvas väl i fångenskapen böra de äfven få tillfälle härtill; torr sand är för ändamålet det lämpligaste. Då de fullkomligt ostörda söka sin föda på marken, utmärker sig deras kroppsform genom mycket hvälfd rygg, nedhängande stjert och indragen hals; uppskrämda löpa de undan med framåt sträckt hals och något upplyft stjert. Detta gäller äfven om riporna och rapphönsen, som dessutom hafva egenheten att bära äfven vingpennorna öfverskylda af bakryggens fjädrar, då deremot hos skogsfoglarne blott den öfriga delen af vingen är till större

eller mindre del undangömd af vingskylarne, hvilka i nedåtgående rader betäcka desamma.

Våra inhemska hönsfoglar hafva för sed att hela den tid af vintern då kölden är stark och tillräckligt djup snö finnes, gräfva sig ned deri till natten *); äfven om dagarne pläga de göra detta för att skydda sig emot ett starkt yrväder eller köld och dröja der tills de nödgas uppstiga för att söka sig föda. Någon gång händer det dervid, att de ej förmå arbeta sig upp genom den under natten bildade snöskaren, utan omkomma. Ibland åter är snön så lös, att fogeln ej kan gräfva sig en gång deri, utan blir med hufvudet ofvan ytan; af denna anledning säger finska allmogen, att tjädern tillbringar natten i snön med hufvudet ofvanför (makaa avopäin).

Anm. Att deremot någon fågel af orrslägtet formeligen skulle *låta snöa ned sig* såsom flere författare uppgifvit om orrarne, rapphönsen m. fl. har icke någon observerat i Finland **).

Af våra till detta slägte hörande inhemska foglar hänföra nyare författare *tjädern* och *orren* till det egentliga slägtet **Tetrao**; *hjerpen* deremot uppföres såsom ett eget underslägte **Tetrastes,** på grund af sina i spetsen nakna underben.

1. Tetrao urogallus Linn. Tjäder. Metso.

Artmärke. *Stjerten afrundad, tarserna helt och hållet befjädrade.* **Hanen:** *näbben tjock, starkt nedböjd, hvitgul; hak-*

---

*) I Europa, der vakteln är en flyttfogel, utgör den ett undantag i detta afseende; men i södra Sibirien, hvarest den öfvervintrar, skall den hafva samma vana, som de andra arterna hos oss.

**) Jemför härom: Jäg. fb. tidskr. 1834, *Ekström* p. 824 och *W. v. Wright* p. 837, samt Göteb. handl. 1850, *W. v. Wright* p. 78. — Herr konservator *W. Meves* har likväl meddelat utg., att lektor *J. Meves* under sin vistelse såsom jägmästare i Norrland iakttagit skogsfogel, som verkligen låtit snöa in sig.

fjädrarne förlängda; halsen sidorna af bröstet och bakre delen af ryggen gråblåa, vingarne rostbruna, öfverallt vattrade med svart; hufvudet och undre kroppsdelarne svarta; på kräfvan en starkt glänsande mörkgrön gördel. — **Honan:** *näbben kullrig, mörkt hornfärgad; kroppen på tvären fläckig af svart, rostgult och ljusgrått; inunder ljusare och med rostgul strupe, framhals och kräfva.*

Längd: hanen 3 fot 7 tum, vingbr. 4 f. $2^1/_2$ t.; honan 2 fot 3 tum, vingbr. 3 fot 6 tum. — Dessa mått äfvensom kroppsvigten variera efter ålder och hemort. I södra Finland väger en stor tupp 12 och som det säges ända till 15 ℔, och hönsen 4—6 ℔; i mellersta delarne af landet tuppen vanligen $9^1/_2$—11 ℔ och hönsen 3—$4^1/_2$ ℔; i Lappland skall tuppen väga 8—9 ℔ *).

Lokala namn. Svenska **tjädertupp, — höna,** (*tjädur* och i Österbotten *röijo*). *Finska,* efter uttalet i de olika dialekterna, **tuppen:** *metsäs* (eller *mettäs*) i vestra, *metso, mehto* i östra och norra Finland samt *messo* i Wiborgs län; **hönan** *emä metso* i sydliga, *koppelo* i norra Finland och Karelen.

Beskrifning. **Hane.** Näbben tjock, hos de gamle med starkt nedböjd öfverkäk, hvitgul; de mörkbruna ögonen omgifvas fram och baktill samt isynnerhet ofvan af klart röda ögonbryn, hvilka om våren under speltiden förstoras så, att de gå upp i jemn höjd med hjessan. De på senhösten, under vintern och in på sommaren starkt fjäderklädda tarserna svartbrunaktiga, framtill, nedåt samt på insidan ljusare och fläckiga. Hufvudet nästan rent svart, strupfjädrarne

---

*) Småväxta tjädrar, som erhållas i norra delarne af landet (Pudasjärvi och Kuusamo, *Brander*) benämnas af allmogen *lapin-metto* och antagas komma norrifrån.

långa; halsen, bakre delen af ryggen, öfre stjerttäckarne och sidorna af bröstet vackert gråblåa eller blågråa, ljusast på halsen, öfverallt fint vattrade med svart, liksom på framryggen, skuldrorna och vingarne, ehuru der på en roströd botten; öfver kräfvan finnes en bred gördel af skönt glänsande, mörkgröna fjädrar; underlifvet svart med mindre, hvita fläckar; de svarta vingskylarne bakut med stora hvita ändfläckar och ytterst fin, hvitgrå vattring på den svarta delen; gumpsidorna äfven mörka, vattrade och nedtill med hvita fjäderändar likasom öfre stjerttäckarne; de undre hvita med stora, svarta fläckar. Den afrundade stjertens pennor svarta, med ett band af hvita fläckar 2 à 3 tum innanför spetsen. Handpennorna med svartbruna skaft, mörkt gråbruna med ljusare kanter, på utfanet ljusa eller bruna och vattrade af svart; armpennorna i spetsen smalt kantade af hvitt; inre vingpennorna och de 2—3 första raderna af vingtäckarne uppåt, mot ändarne med grå bottenfärg; vid armhålan en hvit fläck. *Sv. fogl.*; *fig. af W. v. Wright.* — *F. M.*

Hona. Näbben mindre svullen och krökt än hos hanen, gråblå, vid roten på underkäken hvitgulaktig; ögonringen brun, ögonbrynen mindre än hos hanen; tarserna ljusa, tvärfläckade af mörkt; tårna gråa, brunaktiga. Hufvudet ofvan, halsen ända ut på sidorna samt ryggen tvärbandade af svart, grått och rostgult (fjädrarne äro rostgult och svart bandade samt hafva ljusgråa, af fint svart spräckliga ändkanter); nedre delarne af hufvudet, strupen och halsen framtill vackert rostgula med glest strödda svarta tvärfläckar, utom midt fram på halsen. Alla nedre kroppsdelar på hvit botten tvärbandade af svart och rostgult; skuldrorna och vingarne fläckiga och spräckliga af svart, rostgult och grått samt af hvitt på ändarne af de bakre skulderfjädrarne, inre vingpennorna och armpennorna, äfvensom af hvitgrått på ving-

täckarne, handpennornas skaft svart- eller mörkt gråbruna; stjerten rostbrun med hvit spetskant och svarta tvärfläckar, dess öfre täckare med hvita ändkanter. *Sv. fogl. fig. af W. v. Wright.* — *F. M.*

Dundrägt. Öfversidan rostgul, undersidan ljusgul; tätt öfver näbbroten en mindre, och högre upp mot pannan en större bågformig fläck, flere obestämda, svartaktiga fläckar och streck på hjessan, framför och under ögonen, samt ett längdstreck i nacken, på sidorna af nacken en större brun fläck. Vingarne fläckade af svart och rostgrått, med tvenne ljusa band. *Meves.*

Ungdrägt. Tvärfläckad af svart och rostgult; hufvudet fint vattradt med svart och grått; hakan ljus, tvärbandad; rygg- och vingtäckarne med hvita skaft och spetsfläckar, vingskylarne med rostgråa tvärband; bröstet rostgult, buken hvitaktig. Af ungdrägten qvarstanna fjädrarne längst midt på bröstet och buken.

Hanens sommardrägt i juli och augusti: fjädrarne på hufvudet och halsen sotbruna, något spräckliga samt likasom skäggfjädrarne under hakan, mycket kortare än om vintern. *Sk. Fn.*

Honan har i juli fjädrarne på halssidorna kortare och spensligare än vinterfjädrarne, af nästan samma färg, men försedda med tätare tvärband. *Meves.*

Tjädern varierar någon gång mer eller mindre ljus eller hvitfläckig; våra samlingar ega intet sådant exemplar, men *Nilsson* beskrifver en sådan hona från Enontekis, hvilken är smutsigt hvit, der och hvar skuggad med brunaktigt; den förvaras uti Svenska Riksmuseum.

En anmärkningsvärd färgdrägt bära de s. k. **gallhönsen** eller **sterila hönorna.** Till storleken öfverensstämma de med vanliga hönan, men närma sig till färgen tuppens drägt;

såsom ungfoglar hafva de ännu samma form och färg på näbben, som hönan och äro mer eller mindre spräckliga likasom hon, men skiljas derigenom, att de inre vingpennorna och de längre skulderfjädrarne, som hos ungtjädern äro spräckliga med gult och i kanten knappt märkbart rostgråa, hos gallhönsen äro kantade med hvitt; sedermera antager fogeln småningom hanens näbbform och färg och skiljes slutligen från honom blott derigenom, att hufvudet är mindre svart, undre kroppsdelarne ha mera hvitt, benen äro ljusare och stjerten kortare samt kropps storleken vida mindre (efter *Nilsson*). — Någon steril tjäderhöna har jag icke öfverkommit härstädes; formen saknas ännu i finska samlingen.

Tjädern förekommer uti de skogrikare nordliga delarne af Europa och Asien; i de sydligare delarne är den genom kulturen så tillbakaträngd, att den numera ej anträffas annat än i bergstrakter, ända ned till Pyreneerna och Alperna; uti Storbrittannien och Holland är den formligen utrotad eller utträngd redan sen längre tid tillbaka, men har på sina ställen i vår tid åter blifvit införd.

Hos oss finnes denna våra skogars yppersta prydnad ännu nästan öfver hela landet i mon af tillgången på grof barrskog eller åtminstone vidsträckta skogsmarker. På Åland saknas den för närvarande alldeles (såsom fallet är också på Gotland och Öland) och är för allmogen fullkomligt obekant. Uti de bättre odlade och bebygda sydvestra delarne af landet, samt uti södra och vestra kusttrakterna finnes den till mindre antal i behåll samt aftager allt efter som skogarne uthuggas och förföljelse eger rum; ännu för vid pass 30 år sedan var den bosatt på Drumsö invid Helsingfors (*M. v. W.*), men numera torde dess spelställen icke anträffas närmare än 2 à 3 fjerdedels mil från staden, ehuru

enstaka tjädrar om hösten visa sig t. o. m. på Degerö. I Uskela är den icke så sällsynt och i mer skogrika trakter, sådana som Yläne (*Shlbg*) i sydvestra delen af landet, samt längre inåt är tillgången rikligare. Till större antal förekommer den isynnerhet uti finska och Onega Karelen. Mot norden häckar den regelbundet ännu vid 68° i Muonioniska (*W. v. W.*, *Sbg* & *Pn*); *Malm* fann år 1841 ett ex. vid Karesuanto och i Enare var den allmän, men förekom ej mer i det skoglösa Utsjoki. Enligt *Middendorff* upphör den i östra lappmarken norr om Imandra sjö (68°); längs sydvestra kusten af halfön funno *Sahlberg* och *Malmberg* tjädrar. Den håller sig sålunda i norden inom gränsen för barrskogsregionen.

Medeldatum för spelets början är i olika delar af landet ungefär följande:

uti södra kustländerna	omkr. d. 13	april.
„ inre delarne mellan 61°—64	„ 16	„
„ södra Uleåborgs län . . .	„ 20	„
„ norra „ „ . . .	„ 29	„
„ lappmarken till 69° . . .	„ 1	maj;

någongång begynnes spelet i södra Finland redan i början af april månad.

Mer än någon annan af våra matnyttiga foglar har tjädern varit i fara att utrotas genom tanklös förföljelse från menniskans sida; sedan den numera blifvit tagen i lagens skydd och medvetandet om nödvändigheten häraf alltmera spridt sig i olika samhällskretsar kan man dock hoppas, att den ännu skall kunna säkerställas emot fullständig förödelse. För att denna förhoppning likväl ej må slå fel är det nödvändigt, att den bestående jagtlagen hålles i sträng helgd såväl af den bildade jägaren som allmogen samt af den köpande och konsumerande delen af allmänheten. Våra jagt-

föreningar hafva i detta afseende ett vidsträckt fält för sin verksamhet: få torde de trakter vara der öfverträdelser icke ske ostraffadt, utan tvärtom bedrifves mångenstädes ännu t. ex. det råa nöje som benämnes tjäderskytte på spel om våren. Man undanskyller sig vanligen dermed att det alltid finnes flere tuppar än som för slägtets bibehållande behöfves, men begriper icke att man genom jagten efter dem bortskrämmer alla, såväl tuppar som hönor till mera aflägsna trakter, tills de blifva fullkomligt utrotade äfven från dem. Må våra bildade jägare allvarligen besinna detta och föregå de andra med bättre exempel och de skola uti medvetandet att hafva gjort någonting godt för sig sjelfva och kommande slägten finna en riklig ersättning för hvad de tro sig hafva försakat genom att låta de oskyldiga foglarne vara i fred under den årstid då hela naturen borde få andas frid och glädje. *)

2. **Tetrao tetrix** Linn. **Orre. Teeri.**

Artm. *Tarserna helt och hållet befjädrade; stjerten klufven, hos* **gamla hanen** *med starkt utåt böjda sidopennor, till färgen är denne svart med blå hals och bakrygg, två hvita band öfver vingen och hvita undre stjerttäckare.* **Honan** *är öfverallt tvärbandad och fläckig af svart rostgult och grått.*

Längd: **g:l tupp** fr. näbbspetsen 24½ tum, vingbr. 1 aln 11½ tum, mellan ving- och stjertspetsarne 6 tum, vin-

---

*) Senare hälften af ofvanstående stycke är af *M. v. Wrights* hand och skrefs redan på 1850 talet; sedan dess har mycket förändrats beträffande intresset för jagtens vård, men varningen torde dock ännu vara tidsenlig.

Utg.

gen $10^3/_8$ tum, stjerten $9^1/_2$ tum; **hönan** fr. näbbsp. 19—20 tum, vingbr. 1 aln 7 tum. *Vigt* gammal tupp om hösten $3^1/_4$ ℔, ung tupp $2^3/_4$ ℔, hönan $2—2^1/_4$ ℔.

Lokala namn. **Tuppen** koiras-teeri, **hönan** naaras-teeri. Namnet uttalas mycket olika: teeri, teyri, töyri, teiri (enl. *Sadelin* äfven tieri och terri); i Wiborgs län säges tetri.

Beskrifning. **Hane.** Näbben tjock, något nedböjd, svart; iris mörkbrun; ögonbrynen röda, om våren höga och stora, om hösten mindre, ehuru något större än under öfriga tider af året; de under den kalla årstiden rikt fjäderklädda tarserna framtill svartbruna, inåt ljusare gråaktiga och öfverallt fint vattrade; tårna gråbrunaktiga. Hela hufvudet, framryggen, vingarne, stjerten och underlifvet hos äldre foglar rent svarta; halsen och bakryggen vackert mörkblåa med stark glans; armpennorna med hvita ändkanter, bildande ett smalt hvitt band på den hoplagda vingen; ett annat bredare uppstår framom detta derigenom, att armpennorna inåt äro hvita; en hvit fläck finnes vid armhålan och tvenne små dylika på vingens utkant. Handpennorna med hvitaktiga skaft, svartbruna med något ljusare, smala spetskanter och ljusare gråbrunt utfan, icke spräckliga hos de gamla tupparne; undre stjerttäckarne hvita, de yttre stundom med stora, svarta fläckar, en på hvarje; de öfre svarta, stundom om hösten med en ytterst smal hvit spetsrand. De svarta starkt glänsande stjertpennorna äro hos gamla hanar nästan, om icke fullt dubbelt längre och bredare än hos hanar under första året, samt mycket mera utböjda. *F. M. och orig. målning.*

Hona. Hufvud och hals på rostgul bottenfärg tvärbandade af svart och ljusgrått; strupen ljus, mer eller mindre fläckig; bakom ögat en liten ljus fläck; framrygg och skuldror hafva svarta fjädrar med breda rostgula, af svart fläc-

kiga fjäderkanter och innanför deras ljusgrå spetskanter ett svart, spräckligt, smalt tvärband: öfriga ryggen af nästan samma teckning, men då fjädrarne der mer täcka hvarandra blir färgteckningen något olika. Hela fogeln inunder tecknad af svarta, rostgula (smala) och gråa tvärband; buken vanligen nästan gråsvart; på vingskylarne bildas, då de äro ordnade, snedtgående breda band, på tvären fläckade eller bandade ytterst af ett ljusgrått och fint svartspräckligt band (såsom öfver allt på fjädrarnes gråa ända); derinnanför äro de tvärbandade af svart och rostgult. De inre ving- och armpennorna med hvita spetskanter, annars fläckiga och spräckliga af svart och rostgult; handpennorna mörkt gråbruna, i utfanet spräckliga af svart, men hvitaktiga skaft; vingtäckarne, som bilda 5—6 tydliga rader, hafva gråa spetsar på de större samt äro i öfrigt fläckiga och spräckliga af svart och rostgult; stundom har någon af de bakre skulderfjädrarne en hvit spetsfläck. Stjertpennorna äro tvärbandade och spräckliga af svart och rostgult, med smala hvita ändkanter; deras undre täckare hvita med svarta, tillspetsade tvärband och rostgult innanför banden. Näbb, ögon och ben såsom hos hanen, men tarsernas fjädrar ljusgrågula, framtill fint fläckiga af mörkt. *F. M. och orig. målning af F. v. Wright.*

Anm. Vid en närmare jemförelse af flere orrhönor finner man snart, att deras färgteckning är mycket olika. De gamla hafva i allmänhet en renare och mera bestämd teckning än de unga, som hafva bredare, ljusa och svartspräckliga fjäderspetsar, hvarigenom den svarta teckningen hos dem blir mindre utmärkt och de få ett finspräckligt utseende; de utmärkas dessutom vanligen af ett hvitt band på armpennorna utmed dessas täckare (såsom hos hanarne). De gamla hönorna ha blå glans på bakryggens svarta band, öfverallt mera utmärkta svarta fläckar och band, samt se mörkare ut. Äfven foglar af samma ålder äro olika tecknade, — men alla äro de bland våra allra vackraste foglar, isynnerhet under vintern och mot våren, så länge deras fjädrar och färger ännu äro friska.

Orrtuppens sommardrägt i juli och augusti. Hufvudet, jemte öfre delen af halsen, är mindre och smalare derigenom, att dessa delar nu hafva betydligt kortare och smärre fjädrar, än uti vinterdrägten. Strupen nästan hvit eller obetydligt fläckig, men dess sidor fläckiga af svartaktigt, hvilket på halssidorna öfvergår i den fint rostbrunt spräckliga och af en ljus spolfläck utmärkta fjäderteckningen; hufvudet ofvan och nacken finspräckliga af rostbrunt eller rostgult och svart; främre delen af hufvudet nästan svart med blott några små hvita teckningar framom ögonen; på den nedre hälften af halsen, framryggen och isynnerhet bakryggen finnas redan en mängd nya fjädrar, bredvid hvilka de gamla på skuldrorna se alldeles bruna ut. Nya stjertpennor komma fram. — Skjuten den 20 Aug. *Orig. målning.*

Anm. W. v. Wright är den förste som fäst uppmärksamheten på orrtuppens sommardrägt; han redogör nemligen uti Sv. jäg. förb. tidskrift (juni häftet 1833 sid. 563) för de iakttagelser, som han haft tillfälle att göra härom uti Finland, — således redan tidigare än år 1828, då han om sommaren flyttade öfver till Sverge. Jfr. *Sk. fn.* 1835 p. 62 och *Ill. fig. till Sk. fn.* 1840.

Orrhöna i sommardrägt. Denna drägt inskränker sig liksom hos tuppen endast till hufvudet och öfre delen af halsen, samt består deri, att fjädrarne äro ungefär hälften smalare än i vinterdrägten, hafva blekare färger samt smalare och färre tvärband; den är således ej olik ungarnes drägt på samma delar. Denna drägt är hos hönan af ännu kortare varaktighet än hos tuppen, ty den anlägges hos henne vid början af den öfriga kroppens ruggning och afläggges omedelbart efter dess slut. Den anlägges hos hönan senare än hos tuppen, eller först i början af augusti; af 3 gamla honor, som undersöktes d. 9 aug. hade blott en full sommardrägt och de två öfriga voro i öfvergång dertill;

ännu den 24:de hafva orrhöns anträffats i full sommardrägt. *W. v. Wright.* *)

Årsgammal hane. Denna är betydligt mindre än de gamla tupparne. Hufvudet svart med knappt märkbar blå glans; dess fjädrar ofvan från näbbroten till ned på bakhalsen fint spräckliga af rostbrunt mellan näbben och ögonbrynen. På hufvudets sidor och på svalget hafva fjädrarne smala, hvita eller hvitgrå kanter, bredare på sistnämnda ställe; på det becksvarta bröstet och underlifvets sidor äro fjädrarne smalt kantade med hvitgrått. Den svarta halsens blåa glans är svagare, än hos de gamla hanarne, likaså på bakryggen och öfvergumpen; den senares jemte stjertens öfre täckfjädrar fint spräckliga af brunt. Skuldrorna, inre vingpennorna och isynnerhet de större vingtäckarne vattrade med brunt; den mest bakutliggande skulderfjädern med hvit spetsfläck; en eller flere af innersta vingpennorna tillhöra ännu ungdrägten och stundom äfven någon på utsidan af skuldran; arm- och handpennorna på utfanet brunspräckliga. De mellersta af stjertpennorna smalt kantade med hvitt; de yttre blott obetydligt böjda, smalare och mycket kortare än gamla hanens. Tarsfjädrarne ljusa och framtill spräckliga. De röda ögonbrynen mindre, än hos gamla hanar. *F. M.*

Den **årsgamla honan** har strupen nästan hvit, med små svarta fläckar, fjädrarne på hela kroppen med bredare, hvita

---

*) Göteborgs handl. 1850 sid. 77 anm. der han yttrar: „jag hyser den öfvertygelse, att alla de skandinaviska *gallinae* hafva en sommardrägt, bestående i smalare och ungarnes första drägt mera liknande fjädrar på hufvudet och halsens öfre del, ty det är nu endast hos tjädern jag ej haft tillfälle att observera en sådan, men tager likväl för afgjordt, att äfven den ej är utan, sedan jag funnit en sådan såväl hos hjerpen, som rapphönsen. (Redan 1844 aflemnade jag till riksmuseum tvenne exemplar af hjerpen, hanar i full sommardrägt, skjutna i augusti)“. — Dessa hjerpar blefvo skjutna och konserverade på Haminanlaks år 1838.

spetsfläckar, fint spräckliga med svart, hvarigenom fogeln erhåller en vacker dragning åt grått (jmf. anm. efter honan).

Sterila orrhönan närmar sig mer eller mindre tuppens färgdrägt. — Ett i finska samlingen förvaradt exemplar, skjutet vid Ekenäs, har följande utseende. Stjertens sidopennnor äro långa och starkt utböjda såsom hos hanen; hufvudet och halsens öfra del spräckliga och tvärbandade med rostgult och glänsande svartblått; isynnerhet på nedre delen och sidorna af halsen; öfversta delen af framhalsen hvitfläckig; bröstet svart med blått skimmer, fjädrarne inåt tvärbandade med rostgult; buken sotbrun. Hela öfre delen af kroppen svartbrun med blå glans, isynnerhet på öfvergumpen, öfverallt med smala rostgula tvärband samt mycket tät och fin vattring af rostgult och grått; vingskylarne mörkbruna, spräckliga såsom vingtäckarena; vid armhålan en hvit fläck; armpennorna tecknade såsom hos hanen, men på den mörka delen något spräckliga med rostgrått och de inre handpennorna likaledes i utfanet med hvitt; undergumpen gråbrun; undre stjerttäckarne helt och hållet hvita, stjertpennorna svarta, i utfanet spräckliga med rostgult, i de trubbiga spetsarne smalt kantade med hvitt; tarserna hvitgråa, utåt mörkt vattrade. *F. M.*

Ofvan beskrifna exemplar, samlingens enda, afviker från planchen i *Sv. fogl.* af *Sundevall* blott derigenom, att öfre delen af framhalsen är rostgult tvärbandad. En annan steril orrhöna är skjuten på Haminanlaks den 5 Nov. 1835 och liknar till färgteckningen hönan; enligt orig. måln. af *F. v. Wright* (Univ. bibl.) är den öfverallt vattrad och bandad af rostbrunt och svart, samt tecknad med dylika hvita och gråa fjäderspetsar, såsom vanligen orrhönan. Bakryggen är likväl jemte öfre stjerttäckarne af samma rostbruna teckning som öfriga ryggen, och de lika tecknade, långa stjertpennorna

äro starkt utåt böjda såsom hos tuppen*). Exemplaret torde befinna sig i svenska riksmuseum.

Enligt prof. *Sundevall* skilja sig de sterila hönorna stundom från de vanliga blott genom en något mörkare färg med gulbruna fläckar i stället för tvärband, obetydligt längre sidopennor i stjerten och hvit, föga fläckig undergump. De uppgifvas i allmänhet förekomma talrikare mer österut, såsom i norra Ryssland och Sibirien, om med eller utan skäl måste likväl lemnas derhän.

Orrkyckling. Öfverallt tvärbandad af svart och rostgult, undertill ljusare, gråaktig; stjert- och armpennorna samt vingtäckarne spräckliga med svart, de senare med hvita spolar; hakan hvitaktig med små svarta fläckar; undre stjerttäckarne gråhvita. *F. M.*

Dundrägt. Ofvan ljust rostgul, undertill grönaktigt gul; hufvudet först med små oregelbundna fläckar, som sedermera blifva svarta och mera markerade, nemligen en kretsformig infattning kring den rostbruna hjessan, två merendels sammanflytande fläckar vid näbbroten, en större dylik af trekantig form på pannan, ett afbrutet band från munvinkeln genom ögat, en fläck bakom örontrakten och ett längdstreck på bakhalsen; ving- och ryggfjädrarne rostgula, svartfläckade, med hvit spole och spets, bildande tvenne tvärband på vingen. *F. M.*

Orren varierar ibland med ett större eller mindre antal hvita fjädrar inblandade på olika kroppsdelar, samt mer eller mindre helhvit. I finska samlingen förvaras följande varieteter:

---

*) „Flere af dessa foglar har jag ej sett hos oss" anmärker *M. v. Wright* uti sitt efterlemnade manuskript. Vid sådant förhållande nödgas man väl draga i tvifvelsmål uppgifter om gallhönsens talrikare förekomst der och hvar i landet (jfr t. ex. jäg. förb. tidskr. 1869 s. 161, Wasatrakten).

1. En **hane** från Wiborg, ins. i Mars 1852 af lektor *Lille:* alla kroppsdelar utom halsen med glest inströdda hvita fläckar; de två första handpennorna på högra sidan helt och hållet, på venstra endast den andra i infanet hvita; undre stjerttäckarne deremot med ett par mörka fläckar.

2. En **hane** från Heinola, ins. år 1858 af löjtn. *Glansenstjerna:* svart, med några hvita fläckar på skulderfjädrarne och vingtäckarne; handpennorna i utfanet, stjerten med ett bredt tvärband och alla undre kroppsdelar hvita; på midten af buken en mängd svarta fläckar.

3. En **hane** från Mohla, ins. i April 1860 af landtmäteridirektorn *J. W. Lindberg:* hufvudet helt och hållet, halsen, bröstet, vingtäckarne, ryggen, öfvergumpen och öfre stjerttäckarne hvita, med talrika svarta fjädrar inströdda.

4. En **hona** från Åbo, skjuten i Nov. 1849 af hr *Knobbe:* hufvudet, isynnerhet omkring ögonen, en och annan fjäder på bröstet och buken, flere på vingtäckarne och ryggen hvita; de 5 första handpennorna på venstra sidan helt och hållet hvita, på högra endast i infanet, utom i spetsen; tarsernas fjädrar ganska ljusa.

5. En **hona** från Joensuu, ins. i Febr. 1855 af postförv. *Aschan:* hela drägten hvitaktig, med de vanliga bandade teckningarne mycket ljusa, mest framträdande på hufvud, hals och öfre kroppsdelarne.

6. En **hona** från Helsingfors, i Dec. 1848 förärad af statsr. *A. v. Nordmann:* ljusgrå, med svagt antydda teckningar, tydligast på hufvudet och nacken.

En hane, skjuten i Ingå d. 9 Jan. 1862, fullkomligt lik ofvanbeskrifna n:o 2 tillhör Tavastehus gymnasii samling. En öfverallt hvitfläckig gammal hane med hvitgula tår och dylik näbb, skjuten vid Kexholm, eges af *D:r Tengström.* En i grå färgton tecknad ljus hona förvaras uti normalsko-

lans i Helsingfors museum. — Dessa ljusa varieteter äro i allmänhet sällsynta hos oss.

I likhet med tjädern är *orren* utbredd öfver nästan hela Europa ända till Italien, samt i Sibirien, och förekommer i södra delarne af detta område blott i bergstrakterna.

Otvifvelaktigt är den en af våra vackraste och stoltaste foglar; förutom i de allra nordligaste delarne finnes den i *alla delar af landet* der björk och barrskogar omvexla med beteshagar, ängar, mossar och bergbunden mark. Äfven denna art har minskats betydligt genom den hänsynslösa förföljelse, hvarför den varit utsatt, men är dock ännu temligen allmän öfverallt, till och med i de närmaste omgifningarne af Helsingfors och Åbo, samt på Åland; talrikast förekommer den i de mellersta och östra delarne. Norrut häckar den regelbundet i hela Kemi lappmark, ännu i Kolari, Sodankylä och Kittilä (67½°); någongång ses den i Muonioniska (*W. v. W.*) och *Malm* säger sig (sid. 182) hafva träffat några exemplar ännu vid Peltovuoma i södra Enontekis; prosten *Fellman* har antecknat, att den ännu i Enare (69°) skulle förekomma inom granens gräns och någongång till och med förvilla sig derutöfver. Ostligare finnes den vid Soukelo mellan Kuusamo och Kantalaks *(Sbg & Mbg)*; på sistnämnda ställe går den ännu något nordligare och upphör vid 67° 15′ straxt söder om Imandras södra strand *(Midd.)* — I Norges kusttrakter går orren ej så långt mot norden, hvarföre den saknas vid hela ishafskusten.

Orrens speltid begynner hos oss enligt medelberäkning ungefär på följande tider:

på Åland (60°) . . .	den 23 Mars	(varierande mellan sl.
längs södra kusten (60°)	„ 30 „	Febr. — börj. April);
i södra inre landet (61°—63°)	„ 3—5 Apr.	(medl. Mars — börj.
i Uleåborgstrakten (65°)	„ 18 „	Maj).

norr om Torneå (66°) . den 3 Maj } (börj. April — inpå
vid Sodankyläpolhöjd (67½°) „ 6 „ } Maj).

Hönan väljer ofta sitt liggställe bland risen uti en föregående år nedhuggen svedjeskog, der äggen mången gång då sveden afbrännes gå förlorade *). De läggas från medlet af maj och kläckas i juni (Kuopio, *Aschan*).

Anm. Såsom ett faktiskt bevis uppå huru mycket skogsfogelns fredande om våren, och så länge ungarne äro små, bidrager att qvarhålla dem på en viss trakt, må här anföras, att ehuru vid mitt fädernehem Haminanlaks under årtionden det betydliga antalet af 200 hjerpar och vida öfver 100 orrar i medeltal blefvo skjutna under hösten och vintern, deraf ingen minskning i fogeltillgången förmärktes. Ännu år 1825, det sista under hvilket vi bröder ännu alla voro hemma skjötos der 300 hjerpar och öfver 200 orrar **). Men det skulle der aldrig fallit någon in att om våren och sommaren, förrän i augusti, skjuta någon af dessa foglar. Snaror, flakor och andra dylika grymma giller voro totalt bannlysta från ägorna. Sedan likvisst de kringstrykande bondskyttarnes antal varit i beständigt stigande och det utrotande bulvanskyttet blifvit kändt, samt skytte och snaror om våren, m. fl. dylika metoder äfven kommit i bruk bland allmogen, hafva foglarnes antal så minskats att knappt 20 à 30 stycken af hvartdera förenämnda fogelslag årligen der numera (1850-talet) blifva skjutna. Ja man kan der nu få vandra under flere timmar utan att stöta upp en enda hjerpe, och under vintern kunna flere veckar förgå utan att en orre visar sig, i fall icke, hvilket stundom inträffar, t. ex. om vintern 1855—56, orrar i större antal ankomma från andra trakter och blifva qvar på orten till åtminstone senare på vintern.

---

*) Konrektor *C. A. Aschan* har härom meddelat följande:

Den 16 Juni 1869 afbrändes en mindre sved i Jännevirta by nära Kuopio och sedermera påträffades derstädes en död orrhöna jemte bo och okläckta ägg samt nykläckta ungar, för hvilkas skyddande modren uppoffrat sig; sålunda omkomma hundradetals orrfoglar emedan just denna tid en stor mängd sveder afbrännas i Savolaks i och för kornsådd.

**) Enligt *M. v. W:s* anteckningar skötos derstädes ännu år 1834, från början af augusti till den 27 okt. 220 hjerpar och 20 orrar, och enligt meddelande af Hr. *Ferd. v. Wright* är tillgången för närvarande mindre än på 1830-talet och för några år sedan var hjerpen nära nog utrotad, men har de senaste åren åter tilltagit i antal. Vintern 1871—1872 infunno sig orrarne åter talrikt.

Bastard af orrtupp och tjäderhöna.

2 a. Tetrao hybridus urogallides Nilss.

Rackelfogel. Teerimetso.

Stjerten *klufven, med raka pennor, hvaraf de yttersta äro $1^3/_4$ tum längre än de mellersta; handpennornas skaft ljust gulbruna.* **Hanens** *grundfärg svart, med violett metallglans på bröstet och en hvit fläck vid armhålan.* **Honan** *spräcklig af rostgult, med bröstet mörkare rostbrunt.*

Finska namn. Korpimetso, mustateeri (enl. *Malmbg, Lundahl*); puolimetso (i Rautalampi enl. landtdagsmannen *Jalkanen*); kurvilo (i Nykyrka s:n) och tetrin huoripoika (i Wiborgs trakten enl. *J. Krohn*).

Beskrifning. **Gammal hane.** Längd $28^1/_2$ tum, vingbr. 1 aln $2^1/_2$ t., vigt 4 ℔ 8 lod. — Näbben kullrig, måttligt nedböjd, svart; iris brun, ögonbrynen klart röda, besatta med vårtor. Hufvudet, halsen och kräfvan svarta, med röd-violett metallglans starkast på framhals och kräfva, der intet af fjädrarnas inåt svarta del synes; på halsens bakre del äro fjädrarne dessutom fint spräckliga af hvitgrått; hela fogeln inunder brunsvart, fint spräcklig med hvitgrått på sidorna af kroppen (vingskylarne) och gumpen; större och mindre hvita fläckar finnas midtunder på bröstet, på ändarne af de bakre vingskylarne och helt små på sidorna af kroppen. Framrygg, skuldror och vingtäckare, inre ving- och armpennorna brunsvarta, fint spräckliga af gråaktigt gulbrunt; inre vingpennorna med en smal hvit spetskantning, armpennorna med en något bredare, bildande ett band öfver vingen (men af dessa pennors inåt roten belägna hvita del synes nästan intet); handpennorna gråbruna, på utfanet hvitaktigt spräckliga, med gul- eller gråbruna pennspolar. Bakryggen och öfvergum-

pen svartaktiga, fint spräckliga af gråhvitt; öfre stjerttäckarne svarta med smala, hvita ändkanter, de undre inåt svarta och utåt hvita; stjertpennorna svarta, de mellersta med en fin hvit ändkantning och med hvita fläckar inåt roten på hvartdera fanet, de yttre endast på infanet. Tarsernas fjäderklädnad gråbrunaktig, invändigt ljus och framtill spräcklig af hvitgrått och så yfvig, att den går ut till midten af ut och intån *); tårna brunaktigt blygråa, med långa sidofransar (kamtänder) och svarta klor. (Skjuten den 20 November 1846 i Lojo). *F. M.*

Yngre hanar äro mindre, ha mindre klufven stjert, en mindre utbredd och svagare metallglans på hufvud och hals, der den isynnerhet ofvan skiftar i grönaktigt. Deras ljusa vattring på rygg och vingar är betydligt gröfre, och sträcker sig på öfre stjerttäckarne samt större delen af kroppens sidor, hvarigenom hela fogeln ser ljusare ut.

Anm. Ehuru olika individer af rackelhanen äfven hos oss äro underkastade mindre olikheter hvad deras färgteckning angår, så har jag dock aldrig funnit något exemplar med det i *Sk. Fn.* denna fogel tillagda utseendet, eller att rygg och öfvergump vore svarta och att vingarne skulle hafva blåaktig glans.

Hona. Längd 1 fot 9 tum. Stjerten mindre klufven än hos orrhönan; hufvudet och halsen rostgula med svarta tvärband och yttersta ändarna af fjädrarne kantade med grått; ryggens svarta fjädrar med breda rostgula och ytterst smala, gråa kanter, så att blott ett tvärband af det svarta synes; skulder- och vingfjädrarna inåt svarta, med rostgula ändkanter; de bakre skulderfjädrarne, inre vingpennorna och de större täckfjädrarna hafva dessutom temligen breda hvita ändkanter. Armpennorna med hvita spetskanter, i öfrigt spräckliga och fläckiga af svart och rostgult, likasom äfven

*) En den 5 maj skjuten fogel har tarsernas fjäderklädnad redan betydligt afnött.

skulderfjädrarna och vingtäckarne; öfre stjerttäckarne tvärfläckade eller bandade af svart och rostgult samt med hvita ändkanter; stjertpennorna lika tecknade. Bröst och underlif tvärbandade af grått, svart och rostgult, med smala spräckliga tvärband på den grå spetsen; vingskylarne med breda hvita ändkanter och bredare rostgula och svarta tvärband; gumpsidorna svartaktiga med hvitaktiga ändkanter; nedre stjerttäckarne hvita med mörka fläckar inåt; tarsernes beklädnad grågul med små mörka tvärfläckar; tårna gråbrunaktiga; näbben svart, ögonringen brun; ögonbrynen röda. — *Efter Sv. Jäg. förb. tidskr. 1832* med *planch af W. v. Wright.*

Från tjäderhönan skiljes rackelhönan lätt genom sin klufna eller åtminstone tvära, icke afrundade, stjert; från orrhönan åter genom den betydligare storleken hos en fullvuxen fogel, men dessutom genom sina breda hvita ändkanter på vingskylarne, som likna tjäderhönans. Hela färgteckningen hos denna fogel är annars en blandning af tjäderns och orrens.

Hane i sommardrägt. Halsen sotbrun, gråvattrad; på tvären hvitrandad på haka, strupe och kinder. *Sk. fn.*

Hanen i ungdrägt skiljer sig från ungtjädern genom mörkare svartbrun näbb med ljusare kanter och spets; öfver ögonen är en långsgående rostbrun fläck med små svarta fjäderspetsar; bakhalsen och framryggen sakna de gråaktiga, med svart vattrade fjädrarne och armpennorna äro något mörkare, utan hvit vingspegel. — Från ungorren afviker fogeln genom violett, i purpurrödt stötande glans på den rostbruna bröstfläckens svarta tvärband, samt derigenom, att undre stjerttäckarne äro svarta, med hvita kanter och spetsar. — *Eft. Jäg. förb. tidskr. 1866 sid. 234.*

En hane i öfvergång från ung- till utbildad drägt, bär den förras brunspräckliga fjädrar qvar på hufvudet och hal-

sen, framhalsen, midten af den gredlina bröstgördeln, samt vingskylarne och de yttre skulderfjädrarne, men har i öfrigt erhållit den utbildade drägten. *Orig. måln.* af *W. v. W.* (Univ. bibl.)

Såsom afkomling af orrtupp och tjäderhöna finnes *rackelfogeln* utbredd endast i de länder der dessa båda arter förekomma tillsammans; mest har den anträffats i nordliga Europa.

Hos oss är *hanen* temligen sällsynt, men förekommer dock oftare i landets mellersta och sydligare, än i de nordliga delarne. Vid Björneborg är den ganska sällsynt *(Grönfeldt). V. Falck* har antecknat flere exemplar från Tammela, under det rik tillgång fanns derstädes på tjädertuppar; då och då finnes något exemplar till salu i Helsingfors, och enligt *J. v. Wright* skjutes den någon gång här och hvar i Kuopio trakten; prosten *J. Fellman* har antecknat den från Kuusamo och *Schrader* uppgifver den från Enare. *Hönan* deremot har högst sällan anträffats; finska samlingen eger endast *en*, och den ej ens fullt utbildad, skjuten i Uskela den 5 Sept. 1850 af *J. v. Wright.* Då dess sällsynthet likväl torde bero deraf, att den lätt förvexlas med tjäderhönan får jag fästa våra herrar jägares uppmärksamhet på densamma, äfvensom derpå, att om de öfverkomma någon rackelhöna, de måtte till finska museum insända densamma jemte nödiga uppgifter om tid, ort, o. s. v.

Bastard af orrtupp och dalripa.

Tetrao hybridus lagopides Nilss. **Riporre.**

Stjerten *något klufven med svarta pennor; fötterna fjäderbeklädda ända ut på tårna, hvilka senare i yttre hälften äro nakna, i kanten tandade och i den inre befjädrade, utan kamtänder.*

Längd kring 18 tum, hvaraf stjerten utgör 6 t.; hönan mindre.

Beskrifning. **Hane i vårdrägt.** Ofvan svart, gråvattrad eller hvitbrämad; inunder, samt på hals och vingar hvit och svartfläckig, med en större, svart, blåglänsande fläck på framhalsen; öfre stjerttäckarne svarta, med hvita bräm.

Hona i vinterdrägt. Ofvan spräcklig af hvitt, rostgult och svart, inunder hvit; på hals och sidor med svarta och rostgula tvärband; stjertens mellersta pennor spräckliga af rostgult, de yttersta svarta, endast i utfanet spräckliga.

Denna märkvärdiga fogel förenar hos sig begge föräldrarnes karakterer. Liksom hos orren är den nakna fläcken öfver ögat belagd med vårtor, men såsom hos riporna är den derjemte upptill försedd med en tandad kam. Tårnas byggnad är ofvanför omnämnd; stjerten är mindre klufven än hos orren, de yttre pennorna litet utböjda och de mellersta bredt kantade med hvitt; storleken är midt emellan begges. — Efter *Sk. fn.*

Denna fogel har veterligen ännu icke med säkerhet blifvit tagen i Finland, åtminstone har den aldrig blifvit insänd till våra samlingar; sannolikt förekommer den likväl och borde derföre närmare efterspanas.

Anm. Man har någon gång hos oss förvexlat riporren med hvitspräckliga orrtuppar; det är sannolikt, att detta äfven är grunden till en uppgift af prosten *Fellman*, att riporren skulle blifvit fångad i Sodankylä.

En förmodad **bastard af orre och fjellripa** omnämnes af *R. Collett* (Norges Fugle), utmärkt genom svarta tyglar. *Lloyd* (anteckn. om jagt, 1855 s. 140) omtalar till och med en bastard af **orre** och **ringdufva** skjuten i Dalarne, under benämning af **duf-orre**. — Ehuru dylika bastarder icke blifvit funna i vårt land, må de här omnämnas endast för att

fästa våra jägares uppmärksamhet på dylika sällsynta resultat af orrens illegitima förbindelser.

Underslägtet **Tetrastes** Keys & Blas.,

omfattande af våra arter endast hjerpen, af utländska ett par nordamerikanska arter, särskiljes från de två föregående på grund af sina *i spetsen nakna tarser,* hvilka derstädes äro beklädda med hornartade plåtar; fjädrarne på hjessan äro äfven förlängda hos vår art.

3. Tetrao bonasia Linn. Hjerpe. Pyy.

Artm. *Ofvan grå, inunder hvit, med svartbruna fläckar; hufvudets fjädrar ofvan förlängda till en kort tofs; strupen hos hanen svart, hos honan ljus; stjerten med 16 pennor, tecknade med ett bredt, svart band öfver ändan.*

Längd kring 14 tum, vingbr. kring 20; en fullvuxen fogel väger i det närmaste ett skålpund.

Beskrifning. Näbben svart, iris ljusare nötbrun; tårna brunaktigt blygråa.

Hanen om våren. Straxt ofvanför näbbroten en af små, svarta och ljusa fläckar bildad, större fläck; från denna och pannan går ett rent hvitt, mer eller mindre småfläckigt band, som omgifver den rent kolsvarta strupen och sedan fortsättes nedåt utmed framhalsen, der det ånyo delar sig och, gående snedt öfver halsen, försvinner på framryggen; en smal rand under ögat, en liten fläck bakom densamma och ännu en liten längdfläck längre bakut ofvanför örontrakten, hvita. Hufvudet, halsen och framryggen på en vacker, rent grå botten tvärbandade med svartbrunt; grundfärgen ofvanpå hufvudet mera brunaktig; öfriga ryggen äfven askgrå; fjä-

drarne med mer eller mindre starka, mörka, spräckliga, smala band, öfverskylda af närliggande fjädrar, och en mörk spolrand; skulderfjädrarne på grå botten inåt fläckiga af svart och kastanjebrunt; deras yttre rad med hvitt utfan, hvarigenom ett hvitt längsband uppstår på skuldrorna, nästan sammanhängande med det från framhalsen kommande; de öfriga fjädrarne hafva utåt bredare, hvita spolfläckar. Vingarne och deras täckare äfven med stora, trekantiga, inåt spetsiga, hvita fläckar; inre vingpennorna med hvitgula, breda ändkanter och på utfanet stora, svarta fläckar; armpennorna hafva innanföre sin ljusgråa ändkant först ett mörkt, derefter ett ljust och ännu ett mörkt, af fläckar bestående tvärband, handpennorna svartbruna med ljusa ändkanter och ljust fläckadt utfan. Stjertpennorna, som innanföre sin ljusgråa, breda ändkant hafva ett bredt svart tvärband, äro i öfrigt på blågrå botten fint spräckliga af svart, med undantag af det mellersta paret, som har smala tvärband af svart och ljusgrågult, samt spräckligt af svart deremellan. På framhalsen, nedanom förenämnda hvita band, äro fjädrarne trubbigt tillspetsade och hafva innanför den breda, hvita ändkanten ett svartbrunt tvärband, synligt utanför föregående fjäder; vingskylarne vackert rostgula, med ett svartbrunt band innanför den breda, hvita ändkanten; nedåt bröstet och på magen hafva fjädrarne innanför sin derstädes hvitgula, äfven breda ändkant, hästskoformiga svartbruna band. Gumpens sidor gråa med ljusa fjäderändar och derinnanför mörkt; undre stjerttäckarne hvita, med anstrykning af rostgult och mer eller mindre synliga, mörka fläckar innanför den breda ändkanten. -- Skjuten i april. *Orig. målning.*

Honan, som hufvudsakligen är lika tecknad som hanen, skiljer sig derigenom, att strupen är ljus, tvärfläckad af svart

och ljust gulbrunaktig; örontrakten rödbrun, öfre kroppsdelarne öfverallt med blandning af rostbrunt på fjädrarnes inre del; den rostgula färgen på vingskylarne är mindre klar och färgerna i allmänhet mindre rena. *Orig. målning af W. v. Wright.*

Sommardrägt. I likhet med orren och tjädern bära begge könen sommartiden en skild drägt på hufvudet och halsen. Den skiljes från vinter- eller vårdrägten derigenom, att fjädrarne äro betydligt smalare, af en lättare, glesare beskaffenhet och de olika färgerna sålunda på dem mindre markera sig, samt synas liksom urblekta. De mörka tvärbanden äro ljusare och smalare, samt hafva en mindre ren grundfärg, nemligen mera gulaktigt rödgrå; tvärbanden gå icke tvärsöfver utan äro bågformiga; den annars märkbara nacktofsen utgöres denna tid af blott några få fjädrar och det synes som vore dessa ej egna för sommardrägten utan ombyttes blott en gång om året. *F. M.*

Anm. Då jag icke haft tillfälle att nu *) undersöka flere än tre hjerpar i sommardrägt, vore det förhastadt att i ofvannämnda afseende uttala en bestämd åsigt. Af dessa tre hjerpar äro ett par skjutna i Borgå skärgård den 8 augusti 1847 och den tredje vid Haminanlaks den 22 augusti samma år; de stå i den finska samlingen. **)

Ungdrägt. Strupen, trakten vid näbbroten, under ögat och ett band från detta åt nacken, hvita, med några små svarta fläckar på det sistnämnda; hufvudet ofvan, halsen och örontrakten gulbruna med svarta fläckar, halsen gulbrunaktig med mörka (brunsvarta) tvärband, som afbrytas af en hvitaktig fläck åt hvarje fjäderspole; dessa äro på halssidorna större och trekantiga; bröstet, magen och sidorna hvitaktiga med en halfmånformig svartbrun fläck på hvarje fjäder och en linea inom spetsen, afbruten af den hvita spolfläcken;

---

*) Detta skrefs af *M. v. Wright* före 1859.

**) Alla äro stadda i klo-ombyte.

på bröstet, isynnerhet dess sidor, äro fläckarne mörkare och hela fjädern inom fläcken gulbrun, så att dessa ställen synas spräckliga af gulbrunt, svart och hvitt. Gumpens sidor, likasom ryggen, täckta af nästan dunlika fjädrar, grågula med fin svartaktig vattring. Stjertpennorna mycket korta, af hufvudets längd, båg- och skofvelformiga, nästan svartgråa, med fin, svartbrun vattring och 4—5 otydliga, mörkare tvärband, utom på det mellersta penn-paret, som är grågult med dylik vattring och otydliga tvärband, och äro dessa pennor derjemte en tredjedel kortare än de öfriga; undergumpen hvitaktig. Skuldrorna rostbruna, med några större svarta fläckar och fin, svart vattring, samt jemte vingtäckarne med ett hvitt, utåt bredare spolstreck; vingtäckarne med en stor, svart fläck och på denna ett brunt tvärstreck på öfra fanet; andra ordningens vingpennor långa bruna, med svartaktiga tvärband och vattring, samt ljusare spolar; handpennorna spetsiga, i yttre fanet och spetsen rödgula med svart vattring och större fläckar. Benen grågula, fjäderbeklädda endast på sin öfre hälft framtill; tårna gråblåa, nästan utan fransar; klorna brunaktiga; näbben hornfärgad, undertill ljusare; iris ljusbrun; den nakna fläcken öfver ögat ganska smal och blekt mönjeröd. Eft. *W. v. Wright* (Sv. jäg. förb. tidskr. 1834 sid. 1131) och *Orig. måln.* af *W. v. W.*

Dundrägt. Ofvan kopparröd, inunder ljusgulaktig; vingarne med tvenne ljusa tvärband; hjessan, en mörk fläck på örontrakten, nacken, halsen baktill och ryggen, kopparröda. Uti den ljusgulaktiga färgen på hufvudet och bakre delen af kroppen blandar sig en brunare; vingpennorna af båda ordningarne och deras täckfjädrar spräckliga af mörkare och ljusare brunaktigt. Näbben ljust horngrå, med ljus spets och käkkanter; iris brun; benen vackert ljust ockergula med

tarserna upptill klädda af ljusgult dun. Längd omkr. 4 tum. Togs på Aavasaksa den 29 Juni 1856. *F. M.*

Af *ljusare färgförändringar* har finska samlingen tvenne exemplar, begge honor: det ena skjutet vid Borgå d. 11 Aug. 1863 af hr *C. Aschan*, har ljusbruna, otydliga teckningar, vingskylarne och någon fjäder här och der mörkare, samt stjertens tvärband ljusbrunt; fjäderklädnaden å hufvudet är gles samt tår och klor såsom hos de ofvan beskrifne i sommardrägt. Det andra exemplaret från Kauttua i Eura s:n, föräradt af lagm. *Falck*, har en hvitgrå grundfärg med mycket ljusa spår af teckningarne, ljusast på undre kroppsdelarne; stjerten är nästan enfärgad, ytterst ljust vattrad och utan spår af tvärband.

Hvitbrokig varietet, **hane**. En fläck straxt ofvan näbbroten liksom äfven hela hakan svarta såsom vanligt, ofläckade; hela öfriga fjäderklädnaden på hvit grundfärg tecknad med de vanliga banden och fläckarne, hvilka dock äro svarta, skarpt markerade, endast med spår af brunt innanför synligt uppå de större fjädrarne på bröstet, buken samt på skulderfjädrarne, arm-, hand- och stjertpennorna; på bakhalsen, öfvergumpen och en del af undre kroppsdelarne stöter den hvita färgen i grått, på öfre delen af hufvudet svagt i brunt; hjessans förlängda fjädrar svartfläckade på brun botten; benen hvitaktiga. — *Orig. måln.* af *W. v. Wright*, gjord före år 1825 efter ett på Haminanlaks skjutet exemplar *(Univ:s Bibl.)*

Hjerpen, som såväl till sin färgteckning som hela sitt väsende är en särdeles behaglig fogel, har ungefär samma utbredning, som dess större slägting tjädern. Uti norra Europa och Asien är den allmän och sträcker sig österut ända till Ochotska hafvet, men uti sydliga och mellersta Europa finnes den numera blott i de mer skogbevuxna bergstrak-

terna; i England, Danmark och södra Sverige saknas den deremot alldeles, liksom äfven på Östersjöns öar.

Hos oss är den utbredd öfver hela landet utom i den allra nordligaste delen. I *alla* de inre mer skogsrika delarne är den allmän, men finnes deremot alls icke på Åländska öarne. Uti sydvestra kusttrakten anträffas den till temligt antal, ehuru ej ymnigt *(J. J. Mæxm.)*, likaledes längs södra kusten; i Helsingfors trakten får man någon gång se den t. o. m. i stadens närmaste granskap *(Aschan)*. Längs vestkusten har arten också betydligt aftagit i trakten af Björneborg (*Grönfeldt*), icke heller finnes den ymnigt i Wasatrakten (jg. förb. tidskr. 1869) eller i Uleåborgs omgifningar *(Br. Nyl.)*. I Lappmarken går den upp till Kihlanki, några mil söder om Muonioniska *(Sbg & Pn)* samt skall enligt en anteckning af prosten *J. Fellman* finnas till mindre antal ännu några mil norr om Enari kyrkoby (69°), i sydvestra delen af rysk-lappska halfön finnes den längs kusten af Kantalaks viken af Hvita hafvet *(Shlbg* och *Mlmbg)* samt går mot norden till 67° 15', således ej ens fram till Imandras södra strand *(Middendorff)*. — Hjerpen håller sig alltså inom området för barrskogen och saknas på de skoglösa ishafskusterna och i största delen af lappska halfön. *)

Hjerpen uti mellersta och södra Europa skiljer sig från den nordiska derigenom, att färgen på öfre kroppsdelarne icke är askgrå utan rödbrun eller rostfärgad *(L. Brehms* underart *sylvestris)*. Det är oss icke bekant huru långt emot norr och öster denna form är utbredd; ännu uti Östersjöprovinserna skall den nordiska förekomma enligt benäget

*) Hos oss uppnår hjerpen sin nordligaste punkt, ty i Norge går den endast till Nordlanden *(Collett)*. Föga nog torde något afseende derföre kunna fästas vid den af *Heuglin* (Journ. f. Ornith. 1871 s. 107) meddelade försäkran af hr *Pedersen*, att hjerpen skulle kläcka ännu vid Wadsö, — i samma nejd som *Fuligula Stelleri* äfven skulle göra det.

meddelande af hr konservator *Russow* i Dorpat, det synes likväl ej vara omöjligt, att den tyska formen skulle sträcka sig ända till vårt område. Studeranden *Londén* uppgifver sig nemligen uti Ruokolaks socken i sydöstra delen af landet hafva skjutit tvenne hjerpar, hvilka varit olika de vanliga; de voro större, hade brun rygg och lydde icke vanlig hjerppipa. Exemplaren blefvo dock ej tillvaratagna, hvarföre frågan ej kunnat afgöras; emellertid torde formen förtjena att på orten närmare uppmärksammas af våra jägare.

Anm. Denna geografiska ras bör icke förblandas med de hjerpar, som omtalas af framlidne statsrådet *v. Nordmann* (Mosc. bull. 1860) förekomma i ryska karelen. Fogelhandlare i Petersburg skola nemligen från dessa trakter och ända från Archangel erhålla hjerpar, som äro större än våra finska och till skilnad från denna *gråa* art hjerpe (сѣрый рябчикъ) benämnas *röda hjerpar* (красный рябчикъ). Genom benägen medverkan af apothekaren *A. Günther* har utg. erhållit exemplar af denna *röda* art (hvilken i Petrosawodsk kallas полевой рябчикъ, såsom *Kessler* äfven anför), men erfarit, att det är *rapphönan* som kallas så; i ryska språket sammanfattas alla de inhemska mindre hönsfoglarne under den gemensamma benämningen рябчикъ.

Från de båda andra af våra äkta skogsfoglar skiljer sig hjerpen ej allenast derigenom att underbenen i spetsen äro nakna samt könen till färgteckningen äro föga olika hvarandra, utan äfven genom egendomligheter i lefnadssättet. Hanen parar sig nemligen blott med *en* hona *) och spelar dervid icke högljudt, utan könen blott locka hvarandra. Efter parningen vistas hanen merendels ensam för sig. I södra Finland läggas äggen i medlet af maj, i Kuopiotrakten ett par veckor senare, och nykläckta ungar anträffas i medlet af juni eller midsommartiden *(Aschan)*. Efter

---

*) Enligt uppgift af hr *Aschan* öfverstiger hanarnes antal betydligt honornas; man kan af de förra räkna 3—5 emot en af de senare, och ehuru man på en holme skjutit bort flere hanar i juli månad, yppar sig derstädes om hösten likväl ej mer än en ungkull.

dundrägten antager ungen genast de gamlas färgdrägt och uppnår i september eller oktober i det närmaste dessas storlek. Under sommaren vistas hjerpen mest i blandskog, synnerligen der bäckar och källor finnas, men vid löffällningen drager den sig in i den tätare barrskogen, der den under hela vintern finner bättre skydd emot sina fiender, framför allt dufhöken. Sedan ungkullen blifvit fullvuxen ansluter sig hanen till densamma. Hos begge könen har man iakttagit ett ombyte af klorna om sommaren (se riporna). Flygten är jemförelsevis lätt och snabb, går stundom i längre sträckor t. ex. öfver smalare sund och vikar, samt utmärkes genom ett surrande, som ej är särdeles starkt.

Rörande denna och öfriga hönsfoglar får jag hänvisa till *J. v. Wrights Kuopio-traktens fogelfauna,* der många iakttagelser af stort intresse finnas meddelade angående deras skaplynne och lefnadssätt.

Fjellhöns- eller Rip-slägtet (Lagopus Briss.)

Näbben, näsborrarne *och* vingarne *såsom hos slägtet* Tetrao.

Ögonbrynen *nakna, röda, upptill kamtandade.*

Tarser *och* tår, *isynnerhet om vintern tätt och rikt befjädrade; tårna utan sidofjäll och kamtänder, men beklädda med små rundade fjäll;* klorna *om sommaren korta och trubbiga, om vintern långa, lindrigt böjda och i kanterna tunna.*

Stjerten *tvär, bestående af 16 raka pennor; de två mellersta äro af drägtens färg och ombytas med densamma.*

Riporna uppehålla sig dels på jemnare marker med mindre skog och buskar, dels i skoglösa fjelltrakter eller

deras granskap. De bebo norden af gamla och nya verlden samt i sydligare länder endast de högre bergstrakterna; i allmänhet vistas de blott på marken, der de föda sig af växt knoppar, späda plantor, bär och frön samt insekter och maskar; om vintern förtära de nästan uteslutande växtknopp. Begge våra arter lefva i engifte, men blott af den ena, dalripan, åtföljer hanen ständigt sin hona och ungarne. Äggen äro till antalet 10—12, rostgula och spräckliga af svartbrunt, och läggas i ett enkelt bo på marken. Under vintern samlas de i större eller mindre flockar och ströfva så omkring i nejden. I likhet med skogshönsen nedkrypa de i snön för att skydda sig mot sträng köld. De bära tvenne olika färgdrägter om året; vintertiden äro de nemligen hvita, om sommaren åter spräckliga; ving- och de svarta stjertpennorna ombytas dock endast en gång; men på den öfriga delen af kroppen hafva de ej mindre än tre, mer eller mindre fullständiga omgångar fjädrar, hvilka hastigt aflösa hvarandra; sålunda fortgår ruggningen hela sommaren. Könen äro icke mycket olika hvarandra. De bära sina vingar nästan helt och hållet undangömda af bakryggens fjädrar och vingskylarne. Isynnerhet äro de hvita vingpennorna alldeles betäckta, hvarföre man på riporna i sommardrägt ej ser något hvitt, förutom det smutsigt gulhvita på magen.

Anm. Såsom af beskrifningen framgår äro ripornas klor under skilda årstider ganska olika hvarandra; de långa vinterklorna fällas nemligen frampå sommaren och gifva rum för andra, som till en början äro betydligt kortare. Denna klofällning har tilldragit sig en viss uppmärksamhet och blifvit tolkad på olika sätt af särskilda författare; för utg. synes följande sätt att förklara detsamma vara det mest antagliga. — Uppå hvarje mjukt underlag, såsom mossa eller nyfallen snö, äro klorna utsatta för endast en lindrig slitning, hvarföre de om hösten växa ut till sin fulla längd och form; de äro nu långa och spadlika samt bibehållas ungefär dylika till frampå våren. I april och början af maj slitas de deremot så starkt emot den skarpa snöskaren och den bar blifna marken, att t. o. m. styc-

ken brytas lös från kanterna och spetsen. Detta mekaniska våld på nagelns yttre del förlöper icke utan en motsvarande åverkan på de mjukare väfnaderna i nagelbädden; tvertom förorsakar det här en retning och deraf beroende störing i nagelrotens normala nutrition, hvaraf följden blir ett afbrott uti sjelfva nagelns fysiologiska fortväxt. Den upphör att stå i omedelbart sammanhang med det nagelbildande cell-lagret, hvilket emellertid snart återtager sin funktion och bildar början till en ny nagel inunder den förra. Inom kort tilltager den nya i omfång, skyddad genom den gamla, som allt sitter qvar utan att egentligen nutrieras, tills denna under förra delen af sommaren tränges undan från roten och endast såsom en förtorkad skida häftar vid den nya färdigbildade klon samt slutligen affaller. Fällningen sker de sista dagarne af juni eller i början af juli månader, beroende af lokala och individuella förhållanden; merendels inträffar den samtidigt på de två motsvarande tårna och till först på de längsta, der den mekaniska inverkan naturligtvis varit störst och skett tidigast. De nya klorna äro korta och trubbiga samt tillväxa småningom, tills de uppnå sin fulla längd om hösten. — På sådant sätt synes den omtvistade klofällningen kunna återföras till sina verkande orsaker. Ytterst beror fenomenet af en mekanisk åverkan på nagelbädden; denna inträffar regelbundet emedan orsakerna till densamma återkomma med årstidernas vexlingar. Genom artificiel mekanisk behandling bör man kunna framkalla samma verkan när som helst *), såsom fallet också är med däggdjurens naglar och klöfvar. Å andra sidan bör fällningen åter kunna förekommas, om orsakerna till densamma förebyggas, t. ex. om fogeln hela året vistas på enahanda mark. Den inträffar visserligen regelbundet hos våra ripor i naturen, men får derföre ej likställas med sådana periodiskt återkommande företeelser som bero på en rent fysiologisk grund, ss. t. ex. den årliga ruggningen.

Förutom hos begge könen af riparterna har man iakttagit en klofällning också hos andra af våra hönsfoglar, nemligen begge könen af hjerpen och tjädern (äfven tjäderhanen enl. medd. af konserv. *Meves*) samt hos honan af orren. Ännu är det likväl ej afgjordt om alla eller blott flertalet af exemplaren i fritt tillstånd fälla sina klor. Det är högst vanskligt att redan nu angifva orsakerna hvarföre bland foglarne just hönsen bilda ett undantag från regeln om klornas oafbrutna fortväxt; troligen beror det deraf, att de såsom på en gång stannfoglar och gångfoglar mer än andra äro utsatte för

*) Det förtjenar omnämnas, att man en gång iakttagit ett ombyte af klor hos en vaktel (enl. *Collett*, Nyt. Mag. for nat. vidensk. 1871, sid. 194); anmärkningsvärdt nog inträffade likväl fällningen här i februari månad, då den gamla klon på uttån var 5½ m. m. lång och den nya 4½ m. m.; exemplaret hade blifvit hållet i fångenskap.

skarpa vexlingar i markens beskaffenhet under olika årstider; andra foglar flytta nemligen bort till vintern, eller uppehålla sig företrädesvis på träd och buskar eller något dylikt underlag. Måhända bidrager äfven den omständigheten, att hönsen i allmänhet hafva en större och klumpigare kroppsbyggnad samt mer oviga rörelser.

Angående de från ofvanstående framställning och tolkning afvikande eller emot densamma stridande åsigter, som af olika författare uttalats, se: *Nilsson*, Sk. fn. fogl. 1858 sid. 93; *Bonsdorff*, Ups. Vet. Soc. årsskr. 1859 och Ö. V. A. förh. 1862 sid. 77; *Meves*, samma öfv. 1860 sid. 214; *Malmgren*, notiser ur Skpt p. Fn. et Fl. f. förh., hft 6 sid. 89; *Gloger* Cab. journ. f. ornith. 1861 sid. 287 samt Allg. Forst- und Jagdzeitung 1861 sid. 401; *Holmgren*, Handb. i zool. sid. 713; *Sundevall*, Sv. fogl. 1871 sid. 263; *Meves*, Ö. V. A. förh. 1871 sid. 770; *Bonsdorff*, samma öfv. 1872.

4. Lagopus albus Gmel. Dalripa. Metsäkana. Riekko.

Artm. *Näbben tjock, kullrig; öfverkäken i spetsen nedtryckt; stjertens 14 sidopennor svarta, med hvit ändkant, det mellersta paret af drägtens färg.* **Vinterdrägten** *rent hvit*; **sommardrägten** *rostbrun med tvärband och spräcklig af svart, hos honan på en ljusare, gulbrun botten.*

Längd: hanen 15½ till 16 tum, vingbr. 24 tum; honan något mindre.

Tetrao lagopus L. pt. 1758; *Lag. alb. Gm.* 1788 (n:o 23); *Tetrao subalpinus Nilss.* 1817, Holmgr.; *Lag. lapponicus Gm.* 1788 (n:o 25), Sundev. — *L. alb.* bibehålles här såsom allmänt begagnadt; måhända borde *L. lapp.* föredragas, som hänför sig till fortplantningsdrägten.

Beskrifning. Näbben svart; dess längd från näsborrarne lika med dess höjd, mätt emellan näsborrarne och näbbvinkeln; öfverkäken i spetsen platt-tryckt, hvälfd; iris mörkbrun.

Vinterdrägten hos båda könen är snöhvit med svag anstrykning af liffärg på de undre kroppsdelarne, isynnerhet på sidorna, inunder vingarne; handpennornas spolar svarta; stjertpennorna, utom det mellersta hvita paret, svarta, vid basen och i spetsen smalt hvita; de långa klorna inåt roten

mörka, i öfrigt ljust hornfärgade; den cinnoberröda, nakna fläcken öfver ögonen mindre synlig, dock mera hos hanen.

Hane i sommardrägt. Hela fogeln på en mörkbrun bottenfärg (mörkast på hufvud och hals) tecknad med smala, svarta och spräckliga tvärband; hand- och de yttre armpennorna, vingtäckarne på vingens inre kant, och magen hvita, den sistnämnda till större eller mindre del; de längre, mellersta stjertpennorna jemte deras täckfjädrar spräckliga af samma färg som hos vinterdrägten. Tarserna blott framtill befjädrade, orent hvita; vid näbbroten, kring ögonen samt längre bakut finnas vanligen små, hvita fläckar. På rygg och skuldror hafva fjädrarne blott till en del ljusa ändkanter, samt bestå af något olika tecknade fjädrar: de fleste äro smalt tvärbandade med svart, andra på en mörkare kastanjebrun botten finare spräckliga af svart, och ännu andra med breda, svarta tvärband på ljusare gulbrun botten och med hvitaktiga ändkanter. Det synes som skulle de gamla hanarne hafva både en mörkare grundfärg och i allmänhet mera enformig teckning än de yngre; hos många äro hufvud och hals mörkt kastanjebruna, då andra hafva dem ljusare rostbruna. *F. M.*

Anm. Dessa olikheter i dalripans drägt bero deraf, att sommardrägtens första fjädrar på rygg, skuldror och öfvergump äro tecknade med *bredare* rostgula tvärstreck, och under juli och augusti månader småningom fällas, medan andra nya utvexa, *fint* vattrade med rostgult brunt och svart hos de gamla, eller med tätt gående lika färgade, vågformiga tvärlinier hos årsungarne; undre stjerttäckarne äro denna tid redan hvita. En sådan *höstdrägt* bäres i september, men är ej så skarpt markerad, som hos fjellripan. *(Lilljeborg).*

Hona i sommardrägt (d. 21 juli i Kuopio). Hela fogelns grundfärg med undantag af den på midten hvitaktiga buken, ljusare rost- eller ockragul. Hufvudet ofvan tätt fläckadt af större, svarta, oregelbundna figurer; hela öfre delen af halsen med små längdfläckar, men strupen ofläckad; på nedre

delarne af halsen äro de svarta fläckarne oregelbundna, större och mindre, stundom bildande tvärband, och isynnerhet framtill glesa; vingskylarne äfven glest fläckade och bandade, många fjädrar ofläckade eller med blott små, glesa fläckar äfven nedtill på magen, som annars är orent hvit. På alla öfre kroppsdelar intager den svarta färgen större delen af fjädrarne, som hafva blott en kantning och längd- eller tvärfläckar derinnanför, samt en ljusare, gråaktigt hvitgul ändkant; de upp mot skuldrorna liggande mellersta vingpennorna äro tätare tecknade med slingrande tvärband och fläckar; de öfriga hvita likasom handpennorna. Gumpen och undre stjerttäckarne svartaktigt fläckade; de öfre jemte mellersta paret stjertpennor spräckliga af rostgult med svarta slingrande fläckar och band. Tarserna och tårna, med undantag af baktån klädda med korta, hvitaktiga hårfjädrar; klorna vid pass $2\frac{1}{2}$ l. långa, mot spetsen smalare och grågula. *F. M.*

Öfvergången om våren och hösten mellan de begge hufvudsakliga färgdrägterna sker sålunda, att den nya drägtens fjädrar komma fram till först på hufvudet och halsen nedåt bröstet. Då dessa delar i södra Finland redan i april blifva bruna förblir den öfriga kroppen mer eller mindre i sin vinterdrägt under parningstiden, eller under större delen af maj månad. I september framkomma de hvita fjädrarne i samma ordning. I Sverige har *Meves* ådagalagt, att dalripan någon gång, ehuru mycket sällan, också i vinterdrägt har brunspräckliga fjädrar inströdda bland de hvita och sålunda visar en benägenhet att bära en brun vinterdrägt liksom moripan. Något dylikt exemplar är väl ej tillvarataget hos oss, men väl anträffas här ibland sådana *), som bära enstaka brunspräckliga vingpennor bland de rent hvita, såväl i lill-

---

*) Normalskolans i Helsingfors samling.

vingen som bland de stora vingpennorna, hvilket på sitt sätt kunde anses som benägenhet för en öfvergång. Det vore af intresse att erfara om brunspräckliga ripor om vintern anträffas hos oss, hvarföre vi vilja fästa herrar jägares uppmärksamhet härpå.

Ungarna i första fjäderdrägten äro ofvan spräckliga af rostgult och svart, med hvita spetsfläckar på skulderfjädrarne; hjessans och örontraktens utvexande fjädrar bruna, svartbandade, den förra med infattning af ett svart band från näbbroten ut på nacken; hufvudet i öfrigt orent gulgrått. Vingpennorna gråbruna, i utfanet äfvensom stjertpennorna ljust bandade och fläckade; bröstet och vingskylarne rostgula med små fläckar, buken grågul. *F. M.*

Vid derpå följande fjäderombyte in på hösten erhåller kycklingen den utbildade drägtens färg på ving- och stjertpennorna.

Dundrägt. Ofvan rostgul med svarta teckningar, undertill ljusare gul; hjessan kastanjebrun, kantad med ett svart band, som förlöper från näbbroten ända ut på bakhalsen; örontrakten och ett band mellan näbbroten och ögat svarta; ryggen tecknad med svartbruna och rostgula fläckar; hakan svafvelgul, bröstet stötande i rostgult; buken och benen blekgula. *F. M.*

Dalripan är en rent nordisk fogel och eger en mycket vidsträckt utbredning i alla länder omkring polen. På Skandinaviska halfön häckar den söderut blott till 61°—60° n. br., men på kontinenten ända till 55° uti Östersjöprovinserna (Kurland) uti Lithauen och hela norra Ryssland samt Sibirien; i Amerikas nordliga delar förekommer den äfven.

Hos oss finnes den öfver hela landet mer eller mindre talrikt uppå skogskärr, mossar och myrar med dvergbjörk och videbuskar, samt på moar och sidlända, med yngre bland-

skog bevuxna betesmarker. Den saknas dock alldeles på Åland *(Bergstr.)*. I sydvestra kustlandet förekommer den sparsamt *(J. J. Mærm.)* och likaså något inåt landet: *J. v. Wright* fann den blott en enda gång under de år han var bosatt i Uskela. Uppå holmarne i nyländska skärgården anträffas blott enstaka exemplar, men på fasta landet häckar den ehuru sällsynt redan i omgifningarne af Helsingfors och Borgå *(Aschan)*. I Tammela är den allmän (*E. J. Bonsd.*) och likaså i *alla inre delar* af landet, äfven uppå insjöholmarne. Också längs vestra kusten synes den finnas blott till mindre antal åtminstone i Björneborgstrakten *(Grönfeldt)*; *Alcenius* upptager den för Wasa—G:la Karleby trakten. Uti nordliga delarne förekommer den öfverallt på lämpliga ställen, så långt upp på fjellsidorna som björken och videt sträcka sig — ända ut till ishafskusten *(Schrad.)* och på lappska halfön *(Midd., Shlbg)*.

Dalripans lektid infaller i maj månad och begge könen följas ständigt åt. Till sitt lefnadssätt visar den deruti en olikhet från sin samslägting fjellripan, att den någon gång anträffas sittande i träd för att förtära björkknopp.

Uti *Sv. jäg. förb. tidskrift* år 1869 meddelar *J. B. Barth* en omständligare redogörelse för denna arts lefnadssätt och jagten på densamma.

Anm. I Storbrittanien förekommer en ganska anmärkningsvärd geografisk ras af dalripan, benämnd *Lagopus scoticus Briss.*, *Skotsk ripa* eller *moripa*, hvilken bär en brunspräcklig drägt äfven om vintern, samt har *bruna vingpennor;* några författare upptaga den såsom en skild art, ja den har till och med förut blifvit förd till ett skildt slägte, men anses numera af de fleste såsom en af det tempererade klimatet beroende lokal form af vår dalripa. Utg. skulle för sin del vilja tyda denna form sålunda, att då vår ripa lefver i ett klimat der vintern är öfvervägande, komma äfven de stora vingpennorna, som blott *en* gång om året vexlas, att tillhöra den typiska hvita vinterdrägten; i Skotland åter får ripan alls ingen hvit drägt till den korta vintern och vingpennorna höra till den typiskt bruna upp-

lagan af ripans sommarfjädrar, ehuru denna i vårt klimat aldrig utvecklas, då ombytet sker blott en gång om året. Också den skotska har man någon gång anträffat hvitspräcklig om vintern. I senare år har man med framgång försökt införa den i södra Sverige der dalripan saknas.

5. Lagopus alpinus Nilss. Fjellripa. Kiiruna.

Artm. *Näbben mindre tjock, öfverkäken tillspetsad, hoptryckt; klorna temligen krökta, bruna; stjertpennorna 14 svarta, och mellersta paret af drägtens färg.* **Vinterdrägten** *hvit, hos hanen med ett svart band mellan näbbroten och ögat;* **sommardrägten** *spräcklig af svart, rostgrått och gult, samt hvitt och askgrått; underlifvet och vingpennorna hvita.*

Längd: hanen 14—14$^1/_2$ tum, vingbr. 2 fot; honan något mindre.

Beskrifning. Näbben svart; dess längd från näsborrarne större än dess höjd; öfverkäken i spetsen från sidorna sammantryckt; iris svartbrun.

Vinterdrägten hos begge könen är öfverallt hvit; de 6 första vingpennornas spolar svartbruna och de 14 yttre stjertpennorna svarta med hvit spetskant; hos **hanen** ett mer eller mindre bredt svart band från näbbroten genom ögat; klorna långa, starkare krökta, än hos dalripan, bruna, i spetsen bleka.

Hane i juni. Framkroppens och ryggens fjädrar svarta, med små, strödda, hvita och rostgula tvärstreck och fjäderkanten på hjessan, nacken och framhalsen; nedre delen af bröstet, hela buken och somliga delar af bakryggen hvita; på ryggen framkomna några mörkt gråbruna och svartvattrade fjädrar af nästa drägt. *F. M.*

Hona i juni. Svart med rostgula tvärstreck på kroppens öfra delar, och rostgul med smalare, svarta tvärstreck

på de undre; hakan och strupen hvitaktiga med små svarta fläckar. Den rostgula färgen är i allmänhet ljusare och mindre stötande i brunt, än hos dalripans hona i samma drägt, hvilken den eljest mycket liknar.

Denna fjäderklädnad framkommer tidigast på hufvudet och halsen, i lappmarken i slutet af maj *), hos hanen några dagar förr än hos honan.

Höstdrägten uppstår sålunda, att de svarta vårfjädrarne i juli och augusti småningom utbytas emot andra, som på en mörkt brungrå och slutligen (i september) allt ljusare ask- eller blågrå botten äro allt finare tecknade med svart vattring, ju senare de framkommit; halsens främre sida med små hvita fläckar, buken och undre stjerttäckarne hvita.

Under loppet af september fällas de vattrade gråblå fjädrarne småningom, till först på hufvud och hals, samt ersättas af hvita och i oktober är vinterdrägten färdig. — Efter *Nilsson* och *Barth.*

Ungarne i *första* fjäderdrägten hafva skulderfjädrarne, vingtäckarne, bröst och stjertfjädrarne bandade med rostgult och svart, med hvita spetsar; vingpennorna ljust brungråa, underlifvet hvitgrått med ljusa tvärband på sidorna; hufvudet och halsen bära dundrägtens beklädnad. *F. M.*

I andra drägten liknar kycklingen mer honan; den är ofvan tvärbandad af svart och rostgrått på hufvud och hals, bröst, vingtäckare och stjertfjädrar, samt vattrad med svart på grå botten uppå rygg och öfvergump; underlifvet orent hvitt; hvita vingpennor och svarta stjertpennor utvecklas. *F. M.*

Dundrägten liknar dalripans, men är mer grå.

---

*) *Barths* uppgift i „midten af april" gäller troligen sydliga delen af Norge.

I motsats till dalripan, som är en småskogens och buskmarkernas innebyggare, älskar *fjellripan* att vistas på fjellhedar samt stenrös ofvanför trädregionen. Den förekommer nemligen endast uppå Pyreneerna, Alperna och andra fjell uti Europas södra och mellersta delar samt uti Skottlands och Skandinaviens fjellbygder; i norra Ryssland saknas den allt från hvita hafvet, men uppträder åter på tundrorna i norra Ural och Sibirien samt i Norra Amerika. På de afskilda områdena uppträda närstående, men något afvikande former.

Hos oss förekommer fjellripan endast i landets nordligaste delar. Den finnes allmänt på fjellen vid Ishafvet*) *(Schr.)* och Enontekis, men sparsammare på de mer enstaka fjellen i Muonioniska, uppå Olostunturi *(Sbg & Pn)* och Pallastunturi *(Mäklin* och *Arth. v. Nordm.)*; på lappska halfön är den enl. *Middendorff* allt sällsyntare österut**), men förekommer dock ännu vid Triostrow mycket sparsamt; i den skogiga sydvestra delen finnes den blott på fjelltopparne *(Shlbg* och *Mlmbg)*, t. ex. Poads oawenj n. v. om Imandra sjö *(Midd.)*; — huruvida den möjligen förekommer ännu på Kuusamo fjellen är oss icke bekant.

Anm. Enligt hvad *E. Grape* uppgifver skall det stundom hafva händt, att hela skaror komma ända ned till Haaparanta, likvisst blott under mycket sträng och fortfarande köld *(Malm)*; man känner dock ej att dylika tåg skulle hafva förekommit på senare tider.

Angående denna arts lefnadsförhållanden har *J. B. Barth*

---

*) Prosten *J. Fellman* har antecknat, att han en gång på de yttersta bergspetsarne åt ishafvet uppå halfön Tana-horn funnit en fjellripa i *augusti* månad om kroppen alldeles hvit.

**) *Middendorff* uppgifver sig uppå kusten af ryska lappland hafva skjutit formen *Lag. rupestris* (Sibir. Beise II. 2. s. 194); huru dermed sig förhåller känna vi ej, men antaga att det ej kunnat vara annat än vår lappska fjellripa.

lemnat en omständlig och intressant redogörelse uti *sv. jäg. förb. tidskr. 1867.*

Anm. Liksom föregående art befinner sig också denna hela året om uti fortfarande ruggning, isynnerhet på kroppens öfra sida; med ledning af fjädrarnes grundfärg och teckning kan man dervid urskilja bestämda, i vårt land *tvenne* upplagor af spräckliga sommarfjädrar. I Skotland, der klimatet är mildare och sommaren längre, vill man hafva iakttagit *tre* sådana (*Cab. journ.* 1856 sid. 461), nemligen ännu en öfvergångsdrägt om våren, motsvarande höstdrägten; på Spetsbergen åter bär den, såsom det synes, endast *en* upplaga af sommarfjädrar (*Malmgr.*). Dessa af klimatet beroende afvikelser och andra dertill, både i färgteckning och dimensioner *), som gå hand i hand med de förra, äro utmärkande för några på mer begränsade områden förekommande former af fjellripan såsom den Spetsbergska (*L. hyperboreus Sundev. Mgrn.*), Isländska och Grönländska (*L. Reinhardii Brehm, L. rupestris Leach*) m. fl., hvilka olika författare, dels uppfatta såsom sjelfständiga arter, dels såsom geografiska lokalformer eller raser, analoga med moripan.

Fälthöns- eller Rapphöns-slägtet (Perdix Briss.)

Näbben *kort, tjock, vid roten ofvan försedd med en vaxhud.*

Näsborrarne *vid näbbroten till hälften täckta af en hvälfd, naken sköldformig hud.*

Ögonbrynen *fjäderklädda*; *bakom dem en naken, vårtig, röd fläck.*

Tarser *och* tår *nakna*; *de förra framtill med 2 rader tvärsköldar, de senare ofvan med hornartade ringar, på sidorna täckta af fjäll, men utan tydliga kamtänder.*

Vingarne *korta, rundade, skålformigt hvälfda*; *pennorna styfva, i utfanet urringade.*

Stjerten *kort, af täckfjädrarnes längd, afrundad, bestående af 12 till 18 raka pennor.*

---

*) Prof. *A. Newton* (Journ. f. Orn. 1871 p. 205) meddelar, att han erhållit de största exemplar af den skandinaviska rasen från Hammerfest, de minsta från fjellen på Svensk-norska gränsen, 60 (eng.) mil sydligare. — Spetsbergska ripan är ännu större

Fälthönsen vistas nästan alltid på marken, der de lefva af korn, frön af sädesväxter och skidväxter, sädesbrodd och späda örter af allahanda slag. Sina ägg lägga de i en liten fördjupning i marken; dessa äro många till antalet och rufvas af honan ensam. Deras kött är mycket värderadt; enligt 1868 års jagtstadga äro rapphönsen hos oss fridlysta från och med den 15 november till och med den 31 nästföljande augusti; i vårt land äro de nemligen mest värnlösa om vintern och sålunda blottstälda för faran att utrotas genom oförständigt skytte; vakteln är fridlyst såsom de andra hönsarterna.

Deras fjäderklädnad är tät och len, och begge könen äro temligen lika tecknade; endast hos den ena af våra båda arter (rapphönan) bära ungarne en från de gamlas skild drägt. Af nyare systematiker hänföres den andra, *vakteln*, jemte några exotiska arter till ett särskildt slägte **Ortygion Keys. & Blas.**, utmärkt genom *endast 12 stjertpennor*, *befjädrade ögonlockskanter* och ett afvikande lefnadssätt.

6. Perdix cinerea Lath. Rapphöna. Turkinpyy.

Artm. *Hufvudet, utom hjessan och örontrakten, vackert rostgult, skuldrorna grågulaktiga med hvitgula band längs fjäderspolarne; halsen, bröstet och sidorna ljust blågråa, fint vattrade af svart; bakryggen grå, vattrad, med bruna tvärband; stjertens 14 sidopennor brunröda, de 4 mellersta vattrade.*

Längd 1 fot, vingbr. 1 f. 8 tum.

Tetrao perdix Linn. 1761; *Perdix cinerea* Lath. 1790; *Starna* Bonap. 1838; — riktigast borde arten således heta **Starna perdix** *L. Bp.*, men ofvanstående allmänt begagnade namn har här likväl bibehållits.

Finska benämningar. Turkinpyy (Savolaks m. fl. st.);

peltopyy; — utan uppgift om källan anför *Sadelin* (Addenda) namnen kejsarinkana, ryssänkana, englanninkana och viiriäinen.

Beskrifning. Näbben ljust gråaktigt grön; iris brun; benen ockergula. Af vingpennorna äro 2—5 längst, den första lika lång som den 6:te.

Hane. Hufvudet ofvan ljusgrått, fint spräckligt af svart, på midten brunt, med ljusa fläckar längs fjäderspolarne; öfriga hufvudet och strupen vackert rostgula eller gulbruna; bakpå örontrakten en mörk fläck, med smala ljusa spolstreck; hela halsen, bröstet och sidorna af kroppen (vingskylarne) *) vackert vattrade af svart på en ljust gråblå botten; vingskylarne dessutom med breda rostbruna tvärband. Skuldrorna och vingtäckarne hafva samma färg, som ryggen, men deras fjädrar äro inåt kastanjebruna och hafva en hvitgul, utåt bredare rand längs spolarne; handpennorna gråbruna med gulaktigt gråa tvärband; armpennorna af samma färgteckning, fint spräckliga af rostgult och svart; undergumpen och undre stjerttäckarne grågula, spräckliga af svart, den förra med ljusa smala spolfläckar; stjertpennorna roströda, det mellersta paret, som mest döljes af täckfjädrarne, lika tecknadt som de, eller svartspräckliga på grågul botten. *F. M. och orig. måln.*

Hona. Hufvudet ofvan fläckigt af rostgult och svart; derunder på sidorna ett hvitgråaktigt band ofvanför det rostgula, som går längs pannan samt mellan ögon och näbb ned på strupen; från ögat bakåt ett bredt band, nedtill hvitgrått, ofvan svartaktigtmed ljusgråa längdstreck; halsen bakom rostgulaktig, med svarta tvärfläckar nedåt; framtill och in-

---

*) Då dessa fjädrar hafva sitt naturliga läge, betäcka de större delen af vingen, ligga uti ned- och bakåt snedt gående rader, hvarigenom deras rostbruna tvärband bilda långa band. På samma sätt undandöljas hos rapphönsen, vaktlarne och riporna äfven vingpennorna af öfvergumpens långa fjädrar, så att blott en del af vingtäckarne och armpennorna blifva synliga.

under temligen lik hanen, men den kastanjebruna fläcken saknas stundom alldeles, (gamla honor skola få den i likhet med hanen); vanligast har dock honan der enskilda bruna fläckar af större eller mindre omfång. Rygg, vingar och öfre stjerttäckare hafva tvärband och fläckar af svart, men sakna de rostbruna hos hanen; gumpen jemte undre stjerttäckarne, stjerten, näbben, benen och ögonringen nästan lika med hanens. *F. M. och orig. måln.*

Gamla foglar i sommardrägt. „Rapphönsens sommardrägt intager samma delar, som orrens och hjerpens, nemligen hufvudet och halsens öfre del, och närmar sig äfven till utseendet ungdrägten derigenom, att fjädrarne äro hälften smalare än vinterfjädrarne på halsen, ej äro skönt blågrå med fin vattring som dessa, utan blekt grågula, med en mörkare rand utefter midten, nästan utan all vattring och med mindre rena färger på hufvudet. Tiden då denna anlägges känner jag ännu ej så bestämdt, men såväl hanar som honor skjutna i senare hälften af oktober hade den till större delen qvar, isynnerhet de senare, ehuru ruggningen på den öfriga kroppen var i det närmaste fullbordad. Sannolikt är den ungefär af lika kort varaktighet, som hos de andra hönsen, något tidigare hos tuppen än hos hönan". *W. v. Wright, Göteborgs Handl. 1850 sid. 78.*

Ungdrägt. Hufvudet ofvan svartbrunt med gulaktiga, i pannan och på sidorna hvitaktiga längslinier och småstreck. Halsen bröstet och sidorna gulaktigt bruna, med ett blekgult streck åt hvarje fjäderspole. Framrygg, skuldror och vingtäckare med längsgående, blekgula streck och med större svartaktiga fläckar på skuldror och vingar, hvilka äfven äro på tvären spräckliga med gulaktigt. — Hos hankycklingen finnas några brunröda fläckar på skullror och vingtäckare,

hvilka saknas hos honkycklingen, som deremot är mera svart på dessa delar. Benen gulaktiga, näbben brun. *Sk. Fn.*

Dundrägt. Hjessan ljust rostbrun, hufvud och hals i öfrigt hvitgrågula med talrika, små, svarta fläckar öfverallt utom på strupen och framhalsen; på nacken ett svart längsband ända från hjessan; de på kroppens ofvansida utväxande fjädrarne äro svartbruna, baktill och på bröstet gråbruna med hvita spolfläckar och på ryggen rostbruna tvärstreck; buken, näbben och benen ljusgula. *F. M.*

Sitt egentliga hem har *rapphönan* uti mellersta delarne af Europa och Asien. Den finnes mer eller mindre ymnigt uti England och Tyskland ända till Medelhafsländerna och norra Afrika, samt uti de tempererade delarne af Sibirien ända till Lena och söderut till och med Persien och mindre Asien. — I Skandinavien har den utbredt sig *) ända till Wermland och Ångermanland samt visar sig någongång vida nordligare, ända till några mil norr om Haaparanta (jäg. förb. tdskr. 1863, p. 190). I Östersjöprovinserna finnes den äfven till temlig mängd.

Dess förekomst i Finland är ganska ojemn, sålunda att den vissa år utbreder sig vidt omkring i landet ända upp till 65:te breddgraden, hvarefter den åter kan dö bort under kalla och snörika vintrar samt försvinna från större eller mindre områden. Så uppgifves det nästan enstämmigt från de flesta delar af landet att rapphönsen de sista åren af

---

*) Man har uppgifvit, att rapphönan blifvit *införd* i Sverige för omkr. 300 år sedan, men *Sundevall* (Sv. fogl. 1871) har såsom det synes på goda grunder betviflat detta. Antagligen gäller detsamma om *Sadelins* uppgift, att arten infördes i Ryssland på befallning af kejsarinnan Elisabeth och derifrån spridt sig till vårt land, äfvensom en anteckning af *V. Falck* att den under kejsarinnan Katarina II:s tid skulle blifvit införd i Finland.

1860:talet *) varit försvunna; sedan 1871 synas de åter vara stadda på inflyttning och i tillväxt. — Från Åland finnes arten icke anförd **); i Åbotrakten förekommer den temligen sparsamt (*J. J. Mæxm.*), allmännare i Uskela, der den funnits alla vintrar de senare åren (*E. J. Bonsd.*), och i Björneborgstrakten (*Grönfeldt*) samt Hvittis (*Lydén*) mindre talrikt. Uti Kankaanpää i nordliga delen af Björneborgs län har den ej visat sig sedan vintern år 1866, men i grannsocknen Mouhijärvi om höstvintern år 1871 (*Sandberg*). I Nyland kommer den någongång ända intill Helsingfors (*Aschan*) och i Tavastland iakttogs den af lektor *A. Blomqvist* om hösten 1871. Uti Nyslottstrakten samt södra Karelen (*Tengström*) var den för några år sedan allmän, särdeles i Sakkola och Pyhäjoki socknar, men äfven här har den nästan försvunnit sedan år 1869 tills den år 1871 åter visade sig vid Kexholm. *Kessler* uppger, att rapphönan för icke länge sedan inkommit till Olonetz'ska guvernementet och till Petrosawodsk i början af 1840 talet. I Kuopio trakten är den vintertid anträffad vid bebodda ställen (*J. v. W.*), någongång har den äfven häckat (*Malmberg*), men under de senaste snödigra vintrarne har den ej synts till (*Aschan*). *J. Sahlberg* fann den 1872 vid Jyväskylä. I Wasa trakten fanns den till år 1868 i obetydligt antal (jäg. förb. tidskr. 1869), men har ej visat sig de senare åren (*Alcenius*). *J. Fellman* har antecknat, att den funnits ymnigt i Lappajärvi, och år 1865 var den mycket talrik i trakten af Brahestad (*K. Hildén*); någongång har den

---

*) Äfven i Lifland uppgifves den stränga vintern 1867—68 hafva härjat svårt bland rapphönsen (Sv. jäg. förb. tidskr. 1870. sid. 142). — I Norge försvinner den äfven ibland och rekryteras ånyo från Bohuslän (*Collett*).

**) Då den förekommit på Gotland och Öland torde den likväl ej heller saknas på Åland.

i större mängd förekommit äfven vid Uleåborg (*Br. Nyl.*) men försvunnit; om höstvintern år 1871 visade sig åter något enda exemplar (*Hildén*). I Sotkamo har den äfven de senare åren varit försvunnen (*Hollmerus*), men har likväl förut anträffats vid Kajana och ända upp i Hyrynsalmi (65°) (*Malmgr.*); enligt en anteckning af prosten *J. Fellman* skall den hafva blifvit sedd och fångad ända uti Kuusamo (66°). — Nordligare är den veterligen icke sedd hos oss.

Ehuru rapphönsen sålunda uthärda vårt klimat, lida de dock ofta svårt afbräck genom stora snömassor och för stark bildning af skare, som utestänger dem från marken och födoämnena, hvarigenom de omkomma i följd af hunger, eller tvingas att sträcka till andra trakter. De bosätta sig företrädesvis der större, sammanhängande åkerfält finnas, omgifna af skogsbackar, hvarest de under vintern finna skydd mot kölden och sina farligaste fiender, hökarna. Under snörika och kalla vintrar samlas de för att söka sig föda invid bebodda ställen och fångas då i myckenhet vid rior, logar och sädestackar. Hanen parar sig med endast en hona, med hvilken den hela lifvet lefver tillsamman; denna lägger 12 till 18, någongång mycket flere *) ägg, till färgen olivgrå, ofläckade, och rufvar dem i ett enkelt bo på någon åker, äng eller under en buske.

Anm. Rörande rapphönsens uppgifna vana, att „låta snöa ned sig" se ofvan sid. 6.

8. **Perdix coturnix** (Linn). **Vaktel. Peltopyy.**

Artm. *Öfver midten af hjessan, samt öfver ögonen ett hvitgult band, hela ryggen brun med flere längdrader hvit-*

---

*) Enligt uppgift af *Aschan* fann framl. stud. *C. Dahlström* den 12 Juni 1861 ett bo *med 26 ägg* i närheten af Helsingfors; landssekreteraren *K. Hildén* har uti Lappo funnit 25 ägg uti samma bo.

gula spolfläckar och många afbrutna svarta och ljusbruna tvärband; de tre första vingpennorna längst och lika långa; stjerten består af 12 mycket korta pennor. Längd 7 till 8 tum, vingbr. 14 till 15 tum.

Tetrao coturnix Linn. 1766; *Coturnix communis Bonnat.* 1791; *Ortygion coturnix (L). K. & Bl.* 1840.

Finska namn. Peltopyy, pieni peltopyy, viiriäinen (*Nyldr. Malmbg*); vutti-pyy (föreslås af Dr. *J. Krohn*, härledt från fogelns estniska namn wutt).

Beskrifning. Näbben svagare i förhållande till rapphönans, mot roten ljus, i öfrigt brungrå och i spetsen svart; iris ljusbrun; fötterna gulaktigt liffärgade.

Gammal hane. Hela hufvudet ofvan svart med fläckar af rostbrunt och smala gråaktiga fjäderkanter; ett ljust ockergult band delar hjessan längs midten, tvenne andra bredare gå från näsborrarne öfver ögonen åt nacken; en fläck ofvan ögonen klart rostbrun och mörkfläckig, ett band af samma färg går från munviken nedåt hufvudets sidor, eller gående under ögat förenar det sig med ett annat, som står nära den mörka örontrakten; från sistnämnda ställe går ett halfmånformigt band, af samma färger som de förra, nedåt strupen, och bakom samt parallelt med detta ännu ett, som på strupen vanligen förenar sig med det från andra sidan; hakan och strupen innanför banden antingen ljusgula, rostbruna, mörkbruna med fläckar eller svarta. Äfven strupbanden, mellan hvilka färgen är hvitgul, äro mycket olika markerade hos olika individer. Halsen bakom, bakryggen och hela ryggen ända ned till stjerten gulaktigt rostbruna med tillspetsade, rostgulaktiga, hvita spolfläckar och hvita spolar; dessa långa spolfläckar äro infattade i sammetsvart, hvilken färg inåt fjäderroten bildar fläckar och tvärband; de små vingtäckarne äro antingen enfärgadt gråbruna eller med hvita spolar och

afbrutna, rostgula tvärband, som på de större täckfjädrarne äro talrikare och till en del skuggade af svart. Inre vingpennorna af samma, men mera markerade teckning med gulbruna och af hvitt kantade spetsar, samt enstaka djupt svarta tvärband eller uddiga fläckar; de stora vingpennorna svartbrunaktiga på utfanet med rostgula tvärfläckar, de yttersta med ljus kantning; deras täckare af samma utseende. Halsen på sidorna och framtill samt kräfvan vackert rostgula, med fina hvita spolstreck, som på halssidorna der och hvar äro infattade af rent svart; bröstet och magen hvita, men undre stjerttäckarne rostgulaktiga; vingskylarne vackert ljust rostgula med bredare ljusa (hvitaktigt gula) spolband med svart infattning och fläckar. De rostgula stjertpennorna med hvita spolar och svarta tvärband, hvilka icke nå fjäderkanterna, men ofta sammanlöpa vid spolen. *Z. M. och Naumann.*

Den gamla hönan skiljes lätt från hanen, utom genom mörkare rygg, genom sina blekare färger och mattare teckning; hennes strupe är nemligen alltid rostgulaktigt hvit, det första strupbandet utmärkt blott genom rostbruna fläckar, det andra mest äfven ofullkomligt och vanligen icke sammanlöpande på strupen. Kräfvans rostfärg blekare och af mindre omfång, samt mera fläckig.

Ofvan anförda olikheter i färgteckningen på strupen hos hanarne äro individuella, men uppstå äfven till en del genom olika åldrar och årstider. — En af *F. v. Wright* målad hane, skjuten på Haminanlaks, skiljer sig från ofvanbeskrifna hufvudsakligen derigenom, att den har hakan och strupen svarta, hufvudets sidor mera enfärgade och mörka, knapt någon antydning af de rostbruna banden på sidorna af strupen, mattare rostgult på halsen och kräfvan, samt genom i allmänhet mindre markerad färgteckning och orenare färger, isynnerhet på öfre kroppsdelarne och vingarne.

Det bör härvid anmärkas, att enligt all sannolikhet våra vaktlar hafva blekare och mindre rena färger än de tyska; sådant är åtminstone fallet med flere andra foglar, ehuru äfven ett motsatt förhållande inträffar t. ex. med hjerpen, orren och förmodligen flere andra mera nordiska foglar.

De unga vaktlarne i sin första höstdrägt skiljas från de gamla foglarne genom hvit strupe och knapt någon antydning af strupbanden (dock mera hos hanen), samt genom en i allmänhet mindre regelbunden färgteckning. De öfvergå i denna sin första höstdrägt omedelbart*) från

Dundrägten, som är af följande teckning. Sidorna af hufvudet, halsen, strupen, bröstet och vingkanterna äro ljust ockergula; genom tinningarne ett svartaktigt band; hufvudet ofvan rostfärgadt, med ett ljust band längs hjessan, med svart infattning; hela kroppen ofvan rostfärgad med blandning af grått och två svartaktiga band längs framryggen, ett eller två utmed sidorna och ett bredt på bakryggen; vingarne med blandning af svart och fläckiga band. Näbb och ben ljust liffärgade; ögonringen ljust gulbrunaktig. Denna så angenäma färgteckning förbleknar snart och efter åtta dagar framkomma redan fjädrar öfverallt, på vingarna till först, så att de ganska snart äro fjäderklädda och likna temligen de gamla, samt flyga lika väl som dessa. *Naumann.*

Vakteln finnes mer eller mindre talrikt öfver hela mellersta och södra Europa samt i södra Sibirien. Den är en flyttfogel, som under den kalla årstiden uppehåller sig i södra Europa och i Asien från Persien till Kina; den vandrar äfven vida längre ned i Afrika, ända till Kaplandet.

I Sverige skall den förekomma till temligt antal ännu i

---

*) Vakteln skiljer sig häruti från alla våra andra hönsfoglar, emedan dessa bära en *ungdrägt*.

Upsala trakten*), men går i Norge betydligt högre upp mot norden, till Trondhjemsfjorden och någongång till Tromsö; i Östersjöprovinserna förekommer den äfven ehuru den ställvis saknas.

Hos oss är den en temligen sällsynt fogel, men förekommer dock i spridda par der och hvar i landets södra och mellersta delar. — Uti Tenala, Ingå och Walkeala har *M. v. Wright* antecknat arten; stud. *Zidbäck* har meddelat, att år 1862 tvenne bon med ägg anträffats i Pälkäne och år 1864 ett med 9 ägg i Wånå socknar af Tavastland; vissa år ses den vid Kexholm, i slutet af juli 1851 fanns den i Kronoborg enligt *Tengström; Arth. v. Nordmann* iakttog den äfven nära Sordavala år 1856. *Kessler* anför en uppgift om dess förekomst i södra delen af Olonetz'ska guvernementet till Petrosawodsk-trakten och enligt en källa ända till Povänetz. I Savolaks har *M. v. Wright* iakttagit den vid Kuopio, *J. v. Wright* i Tuusniemi, och det efter originalmålning beskrifna exemplaret skjöts om sommaren år 1832 af *Ad. v. Wright* vid Haminanlaks, der äfven boet med ägg anträffades i en kornåker; i Maaninka kapell fann eleven *Forstén* likaledes bo med 11 ägg år 1870. *Sadelin* anför den från Malaks socken i södra Österbotten och enligt *R. Alcenius* vistades ett par om våren och sommaren år 1858 på ett åkerfält i Kronoby nära Gamla Karleby. Slutligen har *J. M. J. af Tengström* den 29 Juni år 1839 hört och sett fogeln på ett stenrös i en kornåker vid Latvajärvi sjö i Archangelska guvernementet helt nära finska gränsen, vid 65° n. br. — hittills den nordligaste punkt der den hos oss

---

*) En insändare i Jäg. förb. tidskrift (1870 p. 20) uppgifver, ehuru ej med säkerhet, att en flock skulle hafva uppehållit sig en tid vid Pajala by, 10 mil norr om polcirkeln, således strax invid finska gränsen.

blifvit med säkerhet observerad*). — Ostligare fann *Meves* den ännu vid staden Onega och på sommarudden mellan Onega och Dvina vikarne nästan vid samma polhöjd.

Hanens vidt omkring hörbara så kallade *slag* kunna igenkänneligt återgifvas med *pickverwick pickverwick*, flere gånger å rad upprepadt; men de hafva derjemte flere andra svagare läten; så är båda makarnes gemensamma lockljud ett svagt, kärligt *bybivi* och *prickick* eller *brybryb brybryb* m. m. vid olika tillfällen.

Deras födoämnen utgöras af mindre fröarter och insekter, samt gröna örter och plantor. I trakter der de förekomma i mindre antal lefva de i engifte, men annars i månggifte, och vaktelhanen är en lika flyktig make, som dålig familjefader, i det han lefver utom densamma medan den är uppvexande.

Honan lägger sitt konstlösa näste i en liten fördjupning i åkerjorden, den hon uppkrafsar och belägger med finare halm och grässtrån. Äggen äro på en ljus brungul, stundom nästan hvit bottenfärg tecknade med större och mindre, oregelbundna och glänsande, mörk- eller svartbruna fläckar; de läggas helst uti en med ärter besådd åker, men äfven på sådana, som bära sädesvexter och sällan på gräsfält. Om säden eller gräset blir afmejadt omkring boet, öfvergifves det i de flesta fall. Hos oss synes den mest hålla sig till kornåkrar.

Familjen Pteroclidae.

Näbben *liten och klen;* fötterna *svaga och små, fjäderklädda; tårna mycket korta, baktån rudimentär eller ingen;* vingarne *och* stjerten *långa, spetsiga.*

---

*) Ehuru sålunda sedd och skjuten flere gånger i vårt land, saknas denna art dock ännu i finska fogelsamlingen, och endast ett ägg (från Pälkäne) har blifvit insändt. Det vore således af intresse att denna brist blefve afhulpen.

Hithörande former tillhöra gamla kontinentens stepper; en art af följande slägte har likväl i större och mindre flockar besökt de flesta länder i Europa, ehuru den sedermera åter försvunnit.

Sandhöns-slägtet (Syrrhaptes Illig.).

Näbben *mycket kort, öfverkäken svagt böjd.*

Näsborrarne *täckta af en fjäderklädd hud.*

Benen *korta;* tarserna *helt och hållet, äfvensom tårna, fjäderklädda; de tre framtårna ända till klorna förenade med hvarandra;* baktå *saknas.*

Vingarne *mycket långa och spetsiga; första pennan längst.*

Stjerten *lång, de två mellersta pennorna mycket längre än de öfriga, spetsiga.*

Syrrhaptes paradoxus (Pall.) Sand- eller stepphöna.

Artm. *Ofvan grågul, med svarta fläckar eller tvärstreck; under hvit, med en brun fläck på magen; öfver vingen ett rödbrunt band; första vingpennan i utfanet svart eller brun; de undre stjertpennorna af stjertens längd. Längd* omkr. 15 tum (utom de långa stjertpennorna).

Tetrao Pall.

Beskrifning. **Hane.** Grågul, hela ryggsidan med korta svarta tvärlinier; ett bredt, svartbrunt tvärband öfver buken. Hufvudets sidor och pannan brungula, med en grå fläck på örat; öfverstrupen brungul, nedtill knappt begränsad af ett svart streck; framom bröstet ett tvärbälte af flere smala, svarta tvärstreck med hvita mellanrum; vingpennorna gråaktiga; den första längst, med ganska lång spets, som räcker ut öfver stjertspetsen; de största vingtäckarnes yttre fan mot

ändan mörkt rödbrunt; stjertpennorna inåt svartbandade med hvit ändkant, de två mellersta med lång, syllik spets. Näbb och iris bruna; klorna svarta.

Honan liknar hanen, men saknar tvärbältet framom bröstet och har i stället den gulaktiga öfverstrupen nedtill begränsad af ett fint, svart streck; hela ryggsidan har i stället för tvärband böjda, svarta tvärfläckar, som äfven betäcka nedre strupens sidor och vingarne; de gul- och rödbruna teckningarne ljusare; första vingpennans spets mycket kortare, ej räckande utom stjertspetsen. *Sundevall.*

På kirgisiska stepperna från Kaspiska hafvet österut ända till Mongoliet och Kina har denna egendomliga fogel sitt hem; men åren 1859—61 uppträdde den plötsligt i större och mindre flockar och år 1863 i större mängd i Europas flesta länder. De följande åren fanns ett fåtal ännu qvar och i Danmark till och med fortplantade den sig, men sedermera försvann den åter från Europa. I mindre flockar eller enstaka exemplar anträffades den under nämnda år också i södra hälften af Sverige och Norge, på Gotland och Öland samt i Östersjöprovinserna. *) Enligt uppgift skall arten åter i nyaste tider hafva visat sig i England.

I Finland blef veterligen icke något exemplar tillvarataget dessa år och vi känna om dess möjliga förekomst här intet annat än hvad framl. statsr. *v. Nordmann* den 16 okt. 1865 meddelade finska Vet. Societeten **) nemligen att „enligt säker uppgift tvenne flockar visat sig i Helsingfors' omgifningar," — utan att vi hafva oss bekant sagesmannen eller observatorn samt tiden då detta skulle hafva passerat.

---

*) Corresp.-bl. d. nat. forsch. Ver. zu Riga XIV 1862 sid. 124, och Sitzungs-ber. d. Dorpater nat. forsch. Ges., 1870 s. 144.

**) Öfv. af finska Vet. Soc. förh. VIII sid. 34.

Från våra andra hönsfoglar afviker sandhönan lika mycket genom sin för oss fremmande hemort och sin egendomliga organisation, som genom sina olika lefnadsvanor. De hafva en mycket stark flygt, men springa dåligt och blott trippande på marken. Deras mest omtyckta födoämnen äro blad, stjelkar och frön af saltväxter, som växa uti de salthaltiga sandöknarne, der de äro hemma, men de förtära äfven andra växter. Könen hålla sig parvis tillsamman och hanarne blifva, liksom hos de föregående stridslystna under fortplantningstiden. Äggen äro 3—4 och läggas i en fördjupning i marken, der de rufvas af begge föräldrarne turvis.

Fjerde Ordningen.

Vadare (Grallae Linné).

Näbben *något vek, med hornartad spets, eller helt och hållet hornartad; till formen omvexlande, dock oftast lång, tunn, rät eller böjd, mer eller mindre spetsig och med slöa eller hvassa käkkanter.*

Näsborrarne *fria, oftast smala och omslutne af en mjuk hud, eller med hård mynning.*

Benen *höga eller mycket höga, smala och spensliga; underbenen helt och hållet fria från kroppshuden, i spetsen mer eller mindre bredt nakna (utom hos morkullan); tarserna beklädda med hornplåtar, eller med nätlikt delad hud.*

Tårna *tre framåt, fria eller vid roten förenade genom en hud, hos några kantade med hudflikar; baktån är belägen högre upp, medelmåttig och kort, eller saknas alldeles; klorna små (hos hägrarne är baktån fäst i samma plan som framtårna, och klorna starkare, krökta).*

Vingarne *mer eller mindre kupiga, hos de flesta med långa armben och långa eller medelmåttiga pennor, öfre vingtäckarne på underarmen öfverskjutande pennornas halfva längd.*

Stjerten *vanligen kort; halsen oftast lång och kroppsformen smärt, högrest.*

Vadarne bilda en mycket stor ordning hvars representanter förekomma i alla verdsdelar och klimat. De äro till storleken lika omvexlande som till kroppsställning, val af födoämnen och vistelseort; de röra sig alla med lätthet på marken och flyga merendels väl. Vissa former t. ex. trapparne närma sig *hönsfoglarne*, andra åter såsom sothönsen förete till sitt lefnadssätt en viss likhet med *simfoglarne*. De äkta vadarne åter utmärkas framför andra foglar genom benens, halsens och näbbens ovanliga längd.

Näbbformen hos dithörande arter är mycket olikartad och står i närmaste sammanhang med olikheten i lefnadssätt och födoämnen. Hos de flesta slägten är den helt och hållet vek, hos många i spetsen känslig och särdeles användbar till att leta med efter maskar och insektlarver i vatten och mjuk gyttja; hos andra är den i spetsen hård, än trubbig än afplattad; ännu andra hafva hela näbben hård, vid basen starkt förenad med hufvudskålen, sedermera mer eller mindre hoptryckt med hvass spets och skarpa käkkanter, lämplig för att gripa kräldjur och fiskar (hos storkar och hägrar). I allmänhet har näbben en anmärkningsvärd längd hos dem, som söka sin föda från vattensamlingar och sumpiga ställen. De former, som lefva af växtfrön eller genom dykning komma åt sin föda, hafva näbben kortare, nästan påminnande om hönsfoglarnes.

Lika omvexlande som näbben är till sin bildning, äro äfven fötterna och benen. Alla hithörande foglar gå stegvis; många om icke de flesta löpa dervid snabbt, hvaremot några blott långsamt och allvarsamt framskrida; det förra är förnämligast fallet med dem, som hafva en liten eller ingen baktå; det senare åter hos dem med lång dylik i samma plan med de öfriga tårna, eller de hägerartade foglarne. Hos alla egentliga vadare äro benen inrättade till gång uppå

sumpiga ställen eller uppå sandig mark och att vada i grundt vatten; den mer eller mindre fullständiga huden mellan basen af tårna hindrar dervid fogeln att nedsjunka i det mjuka underlaget; blott i nödfall begagna de dem som simfötter, ehuru de flesta kunna simma och många till och med dyka när de äro i fara; några äro formligen anvisade till att uppehålla sig i vatten. Vid gåendet bilda benen blott en liten eller ingen vinkel, och under flygten sträckas de bakåt. De arter som löpa snabbt hafva äfven en hastig flygt, de långsamt gående en långsam; de förra sätta sig sällan (många aldrig) i träden, utan vistas på marken, der de äfven med få undantag häcka; andra, t. ex. hägrarne bygga sina nästen uti träd och på dylika höga ställen.

Hos de flesta är hufvudet fullständigt befjädradt; endast de häger- och storkartade vadarne hafva trakten omkring näbbroten och ögonen mer eller mindre naken likasom äfven tranorna på hjessan. De förra rugga merendels tvenne gånger om året på vissa kroppsdelar; flere slägten bära olika färgdrägter om sommarn och vintern samt såsom årsungar, men könen likna hvarandra i allmänhet temmeligen; de senare åter rugga blott om hösten och behöfva några år innan de få sin utbildade drägt. De flesta lefva i engifte, blott trapparne delvis i månggifte; genast efter det ungarne blifvit utkläckte öfvergifva de det enkla bo, hvari honan rufvat äggen; hägrarne och storkarne uppföda deremot sina ungar i boet tills de kunna sköta sig sjelfva. Alla yngre foglar hafva knä- och hällederna förtjockade.

Födoämnena utgöras af insekter, larver, kräft- och blötdjur, hvilka uppsökas på stränder, i kärr och mossar, samt på fjellmyrar och stepper; några förtära frön och vextdelar, de större åter sluka kräldjur och andra mindre ryggradsdjur. De flesta lefva parvis, men några i större flockar (trapparne)

eller i kolonier (hägrarne) uti de länder, der de förekomma till större antal. Många äro i rörelse blott morgon och qväll, några endast om natten; hos oss äro de alla flyttfoglar och tillbringa den kalla årstiden dels i södra Europa dels ända långt ned i Afrika. Emedan några arter äro föremål för jagt, äro de äfven hos oss tagna i lagens hägn under en viss tid på året, hvarom särskildt för hvarje art skall anföras.

Hela ordningen indelar prof. *Sundevall* på grund af de stora olikheter, som ofvan redan framhållits, uti tvenne stora hufvudafdelningar:

A. **Grallae debilirostres.** *Näbben antingen något kort och fast, eller lång, tunn och böjlig, vid roten smal i förhållande till hufvudet, samt beklädd med en vek hud, som omsluter näsborrarne; hufvudet (med få undantag) helt och hållet befjädradt.* De häcka på marken och de späda ungarne följa nästan genast föräldrarne.

B. **Grallae fortirostres.** *Näbben stor, stark och ända till roten benhård, mot basen tilltagande i bredd och höjd, samt fast förenad med skallen; näsborrarnes mynning benhård, belägen närmare näbbryggen; hufvudet mer eller mindre naket.* De häcka på upphöjda ställen, der ungarne uppfödas af föräldrarne. *)

De uti vår nord anträffade arterna af de *svagnäbbade vadarne (debilirostres)* fördelas lämpligast uti *tvenne underafdelningar*, hvilka tillsammans omfatta *fem familjer.*

a. **Limicolae,** *snäppartade vadare. — Näbben vanligen förlängd och vid basen sammandragen, mer eller mindre tunn och vek; tårna vid basen mer eller mindre förenade, klorna små, baktån är liten och upplyft eller saknas den alldeles; vin-*

*) Många författare uppföra begge afdelningarne såsom skilda ordningar: *Grallae* L. Bp. och *Ciconiae* Bp.

garne merendels spetsiga med långa inre armpennor; stjerten styf. — Hithörande arter uppehålla sig på stränder, kärr eller öppna fält. De bilda *familjerna:* 1. *Otididae*, 2. *Charadriidae*, 3. *Scolopacidae* och 4. *Gruidae.*

b. **Paludicolae,** *sumphönsartade vadare.* — *Näbben temligen kort och hård samt vid roten hög; tårna och klorna långa, de förra fria intill basen, baktån stor, fäst lägre ned; vingarne korta och afrundade och stjerten vekare.* — De vistas på sumpiga, gräsbevuxna ställen eller på vatten. Hit hör en enda *familj:* 5. *Rallidae.*

Första familjen: Trappar eller hönslika vadare, Otididae.

Näbben *medelmåttigt lång, stark och hård, med ett inskuret hak bakom spetsen;* näsborrarne *ovala och öppna, belägna vid midten af näbben;* benen *starka, utan baktå, med nätformigt delad hudbeklädnad;* vingarne *tillspetsade, med andra och tredje pennan längst;* stjerten *består af omkring 20 pennor.*

Till denna familj hör endast ett slägte:

Trappslägtet (Otis Linn.).

Näbben *af hufvudets längd eller kortare, rät, hoptryckt eller vid roten nedtryckt, i öfrigt nästan kägelformig, med öfverkäkens spets hvälfd.*

Näsborrarne *ej långt från hvarandra, äggrunda, belägna vid midten af näbben.*

Benen *starka, temligen korta; de tre framåt riktade tårna korta, inunder breda; vid roten förenade med hvarandra; tarserna framtill och tårna ofvan beklädda med gröfre, de förra baktill med finare nätformigt*

delad hud; klorna breda, nästan som naglar, inunder urgröpta, afrundade och med skarpkantade spetsar.

Vingarne *stora, något hvälfda, med breda styfva pennor; handpennorna på midten urringade i utfanet; den första kortare än den andra, denna och den tredje längst.*

Stjerten *något kort, afrundad och bestående af omkring 20 pennor.*

Kroppen är tung och fjäderklädnaden fast, samt tätt åtliggande. Hanen skiljes från honan genom betydligare storlek och hvarjehanda fjäderprydnader på hufvud och hals. De unga likna modren under första året, men hanarne utmärka sig redan inom det andra genom sin storlek, ehuru de först såsom två års gamla äro fullt utbildade. De rugga endast en gång om året.

Trapparne bebo stora öppna fält, i såväl odlade som ödsliga trakter af gamla verlden; de hysa en naturlig motvilja mot skogar och buskmark. Mycket försigtiga undfly de menniskan redan på betydligt afstånd, särdeles på orter der de förföljas. Flyttfoglar äro de icke, men stryka dock omkring höstetid, sedan de samlats i stora skaror; den öfriga delen af året lefva de i mindre flockar eller ensamma. Deras gång är afmätt och långsam, men då omständigheterna fordra kunna de springa mycket snabbt. Flygten är trög, men de icke allenast uppflyga med lätthet från marken, utan kunna äfven stundom hålla ut dermed miltal och flyga högt, samt med mindre ansträngning, mera uthållande och bättre, än skogs- och fälthönsen. — Hela deras lefnadssätt står midt emellan hönsens och brockfoglarnes. De föda sig af örter, frön och insekter, samt gå nästan aldrig till vatten, utan bada sig i sand och mull. De uppgifvas lefva i inskränkt polygami, d. ä. de unga hanarne hafva vanligen blott en hona, de gamla stundom flera, men få dock ofta åtnöja

sig med blott en; i hvartdera fallet bekymrar han sig ej det ringaste om sin afföda. Vid parningstiden hafva hanarne åtbörder liknande kalkontuppens. Honan lägger sina ägg uti en liten, af henne sjelf gjord fördjupning i marken uppå något sädesfält eller bland lägre växter, och rufvar dem ensam; de dunklädda ungarne äro under de första dagarne oförmögna att lemna nästet, men åtfölja snart modren, som ensam vårdar dem.

Af flere arter har man hos gamla fullvuxna hanar under brunsttiden iakttagit en luftsäck under huden fram på halsen; den är af 14 tums längd hos stortrappen och öppnar sig genom en mynning under tungan.

Otis tarda Linn. **Stora trappen.**

Artm. *Näbben hoptryckt*; *hufvudet och halsen askgråa; öfre kroppsdelarne tvärbandade och spräckliga af svart och rostgult; handpennorna mörkbruna, armpennorna likasom hela underlifvet hvitt; stjertpennorna med ett svart tvärband innanför den hvita spetsen.*

Längd: hanen 3 fot 7 till 9 tum, vingbr. 7 f. 10 t. till 8 fot; honan 2 f. 11 t., vingbr. 6 fot.

Beskrifning. Näbben under hela sin längd sammantryckt från sidan, till färgen ljust blygrå, mot spetsen mörkt hornfärgad; de stora ögonen hafva mörkbrun iris; benen rödaktigt grå.

Gammal hane. På sidorna af strupen ända från underkäksroten utgå omkring 30 tagelartade, veka fjäderspolar, med glesa, utåt allt kortare, gråhvita fanstrålar, af vid pass 4—6 tum längd; dessa fjädermustascher kunna utbredas i form af en solfjäder. Bakom denna prydnad nedgår på sidorna af halsen en smal, obefjädrad rand, som slutar vid halsens halfva längd, till färgen mörkgrå och belagd med glest stående

små, hvita, hårartade fjädrar; straxt bakom mungipan finnes en annan äfvenledes bar hudfläck (honan saknar begge); hjessans fjädrar äro förlängda, samt bilda ett slags tofs, som dock sällan uppreses. — Hufvudets och halsens glesa fjädrar äro ljusgråa, ljusast kring ögonen och på framhalsen; på halsens nedre del öfvergår denna färg i vackert rostgult och bildar hos de gamla en halsring, men är framtill öppen hos de yngre; hela ryggen, skuldrorna, alla mindre vingtäckare och de breda inre vingpennorna skönt rostgula, i ändarne ljusare och med afbrutna eller vågiga, svarta tvärband och en spräcklig teckning; de svarta banden, som på de stora fjädrarne äro breda, delas i midten af ett smalt, ljust band; öfre stjerttäckarne af samma färgteckning; bröstet, magen, kroppssidorna och undre stjerttäckarne äro rent hvita likaledes vingens framkant och de yttre vingtäckarne; de mera inåt belägna hafva en ljusgrå anstrykning och äro hvita blott i ändarne. Handpennorna svartbruna med gulhvita spolar, armpennorna svarta, inåt hvita, hvilket så tilltager, att de inre äro nästan helt hvita, pudrade med askgrått, och svarta blott i yttersta spetsen. Stjertpennornas grundfärg är hvit, de yttersta helt och hållet, de följande inåt ljust rostgula med kantning af hvitt på utfanet, alla med hvita spetsar och innanför detta ett svart band och små fläckar; den rostgula grundfärgen är starkast inåt midten af stjerten. *Z. M.* och *Naum.*

Hos de *årsgamla hanarne* äro mustascherne ännu korta och de nakna halsfläckarne knappt märkbara; de likna då mycket honan, men äro större.

Honan, som är en fjerdedel mindre, än gamla hanen, skiljes genom frånvaron af mustascherne, samt derigenom, att halsen öfverallt är fjäderklädd och hjessans fjädrar knapt

förlängda. I öfrigt har hon nästan alldeles samma färgdrägt, ehuru något mattare och de svartbruna banden smalare *). *F. M.*

Ungfoglarne likna nästan alldeles honan.

Ungarne i dundrägt hafva stora hufvuden och vid lederna tjocka ben. Färgen på hufvudet, halsen och kroppen ofvan hvitbrunaktig, öfverallt fläckad med brunt och svartbrunt; på hjessan och öfver ögonen ett svartbrunt längdband; underlifvet enfärgadt hvitbrunaktigt, på bröstet och framhalsen med glest stående mörka fläckar. — *Naumann.*

Denna stora och prydliga fogel är hemma i de tempererade delarne af gamla verlden; den förekommer i södra Sibirien ända från Lenafloden, i Mongoliet samt i stor ymnighet på stepperna i sydvestra Asien och sydöstra Europa; i södra och mellersta Europa aftager den till antal, men häckar ännu talrikt nog på vissa ställen. Ännu i norra Tyskland fortplantar den sig, men om den fordom kläckt till större antal i Skåne och England, så torde den numera åtminstone der vara utrotad; enstaka individer förirra sig ibland vida nordligare, till Östersjöprovinserna och mellersta Sverige.

Hos oss hafva dylika vilsekomna exemplar veterligen blott två gånger anträffats. *Sadelin* omtalar ett år 1806 observeradt uti Iio socken af Österbotten (65° 20′). Ett annat exemplar, en ung hona, skjöts den 17 maj 1853 **) på Bredvik hemman beläget uti Bromarf kapell af Tenala socken i sydvestra delen af Finland; den anträffades uppå en

---

*) Begge uti Universitetets fogelsamlingar förvarade hon-exemplaren hafva stjerten tecknad med tvenne mörka tvärband, af hvilka det öfre på sidopennorna, småningom försvinner, först på infanet, sedan helt och hållet

**) Icke år 1854 såsom framl. statsr. *von Nordmann* flerstädes uppgifvit, ej heller år 1857 såsom *Arth. von Nordmann* säger i sin Öfversigt af Finlands foglar.

broddåker, der den för tillfället åtföljdes af en ljungspof (*Charadr. apricarius*). Fogeln ankom till Helsingfors alldeles frisk och väl bibehållen samt förvaras nu uti den finska fogelsamlingen.

Oaktadt *stortrappen* är den tyngsta af alla europeiska foglar (hanen uppgifvas väga 22—23, någon gång ända till 30 skålpund och honan omkring 12), kan den likväl med ett par språng lyfta sig från marken och flyger, ehuru ej fort, dock utan särdeles ansträngning; den är ytterst skygg och försigtig, samt har mycket skarp syn och lukt, men hörselförmågan är mindre väl utvecklad.

I slutet af april eller senare, i södra Europa deremot mycket tidigare, försiggår parningen efter heta strider mellan hanarne; honan lägger 2—3 ägg, till färgen olivgråa otydligt brunfläckade.

Otis tetrax Linn. Lilla trappen.

Artm. *Näbben hoptryckt; hjessan och öfre kroppsdelarne spräckliga eller vattrade af svart och rostgult; halsen hos* **hanen** *svart med två hvita tvärband och en svart fjäderkrage*, *hos* **honan** *mörkt rostgul*, *tätt fläckad med brunsvart; vingarne mörka, med hvita armpennor; stjerten med tvenne mörka tvärband.*

Längd: hanen omkr. 20 tum, vingbr. kring 39; honan 18½ tum, vingbr. 34 tum.

Beskrifning. Näbben hoptryckt från sidorna, till färgen horngrå med svart spets och gulaktig underkäksrot; iris ljust gulbrun; benen smutsigt ockergula.

Gamla hanen har fjädrarne på bakhufvudet förlängda och på öfra delen af bakhalsen ännu längre, smala, bildande en krage eller hellre en man, som kan uppresas mer eller mindre; hos yngre hanar äro de kortare och kunna lätt

förbises. — Hufvudet ofvan på rostgulbrun botten tätt fläckadt af svartbrunt; haka, kinder och tinningar blågråa (men ögonens närmaste omgifning hvit), med enstaka smala svarta fjäderkanter, nedåt småningom öfvergående i svart; halsen och kragen svarta, med ett smalt, hvitt band, som börjar i nacken och förlöper snedt nedåt mot framhalsen; nedanför detta några hvita fläckar på strupen; på halsroten afbrytes åter den svarta färgen af ett hvitt tvärband. Nedre delen af halsen baktill, sidorna af bröstet, ryggen och skuldrorna, öfre delen af vingarne och de mellersta öfre stjerttäckarne äro på en rostgulbrun botten tätt tecknade af talrika bruna och svartbruna punkter, ziczaclinier och fina vågiga tvärstreck; på ryggen finnas enstaka svarta fjädrar med ljusa spolar, hvarigenom fogeln der blir mera fläckig. Midten af kräfvan och bröstet, samt alla undre kroppsdelar äro hvita; vingkanterna och dess mellersta täckfjädrar äfven hvita; lillvingens pennor och handpennorna svartbruna, de fyra första med ljus spetskant och hvit inre del, hvilken färg inåt tilltager mer och mer, så att de innersta blott i spetsen äro tecknade med svart. Stjertens grundfärg hvit, med tvenne band af svarta fläckar på dess yttre hälft, och deremellan fint mörkspräcklig, de mellersta pennorna tecknade såsom stjerttäckarne, men med hvita spetsar och kanter; de yttre öfre stjerttäckarne hvita med glesa svarta fläckar och streck; de yttre af de hvita undre stjerttäckarne hafva äfven svarta fläckar. *Z. M.* och *Naum.*

Unga hanar hafva de förlängda fjädrarne på halsen mindre utbildade, teckningen på de öfre kroppsdelarne gröfre och flere svarta fläckar på de mellersta, hvita vingtäckarne.

Gammal hona. Hufvudet och halsen på rostgulbrun bottenfärg fint fläckade med svartbrunt, ett band från näbbroten och öfver ögonen ljust, strupen hvitaktig; nedåt halsen

blifva fläckarne gröfre, bilda böjda tvärband och upphöra på det hvita bröstet, samt något längre bakut. Ryggen, skuldrorna och lillvingens pennor, samt inre vingpennorna på mörkt rostgul botten tecknade med smala, vågiga tvärband och ziczaclinier; på framryggen finnas några i svart infattade droppformiga hvita fläckar, och alla fjädrarne hafva ljusa ändkanter; de öfre stjerttäckarne med breda, hvita kanter; de mot skuldrorna stående vingtäckarne med glesa, svarta tvärfläckar på en ljusare grund än ryggens, de öfriga hvita, äfven med glesa svarta tvärfläckar. Armpennorna hvita med några svarta tvärband på midten af infanet, hand- och stjertpennorna såsom hos hanen; näbben vid roten ljusare än hos hanen. *Z. M.* och *Naum.*

En **ung hona** skiljer sig från de äldre knappast genom annat än mindre storlek och ljusare, nästan svafvelgula ben.

Lilla trappens egentliga hemland är det sydliga Europa, angränsande delar af Asien och nordliga Afrika. I de sydvestliga delarne af asiatiska och i europeiska Ryssland samt Turkiet förekommer den i mängd. Den häckar ej så nordligt som föregående, men förvillar sig likasom den mot norden ända till Östersjöprovinserna och Skandinavien, der den tillfälligtvis anträffats till och med i nordliga delarne.

Rörande dess tillfälliga förekomst i vårt land hafva vi endast få uppgifter. *Grape* säger uti sin beskrifning på Enontekis socken af Torneå lappmark*), att den „är skjuten vid Iisalmi och Enare, torde således äfven finnas här", och *Sadelin (Fn. fennica p. 26)* anför den från Karelen (och Iisalmi) samt Larsmo kapell af Pedersöre s:n i Österbotten; *M. v. Wright* har slutligen antecknat, „att den med säkerhet blifvit skjuten på Kuustö vid Åbo af öfverste *v. Willebrand*".

---

*) Svenska Vet. Ak. Handl. 1804, sid 96 („Otis terax".)

Isynnerhet spridda individer af denna art hafva egenheten att vid annalkandet af menniskor trycka sig ned utmed marken, och låta då ofta komma sig ganska nära förrän de uppflyga. Deras flygt är lätt, snabb och uthållande, samt högre än föregåendes, med hvilken den i hufvudsak har samma lefnadssätt och födoämnen. — Efter *Naumann*.

Otis Macqueenii Gray. **Asiatisk kragtrapp.**

Artm. *Näbben temligen lång, vid roten nedtryckt, endast i spetsen hoptryckt; längs halsens sidor en krage af långa svarta och hvita, samt på hjessan en tofs af lika färgade fjädrar; frambröstet med förlängda, askgråa fjädrar; öfre kroppsdelarne rostgula, fint svartspräckliga, de undre hvita; handpennorna vid basen hvita, bildande ett hvitt band öfver de eljest svartbruna vingarne; stjerten med tre mörka tvärband.* — Ang. längden se längre fram sid. 75 noten.

J. E. Gray uti *Hardwicke's* Illustr. indian zoology, 1830—34, p. 786. *G. R. Gray:* List of birds in the brit. mus., 1844 pt. III, p. 57. *Yarrel:* Brit. birds, 1856 pt. II p. 457. *Degland et Gerbe:* ornith. européenne, 1867 II, p. 105. *Otis houbara* auct. p. pt.

Beskrifning. Näbben hornsvart, vid basen ända till näsborrarne gulaktig; benen gröngula; iris gul.

Gammal hane. Hjessans fjädrar måttligt förlängda, svagt böjda, de mellersta vid basen hvita, i midten svarta och i spetsen likasom hela öfriga delen af hufvudet rostfärgade, fint vattrade med svart, nacken och bakhalsen hvitaktiga, med rostgul anstrykning och svarta punkter; hakan och strupen hvita, ofläckade. Halsen och bröstet framtill äfvensom öfre kroppsdelarne ljust rostbruna, tecknade med fina, svarta, vågformiga linier och punkter; skulderfjädrarne och de öfre vingtäckarne äro mörkast, med en, de största med två svarta,

spräckliga tvärband *); utåt vingkanten äro täckfjädrarne ljusare, med en tillspetsad fläck i midten, och slutligen hvita med glesare svarta punkter. På hvardera sidan af halsen, ända från örontrakten nedåt står en serie af ända till 5 tum långa, silkesartade fjädrar, de öfversta svarta, de mellersta i midten hvita, med utspärradt fan, de nedersta helt hvita; på nedre delen af framhalsen och på frambröstet äro fjädrarne förlängda, af vackert askgrå färg. Vingarnes undre sida samt hela underlifvet hvita, utom undergumpens sidofjädrar, som hafva en rostgul anstrykning samt svartbruna tvärband och punkter; de 5 första handpennorna hvita, med rostgul anstrykning på utfanet och närmast basen, samt vid öfvergången till den svartbruna spetshälften; första pennan i utfanet svart högre upp mot basen, den andra till något mindre utsträckning; alla öfriga vingpennor helt svartbruna, och samtliga med en smal, hvit spetskant, som tilltager på de inre pennorna. Öfre stjerttäckarne samt stjertpennorna rostbruna, mot spetsen fint svartspräckliga, tecknade med tre svartbruna band, som på alla af närliggande fjädrar icke betäckta ställen äro askblått pudrade; undertill äro banden bruna på ljust rostfärgad botten; alla stjertpennorna i spetsen hvita. Efter *Degl. et Gerbe* och ett exemplar från Holland i *Zool. mus.*

Den nedan omnämnda i Finland erhållna *yngre hanen* har hela hjessan rostfärgad och svartspräcklig, utan hvita och svarta tofsfjädrar; kragens fjädrar äro svarta, nederst några få hvita, de längsta af endast två tums längd; undergumpen är hvit, och de yttre undre stjerttäckarne, isynnerhet i utfanet ljust rostfärgade med svarta punkter; i öfrigt öfverenstämmer färgdrägten med ofvanstående beskrifning. —

---

*) Hos *O. houbara* Gm. äro dessa vida gröfre spräckliga liksom äfven alla öfre delar af kroppen.

M. v. Wright har om densamma i färskt tillstånd antecknat: „vingbredd 2 aln 1 3/8 tum; från näbb- till stjertspetsen 25 tum; från näbb- till tåspetsen 1 aln 2 tum; från näbbspetsen till halsroten 10 1/2 tum; vingen 13 tum, räcker stjertspetsen på 2 tum nära. De 5 första vingpennorna hvita med svart spets, tilltaga hastigt i bredd från midten inåt; penntäckarne svarta, inåt roten grågulaktigt bruna, de fyra första (gamla fjädrar) med smal, hvit spetskant; de öfriga vingpennorna svarta med hvit spetskant, de inre på gulbrun botten vattrade af svart; lillvingen svart, de små vingtäckarne derunder hvita; alla undre vingtäckare hvita“. — Enligt en vid tillfället gjord färglagd teckning är näbben vid basen ända framom näsborrarne ljusgulaktig, vid midten öfvergående i den hornfärgade spetsen; benen gula med grön anstrykning, samt iris ljusgul, något black. — „Då Arkiater Bonsdorff undersökte dess ventrikel, befanns densamma innehålla följande födoämnen: gräshoppor i mängd, *Limax*, *Scarabæus stercorarius* och *silvaticus*, *Harpalus* arter, saltsjösnäckor i betydlig qvantitet, en ödla, larver af *Noctuæ* och *Cimbex*, blommor af *Lapsana communis* och rågbrodd. Också var fogeln ganska väl bibehållen och vid godt hull“.

Denna särdeles fint tecknade *kragtrapp* är hemma från sandstepperna i sydvestra Asien. Den finnes i Hindostan, Beludschistan, Afghanistan och Persien, på turanska stepperna och i Arabien, är sällsyntare i Turkiet och har särskilda gånger, särdeles på 1840 talet, förvillat sig om höstarne långt in i Europa, ända till Holland, Danmark, England och till Öland. *)

Äfven till vårt land har en enda af dessa långväga fremlingar kommit. En yngre hane skjöts här den 19 Sep-

*) De på Öland tillvaratagna fjädrarne tillhöra denna kragtrapp.
Utg.

tember 1861 uppå Drumsö holme i närheten af Helsingfors och utgör nu en af finska samlingens vackraste och sällsammaste prydnader.

I sitt hemland vistas den på sandiga, gräsbevuxna fält och åkrar i flockar om 5 eller 6 stycken; den flyger tungt och oftast blott i mindre sträckor. *(Yarrell).*

Anm. Ofvan beskrifna asiatiska form särskildes en tid ej från den *afrikanska kragtrappen* *), *Otis houbara* Gmel. (*Syst. Nat.* XIII p. 725), som finnes i hela norra Afrika, angränsande delar af Spanska halfön samt ännu i europeiska Turkiet. De uti mellersta Europa erhållna kragtrapparne äro derföre först anförda under detta namn; så äfven de från Danmark och Öland (*Sk. fn.*, hvari dock beskrifningen påtagligen hänför sig till ett äkta afrikanskt exemplar) och vårt finska (*Holmgren* s. 762). Den afrikanska formen, *O. houbara* Gm., afviker från den asiatiska genom mindre **) kroppslängd, enfärgadt hvita hjessfjädrar, ljusare grundfärg på ryggen, med gröfre svartspräckliga teckningar, samt mer markerade tvärband på fjädrarne, längre halskrage, mer hvit fjädertofs på bröstet och enfärgad, mörk näbb. — Olika författare uppföra dem som arter eller varieteter. — Ehuru mycket fremmande för vår fauna hafva de dock blifvit nog vidlyftigt behandlade här emedan de i våra öfriga handböcker åter varit det alltför ofullständigt eller oriktigt.

Andra familjen: Brockfoglar, Charadriidae.

Näbben *kort, tunn och syllik, i spetsen förtjockad, temligen hård, utan inskärning vid spetsen;* näsborrarne *belägna på första tredjedelen af näbben, uti en näsgrop;*

---

*) Begge tillsamman bilda underslägtet *Chlamydotis* Less.

**) Enligt *Sundevall* (Sv. fgl. s. 326) är *O. Macqueenii* vanligen något större: vinglängd 400 millim., då den hos *O. houbara* är 390. *Cabanis* säger äfven, att *Macqueenii* är större (Journ. f. Orn. 1857 s. 292) och rättar derigenom *Dubois*, som anför ett motsatt förhållande (J. f. O. 1856 s. 303). Deremot låta *Degland* och *Gerbe O. houbara* vara omkr. 26 tum lång medan *O. Macqueenii* vore blott 22½ à 23½ tum. (öfverfördt fr. franskt mått).

benen *medelmåttiga, merendels utan baktå**); vingarne *mer eller mindre tillspetsade; stjerten består af 12 pennor.*

Till denna familj höra slägtena *Charadrius* och *Vanellus,* som med hvarandra förete mycken slägtskap, samt *Hæmatopus* och *Strepsilas* som inbördes äro mer beslägtade. — Familjens svenska benämning är en förändring af det tyska namnet *Brachvogel* som betyder en fogel, som vistas på trädesåkrar *(Sundev.)*

Pipareslägtet (Charadrius Linn. p. pt.)

Näbben *kortare än det stora, högpannade hufvudet, ofta knappt hälften så lång, svag, rät, tunnare än hög, med klubblik, hård spets; öfverkäken knappt längre än den undre, i spetsen obetydligt nedböjd, ofvan, framom näsborrarne, starkt nedtryckt; munnen icke klufven bakom näbbroten.*

Näsborrarne *långdragna, mycket smala, och i ändarne något uppåtböjda, omslutna af en bar hinna uti den ända till midten af näbben räckande näsgropen.*

Benen *af medelmåttig längd och temligen tjocka vid knäet; tarserna framtill beklädda af hornplåtar, eller finare nätligt delad såsom på baksidan; af de tre korta och smala framtårna äro den yttersta och mellersta genom en hud förenade med hvarandra vid roten; baktån saknas alldeles eller är rudimentär och belägen högre upp.*

Vingarne *medelmåttigt långa, smala, spetsiga, den första pennan längst; de innersta vingpennorna långa, bildande en annan vingspets.*

---

*) Baktå finnes blott hos tre af våra arter, *Charadr. helveticus, Vanellus* och *Strepsilas.*

Stjerten *temligen kort, bestående af 12 pennor, afrundad eller tvär.*

Halsen är tjock och fjäderrik och hela fjäderklädnaden tät, len och mest alltid åtliggande. Färgteckningen är på flere kroppsdelar olika under olika årstider och åldrar, ty dessa foglar rugga tvenne gånger om året och *sommardrägten* är mycket olika *vinterdrägten*, hvilken *ungdrägten* liknar; båda könen äro nästan lika tecknade; de späda ungarne äro klädda med mjukt och tätt dun.

Hithörande foglar uppehålla sig dels vid sjö- och flodstränder, sumpiga och kärraktiga trakter, dels på torra fält och hedar; alla äro hos oss flyttfoglar och de gamla flytta tidigare än unga foglarne. De löpa snabbt och hafva ett klart pipande läte (hvaraf namnet pipare) och äro mest i rörelse morgon och afton samt under ljusare nätter; födoämnena utgöras af insekter och maskar, samt andra lägre djur. De lefva i engifte och häcka antingen i närheten af vatten eller aflägset derifrån; begge könen deltaga i rufningen af äggen, och ungarne följa föräldrarne genast efter kläckningen.

På grund af tarsernas beklädnad, baktåns när- eller frånvaro, samt färgernas fördelning hafva nyare systematiker fördelat detta slägte på följande sätt uti underslägten:

a) **Eudromias** Boie. — *Baktå saknas; tarsernas framsida med tvenne längdrader af större plåtar; halsen utan hvit ring och stjerten icke med flere tvärband; — häcka på fjellhedar. — Ch. morinellus.*

b) **Aegialitis** Boie. — *Baktå saknas; tarsernas framsida nätlikt delad med 2—3 små maskor i bredd; färgdrägten med markerade svarta teckningar, halsen med en hvit ring, stjerten med ett svart tvärband; — häcka vid stränder. — Ch. hiaticula, minor (och alexandrinus).*

c) **Charadrius** Linn. *s. str.* — *Baktå saknas, eller finnes rudimentär; tarsernas framsida delad i sexhörningar, ställda 5—6 i bredd; färgdrägten småfläckig, stjerten med flere tvärband; — vistas på myrar och moar:*

utan baktå — Ch. apricarius.

med baktå (sl. Sqvatarola Cuv.). *Ch. helveticus.*

a) Underslägtet **Eudromias** Boie.

1. Charadrius morinellus Linn. Fjellpipare. Keräjäkurmitsa, keräjälintu.

Artm. *Hufvudet ofvan svartbrunt med ljusa fjäderkanter, ett hvitt band öfver ögonen till nacken; öfre kroppsdelarne rostgrå med rostbruna fjäderkanter, undertill om sommaren rödbrun med svart mage, om vintern hvit; vingarne svartbruna, blott första pennan med hvit spole.* *Längd* 9 till $9^{1}/_{2}$ tum, vingbredd 19—20 tum.

Beskrifning. Näbben svart; iris mörkbrun; benen ljust ockergula; hela fjäderklädnaden mjuk och len.

Gammal fogel i sommardrägt. Pannan, tyglarne och till en del kinderna äro på en hvitaktig bottenfärg tydligt fläckade med mörkgråbrunt; från pannan går ofvanför ögonen och till nacken ett isynnerhet bakom ögonen bredt, hvitt band, som hos *hanen* är litet smalare än hos *honan*, omgifvande den svartbruna, med små ljusgula fläckar tecknade hjessan; örontrakten gråaktig med mörka streck; hakan och strupen hvita, framhalsen upptill af samma grundfärg, men med gråa i rader ställda längdfläckar; halsen i öfrigt ljust brunaktigt grå med blandning af rostgult. Kräfvan och öfverbröstet ljusgråbruna med rostgula fjäderkanter; emellan dem går ett mer eller mindre bredt, hvitt tvärbälte, upptill med mörk infattning, upp emot framryggen; vingskylarne framtill af kräfvans färgteckning, bakåt småningom öfvergående i underbröstet

och sidornas starkt ockergula, eller nästan pomeransgula, färg; magen med en djupt svart färgad fläck på midten; undergumpen och undre stjerttäckarne hvita, på sidorna med rostgul anstrykning och ljusbruna tvärband. Ryggen, skulderfjädrarne, vingtäckarne och öfre stjerttäckarne gulaktigt brungrå med smala, bakåt bredare, ockergula kanter; vingkanten hvit; vingpennorna brungrå, de yttre på utfanet och i spetsarne nästan svartbruna; från och med den 5:te eller 6:te hafva de en hvitgrå ändkant, tydligast på de i utfanets spets tvärt urringade armpennorna; pennspolarne af pennans färg, undertill ljusare, endast första pennan har hvit spole; stjertpennorna brungrå, åt spetsen mörkare, bildande ett på sidopennorna aftagande tvärband, ytterst med ljust rostfärgade spetskanter, hvilka utåt tilltaga i längd, så att den yttersta pennan är deraf kantad ända till roten. *F. M.*

Vinterdrägten är betydligt olika sommardrägten isynnerhet på de undre kroppsdelarne. Pannan gulaktigt hvit, uppåt småfläckig; hufvudet ofvan svartbrunt med blekt rostfärgade fjäderkanter; det hvita bandet öfver ögonen är baktill rostgult, halsen grå, framtill med rostfärgad anstrykning och fjäderkanter; kräfvan och öfverbröstet såsom hos sommardrägten, småningom öfvergående i den hvita färgen på underlifvet och magen, de senare baktill och undre stjerttäckarne med rostgul anstrykning. Framrygg och skuldror mörkt brungråa med matt rostfärgade fjäderkanter, bredare inåt fjädrarne och isynnerhet på skuldrorna; vingtäckarne och inre vingpennorna af samma färgteckning, blott att kantfärgen är ljusare på de större fjädrarne, och utåt deras spetsar öfvergår i hvitaktigt rostgult; ving- och stjertpennorna, samt de senares öfre och undre täckare såsom hos sommardrägten. Denna drägt är sålunda öfver hufvud taget mörkare än sommardrägten, med bredare, nästan rostgula fjäderkanter.

— Könen äro hvarandra nästan alldeles lika till färgdrägten. — Efter *Naumann.*

Ungdrägt. Hufvudets färgteckning lika med de gamlas, blott att hjessans fjädrar äro bredare kantade med rostgult, tyglarne och kinderne mera fläckade och hakan hvitaktig. Halsen och öfverbröstet rostgula med ljusgråa spolstreck och fläckar, isynnerhet nedåt på kräfvans sidor, tätare fläckad på bakhalsen. Fjädrarne på ryggen, skuldrorna och inre vingpennerna svartbruna, vingtäckarne gråbruna, alla med breda, rostgula kanter; de små vingtäckarne svartbruna, kantade med rostbrunt; vingarne såsom hos de gamla, äfvensom stjerten, som dock har bredare hvitgul spetskant. Öfre stjerttäckarne gråaktigt mörkbruna med ljusgråa och rostgula fjäderkanter; underlifvet hvitt på sidorna med obestämda gråa tvärfläckar och ljus rostgul anstrykning. — *F. M.*

I sin *första vinterdrägt* skiljas ungarna från de gamla derigenom, att de ännu hafva qvar ungdrägtens vingtäckare med hvitaktiga fjäderkanter, oftast sakna det hvita bandet öfver bröstet, eller hafva det smalt, samt buken och undre stjerttäckarne helt hvita. *Naumann.*

Under våren anträffas individer, hvilka bland sommardrägtens rostfärgade och svarta fjädrar på buken ännu hafva flere eller färre hvita qvar från vinterdrägten.

Dundrägt. Hjessan oregelbundet fläckad med svart, rostbrunt och orent hvitt, rundtomkring kantad med svart; ett band i pannan, ett från munvinkeln genom ögat och en båge under ögat, svarta; hufvudet i öfrigt, äfvensom nacken, hvita med gulaktig anstrykning; strupen rent hvit; kroppen ofvan oregelbundet fläckig af samma färger som hufvudet; underlifvet hvitt med gul anstrykning isynnerhet på bröstet. *F. M.*

Såsom redan namnet antyder är denna art en äkta fjellfogel; den vistas om sommaren och kläcker uppå fjellen i Skotland, Skandinavien och Sibirien, utom i dess nordostligaste del; någongång stannar den äfven att häcka på sydligare belägna fjell såsom Sajanska bergen i södra Sibirien, på Riesengebirge samt i Tyrolen och Steyermark. — Under flyttningarne, som i Skandinavien merendels ske längs fjellryggen*), visar den sig uti de flesta länder af Europa, ehuru blott till ringa antal; vintern tillbringar arten i Europeiska Medelhafsländerna och Algier samt i Turkiet, Tartariet och Persien, äfvensom i Egypten och ända ned i Nubien.

Till vårt land anländer *fjellpiparen* i slutet af maj eller början af juni, då den anträffats der och hvar, ehuru nästan alltid blott i få exemplar; den häckar hos oss blott på lappska fjellen. — Vid Åbo är den skjuten af *V. Falck* d. 28 maj 1855; vidare är den funnen vid Anjala enl. mag. *Sohlman* och på Tannila i Sulkava s:n nära Nyslott den 1 juni 1868 af *Lindfors*. I närheten af Kuopio erhöllos exemplar enl. *Savander* den 28 maj 1864 och enligt öfv. löjtn. *Forstén* d. 30 och 31 maj 1867. *Sadelin* anför fogeln från Wasa och enl. mag. *O. Heikel* skjöts den om våren år 1867 vid G:la Karleby, hvarjemte *Brander* iakttog ett par i Pudasjärvi den 1 juni 1871. — Under sin nedfärd om hösten har den erhållits mera sällan: i Helsinge socken**) erhöll Kom-

---

*) Enligt *Sundevall* skall *vår*flyttningen ske öfver Jutland, Kattegat, södra Norge och längs Kölen, men *höst*flyttningen gå något ostligare längs Sveriges vestkust. — De få data vi hafva från Finland tillåta oss ej att döma om någon olikhet i stråkvägarne eger rum äfven här.

**) *Arthur v. Nordmann* uppger, att arten i medlet af maj skulle anträffas i Helsingforstrakten; hvarken *M. v. W.* eller utg. hafva sig bekant något exemplar från denna tid och ort, åtminstone torde slutet af maj vara den normala tiden för södra Finland.

miss. *Ekebom* en fogel den 13 sept. 1842 och vissa år har den anträffats på fälten vid Kexholm i slutet af augusti månad enligt *Tengström*. — Den anlände väl i stora och täta flockar till Muonioniska den 29 maj 1867 och uppehöll sig der i två veckor på åkerfälten, hvarefter den begaf sig till fjellen (*Sbg* och *Pn*), men likväl är den ej talrik på sina häckningsställen. *Malm* fann den vara sällsynt på alla fjell i norra lappmarken, *Schrader* likaså i nordvestra delarna af vårt område från slutet af maj till slutet af augusti. I Enontekis förekommer den på fjellen vid norska gränsen (*Knoblock*), men äfven sydligare t. ex. uppå Ounastunturi, der små dunungar anträffades den 26 juli 1867 (*Sbg* & *Pn*) och på Pallastunturi der *Arth. v. Nordmann* fann den häckande. Uti ryska lappmarken är den likaledes sällsynt enligt *Middendorff*; *Lilljeborg* fann vid Schuretskaja den 30 juli knappt flygfärdiga ungar, hvarjemte *Sahlberg* och *Malmberg* anträffade den på fjellen vid Imandra och vid Ponoj på ostkusten *). Huruvida den ej förekommer också på fjellen i Kuusamo vore af intresse att erfara.

Fjellpiparen är en ganska litet skygg fogel; den flyttar vanligen i mindre flockar och håller sig någongång tillsammans med ljungpiparen. Den häckar endast på torra och sterila, jemna fjellhedar och förekommer icke på sumpiga ställen. Äggen äro 3 eller 4, olivgula eller ljust olivbruna med svartbruna och mindre askblåa fläckar.

Anm. En närstående art, *Eudr. asiaticus* Pall., har flere vingpennors spolar i midten hvita; den förekommer i Sibirien och öfvervintrar vid Kaspiska hafvet samt ryska stepperna, kommer ibland till sydöstra Europa och är en gång funnen på Helgoland. — En annan beslägtad art, som man hänfört också till *Aegialitis*, neml. *Charadr. mongolicus* Pall., eller *pyrrhothorax* Temm. är hemma från ännu ost-

---

*) Äfven vid Archangel är den skjuten (enl. *Meves*), troligen stadd på flyttning.

ligare nejder i Asien, men uppgifves en gång hafva ertappats invid Petersburg, enligt *Temminck* (*Degl. & Gerbe* Ornith. europ., II. 1867. sid. 141). Såsom en tillfällig främling i vårt närmaste granskap må den derföre här endast omnämnas.

b) Andra underslägtet **Aegialitis** Boie. (se sid. 77).

2. Charadrius hiaticula Linn. Större Strandpipare. Tyllikurmitsa, rantaraukuja.

Artm. *Näbben kort, till yttre hälften svart, till inre gul (hos ungarne till största delen svart), benen gula; kroppen ofvan brungrå med svarta teckningar på hufvud och bröst; ett tvärband öfver pannan, en ring omkring halsen och hela underlifvet hvita; de 4 första vingpennornas spolar hvita endast i midten, stjerten med ett mörkt tvärband, som icke sträcker sig till den helt hvita yttersta pennan.*

Längd omkr. 8 tum, vingbr. 17 till $17^{1}/_{2}$ t.

Lokala namn. Tyllikurmitsa, tyllikkä (Muonio), tylli (Pudasj.), ranta-raukka, -raukuja (*Nyldr, Mbg*). — Enl. stud. *R. Sievers* är arten på Klåfskär (i Ålands sydl. skärg.) känd endast under namn af enkel beckasin och skall såsom sådan årligen fridlysas i kyrkorna (jfr. *Streps. interpres*).

Beskrifning. **Gammal fogel om våren.** Näbb och ben såsom ofvan nämndt; iris brun, ögonlockskanterna merendels smalt kantade med gult. Näbbroten ofvan omgifven af en smal, svart rand, som utbreder sig på tyglarne och under ögat samt intager dess bakre rand och större delen af örontrakten; mellan ögonen, tvärs öfver hjessan går äfven ett svart band, hvilket framåt gränsar intill pannan, som är rent hvit; bakom ögonen en fläck af samma färg; hela bakdelen af hufvudet och nacken äro gråbruna eller gulaktigt gråa. Strupen och halsen, inunder det från näbbroten bakut gående svarta

bandet, rent hvita, ända till den breda, svarta gördeln, som omgifver nedre delen af halsen samt upptill afsmalnar och sammanlöper på halsroten; nedanom denna gördel är hela underlifvet rent hvitt; rygg, skuldror, vingtäckare och de inre långa vingpennorna jemte den hvitspetsade stjerten, grågula eller brunaktigt gråa, de största vingtäckarnes hvita ändkanter bilda ett tvärband öfver vingen; vingkanten hvit, handpennorna svartbruna, de fyra första ofvan på midten af spolen hvita, de följande dessutom äfven på utfanet, vid basen småningom tilltagande tills de mellersta armpennorna äro helt hvita; de långa 3—4 innersta äro åter af ryggens färg, stjertpennorna gråbruna, mot spetsen brunsvarta, hvilken färg bildar ett tvärband, som åt sidorna aftager i bredd, med spetskanten hvit, utom hos mellersta paret, åt sidorna tilltagande i bredd, så att yttersta pennan är helt hvit. *F. M.* *)

Hos **yngre hanar** äro färgerna på näbb och ben mindre klara, det svarta icke så rent och så skarpt begränsadt af det hvita; de likna den

Gamla honan, som i allmänhet är större än hanen, har smalare svarta band, hvilkas fjädrar isynnerhet på bröstet äro kantade med brungrått. De *yngre* hafva än mindre rena färger och nästan blott örontrakten mörkbrun.

Dundrägt. Hjessan tätt fläckad med grått och svart, ljusare åt näbbroten till, med ett svart längdstreck i midten, rundtomkring kantad med ett svart band, som från munviken med en gren går genom, med en annan under ögat, bakåt till nacken. Halsen, hakan, vingkanten och underlifvet hvita;

---

*) *M. v. Wright* har afbildat en ljus färgförändring af denna art tagen uti Mörkö s:n i Sverige. Alla gråbruna partier äro här hvita med brun anstrykning, de svarta eller svartbruna åter äro ljust gråbruna. (Univ. Bibl.)

kroppen ofvan tätt fläckig med svart och grått; näbben närmast roten, och benen gulaktiga. *F. M.*

Ungdrägten liknar mindre strandpiparens, men skiljes genom storleken, en i allmänhet renare färgteckning, svartaktig, vid roten mer eller mindre ljus näbb, samt rödaktigt ljusgula ben. Bandet vid näbbroten, på tyglarne, under ögonen och ut på örontrakten är gråbrunt med ljusa fjäderkanter på tyglarne; pannan, en båge under ögonen, ett band ofvanom dem, samt halsringen gråhvita, hela öfre delen af hufvudet, ryggen och skuldrorna, vingtäckarne, de inre vingpennorna, samt stjerttäckarne gråbruna med rostgråa, baktill nästan rostfärgade fjäderkanter; bröstgördeln mörkgrå, med ljusare fjäderkanter; hakan och underlifvet rent hvita; vingarne i öfrigt såsom hos gamla fogeln. *F. M.*

Större strandpiparen, eller strandrullingen såsom senare svenske författare benämna arten, har en ganska vidsträckt utbredning uti den nordliga delen af gamla verlden. Den förekommer vid alla hafskuster från Grönland, Spetsbergen och Taimyrlandet, samt går i Europa ända till Kanalen; endast i nordligare delar af kontinenten häckar den vid de inre vattendragen, sydligare blott vid vissa större insjöar*) — Arten flyttar från Europa merendels längs hafskusterna vester- och söderut, öfvervintrar redan från och med Frankrikes kuster och vestra Medelhafvet. Från Sibirien kommer den att öfvervintra vid Svarta, Kaspiska och östra Medelhafvet och i Egypten; längs Afrikas begge kuster går den långt nedåt; likaså kommer den till Indien och flyttar utmed

---

*) Att döma af *Yarrell* och *Nilsson* vore arten i England och Skandinavien lika mycket en inlandsfogel som kustbo, hvilket icke är fallet uti Finland; *Sundevall* framställer likväl förhållandet såsom vore kläckställena vid insjöarne att anse som undantagsfall också i södra Sverige.

östra Asien; den amerikanska formen torde ej vara till arten skild.

Hos oss finnes den på låga och sandiga stränder utefter samtliga kuster, men uti det inre egentligen blott i landets norra delar. Vid hela ishafskusten (*Malm, Schrad., Midd.*) samt alla till vårt område stötande stränder af hvita hafvet (*Sbg & Mbg*) förekommer den mycket talrikt. Den är allmän äfven vid Bottniska viken vid Uleåborg (*Br. Nyl.*) och Wasatrakten (*Alcenius*), samt finnes på Åland (*Bergstr. Sievers*) och på Kakskerta (*E. J. Bonsd.*), men vid södra kusten är den mindre allmän, åtminstone i närheten af Helsingfors, hvarest den dock kläcker och först i September försvinner (*M. v. W.*); vid de inre delarne af finska viken finnes den äfven. — Uti det inre af landet häckar den såsom nämndes till större antal blott i de nordliga delarne: på sandiga stränder af insjöar i Enari och Utsjoki är den allmän (*Malm*); till Muonioniska kom den 1867 i flockar den 8 juni och fanns mer eller mindre talrikt högt upp i buskregionen i Enontekis, samt hade den 23 juli späda ungar (*Sbg & Pn*); ännu högre upp i fjelltrakterna fann *W. v. Wright* den mellan Kilpisjärvi i Enontekis och Lyngenfjord i Norge den 9 juli 1832. Äfven i det inre af lappska halfön torde den vara allmän (*Midd.*). I norra delen af ryska Karelen är den likaså allmän och häckar der (förutom vid kusten af hvita hafvet) vid Segosero sjö, enligt *J. Sahlberg*. Ännu i Pudasjärvi finnes den mindre allmänt kläckande (*Brdr*). — Deremot är arten härtill observerad blott under flyttningstiderna i mellersta och södra Finlands inre delar; det är osäkert om den häckar annat än på något enda ställe. I närheten af Kajana har *Malmgren* skjutit den i slutet af maj 1856; *Savander* anträffade den vid Kuopionjoki i flock den 19 aug. 1868 (måhända kläckt i norra Sav.?) och enstaka den 17

sept. 1869, och *W. v. Wright* fann arten en gång i Leppävirta. Vid Ladoga finnes den sparsamt höst och vår *(Tgstr., Backm.* och *Aschan)* och *Kessler* anför den från Olonetz'ska guvernementet, men uppger den icke såsom häckande der. I Yläne kläcker den enligt *J. Sahlberg* vid stranden af Pyhäjärvi sjö, hvilken likväl icke ligger synnerligen långt från kusttrakten.

Uti en liten fördjupning i sanden, invändigt fodrad med små stenar *(Meves)* lägger den 4 ägg, hvilka till färgen äro gulgråa med små askgråa och svartbruna fläckar och prickar.

3. **Charadrius minor** Mey. & Wolff.

Mindre Strandpipare.

Artm. *Näbben svag, svart med undantag af en liten ljus fläck vid roten af underkäken; benen gulaktigt köttfärgade; färgteckningen såsom hos föregående art, men handpennornas spolar bruna, blott på den yttersta hvit, och stjertens svarta tvärband gående äfven öfver den yttersta pennan* *).

Längd 6 till 7 tum, vingbr. 14 till 15.

Finska namn. Pieni rantaraukuja l. -raukka *(Nylander)*, pikku kurmitsa, pikku tylli *(Mbg)*.

Beskrifning. **Gammal hane i sommardrägt** är af nästan alldeles samma färgteckning som större strandpiparen, men har det svarta bandet kring näbbroten bredare, tyglarne deremot smalare, äfvenså det svarta på örontrakten; den svarta gördeln rundtomkring halsens nedre del är smalare och på midten urringad genom en från det hvita underlifvet gående inskärning. Pannan ofvanföre det svarta bandet kring

---

*) Rörande de två äldre men mindre användbara artnamnen *philippinus* Scop. och *curonicus* Besecke, Gm., se *Sundevall Sv. foglar* sid. 345.

näbbroten hvit, bakom densamma mellan ögonen ett svart band, som baktill och öfver örontrakten är kantadt med hvitt; hakan och en bred ring eller ett band kring halsen hvita. Nacken och kroppen ofvan brungråa, vingtäckarne i spetsen obetydligt ljusare, hvarigenom intet hvitt tvärband uppstår öfver vingen; handpennorna utåt svartbruna, men inåt småningom ljusare, den 5:te och 6:te med hvit spetskant, som på de följande inåt blir bredare isynnerhet på infanet, de sista armpennorna åter gråbruna, långa. Stjertpennorna gråbruna, vid basen ljusare, mot spetsen svarta, bildande ett åt sidorna aftagande, men öfver alla pennorna sig sträckande svart tvärband, i spetsen, utom hos de mellersta, med en hvit fläck, som tillvexer på sidorna, så att de två yttersta äro helhvita, så när som på tvärbandets fläckar. — *F. M.*

Gamla honan har de svarta teckningarna på hufvudet mindre och icke rent svarta, utan mera brungråa; den svarta halsgördeln består af ett smalare band med en på sidorna nedgående flik; den hvita färgen är icke heller alldeles ren; vingpennorna hafva bredare hvita spetskanter än hos hanen. Hon liknar härigenom en

Ung hane, som äfven har de svarta teckningarne mindre rena och af mindre omfång samt halsgördelns sidoflikar baktill af ryggens färg. De **unga honorna** hafva äfven teckningarna mer bruna.

Höst- eller **vinterdrägten** har öfre kroppsdelarne mörkare, men då med ljust rostgulaktiga fjäderkanter; det svarta bandet öfver pannan, och sidorna af det öfver kräfvan med smala hvitaktiga fjäderkanter; det sistnämnda endast framför och baktill gråsvart likasom det på örontrakten. Honan skiljes blott genom att de mörka teckningarne äro mindre och snarare mörkbruna än svarta. *Naum.*

Ungdrägt. Näbben svartgrå, underkäken vid roten gulaktig; benen köttfärgade, vid ledgångarne med blandning af grått; ögonlockskanten belagd med små hvita fjädrar; hjessan framtill, der de gamla hafva det mörka bandet, mörkgrå med hvita fjäderkanter, bakåt nacken mörkare, med en ljus, och derinnanföre en mörk kant omkring hvar fjäder; tyglarne mörkbruna, hvitfläckade, örontrakten brunaktigt rostgrå; hakan och halsbandet hvita, öfver halsroten ett smalt mörkbrunt band, som nedåt halssidorna och kräfvan har ljusare fjäderkanter; öfre kroppsdelarne gråbruna med hvitaktigt bruna fjäderkanter och inom dem ett mörkare band och mörka spolar; gumpsidorna, bröstet, magen och undre stjerttäckarne rent hvita; vingar och stjert såsom hos de gamle. Båda könen äro alldeles lika tecknade.

Unga foglar i sin första höstdrägt hafva hela färgteckningen mycket lik gamla honans om hösten, men med ljusare och från grundfärgen mer framstående fjäderkanter, hufvudets mörka band äro blott antydda genom en mörkare färg, isynnerhet hos hanen. — Efter *Naumann*.

Dundrägt. Pannan gulaktigt hvit, ett streck ofvanom ögonen, hakan, halsen, vingkanten och hela underlifvet snöhvita; ett svartaktigt band från näbben genom ögat; hjessan ofvan grå, fläckad med rödaktigt gult och omgifven af en svartaktig rand; kroppen ofvan från halsroten fint fläckad af mörkgrått och brungult; på halssidorna vid roten en mörk fläck. *F. M.* — Benen först hvitblåaktiga, derefter smutsigt ljust köttfärgade. Efter knappt 8 dagar framsticka redan ving- och stjertpennorna och inom kort tid har fogeln redan fullständig ungdrägt. *Naum.*

Denna art, som i svenska arbeten benämnes *lilla strandrullingen*, häckar företrädesvis vid sandiga flod- och sjöstränder, men derjemte också vid hafskusterna; den går ej

så nordligt som föregående art, utan kläcker uti mellersta Europa och södra Sibirien ända till Japan; nordligast finnes den i England och mellersta Skandinavien; ostligare går den måhända längs floderna något mer norrut*). — Dess flyttningståg gå till den väsendtligaste delen längs vattendragen genom kontinenten, der arten öfvervintrar redan i södra Europa, men den drager sig likväl också längs Afrikas kuster ända till Guinea och Mozambique; också i södra Asien och Ostindien har den vinterstationer.

Hos oss finnes arten blott i södra och mellersta delarne af landet. Den är allmän på sandstränderna vid södra kusten, t. ex. i närheten af Wiborg *(Londén)* och på flere ställen i Borgå skärgård, der den häckar spridt, men någongång flere par tillsamman; så anträffades på Nordsjöskatan öster om Helsingfors flere bon år 1861 omkring den 1 juni *(Aschan)*; i Helsinge socken är den äfven funnen *(Ekebom)*; den uppehåller sig vid dessa kuster ända till slutet af september *(M. v. W.)*. I sydvestra delen af landet är den sedd några gånger vid Pyhäjärvi sjö af *J. Sahlberg*, och förekommer uti skärgården samt på Åland *(Bergstrand)*. Mer norrut längs vestkusten finnes den ännu i södra Österbotten; på ett ställe i Larsmo kapell anträffade *R. Alcenius* flere exemplar af arten, äfvensom dess bo. Uti de inre delarne af landet finnes den vid Ladoga, på hvars stränder den är allmän, hvarjemte den stundom häckar äfven på sandfälten vid Kexholm *(Tystr.)*. Också vid Kuopio har den iakttagits af *J. v. Wright* under vårsträckningen; dess bo fanns derstädes i början af juni 1869, och följande år den 14 juni sköts vid Ahkionlaks kanal i Maaninka k:ll (63° 10′) hanen

---

*) *Meves* uppgifver den förekomma i norra Ryssland ännu vid Onega viken och Cholmogori (64°); i Sverige går den föga öfver 60° och i Norge till 63° n. br.

af ett pår, hvilket påtagligen hade för afsigt att bosätta sig der *(Aschan)*.

Äggen äro 4, till storleken något mindre än större strandpiparens och finare prickiga; de läggas uti en fördjupning i sanden och småstenen.

Charadrius alexandrinus Hasselqv.

Artm. *Näbben svart, benen svartgråa; pannan hvit ända till näbbroten; öfre kroppsdelarne brungråa, halsringen och de undre hvita; på sidorna af kräfvan en svart eller grå fläck; yttersta vingpennans spole helt och hållet, de följandes blott i midten hvita, de 2—3 yttre stjertpennorna helt hvita, de följande bruna, mot spetsen svartaktiga. Längd* omkr. 7 tum, vingbr. 14—15 tum.

Ch. alex. Hasselqv. 1757; *Char. cantianus* Lath. 1801; Nilss. Hvitbröstad strandpipare; svartbent sandrulling.

Denna art tillhör mellersta och södra Europas kusttrakter ända till Östersjöns södra del, samt dessutom saltsjöarne i inre Asien; den öfvervintrar omkring Medelhafvet äfvensom i Afrika och södra Asien. Arten finnes ännu i södra Sverige, men har aldrig anträffats hos oss.

c) Tredje underslägtet: **Charadrius** Linn. *s. str.*

4. Charadrius apricarius Linn. Ljungpipare, brockfogel. Peltokana.

Artm. *Baktå saknas. Hela fogeln ofvan på svartaktig grund småfläckig af guldgult; undre kroppsdelarne om sommaren svarta, om vintern ljusa; armhålans långa fjädrar under vingarne hvita (hos den europ. formen.) Längd* 10½ till 11½ tum, vingb. 24—25 tum.

Finska namn. Peltokana torde begagnas öfver hela landet. Peltoraukka (*Nylander*); tunturikurmitsa och kapustarinta (Muonio); tilleri (Soukelo by vid Kantalaks, *Malmberg*).

Beskrifning. Näbben af måttlig storlek, svart; iris brun; benen mattsvarta, utan baktå.

Gammal fogel i sommardrägt. Trakten vid näbbroten, tyglarne, kinderna, örontrakten, strupen och framhalsen samt

hela underlifvet rent svarta, hvilken färg begränsas af ett hvitt band, gående från näbbroten ofvan ögonen, utmed halsen, ned på sidorna af kräfvan och än vidare utmed kroppssidorna, ehuru der med mörka längdfläckar. Hela fogeln ofvan, från den hvita pannan till stjerten, på en svart, olivbrun bottenfärg med talrika, mest afrundade småfläckar af guldgul färg. Handpennorna svartbruna med spolarne i midten, och en smal spetskant på de inre, hvita; armpennorna inåt och vid basen ljusare, de inre nästan hvita, men de sista långa åter af ryggens färg, med trekantiga gula fläckar i kanten af fanet. Stjertpennorna brunsvarta med många hvitgulaktiga tvärband i kanten af fanet; undre stjerttäckarne hvita med mörka fläckar. *F. M.*

Honan, som knappt skiljes från hanen, har mindre lifliga färger och hvita fläckar på kinderna.

Höst- eller vinterdrägt. Gammal fogel. Panna och tyglar smutsigt hvita med mörkgråa småfläckar; hakan och ögonens omgifningar rent hvita, ofvan ögat och mot nacken ett bredt hvitt band, med dragning åt gult och upptill med mörka längdstreck; hufvudet ofvan svart med små aflånga gula fläckar; halsen grönaktigt guldgul, med mörkgråa och svarta längdfläckar, utmed strupen på en blekgul botten med täta gråbruna, nästan trekantiga fläckar. Hela ryggen, skuldrorna och vingtäckarne jemte de inre vingpennorna olivsvarta med sidenglans och småfläckiga af gult, likasom i sommardrägten, ehuru blekare; bröstet och öfriga underlifvet hvita, det förra med vågiga fläckar af brungrått; vingskylarne med dragning åt gult, och fläckar af mörkt. I öfrigt lika med sommardrägten; äfven i denna drägt äro båda könen lika, honans färger blott något mattare. *Naumann.*

Ungdrägten liknar alldeles gamla fogelns vinterdrägt, men afviker derifrån genom följande: näbben mattsvart, föt-

terna blyfärgade och benen upptill tjocka; fogelns grundfärg ofvan är matt brunsvart och fläckarne blekt gulgröna, färgteckningen i allmänhet mera fläckig och orenare; undre stjerttäckarne äro hvita, på sidorna blekgråa med ljusgulaktiga tvärband. Hane och hona lika tecknade. *F. M.*

Emedan fogeln småningom erhåller underlifvets sommardrägt i april och maj samt åter ruggar öfver hela kroppen i augusti finnas bland de nya, rent svarta fjädrarne på underlifvet vid ankomsten hit om våren flere hvita af den förra vinterdrägten; på kroppens ofvansida hafva de nya fjädrarne guldgula fläckar på kanten af fanet, då de gamla åter hafva dem urblekta, nästan hvita eller afslitna, hvarigenom dessa fjädrar, isynnerhet innersta vingpennorna samt stjertpennorna äro ojemna, i kanten nästan sågtandade.

Dundrägt. Ofvan grön- eller guldgul, fint blandad med svart; pannan, ett tvärband framför hjessan, ett streck öfver ögonen och nacken gulaktigt hvita; en större fläck under ögonen, hakan och buken rent hvita, bröstet med gulgrå anstrykning; från näbbroten till ögat går ett svart streck, som skickar en gren öfver ögat och en annan längs hakan. *Meves.*

Ljungpiparen häckar uti alla nordliga delar af begge kontinenterna och förekommer uti tre närstående raser, den *europeiska* kläcker talrikt i norra Europa och i Sibirien; ställvis gör den det ännu i norra Tyskland; den flyttar talrikt genom alla delar af Europa såväl utmed kuster och floder som antagligen också längs öppna marker och tillbringar vintern i Europas södra delar, men kommer också på ömse sidor om Afrika ända till dess södra del. — Den *asiatiska* *) formen förekommer ostligare i Sibirien och östra

*) Den asiatiska rasen (*Ch. fulvus* Gm. eller *orientalis* Schleg.) skiljer sig från vår genom *ljust, men tydligt askgråa* långa fjädrar i armhålan under vingen, något kortare vinge ($7\frac{5-7}{8}$ tum) och längre tars

Asien samt flyttar till dess sydliga delar, men har också anträffats någongång i Europa. *Amerika* äger också sin vikarierande form.

I Finland häckar den regelbundet och i mängd uti de nordliga delarne, men också på sina ställen vida sydligare ehuru mycket sparsammare. Deremot visar den sig flyttningstiderna äfven här i större mängd. — I *hela* finska och ryska *(Midd.)* lappmarken kläcker den särdeles talrikt på alla fjellhedar och myrar; i trakten af Uleåborg är den äfven allmän *(Br. Nyl., Brdr.)*. Enligt *Malmgren* häckar den vid Kajana och enligt uppgift af *R. Alcenius* förekommer den till mindre antal i Wasa—G:la Karleby trakten. Uti Suonenjoki k:ll *) i norra Savolaks (62° 40′) fann *E. J. Warén* en häckande hona den 31 maj 1871. — Dessutom har den kläckningstiden blifvit sedd i Paltamo i juni 1867 af *Aschan*, likaså af *M. v. Wright* emellan Jorois och Jockas (62°) och af stud *K. Lydén* i Hvittis under juni—aug. månader. Under kläckningstiden är den vidare observerad parvis uti Säkkjärvi s:n af Wiborgs län af *J. Krohn*. Det är antagligt, att arten åtminstone på några af dessa ställen verkligen häckat. — Uti *alla* delar af mellersta och södra Finland anträffas arten i större eller mindre flockar under flyttningstiderna, mest uppå åkrar med rågbrådd.

(1⅝ t.); vinterdrägten är mindre rent gulgrönt fläckad. (Vår europeiska ras har måtten 8⅝ tum och 1⅝ tum). Efter *Sundevall*. — Några författare anse den som skild art. Det är icke utredt huru långt den går vesterut. Under flyttning är den funnen en gång på Helgoland, men torde oftare komma till sydöstra Europa. — Den *amerikanska* formen bär namnet *Ch. apr. virginicus* Bechst., och har äfven kommit vilse till Europa.

*) Ett derifrån till finska museum insändt, ur fogeln skuret, ägg är ännu alldeles ljust, blåaktigt grönt, med mycket små och glesa, bruna fläckar.

Enligt medelberäkning anländer arten till olika delar af Finland ungefär på följande tider:

till södra Finland i början af maj.
" Österbotten (64°—65°) omkr. d. 12 maj.
" Lappmarken " 15 "

Bortflyttningen sker under loppet af september månad.

Företrädesvis håller sig ljungpiparen till torra, med kråkris eller ljung bevuxna hedar, jemna marker och myrar, samt besöker vatten blott för att dricka eller då och då bada deri. Äggen äro fyra till antalet, olivgula eller bruna, med större och mindre svarta och några gråa fläckar, isynnerhet omkring den tjockare ändan. — Under sträcktiderna äro de oftare i rörelse om nätterna än om dagarne; då de flyga längre sträckor bilda de en spetsig vinkel, hvars ena sida är kortare än den andra, samt flyga då särdeles fort. Under flyttningarne och isynnerhet om vintern hålla de sig tillsammans, ofta i ofantliga skaror.

Såsom ett nyttigt vildbråd är ljungpiparen enligt vår gällande jagtlag fridlyst från och med den 15 mars till och med den 9 augusti.

d) Underslägtet **Squatarola** Cuv. (se sid. 78).

Charadrius helveticus (Linn.) Kustpipare. Rantakurmitsa.

Artm. *Baktå finnes, men är rudimentär, näbben stark. Öfre kroppsdelarne med hvita fläckar, de undre om sommaren svarta, om vintern hvita; de långa armhålfjädrarne under vingen svarta; stjerttäckfjädrarna hvita, de öfre med svarta tvärband.*

Längd 12 till 12½ tum, vingbr. 26½ tum. — *Tringa* Linn.; *Tr. sqvatarola* L.

Beskrifning. Till utseendet liknar den ljungpiparen, men skiljes lätt genom sin högt upp belägna, ganska korta, men med liten klo försedda baktå, genom starkare och längre näbb, samt större storlek. De särdeles stora ögonen hafva brun iris; näbben svart och benen mörkgråa.

Vår- eller sommardrägten hos de gamla foglarne är särdeles utmärkt och kan kallas vacker. En rent svart färg intager alla undre delar; omgifvande med en smal rand näbbroten, utbreder den sig straxt ofvan ögonen längs sidorna af halsen och kräfvan till magen och kroppsidorna; den svarta färgen begränsas af hvitt på pannan och främre delen af hjessan, på sidorna af halsen och kräfvan, der den hvita färgen är bredast och utbreder sig mot bakhalsen och skuldrorna; undergumpen jemte undre stjerttäckarne hvita, den yttre raden af de senare med svarta, sneda tvärfläckar. Bakre delen af hjessan svartgrå, ned på nacken med hvita, något brunaktiga fjäderkanter som framåt småningom blifva bredare, hvarigenom den fläckiga teckningen der öfvergår i hvitt. Bakhalsen af samma färg, dess nedre del, framdelen af ryggen och skuldrorna svarta med breda hvita ändkanter på fjädrarne; bakryggen mörkt brungrå med tvärfläckar af hvitt, på öfvergumpen än mera hvitt, och öfre stjerttäckarne alldeles hvita, der och hvar med en liten mörkbrun fläck; armhålans långa fjädrar svarta. Vingtäckarne och de inre armpennorna af ryggens färgteckning på de mindre af de förstnämnde med blandning af gråbrunt och på de senare med trekantiga fläckar på fanet; handpennorna svartbruna, deras täckare likaså, men med hvita spetskanter; spolarne af de 5 första pennorna vid roten och i spetsen svarta, men på midten hvita; redan på den 5:te synes ett hvitt streck på fanet utmed spolen, hvilket tilltager mer och mer på de följande, så att hela utfanet vid roten är hvitt; längs

midten af infanet finnes dessutom en lång hvit fläck; armpennorna, utom de sista, vid roten mörka med hvita spetsar, inåt ljusare och vid roten hvita. Stjertpennorna hvita med 6 à 7 lika breda, svartbruna tvärband, på utfanet smalare och ljusare, samt inåt roten försvinnande. — Från ljungpiparen skiljer sig denna färgdrägt genom gröfre teckning och saknaden af allt gult. *F. M.*

De **yngre hanarne** hafva denna drägt aldrig så ren, som de gamla; det hvita intager ett mindre rum och fjäderkanterna på rygg och skuldror hafva en anstrykning af brunaktigt; slutligen är det svarta på alla undre kroppsdelar ej så rent. — Sådan är äfven *gamla honans* drägt. De unga i sin första höstdrägt hafva vanligen qvar flere eller färre fjädrar från ungdrägten på såväl öfre som undre kroppsdelarne.

Uti **höst-** eller **vinterdrägten** har den äfven någon likhet med *Ch. apricarius.* Pannan gråhvit, svartaktigt streckad; ofvan ögonen går ett bredt hvitt, af mörkt streckadt band; hjessans fjädrar svartbruna, kantade med ljust gröngulaktigt; halsen bakom ljusgrå, fläckad af mörkt och gulaktigt hvitt. Rygg och skuldror matt brunsvarta, med ljusa, grönaktigt rostgula, kantiga fläckar på sidorna af fjädrarne, hvilka dessutom hafva en spetsfläck af denna färg; hakan hvit; örontrakten grå med mörka längdstreck; framhalsen hvit, något fläckig af ljusgrått, kräfvan och sidorna af öfverbröstet med gråa vågiga tvärband och mörka spolstreck. Bröst, mage och undre stjerttäckare rent hvita, de yttersta af de senare på utfanet med en rad svartgråa fläckar; vingtäckarne gråaktigt svartbruna med (oftast blott tvenne) små hvita, i rostgulaktigt stötande kant- och spetsfläckar, som på inre vingpennorna äro trekantiga. Bakrygg, öfvergump, ving- och stjertpennor såsom hos sommardrägten. *Naum.* och *Zool. Mus.*

Denna drägt undergår redan om vintern och våren en betydlig förändring derigenom, att de ljusgula fläckarne på

kroppens öfre sida förblekna till hvita och småningom afslitas, så att fjädrarne få ojemna kanter, som äro blott något ljusare än grundfärgen. — Båda könen äro lika tecknade; den något mindre honan har dock mattare färger.

Ungdrägten liknar den derefter följande *höstdrägten*, och skiljer sig från de gamlas höstdrägt på följande sätt: fjäderkanterna på hjessan hafva en grönaktig anstrykning, likasom äfven bakhalsen; kant- och spetsfläckarne på manteln äro äfven grönare; stjertpennorna hafva ljust rostfärgade spetsar; strupe och halssidor med tätare och mörkare streck, isynnerhet breda på sidorna af kräfvan och öfre bröstet, och icke spetsiga såsom hos de gamla; på bröstets sidor synas flere fjädrar med grågula kanter. Efter *Naumann* och en original målning af *M. v. W.* (Mörkö).

Så mycket man med säkerhet känner häckar denna i flere afseenden intressanta fogel blott uti de högarktiska nejderna, uti nordliga Grönland och i Taimyrlandet; man uppger dock, att den kläcker också sydligare, i Finmarken och måhända på Novaja Semlja. — Flyttningstiderna passerar den talrikt längs Norges och utmed Östersjöns kuster till vestra Europa, kommer genom vestra Sibirien till södra Ryssland, och fortsätter från vestra Europa samt östra delen af Medelhafvet utmed Afrikas begge kuster ända till Kaplandet; om vintern vistas den också i Indien, kommer genom östra Sibirien till ostkusten och Australien; i Amerika passerar den också utmed kusten; — arten besöker följaktligen nästan alla kuster på jorden.

Högst sällan är den härtills iakttagen inom vårt område. Nära vår ishafskust fann *Malm* den 30 aug. 1841 tvenne individer vid Vejnäs mellan Nordkyn och Wardöhus; *Nordvi* har också iakttagit arten vid Mortensnæs (Waranger) den 23 sept. 1861. För öfrigt kan med full säkerhet anföras

blott ett exemplar skjutet vid Helsingfors den 7 juni 1847, förvaradt först uti hr *Udelii* samling, sedermera i Finska Museum. — Det är likväl fullt antagligt att arten sträcker regelbundet längs finska vikens yttre skär, och vore här att sökas troligen i maj och september månader *).

Anm. *Sadelin* omtalar väl att denna art år 1794 skulle hafva anträffats vid Uleåborg och märkligt nog skall den enligt *Br. Nylander* åter skjutits der om hösten år 1853 samt ytterligare blifvit observerad någon gång senare på orten. Att döma af artens kända häckställen och normala flyttningsvägar, hvilka beröra Finlands norra och södra kuststräckor och således ej den anförda orten, synas uppgifterna likväl vara osäkra. — Framl. statsr. v. *Nordmanns* uppgift **), att han skulle träffat en ungkull vid Kajana beror uppenbarligen på en förvexling med *Char. apricarius* och är rättad af *Malmgren* (*Holmgr.* Hdbk i Zool. s. 799 not.).

Vip-slägtet (Vanellus Linn.).

Näbben *och* näsborrarne *såsom hos slägtet Charadrius.*

Benen *framtill på tarserna belagda med stora tvärsköldar, baktill och vid lederna nätlikt delad; yttån förenad med mellantån genom en hud vid basen; baktån fullständig, ehuru liten och högt sittande.*

Vingarne *mera trubbiga; 2—4 pennorna lika långa och längst.*

Stjerten *består af 12 pennor.*

Viporna äro närmast beslägtade med piparena och skiljas från dem genom sina afrundade vingar samt genom förekomsten af en fullständig baktå hos de fleste; några utländska

---

*) Arten är funnen vid Matzalviken i Estland d. 17 maj 1870 af *Russow.*

**) Meddelad i *Sk. fn.* samt *Cab.* J. f. o 1858 sid. 310 och upprepad i begge uppl. af *Arth. v. N:nns* förteckning samt reproducerad i *Droste—Hülshoffs* Vogelwelt Borkums 1869 sid. 142 — ehuru af sistnämnde förf. förlagd till „Nordrussland“.

arter sakna likväl en sådan och bilda härigenom en öfvergång. Vid handleden hafva många arter en hård och skarp, framåt riktad sporre, men hos vår art finnes på samma ställe blott en liten knöl under huden. En lång fjädertofs pryder hjessan hos samma art.

De vistas på låglända, sumpiga trakter, fuktiga betesmarker, kärr och vid sjöstränder, men hålla sig under vandringarne också till öppna fält. Till vår fauna hör endast en art.

5. Vanellus cristatus Mey. & Wolff.

Tofsvipa. Hyyppä, töyhtöhyyppä.

Artm. *Bakhufvudet prydes af en lång, smal, uppåt böjd fjädertofs; öfre kroppsdelarne hafva grön metallglans och purpurfärg, de 3—4 första vingpennorna brunsvarta, före spetsen ljusa; undre vingtäckarne brunsvarta, stjerttäckarne ofvan och under roströda underlifvet hvitt.*

Längd 12¼ till 13 tum, vingbr. 30 till 31 tum. — *Tringa vanellus Linn.*

Beskrifning. Näbben svart, iris brun; benen hos de gamla kötträda, hos de unga först grönaktigt rödgråa, derefter rödbruna.

Gammal hane om våren. Pannan och öfre delen af hufvudet jemte de långa smala tofsfjädrarne djupt svarta med blågrön stålglans, isynnerhet på de sistnämnde; trakten kring ögonen, sidorna af hufvudet och halsens öfre del hvita; ofvan ögonen ett smalt svart band och ett annat något bredare af samma färg från mungipan bakåt nacken, som är fläckig; hakan, strupen och kräfvan djupt svarta, sammetsartade, hvilken färg på öfverbröstet är skarpt begränsad mot det rent hvita underlifvet; undre stjerttäckarne matt rostfär-

gade; nedre delen af halsen bakom olivgrå, nedtill öfvergående i en skön, metallisk, grön färg, som intager främre delen af ryggen, skuldrorna och en del af vingarne; på skuldrorna baktill och nedåt en af ren purpurfärg skinande fläck; ryggens bakre del olivgrå, med skiftning af grönt, öfre stjerttäckarne skönt roströda; alla vingpennorna (med undantag af de innersta), deras stora täckare, framkanten af vingen och dess undre täckare svarta; de tre (eller fyra) första med en brunaktigt hvit fläck innanför spetsen; de fyra innersta vingpennorna jemte mellersta vingtäckarne gröna med blå glans på de senare, de små svarta vingtäckarne äfven med stålblå glans; stjertpennorna hvita med ett bredt, svart tvärband innanför den smala hvita spetskanten, den yttersta pennan med mindre svartbruna fläckar eller helt hvit. — *F. M.*

I juli är denna präktiga drägt betydligt fulare, derigenom att fjädrarne dels afnötts, dels förbleknat. Såsom ny, om *hösten*, är drägten temmeligen lik ofvan beskrifna, men visar följande olikheter: det hvita på sidorna af hufvudet har en större utbredning och anstrykning af rostfärg; hakan och strupen fläckiga af hvitt; på öfre kroppsdelarne hafva fjädrarne smala, ljusa kantränder och de inre vingpennorna äro äfven fläckade med rostgult; stjertpennorna med dylika spetskanter.

Den något spensligare **honan** har kortare nacktofs, pannan brunsvart och hjessan utan glans, dessutom hvita fläckar på haka och strupe, samt i allmänhet mindre glänsande och rena färger.

Äfven hanen har ännu i mars och april spår af de rostgula fjäderkanterna och fläckarne, som utmärka höstdrägten. **Unga hanar** likna mycket gamla honan men skiljas genom längre nacktofs. *Naumann.*

Ungdrägt. Näbben svartgrå; de upptill tjocka benen gråaktigt röda; hufvudet ofvan jemte den korta nacktofsen svarta med smala rostfärgade fjäderkanter; från munvinkeln ned på kinderna, under ögonen samt ut på den fläckiga nacken förlöper ett svartbrunt band; hakan, strupen och framhalsen hvita, tyglarne och nedre örontrakten likaså, men med brun anstrykning. De öfriga delarne af hufvudet liksom äfven halssidorna och ett smalt band uppåt från näbbroten gulaktigt bruna; en smal hvit ring omkring ögonen; på hvardera sidan af kräfvan en i midten af bröstet sammanflytande, svart sköld med smala, afbrutna, rostgula fjäderkanter; bakom denna är hela underlifvet hvitt, med undantag af de rostfärgade mindre stjerttäckarne. I öfrigt är fogeln lik de gamla men har ofvan öfverallt rostgula kantfläckar på fjädrarne, äfven på de mellersta vingtäckarne; dessa fläckar äro stora och trekantiga på inre vingpennorna och hafva öfverallt svartaktig infattning framtill; vingar och stjert i öfrigt såsom hos de gamla, den senare likväl i spetsen med ett rostfärgadt tvärband. *F. M.*

Dundrägt. Hjessan rödgrå, fläckig af svart med en större mörk fläck på bakhufvudet, ögontrakten gråhvit, tygeln med ett smalt mörkt band; halsen bakom fläckig af hvitt och grått; hakan, strupen och framhalsen jemte alla undre kroppsdelarne rent hvita; på halsens och kräfvans sidor ett bredt, mörkt tvärbälte; öfre kroppsdelarne brungråa med i vågiga rader ställda svarta fläckar, benens utsida af samma färgteckning. *Naum.*

Tofsvipan förekommer endast uti gamla verlden och häckar här uti de mera tempererade delarne, nemligen i nordliga delarne af Frankrike och Tyskland, på britiska öarne, i södra Skandinavien, Östersjöprovinserna och mellersta Ryssland samt i södra Sibirien i hela dess utsträck-

ning; den synes i allmänhet kläcka inom 50°—61° n. br. men går i Norge upp till 63°. — Flyttningarne företagas såväl genom kontinentens inre som utmed hafskusterna och om vintern vistas arten till stort antal i mellersta och södra Europa samt norra Afrika, ända i Nubien, äfvensom i vissa delar af Indien, i China och Japan.

Nordliga gränsen för artens utbredning går öfver södra Finland, der den också förekommer endast till ringa antal. — Uti Nyland finnes den flerstädes och anländer till Helsingfors trakten i slutet af mars månad; i Mäntsälä har hr *Nordenskiöld* erhållit ungfoglar *(M. v. W.)*, *Ekebom* fann arten i Helsinge, Esbo och Kyrkslätt socknar, hvarjemte dess bo anträffats i sydvestra delen af landet uppå Åminne vid Salo ås mynning *(E. J. Bonsd.)*. *Bergstrand* upptager vipan för Åland och *J. Sahlberg* har skjutit den vid Tammerfors (61° 32′), der den årligen häckar på Hatanpää egendom. Från Heinola har den erhållits genom hr *Moilanen;* vid Kexholm har *Tengström* iakttagit den om våren och enligt *Kessler* förekommer den också uti de inre delarne af Olonetz'ska guvernementet*). — Till nordliga delar af vårt land förvillar sig fogeln någon gång; så har ett exemplar anträffats dödt uppå ett tak uti Brahestad *(K. Hildén)* och i Pudasjärvi har *Brander* tvenne gånger erhållit exemplar, nemligen ett par i april 1865 och ett enstaka i samma månad år 1868; det senare omkom vid en vak, troligen i följd af köld och hunger **).

*) Uti Estland förekommer vipan i stor mängd *(Russow);* ännu vid Ladogas sydliga stränder finnes den talrikt *(Lilljeborg)* och någon gång har den förirrat sig ända till Archangel *(Meves)*.

**) I Sverige skall den likaså hafva anträffats uti Lycksele lappmark *(Wallengren,* Brützezonen); förmodligen grundar sig härpå *Droste-Hülshoffs* uppgift (Borkums Vogelwelt) om vipans förekomst i Lappland, — men ingalunda på *Nordmanns* förteckning, hvilken dock citeras. — Vilsekomna exemplar hafva för öfrigt anträffats ända på Island och Grönland.

Vipan är en vig, snabb, orolig, och klok fogel; den uppehåller sig på sumpiga och lågländа ängar och är redan på afstånd igenkänlig på sina breda afrundade vingar. Under flygten gör den skarpa vändningar och visar omvexlande sina ljusa och mörka kroppsdelar, hvarigenom den företer ett vackert skådespel. Dess läte är ett klart *kibit* eller *bivit*. De äro mycket sällskapliga och i de länder, der de finnas till större antal än hos oss, häcka flere par i närheten af hvarandra.

Uti en liten fördjupning på en tufva lägger den sina 4 ägg, som till färgen äro olivgröna med svartbruna och gråsvarta fläckar, punkter och hårstreck. I länder der fogeln finnes i myckenhet anses den vara en särdeles läckerhet.

Höttring-slägtet (Strepsilas Illig.)

Näbben *något kortare än hufvudet, hård, ej särdeles stark, utdraget kägelformig, utåt tillspetsad och lindrigt uppåt böjd; näbbryggen afplattad äfven i spetsen, som är rak och skarp.*

Näsborrarne *belägna nära pannan uti en mjuk hud, som ej räcker till midten af näbben; de äro små, korta, smala och genomsigtiga, med den mjuka öfre randen utstående.*

Benen *temligen korta, framtill beklädda med tvärsköldar; tårna måttligt långa, nästan fria, endast den yttre vid roten litet förenad med mellantån; baktån smal, liten och högt belägen.*

Vingarne *smala, spetsiga, de inre armpennorna långa och smala; första vingpennan längst.*

Stjerten *afrundad, af medelmåttig längd, bestående af 12 pennor.*

Fjäderklädnaden är temligen tätt åtsittande och hos de gamla foglarne tecknad med skarpa, hvita, svarta och roströda färger; de yngre bära en mera gråaktig drägt. De rugga tvenne gånger om året, men sommar- och vinterdrägterna äro icke särdeles olika; ungdrägten närmar sig mera vinterdrägten. Könen äro sinsemellan lika tecknade, blott att honan har mattare färger.

De två till detta slägte hörande arterna likna till kroppsform piparena, men till lefnadssätt strandlöparne; näbben närmar sig till formen strandskatans, ehuru den ej uppnår samma längd i förhållande till kroppsstorleken. De uppehålla sig uppå flacka hafsstränder och förtära insekter, larver och andra små djur, hvilka de flitigt uppsöka bland stenarne, hvaraf äfven namnet stenvändare (*Strepsilas*). Der de ej finna sällskap af egen art, sälla de sig till andra mindre strandfoglar; de lefva i engifte och häcka vid hafsstränder. Uti gamla verlden finnes blott en art:

6. **Strepsilas interpres** (Linn.) **Höttring, roskarl. Luotolainen.**

Artm. *Ofvan brokig af svart, hvitt och (hos gamla) rödbrunt; underlifvet, hakan, bakryggen och stjerten hvita, den sistnämnde med ett brunsvart tvärband innanför spetsen; bröstet och halsen svarta; benen gulaktiga. Längd* 9—9½ tum, vingbr. 19—20 tum.

Tringa interpres Linn. 1766. — *Str. collaris (M. & W.* 1810) *Temm.* 1815; Nilss.

Svenska namn. I literaturen benämnes arten vanligen tolk, roskarl; *Sadelin* anför fisklita; allmoge från Kökar på Åland kalla den vittrick (från svenskarnes vittring, höttring af hötter, hafstång). Enligt stud. *R. Sievers* bär fogeln på

Klåfskär i södra Åländska skärgården namnet dubbel beckasin och anses vara fridlyst.

Beskrifning. Näbben svart, hos de yngre mattsvart; iris brun. — Alla fjäderdrägter hafva följande teckningar gemensamma: samtliga vingpennor hafva hvita, blott åt spetsen bruna spolar; handpennorna svartbruna, vid roten på infanet hvita, hvilken färg på de inre pennorna så tilltager, att de från och med den 6:te äro hvita vid roten äfven på utfanet, och armpennorna helt och hållet, utom i spetsen, som är svartbrun; de innersta äro åter svartbruna med rostgula kanter; de yttersta vingtäckarne, som äro svartbruna hafva breda hvita ändkanter och bilda ett snedt öfver vingen gående band; äfven de kortare handpennorna äro hvitkantade; de närmast till vingen liggande skulderfjädrarne äro vid roten hvita och bilda der ett mer eller mindre synligt längdband, som framtill är bredare derigenom, att en del af de små vingtäckarne äfven äro hvita. Bröstet, magen, öfre och undre stjerttäckarne samt hela bakryggen äro hvita; stjertpennornas inre del hvit, den yttre svartbrun med hvit spetskant; det svarta tvärbandet afsmalnar på de utåt liggande pennorna, så att den yttersta är nästan helt hvit. — Denna teckning förfullständigas hos de olika drägterna genom följande färger:

Gammal hane i vår- eller sommardrägt. Hufvudet och halsen hafva på en rent hvit botten följande svarta teckningar: ett smalt band går från pannan vid näbbryggen till ögonen, fortsättes smalt framom och inunder dem och bredare ned på strupsidorna, der det förenas med ett från underkäksroten kommande band, går nedåt på halsen och omsluter den hvita hakan; på halsen nedanför den hvita örontrakten en baktill afbruten, svart ring; framhalsen helt och hållet svart, bröstet med tvenne stora, afrundade, svarta

fläckar, som på sidorna stiga upp öfver vingleden och sålunda omsluta ett snedtgående, rent hvitt band längs halsens och kräfvans sidor; hjessan framtill rent hvit, bakåt allt starkare fläckad med rostgrått eller svart. Främre delen af ryggen svart, med oregelbundna roströda fläckar; skuldrorna roströda, nedåt midten tecknade med en svart fläck med hvita fjäderkanter, och derbakom några äfven af hvitt kantade och svartfläckade fjädrar; inre vingpennorna svarta med rostgul kantning och hvita spetsar; samtliga skulderfjädrarne äro kantade af en ljusare färg; vingtäckarne mattsvarta med ljusgrågula kanter; benen vackert orangeröda. — *Honan* har alla de svarta teckningarne svartbruna eller gråbruna och det roströda blekare; bröstets svarta fläckar förorenade af hvitgråa fjäderkanter. *F. M.*

Vinterdrägten skiljer sig derigenom, att hufvudets och halsens grundfärg är mera gråbrun med mörka längdfläckar, tyglarne fint fläckade med mörkt, isynnerhet framför ögat, och bandet på pannan mindre tydligt samt det från underkäksroten smalare; det sneda hvita bandet längs halssidorna är ofvan hvitaktigt och nedan gråaktigt, ofta med rostfärgad anstrykning; alla svarta partier hafva hvitgråa fjäderkanter; ryggen och vingtäckarne svartbruna med brunaktiga fjäderkanter, som på skuldrorna och innersta vingpennorna blifva rostfärgade, ehuru ej skarpt markerade; äldre foglar hafva färgerna renare, isynnerhet hanarne. — Efter *Naumann*.

Ungdrägt. Näbben mattsvart; iris mörkbrun, benen smutsigt orangegula. Öfre delen af hufvudet, en fläck framför ögat och ett längre band derifrån bakut fint fläckiga med grått och grågult; en svagare dylik teckning på örontrakten samt bakåt nacken; hakan, ett otydligt band ofvan ögat mot nacken samt framdelen af kinderna hvita; det svarta bandet från näbbvinkeln blott antydt och den svarta, baktill öppna hals-

ringen, smalare än hos vinterdrägten; ryggen svartbrun med ljusare fjäderkanter; de mellersta stjertpennornas spetsar med rostgul anstrykning; teckningen i öfrigt såsom ofvan angifvits. Begge könen likna hvarandra.

Denna drägt skiljer sig således obetydligt från de gamlas vinterdrägt; detsamma är fallet med

Första vinterdrägten, som har renare gul färg på benen samt de svarta färgerna på hufvudet mera markerade och bredare än i ungdrägten; hela trakten mellan näbben och ögonen samt örontrakten ljusgrå; kinderna nedåt hvita med en mörk fläck utmed det svarta bandet från näbbviken; ryggen af ungdrägtens färg, men de inre vingpennorna med hvita spetskanter. Efter *Naumann.*

Dundrägt. Hjessan och kroppens öfre sida fläckade med svart, grått och rostgrått; ett band längs midten af pannan, ett dylikt från näsborren till ögat, en fläck under detta, ett band på bakhalsen, samt ett par längs ryggen äro särskildt tydliga; halsen och tvenne fläckar på framböstet hvitgråa, nacken gråhvit och ett band öfver ögonen, hakan samt hela underlifvet rent hvita. *F. M.*

Denna art är en verklig hafskust-fogel, som tillhör norden; den häckar i Europa från Skandinaviens nordligaste delar omkring Östersjön och dess vikar, samt vid britiska öarne; endast tillfälligtvis torde den förekomma på Spetsbergen och Novaja Semlja men regelbundet vid kusterna af norra Sibirien ända bortåt Kamtschatka; på Grönland och i norra Amerika kläcker den också. — I de östra och vestra delarne af gamla verlden flyttar den nästan uteslutande utmed hafskusterna, men i Sibirien äfven längs floderna. Under vintern kommer arten sålunda ända till Afrikas sydligaste delar, Australiska överlden och södra Amerika, hvadan den besöker de flesta kuster på jorden. Någon del stannar

öfver sommaren vid Medelhafvets och röda hafvets kuster, men utan att kläcka.

Uti vårt land förekommer den såväl vid finska och bottniska vikarne som på ishafvets stränder. — I omgifningarne af Helsingfors finnes den i yttre skärgården; i början af juli äro dunungar anträffade härstädes äfvensom bon uppå Enskärskatan *(Dahlström)*. Uppå Lavansaari i finska viken finnes den i mängd enligt hr *A. Hintze*; deremot är den ganska sällsynt längre inåt skärgården t. ex. på Kakskerta *(E. J. Bonsd.)*. På Åland finnes den enligt *Sievers* utmed alla skär och stränder. Uppå vestkusten är den deremot temligen sällsynt i yttre skären norr om Wasa *(R. Alcenius)*, men skall dock hafva anträffats om våren vid Uleåborg, ehuru sällsynt *(Br. Nyl.)*. — Vid ishafvet finnes den norrut så långt fasta landet och skärgården sträcka sig. *Schrader* säger, att den ej var sällsynt i Waranger-trakten, äfven uppå öarne, och *Middendorff* på fiskare-halföarne (Rybatschi) öster derom, men han tillägger, att den uppå lappska halfön icke var allmän. Om artens sannolika förekomst längs hvita hafvets kuster hafva vi ännu icke någon säker kännedom. — Uti de inre delarne af landet är den sedd ganska sällan under flyttningstiderna. D:r *K. P. Malmgren* har skjutit den vid Kajana i slutet af maj 1856 och *Nilsson* omnämner ett exemplar från Karesuanto i Torneå lappmark.

Fogeln är liflig och rörlig samt har ett särdeles högt och rent ljudande läte. Uti en med några grässtrån belagd grop på ett upphöjdt ställe lägger den sina 3—4 blekgröna, brun- eller svartprickiga och fläckiga ägg. För sina ungar visa föräldrarne stor ömhet.

Strandskate-slägtet (Haematopus Linn.)

Näbben *betydligt, eller nästan dubbelt längre än hufvudet, som är stort och har hög panna; rät, från sidorna starkt hoptryckt och mycket hård, mot den tvära spetsen ännu mera hoptryckt och tunn; båda käkarne framför näsborrarne vid basen nedtryckta.*

Näsborrarne *litet aflägsnade från pannan, smala, genomsigtiga och belägna vid käkkanterna uti en vek hud i näbbfåran, som ej räcker till midten af näbben.*

Benen *starka, knappt af medellängd; tarserna framtill beklädda med en nätlikt delad hud; tårna breda, tre framåt, af hvilka den yttre vid roten är förenad med mellantån; baktån saknas (eller representeras snarare genom en liten knöl under huden).*

Vingarne *stora, långa och spetsiga, med första pennan längst.*

Stjerten *af knappt medelmåttig längd, bred, i ändan tvär, bestående af 12 pennor.*

Fjäderklädnaden är mycket tät och fast åtliggande, enfärgad eller tecknad med svart och hvitt. Ruggningen försiggår tvenne gånger årligen, men skilnaden emellan *sommar-* och *vinterdrägterna* är obetydlig, så äfven mellan dessa och *ungdrägten*; båda könen äro alldeles lika tecknade.

Likasom föregående slägte tillhör detta hafskusterna. Om sommarn finnas hithörande arter ända högt upp i norden, men vintern tillbringa de i sydligare klimat. De äro lifliga om aftnarne, sofva sällan om nätterne, utan mest under den varmaste tiden af dagen. De hafva en lätt och vacker flygt, löpa äfven snabbt, samt äro försigtiga och skygga. Deras födoämnen äro vatteninsekter och larver, maskar, blötdjur och några växtdelar. Den hårda kilformiga näbben

användes vid uppsökandet af födoämnena på stränder, bland stenar och i jorden. Under fortplantningstiden lefva de parvis bland andra strandfoglar, hvilkas sällskap de älska.

7. **Haematopus ostreologus** Linn. **Strandskata. Pliiski.**

Artm. *Svart med undantag af ett bredt band öfver vingarne, en stor del af handpennornas spolar i midten, stjertroten, öfvergumpen, bakryggen, undre stjerttäckarne och hela underlifvet, som äro hvita.*

Längd (utan näbb) 15½ till 16 tum, vingbr. 33—34 tum. (*Sundevall* har ortografiskt rättat namnet från det vanliga *ostralegus.*)

Lokala namn. Svenska: på Åland spikgubbe (*Bergstr.*), alvreck, ibl. alvrick på Klåfskär, samt albleck i Lemland enl. *R. Sievers;* glip uti Hiittis kapell enl. past. *Reinholm;* alblekta och alvigg i nyländska skärg.; strandskata och strandskjura i Österbotten (*Sadelin*). — Finska: pliiski, piikkiläinen, rantaharakka (*W. Nyl.*); kivi-pivi uti ryska lappmarken enl. *Malmberg.*

Beskrifning. Den 3 tum långa näbben, som hos hanen är något kortare, är hos gamla foglar, isynnerhet om våren, utmärkt af vackra färger. Dess inre del klart orangeröd, yttre hälften klart ockergul eller rostgul, spetsen ljusgul. Hos unga foglar om hösten är den mot roten brunröd utåt horngul. Ögonringen klart karminröd med gula ögonlockskanter; benen hos de gamla starkt liffärgade, nästan blodröda eller rättare starkt rosenröda; hos unga med blandning af grått; de äro befjädrade ända straxt ofvan hälleden; kroppslängden är hos honan något större.

Gammal fogel i vårdrägt. Hela hufvudet, utom en liten, hvit fläck under ögat, halsen, kräfvan, alla synliga öfre

kroppsdelar, vingarna till större delen och stjertens yttre hälft djupt kolsvarta med glans på hals och skuldror; hela underlifvet från den svarta, skarpt begränsade kräfvan, vingens framkant och undre täckare samt bakryggen, inre delen af stjerten och benens fjäderklädnad snöhvita. Vingarnes handpennor utåt svarta, den första mot spetsen med en hvit strimma längs spolen och en hvit fläck från basen på infanet, hvilka på de följande breda sig ut, den förra på utfanet, den senare på infanet så, att den innersta af pennorna är helt hvit med undantag af en svart spets på utfanet; armpennorna äfven hvita med svart, af hvitt kantad spets, de mera inåt belägna nästan helt hvita, de innersta långa deremot åter helt svarta; de yttersta, största vingtäckarne hvita, inåt roten svarta, de följande svarta med hvita ändkanter, de öfriga helt svarta. *F. M.*

Höst- och **vinterdrägten** skiljer sig från föregående genom en större hvit längdfläck under ögat, samt en framtill bredare, åt sidorna tillspetsad, hvit tvärfläck på framhalsens öfre del. — Uti denna drägt förekommer fogeln ej hos oss.

Uti **första höstdrägten** är det svarta på hufvudet, halsen och vingarne brunsvart, fläcken på framhalsen bredare, nästan ringformig, och färgen på ögonen, näbben och benen på långt när ej så vacker som hos gamla foglarne.

Ungdrägten har hufvudet och halsen temligen svarta, men de öfriga mörka partierna bruna, hvarjemte alla fjädrar på ryggen, skuldrorna och vingarne äro försedda med ljust rostgulbruna, smala fjäderkanter; stundom hafva äfven kräfvans fjädrar ljusare kanter; den hvita fläcken under ögat är icke skarpt begränsad, halsringen smal, mindre väl markerad och de inre bruna vingpennorna med ljus kantning. *F. M.*

Dundrägt. Hufvudet och halsen gråa med små svarta fläckar och streck isynnerhet på bakhufvudet; öfre kropps-

delarne och vingens ofvansida af samma färg, men med blandning af rostfärg; tydligare svarta linier gå längs ryggen och utmed bakkroppens sidor; stjertdunet långt och svart med rostbruna spetsar; frambröstet svartgrått med rostgråa spetsar, underlifvet och vingarnes undersida rent hvita. *F. M.*

Äfven denna art häckar uppå hafsstränder, men tillhör endast gamla verlden. Den förekommer på norra Europas kuster från norra Ryssland, omkring Östersjön och dess vikar, och häckar vesterut ända till norra Frankrike. Dessutom kläcker den vid Svarta *) och Kaspiska hafven samt ytterligare vid Ochotska hafvet och i Amurlandet. — Från sina häckställen i Europa drager den sig om vintern nedåt längs hvardera kusten af Afrika ända till Senegambien och Mozambique men stannar delvis qvar redan vid Holland, England och Frankrike.

Vid alla våra kuster förekommer den till större eller mindre antal. Den finnes vid Fredrikshamn *(Sohlman)*, är ej just allmän vid Helsingfors *(M. v. W.)*, men kläcker dock här och der i Nyländska skärgården (t. ex. på Kardrag-gårds holmar, Lillpellinge Sandön, på Nordsjöskatan, der år 1861 ett bo d. 31 maj innehöll 3 ägg, *Aschan*). På Kakskerta *(E. J. Bonsd.)* och på Åland *(Sievers)* är den allmän; på vestkusten förekommer den i Wasa och Gamla Karleby trakterna sparsamt *(R. Alcenius)*, men uppgifves vara allmän vid Uleåborg *(Br. Nyl.)*. Den bebor äfven ishafskusten *(Schrad.)* och är omkring rysklappska halfön mycket allmän *(Midd.)* likasom äfven på alla kuster af hvita hafvet *(J. Sahlberg)*. — Uti *det inre* af vårt land har den till-

*) De sydryska exemplaren (H. ostr.) skola vara något större än våra *(H. ostr. balthicus* Br.*)*; de ost-sibiriska *(H. longirostris* Vieill.*)* hafva en något längre näbb.

fälligtvis anträffats då och då, men veterligen kläcker den ej här (såsom fallet skall vara vid de stora sjöarne i Sverige). Så är den funnen i Jockas (Ryhälä) af pastor *Poppius* den 19 April 1849 (klim. iaktt.), på Haminanlaks vid Kuopio af *Ferd. v. Wright* den 12 Sept. 1869 enligt *Savander*, samt i Pudasjärvi i september 1865 *(Brdr)*. I trakten af Muonioniska blef ett exemplar skjutet år 1866 enligt hr *Knoblock* och enligt en anteckning af prosten *J. Fellman* är den flere gånger skjuten om sommaren uti Enare, ehuru ej anträffad häckande, äfvensom någon gång uti Utsjoki i augusti månad. Liksom föregående art måtte den från bottniska viken förvillat sig till södra lappmarken *), men kommit till Enari och Utsjoki från Ishafskusten.

Strandskatan ankommer till södra kusten af vårt land enligt medelberäkning de sista dagarne af april månad. Dess ruggning inträffar från slutet af juli till slutet af augusti och i september flyttar den åter bort. Den är särdeles uppmärksam och vanligen den första, som vid annalkande fara varnar de andra foglarne med sitt gälla och genomträngande pipande *hyihp, kwihp* eller *glip*, hvilket de ofta sluta med ett hastigt *kewick, kewick*, vanligen åtföljdt af ett långsamt *kiwihp* medan de ängsligt kretsa omkring sin fiende. De kunna simma ganska bra, men göra det blott vid stränderna. Honan lägger i en fördjupning **) på stränder 2—3 eller högst 4 ägg, som äro grågula och beströdda med oregelbundna askgråa, svarta samt svartbruna fläckar och streck, hvilka hon rufvar mest om nätterna, hvarvid hanen äfven

---

*) I Sverige är arten också skjuten i lappmarken vid Qvickjock *(Widmark*, Jg. fb. tidskr. 1864 s. 56; se äfven 1865 s. 237).

**) Stud. *R. Sievers* meddelar från Åland: i dess bo fann jag bottnet betäckt en gång med små barkflisor, en annan gång med små stenar; den 6 juni (1872) funnos små dunungar.

biträder. De älska mycket sina ungar och om dessa oroas, blifva de mera dristiga, ehuru de eljest äro skygga. Ungarne löpa vid annalkande fara genast till vattnet och rädda sig förträffligt genom att simma och dyka.

Tredje familjen: Snäppor, Scolopacidae.

(se sid. 64).

Näbben *längre än hufvudet, ofta mycket lång, tunn och vek;* näsborrarne *smala, belägna på första fjerdedelen, näbbfåran vanligen räckande öfver midten af näbben; munöppningen liten;* benen *medelmåttiga eller långa, merendels med baktå*);* vingarne *spetsiga,* stjerten *består af 12 pennor, hos några arter 14 och 16.*

Denna familj innefattar de snäppartade vadarne, som framför alla andra utmärkas genom näbbens längd och vekhet. Den omfattar en synnerlig mängd former, som betydligt afvika från hvarandra, hvarföre det är nödvändigt att sönderdela den i mindre grupper; dessa innehålla ett mycket olika antal arter. Förnämligast på grund af benens och näbbens byggnad kunna våra nordiska fördelas i fem *grupper* på följande sätt:

A. *Benen längre eller kortare, tarsernas framsida delad genom tvärsömmar; näbbfåran räckande till, eller öfver midten af näbben.*

a. *Tårna vid roten förenade genom ett hudveck; näbben i rothälften mjuk; underbenen merendels bredare nakna i spetsen.*

1. *Benen långa, tunna; näbben i sista tredjedelen hård, med fåran gående till, eller något öfver midten. — (Slägt. Numenius, Limosa, Totanus, Machetes).* — 1. **Totaninae.**

---

*) Endast en af våra arter, *Tringa (Calidris) arenaria,* saknar den.

2. *Benen korta; tårna vid basen förenade genom ett hudveck och på sidorna kantade med hudflikar; näbbfåran gående till nära näbbspetsen. (Sl. Phalaropus).* — 2. **Phalaropodinae.**

b. *Tårna till roten skilda; näbben ända till spetsen mjuk;*

3. *Underbenen mer eller mindre nakna i spetsen; ögonen af vanlig storlek och läge (sl. Tringa)* — 3. **Tringinae.**

4. *Underbenen mycket lågt befjädrade; ögonen ovanligt stora, belägna bakut och nära intill hjessan (sl. Scolopax)* 4. **Scolopacinae.**

B. *Benen långa, tarsernas framsida nätlikt delad i 6-kanter, tårna till större eller mindre del af sin längd förenade med hvarandra genom en hud; näbben lång, fint tillspetsad, näbbfåran icke nående dess midt. (Sl. Recurvirostra)* — 5. **Recurvirostrinae.**

Första gruppen: Totaninae Baird. (Se ofvan).

Denna grupp är den mest typiska af alla inom snäppornas familj och återgifver äfven bäst af alla vadarnes typ öfver hufvud; i vår fauna intager den både till art- och individantalet det främsta rummet. Af de till densamma hörande slägtena står *Numenius* mest afskildt för sig, **Limosa** och **Totanus** bilda hufvudstammen och **Machetes** står på öfvergången till *Tringinae.*

Spof-slägtet (Numenius Moehr.)

Näbben *mycket lång, längre än tarsen, vid roten rak, men derefter lindrigt böjd nedåt; vid roten mera hög än bred; öfverkäken längre än den undre och trubbigt tillspetsad;*

längs kanten af hvardera käken går näbbfåran fram till $^2/_3$ af näbblängden; blott vid spetsen är näbben hård.

Näsborrarne *belägna nära pannan, smala, genomsigtiga, liggande uti en vek hud, genom hvars öfre rand de kunna tillslutas.*

Benen *långa, högt öfver hälleden nakna; tarsernas framsida nedtill delad af tvärsömmar, upptill och bakom nätlikt delad; framtårna korta, alla vid roten förenade genom hudveck; baktån liten och högt fästad; mellantåns klo försedd med en skarp kant på insidan.*

Vingarne *stora, spetsiga, i bakre kanten urringade, emedan mellersta armpennorna äro korta och de innersta åter långa; första pennan längst.*

Stjerten *af medelmåttig längd, bestående af 12 pennor.*

Spofvarne äro af medelmåttig storlek och bland de snäppartade vadarne af de största. Från de flesta andra slägten inom familjen afvika de genom sin långa, nedåt böjda näbb, genom tarsernas beklädnad på baksidan och hudvecken mellan framtårna. Dessutom bära de både sommar och vinter enahanda färgdrägt, och undergå enl. *Naumann* blott en enkel ruggning om året. De äro välbildade foglar med långlagd kropp, lång och smal hals, litet hufvud och höga, temligen starka ben. Fjäderklädnaden är tät och fast åtliggande, utmärkes icke särskildt af vackra färger, men är det oaktadt behagligt tecknad; hufvudfärgerna utgöras af rostgult, svartbrunt och hvitt. Honan är större än hanen samt har längre näbb och tarser.

De vistas på öppna, mer eller mindre våta ängsmarker, antingen vid stränder af hafsvikar, eller vid sjöar och floder. Honan lägger 4 grönaktiga, svartbrunt fläckade ägg, dem begge föräldrarne rufva. Deras gång är afmätt, flygten hög och vacker, samt temligen snabb; under sträcktågen flyga

de efter hvarandra ordnade i en sned linie. Ofta låta de höra sitt klara flöjttoner liknande läte. Födoämnena utgöras af insekter och larver, maskar, blötdjur äfvensom vegetabilier, bär o. d. De äro i allmänhet mycket skygga och uppmärksamma foglar.

8. Numenius arcuata (Linn.) **Storspof. Iso kuovi.**

Artm. *Alla öfre kroppsdelar svartbruna med breda rostgula och gråaktiga fjäderkanter; undersidan hvit med mörka längdfläckar; vingarne svartbruna; de långa fjädrarne i armhålan under vingarne äro hvita med svartbruna längdfläckar på spolarne. — Scolopax Linn.*

Längd 21 tum utom näbben; vingbredd 3 fot 5 tum eller derutöfver.

Finska namn. Iso kuovi, kuovi och på flere ställen omvexlande kuiri, kurvi, kauri, kuikko; suo-kuiri, suo-kulli, suokuikka *(Nylander).*

Beskrifning. Den ovanligt långa näbben är, mätt i båge, hos en gammal hona omkr. $6\frac{1}{2}$ tum lång, hos hanen omkr. 5 tum, men hos ungfoglarne betydligt kortare och rakare; den är till färgen vid roten gråaktigt liffärgad, utåt brunaktig och i spetsen svart; tarsen är $3\frac{1}{2}$ tum hög; benens färg blygrå eller grå.

Gammal fogel. Hela hufvudet ofvan på ljust rostgul bottenfärg med svartbruna längdfläckar, störst på hjessan; öfver ögonen ett hvitt band, inunder dem en smal, lika färgad rand; tyglarne småfläckiga af svart och rostgult, bildande ett fläckigt band, som på baksidan af ögat på hvitare botten fortsättes ut på örontrakten; hakan och strupen hvita. Sidorna af hufvudet, hela halsen, kräfvan och bröstsidorna hafva en ljust rostgul (ockragul) bottenfärg, på öfre delen af halsen med fina, nedåt med bredare längdfläckar och på

kroppssidorna med pil-lika längdfläckar och tvärband. Framryggen och skuldrorna svarta med rostgula fjäderkanter; de bakre skulder-fjädrarne, inre vingpennorna, armpennorna och de stora vingtäckarne hafva längs midten ett uddigt svart band och äro i kanterna fläckade skiftevis af svart och rostgult, hvilken senare färg på fjädrarnes yttersta kanter öfvergår i hvitaktigt; de smärre vingtäckarne svartaktiga med hvitaktigt rostgul kantning, de minsta mörka; handpenntäckarne med hvitaktiga ändkanter. Handpennorna svartbruna den första med hvit, de följande med ljusbruna spolar, alla med talrika, hvita tvärband på infanet, hvilka inåt och på armpennorna blifva allt större, så att de slutligen intaga nästan hela pennans rot; de inre handpennorna i spetsen hvitkantade. Bakryggen hvit; öfvergumpen och öfre stjerttäckarne äfvenledes, men med bruna tvärband och spetsfläckar samt rostgul anstrykning på de sistnämnda; buken och undergumpen hvita, i midten med glesa och smala, på sidorna med bredare spolstreck; stjertpennorna hvita med 9 till 12 smala, svartbruna tvärband. — Båda könen äro lika tecknade. Under loppet af våren och sommaren förbleknar färgen betydligt och fjäderkanterna afslitas, tills den nya drägten framkommer. *F. M.*

De **yngre foglarne** skiljas från de gamla genom mindre storlek, tjockare ben, kortare och mindre krökt näbb samt mera rostgul totalfärg. Dessutom äro hos dem de mörkare spolfläckarne på bröstets och kroppens sidor bredare i bakre ändan, stjertpennornas band mindre skarpt markerade och mera oregelbundna; också hos dem äro könen lika tecknade.

Dundrägt. Rostgulaktigt grå, ofvan mörkare med svarta fläckar, under ljusare; ett svart band från näbbvinkeln mot ögat, ett dylikt från näbbryggen till den mörkbruna, i midten obetydligt rostgula hjessan, bakåt fortsatt ut på ryggen;

örontrakten, skuldrorna, samt fläckar på vingarne, bakryggen, stjerttrakten och benen svartbruna; näbben kort, rak, benens leder mycket tjocka. *F. M.*

Storspofven häckar uti norra och mellersta Europa ungefär från 64—65° n. br. ända ned på nordtyska låglandet, i Ungarn, en del af södra Ryssland och vidare i tempererade delen af Sibirien; en ytterst nära beslägtad form representerar arten i östra Sibirien och Japan. Till sjelfva ishafskusten kommer den icke annat än vid Finmarken. — Flyttningstågen gå utmed såväl hafskusterna som floderna; en del öfvervintrar redan temligen nordligt ss. på Färöarne och i England, medan arten egentligen har sina vinterstationer vid Medelhafvet och Röda hafvet*) samt anträffats längs Afrikas kuster ända i Kaplandet. — Närstående arter finnas uti Amurlandet, *N. australis* Gould., Nordamerika, *N. longirostris* Wils., och södra Europa, *N. tenuirostris* Vieill.

Uti *alla* delar af *södra* och *mellersta* Finland finnes denna art temligen talrikt samt häckar öfverallt der passande lokaler förefinnas. Nordligare blir den mindre allmän redan vid Kajana *(Mgrn)* och i Pudasjärvi *(Brdr)* samt är om våren anträffad i Sotkamo af *Hollmerus;* deremot uppgifves den vara allmän vid Uleåborg *(Br. Nyl.)* och anföres af *M. v. Wright* såsom temligen allmän ännu vid Tengeliö (66° 30′) i Öfvertorneå. — Huruvida denna sistnämnda uppgift är riktig samt om arten hos oss alls uppnår eller möjligen öfverskrider polcirkeln torde ännu böra undersökas; på grund af en sannolik förvexling eller blandning med följande art kan frågan för närvarande ej afgöras med ledning af tillgängliga observationer**).

*) Många exemplar vistas här hela sommaren utan att kläcka.

**) Österut är den enl. *Meves* funnen vid städerna Onega och Archangel (64° n. br.).

Anm. I Sverige uppgifves storspofven knappt gå nordligare än till 64° n. br. och från våra lappmarker har ännu ingen erhållit fogeln; *Middendorff* säger tvertom, att han fann ingendera arten på lappska halfön. Endast *Arth. v. Nordmann* uppgifver, att den ofta lät *höra sig* i Muonioniska år 1853; då han likväl icke nämner något om småspofvens förekomst derstädes, ehuru denna med visshet finnes allmänt, hvaremot den förra åtminstone år 1867 var fullkomligt obekant på orten, så måtte uppgiften bero på en förvexling. Detsamma är påtagligen fallet äfven med de klimatologiska iakttagelser, som från lappmarken insändts rörande storspofvens ankomst till åtskilliga orter ända till Utsjoki; uppgiften uti *Holmgrens* Hdbk i Zool. sid. 796 är derföre mindre korrekt. — Skulle arten likväl anträffas någon gång uti vår lappmark, så måste den väl hafva anländt dit förvillad, antagligen från Norge; den förekommer neml. här ända upp i Ostfinmarken (*Nordvi* och *Sommerfelt*), hvarjemte *Schrader* fann den häckande vid Porsangerfjord vester om Nordkyn, — men öster derom är den ej anförd af någon.

Enligt ungefärlig medelberäkning anländer spofven (stor- eller småspofven?)

till Åland omkring d. 18 april
„ sydvestra och södra kustlandet omkr. d. 22 april
„ södra Österbotten omkr. d. 29 april
„ norra Tavastl. och Savolaks 3—5 maj
„ Uleåborgs trakten första dagarne af maj

alltså kommer den till landets inre delar något senare än till en ort vid samma breddgrad på vestkusten. — Bortflyttningen sker under loppet af september eller början af oktober månad.

Storspofven uppehåller sig på vidsträckta, vattensjuka, flacka kärr och mossar, samt på tufviga, våta kärr-ängar (*J. v. W.*). Den är skygg och försigtig och låter redan på långt håll höra sitt gälla läte: *ta-yi*, *ta-yi* eller *tla-yid*, *tla-yid*. Den förtär hufvudsakligen maskar och insekter, men äfven vegetabilier, såsom bär o. d. (*Nilss.*). Mot hösten samlas den i mindre flockar på hafsstränderna innan den drager söderut.

9. Numenius phoeopus (Linn.) Småspof. Pieni kuovi.

Artm. *Ofvan svartbrun, med smalare ljusa fjäderkanter; ett längdband på hjessan, ett dylikt öfver ögonen, hakan och underlifvet hvita, det sistnämnda med mörka, glesa längdstreck; de långa hvita armhålsfjädrarne under vingen med skarpt begränsade, mörka tvärband. — Scolopax Linn.*

Längd kring 15 tum (utom näbben); vingbr. 2 fot 8 tum.

Finska namn. Kuovi (Muonio), ahokuovi (Kuusamo enl. *Malmberg*).

Beskrifning. Näbben hos gamla fogeln ända till 4 tum lång, kortare hos de yngre; till färgen vid roten gråaktigt liffärgad, mot spetsen svartaktigt; benen blygråa, tarsen 2 tum 5—7 linier; iris mörkbrun. Färgteckningen hufvudsakligen lika med föregående artens, men mörkare derigenom, att de ljusa fjäderkanterna äro något smalare, isynnerhet på de öfre kroppsdelarne.

Gammal fogel. Hufvudet ofvan svartbrunt, nästan ofläckadt, med ett hvitaktigt band längs midten; ett på ljusgrågul botten fint fläckigt band går från näbbroten öfver ögat, bakom detsamma på örontrakten och ned på nacken; en hvit rand går äfven inunder ögat; hakan hvit. Kinderna, hela halsen, kräfvan, sidorna af bröstet och kroppen på en ljus, gråaktigt ockergul bottenfärg med små svartbruna längdstreck, smalast på framhalsen, större på kräfvan och bröstets sidor, samt längre bakut öfvergående i pillika fläckar, och på de bakre vingskylarne i afbrutna tvärband; underlifvet hvitt, stjerttäckarne med mörka spolfläckar. Framryggen, skuldrorna och vingtäckfjädrarne svarta, med gråaktigt rostgula fjäderkanter, bredare på de bakre skulderfjädrarne, inre armpennorna

och de större vingtäckarne, der den svarta färgen i form af uddar går in på den ljusa kanten, hvilken är blekare på vingarne, än på ryggen och skuldrorna. Handpennorna svartbruna, den första med rent hvit, de följande med mer och mer ljusbruna spolar; i kanten af infanet finnas rundadt trekantiga fläckar, som småningom utbreda sig tills de intaga större delen af infanet äfven på de yttre armpennorna, hvilka dessutom äro i spetsen smalt hvitkantade; de långa fjädrarne i armhålan under vingen rent hvita, med mörka tvärband af i en trubbig vinkel ställda fläckar, hvilka bilda snedtstående rader. Bakryggen och öfvergumpen hvita, med smala mörka spolstreck samt tvärband på de äfven hvita öfre stjerttäckarne; stjerten ljust brunaktigt grå, i spetsen hvitaktigt rostgul, med 7 till 8 mörkbruna tvärband. Begge könen äro lika tecknade. *F. M.*

De **yngre foglarne** likna de gamla, men hafva på skuldrorna och vingtäckfjädrarne talrika, runda, blekt rostgulaktiga fläckar, ett svart band mellan näbb och öga, samt svarta fläckar på bakryggen. *Sk. Fn.*

Dundrägt. Grundfärgen gråhvit, på ryggen med rostgul anstrykning; från näbbroten uppstiger till pannan ett svart streck, som der delar sig i tvenne mycket breda grenar; dessa återförenas på bakhufvudet till ett band, som sträcker sig ned till ryggen; genom ögat går ett afbrutet streck, som i nacken korsar längdbandet; på ofvansidan äro de svarta längdfläckarne på skuldrorna och underryggen, samt en större fläck på öfvergumpen och några mindre vid sidan, mest utmärkta. *Meves.*

Småspofven är en nordligare fogel än dess större samslägting; den häckar på Island, i Skotland, norra och mellersta Skandinavien ända till omkring 60° n. br. (enligt några uppgifter ännu i södra delen); uti norra Ryssland

häckar den längre ned mot söder samt förekommer genom hela Sibirien till Kamtschatka och Japan; likväl går den icke till de allra nordligaste delarne. — Mellersta Europa *) besöker arten blott under flyttningstiderna, och vintermånaderna uppehåller den sig i Medelhafsländerna, södra Asien, indiska öfverlden och i Afrika, enligt uppgift ända i södra delen. I N. Amerika representeras den af en närstående art, *N. hudsonicus Lath.*

Uti södra och mellersta Finland förekommer småspofven till ojemförligt mindre antal än storspofven och i sydvestra delarne torde den blott sällan, om någonsin kläcka; i norden är den deremot talrik ända från 64:de breddgraden och går således betydligt högre upp. än föregående art; vid ishafskusten saknas den åter. — Den är antecknad, ehuru föga nog annat än flyttningstiderna, på Åland *(Bergstr.)*, i Helsingfors trakten *(M. v. W.)* och vid Fredrikshamn *(Sohlman)*; deremot är den för några år sedan funnen häckande i Wichtis socken i Nyland *(E. J. Bonsd.)* och vid Kexholm kläcker den allmänt *(Tystr.)*. I socknarne norr om Ladoga **) finnes den t. o. m. ymnigare än storspofven *(Backm.)*; vestligare kläcker den sällan i Nyslottstrakten (Majsund i Kerimäki, *Lindfors*). Till Kuopio-trakten anländer den enligt *J. v. Wright* i slutet af april månad samt är på senare tider årligen funnen häckande i mängd uti Suonenjoki af norra Savolaks *(Aschan, Malmberg)*. I Kajana är den allmännare än storspofven *(Mgrn)*, äfvenså i Pudasjärvi *(Brdr)* och vid Uleåborg *(Br. Nyl.)*; uti Muonioniska var den allmän ännu på

*) Äfven af denna art stanna flockar vid sydliga kuster utan att häcka, t. ex. vid Holland.

**) Ehuru *Kessler* alls icke upptager arten för Olonetz, torde den så mycket säkrare förekomma der, som *Meves* fann begge arterna vid Archangel och på södra sidan af Onega sjön den 27 Juni 1869, samt *Meyer* uppger att den häckar, men är sällsynt, i Östersjöprovinserna.

lägre fjell *(Sbg & Pn)* och *Malm* träffade den på alla fjell och myrar i Enari och Utsjoki (70°) så långt tallen växte. Deremot synes den såsom häckfogel ej förekomma vid vår ishafskust *öster* om nordkap, ty *Schrader* fann den blott i enstaka exemplar om våren och i större flockar i september uppå öar i Warangerfjord, utan att de häckat derstädes *); ej heller omtalar *Lilljeborg* den från norra kusten och *Middendorff* anträffade den ingenstädes omkring rysk-lappska hafön. Deremot funno *Sahlberg* och *Malmberg* arten längre i sydvest, vid Pääjärvi emellan Kantalaks och Paanajärvi i Kuusamo. Den tyckes således undvika de öppna skoglösa kusterna.

Till lefnadssättet liknar den i allo storspofven; dock har man företrädesvis om denna art iakttagit; att den både höst och vår lifnär sig af bär (kråkbär), samt att den emellanåt sätter sig uti tallar.

Anm. Angående förhållandet med denna och föregående arts utbredning och ankomsttid se sid. 121; till endast denna art torde de uppgifter böra hänföras, hvilka kommit från nordliga trakter, hvarföre dess medel-ankomsttid torde vara

till nordligaste Österbotten 66—67° omkr. d. 11 maj
„ Lappmarken 68—70° „ 15—20 „

Långnäbb-slägtet (Limosa Briss.).

Näbben *mycket lång, längre än tarsen, antingen rät eller endast lindrigt uppåtböjd; vid roten stark och hög, småningom utåt afsmalnande i en afrundad och något utplattad spets, och ända dit böjlig; näbbfåran gående nästan ända till spetsen.*

Näsborrarne *belägna nära pannan, genomsigtiga och smala; näbbfårans veka hud bildar en upphöjd rand omkring dem.*

*) Uti norska finmarken går den enligt *R. Collett* ända upp till ryska gränsen.

Benen *mycket höga, smala, på sidorna något hoptryckta och nakna högt öfver hälleden; tarsernas framsida nedtill, och hela baksidan delad af tvärsömmar; uttån (och hos underslägtet* Terekia *äfven intån) genom ett hudveck förenad med mellantån; den lilla, svaga baktån ej särdeles högt ställd; hos några är mellantåns nagel på insidan försedd med en hvass kant.*

Vingarne *temligen långa, mycket spetsiga, med urringad bakkant och långa inre armpennor; första vingpennan längst, men framom den finnes ännu en liten, ofullständig, spetsig penna.*

Stjerten *något kort, bestående af 12 pennor.*

De höga benen, den långa näbben och halsen samt den spensliga, välbildade kroppsformen utvisa detta slägtes nära förvantskap med slägtet *Totanus,* från hvilket det likväl afviker genom näbbens form och näsfårans större längd; i sina vanor och lefnadssätt hafva de deremot mycket gemensamt med spofvarna och beckasinerna.

Fjäderklädnaden är fast och tät; i följd af den dubbla ruggningen och dervid uppkommande färgförändringar äro drägterna ganska olika under olika årstider; i *vår-* eller *sommardrägten* är den rostbruna färgen rådande, i *vinterdrägten* deremot en mer eller mindre mörkt grå; *ungfoglarne* hafva en ljusare i rostgult stötande färgdrägt, äro småfläckiga och visa i allmänhet en viss likhet med spofvarne. Båda könen äro lika till färgen, men *honan* större än hanen, som har en fullständigare sommardrägt och renare färger.

Långnäbbarne bebo sommartiden norden och häcka på sumpiga trakter i det inre af landet; men till sträcktågen samlas de på hafsstränderna och flytta sedan längs dessa, antingen i flock eller i sällskap med närstående arter. De hafva en vacker gång, löpa sällan samt kunna både simma

och dyka, men göra det blott i nödfall. Flygten är vacker och sker under sträcktågen i sneda rader; vid annalkande fara trycka de sig icke på marken för att dölja sig, utan flyga upp, och låta höra sitt högljudda läte. Födoämnena utgöras af maskar och insekter, äfvensom grod- och fiskrom. De vistas helst på sådana platser, der de hafva fri utsigt omkring sig och der lågt vatten står öfver den med kort gräs bevuxna marken.

10. Limosa lapponica (Linn.) Myrspof. Punakuovi.

Artm. *Stjerten med talrika hvita och svarta tvärband; näbben svagt uppåt böjd, mellantåns klo kort, utan tand på insidan; öfre kroppsdelarne mörkbruna med roströda fjäderkanter, de undre rostbruna eller hvitgråa.*

Längd omkr. 13—14 tum; vingbr. öfver 2 fot.

Scolopax lapponica L. S. N. 1758; *Limosa rufa Briss.* 1761, Nilss., Holmgr. m. fl. — Roströd långnäbba, Nilss.

Beskrifning. Näbben hos hanen $3^1/_4$, hos honan $3^3/_4$ tum lång, på inre hälften gulaktigt liffärgad med undantag af öfverkäksryggen, som i likhet med öfriga delen af näbben är svartaktig, i spetsen rent svart; benen svarta; iris brun.

Gammal fogel i sommardrägt. Hufvudet, halsen, bröstet, hela underlifvet och undergumpen starkt roströd eller kopparröd *); på hufvudet äro tyglarne, isynnerhet vid näbbroten, och ett bredt band från näbbryggens rot, vidgande sig utöfver hela hjessan, ut på nacken, svartbruna med smala rostbruna fjäderkanter, som på nacken småningom blifva öfvervägande, så att bakhalsen är rostbrun med svartbruna längdfläckar; ett band öfver ögonen och kinderna äro rost-

---

*) Deraf den skånska benämningen *kopparsnäppa*, hvilken Sundevall (sid. 300) adopterar för arten.

färgade; hakan obetydligt hvitaktig. På sidorna af halsroten och på vingskylarne finnas smala svartbruna spolstreck; ryggen svartbrun med rostbruna fjäderkanter; skulderfjädrarne och inre armpennorna af samma färgteckning, men med afrundadt trekantiga, rostbruna fläckar i kanterna af fanet; vingtäckarne mörkbruna med ljusare fjäderkanter, de undre med hvita kanter. Handpennorna och deras stora täckare svartbruna, de inre pennorna med hvita ändkanter, de 2 första med hvita, de följande med allt mer ljusbruna spolar, på infanet vid roten hvita, öfvergående marmoreradt uti det svartbruna; armpennorna gråbruna med breda hvita kanter och ett hvitt streck längs spolen; de inre af ryggens färgteckning. Bakryggen, öfvergumpen och stjerttäckarne hvita, med svartbruna, längs spolen tillspetsade tvärfläckar eller tvärband; stjerten med 8—9 mörkbruna tvärband, på hvit botten, tydligare på utfanet och öfversidan, blekare på infanet och undersidan. *F. M.*

Könen äro lika tecknade, honan är endast större i kroppen och har längre näbb.

Gammal fogel i vinterdrägt. Hela grundfärgen ljusgrå, vackrare hos gamla än hos unga foglar. Ett band från näsborrarne öfver ögonen, omkring dem, samt bakåt nacken äfvensom hakan hvita; hufvudet ofvan på hvitgrå botten fläckigt af svartbrunt; nacken, tyglarne, örontrakten och hela halsen samt kräfvan, på ljusgrå bottenfärg, hos yngre stötande i rostgult, fint streckade på längden af mörkt, på på kinderna nedanom ögonen ljusast. Det hvita underlifvet på bröstets och kroppens sidor med oregelbundna, afbrutna vågiga tvärband och några pillika spolfläckar; magen hvit, undre stjerttäckarne äfvenledes, men med svartbruna fläckar. Ryggen, skuldrorna och vingtäckarne brunaktigt svarta, med breda, ljusgråa fjäderkanter; inre vingpennorna svarta med ljusgrå kantning, de öfriga pennorna äfvensom bakryggen,

öfvergumpen och öfre stjerttäckarne såsom hos sommardrägten; på stjertens mellersta pennor sammanflyta de sista, mörka tvärbanden åt spetsen till en jemnt gråbrun färg, men de öfriga tillhöra föregående drägt. — Könen äro lika tecknade. — Efter *Naumann* och *F. M.* *).

Denna drägt utbytes redan tidigt emot sommardrägten. Ett exemplar i finska samlingen, skjutet d. 25 maj 1847 invid Helsingfors bär i öfrigt full sommardrägt, men har qvar af vinterdrägtens slitna och hvitaktiga fjädrar alla vingtäckare, en och annan fjäder på skuldrorna och bröstet, samt flere på magen och undergumpen.

I **ungdrägten** har fogeln näbben vid roten gråaktigt ljusröd, derefter brun och mot spetsen svartaktig; benen smutsigt blygråa. Sedd i hast liknar hela fjäderklädnaden spofvarnes. Trakten från näsborrarne öfver ögonen samt något längre bakut hvitaktig; tyglarne mörkt fläckiga, hakan ljusare, ofläckad; hela hufvudet ofvan och öfre nacken på gråbrun bottenfärg fläckade med svartbrunt. Halsen, kräfvan och bröstets samt kroppens sidor gråaktigt rostgula, med korta mörka spolstreck, tydligare fläckade på sidorna, svagare framtill, i midten nästan ofläckade och af renare grundfärg; underlifvet hvitt med svag anstrykning af rostgult samt mörka spol- och tvärfläckar på utfanet af undre stjerttäckarena. Framryggens och skuldrornas fjädrar samt vingtäckarne svartbruna med ljust rostgråa sidokanter, bakut bildande uddiga kantfläckar, likasom på de inre vingpennorna; vingarne i öfrigt samt stjerten såsom hos de gamla foglarne; bakryggen och öfvergumpen hvita, nästan ofläckade. *F. M.*

---

*) En fjolårig hona i F. M. bär ännu sin slitna första vinterdrägt, ehuru den är skjuten d. 30 juli; ex. torde icke hafva fortplantat sig, eftersom den ej redan ruggat utan anträffats på så ovanlig tid.

Dundrägt. En stor fläck på pannan, flere sådana på den rostgula öfvergumpen, samt stjertdunet svartgråa; pannan, hufvudets sidor och undersidan hvitgråa; halsen och skenkeln mörkare; ett otydligt streck genom ögat och ett dylikt öfver pannan, fortsatt öfver bakhalsen, mörkgråa. *Meves* (efter exemplar från Kyrö inom Kittilä socken).

Denna vackra fogel häckar uti nordligaste Europa, uti Lappmarkens inre delar, troligen äfven i norra Ryssland, samt uti norra Sibirien. Flyttningstiderna besöker den norska kusten, kommer till Östersjön och anländer i stor mängd till Nordsjöns kuster; den flyttar till mindre antal längs floderna men talrikare längs kusterna, kommer till vestra Medelhafvet och färdas längs hafskusten ända till Senegambien. Från Sibirien flyttar arten till Kaspiska och Svarta hafven samt kommer till Röda hafvet; äfven i Indien skall den öfvervintra. — I nordöstra Asien representeras den af en vikarierande form *L. uropygialis* Gould., som flyttar till Ostindien och Australien, dit äfven exemplar af hufvudarten komma.

I vårt land kläcker den veterligen blott i de nordligaste delarne. *Grape* anför den redan år 1804 från Enontekis, der den förekom sällsynt; enligt *Malm* var den år 1841 ganska allmän i Enare lappmark; vid Kyrö by i Kittilä häckar den (*Meves*) och är i trakten känd under namn af *punakuovi* *). *Schrader* träffade den i slutet af maj månad i skaror af 30 och i juni ända till 100 stycken på stranden af Warangerfjorden, samt senare äfven rufvande honor; ostligare fann *Middendorff* den ymnigt i ryska lappmarken, der

*) Hr Konservator *Meves* har förklarat de ägg, som hemfördes från Torneå lappmark år 1867 af *Sbg* och *Pn* och omnämnas i „Notiser" IX sid. 248, icke tillhöra denna art, utan vara mindre exemplar af småspofvens.

de samlat sig om höstsommaren i stor mängd isynnerhet på fiskarehalföarne (rybatschi) på nordkusten *). — I öfriga delar af landet är den så mycket vi känna icke funnen ens under flyttningarne, annat än vid vår sydkust; här har den dock några gånger erhållits i trakterna omkring Helsingfors. Exemplar äro tillvaratagna här: i nov. 1843, en gammal fogel den 25 maj 1847, en fjolårig hona den 30 juli 1859 **), en ungfogel i sept. 1865, ett ex. i Thusby (stud. *Engström*) och ett vid Helsingfors Gammelstad (lyc. *Åström*), begge om våren.

Den passerar således ungefär i slutet af maj norrut och torde egentligen i slutet af augusti eller i september flytta tillbaka här förbi. Skulle den icke sträcka genom landets inre så ser det ut, som skulle arten från lappmarken flytta längs Bottniska vikens kuster och Skandinaviska halfön, men komma till Helsingfors trakten från nordostligare nejder; detta dock endast såsom en förmodan.

Den kläcker på myrar och sumpmarker, men samlas redan tidigt om hösten i flockar på hafsstränderna. Dess födoämnen äro maskar och andra små djur, hvilka den uppsöker uti vattenbrynet springande upp och ned undan vågsvallet *(Midd.)*. Redan på långt håll flyger den upp och låter höra sitt läte, som något liknar spofvens.

Limosa ægocephala Linn. **Svartstjertad långnäbba.**

Artm. *Stjertens yttre hälft enfärgad, svart, den inre hvit; näbben nästan rät; mellantåns klo på inre kanten för-*

*) *Meves* fann den äfven på en ö i Onegaviken (Kiostroff) den 12 juli 1869, ehuru ej häckande.

**) Om denna har *M. v. Wright* antecknat: „näbben från pannan $3^6/_8$ tum, från munviken $3^7/_8$ t., nästan omärkligt uppåtböjd, dock något mera vid sjelfva spetsen; tarsens längd $2^7/_{16}$ tum; mellantån med klo $1^7/_{16}$ t.; baktån m. klo $^1/_2$ t.; fogelns längd (utan näbb) $12^6/_8$ tum, vingbr. 2 fot $5^2/_8$ t., vingen $8^1/_2$ t.; dess spets lika lång som stjertspetsen“.

sedd med en tand. Öfre kroppsdelarne svartbruna med rostgula fjäderkanter, halsen roströd, underlifvet hvitt. Längd 15—17 tum.

Scolopax limosa Linn. (1761, vinterdr.) och *ægoc. L.* (1766, sommardr.); *Limosa melanura Leisl.* (1811—15), Nilss. Holmgr.

Beskrifning. Näbben mot roten gulbrun, mot spetsen svartaktig; benen svarta; iris mörkbrun.

Gammal fogel om sommaren. Trakten mellan näbb och öga fläckig af rostgult och svart; derofvan ett hvitt band, som går öfver ögonen, bakåt nacken; hufvudet ofvan på mörkt rostbrun botten fläckigt af svart; kinderna rostfärgade, ljusast nedom ögonen och öfverallt med små svartaktiga streck och fläckar; hakan hvitaktig med blandning af rostfärg på ett från underkäksgrenarne utgående smalt band. Hela halsen, nedpå kräfvan af en skönt rostgul färg, stundom med mörkare spolstreck; på sidorna af kroppen är grundfärgen äfven starkt rostgul, på bröstet med smala, svarta tvärband, och nedåt småningom med allt mera hvitt, först i form af tvärband; längre nedåt sidorna af kroppen stå svarta, af rostfärg omgifna tvärband och fläckar på hvit botten; undre stjerttäckarne hvita, med en och annan svart tvärfläck. Framryggen, skuldrorna och inre vingpennorna rent svarta, med breda, uddiga, starkt rostfärgade fjäderkanter; några af vingtäckarne (nya fjädrar) äro dylika, men de öfriga (gamla) mörkgråa med ljusare kantning. Handpennorna svartbruna med spolarna och infanet vid roten hvita; med undantag af de 4 första äro de hvita äfven på utfanet vid roten, hvarigenom på den hoplagda vingen synes en hvit fläck eller ett tvärband; på de följande intager det hvita allt större rum, så att armpennorna inåt äro hvita med blott en mörk fläck på utfanet mot spetsen; derefter minskas det hvita, och de innersta äro åter af ryggens färg. Bakryggen svart, öfver-

gumpen och öfre stjerttäckarne rent hvita, de senare i spetsen svarta; underlifvet och undre stjerttäckarne hvita; stjertens mellersta pennor svarta, blott vid roten under täckarne hvita, de följande få utåt allt mera hvitt, och de yttersta äro på utfanet blott mot spetsen svarta, alla med rödgråaktigt hvita spetskanter. Efter *Naumann* och *Zool. Mus.*

Gammal fogel om vintern. Kalott, rygg och skuldror brunt askgråa med små, svartaktiga streck på hjessan, hvilka hos hanen äro mer märkbara och talrikare; kring ögonen och till näbben en hvitaktig fläck, derunder en gråbrun; strupen hvit; hals och bröst blekgråa, det senare med bruna tvärstreck; bakryggen svart, öfre stjerttäckarne, magen och sidorna hvita, vingar och stjert såsom i sommardrägten. *Sk. fn.*

Ungfogel om hösten. Kalotten brun med rostgula fjäderkanter; ryggen och skuldrorna svartbruna med roströda fjäderkanter; vingtäckarne brungråa med svarta spolstreck och breda, blekt rostgula eller rostgråa kanter; ögonbryn, haka, stjertrot, mage och ett band öfver vingen rent hvita. *Sk. Fn.*

Dundrägten är rostgul med svarta teckningar, tydligast på hjessans midt och höfterna; ett smalt streck genom ögat, handleden, kinderna och buken gulaktiga. *Meves.*

Såsom häckfogel intager *svartstjertade långnäbban*, eller *fåvittan* såsom den på Öland benämnes, ett bälte uti mellersta delen af Europa och Asien. Den kläcker på myrar och kärr, mer uti östra än vestra hälften af Europa; i England håller den på att dö ut, men finnes ännu uti Holland, Danmark och på Östersjöns öar *), i Tyskland, Östersjöpro-

---

*) Då denna medeleuropeiska art alldeles ej blifvit funnen på Skandinaviska halfön, annat än någon gång tillfälligtvis (Christiania), synes uppgiften, att den skulle *häcka* i Finmarken (jfr *Collett*) i hög grad tarfva bekräftelse; föga nog har den varit annat än vilsekommen hit, liksom den kommit till Island och Grönland, om den ock häckat här.

vinserna *), mellersta och södra Ryssland. — Flyttningstågen torde företrädesvis ske utmed floderna genom kontinentens inre. Sina vinterstationer har arten uti Medelhafsländerna **), isynnerhet de östra, derifrån den kommer till Egypten och Afrikas inre delar; den öfvervintrar äfven uti Indien. — Uti ostligaste Sibirien och Japan representeras arten af en vikarierande form, *L. brevipes* Gr., som är mycket nära beslägtad och till vintern flyttar till China och Ostindien; äfven i N. Amerika förekommer en parallel art *L. hudsonica* Lath.

Emedan artens nordliga gräns går straxt nedanom vårt område är den icke inhemsk hos oss; den borde likväl någongång kunna anträffas i våra södra eller sydöstra trakter, ehuru det härtills veterligen icke inträffat. Den enda uppgift vi ega från vårt område är den, att *Schrader* skulle hafva erhållit fogeln under sin vistelse i det inre af lappmarken, men det är högst antagligt, att denna uppgift beror på ett misstag.

Anm. Då samma uppgift utan motsägelse synes gå från den ene författaren till den andre (*Nilsson, Holmgr.* efter *Malmgr., Malmbg*) och arten derigenom med orätta komme att anses såsom en finska lappmarkens innebyggare, bör utg. närmare motivera sitt tvifvel. — Kort efter sin första vistelse i lappmarken (Enare och Utsjoki) upptog *Schrader* arten uti sin förteckning öfver derstädes observerade foglar (*Isis* 1842 sid. 617), utan att uppgifva någon särskild lokal. Uti hans senare, icke af honom sjelf utan af *W. Pässler*, redigerade anteckningar (*Cab.* J. f. O. 1853) upptages arten på grund häraf från „ryska Lappland“ (Enare och Utsjoki), äfven här utan närmare detaljer. Deremot *saknar* man uti förra förteckningen den andra arten af

---

*) Enligt *Russow* förekommer den ej allenast i Kurland, utan är i Lifland talrik i närheten af Werder och finnes i Estland vid Matzalviken (Dorp. Sitz. ber. 1870 s. 152, 160 och 163). *Meves* fann den vidare på stora myrar straxt söder om Ladoga, Swir och Onega.

**) Utan tvifvel hafva de flockar, som iakttagits om sommaren vid Baleariska öarne, endast varit sterila.

slägtet, ehuru *denna* med visshet finnes i samma trakter. *Schrader* måste således på grund af reminiscenser från sitt hemland först hafva bestämt arten orätt, hvarefter felet icke blef rättadt utan endast det riktiga namnet tillagdt; detta bestyrkes genom artens öfver hufvud taget sydliga utbredning. Det enda som synes tala *för* Schraders uppgift är den omständigheten, att fogeln uppgifves vara funnen i norska Finmarken. Skulle den verkligen förekommit der, så är det möjligt, att något exemplar kunnat förvilla sig derifrån till de af *Schrader* besökta trakterna; tills vidare måste uppgiften dock anses vara otillförlitlig. — Arten har likväl det intresse för oss att den här upptagits i likhet med de tillfälligtvis förekommande arterna.

Efterföljande art har blifvit förd till ett skildt underslägte **Terekia** Bonap., förnämligast på grund deraf att *både ut- och intån äro förenade med mellantån genom ett hudveck.*

Limosa cinerea Güldenst. Grå långnäbba.

Artm. *Öfre kroppsdelarne askgråa med breda, svarta längdfläckar på ryggen; framhalsen och öfre bröstet hvitaktiga med mörka längdfläckar; underlifvet rent hvitt; näbben svagt uppåt böjd*), nära dubbelt så lång, som tarsen.* — *Scolopax* Güld., *Terekia* Bonap.

Längd 9 tum 4 lin.; näbben 1 tum 2 lin. hos hanen, 2 tum 1 lin. hos honan; tarsen 1 tum eller 11 lin. lång.

Beskrifning. Näbben svart, underkäken vid roten grönaktig, benen gulgröna och iris svartgrå; i färgteckningen ingen märkbar skilnad mellan könen *(Lilljeb.)*.

Gammal fogel i sommardrägt. Hufvudet och halsen ofvan askgråa med svaga mörkare fläckar; hakan hvit; pannan, kinderna och framhalsen på hvitaktig botten med smala, gråa längdstreck, som på midten stå glesast och på öfverbröstets sidor tätast, öfvergående till ryggens färg. Ryggen, vingtäckarne och öfvergumpen gråa, på framryggen med smala, på skuldrorna med breda, bakåt tillspetsade fläckar på midten af fjädrarne; de på skuldrorna bilda tvenne svarta längdband på ryggen. Vingarnes handpennor svartbruna, den första med hvit, de följande med bruna spolar, de inre kantade med hvitt; armpennorna med mörk marmorering och en bredare, hvit kant, hvilken synes såsom en fläck på den hoplagda vingen; de innersta vingpennorna gråa, enfärgade. Bakryggen och öfre stjerttäckarne gråa, de senare på sidorna hvitaktiga med mörka fläckar; hela underlifvet från underbröstet till stjerttäckarne rent hvitt; stjertpennorna gråa, de mellersta längre än de yttre, hvilka äro småfläckiga och kantade med hvitt. *Zool. Mus.*

---

*) Hos ungfoglarne är näbben rak enligt *Lilljeborg*.

Ung hane i första fjäderdrägten (d. 24 juli). Alla gråa fjädrar på öfversidan försedda med rostgula ränder; spetsarne på skulderfjädrarne samt de långa bakre vingtäckarne tecknade med svarta zickzacklinier. De två svarta längdbanden på skuldrorna äro mindre än hos de gamla eller utgöras blott af bakom hvarandra liggande fläckar. Stjerten otydligt bandad eller spräcklig, med rostgul, svartbandad spets. Undersidan smutsigt hvit, halsen och bröstet med mörka streck. Näbben mörkt olivbrun, underkäken vid basen gul; benen smutsigt citrongula, iris gråbrun; i öfrigt såsom de gamla. *Meves.*

Den **unga honan** är något större och saknar zickzacklinierna på bakre vingtäckarne.

Dundrägtens färgteckning liknar drillsnäppans. Öfversidan grönaktigt rostgrå, fint melerad; ett streck genom ögat, ett smalt sådant från pannan öfver hjessan, ett bredare öfver ryggen samt en fläck på höften svarta; pannan gulaktig, undersidan hvit. De främre tårna förenade vid roten genom en stor spännhud. *Meves.*

Denna obetydliga lilla långnäbba förekommer talrikt uti Sibirien och norra delen af Europeiska Ryssland; österut går den ända till Ochotska hafvet och Amurlandet, vesterut till och med Dwina, Suchona och Wologda samt Onega floddalarne. — Flyttningarne torde ske utmed floderna, hvarigenom arten kommer till södra Ryssland och östra Afrika, der den anträffats ända i Damaralandet och Port Natal; den öfvervintrar äfven i Kina, Indien och Australien. — Ibland har något exemplar flyttat vilse till Tyskland, Holland, Frankrike eller Italien.

Inom vårt område eller Skandinavien är den ännu icke någonsin funnen, men den förekommer talrikt nog straxt ytter om detsamma längs Dvinafloden ända upp till Archangel och derutanför på några kala och sandiga halföar (*Hoffmansegg* och *Hencke*), samt längs Onegafloden vid Birythewa (*Meves*). — I Östersjöprovinserna är den funnen blott ett par gånger under flyttning: om senhösten 1834 i Livland och i maj 1871 vid Dorpat (enl. medd. af *Russow*). Måhända kan den anträffas också hos oss i de sydöstra delarne i maj eller september. Då den ej flyttar regelbundet öfver Östersjöprovinserna är det föga troligt, att den skulle häcka vid vattendragen i våra ostligaste trakter.

Den uppehåller sig på sandiga, flacka flodstränder bevuxna med pilbuskar och vistas gerna i sällskap med *Totanus hypoleucus*, med hvilken hon i flygt, åtbörder och läte har mycken likhet. Då man nalkas stället der den har sina ungar, blir den ängslig och beger sig icke på flykten utan beter sig ungefär såsom *Tot. glareola.*

Ehuru denna art är fremmande för vår fauna har utg. velat afhandla denna art något omständligt för att derigenom lemna en ledning till artens möjliga upptäckande hos oss.

(Snäppslägtet Totanus Bechst.)

Näbben *ungefär af tarsens längd, antingen alldeles rät eller från midten något uppåtböjd; svag isynnerhet mot spetsen, som är hård, något nedböjd, åtminstone öfver käken; på sidorna något hoptryckt; käkkanterna inböjda, näbbfåran sträckande sig till midten eller längre fram åt spetsen.*

Näsborrarne *belägna nära näbbroten, korta, smala och genomsigtiga; de kunna tillslutas genom hudranden.*

Benen *höga, svaga och spensliga, nakna högt öfver hälleden; huden fram- och baktill delad genom tvärsömmar, på sidorna nätlikt delad; uttån*) vid roten förenad med mellantån genom ett hudveck; den svaga baktån kort, fästad högre upp än framtårna, så att dess nagel knappt med spetsen vidrör marken; klorna svaga, smala och lindrigt böjda.*

Vingarne *medelmåttigt långa med bakkanten starkt urringad; första vingpennan längst och jemte öfriga handpennorna med räta, starka spolar, armpennorna med svagare och böjda spolar.*

Stjerten *består af 12 pennor, kort och i spetsen något afrundad.*

Arterna af detta slägte äro särdeles vackert formade foglar af knappt medelmåttig storlek. Deras spensliga kroppsform, höga ben samt långa näbb och hals utmärka dem såsom typiskt utbildade vadare framför de flesta andra slägten; närmast till dem ansluta sig slägtena *Limosa* och *Tringa*.

Fjäderklädnaden är tätt åtliggande, hos några isynnerhet på underlifvet. Den är i allmänhet icke utmärkt

---

*) Hos *Tot. semipalmatus* Gm. (undersl. *Symphemia* Rafin.) äfven intån.

genom praktfärger, utan enkel och vanligen med hvita partier, oftast på underlif och bakrygg, hvarigenom några arter redan på afstånd äro igenkänneliga. De rugga alla tvenne gånger om året och hafva en mer eller mindre olika drägt *om sommaren* och *vintern* samt såsom *ungar*. Begge könen äro lika tecknade.

Äfven dessa tillhöra företrädesvis och häcka uti de nordligare trakterna af begge kontinenterna *); om vintern uppehålla de sig uti dessas sydligare delar och stryka då ofta vida omkring. De lefva vid stränderna af såväl rinnande som stillastående vatten eller i sumpiga nejder, mindre ofta vid hafskusten, hvilken af några arter alldeles icke besökes; de uppsöka gerna sällskap af egna, men äfven af andra arter, men förekomma ej under flyttningarne i så stora skaror, som vissa arter af slägtet *Tringa*. Deras prydliga gång, lätta flygt och lifliga åtbörder göra dem till särdeles angenäma foglar. De äro i allmänhet skygga, utom då deras bo eller ungar äro stadda i fara, då de blifva mycket närgångna; stadda i nöd kunna de både simma och dyka med hela kroppen; äfven eljest hålla de sig till vattendränkta ställen, der de vada för att söka sin föda. Denna består såsom hos andra närstående slägten af insekter, maskar och blötdjur, någongång äfven bär och dylikt. Äggen äro vanligen 4 till antalet på grå, grön eller ljusbrun botten fläckade med svartbrunt eller rödbrunt. Ungarna utmärkas genom sina starkt svullna, nästan klubblika leder på benen; de vårdas med ömhet af föräldrarne.

Våra hithörande arter kunna fördelas på följande sätt:

---

*) Gemensamma för begge äro endast få arter; många deremot uppträda såsom ytterst nära beslägtade former, hvilka med eller utan skäl ansetts vara till arten åtskilda.

A. Totanus *Bechst. s. str. Näbben längre än hufvudet; öfverkäkens fåra räcker till dess halfva längd; stjerten icke längre än vingarne.*

a. *Bakryggen och armhålsfjädrarne under vingarne hvita.*

a'. Näbben vid roten mera hög än bred, svagt uppåtböjd. — **1.** *Tot. glottis.*

a''. Näbben vid roten lika hög som bred, rak. — (Tot. stagnatilis) **2.** *T. fuscus,* **3.** *T. calidris.*

b. *Bakryggen mörk, armhålsfjädrarne mer eller mindre mörkt tvärbandade.* **4.** *T. glareola.* **5.** *T. ochropus.*

B. Actitis *Boie. Näbben af hufvudets längd; öfre käkens fåra räcker till tre fjerdedelar af densamma; stjerten längre än vingarne.* — **6.** *Tot. hypoleucus.*

Anm. För de flesta af de till den förra afdelningen hörande arterna hafva nyare ornitologer bildat egna generiska benämningar, hvilka här kunna upptagas till namnet under samma nummer som motsvarande arter ofvan: *1. Glottis* Kaup (*Gl. chloropus* (M. & W., Nilss., *griseus* Briss.), *3. Erythroscelus* Kaup, *4. Gambetta* Kaup, *5.* och *6. Rhyacophilus* Kaup; af dessa underslägten är det första bäst åtskildt, men det öfvergår i det fjerde genom amerikanska arter; — till det egentliga slägtet *Totanus* hör *T. stagnatilis* hvilken man med orätta räknat till vår fauna.

Första underslägtet: **Totanus** Bechst. p. pt.

11. Totanus glottis (Linn.) Gluttsnäppa. Valkea vikla.

Artm. *Grå med mörkare fläckar, underlifvet hvitt; bakryggen och armhålans långa fjädrar hvita, stjerten med talrika tvärband; näbben temligen lång, till midten rak, derefter lindrigt uppåtböjd, vid roten mer hög än bred; benen höga, olivgröna.* — *Scolopax* Linn. 1761.

Längd (näbben inberäknad) 13—14½ tum, vingbredd 23—23 tum.

Finska namn. Vikla, vesivikla, iso vikla, valkea vikla, klivi, hykly.

Beskrifning. Näbben af ofvanbeskrifna form, 2 tum 1—4 linier lång, svart, inåt roten blygrå; benen blyfärgade med gulaktig anstrykning, på ledgångarne grågrönaktiga; iris brun, ögonlockens ränder hvita.

Gammal fogel i sommardrägt. Hufvudet, halsen och öfre bröstet hvita, men blott hakan ofläckad, de öfriga partierna med svartbruna längdfläckar; tyglarne med små och hjessan med långa fläckar på gulgrå eller brunaktig botten, sidorna af hufvudet och hela halsen med smala, mörka längdfläckar, som på kräfvans och bröstets sidor äro större och ovala, på kinderna och bakhalsen bilda afbrutna längdband och på halsroten äro otydligast; kroppssidorna hafva smala, mörka spolstreck och tvärfläckar. Framryggen svart med hvitgråa fjäderkanter, bredast på fjädrarnes sidor; skulderfjädrarne och inre vingpennorna äfven svarta med gulgråaktigt hvita, sågtandade kanter; flere fjädrar derinnanför hafva askgrå grundfärg, så att de blott på midten och utåt vid spetsen äro svarta; de större vingtäckarne ljusgråa med hvitaktig kantning, de mindre svartbruna (gamla från vinterdrägten), några likväl (nya) mörkt askgråa, mörkt bandade innanför den hvitaktiga, sågtandade kantningen och tecknade med svarta spolfläckar. Vingarnes handpennor och deras stora täckare, svarta, den första pennan med hvit, de följande med bruna spolar, de inre med hvita spetskanter, alla på infanet vid roten gråa, på armpennorna öfvergående i gråhvitt; de senare hafva dessutom smutshvita spetsar och sidokanter samt äro fint spräckliga af mörkt; vingkanten hvit, fläckad med gråbrunt, de långa fjädrarne

under vingen nästan rent hvita. Bakryggen och hela underlifvet jemte undre stjerttäckarne rent hvita, de yttersta af de sistnämnda med några tillspetsade spolstreck, men i öfrigt ofläckade; öfvergumpen och öfre stjerttäckarne med uddiga mörka tvärfläckar; de mellersta stjertpennorna ljust grågula med 10—11 mörka och spräckliga tvärband, som icke gå till spolen, de yttersta nästan rent hvita; stjerten inunder nästan rent hvit. *F. M.*

Denna drägt är sålunda i allmänhet mörkare på alla öfre kroppsdelarne och vingarne, men förekommer sällan ren, utan uppblandad med flere eller färre fjädrar från

Vinterdrägten, som ofvan är mycket ljusare. Ett mörkt, fläckadt band på tyglarne och ett rent hvitt derofvan öfver ögonen; kinderna nedanom dessa, äfvensom hakan rent hvita, men i öfrigt, likasom äfven örontrakten fint streckade af mörkt; midten af pannan, hjessan och hela halsen af samma teckning, med glesare och större fläckar på hjessan och bakhalsen uppå en mera gråaktig grund. Framryggens hvitkantade fjädrar, ljusgråa med mörka tvärband; de mindre skulderfjädrarne af samma färger, de större ljusgråa, med svarta spolar och en smal mörk rand innanför den hvita kantningen; de större vingtäckarne och inre vingpennorna äfven ljusgråa, med hvit kantning och svartaktiga mindre tvärfläckar innanför den hvita kantningen; de små vingtäckarne enfärgadt svartbruna. Bakryggen, öfvergumpen, strupen, halsen framtill och hela underlifvet snöhvita och ofläckade, äfven på sidorna af kräfvan, bröstet och kroppssidorna; vingar och stjert såsom i föregående drägt. Efter *Naumann.*

Ungdrägten liknar mera vinterdrägten. Öfver de mörkfläckiga tyglarne och ögonen går ett rent hvitt band; hufvudet ofvan svartbrunt med hvita fjäderkanter; kinderna och halsen bakom, på hvitgrå bottenfärg med mörka längdstreck,

som stå glesare eller tätare; halsroten är mörkare och mera fläckig. Hakan, strupen, hela framhalsen och underlifvet jemte undre stjerttäckarne rent hvita, på halssidorna framtill samt på kräfvan med smala mörka längdfläckar, större och bredare på de sistnämnda, ljusare, glesare och i form af slingrande tvärband på sidorna af bröstet (mycket olika hos olika individer). Framryggen, skuldrorna och de större vingtäckarne jemte inre vingpennorna mörkbruna med ljusgråa gulaktiga, skarpt markerade fjäderkanter, på de stora fjädrarne med ett mörkt band derinom, och alla med svarta spolar; de mindre vingtäckarne småningom med smalare kantning, och de små enfärgadt svartaktiga; inre vingpennorna längs kanten med ljusa, af mörkt begränsade kantiga fläckar; vingar och stjert såsom hos gamla foglarne. *F. M.*

Dundrägt. Öfversidan svart och grå, med rödaktig anstrykning; pannan, hufvudets sidor, samt hela undersidan hvita; ett streck genom ögat, ett fint streck längs pannan, en större fläck på hjessan, två band längs ryggen, några band eller fläckar öfver armen, gumpsidorna och stjertdunet svarta, ofta med inblandadt rödaktigt dun. *Meves.*

Gluttsnäppan är en nordisk fogel, hvilken under sommarmånaderna finnes sparsamt uti nordliga delarne af britiska öarne, häckar mer eller mindre allmänt i norra Skandinavien (ännu på Gotland och fjellmyrar i sydliga Norge) samt i Ryssland, genom hela Sibirien ända till ostkusten, utan att dock sträcka sig intill de öppna hafskusterna. — Den flyttar talrikt såväl längs vattendragen genom alla länder i Europa, som utmed kusterna, öfvervintrar merendels i Medelhafs länderna, men går på ömse sidor om Afrikas kuster ända ned till Kaplandet. I sydligaste delarne af Asien ända i Kina äfvensom i Australien förekommer den äfven om vintern. — Uti motsvarande delen af Nordamerika företrädes

arten af en mycket närstående form, *Glottis floridanus* Bon., som flyttar ända ned till Chili.

I vårt land häckar den till större antal blott i Lappmarken och angränsande nordliga delar af Österbotten, men äfven, ehuru sällsyntare uti mellersta delarne och undantagsvis någon gång ännu i sydliga Finland. — Artens häckningsställen tyckas i allmänhet inskränka sig till de *inre*, af skog skyddade delarne af landet, ty vid ishafvets kust *öster* om Nordkap lärer den lika litet kläcka, som vid Rysslands och Sibiriens norra kuster. *Schrader* fann den nemligen vid Warangerfjorden blott om höstarne i sällskap med andra vadare och således stadd på flyttning, och hvarken *Lilljeborg* eller *Middendorff* omnämna den från kusten, den senare ej heller annorstädes från lappska halfön. Uti det inre af norra finska lappmarken fann deremot *Malm* den vara mycket allmän så långt tallskog växte, ända till Pasvik flodens mynning (70°). I Enontekis och Muonioniska är den äfven allmän i skogs- och buskregionerna *(Wolley, Sbg & Pn)*. Från Tengeliö och Uleåborgs trakten hafva väl *M. v. Wright* och *Br. Nylander* ej anfört arten, men enligt *Dresser* (Birds of Europe) häckar den såväl på senare stället som uti Iio socken årligen ehuru fåtaligt. I Pudasjärvi förekommer den spridt och kläcker *(Brdr)*; i Kajana trakten, der den också häckar, finnes den om våren talrikt, om sommaren sällsyntare *(Mgrn)*; *Nordmann* fann den också derstädes med flygvuxna ungar den 18 Juli 1856 äfvensom i Sotkamo. Söderut derifrån ända till Kuopio-trakten är den temligen allmän och kläcker årligen *(J. v. W., Savndr, Asch.)*; påtagligen gör den det också på flere ställen ännu sydligare, ehuru till ringa antal och derföre sällan observerad; åtminstone är den ställvis

---

*) Enligt *Collett* går arten i Norge ända till Ostfinmarken.

funnen häckningstiden, t. ex. i Birkkala den 16 juli 1866 af ingeniören *v. Knorring*. — På de flesta ställen är den allmän under vår- och höstflyttningarne, såsom vid Nyslott (*Lindfors*) och i Ladogatrakten, der den enligt *Tengström* någongång äfven lärer häcka. Vid Helsingfors anträffas den ej i mängd, oftare likväl om hösten (*M. v. W.*); *Ekebom* har erhållit hanar i Helsinge redan den 19 juli 1848 och den 5 aug. 1842, hvarföre det ej synes omöjligt, att de häckat någonstädes i närheten. I Yläne äro enstaka individer likaså sedda och skjutna ännu midsommartiden (*J. Shlbg*) och med säkerhet skall arten hafva häckat på Pullula egendom i Uskela enl. *E. J. Bonsdorff*. Några iakttagelser om artens förekomst uti ryska Karelen och på Åland känna vi icke till, ehuru den otvifvelaktigt förekommer äfven der, måhända t. o. m. häckande på det förra stället*).

Till södra kustlandet anländer den i början af maj (enl. medelberäkning d. 4—6), nästan samtidigt till Kuopio och några dagar senare till Uleåborgs-trakten. Redan i augusti anträffas söderut sträckande familjer och flyttningen fortgår hela september månad. Hon vistas helst på sådana tufviga kärrängar, som af vårfloden dränkas under vatten, samt genomflytas af åar och bäckar, äfvensom på sjöstränderna i de vikbottnar, som hafva långgrund lerstrand (*J. v. W.*). Sina 4 ägg lägger den på någon tufva i öppna skogskärr. I likhet med de andra arterna af slägtet är den liflig och skygg, och har ett starkt ljudande läte, efter hvilket dess finska namn *vikla* och *klivi* äro bildade.

Anm. En närstående art, *Totanus stagnatilis (Scolopax totanus L.)* Bechst. förekommer häckande från södra delen af Ochotska hafvet ända till sydöstra Europa (ännu i Ungarn), samt har anträffats under flytt-

---

*) Öster om vårt område fann *Meves* arten från Archangel ända ned till Wytegra (61°), der något enstaka par ännu kläckte.

ningarne flerstädes i Tyskland (nordligast på Helgoland), Frankrike och södra Europa. — Uti *Skand. fauna* (s. 223) uppgifves den fortplanta sig i norden: „i Finland och andra nordostliga länder skall hon förekomma". Hvarifrån denna uppgift är tagen känna vi ej, om den icke beror derpå, att *Meyer* *) påstår arten vara funnen vid Petersburg, utan närmare angifvande af källan. Uti vårt land är den veterligen ännu aldrig funnen och må således förbigås.

12. Totanus fuscus Briss. Svartgrå snäppa. Mustavikla.

Artm. *Svartgrå, ofvan med hvita prickar; bakryggens och armhålans långa fjädrar hvita; stjerten med hvita och svarta tvärband; näbben lång, rak, vid roten gulröd, benen gulröda eller rödbruna.*

Längd. 11—12 tum, vingbr. 22—24 tum.

Finska namn. Mustatiutti (Muonio); ruujäkä (Pudasjärvi).

Beskrifning. Näbben två tum 2—9 linier lång, glänsande svart, på underkäksroten och vid bakre randen af öfverkäken röd; tarsen 2 till $2^1/_2$ tum hög.

Gammal fogel i sommardrägt. Benen mörkbruna, med röd färg skinande genom den mörka betäckningen. Hela hufvudet, halsen, kräfvan jemte hela öfriga underlifvet och dess sidor skiffersvarta eller svartaktigt askgråa; bröst, mage och undergump med helt fina, hvitgråa fjäderkanter; undergumpens fjädrar bandade och fläckade af hvitt och mörkt. Hela fogeln ofvan, äfvensom vingtäckarne och inre vingpennorna brunsvarta med svag, grönaktig sidenglans och fjädrarne utmärkta af en, de bakre och större af två eller flere, hvitaktiga kantfläckar och spetskantning af samma färg. Handpennorna och deras täckare svartbruna, de senare och de inre af de förra hvitkantade, den första pennan med hvit,

*) Vögel Liv- und Estlands. Nürnberg 1815, Vorrede sid. XIII.

de öfriga med mörka spolar; de 5 första hafva på infanet mot roten en hvitgrå, af svartbrunt spräcklig fläck, som på den 2:dra är liten, men blir större på de följande, så att de på armpennorna intaga hela infanet, äfvensom en del af det yttre och bilda tvärband vid ändarne af dessa pennor. Bakryggen rent hvit, ofläckad, öfvergumpen med mörka tvärfläckar, som tilltaga i bredd, så att öfre stjerttäckarne äro svartbruna med hvita tvärband; de mellersta stjertpennorna svartbruna, med hvitaktigt puder, sågformigt kantade af talrika, hvita fläckar, som på alla de yttre öfvergå till tvärband. *F. M.*

Vinterdrägten är den ljusaste af alla; ett band från näbben, ofvan ögonen och ut på tinningen, samt hakan och strupen längs midten rent hvita; tyglarne fläckiga af mörkt askgrått; pannan ljusgrå, i ett smalt band mörkt fläckig; hjessan mörkt askgrå; kinder och halssidor på hvit botten tätt fläckade och streckade af ljust askgrått, kräfvan blott svagt fläckad, på midten äfvensom bröstet och magen rent hvita; vingskylarne upp emot vingen och undre stjerttäckarne med glesa, svaga ljusgråa tvärband; halsroten, framryggen och skuldrorna af en ren, vacker och ljus askgrå färg, med smala hvitaktiga fjäderkanter och fina svarta spolar; bakryggen, öfvergumpen, stjerten och vingarne såsom i sommardrägten; benen gulröda. — Efter *Naumann.*

Då denna drägt är ren, är fogeln utmärkt vacker och mycket olik de öfriga. Hos äldre foglar är den vackrast, eller af samma ljusa askblåa färg som hos måsarne; äfven vingtäckarne äro hos dem blågråa med svarta spolar och ett mörkt band innanför den hvitaktiga fjäderkanten. — Vi få lika litet se denna art hos oss i ren vinterdrägt, som de öfriga strandfoglarna, emedan de flytta från oss om hösten

tidigare, än de anlagt densamma, och komma åter så sent, att de redan hafva nästan full sommardrägt.

Ungdrägt. Ett band öfver ögonen, en smal ring omkring dem, och hakan rent hvita; tyglarne och hufvudet ofvan svartbruna, det senare oftare utan än med ljusa fjäderkanter; kinderna fläckade och streckade af mörkbrunt och hvitaktigt; halsen bakom brunaktigt svartgrå med hvitaktiga fläckar och streck; halsen i öfrigt, kräfvan och alla undre kroppsdelar på en hvitaktigt grågul botten fint fläckade och spräckliga af mörkt gråbrunt, ljusast och glesast på kroppens undre delar, starkast och tydligast samt i form af tvärband på vingskylarne; alla öfre kroppsdelar jemte vingtäckarne svartbruna med svag grön och röd purpurglans; fjädrarne äro mörkare utåt kanterna och hafva mest trekantiga randfläckar af brunaktigt hvit färg; på inre vingpennorna bildas härigenom sågtandade fjäderkanter af hvitgrått och svartbrunt; äfvenså på de stora vingtäckarne, de mindre äro otydligare fläckade; bakrygg, öfvergump, stjert och öfriga delen af vingarne såsom i sommardrägten. *F. M.*

Likasom hos öfriga snäppor är dennas ungdrägt underkastad hvarjehanda individuella olikheter; i alla drägter äro båda könen alldeles lika tecknade.

En nyss fjäderklädd unge, med qvarsittande dun hade burit följande

Dundrägt. Från näbbryggen till den svartbruna hjessan ett band af samma färg, fortsatt ut på bakhalsen; från näsborrarne genom ögonen ett dylikt band; hufvudet i öfrigt äfvensom halsen gråhvita, med hvit, ofläckad haka och ljusare framhals; öfre kroppsdelarne fläckade af svartbrunt och grått, stjerttrakten svartbrun, bröstet ljusgrått, underlifvet hvitt *F. M.* — Öfversidan svartaktig med gråa fläckar och band,

bland hvilka ett på öfvergumpens midt och tvenne längs ryggsidorna äro tydliga. *Meves.*

Såsom häckfogel har *svartgråa snäppan* ungefär samma utbrednings område, som gluttsnäppan och synes gå nästan lika långt åt söder, men vanligen uppträder den i mindre antal. Den kläcker i nordligaste delarne af Europa och Asien, nemligen i norra Skandinavien samt Ryssland och Sibirien. — Under flyttningstiderna synes den företrädesvis hålla sig till floderna och vattendragen i mellersta Europa, mindre till hafskusterna; den sträcker fåtaligt utmed norska kusten och på britiska öarne. Vintern tillbringar arten vid Medelhafvet, omkring Svarta och Kaspiska hafven samt i Bengalen och China, likväl kommer den i Afrika också ända till sydliga delarne. — I Amerika förekommer arten icke.

Uti nordliga delarne af vårt land finnes den temligen talrikt, men har äfven anträffats häckande långt ned i mellersta Finland; i öfriga delar blott sträcktiderna. — Icke heller denna art synes uppehålla sig på ishafskusten, ty *Schrader* och *Lilljeborg* hafva ej anfört den derifrån, och *Middendorff* säger den i ryska lappmarken vara sällsynt, utan att angifva närmare lokaler. *Sahlberg* och *Malmberg* funno den uti sydvestra halfön vid Soukelo, Imandra m. fl. ställen. Uti inre lappmarken träffade *Malm* den allmänt på myrar med tallskog, så långt detta trädslag växte till någon betydenhet, allmännast dock i Enare lappmark. I Muonioniska och Enontekis socknar finnes den allmänt och är sedd ända vid Kilpisjärvi (69°) invid fjellregionen *(Sbg & Pn);* i slutet af maj eller början af juni anländer den till dessa trakter. Enligt *Brander* är den allmän ännu i Pudasjärvi och kläcker der; om sommaren 1871 kläckte den i Suonenjoki kapell i Savolaks (62° 30′) enligt *Malmberg*, men sydligare är den ej med säkerhet funnen häckande. *Sadelin* (add.) anför arten

från Wasa och om somrarne 1852 samt 1860 tror hr *Alcenius* sig med säkerhet hafva sett den i Kronoby skärgård vid Gamla Karleby; hr *Sandberg* förmodar detsamma uti Kankaanpää socken af Björneborgs län. Också i Birkkala är den sommartid skjuten den 28 juli 1870 och i början af aug. af hrr *L.* och *E. von Knorring.* — Sträcktiderna är den för öfrigt sedd flerstädes, såsom något vester om Kajana den 31 maj 1856 *(M. v. W.)* i Maaninka den 8 aug. 1868 *(Svndr),* några stycken i medlet af juni år 1869 och större flockar i slutet af maj 1870 vid Jännevirta by nära Kuopio af *Aschan;* till denna trakt anländer den enligt *J. v. Wright* i förra hälften och till Helsingfors trakten enligt *M. v. W.* i början af maj månad. På senare stället visa sig exemplar åter uti augusti, någongång *) redan i juli *(Ekebom); Aschan* träffade den äfvenledes i augusti uti Pernå. Vår och höst har *Tengström* observerat den vid Kexholm och enligt *Kessler* är den funnen uti Olonetz'ska guvernementet. — Flyttningstiderna torde enligt regeln vara maj och september månader för södra Finland.

Svartgråa snäppan vistas på dylika ställen som gluttsnäppan, vanligen i spridda par. Under våren låter den höra ett klart *tjo-i-o, tjo-i-o* samt är då mycket skygg och vaksam isynnerhet under flyttningen. Så snart man i lappmarken beträder en öppen myr, der den kläcker, emottages man af dess högljudda läte *tjoitt* eller *tjuitt*, upprepadt med längre eller kortare mellanskof, hvarunder fogeln ängsligt förföljer sin fiende längs hela den öppna myren och i närheten af ungarne i ordets egentliga bemärkelse blir närgången. Pilsnabbt kommer den upprepade gånger flygande tätt förbi tills den sätter sig någonstädes i närheten i ett enstaka träd

*) Exemplar äro här tillvaratagna år 1846 ännu den 13 juni, samt år 1840 redan den 28 juli och 6 aug.

eller vanligen på marken; ofta nickar den med hufvudet och halsen, medan den upphäfver sitt gälla läte. Denna art skall simma bättre än någon af våra snäppor och nickar då på samma sätt för hvarje rörelse med fötterna. Sina fyra gröna, svartfläckade ägg*), lägger den på någon tufva på myren eller i närheten af densamma. Den är i allo en inlandsfogel.

13. Totanus calidris (Linn.). Rödbena. Punajalka-vikla.

Artm. *Öfre kroppsdelarne brungråa, fläckiga, de undre hvita; armhålans fjädrar och armpennorna i spetsen, samt bakryggen af samma färg; näbben något kortare än tarsen, i inre hälften likasom benen röda.*

Längd $9^3/_4$ till $11^1/_4$ tum, vingbr. 20—21 tum. — *Scolopax Linn.*

Beskrifning. Näbbens längd 1 tum 8 linier eller 2 tum, utåt svartaktig, inåt vid roten mörkröd; iris mörkbrun; benen af en skönt orangeröd färg; tarsens längd 2 tum 1 eller 2 linier.

Gammal fogel i sommardrägt. Ögonen omgifna af en smal, hvit rand, fläckad med brunt; från näbbroten öfver ögonen går ett smalt hvitaktigt, fläckadt band; tyglarne mörka, likasom kinderna och örontrakten på gråaktigt gulbrun botten fläckade med svartbrunt; hufvudet ofvan svartbrunt med gulbrunaktiga fjäderkanter; bakhalsen streckad med mörkt och brunaktigt grågult; hakan och framhalsen på hvit botten småfläckiga af svartaktigt. Kräfvan, bröstet och hela öfriga underlifvet hvitt, tätt fläckigt af stora och små svarta, mer eller mindre runda fläckar, som på de bakre vingskylarne öfvergå till tvärband och småfläckar af

*) Dess ägg upptäcktes först af *Wolley* i finska lappmarken.

olika former. Grundfärgen ofvan gråaktigt gulbrun, fjädrarne på rygg och skuldror längs midten svarta, hvilken färg har uddiga och vinkliga kanter, som stundom gå ut ända till fjäderkanten och på inre vingpennorna utgöras af snedtstående fläckrader med ljusa mellanrum utåt kanterna af pennorna; på de stora vingtäckarne bilda de smala, mer eller mindre markerade, sneda tvärband ända ut mot de hvita fjäderspetsarne; på de mindre vingtäckarne blifva de mörka fläckarne småningom otydliga. Af handpennorna och deras täckare har den första hvit, de följande bruna spolar, och hvitt infan, i utbredning tilltagande i samma förhållande, som fjädrarne blifva kortare; redan på den 6:te är spetskanten inåt hvit, och på de följande småningom förenande sig med det hvita infanet längre inåt pennan, så att de innersta pennorna äro mera än till hälften hvita; på armpennorna tilltager det hvita i yttre delen, så att de utåt vid spetsen äro rent hvita, bildande ett snedt band på den hopлагda vingen, mera synligt än hos någon annan af våra snäppor. Gumpsidorna och undre stjerttäckarne hvita, tätt spräckliga af tvärband och småfläckar; de öfre stjerttäckarne och mellersta stjertpennorna med anstrykning af den gemensamma grundfärgen på öfre kroppsdelarne. Bakryggen och öfvergumpen snöhvita, öfre stjerttäckarne med smala mörka tvärband och småfläckar; stjerttäckarne med omkring 10 svarta tvärband på hvit botten, hvilka småningom blifva smalare utåt, isynnerhet mot pennkanterna. — *Honans* grundfärg är ljusare och fläckarne mindre vackra än *hanens*, men i öfrigt äro de lika tecknade. *F. M.*

Vinterdrägt. Ett band från näbbroten öfver ögonen, samt hakan, strupen, midten af bröstet och magen rent hvita; tyglarne mörka och fläckiga; kinderna, halsens och kräfvans sidor på hvitgrå botten med små mörka längdfläckar, öron-

traktens grundfärg mera gulbrunaktig, hjessan af samma färg, men äfven der med mörka längdfläckar och streck; bakhalsen grå med hvitaktiga längdstreck; sidorna af bröstet och kroppen på ljusgrå botten med mörka längdstreck; framrygg, skuldror och vingtäckare ljust brungråa med sidenartad, olivfärgad anstrykning; fjädrarne med svarta spolar och spräckliga af små mörka punkter och afbrutna uddband, på inre vingpennorna och de stora vingtäckarne öfvergående till smala tvärband och med hvita eller rostgulaktiga fjäderkanter; vingar och stjert såsom i föregående drägt. Efter *Naumann.*

De yngre foglarne aflägga denna drägt så långsamt, att de oftast begynna anlägga den nya höstdrägten förr, än sommardrägten är fullt färdig.

Ungdrägt. Det hvita bandet öfver ögonen bredare; hufvudet ofvan svartbrunt med ljust gulbrunaktiga fjäderkanter; från underkäksroten går ett fläckigt band utmed den hvita hakan; sidorna af bröstet med rostgul anstrykning och enstaka, bruna, långa pil- och tvärfläckar; på undre stjerttäckarne hafva de hvita fjädrarne smala mörka spolstreck. Hela fogeln inunder för öfrigt rent hvit; framryggen, skuldrorna, inre vingpennorna och alla större vingtäckare mörkbruna, med långa gulbrunaktigt hvita kantfläckar mot spetsarne, på inre vingpennornas kanter bildande ett sågtandadt band. Bakrygg, stjert och vingar såsom hos de gamla. *F. M.*

Dundrägt. Hufvudet gråhvitt med ett svartbrunt band från näbbviken genom ögat och ett annat oafbrutet från näbbryggen till hjessan, hvilken är fläckad af svartbrunt och rostgult; hakan hvit ofläckad, halsen gråhvit, med ett mörkt längdband baktill; öfre kroppsdelarne fläckade af svartbrunt, rostgult och gråhvitt med längdbanden särskildt tydliga på

skuldrorna samt den gråa bakryggens midt och sidor; underlifvet hvitt. *F. M.*

I motsats till de två föregående rent nordiska inlandssnäpporna är *rödbenan* en hafskustfogel, som finnes utbredd öfver ett mycket stort område. Den kläcker på alla kuster af Europa, från Island och Nordkap *) till Spanien, Medelhafvets norra och södra kuster samt är öfverallt en af de allmännaste i sitt slägte. I norden fortplantar den sig endast undantagsvis i det inre af landet, såsom ställvis i Skandinavien, oftare deremot uti södra Tyskland, Ungern och södra Ryssland på mossar och sumpmarker. — Från de förstnämnda orterna flyttar arten utmed kusterna till vestra Europa och tillbringar vintern omkring Frankrike, Spanien samt troligen nordvestra Afrika; antagligen är det företrädesvis de från senare området, som komma till östra hälften af Medelhafvet och flytta nedåt Röda hafvet, hvarefter de skola fortsätta vandringen ända till södra Afrika. — Den form **), som förekommer vid Ochotska hafvet och öfvervintrar i Kina torde vara något olika, hvilket äfven är fallet med den motsvarande amerikanska arten, *F. flavipes* Gm.

På alla våra hafskuster förekommer *rödbenan*, isynnerhet på den södra och ishafskusten, men inne i landet är den iakttagen till mycket ringa antal och egentligen blott i de nordligare och mellersta delarne. — I början af maj månad kommer den till vår södra kust och är uti Helsingfors-trakten allmän på mindre skär och klippor *(M. v. W.)*; dess bo med tre ägg fann *Aschan* omkr. den 1 juni i Sibbo skärgård och på klippholmarne nära Tunnholmen utanför Pellinge i Borgå skärgård, der den i flere år kläckte. Den fin-

*) På Spetsbergen är arten likväl icke hemma, ej heller vid Rysslands norra kuster, annat än vid Obviken *(Pall.)* och andra flodmynningar.

**) Jfr *Midd.* Sib. R. och *Homeyer*, Journ. f. Orn. 1870 sid. 423.

nes vidare på Åland (*Bergstr.*), häckar på Klåfskär (*R. Sievers*), men synes aftaga uppåt bottniska viken ty den finnes sparsamt i Wasa—Gamla Karleby trakten (*Alcenius*) och uppgifves vara skjuten en gång på Karlö vid Uleåborg den 21 juli 1856 (*Br. Nyl.*). I medlet af maj månad kommer den enligt *Schrader* till Ishafvets kust, påtagligen från Norge, och är derstädes rätt allmän till slutet af september samt kläcker i medlet af juni. Enligt *Middendorff* är den ej heller sällsynt på lappska halföns norra och östra kuster; *Sahlberg* och *Malmberg* funno den vara allmän äfven omkring hvita hafvet, både på lappska och karelska (*Sbg*) kusten. — I de inre delarne af landet är den sedd dels under flyttningarne, dels häckande, dock icke sydligt. Uti Kankaanpää i norra delen af Satakunta har den någongång anträffats (*Sandberg*); *Aschan* har meddelat, att den blifvit observerad i Savolaks vid Hankalampi sjö nära Jyrkkä bruk uti Iisalmi socken, äfvensom vid Luupue sjö i Kiuruvesi k:ll. Enligt *Brander* finnes den spridd i Pudasjärvi och kläcker derstädes. I Muonioniska observerades den år 1867 den 9 juni (*Shlbg* och *Pn*) och prosten *J. Fellman* har antecknat den såsom sedd och fångad uti norra lappmarken, hvarförutom tre ungar anträffats i början af augusti år 1826 på en gräsrik myr (i Utsjoki?); i zool. museum förvaras slutligen ett exemplar från Mandujaur i Utsjoki, skjutet den 28 maj 1843.

Denna art är måhända den vackraste af alla Europas snäppor; dess lockljud är en hög och klingande, dubbel flöjt-ton *dja* eller *dju* och sången återgifves med *dälidl dlidl dlidl* o. s. v., hvarförutom den vid olika tillfällen har flere andra läten. I likhet med de öfriga arterna af detta slägte vadar den ut i vattnet samt doppar hufvudet och halsen deri för att upphemta sina födoämnen, men blott i stor nöd dyker

den under vattnet med hela kroppen; den simmar också med lätthet. Sitt bo reder den på en tufva i ett kärr eller på någon holme; kort efter det ungarne blifvit fullvuxna flyttar familjen till hafsstranden.

14. Totanus glareola (Linn.). Kärrsnäppa, grönbent snäppa. Liro.

Artm. *Gråbrun med hvita eller gulaktiga fläckar på kroppens ofvansida, undertill hvit; armhålans långa fjädrar hvita med några små, mörka fläckar; stjerten med 7 à 8 smala mörka tvärband; första handpennans spole hvit, de öfrigas bruna; benen grågröna.*

Längd 8 tum, vingbr. 16—17 tum. — *Tringa Linn.*

Finska namn. Suovikla, suotiukka *(Nyldr)*, liro (Muonio); viherjalka-vikla.

Beskrifning. Näbben af 12—13 lin. längd, svartaktig, hos unga foglar smutsigt liffärgad på underkäksroten, hos de gamla olivgrönaktig; iris mörkbrun; ögat omgifves af en smal, hvit rand; benen grågröna, på lederna tydligare grönaktiga.

Gammal fogel i sommardrägt. Ofvanom den mörka tygeln går ett hvitt band från näbbroten, öfver och bakom ögonen, som omgifvas af en smal hvit ring; hakan hvit; kinderna på hvit och örontrakten på ljusgrå botten fint streckade, med hvita fjäderkanter; bakhalsens grundfärg hvitgrå med mörka längdfläckar, halssidorna och kräfvan på hvit botten, de förra med fina, de senare med gröfre, svartbruna längdfläckar, som på sidorna af bröstet och kroppen öfvergå till blekare tvärlinier eller band; alla öfre kroppsdelar jemte inre vingpennorna och de större vingtäckarne svarta med stora, aflånga, hvita kantfläckar och spetskantning på alla

fjädrar; på inre vingpennorna äro fläckarne trekantiga med framsidan vertikalt ställd emot spolen. Samtliga öfriga vingpennor svartbruna, den yttersta med hvit spole, de öfrigas bruna ofvan och hvita inunder; handpennorna i spetsen smalt, armpennorna bredare kantade med hvitt. Bakryggen svart med hvita fjäderkanter invid den snöhvita öfvergumpen; de yttersta öfre stjerttäckarne hafva en mörk pilfläck mot spetsen och mörka spolar, de undre åter mörka tvärband. Stjerten längs midten ända under sina täckare bredt och tätt bandad af svartbrunt och hvitt; det mellersta paret med 6 à 7 breda, svarta tvärband och hvita kantfläckar emellan dem, de följande med lika breda, hvita och mörka band, de yttersta deremot öfvervägande hvita, med mörka fläckar på utfanet sammanflytande till längdfläckar; underbröstet och buken rent hvita. Båda könen äro lika tecknade. *F. M.*

Ungdrägten har tyglarne mörka och hufvudet ofvan med smala, hvitaktiga fjäderkanter, hakan och strupen rent hvita, halsen framtill, kräfvan och dess sidor på hvit botten mörkt streckade; underlifvet från bröstet bakut rent hvitt, på sidorna och bakut med smala, mörka, vågiga tvärband och linier; de största undre stjerttäckarne med mörka spolfläckar mot spetsen. Framrygg, skuldror, inre vingpennor och de större vingtäckarne svartbruna, sidenartade, med skiftning af grönt och purpur, samt på kanten af fjädrarne med flere temligen stora, trekantiga och aflånga, rostgula, der och hvar i hvitt öfvergående, tillspetsade fläckar; de små vingtäckarne ofläckade; bakrygg, vingar och stjert såsom hos de gamla, könen lika tecknade. *F. M.*

Vinterdrägten liknar mycket ungdrägten; hufvudet likväl ofvan med flere och tydligare, afrundade rostgula fläckar; halsen bakom och på sidorna finare streckad, kräfvans sidor med mörkare tvärlinier på grå botten och kroppssidorna

med brungråa tvärlinier och spräckliga fläckar; på manteln hafva fjädrarne längre fläckar sammanflutna af tvenne och bildande uddiga längsband mellan fjäderkanterna, isynnerhet hos unga foglar starkt rostgula. — Efter *Naumann*.

Dundrägt. Hufvudet ofvan, ett smalt streck längs nacken och ett bredare på halsryggen svarta; ett smalt, svart streck genom ögat utvidgar sig bakom detsamma; öfre kroppsdelarne gråbruna med stora, svarta fläckar; hufvudets sidor, ett bredt streck öfver ögat, halsen framtill och kroppen inunder hvitaktiga; benen gråbruna; näbben svartaktig, af hufvudets halfva längd. *F. M.*

I jemförelse med andra arter af slägtet har *grönbenta snäppan* en ganska vidsträckt utbredning; till största antal kläcker den i nordliga Europa, såsom i Skandinavien, norra Ryssland och uti Sibirien ända till Taimyrlandet och Japan; den går likväl också betydligt sydligare, såsom till England, norra Frankrike, Holland, nordtyska låglandet samt Östersjöprovinserna. — Under flyttningarne synes den mest hålla sig längs floderna och kommer sålunda till vintern till länderna omkring Medelhafvet samt Afrika, der den längs kusterna passerar ända till de sydligaste delarne; den öfvervintrar äfven uti sydligaste Asien. I Amerika förekommer en närstående art, som uppträder redan i östra Sibirien.

Näst drillsnäppan är denna vår allmännaste art inom slägtet, åtminstone i nordligare delar af vårt land, men uti de sydligare finnes den deremot sparsammare såsom häckfogel. — Vid sjelfva ishafskusten torde den likväl ej uppehålla sig talrikt, åtminstone ej häckande; *Schrader* säger visserligen, att den ingalunda är sällsynt, men synes dervid inberäkna också det inre landet; *Middendorff* åter uppgifver den vara sällsynt på hela lappska halfön ända till dess nordligaste del (Rybatschi), hvarmed *Lilljeborgs* erfarenhet vid

Schuretskaja också öfverensstämmer. Deremot finnes den allmänt uti barrskogsregionen i sydvestra delen af halfön *(Sbg* och *Mlmbg)* samt likaså uti hela det inre af finska lappmarken mycket allmänt, i Enare och Utsjoki *(Malm)*, Muonioniska och Enontekis *(Sbg & Pn)*. Detsamma är fallet i öfriga nordliga delar af landet, vid Torneå, Kemi (i flock ännu den 12 juni 1856), Uleåborg *(M. v. W., Br. Nyl.)*, i Pudasjärvi *(Brdr)*, Kajana *(Mgrn)*, Sotkamo *(Aschan)* samt mellan Wasa och Gamla Karleby *(Alcenius)* och i Kankaanpää *(Sandberg)*. Till Kuopiotrakten anländer den i senare hälften af april eller början af maj och flyttar derifrån i slutet af augusti *(J. v. W.)*; i juni månad har dess bo ofta anträffats i Suonenjoki k:ll, äfvensom i Iisalmi *(Aschan)*. På alla lämpliga ställen häckar den i norra Karelen *(Nordm.)*; i trakten af Nyslott finnes den om våren mycket allmänt, men häckar sällan (Kerimäki, *Lindforss*); *Tengström* har funnit den kläckande vid Kexholm; norr om Ladoga är den icke allmän *(Backm.)* och *Sahlberg* träffade den i ryska Karelen. Uti Birkkala fanns den talrikt i juli 1870 enl. ing. v. *Knorring* och vid Helsingfors förekommer den höst och vår, samt kläckte fordom talrikt omkring vattensamlingarne i det s. k. Gloet *(M. v. W.)*; något längre bort har *Aschan* anträffat den, möjligtvis kläckande, vid Åmansträsket bakom Fredriksberg. I Yläne *(J. Shlbg)* och Uskela *(E. J. Bonsd.)* är den allmän och häckar; från Åland omnämnes den af *Bergstrand*.

Grönbenta snäppan vistas å till en del vattendränkta, tufviga kärrängar, såväl i närheten af, som aflägset från bebodda ställen, samt på glest skogbeväxta, våta kärr med tufvor och stubbar *(J. v. W.)*. Äfven denna fogel nickar med hufvudet och halsen samt observerar stillastående det den anser misstänkligt, hvarefter den pilsnabbt flyger upp i sned

riktning högt i luften. Då dess bo eller ungar ofredas flaxar den i luften nära intill och låter höra sitt ängsliga läte. Dess lockljud är ett klart och starkt *jiff jiff*, som höres ganska långt; dessutom har hanen om våren ett slags sång, hvilken han låter höra sväfvande högt i luften; den återgifves, ehuru knappt igenkänneligt med ett ofta upprepadt *tilidl tilidl*. Sina fyra ägg lägger den i en fördjupning på en tufva i kärret.

15. Totanus ochropus (Linn.). Gråbent snäppa, gropsnäppa. Mustasiipi-vikla, harmaajalka-vikla.

Artm. *Ofvan mörkbrun med små hvita fläckar; vingarne svartbruna med alla spolar af samma färg; armhålsfjädrarne mörkbruna med smala hvita tvärband, ställda snedt emot spolen; bakryggen svartbrun, stjerten och dess täckare hvita, i spetsen af pennorna 3—4 breda svarta tvärband; benen grågröna.*

Längd (näbben oberäknad) 9 tum, vingbr. 18½ till 19 tum. — *Tringa Linn.*

Beskrifning. Den 1½ tum långa näbben är utåt svart, mot roten blyfärgad; benen blygråa på ledgångarne grönaktiga; iris mörkbrun.

Gammal fogel i sommardrägt. Från näsborrarne till ögonen går på de småfläckiga tyglarne ett mörkt band; ofvanom detta och ögonen ett hvitt band, som baktill är fläckadt med små, mörka streck; hakan äfven hvit med mycket små, glesa punkter; kinderna hvitgråa, fläckade med svartbrunt; framhalsen på hvit botten med tätt stående mörka fläckar, som sammanflyta på sidorna af bröstet och kräfvan till jemngrått mot framryggen; hela underlifvet och undre stjerttäckarne rent hvita, ofläckade. Hufvudet ofvan, ända

från näbbroten svartbrunt med hvitaktiga fjäderkanter; öronträkten på en ljusgrå bottenfärg med mörka längdstreck, halsen bakom matt svartbrun med hvitaktiga streck, framtill öfvergående i fläckar af samma färg. Framrygg, skuldror, inre vingpennor och alla större vingtäckare på mörk, olivbrun grund med gråhvita eller något mörka, mest trekantiga fläckar uppå fjäderkanterna och mörka fjäderspolar. Handpennorna svartbruna, alla med bruna spolar, de inre med något ljusare spetsar, armpennorna olivbruna; undre vingtäckarne och armhålans långa fjädrar svartbruna med många, smala, skarpt begränsade, hvita tvärband, som gå snedt öfver hvartdera fanet, bildande en vinkel med spetsen mot fjäderns rot. Bakryggen brunsvart med små, hvita fjäderkanter mot den snöhvita ofläckade öfvergumpen och öfre stjerttäckarne; stjertens inre tredjedel hvit, i öfrigt på hvit botten med 3 eller 4 breda, svarta tvärband på de mellersta, aftagande på de yttre från basen, så att den yttersta har blott ett tvärband eller en fläck i utfanet vid spetsen. — Hanar och honor äro lika tecknade. *F. M.*

Ungdrägten skiljer sig från gamla foglarnes genom en mörkare, nästan svartaktig grundfärg på de öfre kroppsdelarne, der fjäderkanterna utmärkas af talrika, men små, gulaktigt bruna fläckar; hjessan är mörkbrun, ofläckad och tyglarne svarta. *F. M.*

Vinterdrägten är icke heller mycket olik; de hvita fläckarne hafva en mer gråaktig anstrykning, hjessans fjädrar hafva hvitgråa kanter och sidorna af kräfvan äro tätare streckade af mörkt, utan fläckar och inblandning af grått. Efter *Naumann.*

Dundrägt. (Maaninka d. 4 juni 1870). Ofvansidan öfvervägande rostbrun med svarta fläckar och band; hakan och underlifvet rent hvita med gråaktig kräfva; ett svart streck

går från näbbroten öfver hufvudet, blir bredare på nacken och fortsättes längs bakhalsen; från nacken sträcker sig en gren framåt på hvardera sidan af hufvudet; genom ögat går ett skarpt begränsadt svart streck från näbbviken öfver örontrakten; längs midten af ryggen går ett band och andra på sidorna af bakkroppen, på vingarne och benen finnas svarta fläckar; stjertdunet långt och svart. *F. M.*

Gråbenta snäppan har sitt utbrednings område uti mellersta och en del af norra Europa och Asien, men går icke särdeles högt upp mot norden; huruvida den kläcker i Storbrittanien är osäkert, men deremot gör den det i Frankrike, Tyskland, i Skandinavien ända upp mot polcirkeln, i Östersjöprovinserna och största delen af Ryssland; söderut häckar den ända i Spanien och Grekland; i de sydligare delarne af Sibirien kläcker arten ända till Amurlandet och Japan. — Dess flyttningståg gå förnämligast längs floderna genom kontinentens inre, mindre talrikt längs kusterna. Arten öfvervintrar i Medelhafsländerna och södra Asien och går äfven i Afrika ända till de sydliga delarne.

I Finland är den jemförelsevis sällsynt och ej sedd nordligare än uti de mellersta delarne *), der den likväl ännu häckar. — *V. Falck* har skjutit den vid Åbo *(Nordm.)*; i finska fogelsamlingen finnas exemplar (16 juni 1855) från Uskela, der äfven *E. J. Bonsdorff* skjutit en hona med fullbildadt ägg *(F. M.)*. *Ekebom* erhöll arten i Esbo d. 2 aug. 1840 och *Kessler* omnämner den från insjöstränderna i Olonetz'ska guvernementet **). Vid Kuopio och Haminanlaks är den observerad årligen i enstaka exemplar *(J.* och *M. v.*

*) Uppgiften att arten under flyttningarne ej skulle vara sällsynt uti Finland och Lappland *(Droste-Hülshoff*, Borkums Vogelwelt 1869, s. 193) saknar således all grund.

**) *Meves* fann den likaså ostligare vid Dwina.

W.) och en ungfogel (5 aug. 1847) från denna trakt förvaras i finska samlingen. Slutligen har *Aschan* lyckats anträffa den häckande i Maaninka k:ll i norra Savolax den 4 juni 1870 nära intill Naarvanlaks gästgifveri (63° 12'); måhända går den i vårt land ännu nordligare, ehuru vi härtills icke hafva någon kännedom derom *).

Rörande fogelns förekomst i Maaninka har konrektor *C. A. Aschan* lemnat följande närmare meddelande. „Stället der fogeln anträffades med späda ungar utgjordes af en mindre äng, hvars midt upptogs af ett vattensjukt och med några videbuskar beväxt ställe. Ungarne, af hvilka tre sågos, voro nyss utkläckta, trafvade rätt raskt omkring i vattnet och vickade alltjemt på stjerten, då de stodo stilla, utstötande ett fint *hsi* eller *psi*. Föräldrarne flögo oroliga omkring under det de läto höra sitt *tick-tick-tick-tick*, hvilket blef allt hastigare ju närmare man nalkades ungarne. Derunder slogo de ned än på marken, än på någon gärdesgårdsstör eller dylikt och begge makarne tycktes vara lika ömma om sin afföda. Hanen blef skjuten och en unge tagen, hvilka sedermera öfversändes till sällskapet pro fauna et flora fennica. Äggen läggas således i medlet af maj; troligen förekommer fogeln på långt flere ställen, men förblandas kanske ofta med grönbenan, hvilken han till storleken liknar.“

Liksom de närstående arterna låter äfven denna höra ett slags sång, hvilken *Naumann* återgifver med *dlyih-dlyi-dlyi*. Deremot afviker den på ett märkeligt sätt från de flesta andra små vadare derigenom, att den icke kläcker på marken, utan i träd; till detta ändamål begagnar den sig isynnerhet af gamla trastbon; ungarne skola utan vidare omständigheter utkastas derifrån och vårdas sedan på marken

*) *Grape* förvexlar denna och föregående art hvarigenom han kommer att anföra *T. ochropus* från Enontekis.

af föräldrarne. Förutom på kläckplatsen skall den vara mycket skygg. Äggen äro fyra till antalet, såsom hos de andra närslägtade arterna.

Andra underslägtet: **Actitis** Boie (se sid. 139).

16. **Totanus hypoleucus** (Linn.). **Drillsnäppa. Rantatilleri.**

Artm. *Alla öfre kroppsdelar, äfven öfvergumpen, samt kräfvans sidor brungråa med svarta längd- och tvärfläckar; inunder rent hvit, ofläckad; stjerten tillspetsad, längre än vingarne, utåt med tvärband på hvit botten.*

Längd: 7—8 tum, vingbr. 14—15 tum. — *Tringa Linn.*

Benämningar *). Finska: tilleri, ranta-tilleri, -sipi, koskisipi, sipitillus; tschipi, tschivi (uti Soukelo i ryska lappm. enl. *Malmberg*).

Beskrifning. Näbben en tum lång, med näbbfåran gående till tre fjerdedelar af näbblängden, i spetsen hård och svart, mot basen svartgrå och på underkäken rödgrå; benen grönaktigt gråa, hos de unga mera gulaktiga; iris brun.

Gammal fogel i sommardrägt. Från näbben ett hvitaktigt band öfver de af en smal hvit rand omgifna ögonen tyglarne mörka, särdeles närmare emot ögonen; kinderna hvitaktiga bakåt och på örontrakten streckade af brungrått; hufvudet ofvan brungrått, med mörka fläckar längs fjäderspolarne; halsen ofvan och på sidorna ljust brungrå med mörka streck, tydligast på kräfvans sidor; hakan och stru-

---

*) Vår svenska kustbefolkning sammanfattar alla små vadare som besöka stränderna (oftast *Char. hiat.* och *minor*, *Tot. hypol.*, *ochropus* och *glareola* samt *Tringa* arterna) under benämningarne: strand-strykare, -springare och -strykel (Åland, *Sievers*) samt -stritjil och -löjpar (Österb. *Schalin*) och -stripel (Porkkala).

pen på midten ofläckade, hvita; bröstet och hela underlifvet rent hvita, likasom äfven de undre stjerttäckarne. Hela ryggen, skuldrorna, öfvergumpen, öfre stjerttäckarne och vingtäckarne mörkt brungråa, med grönaktig sidenglans, ljusare fjäderkantning och derinom ett svartbrunt, något slingrigt band, svarta spolfläckar och tvärs öfver dem ett eller två tvärband af samma färg *); på vingarne och bakryggen saknas dessa öfver spolfläcken gående mörka band. Handpennorna svartbruna, inåt med smala, hvitgråa spetskanter, alla med bruna spolar; den andra med kanten af infanet på midten hvitspräckligt, den 3:dje med en hvit fläck på samma ställe, tilltagande på de följande pennorna, så att armpennorna blifva hvita på begge fanen, på utkanten blott med en mörk fläck innanför den bredt hvita spetsen, vingens framkant hvit, de små undre vingtäckarne samt armhålans långa fjädrar rent hvita, ofläckade, de stora undre täckarne gråbruna med hvita spetsar. De mellersta stjertpennorna brungråa med svarta spolar och tvärband, samt kantade med mörka fläckar; de följande lika, men med hvit spetskant, och sidorand; de yttre på hvit botten med svarta tvärband, som utåt blifva afkortade, så att yttersta pennan är hvit med blott ett tvärband eller en fläck i utfanet, innanför den bredt hvita spetsen, men med flere på infanet. *F. M.*

Honan är något större än **hanen,** och har en mera enkel teckning.

Ungdrägten liknar mycket föregående drägt, men har tyglarne småfläckiga, hufvudet ofvan brungrått med mörka och rostgula våglinier. Öfre kroppsdelarne brungråa med

---

*) En af mig *(M. v. W.)* om våren målad fågel saknar de svartbruna tvärbanden öfver spolfläckarne, men har i stället fjäderkanterna utmärkta af omvexlande mörka och ljusa tvärfläckar förutom på de främst liggande mindre skulderfjädrarne.

svagt olivgrön, sidenartad glans, svartbruna spolar och fjädrarne kantade af ytterst smala rostgula, och derinnanför ett svartbrunt band, som på de mellersta vingtäckarne och öfre stjerttäckarne ofta finnes dubbelt utmärkt; de sistnämnda dessutom jemte innersta vingpennorna, som äro af ryggens färg, med omvexlande mörka och ljust rostgula kantfläckar; de mellersta stjertpennorna hafva rostgul spetskant; näbben är blyfärgad, mot spetsen mörk. *Naum.* och *F. M.*

Vinterdrägten hos **yngre** foglar liknar ungdrägten utom deri, att den saknar det mörka bandet innanför den ljusa ändkanten på fjädrarne å öfre kroppsdelarne, hvilka nu äro något mörkare utmed de svartbruna spolarne. Hos de **gamla** foglarne äro inre vingpennornas mörka tvärfläckar mera markerade och gå delvis ända till spolen; på öfre kroppsdelarnes öfriga fjädrar äro deremot de ljusa kanterna icke skarpt begränsade. *Naumann.*

Dundrägt. Ofvansidan ytterst fint fläckad, eller spräcklig af svart, rostgult och grått; på hjessans midt utbreder sig ett svart längdband, med antydd fortsättning emot näbbroten och på bakhalsen; från näbbvinkeln går ett smalt, och skarpt tecknadt, svart streck genom ögat och bakut i samma riktning; längs bakryggens midt ett bredare svart band; halsens sidor ofvan gråhvita, nedan af ryggens färg. Hakan, framhalsen, kroppssidorna under vingarne, vingkanten och hela underlifvet rent hvita; stjertens dun af ryggens färg, mycket långa. *F. M.*

Af alla våra strandpipare är *drillsnäppan* den minsta och eger såsom häckfogel den vidsträcktaste utbredning. Den finnes till större eller mindre antal längs stränderna af haf, floder och sjöar i hela Europa från Nordkap till Grekland och nordöstra Afrika; likväl torde den saknas vid Ryss-lands och Sibiriens emot det öppna Ishafvet vettande kuster

förutom möjligen vid flodmynningarne. I de inre och tempererade delarne af samma länder går den deremot ända till Kamtschatka och kusten af Ochotska hafvet. — Den flyttar utefter floder och kuster samt vistas om vintern i sydliga delarne af Europa och Asien samt uti Afrika. — Uti Amerika finnes den icke, utan företrädes der af en annan art, *T. macularius L.*, som någon gång anträffats äfven i Europa till och med vid Östersjöns stränder.

Det finnes knappt någon del af vårt land der den ej blifvit anträffad allmänt eller temligen allmänt, från sydligaste kusten ända upp till Ishafvet *) (*Schrader*, *Malm*), och österut ända till Onega (*Kessl.*, *Shlbg*). Endast *Middendorff* säger uttryckeligen (sid. 240), att han under sin resa ingenstädes såg den på lappska halfön och *Lilljeborg* anför den ej heller från Schuretskaja; troligtvis häckar den således ej på halföns yttre kuster åt ishafvet till (lika litet som vid Sibiriska kusten), men på dess sydkust och vid Imandra funno *J. Sahlberg* och *Malmberg* den år 1870 allmänt; förmodligen hade den redan flyttat bort, då *Middendorff* i förra hälften af september passerade samma trakter, i följd hvaraf den under hela resan ej blef observerad. — Äfven längs våra sydliga kuster uppehåller sig drillsnäppan knappast uppå de allra yttersta skärgårds klipporna.

Enligt ungefärlig medelberäkning anländer drillsnäppan på följande tider till landets olika delar:

till Åland omkr.	den 29 april	till Torneåtrakten omkr.	den 17 maj.
„ sydvestra kusten	„ 2 maj	„ södra inre Österbotten	„ 18 „
„ södra „	„ 7 „	„ norra „ „	„ 24 „
„ Savolaks och Karelen	10—16 „	„ södra lappmarken	„ 26 „
		„ norra „	„ 1 juni

---

*) Af tillgängliga uppgifter framgår ej om arten går längre österut än till Nordkap eller Warangerfjord.

Enligt dessa medeltal skulle den flytta hastigare längs kusten än uti det inre landet. Mången gång anländer den tidigare, till södra kusten redan i medlet af april och till öfriga orter i samma förhållande. I medlet af juni kläcker den i Kuopiotrakten (*Asch.*) och i lappmarken i början af juli. Under senare hälften af augusti samt i september är den åter stadd på flyttning söderut. Sin hufvudsakliga ruggning har den då ännu ej afslutat och vid återkomsten om våren bär den redan sommardrägt.

Den uppehåller sig mest partals och häckar vid insjöar, floder och bäckar, helst om stränderna äro steniga och busk- eller skogbevuxna. Företrädesvis håller den sig till de inre delarne af landet. Dess lockljud är ett behagligt *sii-piip*, *sii-piip* och dess klingande, trefliga sång, om man så får kalla den, får man ofta höra under det fogel sväfvar fram öfver vattenytan och längs med strandens krökningar; den återgifves med *tidihidi* eller *tittirili* upprepadt flere gånger efter hvarandra, hvilket förskaffat den dess svenska namn *drillsnäppa* och det finska *ranta-tilleri*. Den är mindre rädd än någon af dess artförvanter och man kan, sakta roende i båt, lätt komma den nära och betrakta dess behändiga trippande och löpande utmed vattenranden uppå en ofta ganska starkt stupande bergsklack, mot hvars mörka fond fogeln synes än vackrare. Då den oroas låter den höra ett ängsligt och långt utdraget *tiih*, hvarvid den ofta sätter sig på stenar och andra upphöjda föremål. Sitt bo reder den bland gräs och buskar mer eller mindre nära vattnet, eller också begagnar den dertill en obetydlig fördjupning uti den jemna ler- eller sandstranden.

Brushane-slägtet Machetes Cuv.

Näbben *af hufvudets längd, kortare än tarsen, rät, vid spetsen knappt nedböjd, mjuk, med afrundad, hård spets; näbbfåran räcker nära till näbbspetsen.*

Näsborrarne *smala, baktill bredare, omgifna af en hudkant.*

Benen *höga och spensliga med tarsernas hud fram- och baktill delad af tvärsömmar; uttån förenad genom ett hudveck med mellantån ända mot första leden; intån har ett dylikt veck antydt; baktån liten, högt sittande, nående marken med spetsen; alla klorna något långa, svagt böjda.*

Vingarne *medelmåttigt långa, spetsiga, den första pennan längst, de inre armpennorna långa och vingens bakkant derigenom bågformigt urringad.*

Stjerten *något afrundad, bestående af 12 pennor.*

Fjäderklädnaden är mjuk och tät, samt åtliggande, med undantag af hanarnes yfviga halskrage om våren.

Brushanarne äro af medelmåttig storlek och stå nästan på öfvergång emellan slägtena *Totanus* och *Tringa*, till hvilka begge de af äldre författare blifvit förda. Att hanen i detta slägte är större än honan är ett egendomligt undantagsfall inom gruppen; hvad färgdrägten åter angår likna könen hvarandra blott i ungdrägten, men mindre i vinterdrägt och alldeles icke i sommardrägt. Hanarne äro då så olika tecknade, att man knappt finner två individer, som vore hvarandra fullt lika, men den färgdrägt de en gång erhållit skola de återfå vid hvarje ruggning från vinter- till sommardrägt. Blott hanen bär under fortplantnings tiden en präktig halskrage eller sköld af långa, täta, vid ändarne krusade fjädrar och har ansigtet betäckt med gula, tättstående vårtor, hvilka

under sommarens lopp spårlöst försvinna, hvarefter hufvudet åter blir helt och hållet befjädradt. Honans färgteckning är underkastad vida mindre förändringar och hon saknar äfven hvarje spår af ansigtsvårtor. — De lefva icke parvis utan i polygami och hanarne utkämpa före parningen häftiga strider sinsemellan; de samlas nemligen i mängd på bestämda platser, der de anfalla hvarandra, afvärjande med den utbredda skölden sina motparters hugg; också detta är en egendomlighet som utmärker slägtet ej allenast bland de närmare slägtingarne, utan öfver hufvud i fogelverlden. Båda könen vistas tillsammans endast under parningstiden; till och med flyttningstågen verkställa hanarne skildt från honorna och ungarne; endast såsom ungfoglar hållas könen ständigt i hvarandras sällskap. Helst uppehålla sig brushanarne på sumpiga ängar, äfven nära hafskusten och förekomma vanligen under flyttningarne, isynnerhet om hösten, till mycket stort antal, så att de kunna utgöra ett fördelaktigt vildbråd; de äro enligt vår gällande lag fridlysta från sin ankomst om våren (eller redan från d. 15 mars) till och med den 14 juli. — Deras födoämnen utgöras af insekter, larver, maskar och dylikt, dem de uppsöka på våta eller fuktiga ställen vid sjöstränder, floder, elfvar och på kärr.

Anm. Slägtnamnet *Machetes*, af *Cuvier* föreslaget år 1817, är inom vetenskapen allmänt begagnadt, hvarföre det bibehålles äfven här, churu *Moehrings* namn *Philomachus* är vida äldre (1752).

17. Machetes pugnax (Linn.). Brushane. Suokukko.

Artm. *Hanen om våren med halskrage. Kroppens färgdrägt mycket varierande; vingpennorna svartaktiga med första spolen hvit; stjertens mellersta pennor med mörka band, de tre yttre gråa, merendels utan tydliga fläckar.*

Längd: hanen 12 tum, vingbr. 24 t.; honan omkr. 10 tum lång. — *Tringa L.*

Finska namn. Suokukko, rantakukko; pörhökukko, liejukukko (Pudasjärvi enl. *Brander*); suokulainen (Muonio), tokkimus (*Mlmbg* och *J. Fellm.*)

Beskrifning. Näbben $1 \frac{1}{4}$ till $1 \frac{1}{2}$ tum lång, till färgen mycket olika hos hanen, vanligast mörk utåt spetsen, ofta isynnerhet om våren pomerans- eller rödgul, brungul eller liffärgad, sällan röd; hos unga foglar och honan är dess färg svartaktig, mot roten ljusare, gul- eller rödaktig. Iris mörkbrun. Benen äro till färgen underkastade lika stor förändring som näbben; hos ungfoglar men sällan hos gamla äro de grågröna; tarsen $2 \frac{1}{2}$ tum hög.

Fjädrarnes färgteckning är isynnerhet hos hanarne så omvexlande, att man såsom bestående knappt kan antyda annat än följande: de öfre vingtäckarne brunaktigt askgråa, med ljusare kantning och mörkare spolar; vingpennorna brunsvarta, spolarne hvita, utom i yttersta spetsen; de innersta vingpennorna äro på en ljus grundfärg tvärbandade af svart. Bakryggen jemte gumpen och stjerttäckarne mörkgråa med ljusare ändkanter, de yttre hvita; armhålans långa fjädrar samt underlifvet bakut jemte undre stjerttäckarne hvita. Hos fogeln i ungdrägt saknas alltid de mörka tvärbanden på de inre ving- och mellersta stjertpennorna.

Hanarne i vårdrägt hafva ansigtet, allt efter åldern mer eller mindre betäckt af gula, mjuka vårtor; på halsen bära de en yfvig fjäderkrage, som börjar på nacken, betäcker halsens sidor och framdel, men är öppen baktill; ofvanför denna finnes en mindre nackkrage, bestående af kortare, från bakhufvudet nedåt hvardera sidan liggande fjädrar, som oftast äro af annan färg än halskragen. Färgen på dessa kragar varierar hos olika exemplar i oändlighet: vanligen är dock *en* den rådande eller grundfärg (rostfärg i alla nyanser, gulbrunt, gråbrunt, rödgrått, hvitt och svart med violett, blå

eller grön skiftning); merendels äro kragarne på denna grundfärg tecknade med fläckar eller tvärband af olika bredd, stundom mycket fint vattrade af svart eller grått på någon ljusare grund af annan färg, eller tvertom ljusa på mörk grund; någon gång äro de enfärgade, mörka eller ljusa, till och med hvita, men då ofta utåt kanterna med tvärband eller mindre fläckar af mörkt eller svart. Äfven på ryggen och skuldrorna varierar färgen; vanligen äro fjädrarne derstädes mörka med ljusa kanter, mörkt fläckade eller vattrade af svart och hvitt eller rödbrunt; de undre partierna äro för det mesta svarta med inströdda ljusare fjädrar, eller rostbruna, tvärbandade af svart, med eller utan blå glans; vingtäckarne äro vanligen qvar från vinterdrägten. — De flesta af dessa färgvariationer finnas representerade uti våra samlingar.

Honorna i vårdrägt hafva merendels följande utseende: näbben svartaktig, stundom mot roten gulaktig; pannan vid näbben, ett otydligt band ofvan ögonen, samt hakan smutsigt hvita; tyglarne mörkfläckiga; kinderna med mörkbruna streck; hjessan brungrå med svarta längdfläckar; halsen, kräfvan och bröstet gråbruna, med ljusare kanter på fjädrarne, och beströdda med rent svarta fläckar på ändarne af de nyutvuxna bland dem. På framryggen och skuldrorna finnas äfven nya, svarta fjädrar med skarpt markerade, gulbruna kanter bland de gråbruna från vinterdrägten, minst på vingarne, som merendels hafva sina gamla fjädrar. *F. M.* — Denna drägt är renare hos gamla än unga honor.

Uti **vinterdrägt** likna **honorna** och årets **ungfoglar** hvarandra. Näbben är svart, och benen oftast gulaktiga; hakan, ett band ofvan och en fläck under ögat hvita; tyglarne svartgråa, prickiga, stundom äfven ett från näbbroten nedåt gående fläckigt band; kinderna gråa, streckade; hufvudet

ofvan brungrått med svarta längdstreck; halsen, öfre bröstet och bröstsidorna brungråa med ljusare fjäderkanter; midten af underbröstet, buken, benens fjäderklädnad, undre stjerttäckarne, sidorna af öfvergumpen och öfre stjerttäckarne rent hvita. Framryggen och skuldrorna mörkt brungråa, med fjädrarne mörkare utmed spolarne, ljusare i kanterna; vingtäckarne af samma färg, men något ljusare och innanför den ljusa spetskanten mörkare; inre vingpennorna af ryggens färg och med svarta tvärfläckar; vingar och stjert såsom i sommardrägten.

De två och fleråriga **hanarne** hafva uti denna drägt inströdda fjädrar, antydande den individuella färgteckningen hos de olika exemplaren i sommardrägt, men dessa tillhöra vinterdrägten och utbytas om våren emot nya. Vid hvarje höstruggning förändras denna drägt i så måtto, att fogeln får allt flere dylika fjädrar af varierande färg, hvilka dock till formen öfverensstämma med de andra vinterfjädrarne. Efter *Naumann*.

Hos oss förekommer arten ej i vinterdrägt.

Ungdrägt. Näbben svart, ljusare på underkäksroten; benen grönaktigt askgråa, grågula eller smutsigt orangegula; hufvudet ofvan svart med rostgula fjäderkanter, hvarigenom svarta och rostgula längdband uppstå; dess öfriga partier samt halsen, kräfvan och bröstets sidor vackert rostgulaktigt gråa, enfärgade, på kinderna, örontrakten och halsen bakom synas mörkare punkter och fläckar, hakan ljusare, nästan ofläckad; halsroten, framryggen, skuldrorna, de större vingtäckarne och inre vingpennorna rent svarta med skarpt markerade, rostgula fjäderkanter. Stjertpennorna, isynnerhet de mellersta, äfven svarta med rostfärgad kantning, de yttre ljusare; vingarne såsom hos gamla foglarne, de små vingtäckarne mörkgråa med ljus grågul kantning.

Bakryggen, öfvergumpen på midten och öfre stjerttäckarne brungråa med ljus kantning på de sistnämnda och derinom en mörk fläck; gumpsidorna, undre stjerttäckarne, buken, benens fjädrar samt midten af underbröstet rent hvita. *F. M.*

Genom sin enfärgadt gråa hals skiljas de unga brushanarne från både de gamla och alla öfriga af våra smärre snäppor. Uti alla drägter skiljas *hanarne* derigenom, att de äro vid pass en tredjedel större än *honorna*; i ungdrägten hafva de samma färgteckning, men honornas är orenare, och benen oftast grågröna.

Dundrägt. Hufvudets främre del ljust rostfärgad med ett svart streck längs midten af hjessan; mellan näbben och ögonen tvenne smala, nästan parallela små streck, som dock ej uppnå någondera; örontrakten ljusare, nästan hvit; nacken småfläckig af svart, öfre kroppsdelarne spräckliga af gulgrått, rostbrunt och svart, samt försedd med fina hvitaktiga spetsar på dunen; benens yttre delar mörkspräckliga; bröstet och underlifvet enfärgade, ljusbruna eller blekt ockragula. (Gotland, Sv. riksmuseum.)

De unga foglarne och isynnerhet sådana, som i sin utveckling blifvit mera sentida än andra, antaga den utpräglade vårdrägten senare än de gamla foglarne; det händer derföre, att en eller annan ännu vid sin återkomst till Tyskland följande vår icke har halskragen fullt utvuxen; någongång kan detta vara fallet ännu då de anlända till vårt land; våra samlingar ega nemligen ett exemplar med ännu ej fullfärdig krage.

Uti gamla verldens nordligare delar fortplantar sig *brushanen* på ett temligen vidsträckt område; den häckar i mängd uti Skandinaviens norra, men till mindre antal i dess södra delar; vidare finnes den i Östersjöprovinserna talrikt samt i norra och mellersta Ryssland, äfvensom uti Sibirien

ännu uti de arktiska trakterna (75°) och österut ända till Kamtschatka. I mellersta Europa kläcker den ännu uti en del af Storbritannien och norra Frankrike, i Tyskland ända uti Sachsen, ehuru fåtaligt och blott ställvis, der uppodlingen af kärrmarker ännu ej undanträngt arten. I Holland och Bessarabien skall den dock finnas ymnigare. — Flyttningstågen ske hufvudsakligen längs floderna, i någon mon äfven längs kusterna; arten kommer sålunda till vintern till länderna omkring Medelhafvet och Svarta hafvet samt till södra Asien; i Afrika går den ända till södra delarne. — Ehuru anträffad på Nord Amerikas vestkust är den likväl ej utbredd derstädes.

Inom vårt område häckar den egentligen i de nordligare, men på sina ställen äfven i de sydligare delarne, ehuru här till mindre antal; under sträcktågen synes den vara talrikare i landets sydöstra än dess sydvestra delar. — I Lappmarken anträffas den ofta häckande ända på kustlandet vid Ishafvet *(Schrad.)*; på norra och östra kusterna af lappska halfön är den icke sällsynt *(Midd.)*; i Utsjoki och Enari fann *Malm* den allmänt så långt tallskog växte och i Torneå lappmark finnes den äfven uti skogsregionen *(Sbg & Pn)*. I trakten af Torneå såg *M. v. Wright* år 1856 en flock hanar ännu den 10 juni och i Pudasjärvi finnes den under sträcktiderna allmänt, längre fram på sommaren sällsyntare, ehuru den dock kläcker derstädes *(Brdr)*. I Uleåborgs trakten häckar den talrikt och finnes isynnerhet om hösten i stor mängd *(K. Hildén)*; i omgifningarne af Wasa och Gamla Karleby är den enl. *R. Alcenius* likaledes talrik om våren och häckar till mindre antal, men synes derstädes ej vara föremål för jagt (jäg. fb. tidskr. 1869). I mindre flockar sträcker den vår och höst vid Kajana *(Mgrn)*, i Kuopio vissa år *(J. v. W., Sendr, Asch.)*; i Nyslotts trakten *(Lind-*

forss) samt Petrosawodsk *(Günther)* anträffas den då och då, oftare vid Fredrikshamn *(Sohlman)*; ehuru den antagligen häckar på sina ställen i dessa nejder är derom likväl intet meddeladt. Flyttningstiderna är den vid Kexholm allmän *) och häckar troligen der; åtminstone hafva nyss flygvuxna ungar visat sig tidigt nog i augusti *(Tgstr.)*. I Nyland är den äfven allmän sträcktiderna *(M. v. W., Aschan)* och uti Mäntsälä socken fann eleven *B. Spoof* om sommaren år 1871 tvenne bon med ägg, hvilka fullkomligt öfverensstämma med brushanens; på stället hade häckat flere par, men följande år visade de sig icke mera. Äfven i Åbo trakten har arten häckat i Haliko s:n på Toppjoki egendom *(E. J. Bonsd.)*. I Yläne *(Sbg)* och på Åland *(Bergstr.)* är den funnen, ehuru ej häckande.

Till södra delarne af landet kommer brushanen, enligt ungefärlig medelberäkning, i början af maj; till Uleåborgs trakten (65°—66°) i medlet, och till lappmarken (67°—69°) de sista dagarne af samma månad; till ishafskusten uppger *Schrader* att den anländer straxt efter medlet af juni månad.

Andra gruppen: **Phalaropodinæ** Gray. (se sid. 116).

Närmast är denna lilla grupp beslägtad med slägtet *Totanus* isynnerhet underslägtet *Actitis,* af föregående grupp, men den skiljes från detsamma och alla öfriga vadare genom egendomligheter, som stå i sammanhang med dess afvikande lefnadssätt. De äro nemligen mer än arterna af ofvannämnda slägte anvisade till vattnet såsom uppehållsort och hafva både fjäderklädnaden och fötterna lämpade derefter. I följd häraf

---

*) Får man tro *Fischer* (Zool. Garten 1870), så häckar den allmänt på morasen i Petersburger Guvernementet.

påminna de på sätt och vis om simfoglarne, oaktadt de äro verkliga vadare. Med slägtet *Recurvirostra*, som äfven har simfötter eger denna grupp ringa slägtskap och redan kroppsställningen betingar deras särskiljande som egna grupper. Den för begge utmärkande simförmågan återfinner man, ehuru i mindre utvecklad form, hos öfriga vadare t. ex. af slägtet *Totanus*. — Hit hör blott ett slägte.

Simsnäpp-slägtet (Phalaropus Briss.).

Näbben *rät, medelmåttigt lång, mycket svag, vid roten något nedtryckt, trind eller i spetsen afplattad; öfverkäken i spetsen något nedböjd, sidofåran räckande nära intill spetsen, som är hård.*

Näsborrarne *aflånga, framtill smala, korta, liggande uti en mjuk hud, som bildar en upphöjd kant omkring dem.*

Benen *icke höga, svaga, nakna högt öfver hälleden; tarserna från sidorna starkt hoptryckta, på fram- och baksidan delade med tvärsömmar; tårna tunna, de tre främre förenade med simhud till första leden, derefter ända till klon kantade med en flikig hinna; baktån liten, med eller utan hudflik.*

Vingarne *temligen långa, mycket spetsiga, med långa inre armpennor och bakkanten af vingen derigenom inskuren; första handpennan längst, de öfriga jemnt aftagande i längd; framom första pennan finnes en liten outbildad.*

Stjerten *icke lång, bestående af 12 pennor, nästan kilformig med långa öfre och undre täckare, som räcka till pennornas spets.*

Fjäderklädnaden är mjuk och tätt åtliggande och isynnerhet på undre kroppsdelarne särdeles tjock, liknande den hos simfoglarne.

Hithörande foglar äro små, tecknade med behagligt framstående askgråa och lifligt rödbruna färger. Tvenne gånger om året rugga de gamla foglarne fullständigt (utom de stora pennorna), men de unga göra det endast ofullständigt, och erhålla först såsom treåriga sin utbildade färgdrägt; de yngre foglarne äro också mindre vackra; könen äro öfver hufvud taget lika tecknade.

Simsnäpporna tillhöra den kalla zonen, endast en nordamerikansk art vistas i den mera tempererade, de öfriga uppehålla sig der blott under vintermånaderna. De häcka vid sött vatten, men vanligen icke långt från hafvet; flygten är lätt, snabb och vacker, på stränderna löpa de behändigt och fort, i hvilket hänseende de mycket likna småsnäpporna *(Tringa)*, tillsammans med hvilka de ofta förekomma. Sina flyttningståg verkställa de, likasom nämnda foglar, ofta uti stora svärmar; i allmänhet äro de föga skygga och låta ofta höra sitt pipande läte, hvilket liknar småsnäppornas; de simma mycket lätt och stundom långt ute från stranden, samt nicka derunder med hufvudet; egendomligt nog skola de likväl icke dyka under vattnet. Födoämnena äro de vanliga, insekter, maskar och andra små djur. De lefva parvis och makarne visa hvarandra mycken tillgifvenhet.

De två arter, som förekomma i Europa, hafva begge blifvit funna äfven hos oss. På grund af näbbens olika form hänföras de af flere författare till tvenne skilda slägten.

a) Underslägtet **Lobipes** *Cuv.*

Phalaropus hyperboreus (Linn.). **Smalnäbbad simsnäppa. Vesipääskynen.**

Artm. *Näbben trind ända till den smala spetsen, vid roten mer hög än bred; baktån utan hudflik. Om sommaren*

ofvan svartbrun, hakan, halsen och underlifvet hvita, hos gamla foglarne ett rostbrunt band omkring halsen; vingarne med ett snedt, hvitt tvärband. — Tringa Linn.

Tringa lobata L. S. N. 1758; *Ph. cinereus Briss.* 1760; *Tr. hyp. L.* 1766, Holmgr.; *Ph. angustirostris Naum.* 1836, Nilss. Namnet *Ph. hyp.* är således icke det äldsta, men bibehålles likväl här såsom det mest brukliga och derföre i en handbok lämpligaste.

Finska namn. Vesipääskynen (Muonio), vesitiainen (norra lappm. enl. *Malm); peukalonpää (Fellman);* kaitanokka-vesipääskynen *(Mbg)*, -vesisipi *(Nyldr)*.

Beskrifning. Den 10—11 linier långa näbben är svart; iris brun; tarsen 9—10 lin. lång; mellantån jemte klo 9 till 10 lin. lång. Benen äro hos *unga* foglar liffärgade med blåaktiga ledgångar och simhud-flikar, hos de *gamla* smutsigt ljusblåaktiga med mörka leder och tarserna inåt samt hudflikarne mera liffärgade; om våren mera gulaktiga, då benen i öfrigt äro något grönaktiga.

Gammal fogel i sommardrägt. Hakan och framhalsens öfre del, samt en ring omkring ögonen snöhvita; hela hufvudet ofvan, på sidorna och ned på nacken mörkt skiffergrått, längs bakhalsen fortsatt i ett smalt band; omkring nedre delen af halsen en vackert och starkt rostbrun ring, uppåt sträckande sig till örontrakten. Halsroten, kräfvan och bröstets sidor mörkt skiffergråa med ljusare fjäderkanter emot det rent hvita underlifvet; framrygg och skuldror svartgråa, med fjädrarne på sidan af framryggen, åt utsidan, kantade med rostbrunt och sålunda bildande emot skuldrorna tvenne, i en spetsig vinkel sammanlöpande längdband af rostbrun färg; de öfriga fjädrarne med smal dylik kantning, de inre vingpennorna och mellersta stjertpennorna äfven bredt rostgult kantade, i spetsen smalt. Handpennorna och deras täckare svartbruna, de förra inåt fint kantade med hvitt, spolarne hvita, inåt ljust brunaktiga; armpennorna mattsvarta

med breda, hvita ändkanter, som fortsättas i smala sidokanter; vingtäckarne svartbruna, de stora med en bred, hvit spets, bildande ett snedt tvärband öfver den hoplagda vingen, de följande med smalare hvitgrå kantning, de minsta utan; vingkanten och vingen inunder gråa; bakryggen och öfvergumpen ljusare, med mycket smala ljusa fjäderkanter; de yttre stjertpennorna brungrå med hvit kantning. *F. M.*

Yngre fogel (2-årig) **i sommardrägt.** Längs midten af pannan går ett prickigt band, upp till den svartbruna hjessan; från näbbroten genom ögat och ned på örontrakten går ett dylikt och ofvanom detta ett hvitt; kinderna, hakan och strupen hvita; midten af nacken och i sammanhang dermed halsens nedre del rundt omkring rostfärgad; kräfvan derunder först hvit, derefter gulgrå, fläckig, på sidorna af bröstet och bakut öfvergående i allt mindre fläckar på den hvita grunden; — i öfrigt såsom hos de äldre foglarne.

Vinterdrägten är sällan ren, emedan den ej hinner blifva färdigt utbildad innan sommardrägtens fjädrar framkomma; en utbildad sådan har följande utseende. — Pannan upp till hjessan, ett band ofvan ögonen och ut på tinningen, tyglarne, hakan, strupen, kinderna och större delen af framhalsen, samt bröstet och magen rent hvita; bakdelen af hjessan grå, med fläckar af blåaktigt hvitt och svarta spolstreck; ett mörkt band från framsidan af ögat, inunder detsamma och i en båge utlöpande på örontrakten, fläckigt af hvitgrått och svartaktigt. Halsen bakom, något på sidorna och kräfvans sidor ljusgråa, något fläckiga och på sistnämnda ställe med rostgul anstrykning; framrygg, skuldror och inre vingpennor gråa, inåt mörka, med svarta spolar och hvitgrå kantning; så äfven de mellersta stjertpennorna. Bakrygg, vingar och stjert såsom i sommardrägten. — Efter *Naumann.*

Ungdrägten liknar vinterdrägten, men har tyglarne svagt gråa; hjessans svartgråa färg framtill mera skarpt begränsad, och fjädrarne med smala, rostfärgade fjäderkanter; nedre delen af framhalsen, kräfvans och kroppens sidor mera jemnt gråa; utan fläckar, eller otydligt streckade. Framryggen, skuldrorna, och inre vingpennorna svartbruna med rostgula fjäderkanter, som äro smala i spetsarne, likaså de mellersta stjertpennorna; i öfrigt lik de andra drägterna. *F. M.*

Dundrägt. Hufvudet, strupen och halsen beklädda med gulaktigt rödt dun, som vid roten är svart; denna senare färg träder tydligare fram på bakhufvudet, med inblandade röda fläckar, som hos äldre exemplar bilda ett längdband; ryggen och vingarnes ofvansida först gulröda med svarta fläckar; sedermera tilltager det svarta allt mera; buken snöhvit eller med grön anstrykning; näbben lång, tunn, svart; benen långa, gulaktiga, framtårna med små hudflikar. — *Th. Krüper* (Naumannia 1857 sid. 59).

Denna simsnäppa, den sydligare af Europas tvenne arter, fortplantar sig uti de arktiska delarne af begge kontinenterna. Sydligast gör den det i Skottland, på Hebriderna och Island, der den förekommer icke sällsynt. På Spetsbergen saknas den, men kläcker deremot uti Lappmarkerna till större antal; likaså uti nordligaste Sibirien från Obviken och Novaja Semlja till Kamtschatka och emot norden ända i Taimyrlandet. Uti Amerika är den funnen häckande ännu nordligare, ehuru den på Grönland ej går så högt upp som följande art. — Flyttningstiderna följa flockarne dels kusterna, dels också floder uti det inre af landet; arten kommer sålunda till sydliga Europa, samt Kaspiska hafvet; äfven i östra Sibirien, Japan och Ostindiska öarne sträcker den, samt i Amerika till Kalifornien och ända i tropikerna.

Hos oss häckar den *smalnäbbade simsnäppan* blott i lappmarken, dit den om våren kommer i stora svärmar; i landets öfriga delar ses den sällan under flyttningarne och blott i mindre flockar. — Till norra lappmarken anländer den enligt *Schrader* mot medlet af maj och i slutet af augusti beger den sig åter bort; derunder anträffade samme ornitolog den mycket allmänt på kusten och öarne öfverallt der smärre vattensamlingar funnos; uti de inre delarne, Enare och Utsjoki, fann deremot *Malm* den förekomma sparsamt; ehuru den var mycket utbredd. Om våren flyttar arten norrut allt efter som vattnen blifva isfria, och drager sig sedan till aflägsnare platser för att värpa *(Fellm.)*; så ankom den under den sena våren år 1867 till Muonioniska först den 17—21 juni, eller vid islossningen, uti stora flockar längs Torne-elf *(Norrlin* och *Malmberg)* och den häckar äfven till mindre antal uti samma socken samt i Enontekis, der *Mäklin* vid Karesuanto fann ungfoglar den 8 aug. 1853 *(Arth. v. N:nn)*, och *B. Fries* i medlet af juni 1832 såg den uti flock vid Wittanki *(Sk. Fn.)*. Äfven på lappska halföns östra och norra kust är den allmän enligt *Middendorff*, som den 8 juli fann svärmar af ända till 100 stycken ungfoglar vid Rybatschi på nordkusten; vid mynningen af Hvita hafvet, Deveatoi, funno *Sahlberg* och *Malmberg* ungfoglar den 5—8 aug. 1870, men längre inåt visade de sig icke på kusterna af Hvita hafvet. — Under flyttningarne är den funnen på några ställen i öfriga delar af landet. D:r *Ehrström* har insändt den från Torneå; vid Gamla Karleby är den skjuten enligt lektor *E. Boehm*. *J. v. Wright* träffade den 3 juni 1837 en flock af 3 st. vid Haminanlaks nära Kuopio, der den i öfrigt icke lärer blifvit anträffad. I Pieksämäki sköt mag. *Majander* en den 6 juni 1848 och på Harviala egendom nära Tavastehus anträffade hr *Brusin* tvenne exemplar

om våren år 1871; vidare är den skjuten på Onas i Sibbo s:n den 6 juni 1847 af *V. Falck* (alla i *F. M.*). *M. v. Wright* har derjemte antecknat den såsom insänd från Uguniemi socken och vid Borgå har hr *Ekebom* erhållit fogeln i juni 1847 (Norm. skol. mus.; d. 6 aug. enl. en tryckt katalog). Den kläcker vid små vattensamlingar både på öar och fasta landet, såväl i dalar som på lägre, jemna och trädbevuxna berg. Boet är en liten fördjupning i marken, fodrad med blad af dvergbjörk; äggen äro 4 till antalet. Fogeln är föga skygg och särdeles behaglig samt ledig i sina rörelser, då den nickande simmar omkring på vattenytan *(Schrad.)*. Ehuru den häckar vid sötvatten vistas den dock ofta simmande på hafvet, till och med långt från land; redan ungarne i dundrägt kunna simma.

b) Underslägtet Phalaropus *Cuv. pt.*

Phalaropus fulicarius (Linn.). **Brednäbbad simsnäppa.**

Artm. *Näbben bred, nedplattad och framtill mycket mer bred än hög; baktån med en liten hudflik. Öfre kroppsdelarne om sommaren svartbruna med rostgula fjäderkanter; hufvudet grått och underlifvet rostbrunt; om vintern ofvan askgrå och under hvit. — Tringa Linn. Längd:* 7½ till 9 tum.

Tringa fulicaria Linn. S. N. 1758, Holmgr.; *Ph. rufescens Briss.* 1760; *Ph. platyrhinchus Temm.* 1815, Nilss.

Finska namn. Leveänokka-vesipääskynen *(Mbg)*, -vesisipi *(Nyldr)*.

Beskrifning. Näbben 10 till 11 tum lång, till färgen hos unga foglar smutsigt brunaktig, hos gamla grönaktigt brun, om våren olivgul. Iris brun. Benen hos gamla foglar

utvändigt olivgröna, invändigt och på tåflikarne ljust olivgula; tarsen 10 till 11 linier hög, mellantån med klo lika lång.

Gammal fogel i sommardrägt. Hela framdelen af hufvudet, till nära ögonen, hjessan, samt i en fortsättning bakåt ett smalt band ut på bakhalsen sammetsartadt brunsvart; omkring ögonen ett hvitt fält, som fortsättes, ehuru orenare, ned på sidorna om bakhalsens mörka band. Den öfriga delen af halsen, kräfvan och hela fogeln inunder af en skön och frisk rostbrun färg. Halsroten, framryggen och skuldrorna brunsvarta eller rent svarta, med breda hvitaktigt rostgula fjäderkanter, på spetsarne ytterst fina, så att svarta och ljusgula, något ojemna längdband bildas på dessa kroppsdelar; de inre vingpennorna och mellersta stjertpennorna mörkgråa med dylika kanter; vingtäckarne ljusgråa (urblekta sedan vinterdrägten) de större med hvit kantning, de största med breda, hvita ändkanter, bildande ett bredt, hvitt band snedt öfver den hoplagda vingen. Handpennorna och deras täckare, svarta med hvita spolar, på kanten af infanet ljusare, mot roten hvitaktiga, de inre äfven på utfanet, och med gråhvita ändkanter; armpennorna först mörka, sedan med grå spolfläck och hvit kantning, som tilltager så att den sista af de yttre är helt hvit; bakryggen svartgrå, med rostfärgade fjäderkanter; stjertpennorna mörka, de yttre, mörkgråa, med hvit kantning. *Zool. mus.*

Begge könen äro lika tecknade; honan är något större än hanen, de yngre foglarne afvika isynnerhet beträffande hufvudets färgteckning, som har följande utseende hos en

Ett- eller två-årig fogel. Ett band kring näbbroten mörkbrunt och i sammanhang dermed hufvudet ofvan samt ned längs nacken svartbrunt med rostgula fjäderkanter, i öfrigt grågulaktigt; omkring ögonen ett hvitaktigt fält, som bakåt blir orenare och på örontrakten har en mörk fläck;

kroppens ofvansida svart med starkt rostgulaktigt bruna fjäderkanter, som i spetsarne äro smala; inre ving- och mellersta stjertpennorna med rostgula kanter; vingtäckarne mörkare. I öfrigt af samma teckning som föregående.

Temligen lika hvarandra, men mycket olika föregående äro följande drägter.

Vinterdrägten. Hufvudet, halsen, bröstet och underlifvet hvita, med undantag af ett svart böjdt band från trakten framom och inunder ögonen, bakåt och nedåt på örontrakten, samt en större fläck på nacken och bakre delen af hjessan, hvilka äfven äro af svart färg, framåt öfvergående i små fläckar. Sidorna af halsroten, framryggen, skuldrorna och kroppsidorna behagligt ljust askblåa (af samma färg som manteln hos vissa *Larus* arter), med smala, på fjädrarnes ändar något bredare, ljusa fjäderkanter; på halsrotens rygg oftast några små mörka fläckar. Bakryggen och gumpen askgråa med en mörkare skuggning vid fjäderspolarne; vingtäckarne mörkgråa med smal, hvit kantning på de större samt breda spetskanter på de största; inre vingpennorna äfven med hvita kanter; ving- och stjertpennorna i öfrigt såsom ofvan. — *Naum.* och *Zool. mus.*

Ungdrägten har på hufvudet ungefär samma teckning som vinterdrägten, men af svartbrun färg, äfvensom ett dylikt band från nackfläcken på hvardera sidan af hjessan ut på pannan, ofvanför det hvita bandet, som går öfver ögonen och upptill begränsar den rödgrått skuggade örontrakten. Hufvudet i öfrigt, halsen och underlifvet hvita; bakhalsen, sidorna af kräfvan och bröstet rödgulaktigt gråa. Framrygg, skuldror och inre vingpennor, samt mellersta stjertpennorna svartbruna, med ljust ockergula fjäderkanter; de små vingtäckarne mörkgråa, de större bakut ljusare och med hvit

kantning; de största med hvita spetskanter; vingar och stjert såsom hos de gamla. — Efter *Naumann*.

Högst upp i den arktiska zonen har brednäbbade simsnäppan sin sommarstation. Uppå Spetsbergens vestkust till (80° 10′) häckar den, men finnes ymnigare uti nordligaste Sibirien till 75° och österut ända till Kamtschatka, men icke uti de inre delarne. Också på överlden emellan Asien och Amerika förekommer arten; i norra delen af sistnämnda verldsdel finnes den allmännare än föregående art samt går ända till 75° n. br.; på Grönland är den mycket allmän norr om 68°. — Arten flyttar enligt regeln utmed hafskusterna och endast undantagsvis längs de största flodvägarne. Dess stråkvägar gå utmed norska kusten till Nordsjöns stränder der den öfvervintrar, något enda exemplar flyttar genom finska viken till Östersjön; lika fåtaligt kommer den till Svarta hafvet, men uppgifves finnas i större mängd vid Kaspiska hafvet, Aralsjön och Baikal. I östra Sibirien samt Amerika sträcker arten talrikare och går ända till Kalifornien. Äfven i Indien är den funnen någon gång liksom vid Medelhafvet.

Egentligen tillhör den sålunda icke vår fauna ty den häckar ingenstädes hos oss och är äfven under flyttningarne ytterst sällan erhållen. Blott vid Ishafskusten förekommer den enligt *Schrader* årligen i oktober och in i november månader, stadd på flyttning vesterut, uti de små vikarne af Waranger fjorden; den 12 okt. 1849 fann han ett par vid Wadsö. Deremot har arten härtills aldrig erhållits uti någon annan del af Finland, än vid sydkusten, der ett exemplar *)

---

*) Uti *Öfv. af f. vet. soc. förh.*, 1853—55 sid. 72 omnämner framl. statsr. *v. Nordmann* såsom uti Universitetets samlingar befintligt, ett exemplar skjutet i Esbo *i maj 1841*; att dermed rätteligen menats ofvannämnda exemplar är så mycket mer påtagligt, som *M. v. W.* uti sina noggranna daganteckningar från denna tid icke omtalar ett så anmärk-

blifvit skjutet och tillvarataget den 10 november 1851 uti Esbo (Tvielp) samt sedermera öfverlåtits af komiss. *Ekebom* till finska museum; det är en gammal fogel i öfvergång till vinterdrägt.

Det synes icke vara omöjligt, att arten under förbifarten oftare besöker kusterna af finska viken om senhösten, men det förtjenar anmärkas, att den veterligen aldrig erhållits här eller vid Skandinaviska kusterna om våren; antagligen flyttar den då så långt från kusten att den ej ertappats.

Tredje gruppen: Tringinae Bonap. (se sid. 116).

Denna grupp sammanföres ofta med den följande på grund af näbbens mjukhet och de fria tårna, men ögonens ovanliga läge hos de senare tyckes dock göra dem till en naturlig grupp för sig. Hos den nu i fråga varande är näbben kortare än den nakna delen af benet, öfverkäken är urholkad ända i spetsen, men omfattar icke den undre med kanterna; merendels äro benen nakna något öfver hälleden och ögonen hafva alltid normalt läge. Det enda hithörande slägtet *Tringa* har man fördelat i flere underslägten.

Småsnäpp-slägtet (Tringa Linn. p. pt.)

Näbben *af olika form, lika lång eller längre än hufvudet, spenslig och mjuk med något hårdare spets; rät eller*

---

ningsvärdt fynd och alla anteckningar äfvensom kataloger för vårt exemplar uppgifva ofvanstående datum. — I förbigående må anmärkas, att *M. v. W.* uti en år 1848 handskrifven namnlista öfver Finlands foglar efter denna arts namn antecknat „Enare“, utan att anledningen dertill kunnat utredas. *Malm* upptager alls icke arten från det inre af lappmarken ej heller *Schrader* (uti *Naumannia* 1853); den senares namnlista uti Isis (1842) lemnar det alldeles osagdt, om han träffat arten blott vid kusten eller äfven inne i landet.

mot spetsen lindrigt nedböjd, vid roten hoptryckt, framåt rundad eller under större eller mindre delen af sin längd afplattad; näbbfåran gående till två tredjedelar af öfverkäkens längd.

Näsborrarne *nära pannan, små, smala, baktill något bredare, omgifna af en hudkant, som kan tillsluta dem.*

Benen *temligen höga, spensliga, svaga och veka, samt nakna till olika höjd öfver hälen;* tårna *tre framåt, ända till roten fria från hvarandra, smala; baktån kort och liten, knappast nående marken, eller saknas alldeles (hos en enda art); benens hudbeklädnad delad fram och baktill genom tvärsömmar.*

Vingarne *medelmåttigt långa, mycket spetsiga; första pennan längst, armpennorna korta, de innersta förlängda; framför den första stora handpennan finnes en liten och outvecklad, styf penna.*

Stjerten *bestående af 12 pennor, kort, antingen tvär, tillspetsad eller dubbelt inskuren.*

Såsom redan namnet antyder äro *småsnäpporna* *) foglar af mindre storlek; blott några kunna i detta afseende jemföras med en större trast, men de flesta äro betydligt mindre. Fjäderklädnaden är mjuk och tät, samt ombytes tvenne gånger om året; dess färg är aldrig lysande, utan merendels grå eller brun, med rostfärgade teckningar, allt efter ålder och årstid. Båda könen likna hvarandra, ehuru honan är något större än hanen; ungarnes drägt närmar sig mera till vinterdrägten, men är olik både denna och sommardrägten.

---

*) I stället för den af *Nilsson* i literaturen införda benämningen *strandvipor*, hvilken kan vara missledande, har prof. *Sundevall* föreslagit *småsnäppor*; äfven för de enskilda arterna äro samma författares svenska namn här antagna.

De finnas utbredda uti alla delar af jorden, men tillhöra såsom häckfoglar företrädesvis de kalla och tempererade delarne och tillbringa vintern uti varmare länder. Sträcktågen mellan sina sommar- och vinterstationer verkställa de uti stora svärmar och flyga helst uti skymningen, morgon och qväll, äfven på häckningställena uppehålla de sig gerna i sällskap och en del arter draga sig straxt efter det ungarne blifvit fullvuxna till hafsstränderna, andra åter hålla sig mera uti inre delarne af landet på flodstränder der de finna en mjuk botten, hvarpå de vada och uppsöka sina födoämnen; blott sällan simma de på vattnet och endast uti stor nöd dyka de derunder. Likasom närstående smärre vadare lifnära de sig af insekter och vattendjur. Deras läte är ett fint pipande eller ett nästan surrande ljud, som hos några arter fortsättes utan afbrott en längre stund.

De för vår fauna anförda arterna kunna anordnas uti mindre *underslägten* på följande sätt:

A. Med baktå:

1. *Näbben hoptryckt från sidorna ända till framom midten, mer hög än bred; underkäkens vinkel utdragen i en lång och smal fåra mot spetsen.*

a'. Näbben längre än hufvudet och tarsen.

a. **Tringa** L. *s. str. Näbben blott i spetsen nedplattad och bredare än i midten, rak; tarsen längre än mellantån med klo; stjerten tvär. Tr. canutus.*

b. **Arqvatella** Baird. *Näbben såsom hos föregående, nästan rät ända till spetsen; underbenet befjädrat långt ned mot leden, tarsen kortare än mellantån med klo; stjertens mellersta pennor längst. Tr. maritima.*

c. **Pelidna** (Cuv). *Näbben i spetsen böjd nedåt; underbenet naket högre upp, tarsen längre än mellantån med klo; stjertens mellersta pennor längst. Tr. subarqvata, Tr. alpina.*

d'. **Actodromas** Kaup. *Näbben af hufvudets och tarsens längd, rät; de mellersta stjertpennorna längst. Tr. minuta, Tr. Temminckii.*

2. **Limicola** Koch. *) *Näbben hoptryckt vid basen, från näsborrarne framåt nedplattad och mera bred än hög, i spetsen afsmalnande och svagt nedåtböjd; underkäkens begge hälfter förenade i en vinkel, som räcker blott till näbbens första tredjedel, utan fåra i midten. Tr. pygmæa.*

B. Utan baktå:

Calidris *Illig. Näbben af hufvudets längd. Tr. arenaria.*

Af dessa arter utmärkas *Tr. canutus* och *maritima* genom en mera sammanträngd kroppsgestalt och genom sin storlek; de påminna derigenom något om *Scolopax;* hvilket äfven kan sägas om *Limicola* i följd af den böjliga näbbens byggnad. *Actodromas* åter visar en viss likhet med *Actitis* bland *Totanerne,* och ehuru *Calidris* genom sin brist på baktå

---

*) De flesta författare särskilja åtminstone *Calidris,* men äfven *Limicola* såsom egna slägten; så äfven *Naumann,* hvilken *M. v. W.* häruti helt och hållet följt uti sitt efterlemnade manuskript. Utg. har likväl ansett sig för konseqvensens skull böra sammanföra dem, emedan uti närvarande handbok andra arter, som förete *samma* eller en *likartad* afvikelse från sina samslägtingar, icke särskiljas: så t. ex. *Picus tridactylus, Larus tridactylus* och *Charadrius helveticus,* hvilka alla framför de andra arterna uti sina slägten utmärkas förnämligast genom baktåns från- eller närvaro, samt å andra sidan *Phalaropus fulicarius,* hvars näbb lika mycket afviker från sin samarts i slägtet, som *Limicola* från sina.

kunde anses beslägtad med *Charadrius*, är detta dock endast en oväsendtlig analogi, ty den är i öfrigt på det närmaste förvant med *Actodromas*.

a) Underslägtet **Tringa** *L. s. str.*

19. Tringa canutus Linn. Kustsnäppa. Rantasirriäinen.

Artm. *Näbben längre än hufvudet, rät; öfre kroppsdelarne* om sommaren *svarta, med rostgula kantfläckar på fjädrarne, de undre rostbruna;* ung- *och* vinter-*drägterna gråa, på fjäderkanterna ljusare, och undertill hvita; stjerten gråaktig, med alla pennor nästan lika långa. Längd:* 9 ½—10 tum, vingbr. 20—22 tum.

Tr. canutus Linn. 1761; *Tr. islandica Gmel.* 1788. — Isländsk strandvipa. *Nilss.;* kustvipa *Holmgr.*

Beskrifning. Denna är den största af våra småsnäppor; den uppnår ungefär en dubbeltrasts storlek, har en hopdragen kroppsform, kort hals, starka ben med korta tår, och en jemförelsevis stark, rät näbb, hvilket allt sammanlagdt gör den lätt igenkänlig äfven på afstånd. — Näbben 1 tum 5—7 lin. lång, hos de gamla mattsvart och de unga mörkt grågrönaktig; iris mörkbrun; tarsen 1 tum 2—3 lin., benens färg hos de gamla svart, hos unga grönaktig.

Gammal fogel i sommardrägt är särdeles vacker och mycket olik de andra drägterna. Ansigtet, sidorna af hufvudet, halsen, kräfvan, bröstet, magen och kroppens sidor af en vacker roströd, nästan kopparröd färg, som längs kroppens medellinie framtill är alldeles ren, men på tyglarne, örontrakten och kräfvans sidor är tecknad med streck eller små pilfläckar, på vingskylarne med mörka tvärfläckar; halsen bakom mörkare fläckig på en mera gråaktig botten; hufvudet svartbrunt med rostfärgade fjäderkanter. Af samma färger är halsroten ofvan mot framryggen, hvilken jemte skul-

drorna, inre armpennorna och de dem närmare liggande vingtäckarne äro glänsande svarta med starkt rostfärgade kanter och på de större fjädrarne med fläckar emot spetsen, hvilken har en smal, rostgul kantning. De stora vingtäckarne med hvita spetskanter, hvarigenom ett öfver den hoplagda vingen snedt gående, hvitt band uppstår; de mellersta mörkbruna med rostgula kanter, de små enfärgade, mörkgråa (från vinterdrägten). Handpennornas täckare svartbruna med hvita spetskanter, som inåt blifva bredare; alla vingpennorna, utom de inre armpennorna, brunsvarta med hvitt infan vid roten, hvita spolar och en smal hvit spetskant, som på de yttre försvinner. Alla stjertpennorna af samma längd, de mellersta mörkare, de öfriga ljusgråa med hvit, utåt allt bredare kantning och alla med hvita spolar; bakryggen gråsvart med ljusa fjäderkanter, öfre stjerttäckarne i midten rostfärgade med svarta tvärfläckar, de undre hvita med dylika fläckar och inblandade rostbruna fjädrar. — *Naum.* och *Zool. mus.*

De begge andra hufvuddrägterna hafva en grå grundfärg.

Vinterdrägtens färg är renare askgrå på alla öfre kroppsdelar, der fjädrarne äro mörkgråa, utåt småningom ljusare, i kanten hvitgråa; inre vingpennorna af samma färg; tyglarne och en skuggning omkring ögontrakten mörkare, liksom äfven hela hufvudet ofvan, som är fint fläckadt med ljusgrått; ett hvitt band från näbbroten öfver ögonen, omkring örontrakten, nedtill förenande sig med det hvita på kinderna och hakan. Halsen ljusgrå, baktill mörkare med små, mörka längdfläckar; kräfvan och kroppssidorna dylika, med fläckarne nedåt mera tvärgående. Bakryggen och öfre stjerttäckarne hvita med framtill tätare ställda tvärfläckar; underlifvet och undre stjerttäckarne hvita; vingen och stjertpennorna såsom i sommardrägten. *Naum.*

Ungdrägten liknar vinterdrägten, men har de hvita partierna på hufvudet mer tecknade med mörka småstreck; med undantag af den på hvit botten med glesa, mörka tvärstreck tecknade bakryggen och öfvergumpen, äro alla öfre kroppsdelar ljust askgråa med fjädrarne mörka i midten och i kanten ljusa, samt derinnanför ett smalt mörkt band; i öfrigt som föregående. *Zool. mus.*

Kustsnäppan är en af de mest högnordiska foglar. Den säges häcka i norra Grönland och arktiska Amerika, men ännu är det ej med säkerhet utredt hvar den fortplantar sig uti gamla verlden*); troligen sker det på öar i arktiska oceanen eller vid de allra nordligaste kusterna af fasta landet. — Under flyttningarne sträcker den i flockar utefter hafskusterna till vestra Europa, såväl längs Norge till Storbritannien, som fåtaligt från hvita hafvet till Östersjön och förbi Skåne; till mindre antal färdas arten längs vissa floder genom kontinenten. — Fogeln öfvervintrar redan vid britiska och holländska kusterna, men går också längre ända till Senegambien; den kommer fåtaligt till Grekland, samt Egypten och längs Nilen nedåt östra Afrika; deremot säges den i mängd besöka Baikal sjön och Amurlandet. I Amerika går den också längs kusterna.

Det är icke sannolikt att arten regelbundet skulle kläcka någonstädes inom vårt område; hvarken *Schrader* eller *Middendorff* lyckades finna den häckande i de delar af lappmarken, som de besökte, ehuru begge vid Varangerfjord funno

*) Man anför sedan gammalt, att arten skulle häcka på Island och i senare tider tror man sig äfven kunna upptaga detsamma från Ostfinmarken (*Nordvi, Sommerfelt*); likaså uppgaf *Malm*, att den är bosatt på Kölens nordligaste myrar. Med hänsyn dertill att arten ej är funnen häckande på andra, vida mer antagliga, ställen synas dessa uppgifter vara otillförlitliga; förmodligen bero de deraf, att arten flyttar mycket tidigt om hösten eller kanske stannat längs vägen utan att kläcka.

stora och täta svärmar om hösten från medlet af augusti till medlet af september, hvarefter de försvunno. Denna tid passerar fogeln således längs vår nordvestligaste kust; antagligen iakttogs den också då af *Malm* på fjellmyrarne i granskapet. — Från hela öfriga Finland hafva vi ingen enda pålitlig uppgift *) bekant, annat än från vår sydkust, der arten likväl mycket sällan blifvit anträffad. Enligt meddelande har nemligen *Tengström* en gång för längre tid sedan skjutit den vid Helsingfors och senast har den erhållits härstädes år 1859, då hr *Fristedt* den 2 augusti sköt en gammal fogel **), — det enda exemplar, som för närvarande finnes uti finska fogelsamlingen. Det är likväl högst antagligt, att arten bör kunna anträffas oftare eller i flockar vid vår sydkust, eftersom så varit fallet på andra punkter längs dess flyttningsväg här förbi, t. ex. Petersburg *(Fischer)* och Dorpat *(Meyer)* samt Östersjöns kuster.

Till lefnadssätt liknar den de öfriga småsnäpporna. Dess läte, *tvih* eller *tvitvih*, skall man knappast få höra under höstflyttningen, utan endast om våren.

b) Underslägtet **Arqvatella** Baird.

20. **Tringa maritima** Brünn. **Skärsnäppa. Meri-sirriäinen.**

Artm. *Näbben nästan rak, längre än hufvudet och tarsen; benen befjädrade till nära hälleden; öfre kroppsdelarne*

---

*) *M. v. Wright* (manuskr.) tror sig en gång för lång tid tillbaka, eller under sin barndomstid, emot hösten hafva skjutit tvenne foglar af denna art uti Leppävirta i norra Savolaks. Detta må här meddelas, ehuru utg. för sin del på det högsta betviflar denna sväfvande uppgift, på grund af sina resultat om denna arktiska arts flyttningsvägar.

**) Om detta exemplar, en gammal hane, har *M. v. W.* antecknat: näbben från pannan $1^3/_8$ tum, tarsen $1^3/_{16}$ tum, vingen $6^3/_8$ t., vingbr. $20^1/_2$ tum; hela fogeln (utom näbben) $9^1/_4$ tum; vingspetsarne öfverskjuta

svarta med fjäderkanterna i **sommar-** *och* **ung***drägterna rostfärgade, om* **vintern** *gråa; undertill hvit; stjertens yttre och mellersta pennor längre än de öfriga.*

Längd: 8—8½ tum, vingbr. 16—17 tum.

Svartgrå strandvipa *Nilss.* — *Finska:* Meritiivi, raappana (enl. *W. Nyl.*)

Beskrifning. Den hopdragna kroppsformen, de låga benen, som knappt äro nakna ofvan hälleden, samt kroppsstorleken särskilja denna art från de andra. — Näbben 12—14 lin., utåt svart, inåt småningom gul, hos yngre foglar ockragul, hos gamla mer saffransgul, om våren rödaktigt gul. Iris mörkbrun; benen hos de unga blekgula, hos gamla ockragula om våren klarare saffransgula.

Gammal fogel i sommardrägt. Pannan vid näbbroten och derifrån ett band öfver samt bakom ögonen hvita, liksom äfven hakan, ofläckade; kinderna på hvit botten fint streckade och fläckade af mörkt, på örontrakten med rostfärgad anstrykning; hjessan vackert rostfärgad, med djupt svarta längdfläckar, halsen smutsigt hvit med mörkbruna längdstreck; på strupen, kräfvan och sidorna af bröstet äro fjädrarne brunaktigt gråa med breda, hvita kanter, smalare ändkant och en bred mörkbrun spolfläck, hvilken nedåt underlifvet afsmalnar; undre stjerttäckarne äfven hvita med pillika spolfläckar, de öfre på sidorna hvita med spetsiga, gråa spolfläckar; de mellersta af dem samt gumpen och bakryggen med fina, ljusa fjäderkanter. Framryggen, skuldrorna och inre vingpennorna djupt svarta med blå eller violett glans och skarpt begränsade, breda, rostfärgade fjäderkanter, på spetsen af de flesta fjädrarne öfvergående i hvitt; ving-

---

stjertens med knappt ½ tum; näbben nära ⅜ tum hög, innanför spetsen blott ⅛ t. Afståndet mellan öfverkäksspetsen och främre ögonvrån $1^3/_4$ tum.

täckarne med småningom ljusare kanter af gråaktig färg, de yttersta med hvita spetsar, bildande ett hvitt band öfver vingen. Handpennorna matt bruna med ljus spetskantning, den yttersta med hvit spole, de följandes blott i midten hvita, i öfrigt brunaktigt hvita; handpennorna, åtminstone från den tredje med en från roten på utfanet allt längre mot spetsen gående hvit kantning, som tilltager i bredd och, liksom på infanet uppå armpennorna, utbreder sig så, att dessa blifva helt hvita med en liten mörk spolfläck mot spetsen, hvarigenom ett markeradt hvitt band uppstår på den utbredda vingen; den första pennans utfan med en smal, hvit rand äfven mot spetsen. De mellersta stjertpennorna svartbruna med rostgula, på spetsarne hvita kanter; de öfriga brunaktigt askgråa, utåt allt ljusare med hvita spolar och kanter. Efter *Naum.*

Ungdrägten liknar både sommar och vinterdrägten. Hakan och ett smalt band öfver ögat hvita; pannan, tyglarne och kinderna ljusgråa med fina, mörka streck; hufvudet ofvan mattsvart med gråaktigt rostfärgade fjäderkanter; halsen bakom och på sidorna ljusgrå, tätt och otydligt streckad med mörk färg; strupen hvitgrå med små, mörkare längdstreck; halsen framtill, kräfvan och till en del öfverbröstet mörkbrunaktigt gråa med hvitgråa fjäderkanter; midten af bröstet och buken, jemte undergumpen hvita, undre stjerttäckarne med mörka spolfläckar. Öfre kroppsdelarne af samma färgteckning som i föregående drägten, men med fjäderkanterna rostgula; vingar, stjert och bakrygg såsom hos föregående drägt. Efter *Naum.* och *F. M.*

Vinterdrägten bäres af denna art en längre tid än de andra drägterna. Ett smalt och otydligt band öfver ögat, samt hakan hvita; för öfrigt äro hufvudet och halsen enfärgadt mörkt brungråa, på örontrakten mörkare, på hjessan

svartbrungråa, kräfvan och vingskylarne af samma färg, men med ljusare, hvitgråa fjäderkanter, som tilltaga emot det rent hvita underlifvet. Framryggen, skuldrorna och inre vingpennorna svartbruna med askgrå kantning på fjädrarne och hos gamla foglarne med skiftning i blått eller purpur; vingtäckarne äfven mörka med hvitaktig kantning, som är skarpt begränsad; vingar och stjert såsom förut, de mellersta stjertpennorna svarta med otydlig hvit kantning; bakrygg och öfvergump brunsvarta med knappt ljusare fjäderkanter. *Zool. mus.*

Unga foglar hafva denna drägt mindre ren och vacker än de gamla.

Dunungen är undertill hvitaktig, ofvan spräcklig af rostbrunt, svart och gulhvitt i punkter; öfver nacken ett ljusare band; de svarta och gulhvita punkterna tydligast på ryggen; vingarnes spets hvit, näbben svartaktig, mjuk med undantag af spetsen; tarser och tår lika stora som hos de fullvuxna, ljust chocoladfärgade. *Qvennerstedt* (Spetsbergens däggdj. och fogl.). — *Meves* omnämner för dunungen ett svart längdstreck på hjessan, ännu ett streck genom ögat och ett dermed i spetsig vinkel sammanlöpande, som går ned åt kinderna.

Också denna bebyggare af Ishafvets kuster finnes rundt omkring polen och går här mycket högt upp, men den häckar äfven sydligare än föregående art. Fogeln kläcker på Spetsbergen, Novaja Semlja och Grönland samt ännu på Island, Färöarne och i Finmarken; uti Arktiska Sibirien synes den finnas fåtaligt, men talrikare österut; i arktiska Amerika är den vida utbredd. — Sträcktågen ske till allra största delen längs hafskusterna; arten flyttar i mängd utmed norska kusten samt öfvervintrar omkring Nordsjön och vid kanalen. I stora massor kommer den till södra Grönland äfvensom

till Island och likaså utmed kusterna af Nord Amerika och östra Sibirien. Deremot kommer den mycket fåtaligt till Östersjön*) vissa delar af Medelhafvet och södra Sibirien.

Inom vårt område finnes således *skärsnäppan* i större mängd blott vid ishafskusten; annorstädes är den högst sällan funnen. *Schrader* och *Malm* uppgifva, att den kläcker på fjellmyrar vid norra kusten**) och samlas till hösten i stora massor på kustlandet; vid Schuretskaja fann *Lilljeborg* den och *Middendorff* såg den omkring lappska halfön i stor myckenhet; *Sahlberg* och *Malmberg* funno likaså svärmar vid Ponoj i augusti månad 1870. Till det inre af lappmarken synes den någon gång komma vilse: *Malm* har nemligen skjutit en hane vid Utsjoki by den 9 oktober 1841. — Uti öfriga delar af vårt område är den veterligen aldrig ännu funnen, annat än vid sydkusten och äfven härifrån känna vi blott ett enda exemplar, troligen från Helsingforstrakten, hvilket utan lokaluppgift förvarats uti *sällskapets pro fauna et flora fennica* fogelsamling och af *M. v. Wright* vid en revision år 1858 igenkändes såsom hörande till denna art; exemplaret befinner sig i vinterdrägt och förvaras ännu uti finska fogelsamlingen.

Skärsnäppan har en snabb, lätt och vacker flygt, och löper snabbt på marken, så att den dervid skall påminna om en springande råtta, hvadan den erhållit det norska namnet *fjäremus;* efter sitt läte, *plyt plyt*, kallas den äfven *fjäreplyt;* den vistas nemligen för det mesta på den genom ebben blottade hafsbottnen *(fjären)*, der den uppsöker sin föda. Den är föga skygg, simmar bättre än de andra arterna samt sätter sig ofta på isstycken, strandstenar, klippor och

*) Arten är icke heller angifven från Hvita hafvet.

**) Så uppgifva äfven *Sommerfelt* och *Nordvi* från Ostfinmarken.

skär. Vanligen håller den sig i större sällskap af 10—100 stycken, ja om vintern på Island uppgående till och med till tusenden. Liksom alla dess samslägtingar lägger den sina 4 ägg i en fördjupning på marken och vistas kläckningstiden mest på våta och mossbelupna ställen nedanför fjällen.

c) *Underslägtet* **Pelidna** (Cuv.).

Tringa subarcuata (Güldenst.) **Spofsnäppa. Pitkänokka-sirriäinen.**

Artm. *Näbben längre än hufvudet, i yttre hälften lindrigt böjd nedåt; öfre kroppsdelarne om* **sommaren** *svarta, med rostgula fläckar och fjäderkanter, de undre rostbruna;* **ung-** *och* **vinter**-*drägterna svartgråa, med ljusare fjäderkanter och hvitt underlif; stjerttäckarne ofvan och under hvita, med eller utan mörka fläckar; mellersta stjertpennorna något längre än de öfriga.*

Längd: 8 tum, vingbr. 16 t. — *Scolopax* Güld.

Bågnäbbad strandvipa *Nilss.*, Spofvipa *Holmgr.* — Käyränokkatiivi *(W. Nyldr).*

Beskrifning. Till färgteckningen öfverensstämmer denna art i alla drägter temligen med *Tr. canutus* och i vinter- samt ungdrägt med *Tr. alpina*, men skiljes från den förra genom näbbformen och den mindre storleken, från den senare genom längre näbb och större kroppsstorlek, samt från begge genom längre ben, som äro nakna högre upp öfver hälleden. Näbben är hos yngre foglar kortare och mindre böjd än hos gamla, alltid, likasom äfven benen, svart; iris mörkbrun, ögonlockens ränder hvita.

Sommardrägt. Trakten närmast vid näbbroten, samt hakan hvitaktiga; tyglarne svartgråa; ett rostgult band öfver dem och bakom ögonen; hjessan och nacken fläckade med

brunsvart och rostbrunt, bakhalsen på rostbrun botten med mörka fläckar. Framryggen, skuldrorna och inre vingpennorna svartbruna, med starkt rostgula bräm och trekantiga fläckar på fjäderkanterna, som utåt äro ljusast; strupen rostgul, kinderna och örontrakten mera roströda med fina mörka streck; framhalsen, kräfvan och öfriga underlifvet skönt roströda, med ljusare, hvitaktiga fjäderkanter och inom dem ett smalt, mörkt tvärband; undre stjerttäckarne hvita, med enstaka mörkbruna pilfläckar och tvärband; vingtäckarne (vanligen sedan vinterdrägten) mörkbruna med svarta spolar och gråaktiga kanter; de större utåt ljusare, de största med hvita spetsar. Vingpennorna brunsvarta med hvita spolar, inåt med smala, hvita spetskanter, på infanet ljusgråa, mer inåt hvita till större utsträckning, men icke öfver hela fanet; bakryggen svartgrå med ljusare fjäderkanter, gumpen ljusare och på sidorna hvit; öfre stjerttäckarne hvita med svartbruna tvärfläckar; mellersta stjertpennorna mörkgråa med rostgul kantning, de öfriga ljusgråa, hvitkantade, isynnerhet de yttersta, alla spolarne hvita. *F. M.*

Hanar och honor äro lika tecknade.

Ungdrägten står midt emellan föregående och vinterdrägten. Tyglarne mörka; från näbbroten till ofvan ögonen ett hvitt band; hakan hvit, ofläckad; hufvudet i öfrigt, samt halsen bakom och på sidorna ljusgråa med täta, mörka längdstreck, mest markerade på hjessan; halsen för öfrigt med rostgul anstrykning, tydligast på den framtill glesare streckade delen, på kräfvan öfvergående till mera rostgult med smala, glesa spolstreck af mörk färg, och på dess sidor i jemn grått; hela underlifvet för öfrigt hvitt, stundom der och hvar med gulaktig anstrykning. Alla öfre kroppsdelar, äfven vingtäckarne och inre vingpennorna, gulaktigt mörkgråa med grön skiftning, och alla fjädrarne innanför den

smala, gulgråa, skarpt begränsade kantningen mörkare än längre inåt; de små vingtäckarne brunsvarta; vingar, stjert och öfriga kroppsdelar såsom hos föregående drägt, förutom att öfre stjerttäckarne äro hvita och ofläckade. *F. M.*

Vinterdrägt. Pannan, ett band öfver ögonen, hela hakan, strupen, bröstet och underlifvet hvita; örontrakten, halsens sidor och bakre del, äfvensom sidorna af kräfvan på ljusgrå botten med små, mörka längdstreck, på sistnämnda del öfvergående i tvärfläckar, som framåt medellinien småningom försvinna; ryggen, skuldrorna och inre vingpennorna vackert askgråa samt fjädrarne der med mörka spolar och ljusare kantning; alla öfriga partier såsom hos sommardrägten. Efter *Naumann.*

Hos gamla foglar är den askgråa färgen på öfre kroppsdelarne renast, utan all inblandning af rostgult, de mörka fjäderspolarne skarpare markerade och hela fjädern i öfrigt enfärgadt grå utan ljusare kanter; drägten skall såsom ren erhållas mycket sällan; sannolikt bäres den nemligen sådan blott på sina aflägsnaste vinterstationer.

Denna högarktiska arts häckställen äro ännu temligen outredda; den kläcker väl i arktiska Amerika och Taimyrlandet, men troligen också på andra ställen uti den högre norden, knappast dock inom Europa. — Deremot flyttar den redan mycket tidigt i svärmar genom vår verldsdel, hufvudsakligen längs kusterna, såväl längs Norge och England, som från Hvita hafvet till Östersjön och derifrån vesterut. Längs floderna flyttar arten förnämligast utmed Rhen-Rhone linien till vestra, och utmed Ob-Wolga linien till östra delen af Medelhafsbäckenet samt vidare utmed Afrikas begge sidor bortåt Kaplandet. Genom Sibirien gå sträcktågen längs floderna samt utmed ostkusten, likaså i Amerika.

Arten förekommer hos oss talrikare under flyttningarne vid ishafskusten än vid finska viken, men det är icke bekant, att den skulle med säkerhet*) hafva anträffats någon annorstädes uti vårt område. Vid vestra delen af vår nordkust fann *Schrader* temligen ofta om hösten ungfoglar i sällskap med andra små vadare; från lappska halfön omnämnes den deremot hvarken af *Middendorff* eller *Lilljeborg*, hvarföre den måhända icke sträcker här, men väl vid mynningen af Hvita hafvet, der *J. Sahlberg* observerade den vid Deveatoi den 7 aug. 1870. — Uti våra sydligaste kusttrakter är den temligen sällan iakttagen. Tvenne särskilda gånger har afl. kommissarien *Ekebom* erhållit exemplar från trakten af Helsingfors; det ena, en ungfogel, erhölls den 13 sept. 1842 (norm. skolans samling), det andra, en gammal fogel i öfvervägande sommardrägt står numera i finska samlingen, likasom äfven en ung hona, inköpt här d. 24 aug. 1851**). Vid Pyhäjärvi sjö uti Yläne i sydvestra Finland har *J. Sahlberg* en gång iakttagit ett exemplar och *Bergstrand* anför arten från Saltviks socken på Åland. Arten flyttar således förbi sydkusten i augusti och september månader***); den torde vanligen hålla sig i sällskap med följande art. Under vårsträckningen är den deremot ännu icke anmärkt hos oss.

---

*) *Br. Nylander* anför, att arten vore funnen om senhösten vid Uleåborg; utan att kunna bevisa någon oriktighet uti denna uppgift måste utg. dock betvifla densamma på grund af sträckningen af artens flyttningsvägar. Har den verkeligen förekommit der, måste den varit vilsekommen och derföre fördröjd, eller också är den funnen om våren.

**) Ex. har sedan dess i samlingen burit namnet *Tr. alpina* (vinterdr.).

***) Kanske redan tidigare, ty *Meves* iakttog arten år 1856 på Gotland redan den 12 juli och på Öland år 1867 i slutet af juli.

Tringa alpina Linn. **Sumpsnäppa. Suo-sirriäinen.**

Artm. *Näbben längre än hufvudet, i spetsen obetydligt böjd nedåt; färgdrägten om* **sommaren** *ofvan svart med rost-röda fjäderkanter, under med svarta fläckar på hvit botten och en stor svart fläck på magen; om* **vintern** *ofvan askgrå under hvit; öfre stjerttäckarne i midten svartbruna, utåt hvita.*

Tr. alp. L., Tr. cinclus L.; Tr. variabilis Mey. 1810. Föränderlig strandvipa *Nilss.*; kärrvipa *Holmgr.*; kärrsnäppa *Sundev.* (förut).

Beskrifning. Näbben 13—16 lin. lång*) svagt nedåt krökt, till färgen svart, hos unga foglar stundom inunder vid roten rödaktigt grå, föga krökt. Benen äro kortare än hos föregående art och ej så högt öfver hälleden nakna, till färgen svarta, tarsen 11—13 lin.; mellantån med klo 10—11 lin. Iris mörkbrun.

Sommardrägt. Trakten omkring näbbroten och ett band derifrån öfver ögonen, äfvensom hakan hvita, de förstnämnda ställena med glesa småstreck af mörk färg; tyglarne mörka; hufvudet ofvan fläckigt af rostgult och svart, kinderna framtill gråhvita, i öfrigt jemte örontrakten gråa med mörka småstreck; halsen på hvit eller rostgrå botten, på sidorna och bakom med tätare längsgående, mörka fläckrader, framtill blott med smalare längdstreck, som på kräfvan blifva gröfre och stå tätare, samt bilda pilformiga fläckar. Främre delen af underlifvet intages af en stor brunaktigt svart fläck, som sträcker sig ut på kroppssidorna ytterom benen; fjädrarne här äro merendels mycket fint randade med hvitt i spetsen. Hela underlifvet i öfrigt, kroppssidorna och vingarnes undre sida rent hvita, stjerttäckarne med flere eller färre svarta längdstrimmor. Framryggen, skuldrorna och

*) Våra finska exemplar hafva näbben merendels 13 lin. lång.

inre vingpennorna svarta med jemna, breda, rostbruna och i spetsen hvita fjäderkanter; vingtäckarne mörkgråa med hvitgråa kanter, de två yttersta raderna med hvitt i spetsarne. Handpennorna och deras täckare matt brunsvarta, de förra med smala, hvita kanter och spolarne hvita i midten, hos den första nästan i hela dess utsträckning; alla vingpennorna gråa på infanets kant invid roten, hvilken färg småningom utbreder sig, öfvergår till hvitt, på armpennorna intager hela infanet och slutligen äfven roten af utfanet, samt sålunda jemte sina hvitkantade täckare bildar ett hvitt band öfver vingen. Bakryggen, öfvergumpen och öfre stjerttäckarne svarta med rostfärgade eller (från föregående drägt) gråa fjäderkanter; de mellersta stjertpennorna likaså, det följande paret i spetsen mörkare, annars jemte de öfriga ljust brunaktigt gråa, med hvita spolar och kanter. *F. M.*

Ungdrägten har samma roströda färgteckning på ryggen. Förutom ett hvitt band öfver ögat är hufvudet ofvan, jemte örontrakten och bakhalsen på rostgulbrun bottenfärg tecknade med fina, svartbruna streck. Framrygg och skuldror svarta med skarpt begränsade rostgula fjäderkanter och hvitaktiga utkanter, bildande längsgående band, då fjädrarne ligga ordnade; kräfvans sidor med rostfärgad anstrykning, i öfrigt liksom framhalsen på ljus rostgulaktig bottenfärg med svarta längdstreck, på förstnämnda del nästan med tvärfläckar; kroppssidorna af samma färgteckning. Midten af bröstet nedtill, buken och undre stjerttäckarne hvita, oftast ofläckade. Vingtäckarne svartaktiga med tydlig, rostgul kantning, de större med hvita spetsar; inre vingpennorna af samma färg. Bakryggen och öfre stjerttäckarne brunsvarta med småningom öfvergående rostfärgade ändkanter, de yttre hvita; vingar och stjert såsom hos föregående drägt. *F. M.*

Vinterdrägt. Pannan, ett band öfver ögat, hakan, strupen, framsidan af kinderna, bröstet nedtill och hela underlifvet äro rent hvita; tyglarne mörkfläckiga; hjessan ljust askgrå med svarta längdfläckar; baksidan af kinderna och halsen, kräfvan och sidorna af bröstet ljusgråa med mörka längdstreck och jemn skuggning; alla öfre delar af kroppen ljust askgråa med svarta fjäderspolar och smal, ljus kantning på fjädrarne, de små vingtäckarne mörkast; bakryggen, öfvergumpen och stjerttäckarne svartgråa med ljusare fjäderkanter; gumpens sidor hvita, de mellersta stjertpennorna gråsvarta med ljusare kanter; i öfrigt såsom hos föregående drägt, dock så att de unga foglarne hafva vingpennorna qvar sedan ungdrägten, något blekare och slitna; de gamlas drägt är renare. *Naum.* och *Zool. mus.*

Vid höstruggningen försvinner den svarta fläcken på underlifvet till först; exemplar från medlet af september månad hafva redan hvita undre kroppsdelar och talrika vinterfjädrar bland sommardrägtens urblekta och slitna.

Dundrägt. Pannan och hufvudets sidor grågula; hufvudet för öfrigt, bakhalsen och hela öfre sidan af kroppen fläckade med svart och orent rostgult (samt enl. *Meves* med perllika, hvitaktiga fläckar); strupen, framhalsen och kräfvan rostgråa, underlifvet orent hvitt, mot stjerten rostgult; näbben rak, mjuk, svartgrå; benen gråa. Efter *Naum.*

Uti alla drägter äro hanar och honor lika tecknade, men honan är i allmänhet större och har ej så utbredd svart fläck på magen, ofta blott några fjädrar med denna färg.

Af denna art förekommer en geografisk varietet, hvilken af en del författare*) anses som skild art, af andra åter alldeles icke särskiljes:

---

*) *M. v. Wright* hade i sitt manuskript omständligt återgifvit *Naumanns* vidlyftiga beskrifningar på dessa två „arter“. Senare orni-

Tringa Schinzii *Brehm.*, hvilken till färgdrägten knappt visar någon olikhet, men afviker från hufvudformen genom *mindre kroppsstorlek.* Dess *längd är 6—6½ tum och vingbr. 13½—14½ t., näbben är 11—12 linier och tarsen 9—11 lin., mellantån med klo 9—10 lin. långa.* — I ung- och vinterdrägten skall den hafva större och bredare fläckar på kräfvan, i sommardrägt bredare rostfärgade kanter på fjädrarne och en mindre svart fläck på underlifvet än *Tr. alpina.*

Hufvudarten, *Tr. alpina*, uppnår alltid en lärkas storlek och öfverträffar den stundom, då deremot varieteten *Schinzii* knappt skall blifva så stor som en gråsparf.

Begge formernas utbredning torde ännu icke vara fullt utredd, emedan de ofta sammanblandats eller förvexlats med hvarandra; likväl tyckas de hafva olika häckställen och böra derföre skiljas åt. — Den *större formen* eller hufvudarten häckar i allmänhet i norra delarne af kontinenten, på Grönland, Island, britiska öarne, i Skandinavien, norra Ryssland och Östersjöprovinserna*) samt uti Sibiriens nordliga delar**). Den *mindre* eller underarten *Tr. Schinzii* säges deremot vara den enda, som häckar i Holland och på nordtyska låglandet,

---

tologer (*Middendorff. Keyserling* och *Blasius, Schlegel, Degland* och *Gerbe, Meves* m. fl.) hafva ansett den ej kunna till *arten* skiljas, utan uppföra den ena såsom en mindre och sydligare ras.

*) Uti Estland häckar arten i mängd t. ex. vid Matzalviken enl. *Russow* (Dorp. Sitz.-ber. 1870 sidd. 152 och 156); dessa exemplar skola enl. benäget meddelande varit verkliga *Tr. alpina*, hvilket vore anmärkningsvärdt, då arten ej torde häcka i södra och mellersta Finland. Medan många par voro sysselsatta med häckningen uppehöllo sig andra ännu i stora svärmar för att flytta vidare. — De exemplar, som verkligen anträffas *häckande* såväl här som uti södra Skandinavien, torde med anledning häraf ytterligare förtjena att undersökas och noggrannt särskiljas från dem, som endast flytta igenom.

**) Antagligen har *Middendorff*, som anför begge formerna från Taimyrlandet, bestämt dem efter oriktiga grunder (jfr *E. v. Hom.* l. c.).

mot söder ungefär till 52° n. br. *). Begge finnas talrikare emot norden inom hvartdera området. På gränsen emellan dem finnas troligen begge formerna, åtminstone under flyttningstiderna (hvarföre man gemenligen ej heller skilt dem åt); så torde förhållandet vara i England, Danmark, möjligen äfven i södra Sverige **). — Under flyttningstågen, som ske längs floder och kuster, synas begge formerna förekomma uti samma trakter; de öfvervintra redan i norra Tyskland, till större antal i södra Europa ***) vid Svarta och Kaspiska hafven, i norra Afrika samt på Asiens ostkust. — Uti Amerikas norra del kläcker arten också, men afviker här något från vår form (var. *americanus* Cass., med längre näbb); den öfvervintrar ända uti Vestindien.

Vid en jemförelse med förhållandet i Sverige, der arten uppgifves finnas såväl i norden som i södra delen samt uti Östersjöprovinserna synes det öfverraskande, att man hittills funnit hos oss häckande endast den större formen, samt ej ens detta annat än uti de nordligaste delarne af landet, medan den härtill blott under flyttningarne ertappats annorstädes †). — Redan *Grape* anför arten från Enontekis; enligt *Malm* kläcker den sparsamt på de högre fjell-

---

*) *E. v. Homeyer* säger (Journ. f. Orn. 1870 s. 425): „Det lönar i alla händelser mödan att ännu icke döma *Tr. Schinzii* till döden, utan hellre anställa grundliga iakttagelser om densamma. Mig har det åtminstone icke lyckats att bland de många *Tr. Sch.*, som jag funnit häckande på Pommerns kuster, finna en enda *Tr. alpina.*“

**) Jfr *Skand. fn.* sid. 245; *Westerlunds* Oologi sid. 206 och *Meves* V. Ak. Ö. 1868 s. 277. Det synes som vore arten icke funnen såsom häckfogel uti Skandinaviens mellersta delar, utan endast *antagits* häcka här.

***) Det torde likaså förtjena undersökas, om icke den nordiska formen går något sydligare till vintern.

†) *Malmberg* tror sig hafva ägg af *Tr. alpina* från något ställe i södra Finland; det måste lemnas oafgjordt, om de möjligen icke hellre tillhöra var. *Schinzii.*

myrarne öfverallt i norra lappmarken. Äfven *Schrader* fann den der och *Middendorff* säger, att den är allmän på lappska halfön. — Sträcktiderna är den allmän på Karlö utanför Uleåborg (*Br. Nyl.*); i augusti månad för många år sedan har *J. v. Wright* skjutit ett exemplar på Haminanlaks och äfven på senare tider har *Aschan* vissa år funnit den vid Kuopio, t. ex. den 1 juni 1867 i stora flockar och de sista dagarne af maj 1871, då ett par blef skjutet. Herr *Sandberg* har erhållit den i Kankaanpää och *Tengström* har i oktober sett mindre flockar vid Kexholm; enligt *Kessler* flyttar den äfven öfver Olonetz'ska guvernementet och trakten af Onega. I Nyland har *Ekebom* erhållit arten i Esbo ännu den 10 juli år 1839 samt d. 19 juni 1840 och samma dag 1841 i Helsinge; dessa anmärkningsvärdt sena data kunde möjligen antyda, att arten häckat här nere, särdeles som den eljest sträcker här tidigare: enligt statsr. *v. Nordmann* ankom den år 1855 redan d. 7 apr. och 1857 observerades den i Sibbo och Helsingforstrakten d. 16 och 18 maj. Om hösten har *Arth. v. Nordmann* samt de senare åren stud. *W. Snellman* iakttagit stora skaror uti nyländska skärgården stadda på flyttning och *M. v. Wright* säger, att den ibland stannar här ännu tills stränderna isbeläggas. På Kuustö vid Åbo har mag. *Lundström* skjutit den och *Bergstrand* anför den från Åland.

Deremot känna vi af den mindre formen, *Tr. Schinzii*, endast ett exemplar*), som skulle blifvit tillvarataget hos oss. Detta är sannolikt från trakten af Helsingfors och förvarades sedan någon tid under namn af *Tr. alpina* uti säll-

---

*) Visserligen påstår *Schrader*, att *Tr. Schinzii* skulle finnas i Ostfinmarken, ehuru till mindre antal än *alpina*, äfvensom häcka derstädes, men *Sommerfelt* bestrider med skäl riktigheten af denna uppgift (*Collett*).

skapets pro fauna et flora fennica fogelsamling, men igenkändes sedermera af *M. v. Wright* såsom hörande till denna varietet; exemplaret förvaras ännu i finska samlingen.

Det synes på grund häraf vara antagligt, att den talrika mängd, som höst och vår observerats vid vår sydkust varit stadd på flyttning från och till norra Finland och Ryssland samt möjligen lappska halfön. — Deremot torde det enda exemplaret af den mindre rasen varit en från sydligare länder vilsekommen fogel. Framtida forskningar skola väl utvisa om också denna form förekommer här oftare samt om den någon gång också häckar hos oss.

Kärrsnäppan är mycket sällskaplig och lefver gerna uti större flockar, hvilka flyttningstiderna i sydligare länder skola uppgå till tusenden. Ofta håller den sig också i sällskap med andra små vadare, till och med af andra slägten. Dess läte är i likhet med de flesta småsnäppors ett angenämt pipande; lockljudet kan återgifvas med ett *tlyi* eller *tryi*. Om sommaren vistas den parvis på sanka och tufviga ängar, der den fortplantar sig, hvarefter den åter drager sig till kusterna och helst håller sig till de under ebben längs hafskusterna blottade ställena, för att der söka sin föda.

d) Underslägtet **Actodromas** Kaup.

Tringa minuta Leisl. **Småsnäppa. Pikku sirriäinen.**

Artm. *Näbben af hufvudets och tarsens längd, rät; öfre kroppsdelarne om sommaren svarta med breda, roströda fjäderkanter, om vintern gråa med mörka spolar; undre partierna hvita; handpennornas alla spolar hvita i midten; stjertens mellersta och yttersta pennpar längre än de andra, de yttre hvitgråa med hvita kanter.*

Längd 6 tum, vingbr. omkr. 12 tum.

Liten strandvipa *Nilss.*; småvipa *Holmgr.* — Vähä tiivi *(W. Nyldr)*.

Beskrifning. Bland våra småsnäppor är denna art en af de minsta; från *Tr. Temminckii* skiljes den genom något större dimensioner, lifligare och mera utbredda, rostfärgade fjäderkanter på ryggen under sommarn samt genom vingpennornas hvita spolar. Näbb och ben svarta i alla åldrar, hos ungfoglarne mattare; iris mörkbrun.

Gammal fogel i sommardrägt. Hufvudet ofvan svart, fläckigt af roströdt; pannan ända öfver ögat, hakan, strupen, kinderna, framhalsen och hela underlifvet samt öfre stjerttäckarne på sidorna snöhvita; tyglarne och delvis äfven pannan prickiga af brunsvart; örontrakten och bakhalsen rostfärgadt gråa med mörkare streck. Kräfvan gråaktig med rostfärgad anstrykning och små mörka fläckar, som blifva bredare mot sidorna, der fjäderkanterna äfven blifva tydligare rostgula. Framrygg, skuldror och de medelstora vingtäckarne i midten djupt svarta, med breda, roströda kanter på fjädrarne och hvitgråa spetsar; de små vingtäckarne mörkgråa, de största och yttersta äfven mörka med bred hvit ändkant, hvarigenom ett hvitt band uppkommer öfver vingen; undre vingtäckarne hvita med mörkgråa spetsar. Handpennorna svartbruna, på infanets kant ljusare; inåt med en fin gråhvit spetskant, alla med hvita spolar och från den femte med en hvit kant på rotdelen af utfanet; armpennorna matt brunsvarta med smal, hvit ändkant och ett hvitt streck i kanten af infanet, mot roten bredare och på de följande pennorna inåt så tilltagande i bredd, att de slutligen hafva blott en liten fläck af den mörka färgen. De innersta arm- och mellersta stjertpennorna gråaktigt svarta med roströda, mot spetsen i grått öfvergående kanter; de öfriga pennorna utåt alltmera ljusgråa, kantade af hvitt och med hvita spetsar; bakrygg, öfvergump och öfre stjerttäckare svartbruna

med smalare, rostfärgade fjäderkanter, de sistnämnda utåt hvita och ofläckade. *Naum.* och *F. M.*

Yngre individer äro icke så rent och vackert tecknade och hafva de ljusa fjäderkanterna bredare.

Ungdrägten liknar mycket de gamlas sommardrägt. Den hvita färgen på hufvudet och halsen har en större utbredning, så att halsen baktill och på sidorna är mycket ljusgrå med mörka längdfläckar eller streck, på sidorna af kräfvan med svartaktiga fläckar och rostfärgad anstrykning. Framryggens och skuldrornas fjädrar svartbruna med skarpt begränsad rostfärgad kantning och hvita utkanter, på ryggens sidor bildande mot skuldrorna ett hvitt längdband, då fjädrarne äro ordnade, samt med hvita spetskanter på skuldrorna; bakryggens och öfvergumpens rostfärgade fjäderkanter bredare; för öfrigt såsom föregående.

Vinterdrägt. Alla sommardrägtens hvita partier äro äfven nu hvita; de färgade äro deremot öfverallt askgråa, med mörka fläckar på hjessan, kräfvan med dylika tvärfläckar, och ryggsidans fjädrar med mörka spolar och midt, mot kanterna småningom ljusare. Efter *Naumann.*

Småsnäppan såsom *Sundevall* företrädesvis benämner denna art är funnen häckande blott i Taimyrlandet och på Novaja Semlja; antagligen fortplantar den sig också på andra arktiska kuster, man uppger t. o. m. i Finmarken. Sträcktågen gå företrädesvis längs kusterna uti Europa, men äfven längs flere floder, hvarigenom arten kommer till Medelhafvet, isynnerhet dess ostliga delar, Kaspiska hafvet och till Egypten; längs Afrikas ost- och vestkust går arten ända till Kap. En stor mängd flyttar också genom östra Sibirien till Ostindien och södra Asien. Den besöker således mycket olika delar af jorden.

Såsom en till sin utbredning nordostlig fogel kunde man vänta, att den skulle förekomma och häcka på lappska halfön eller uti finska lappmarken, och dess förekomst under sträcktiderna också uti vårt lands *inre* delar synes antyda detsamma; men härtills har man likväl ej anträffat den häckande i nämnda trakter. Enligt *Collett* skall arten vara funnen häckande på gränsen af vårt område vid Wadsö (*Esmark* juli 1866) norr om Warangerfjord, äfvensom uti det inre af landet vid Tana elf (*Nordvi*); på sistnämnda ställe har också *Sommerfelt* funnit den under sträcktiden om våren och under flyttningarne fann *Schrader* den vid Ishafskusten. Ganska sällan, men likvisst flerstädes, har man erhållit den uti mellersta och södra delarne af landet, mest om våren: för många år sedan sköt hr *F. v. Wright* ett exemplar i maj månad på Haminanlaks och mag. *Savander* äfvenledes nära Kuopio ett år 1870, hvarjemte en flock af 4—5 stycken iakttogs derstädes för några år sedan. Uti Birkkala sköt ingeniören *E. v. Knorring* ett exemplar den 24 aug. 1870 på ett grund i Pyhäjärvi sjö; fogeln visade sig dervid så föga skygg, att man kunde närma sig henne på en famns afstånd. Vid Kexholm har Aschan fällt en hane den 8 juni 1851 och vid Helsingfors är den äfven anträffad under båda sträcktiderna, senast den 18 sept. 1866 och om våren 1871, då hr *F. A. Jernström* skjutit den. Uti Esbo erhöll *Ekebom* ett par d. 12 sept. 1842 *).

Den sträcker således vid sydkusten i maj eller början af juni månader samt om hösten uti augusti och september.

---

*) Äfven vid Archangel skall den vara funnen (*Meves*).

22. Tringa Temminckii Leisl. Mosnäppa. Kangas-sirriäinen.

Artm. *Näbben af hufvudets och tarsens längd, rät; öfre kroppsdelarne om sommaren svarta, med smalare roströda fjäderkanter, om vintern jemngråa, undre delarne hvita; första handpennans spole hvit, de öfrigas bruna; stjertens sidopennor småningom aftagande, de yttersta helt hvita.*

Längd 6 tum, vingbr. 12 tum.

Finska namn. Pikku sipi, sirriäinen (Muonio); pikku tiivi *).

Beskrifning. Bland alla europeiska arter är denna den minsta och till kroppen något mindre än föregående art. Såsom nämndes är den ofvan mörkare och har smalare fjäderkanter än denna, från hvilka den skiljes äfven genom pennspolarnes färg; vinterdrägten är äfven mer enfärgad. — Näbben svart, hos yngre brunsvart, vid roten ljusare; helt unga hafva den gröngulaktig eller grågrön; iris mörkbrun; benen grönaktigt svartgråa, hos yngre smutsigt grågröna.

Gammal fogel i sommardrägt. Tyglarne mörka och fläckiga; ofvanför dem och ögonen ett hvitt band; hakan och framsidan af kinderna hvita, de senare prickiga af brunt, som på örontrakten blir mörkare derigenom, att grundfärgen der är mera brun; hufvudet ofvan och bakhalsen fläckiga af rostfärg och svartaktigt; halsens sidor med mörka längdfläckar, som framtill blifva mera bestämda, aflånga; kräfvan på gråhvit botten tecknad med små mörkbruna hjertformiga fläckar, på sidorna med svag, rostfärgad anstrykning; öfriga underlifvet jemte sidorna af bakryggen och gumpen hvita. Framryggen, skul-

---

*) För denna art har allmoge från Kökar kapell på Åland uppgifvit namnet *killbena*.

drorna och inre vingpennorna, brunaktigt svartgråa, med rostfärgade fjäderkanter, som äro bredast mot spetsen, minst synliga på framryggen, mest åter på de stora fjädrarne och inre vingpennorna; de små (från vinterdrägten qvarsittande) vingtäckarne mörkgråa, de mellersta äfvenså, men med rostfärgad kantning, de största svartbruna med breda, hvita ändkanter; sålunda uppstår ett hvitt band öfver vingen, hvilket derigenom blir tydligare, att de mellersta vingpennorna äro hvita vid roten, de öfriga blott med hvit ändkant. Handpennorna och deras täckare svartbruna, endast den yttersta med helt hvit spole, de öfriga med bruna, de inre med en smal hvit kant på utfanet vid roten och gulaktigt hvit spetskant; armpennorna svartgråa med en bredare ljus kant. Bakryggen, öfvergumpen och de öfre stjerttäckarne svartbruna, med smala rostgula fjäderkanter, de sistnämnda på yttre sidorna hvita, de fyra mellersta stjertpennorna mörkgråa, mot spetsen svartbruna och kantade med rostfärg, det följande paret grått med hvita ändkanter, de derpå följande utåt allt ljusare längs den hvita spolen, och med smal hvit utkant, särdeles mot spetsen; de yttersta äro rent hvita. *F. M.*

Könen äro här liksom hos de andra lika tecknade, men *honan* är större.

Ungdrägten står emellan begge de andra drägterna. Det hvita på hufvudet och hakan är mindre utbredt och mera orent grått med otydliga mörka streck; hufvudet ofvan gråbrunt med gråaktigt rostgula längdfläckar; halsen bakom ljusgulaktigt grå med otydliga mörka längdstreck, dess sidor jemte kräfvan orent rostgrå med otydliga gråa småstreck; hela underlifvet rent hvitt, blott på kroppsidorna med gulaktig anstrykning. Framryggen, skuldrorna och inre vingpennorna mörkt brungråa, fjädrarne mörkast på midten, utåt kanten ljust grågulaktiga med ett smalt, mörkt band der

innanför; vingtäckarne och inre vingpennorna af samma färger, men med bredare, rostgulaktig kantning; vingar, stjert och öfriga kroppsdelar såsom i sommardrägten. *F. M.*

Vinterdrägt. Näbbroten, trakten öfver ögonen och på öronen, hakan och underlifvet hvita; hufvudet ofvan, kring öronen, halsen och kräfvan brunaktigt gråa, med fina hvitaktiga längdstreck, tydligast framtill, och hvitaktiga fjäderkanter på kräfvan. Framrygg och skuldror nästan enfärgadt brunaktigt askgråa med ljusare, men snart försvinnande ändkanter och en smal svart strimma vid spolarne; vingtäckarne dylika med svartaktiga spolar; de mellersta stjertpennorna hafva hvita ändkanter. I öfrigt såsom föregående drägter. *Naumann.*

Häckande förekommer *mosnäppan* uti norra Skandinavien och på vissa ställen också i dess sydligare delar, samt uti norra Ryssland; uti Sibirien skall den fortplanta sig såväl i norden som uti de tempererade delarne. — Under sina flyttningståg, som ske längs både floder och kuster visar den sig uti Europas flesta länder och arten öfvervintrar i Afrika, der den i vestra delen går åtminstone till Senegambien i den östra till Kordofan; i Asien går den likaså till de södra delarne, men i Amerika ersättes arten af *Tr. minutilla* Vieill.

Såvidt härtills är kändt kläcker denna art i Finland blott uti de nordligare delarne och synes göra det företrädesvis uti det *inre* af lappmarken. *Middendorff* fann den nemligen på lappska halföns kuster ganska sällan, blott tvenne gånger, hvaraf den ena vid Vadsöe; *Schrader* åter uppgifver den icke vara sällsynt vid Varangerfjord och andra vikar, der den kläckte och i små flockar höll sig på gräsbevuxna stränder; i maj anlände den dit och flyttade bort i augusti. *Malm* säger, att den förekom sparsamt på de flesta fjellmyrar och mossar i norra Lappmarken; exemplar från Kouto-

keino skjutna i juli förvaras i svenska riksmuseum. I Enontekis och Muonioniska anträffas den allmännare mer norrut (*Sbg* & *Pn*). Vid Haaparanta har *W. v. Wright* skjutit arten (sv. rms.) den 30 maj 1832; *Dresser* och mag. *O. Heikel* hafva funnit den häcka på holmar nära Uleåborg. — Uti öfriga delar af Finland har man härtills funnit fogeln blott på genomtåg. *J. Sahlberg* anträffade den vid Tschuja i ryska karelen nära Hvita hafvet *); enligt *Savander* erhölls den vid Kuopio **) den 18 aug. 1868, der *Aschan* likaså iakttog trenne exemplar den 30 aug. 1871 vid Klockareviken. Uti Birkkala observerade ingeniören *E. v. Knorring* den 27 aug. 1870 en flock uppå en sank äng vid Pyhäjärvi sjö. I trakten af Helsingfors äro exemplar skjutna några gånger under olika år i maj och början af juni månader *(mus.)*; äfven om hösten skall den hafva erhållits här *(M. v. W.)*. Arten flyttar således genom sydliga Finland i maj och återvänder i god tid i augusti.

Nedanstående två meddelanden af engelsmännen *Dresser* och *J. Wolley* torde ega intresse för den finska allmänheten, då de grunda sig uppå observationer gjorda uti de nordliga delarne af vårt land. Det var nemligen här, som artens bo och ägg först upptäcktes af *Wolley*, hvarom han gjort följande meddelande till Mr *Hewitsons* arbete om britiska foglarnes ägg ***): — „Jag har funnit den häckande på flere ställen norrut från Bottniska viken, men den finnes sparsamt och, enligt min erfarenhet, inskränkt till några få favoritställen. Gräsbevuxna bankar och betesmarker nära vatten äro de slags lokaler, som den väljer till häckställen och den tyckes gerna

*) Den häckar också vid Archangel *(Hffmgg & Hencke)*.

**) Antagligen utgjordes den flock som *M. v. W.* år 1856 d. 26 maj iakttog vid Kuopio, just af denna art (jfr. F. V. Soc. Bidr. II s. 69).

***) Aftryckt såväl i *Yarrell* Brit. Birds III s. 76, som af *Sharpe* and *Dresser*, Birds of Europe, 1871, pt. VII.

hålla sig i närheten af bebygda platser. Intet kan vara mer intressant och nätt än denna lilla fogel under tidigare delen af sommaren; den är så litet skygg, att man nästan skulle kunna fånga den med håf. Än höjer den sig med vingarne lyfta öfver ryggen eller fladdrar omkring, hvarunder den snarare liknar en insekt än en fogel, än åter sätter den sig på en stör eller ett tak; i hvartdera fallet låter den förnöjd höra ett drillande läte, som helst kan liknas vid ett gräshopps-ljud, ehuru liknelsen icke är synnerligen träffande. Då dess bo befinner sig i närheten flyger den ibland emot ens fötter och ehuru den ej kan låta bli att ängslas, tyckes den vara lika verksam som förut och plockar insekter från gräset. Ett bo, som jag fann, var beläget ett litet stycke från en byggnad hvarest barn sprungo och lekte, ett annat fanns blott ett par steg från en källa, ur hvilken qvinnor dagligen buro vatten och hvarest förbiresande ofta stannade för att dricka. Boet är mycket enkelt — några få strån torrt hö uti en liten fördjupning bland gräs eller säf, ibland åter midt uppå en äng. Äggen lades detta år (1854) ungefär midsommartiden". *(Wolley.)*

Dresser meddelar: „Jag fann *Tringa Temminckii* sparsamt häckande på yttre sidan af de holmar, som ligga utanför Uleåborg och sköt några exemplar i full sommardrägt den 26 maj. De höllo sig i flockar och jag sökte förgäfves att ibland dem finna något exemplar af *Tringa minuta.* Den 12 juni tillbragte jag på holmar utanför Uleåborg för att söka bon och fann äfven en af foglarne på Akkiosaari. Både jag och gossen, som följde mig, sågo den gamla fogeln så snart vi landade, men boet anträffades ej förr än vi noggrant genomletat hela holmen. Det var beläget nästan midt på densamma, 20 steg eller mera från stranden, uti så tätt gräs, att man ej kunde upptäcka det förr, än man var nära att stiga på

det, samt bestod af en fördjupning i marken, som hade den varit gjord med tjocka ändan af ett hönsägg, fodrad med fina grässtrån på insidan; de fyra ägg, som det innehöll, voro ställda med den smalare ändan mot midten. Begge foglarne voro föga skygga och ville knappt lemna boet, men ibland flögo de upp i luften och sänkte sig åter sväfvande såsom sånglärkan, medan de läto höra ett dylikt drillande läte, som då de suto på någon upphöjd plats. Ett favoritställe för den ena var en 8 fot från marken afbruten påle; på denna satt fogeln ofta en fjerdedels timme i en fortsättning, under oafbrutet ljud och lät mig derunder närma mig på några få fot nära". (Birds of Europe.)

Underslägtet **Limicola** *Koch* (se sid. 189).

23. **Tringa pygmaea** (Lath.). **Myrsnäppa. Jänkkä-sirriäinen.**

Artm. *Näbben mycket mjuk, längre än hufvudet och tarsen, platt nedtryckt ända från näsborrarne, mer bred än hög och i spetsen svagt nedböjd; öfre kroppsdelarne om sommaren svarta med rostfärgade och hvitgråa fjäderkanter, om vintern mera gråaktiga; undre delarne hvita; mellersta stjertpennorna längst.*

Längd 6—7 tum, vingbr. 13—14 tum.

Numenius pygmæus Lath. 1790; *Tringa platyrhyncha* Temm. 1820; Nilss. — Brednäbbad strandvipa. Pikku jänkkälintu (Muonio); leveä-nokkanen tiivi (*W. Nyldr*).

Beskrifning. Näbben är särdeles mjuk och böjlig, af $1\frac{3}{8}$ tums längd, mot roten rödgråaktig och utåt svartaktig; benen grågröna, tarsen 11 linier hög; iris mörkbrun.

Gammal fogel i sommardrägt. Tyglarne bruna och fläckiga af svart; ett band ofvanför dem och ögonen, ut på tin-

ningarne orent hvitt, med brungul anstrykning, mot näbben småfläckigt; midten af pannan brunsvart med ljusa fjäderkanter, hufvudet ofvan och ned på nacken svartbrunt med tvenne hvitgula längdband; halsen bakom och på sidorna på rödaktigt hvitgrå botten med små, svartaktiga längdfläckar; örontrakten rödgrå bakåt mörkare, kinderna och strupen hvitaktiga, de förra med små och tätt stående mörka småfläckar, som framåt hakan alldeles aftaga. Halsen framtill och kräfvan på hvitaktig bottenfärg beströdda med svartbruna tvärfläckar, der och hvar med rostgul infattning; bröstets sidor hvita med ett rostgult infattadt, böjdt, svartbrunt band innanför spetsarne af fjädrarne; öfriga bröstet och underlifvet rent hvita; den yttre raden af stjertens undre täckare med svartbruna pilfläckar. Framryggen, skuldrorna och inre vingpennorna svarta med skarp kantning af rostbrunt, gulbrunt och hvitgråaktigt; framryggens sidofjädrar med hvitgula utkanter bildande tvenne längsgående band emot skuldrorna, då fjädrarne äro ordnade; vingtäckarne svartaktiga med rödgråa kanter (gamla), några med rostbruna (nya). Handpennorna svartbruna med smal kantning af ljusare färg, deras stora täckare med hvita spetsar; pennspolarne bruna, i midten hvita, den första till större utsträckning; armpennorna ljusare, på infanet gråa, mot roten öfvergående i hvitt och med hvita spolar samt ändkanter; undre vingtäckarne hvita, vid vingkanten fläckiga; bakryggen, öfvergumpen och de mellersta öfre stjerttäckarne svarta med rostfärgade fjäderkanter; de mellersta stjertpennorna af samma färg, de öfriga mörkgråa. *F. M.*

Ungdrägten skiljes knappast från de gamlas genom annat än mindre rena längdband och mindre mörk grundfärg på hufvudet, halsen bakom mera grå med otydligare fläckar på längden, och fjäderkanterna på kroppens öfre sida

mera rostgula än rostbruna; vingtäckarne äro mörkare och sidorna af underlifvet ofläckade; benen tjocka. *(Naumann).* Enl. *Sk. fn.* äro bakryggen, öfre stjerttäckarne och mellersta stjertpennorna svarta, utan att några rostfärgade kanter framhållas.

I **vinterdrägt** är fogeln ofvan grå, med mörkbruna streck längs fjäderspolarne; vingtäckarne svarta med hvitaktiga kanter; bakryggen svartaktig med smala rostbruna fjäderkanter; undre kroppsdelarne hvita med gråbruna småfläckar på nedre framhalsen. *Sk. fn.*

Regelbundet häckar *myrsnäppan* på Lapplands myrar och Kölens utgreningar söderut, uti Norge ända till $60\frac{1}{2}^{\circ}$ n. br.*); likaså torde den finnas i norra Sibirien ända österut; men från Amerika omnämnes den icke. — Arten flyttar höst och vår längs floderna genom Europas flesta länder ända till Medel- och Svarta hafven; troligen går den också till norra Afrika; den har vidare yppats uti södra Asien och sträcker i stor mängd genom östra Sibirien samt utmed Ochotska hafvet.

Från vårt eget land hafva vi ännu ganska knapphändiga notiser om dess förekomst. Hvarken *Schrader*, *Malm*, *Middendorff* eller *Lilljeborg* omnämna den från norden, men *J. Wolley* upptäckte första gången dess häckningsställe uti finska lappmarken, några mil öster om Muonio kyrkoby; senare hafva ägg erhållits från samma socken funna på åtskilliga ställen såsom Ylikylä, Salmijärvi m. fl. *(Sbg & Pn, Meves).* På lappska halföns ostkust sköt *J. Sahlberg* den 6 aug. 1870 en fogel vid Deveätoi der den troligen hade häckat **). — Också under flyttningarne är den temligen sällan

*) Ställvis kläcker den i Sverige äfven sydligare, i Dalsland och vid Skara *(Meves).*

**) *Meves* anför den också från Archangel.

erhållen. Enligt *Br. Nylander* fanns den på Karlö utanför Uleåborg i början af augusti 1856, men för öfrigt hafva vi notiser blott från sydligaste delen af landet. Framl. kommiss. Ekebom erhöll den 31 juni 1841 3 exemplar i Esbo och *V. Falck* samma år den 15 aug. en hane i Helsinge. Dessa data synas dock vara nog ovanliga och artens sträcktid torde egentligen infalla tidigare och senare; så är den i Uskela funnen den 4 juni 1856 af framl. stud. *Th. Blomqvist* och senast tillvaratogos exemplar från Helsingforstrakten i slutet af september år 1871 *).

Denna art synes i högre grad än de andra vara en inlandsfogel; den vistas ej heller såsom de i större svärmar, utan parvis på häckplatserna och i små flockar under flyttningarne.

Underslägtet **Calidris** *Illig.* (se sid. 189).

Tringa arenaria Linn. **Sandlöpare.**

Artm. *Näbben af hufvudets och tarsens längd, rät; fötterna utan baktå; öfre kroppsdelarne om sommaren svarta med rostfärgade fjäderkanter och kräfva, om vintern askgråa; de undre hvita; ving- och stjertpennornas spolar hvita.*

Längd 8 tum, vingbr. omkr. 16 tum. — *Tr. arenaria L., Tr. calidris L.*

Beskrifning. Näbb och ben svarta; iris mörkbrun.

Sommardrägt. Tyglarne svartaktiga; ett band öfver ögat svagt roströdt; hufvudet ofvan fläckadt af roströdt och svart, med hvitaktiga fjäderspetsar; kinderna framtill hvita med mörka punkter, bakåt på örontrakten rostfärgade med mörka småstreck; strupen hvitaktig. ofläckad; men på sidorna med

---

*) Äfven vid Reval är den skjuten *(Russov)*.

små mörka fläckar, kräfvans och öfverbröstets sidor rostfärgade med svartbruna fläckar af olika form, delvis med hvita fjäderspetsar. Framrygg och skuldror svarta med breda, tandade, rostfärgadt bruna fjäderkanter; en del vingtäckare af samma färg, de öfriga från nästföregående drägt, mörkgråa, ofläckade; de innersta vingpennorna af skuldrornas färg; de fyra första handpennorna svartbruna med hvita spolar och fina spetskanter, de följande derjemte i utfanet från roten hvita till midten, på armpennorna så tilltagande, att de näst innersta hafva blott en mörk spetsfläck på utfanet. Bakrygg och gump svartbruna med rödgråa fjäderkanter; de mellersta stjertpennorna dylika, kantade ytterst med hvitt, de öfriga gråa, utåt hvitgråa, alla med hvita kanter och spolar; midten af öfre och hela undre bröstet, benens fjädrar, buken, undre stjert- och vingtäckarne rent hvita. *Naumann* och *Z. M.*

Ungdrägten skiljer sig från föregående derigenom, att bröstet är ofläckadt, hvitt, på sidorna med rostfärgad anstrykning, och öfre kroppsdelarne hafva hvitgråa fjäderkanter, i stället för rostfärgade.

Vinterdrägten är mycket ljus. Alla öfre kroppsdelar, äfvensom sidorna af kräfvan behagligt, ljust askgråa (såsom hos *Sterna hirundo*), med fjäderkanterna ljusast och mörka spolar; tyglarne vid ögonen äfvensom vingens minsta täckare mörkare, svartaktiga; pannan, bandet öfver ögonen, hakan, kinderna, framhalsen, bröstet och hela underlifvet rent hvita; vingar och stjert såsom hos föregående drägter. Efter *Naumann*.

Sandlöparen häckar utan tvifvel uti den högsta norden af begge kontinenterna, men härtills torde man ännu icke någonstädes hafva funnit dess bo; sannolikt fortplantar den sig på Sibiriens nordligaste kuster eller ännu högre upp på öar uti Ishafvet. — Under flyttningstiderna passerar den utefter

Europas hafskuster, sparsamt i Norge samt längs flyttningsvägen från norra Ryssland och Hvita hafvet till Östersjön, äfvensom vidare vesterut och utmed Afrikas atlantiska kuster ända till Kaplandet; deremot besöker den mycket fåtaligt det inre af Europa. Genom vestra Sibirien kommer arten till södra Ryssland och östra Medelhafvet samt Afrikas ostkust. I Sibirien flyttar den för öfrigt längs floderna och utmed Ochotska hafvet. I Amerika går den också längs kusterna ända till södra hemisfären. Arten besöker sålunda de flesta delar af jorden; den stannar på sina ställen också öfver sommaren utan att häcka.

Den enda uppgift vi hafva om arten från vårt land är att *Schrader* vid Ishafskusten träffat enstaka individer tillsammans med *Tr. alpina*. Han tror sig t. o. m. tvenne gånger hafva funnit dess bo, men riktigheten af denna uppgift betviflas af *Sommerfelt* och *Nordvi*. — Ehuru arten härtill ej blifvit funnen annorstädes hos oss, är det likväl antagligt, att den sträcker äfven förbi vår sydkust.*) Sannolikt vore den att söka här om våren redan i april samt om hösten i augusti och september månader, kanske redan i slutet af juli (åtminstone fann *Meves* den på Öland den 31 juli 1867).

Fjerde gruppen: Scolopacinae Bonap. (Se sid. 116).

Ehuru man uppkallat vadarnes tredje familj efter det slägte**), som bildar dess fjerde grupp, träffar man ingalunda här den typiska, långsträckta och smärta vadareformen, utan hellre den mest sammanträngda kroppsställningen. Med före-

---

*) Arten är nemligen funnen vid Archangel, Onegas södra kust *(Blasius)*, i Estland, vid Riga, på Gotland och Öland, vid Upsala, Gefle och på södra Sverges ostkust. — Härom, samt om de öfriga *Tringa* arternas flyttningar utförligare i en annan afhandling af utg.

**) *Linné* inbegrep under slägtnamnen *Scolopax* och *Tringa* samtliga här ofvan afhandlade fyra grupper.

gående grupp har denna mycket gemensamt, men skiljes från densamma derigenom, att näbben är längre än den nakna delen af benet, öfverkäken i spetsen förtjockad och med kanterna omfattande underkäken, samt benen befjädrade långt ned; framför allt afviker den dock derigenom, att ögonen äro belägna långt bakut, rätt ofvanför öronöppningen. — Äfven det hithörande slägtet *Scolopax* innehåller temligen olika former, som kunna fördelas i underslägten.

Beckasin-slägtet. (Scolopax Linn. p. pt.).

Hufvudet *från sidorna hoptryckt, med särdeles hög panna och liten, afplattad hjessa; de stora ögonen belägna högt upp och långt bakut, rätt öfver öronöppningen.*

Näbben *lång, rät, svag, mer smal än hög och framåt betydligt smalare; mjuk och känslig, i spetsen hornartad; öfverkäken litet längre än den undre; käkkanten med en fåra, som räcker inemot spetsen af näbben.*

Näsborrarne *belägna vid sidan af näbben och nära dess rot, små, smala, icke genomsigtiga och omgifna af en vek hudrand.*

Benen *icke höga, svaga, veka, öfver hälleden litet eller alldeles icke nakna, med 3 smala, ända till roten fria framtår och en liten, men utvecklad, högre stående baktå.*

Vingarne *af medelmåttig längd, något breda, mindre spetsiga; de inre vingpennorna icke synnerligen förlängda och vingens bakkant derigenom mindre urringad; de 3 första pennorna nästan lika långa; framom den första långa finnes en liten, ofullkomligt utvecklad, styf penna.*

Stjerten *kort, bred, tillspetsad eller afrundad, bestående af 12, 14, 20 eller ännu flere pennor.*

Fjäderklädnaden är i allmänhet vek, mer eller mindre tät, vanligen åtliggande, men under vissa förhållanden pösande såsom hos ugglorna. Färgteckningen är spräcklig af svart, brunt och grått, utan alla praktfärger; karakteristiska för alla till slägtet hörande arter äro derjemte de längs öfre kroppsdelarne löpande, smala, ljusa banden. Ehuru de rugga tvenne gånger om året är *sommardrägten* knappt skild från *vinterdrägten*, som blott är mindre glänsande; äfven äro könen lika tecknade och honan vanligen något större än hanen. De *unga* i sin första drägt likna äfven de gamla.

Arterna af detta slägte fortplanta sig uti norden och den tempererade zonen, men tillbringa den kalla årstiden uti sydligare länder. I allmänhet älska de sumpiga trakter; några lefva dock endast i skogarna, der de uppsöka lägre, fuktiga ställen, andra åter uppehålla sig på kärr och sumpiga ängsmarker, aflägset från skogarne. De äro till hälften nattliga foglar, d. ä. flyga mest i morgon- och aftonskymningarne, samt under ljusa nätter, men hvila eller söka sin föda på marken om dagarne; vid annalkande fara *trycka* de sig på marken likasom hönsfoglarne och dölja sig sålunda, hvilket så mycket bättre lyckas, som deras färgteckning visar en öfverensstämmelse med jorden, der de ligga. Utan att dertill vara tvungna komma de nästan aldrig om dagen till öppna fält. Äfven under sina vandringar vår och höst äro de i rörelse om nätterna; i motsats till de föregående arterna äro de derunder högst litet sällskapliga och flytta mest enskildt för sig, någon gång i mindre flockar. Sin föda, som består af maskar, insekter, deras larver och äfven ibland af vegetabilier, söka de endast på stilla och undangömda ställen, oftast under skymningen, då de äfven besöka mera öppna platser. Deras ytterst finkänsliga näbb och långa tunga låta dem med lätthet finna sina födoämnen. — Under

parningstiden hafva hanarne egna ljud och åtbörder, påminnande om hönsfoglarnes lek. Honorna reda sitt konstlösa bo bland täta buskar och dylikt eller på en öppen plats bland gräset på ett torrt ställe; äggen äro såsom vanligt till antalet fyra, päronformiga, till färgen brunfläckiga på gul eller grönaktig grundfärg. Ungarne öfvergifva boet kort efter det de blifvit kläckta.

Bland deras många fiender är menniskan den farligaste, hvilken uttänkt mångfaldiga metoder att komma åt den så läckra beckasinsteken. Isynnerhet är morkullan föremål för de ifrigaste förföljelser af de oräkneliga jägare, som jaga blott och bart för att få njuta en läcker stek, — och ofta skoningslöst mörda de ännu späda ungarnes beskyddarinna, deras moder, eller den under de varma våraftnarne lockande hanen. En gräns för det förderfliga och utödande vårskyttet är dock numera lagd hos oss, då de förnämsta af våra hithörande jagtbara arter, morkullan och dubbla beckasinen, genom 1868 års jagtförordning blifvit fridlysta från och med den 15 mars till och med den 14 juli.

Man har delat detta slägte uti tvenne ganska väl åtskilda underafdelningar, som äfven kunna antagas såsom skilda slägten inom gruppen *Scolopacinae.*

Scolopax (L. s. str.). *Näbben i spetsen trind; benen låga, befjädrade ända ned till hälleden; baktån med kort, trubbig klo; ögonen mycket långt bakåt belägna och kroppen mera sammanträngd. Sc. rusticula.*

Telmatias Boie *). *Näbben i spetsen nedplattad; benen nakna ett stycke öfver hälleden; baktån med tillspetsad klo; ögonen mindre långt bakåt belägna och kroppen mindre sammanträngd. Sc. major, gallinago och gallinula.*

---

*) *Gallinago Leach* 1816; *Telmatias Boie* 1826; *Ascalopax Keys. & Blas.* 1840.

Arterna af den förra afdelningen, eller *skogs-beckasinerna,* hafva en i spetsen mera hård näbb, än *sump-beckasinerna*, det senare underslägtet, hvilka hafva den i hög grad känslig och nervrik, samt efter döden och sedan den torkat, skrynklig på ytan. Förnämligast de senare hafva tydliga och skarpt begränsade gula band längs ryggen och deras ögon äro icke så långt bakut belägna som morkullans. Äfven beträffande lefnadssättet äro de något olika; morkullan håller sig till skogarne, då sump-beckasinerna åter mer älska öppna, sumpiga ställen.

24. Scolopax rusticula Linn. Morkulla. Lehtokurppa.

Artm. *Näbben två gånger så lång som hufvudet; bakhufvudet svart med rostfärgade tvärband; öfre kroppsdelarne spräckliga af rödbrunt, svart och askgrått, de undre med bruna, vågiga tvärband; vingarne mörkbruna med rostfärgade, trekantiga fläckar på handpennornas utfan; stjertpennornas spetsar ofvan gråa, undertill silfverhvita.*

Längd: 14—14½ tum, vingbr. omkr. 22 tum.

Finska namn. Mäkikurppa; kyntölintu (Sav.); lehtokurppa (Wiborgs län); suokurppa.

Beskrifning. Näbben 2 tum 6 lin. lång, gulaktigt liffärgad och mot spetsen mörkare gråbrun; iris brun och benen gråaktigt gula, tarsen öfver en tum hög, mellantån med klo 1½ tum lång.

Gammal fogel. Från näbbvinkeln till ögat och något bakom detsamma går ett smalt, i midten bredare, svartbrunt band; på öfre delen af örontrakten går ett dylikt på tvären; trakten inunder detsamma, kinderna, pannan och framdelen

af hufvudet ljusgråa med små, mörka tvärband och fläckar; öfver tyglarne och ögonen ett band äfvensom hakan hvitgråa, ofläckade; resten af hufvudet ofvan ända på nacken svart med tre smala, rostfärgade tvärband; halsen ljusgrå, med smala, svartaktiga tvärfläckar och rostfärgad anstrykning på baksidan; ett rostbrunt band går snedt öfver halsrotens sidor och en dylik skuggning finnes på framhalsen under hakan. Kräfvan framtill och hela fogeln inunder på en ljus, gråaktigt ockragul botten med af rostbrunt framtill infattade, slingriga tvärband och på undre stjerttäckarne med långsgående spolfläckar, samt mer eller mindre tydliga svartbruna tvärband. Framryggen svart med rostbruna fjäderkanter och fläckar, på fjäderraden mest åt utkanten med breda, ljust askgråa, svartspräckliga utkanter, bildande längdband af denna färgteckning; af skulderfjädrarne äro de två öfre raderna framåt svarta med vackert rostfärgade kanter; de öfriga äfven svartaktiga med breda, ljusgråa ändkanter, fint spräckliga af svart, samt med ett af svart infattadt, blekt roströdt tvärband derinnanför, och ännu längre inåt med slingriga, svarta tvärband på den mörkgråa bottenfärgen. Vingtäckarne rödgråa med dylika ändkanter, som bilda fem bågband öfver vingen, de minsta utan gråa kanter; inre vingpennorna likna de stora täckarne; de öfriga svartbruna, på kanten af infanet med ljusare tvärband, på utfanet med trekantiga fläckar, hvilka på yttersta handpennan sammanflyta till en hvitaktig kantning; alla hafva en ljus spetskant. Bakryggen och öfre stjerttäckarne rostfärgade med svarta uddiga tvärband, på de senare med ljusgråa, breda ändkanter; stjertpennorna svarta, med rostfärgade, trekantiga fläckar isynnerhet på utfanet och breda, ofvan gråa, undertill glänsande hvita spetsar. *F. M.*

Honan är vanligen något större än *hanen*, men båda äro de så lika tecknade, att de icke kunna skiljas genom hållbara, yttre kännetecken; de *unga* foglarne likna de gamla, utom deri att de gråa, spräckliga teckningarne äro otydligt markerade, samt de rödbruna tvärbanden bredare, icke så fint spräckliga. — Samma färgdrägt bäres året om, ehuru ruggningen sker tvenne gånger årligen.

Dundrägt. Rostgul med ljusare och mörkare teckningar; ett streck genom ögat och ett längs pannan svarta; hjessan med tre rostbruna tvärband, hvaraf det främre räcker till ögonen och det bakre löper ned öfver halssidorna; ett annat bredare går öfver kräfvan; längs ryggen ett mörkbrunt band; på sidorna och benen finnas några större och mindre fläckar. Näbben blysvart vid roten liksom benen bleka. *Meves.*

Morkullan är utbredd öfver en stor del af gamla verlden, men i jemförelse med andra fogelarter förekommer den merendels i ett ringa antal individer. Den häckar uti största delen af Europa, nemligen från Tyrolen, Schweiz' och Greklands bergtrakter uti hela mellersta delen af vår verldsdel ända till ungefär 64:de breddgraden; i spridda par går den i Skandinavien ännu nordligare (67° 20′); vidare finnes den uti hela det tempererade Sibirien. — Om vintern stannar den under mildare år redan i England, norra Frankrike och Tyskland men finnes vanligen i Medelhafsländerna, Algier, Egypten och södra Asien. Dess flyttningståg till och från Skandinaviska halfön gå dels öfver Danmark och Tyskland dels öfver England och Frankrike.

Uti vårt lands södra och mellersta delar förekommer morkullan allmänt, men saknas uti nordliga hälften deraf. — Från Åland anföres den af *Bergstrand*, men åtminstone i det skoglösa Kökar är den okänd. I Åbo trakten häcka spridda

par här och der, men ej till betydligare antal *(J. J. Mæxm.)*; äfvenså i Uskela *(Bonsd.)*, Yläne *(Shlbg)* och Björneborgs-trakten *(Grönfeldt)*; allmännare synes den vara uti Nyland *(M. v. W.)*, vid Nyslott *(Lindforss)* och Kexholm *(Tystr.)*. I trakten norr om Ladoga finnes den sparsamt *(Backm.)* och är enligt *Kessler* obekant för innevånarne uti Olonetz'ska guvernementet *). I Kuopio-trakten *(J. v. W.)* finnes den ännu häckande i temlig mängd, men *Aschan* anser den vara mindre talrik redan uti Iisalmi. Temligen sällsynt är den i Kajanatrakten (64° 12′) enligt *Malmgren*, men förekommer dock på enstaka ställen, t. ex. Polvila hemman *(Aschan)*. Uti Sotkamo häckar den också och har under de senaste åren tilltagit så, att den (1872) kan sägas vara talrik, men i Kuhmo torde den icke mer anträffas *(A. L. Hollmerus)*. *Alcenius* uppgifver, att den finnes i trakten mellan Wasa och Gamla Karleby, men icke till sådant antal, att jagt med fördel kan bedrifvas; för traktens jägare är den derföre också nästan okänd (jäg. fb. tidskr. 1869, sid. 160—162). — *Aschan* anmärker, att man sålunda kan betrakta landthöjden mellan Savolaks och Österbotten (64°) såsom nordliga gränsen för morkullans allmännare förekomst uti inre delarne af mellersta Finland. Uti norra delen af landet är den någon gång anträffad: på Kraasime holme i Haukipudas norr om Uleåborg iakttog landssekreteraren *K. Hildén* ett par år 1870.

Den anländer till sydligare delen af landet enligt medelberäkning omkring den 26 april (observationerna variera mellan den 14 april och 15 maj) och qvarstannar här till oktober och november månader.

Under fortplantningstiden plägar morkullan isynnerhet lugna och ljumma aftnar flyga fram och åter öfver samma

*) Likväl skall arten häcka ännu i Archangel enl. *Meves.*

trakt af skogen; detta sker om våren och ännu in på sommaren. Dessa *morkull-sträck* eller *drag* hafva lemnat vännerna af jagt ett godt och särdeles nöjsamt tillfälle att visa prof på sin färdighet att fälla fogeln i flygten. Konsten att på marken finna den nedskjutna morkullan är dock ofta större, än att träffa den med skottet. Emellertid bör detta skytte icke utöfvas på våren, om man vill spara på foglarne för framtiden; morkullan är också numera fridlyst hos oss denna tid.

Man bedrager sig lätt vid bedömandet af den fart morkullan har under flygten, ty han flyger ganska skarpt, ehuru det ej så synes. Det läte han derunder låter höra är ett knorrande *knort knort knisp* eller *ort ort pissp;* de första ljuden äro långdragna näsljud, det sista kort och klingande *). Skrämda låta de stundom vid uppflygandet höra ett svagare, hest *katsch*, men stadda i nöd ett *schätsch*, dock icke alltid. Under den tid honan rufvar äggen är hon öfvergifven af hanen, men sedan ungarne framkommit och lemnat boet, infinner sig familjefadren åter. Så länge ungarne ännu äro späda visa föräldrarne dem mycken ömhet och om de ofredas flaxa de gamla foglarne så nära omkring, att man hvarje stund tror sig kunna taga dem med händerna, hvilket likvisst icke lyckas; ungarne hafva under tiden fått tillfälle att ganska väl gömma sig. Enligt flere iakttagelser skola föräldrarne ibland vid påkommande fara bortföra dem en och en, hållande dem under flygten antingen mellan näbben och halsen eller mellan fötterna.

Man har ansett, att morkullan skulle lägga tvenne kul-

---

*) Detta läte har förskaffat fogeln dess finska benämning *kyntölintu*, hvilket den bär i Kuopiotrakten; det föregående knorrande ljudet betecknar plogskalmarnes knarrande vid plöjandet, det sista, korta och skarpa åter att ploggaffelns jernspetsar stött mot en sten.

lar om året. Hr *C. A. Aschan* hyser denna åsigt och meddelar derom (1871) följande. „Den första kullens ägg påträffar man i medlet af maj, exempelvis här i Kuopio den 16 maj 1868, och flygfärdiga ungar i medlet af juni (Kexholm den 18 juni 1851 uti *F. M.*). Af den andra kullen har jag träffat flygfärdiga ungar i Borgå skärgård den 9 augusti 1866 samt här i Kuopio något senare i augusti. Dessutom har jag midsommartiden skjutit hanar på sträck, med mycket uppsvullna testiklar, utvisande fogelns andra parningstid. Detta sträckande räcker för öfrigt långt in i juli, bortåt medlet af månaden.“

Af denna art förekomma individer, som hafva en mindre storlek än den normala, men likvisst icke bilda någon skild art för sig, såsom man flerstädes velat anse (*Scol. pinetorum* Brehm.). I Tyskland är denna mindre form ofta anträffad, dess förekomst i Sverige är icke noga känd och hos oss är den icke särskildt anmärkt.

Underslägtet Telmatias Boie. *Sump-beckasiner.* (Se sid. 225.)

25. Scolopax major Gmel. Dubbel beckasin. Heinäkurppa.

Artm. *Näbben mer än dubbelt så lång som hufvudet; öfre kroppsdelarne, halsen, bröstet och underlifvet spräckliga och fläckiga af brunt och svart; längs hjessan ett, och på ryggen fyra gula, skarpt begränsade längdband; spetsarne af vingtäckarne samt de tre yttre af de 16 stjertpennorna hvita med mörka tvärband; första stora vingpennans spole ljus; underlifvet hvitt med små mörka fläckar.*

Längd: 11—12 tum, vingbr. nära 20 tum.

Beskrifning. Näbben 2¾ tum lång, vid roten smutsgulaktigt liffärgad, utåt mera brungrå och vid spetsen svartaktig; benen af näbbrotens färg, på ledgångarne blyfärgade;

tarsen $1\frac{1}{2}$ tum hög. Iris brun. — Från följande art skiljes denna genom i allmänhet större och klumpigare byggd kropp, bredt hvitspetsade vingtäckare, samt småfläckigt underlif, förutom genom stjertpennornas antal.

Gammal fogel. Hufvudet ofvan ända från näbben svartbrunt med små, ljust rostfärgade fläckar och ett ljust rostgult band längs midten, ända från näbbryggen; öfver de svartbruna tyglarne och ögonen går ett ljust rostgult, småfläckigt band ned på nacken; tvärs öfver den eljest hvita, småfläckiga örontrakten förlöper ett mörkt band; trakten under detta och hakan ofläckade, rostgulaktigt hvita; halsen, kräfvan, bröstets och kroppens sidor på rostgul bottenfärg med svartbruna fläckar, tätast på halsen under hakan, der de bilda längdfläckar, nedåt allt större och kantiga, samt på sidorna af kroppen och gumpen öfvergående i tvärband, och småningom i små fläckar på det hvita underlifvet; halsen bakom mera rostfärgad med små fläckar, som tilltaga vid roten. Framryggen och skuldrorna svarta med smala, rostfärgade, bågiga, uddiga eller längs fjäderkanterna gående band och fläckar; alla fjädrar derstädes på utfanet rostgula, med breda, hvitaktiga kanter, hvarigenom, likasom hos de föregående arterna bildas ett längdband på sidorna af ryggen och ett annat utmed skuldrans utkant. Bakryggen och öfvergumpen svartbruna med rostgula fjäderkanter och tvärfläckar samt afbrutna band; öfre stjerttäckarne på rostgul bottenfärg med svarta tvärfläckar, de undre på än ljusare grundfärg med svarta spolfläckar. Inre vingpennorna rostgula med svarta tvärfläckar och hvitgulaktig ändkantning; de öfriga armpennorna gråsvarta med hvit spetskant samt af mörkt och ljust marmoreradt infan; handpennorna svartbruna, de inre med hvita ändkanter, de första med smutshvit spole och något ljusare utfan. Handpennornas täckare och de stora vingtäckarne

svarta med breda, hvita ändkanter, som icke tudelas vid spolen; de små vingtäckarne med rostgråa kanter; vingens undre täckare hvita, med mörkgråa tvärband, regelbundna på de långa armhålsfjädrarne. Stjertpennorna utåt vackert rostfärgade med några uddiga, svarta tvärband och hvita spetsar, som blifva större på de yttre; grundfärgen på de tre yttersta hvit, med svarta tvärband vid roten. *F. M.*

Hanen och *honan* äro lika tecknade, den senare vanligen något större; de *gamla* foglarne hafva mera markerade tvärband på underlifvet, än de *unga*, som ofta der äro ofläckade; detta inträffar likvisst äfven med de gamla i deras *höstdrägt*, som hufvudsakligen är af samma färgteckning, som ofvanbeskrifna vårdrägt, blott något mörkare, eller af mindre klara färger; vingpennorna rent svarta och de hvita ändkanterna på vingtäckarne hela, samt än mera hvita än om våren.

De **unga** foglarne om hösten skiljas från de gamla blott genom mera böjlig näbb och tjockare ben, mindre hvitt på vingtäckarne, men mera på underlifvet.

Dubbla beckasinen har ett vida mindre utbrednings område än morkullan, men inom detta förekommer den ställvis och vissa år i ett större antal individer än denna. Den häckar uti Sibirien, i största mängd omkring Obflodens öfre lopp, uti Ryssland, Östersjöprovinserna, Polen, Galizien, Ungern och norra Tyskland; ännu i Holland finnes den sällsynt, men icke längre vesterut; vidare häckar den i Danmark och Skandinavien, i Norge till Tromsö och i Sverige ungefär till 65:te breddgraden. — Sträcktiden går arten äfven genom England och Frankrike. Vintern tillbringar den i Medelhafsländerna, isynnerhet de östra, i norra Afrika och sydligare Asien.

Uti Finland förekommer arten veterligen blott i landets södra del, och utom på vissa gynnsamma lokaler finnes den öfverallt blott till ringare antal; under vissa år är tillgången dock rikligare. — Från Åland anföres den af *Bergstrand.* *J. J. Mæxmontan* säger*), att den i Åbotrakten vissa år är tillfinnandes i temlig mängd och nämner såsom goda jagtplatser utflödet af Pemar å, vid Wiksbergs och Meltola säterier, äfvensom Saguvikens uppgrundade stränder nedanom Tappila säteri; bekanta äro äfven andra platser längre bort utefter kusten, mot Nystad och Björneborg; tillgången på dubbla beckasiner derstädes är likväl olika under särskilda år; så t. ex. fanns fogeln år 1850 i öfverflöd *(J. J. M.).* Äfven vid mynningarne af Salo och Koskis åar finnes den *(Bonsd.)* liksom också uppå ängar längs Kumo elf ända till Hvittis, ehuru till mindre antal *(Lydén)*; i Nyland är den ej heller allmän och ännu på 1840-talet sköts den vid Gloet vid Helsingfors *(M. v. W.)*; i trakten af Nyslott är den sällsynt och funnen häckande i juli 1871 på Tiittala egendom i Sulkava s:n af *Lindforss.* I Kuopio-trakten är den veterligen blott en gång skjuten, i augusti för flere år tillbaka af *J. v. Wright.* I finska och ryska Karelen är den icke anmärkt. Den enda trakt der den uppgifves förekomma ymnigare är den vidsträckta ängsmark, som genom Wuoksens fällning uppstått på Karelska näset invid Ladoga. *Tengström* meddelar härom följande. „På de vidsträckta, nästan oöfverskådliga Suvanto ängarne i Metsäpirtti kapell förekommer dubbla beckasinen, på finska kallad *tuppeli* **), vissa år under höstflyttningen i största mängd, och blir då föremål för en ganska lönande

---

*) Sv. jäg. förb. tidskr. 1865 sid. 83. — I samma tidskrifts sjunde årgång, 1869 sid. 162, uppgifves dubbla beckasinen vissa år finnas ännu vid Kronoby, 13 mil norr om Wasa *(Herpman)*, hvilket måhända undantagsvis torde vara fallet. *Alcenius* upptager den ej derifrån.

**) Ett finskt uttal af *dubbel* beckasin. *Utg.*

och intressant jagt för stående hund, hvarvid ofta af en enda jägare 50 à 60 par om dagen nedläggas. Det höga pris hvartill fogeln i början af sträcktiden betingar sig i Petersburg, uppgående ända till en rubel silfv. paret, har lockat ganska många af Sakkola sockens allmoge att gripa till bössan och bland dem skapat flere utmärkta och skickliga skyttar. Till dessa jagter, som vid passande frostfri väderlek räcka en eller par veckor, infinna sig vanligtvis äfven talrika jägare från Petersburg och närliggande orter. Bland de bästa „*tuppeli*-år“ var året 1867, då många tusendetal fälldes; på de senaste åren har jagten varit mera dålig utom år 1870, då åter riklig tillgång fanns under varm och gynnsam väderlek en längre tid.“

Företrädesvis uppehåller sig dubbla beckasinen på våta, öppna ängar, med omvexlande torra platser; den synes i allmänhet mindre än de närstående arterna vara beroende af vatten, men besöker likvisst äfven stränderna af åar, bäckar m. m. under morgon och aftonskymningarne. Den flyger mindre skarpt än horsgöken och skiljes derunder från densamma genom sin mera plumpt byggda kropp, äfvensom derigenom, att den åstadkommer ett eget dån med vingarne, då den anstränger sig till skarp flygt vid första uppflygandet låter den ibland höra ett kort *bäd*, *bäd*, *bäd*, men under den till hög grad af extas drifna leken om våren har den ett alldeles egendomligt läte. Under lifliga åtbörder skola foglarne då stå uti en der och hvar afbruten linie, medan de emellanåt uppflyga och efter en liten kretsformig utflygt återkomma samt gifva ett fint hvisslande ljud, åtföljdt af ett knäppande med näbbarne; lätet återgifves med ett upprepadt *dy dy di dytteraraa*. De äro derunder mycket litet skygga, men sällskapliga, ehuru de eljest mest hålla sig för sig sjelfva.

Angående denna arts lefnadsförhållanden och jagten på densamma finnes uti *Svenska jägare förbundets nya tidskrift* för år 1863 en omständligare, särdeles intressant redogörelse af d:r *J. W. Lindblad.*

26. Scolopax gallinago Linn. Enkel beckasin, horsgök. Taivaan-vuohi, taivaan-jaara.

Artm. *Näbben mer än dubbelt så lång som hufvudet; öfre kroppsdelarne och halsen spräckliga och fläckiga af brunt och svart, underlifvet ofläckadt, hvitt; längs hjessan ett och längs ryggen fyra gula längdband; vingtäckarne med två hvita spetsfläckar; hakan, underlifvet och utfanet af yttersta ving- och de yttre af de 14 stjertpennorna hvita.*

Längd: $10^1/_2$—12 tum, vingbr. 18 tum.

Lokala namn. Svenska: himmelsget (Österb., *Sadelin*), mäkel-bäss (Jakobstad-skären, *Z. Schalin*). — Finska: isompi taivaan-vuohi eller -jaara; taivaan mäkärä (lappm., *Fellm.*; vanha piika (Pudasj., *Brander*), ukon oinas (Soukelo i ryska lappm., *Malmberg*).

Beskrifning. Näbben svag och mycket lång, längre än hos någon af våra öfriga arter eller $2^3/_4$ tum, till färgen gråaktigt liffärgad och småningom mot spetsen svartaktig; hos ungfoglar rödaktigt grå, inunder mot roten grönaktig, men äfven hos dessa mörk i spetsen; benen grönblåaktigt liffärgade, på lederna mera grönaktiga; tarsen 13 lin. hög, mellantån med nagel 15 lin.; iris brun.

Från näbbroten öfver midten af pannan och hjessan går ett svartbrunt band med rostbruna småfläckar, hvilket snart blir bredare och intager hela öfre delen af hufvudet, samt delas af ett längs midten af hjessan gående ljust rost-

gult band; ytter om detta mörka bälte går ett annat ljust rostgult band från näbbroten öfver ögat ut på nacken; dessa tre ljusa band på hufvudet äro framtill ljusare och renare, baktill mera rostfärgade och något fläckiga; på tyglarne och otydligt ännu bakom ögonen löper ett svartbrunt band; på öfre delen af örontrakten äfven ett mörkt tvärband; hakan ofläckad hvit, med starkare eller svagare anstrykning af rostfärg. Kinderna, halsen och kräfvan ända ned på sidorna af bröstet på ljust rostgul bottenfärg, starkast på bakhalsen, fläckiga af svartbrunt; på halsen äro fläckarne längsgående, blifva större ned på kräfvan, samt öfvergå till tvärband på sidorna af bröstet, kroppen och gumpen; midten af bröstet och magen äro rent hvita, ofläckade. Framryggens och skuldrornas fjädrar något långa, svarta, med smala, rostfärgade fläckar på sidokanterna, på yttre delen med en bred, ljus, ockragul utkant; då fjädrarne hafva sitt naturliga, ordnade läge, bildas derigenom fyra ljusa band, tvenne bredare på ömse sidor om ryggen och två andra på skuldrornas utsida. Bakryggen matt brunsvart, med strödda hvita och rostgula tvärfläckar; öfvergumpen och öfre stjerttäckarne på rostgul bottenfärg med oregelbundna, svarta tvärfläckar, de undre täckarne äfvenså, men på hvitaktig bottenfärg. Stjertpennorna inåt svarta, för öfrigt vackert rostfärgade med böjda svarta tvärband och fläckar, samt svarta spolar, de yttre pennorna ljusare, med slutligen hvita utfan och spetsar; den lilla styfva pennan framom första långa vingpennan är hvit mot basen och längs spolen svart. De yttre handpennorna svartgråa med vid basen hvitgråa spolar, den första med hvitaktigt utfan, de kortare med hvitaktiga spetskanter; armpennorna äfven gråsvarta med hvita ändkanter; inre vingpennorna af ryggens färgteckning med ljust rostgula eller hvitaktiga ändkanter och på svartbrun botten med rostfär-

gade, bugtiga tvärband och fläckar. Vingtäckarne svartbruna, de stora med hvitaktiga spetsar, afbrutna genom den mörka spolen, samt med rostbruna tvärband, de mindre dunklare kantade och ofläckade; vingpennorna inunder glänsande brungråa, på infanet hvitaktigt marmorerade; undre vingtäckarne hvita med mörka, snedt stående tvärfläckar. *F. M.*

Den något större *honan* är lika tecknad som hanen, hvilken efter höstruggningen har starkare metallglans på ryggens och skuldrornas fjädrar; *vår-* och *höst-drägterna* äro hvarandra temligen lika, den senare har dock längdbanden på ryggen och skuldrorna mera rostgula.

Äfven **ungfoglarnes** drägt är af samma, ehuru mindre rena färger, har smalare längdband och på skulderfjädrarnes breda, ljusa utkanter finnes åtminstone stundom ytterst ett fint svart streck; alla vingtäckare ljust grågult kantade, och derinom tecknade med svarta och rostfärgade bågband, med undantag af de helt små, som äro svartbruna med ljusare grågul kantning. Om hösten igenkännas dessa genom sina tjocka, mera grönaktiga ben, hvilka dessutom likasom näbben äro mjukare.

Dundrägt. Ofvan rostbrun och svart, prydd med hvita dunspetsar, som bilda långs gående, breda band; en fläck vid pannan och armen vackert ljust mahognybruna; pannan utmärkt genom två svarta och två hvita tvärstreck; under ögat finnes en större svartkantad fläck *(Meves)*. Undersidan hvit; näbben orent köttfärgad, iris gråbrun, benen rödaktigt hvita. *(Naumann)*.

Af alla våra *Scolopax* arter har denna den vidsträcktaste utbredning och är temligen allmän öfverallt der den förekommer. Den häckar förnämligast i norra hälften af Europa från Lappmarken och Island ned i mellersta Tyskland och Frankrike, men äfven sydligare till mindre antal,

t. ex. i Ungern, Geneve dalen, Provence och uppgifves göra det till och med i norra Afrika. I norra Sibirien finnes den äfven ända till 70° n. br. — Nästan hela öfriga delen af gamla verlden besöker den sträck- och vintertiden; den öfvervintrar ofta redan i England och mellersta Tyskland, men sträcker äfven långt in i Afrika, enl. *Naumann* till Kaplandet; i Asien går den till de sydligaste delarne. I Nordamerika företrädes den af en geografisk underart *Sc. Wilsonii* Gr.

Hos oss häckar den temligen allmänt i nästan alla delar af landet. Den anföres från flere ställen på Åland (*Moberg*, Klim. iaktt.) och om dess förekomst i sydvestra kustlandet yttrar *J. J. Mæxmontan* detsamma, som om föregåendes art. Här och der ehuru ej i mängd häckar den i Uskela *(Bonsd.)*, Yläne *(Sbg)*, vid Björneborg *(Grönfeldt)*, i Hvittis *(Lydén)* och i Helsingforstrakten *(M. v. W.)*; den finnes allmänt vid Kexholm *(Tystr.)*, sparsammare norr om Ladoga *(H. Backm.)* och är observerad i ryska Karelen af *J. Sahlberg* (*Kessler* upptager den icke derifrån). På många ställen är den mycket allmän i det inre landet, i Tavastehustrakten, Leppävirta, äfvensom i alla socknar af norra Savolaks *(Aschan* och *J. v. W.)*. I Kajanatrakten häckar den här och der *(Mgrn)* äfvensom mellan Wasa och Gamla Karleby *(Alcenius)*, och är temligen allmän vid Uleåborg *(Br. Nyl.)* samt i Pudasjärvi *(Brdr)*. Sällsyntare förekommer den i lappmarken, men finnes dock i Muonioniska *(Sbg* och *Pn)* och norrut der och hvar till 69:de breddgraden vid Enare *(Malm)*; från Utsjoki finnes den icke antecknad. I ryska lappmarken är den enligt *Middendorff* sällsynt; han fann blott enstaka exemplar på tre ställen och betviflar, att de häckat der. *Schrader* säger likväl, att den var allmän, men nämner ingen närmare lokal; i fall denna uppgift gäller ishafskusten och arten ej skulle häcka i Utsjoki äfvensom

ryska lappmarken, så utgör häckningsplatsen vid ishafvet en fortsättning från dem på norska kusten, der arten går upp till ryska gränsen.

Till vårt lands olika delar kommer arten ungefär på följande medeltider:

till sydvestra kustlandet .	sista veckan i april.
„ södra Nyland	omkr. d. 1 maj.
„ Åland	första dagarne af maj.
„ mellersta Finland . .	d. 4—9 maj.
„ Uleåborgs trakten . .	medlet af maj.
„ polcirkeln (Rovaniemi) .	d. 19—22 „
„ lappmarken	i slutet af maj och början af juni;

ofta kommer den förr, än snöfria ställen förekomma på marken.

Uti nyländska skärgården, på Kardrag gård i Borgå s:n har *Aschan* funnit bo med 4 ägg redan i medlet af maj år 1863, äfvensom halfrufvade ägg den 7 juni 1871 vid Jännevirta nära Kuopio. Om hösten qvardröjer den ej hos oss så länge, som morkullan, men finnes dock ännu i slutet af september månad i södra delen af landet.

Enkla beckasinen uppehåller sig på våta starrängar, myrar och öppna kärrkanter; från sina samslägtingar skiljes den lätt derigenom, att den vid olika tillfällen låter höra olika läten. Dess vanliga ljud, då den uppskrämd flyger pilsnabbt och i ziczac utmed en äng eller dylikt, är ett *kätsch kätsch.* Ett helt olika läte har den under sina sträcktåg om nätterna, nemligen ett hest *greckgeckgäh* och ett starkare *zipp* eller *sipp (Naum.).* Ännu ett annat läte får man höra om våren under parningstiden, nemligen ett ofta upprepadt *vittja vittja*, hvarunder fogeln flyger upp högt i luften för att derefter pilsnabbt skjuta ned med fladdrande vingar; dervid höres ett besynnerligt, förut ofta omtvistadt läte, som liknar ett bräkande eller gnäggande och förskaffat fogeln det

svenska namnet *horsgök* (hästgök) och *himmelsget* samt det dermed liktydiga finska *taivaanvuohi*. Detta ljud uppkommer genom luften, som hastigt pressas mellan de starkt utbredda yttre stjertpennorna, under det fogeln i sned riktning skjuter nedåt; man kan på experimentel väg åstadkomma ett dylikt med en lös fogelstjert (Jfr *Meves*, K. V. A. förh. 1856 sid. 275).

Anm. *Kaup* har under namn af *Scolopax Brehmii* beskrifvit en form af denna art *med 16 stjertpennor* likasom hos dubbla beckasinen. *Lilljeborg* har funnit ett exemplar af denna form i närheten af Archangel; — hos oss är den veterligen ej anträffad men rekommenderas våra jägare till närmare uppmärksammande.

27. Scolopax gallinula Linn. Halfenkel beckasin. Pieni kurppa.

Artm. *Hjessan mörk, utan ljust längdband; öfre kroppsdelarne fläckiga och spräckliga af rostbrunt på svart, metalliskt skiftande botten och tecknad med fyra gula längdband, bröstet mörkt småfläckigt, underlifvet hvitt; stjertens 12 pennor svarta med roströda fläckar.*

Längd: 8—8½ tum, vingbr. 15 tum.

Upptages ibland såsom eget underslägte: *Lymnocryptes* Kaup. — Finskt namn: Pienempi taivaan-vuohi l. -jaara.

Beskrifning. Den bakom spetsen något nedtryckta näbben är 1¾ tum lång, vid roten 4 lin. hög och hälften så bred, smutsigt gulaktig, framåt mörkare och vid spetsen svartaktig; tarsen en tum hög, mellantån med klo 1¼ tum; benen gråaktiga, på ledgångarne grönaktiga; iris brun.

Från näbbroten går öfver pannan ett svartbrunt band, hvilket tilltager i bredd på hjessan, går bakåt på nacken och har smala rostfärgade fjäderkanter; ytter om detta går från näbben öfver ögonen och nedåt nacken ett bredt ljus-

rostgult band, som framtill är ljusare, bakåt mera rostfärgadt, samt liksom tudeladt af ett smalt, mörkt och småfläckigt band; tyglarne svartbruna; ett annat, mindre sammanhängande band går från underkäksroten, tilltagande i bredd på kinderna, ut på den ljusa, småfläckiga örontrakten; vid sidorna af den gulhvita, ofläckade hakan finnes ett af helt små fläckar bestående ganska smalt band från underkäksroten nedåt. Halsen bakom på rostfärgadt grå botten fläckad af mörkt och hvitt; på halssidorna äfvensom på kräfvan är grundfärgen mera grå och de svartbruna fläckarne glesare, der och hvar med litet rostfärg; i midten är grundfärgen hvitare på framhalsen med tätare småfläckar; dessa upphöra småningom på bröstets sidor ned mot det hvita underlifvet, men fortsättas på kroppssidorna och bakre vingskylarne, der de tilltaga i storlek. På framryggen och skuldrorna äro fjädrarne i förhållande längre och smalare än hos de andra arterna af slägtet; deras svarta grundfärg skiftar skönt i grönt, blått och purpurfärg, samt de rostfärgade eller starkt rostgula, smala tvärfläckarne och vinkliga banden i purpurrödt och kopparfärg, isynnerhet vid stark dager; yttersta kanten af de mindre skulderfjädrarne smalt hvit, de stora äro utmärkta af en bred rostgul kantning på ena fanet, bildande tvenne längs ryggen gående, breda, och ytter om skuldrorna tvenne smalare ljust rostgula band, alla sträckande sig långt bakut. Bakryggen svart med violett metallglans och fina, hvita fjäderkanter; gumpen och öfre stjerttäckarna äfven svarta, metallglänsande, på infanet med oregelbundna, rostfärgade tvärfläckar, på utfanet med hvit kantning; undre stjerttäckarne hvita med mörka spolfläckar. Vingtäckarne svartbruna med ljusare kantning, de stora med hvita spetsar; de öfre af dem äfvensom inre vingpennorna svartbruna, med fläckar och kantning af rostfärg; armpen-

norna brungråa, med hvit spetskantning; handpennorna äfven svartbruna, de kortare med hvita kanter i spetsarne; de yttre vid basen på utkanten hvita, sedermera ljusbruna. Stjertpennorna svarta, i spetsen roströda, de mellersta till midten med tvärband af samma färg, utåt småningom öfvergående i längdband, nemligen på utfanet; yttersta spetsen af dessa pennor hafva hos de flesta individer en liten hvit fläck, då pennorna ännu äro nya. *F. M.*

Af denna art är *honan* något mindre än *hanen*, men båda könen äro lika tecknade, dock så att *hanens* fjädrar hafva starkare glans. *Vårdrägten* skiljer sig obetydligt från den nya om *hösten,* hufvudsakligen endast derigenom, att fjädrarne till den senare isynnerhet hos *unga* foglar hafva bredare hvit kantning på hufvudets sidor, kräfvan och bröstet framtill, hvarigenom de svartbruna fläckarne der mindre synas.

Denna lilla, särdeles vackra beckasin har nästan lika vidsträckt utbredning som horsgöken, men förekommer till vida mindre antal, samt i allmänhet mer ostligt. Häckande finns den i Sibirien ända från 70° n. br., sällsyntare dock uti södra delen, vidare i norra Ryssland och Skandinavien; mycket enstaka häckar den uti norra Tyskland och på britiska öarne, någon gång ända uti södra Europa (Geneve). — Under sträcktågen besöker den alla delar af södra Europa, isynnerhet Grekland, drager sig i Afrika vesterut ända till Senegambien och österut till mellersta Nilen, samt i Asien till dess södra delar; redan i Tyskland öfvervintrar den likväl också samt anträffas i Skåne ännu mot midvintern.

Hos oss är den funnen i de flesta delar af landet, men är öfverallt ganska sällsynt och litet känd, förmodligen emedan hon ej är så lätt åtkomlig bland högt gräs och kanske äfven förvexlas med föregående art *(Asch.)*. I Uskela (Koskis gård) är den observerad af *J. v. Wright* den 24

apr. 1851 *(Klim. iaktt.)*; stud. *Lydén* har iakttagit den i Hvittis och mag. *Grönfeldt* vid Björneborg. Uti Nyland är den skjuten den 18 maj 1851 i Helsinge *(Ekebom)* samt några gånger vid Helsingfors, nemligen den 10 maj 1846 och af hr *B. B. Brenner* den 28 okt. 1850 *(F. M.)*, samt den 16 maj 1849 af hr *H. Alopæus* och den 2 sept. 1845 i Esbo af hr *H. Wetzer (Z. M.)*; den 7 okt. 1851 skjöts den i Borgå s:n (Boe gård) af *Aschan*. *Tengström* har högst sällan observerat den om hösten vid Kexholm och *H. Backman* norr om Ladoga*); uti Petrosavodsk har apoth. *Günther* egt ett exemplar från orten och nordligare i ryska Karelen fann *J. Sahlberg* den häcka i trakten af Wigfloden. Vid Nyslott har *Lindforss* funnit den en gång och *J. v. Wright* säger den vara sällsynt och tillfälligtvis förekommande i Kuopiotrakten (antecknad d. 2 maj 1826 af *M. v. W.* vid Haminanlaks, och den 23 maj 1848 i Rautalampi af *J. v. W.*). Äfven vid Kajana är den en gång erhållen i augusti 1860 *(Mgrn)* och i södra Österbotten sköt *R. Alcenius* den år 1862 i Teerijärvi. Uti Muonioniska sågs den i början af juni 1867 *(Sbg* och *Pn)*, och i ryska lappmarkens sydvestra del observerades den vid Kantalaks samt på ostkusten vid Deveatoi af *Sahlberg* och *Malmberg* **). Vid ishafskusten fann *Schrader* den icke inom vårt område, men väl straxt vester derom uti Vestfinmarken vid 70° n. br. — Den är sålunda oftare erhållen i sydliga och östra trakterna af landet än i de vestra, och torde egentligen häcka i de nordligare delarne. Att döma af ofvanstående data ankommer den till vårt land i början eller förra hälften af maj och flyttar bort i september och oktober.

---

*) Vid Petersburg uppgifves den äfven häcka.

**) *Middendorff* omnämner den icke från lappska halfön. *Meves* anför den häckande vid Archangel.

Likasom föregående art uppehåller sig denna på våta ängar och betesmarker, med omvexlande sumpiga ställen och grunda vatten med mjuk botten; under de ljusa nätterna kommer den fram äfven till öppna stränder. Det läte, som den vid uppflygandet om aftonen låter höra är ett fint, skarpt pipande liknande nattlapparnes, stundom äfven ett svagare *ähtch*. Äfven af denna art får man om våren höra en slags sång, hvilken återgifves med ett enformigt i 4 till 6 sekunder fortsatt *tettettettett*, hvarunder foglar flaxar upp och ned öfver en sumpig plats. Detta ljud är dock svagt och höres knappt längre än 100 steg derifrån. (Eft. *Naumann*).

Femte gruppen: Recurvirostrinæ Bonap.
(se sid. 116).

Inom familjen *Scolopacidae* visar denna sista grupp ej allenast väsendtliga afvikelser från de öfriga, utan är äfven den mest fremmande för vår fauna. Närmast står den till slägtet *Totanus*, men den långa egendomligt bildade näbben, benens längd och beklädnad, samt simhuden mellan tårna tillåta ej gerna att med någon af de föregående grupperna sammanföra det enda slägte, som i norden representerar gruppen. I sydligare länder finnes ett annat slägte *Himantopus* med rak näbb och hudveck blott mellan tårnas bas samt utan baktå. — Endast en art uppgifves vara funnen inom vårt område.

Skärfläcke-slägtet (Recurvirostra Linn.).

Näbben *lång, svag, ända från roten nedplattad, mot spetsen fint tillspetsad och böjd i båge uppåt, samt mjuk; öfverkäkens fåra räcker icke till midten af näbben.*

Näsborrarne *smala, belägna nära pannan invid käkkanten, omslutna af en hinna.*

Benen *höga och smala, från sidorna hoptryckta, nakna högt öfver hälleden; tarsernas hudbeklädnad delad nätformigt i sexkantiga eller afrundade figurer, större på fram- än baksidan; på de nakna delarne af underbenet är huden odelad.*

Tårna *tre framåt, kortare än tarsen, under hela sin längd förenade med hvarandra genom en djupt urringad simhud; baktån liten, rudimentär, högt sittande.*

Vingarne *temligen långa, spetsiga; första pennan längst.*

Stjerten *består af 12 pennor.*

Fjäderklädnaden är tät och dunrik; den ömsas genom ruggning blott en gång om året; *Naumann* uppgifver dock, att blodpennor förefinnas äfven om våren, i hvilket fall ruggningen vore dubbel, ehuru endast partiel. De få till detta slägte hörande arterna finnas i olika delar af jorden; de uppehålla sig i allmänhet på hafsstränderna; i Europa finnes blott en art:

Recurvirostra avocetta Linn. Skärfläcka.

Artm. *Hvit, med svart hjessa, bakhals och band öfver skuldrorna samt vingarne.*

Längd 18 tum, vingbr. 30—32 tum.

Beskrifning. Näbben temligen lång från roten utåt rak, dess yttre smala del starkt uppåt böjd, till färgen svart; benen ljust blygråa, tarsen 3—3½ tum hög; iris brun.

Gammal fogel. Näbbroten omgifves upptill af ett hvitaktigt band hela hufvudet ofvanom ögonen och ned på nacken, samt bakhalsen ända till framryggen svarta; öfriga hufvudet, halsen, hela ryggen, öfvergumpen, samt stjertpennorna och alla undre kroppsdelar rent hvita. Längs skuldrornas inre, mot framryggen vettande del löper ett snedt utifrån inåt och bakåt gående, skarpt begränsadt, svart band, som bakåt fortsättes

bredvid det på motsatta sidan; den öfriga delen af skuldrorna hvit, bildande en fram- och bakåt tillspetsad fläck, hvilken nedåt åter begränsas af de svarta vingtäckarne. Ytter om det härigenom bildade sneda längdbandet öfver den hoplagda vingen synas de hvita arm- och inre vingpennorna, af hvilka sistnämnda några vid roten hafva en brunaktig anstrykning; handpennorna svarta, närmast basen hvita, småningom tilltagande, så att den 8:de är blott i spetsen svart; vingkanten hvit. *Z. M.*

Denna drägt bära begge könen sommar och vinter; *honan* har dock såväl de hvita som svarta färgerna mindre rena och är äfven mindre än *hanen*, samt har kortare näbb och lägre ben.

Ungdrägten har alla de svarta partierna brunsvarta med ljusbruna fjäderkanter; de hvita kroppsdelarne hafva en gulaktig anstrykning; färgen på kalotten mörkbrun, mindre utbredd; öfver ögonen går ett ljusbrunt band och örontrakten är skuggad med samma färg; såväl fram- som bakom ögat finnas mörka fläckar. *(Naumann).*

Dundrägt. Ofvansidan ljusgrå med rostgul anstrykning; svarta äro ett streck från näbbroten öfver hjessan samt ett genom ögat, en rad större fläckar längs öfvergumpen och ett bredt band på bakkroppen på gränsen mot den hvita undersidan; antydda äro äfven några fläckar på skuldrorna och låren; benen klart blyblåa, näbben blysvart. *(Meves).*

Skärfläckan tillhör mellersta och södra delarne af Europa och mellersta Asien. Den vistas på vår verldsdels hafsstränder från södra Östersjön och Nordsjön, ända till Frankrikes och Spaniens södra kuster, och i stor mängd omkring Svarta hafvet, samt uppgifves häcka äfven i Algier. I kontinentens inre vistas den äfven vid Ungerns större insjöar, i Banatet, omkring Kaspiska hafvet och steppernas sjöar samt

i Asien uti södra Sibirien. Vintern tillbringar arten i stort antal i Afrika, äfvensom i södra Asien. — Inom Skandinavien finnes den i södra Norge och på Öland häckande, men för en tid sedan förekom den äfven på Gotland; den finnes också på Ösel och vid Liflands kust. *)

Egentligen tillhör den ej mer vårt nordiska land, men upptages dock här, emedan vi hafva några, om ock osäkra uppgifter om dess förekomst. — I sin förteckning öfver Ålands foglar anför *Bergstrand* den såsom funnen i Lemland, den sydligaste af Ålands socknar, men säger ej om uppgiften grundar sig på egen observation eller någon mer eller mindre tillförlitlig utsaga. Framl. statsrådet *A. v. Nordmann* säger uti sin sons förteckning, att efter den beskrifning, som hr *Ekebom* gifvit honom på en uti (Nyländska) skärgården observerad fogel, det ej kunnat vara någon annan än denna art. Uti zoologiska museum har skärgårdsfolk äfven någon gång påstått sig hafva igenkänt fogeln. Det är sålunda ej osannolikt, att arten verkeligen ibland förekommit uti vår yttre skärgård, om ock såsom en sällsynt främling.

Fjerde familjen: Tranor, Gruidae (se sid 64).

Näbben *stark, af hufvudets längd eller längre;* näsborrarne *belägna mot midten af näbben, öppna;* benen *långa och starka med medelmåttiga tår, förenade vid basen genom en hud, baktån kort, högtsittande, klorna spetsiga och krökta, på intån störst;* vingarne *långa, rundade; stjerten består af 12 pennor.*

Den sista familjen af de snäppartade vadarne bildas af tranorna. De äro till kroppen de största vadare och påminna äfven eljest om de storväxta, starknäbbade foglarne i

*) *Russow,* Dorpater Sitzungsberichte, 1870 sid. 154 och 163.

den andra hufvudafdelningen af ordningen, och särskildt om storkarne. Likväl böra de i följd af sitt lefnadssätt, samt bildningen af näbben och tårna dock hellre räknas till de snäppartade vadarne, bland hvilka de således måste uppföras såsom en egen familj. Tranorna äro utbredda till de flesta delar af jorden; hos oss finnes blott en art af

Tran-slägtet (Grus Pall.).

Näbben *lika lång eller längre än hufvudet, stark, rät, mera smal än hög, ofvan vid roten platt, framtill hoptryckt och småningom afsmalnande mot den trubbiga spetsen; näsgropen bred, gående från roten utöfver midten; käkkanterna inböjda och skarpa; båda käkarne lika starka; munviken icke gående så långt som till ögats framkant.*

Näsborrarne *temligen aflägsnade från pannan, belägna vid gränsen mellan första och andra tredjedelen af näbben, aflångt ovala, genomsigtiga, ofvan och baktill omgifna af en mjuk hinna.*

Benen *mycket höga, starka och nakna högt öfver hälleden; af de tre temligen starka* framtårna *äro den yttre och mellersta till första leden förenade genom en hud;* baktån *liten, belägen högt upp, så att endast spetsen af dess klo når marken;* tarserna *framtill och tårna ofvan täckta af tvärplåtar, på öfriga ställen nätlikt delad i afrundade eller 6-kantiga fjell; klorna korta, lindrigt böjda och spetsiga, intåns störst.*

Vingarne *stora, långa, breda, med mycket långa öfverarmben, så att på den hoplagda vingen spetsarne af de inre vingpennorna betydligt öfverskjuta handpennorna; af dessa senare är den första kort, den 2:dra något längre, och den 3:dje längst; de innersta vingpennorna*

jemte deras täckare mycket förlängda, veka och bågformigt nedåtböjda öfver stjerten.

Stjerten *kort och afrundad, bestående af 12 pennor.*

Tranorna, Europas största vadare, äro särdeles ståtliga foglar, oaktadt deras färgteckning är temligen enkel och anspråkslös. Hufvudet är litet och prydes hos några sydligare arter af hvarjehanda fjäderbuskar. Båda könen äro lika tecknade, men honan är något mindre än hanen; ungarnes drägt afviker ej heller mycket från de gamlas; engång om året inträffar ruggningen. De häcka på öppna kärr och myrar, hvarefter de samlas och flytta i större eller mindre flockar till varmare länder för att tillbringa vintern. Flygten är hög och lätt; på marken gå de långsamt och med afmätta steg. Till sina förmögenheter äro de högt utvecklade, kloka och begåfvade med många intellektuella egenskaper, samt blifva i tamt tillstånd mycket tillgifna sina egare; i fritt åter äro de i hög grad skygga och vaksamma. Lätet är starkt och genomträngande samt höres på längre afstånd, än man är i stånd att se fogeln sjelf. Såsom födoämnen hålla de till godo med olika slags växtdelar, frön, blad och rötter, samt smådjur, såsom insekter, maskar, mindre amfibier o. d. De lefva i engifte, häcka på marken och begge makarne uppföda ungarne gemensamt. Vi hafva i vår fauna endast en art.

28. **Grus cinerea** Bechst. **Trana. Kurki.**

Artm. *Askgrå, hufvudet ofvan nästan naket, betäckt af borsthår, till färgen likasom framhalsen svart; hjessan baktill röd; halssidorna hvita; de innersta vingpennorna böjda, med krusigt fan.*

Längd: 3 fot 10 tum, vingbr. 6 f. 10 t. till 7 fot. — *Ardea grus Linn.*

Beskrifning. Näbben öfver 4 tum lång, dess inre del gulgrönaktig, den yttre gul; iris röd; benen svarta, tarsen 10 tum, mellantån kring 4 tum.

Gammal fogel. Ansigtet och hjessan tätt beklädda af svarta glänsande borsthår, bakre delen af hjessan högröd med glest ställda svarta hår; derifrån går ett svart band utmed nacken, hvilket på bakhalsen afsmalnar och försvinner; från ögonen bakut ett bredt hvitt band, som, ehuru smalare nedåt, fortsättes utmed bakhalsen och småningom förlorar sig i dess askgråa färg; hufvudet framom ögonen, hakan och strupen samt hela framhalsen svarta eller svartgråa. I öfrigt är hela fogeln vackert ljust askgrå; de bakre skulderfjädrarne och större vingtäckarne hafva svarta spolar, de senare med svarta droppformiga spetsfläckar; de inre största vingtäckarne förlängda, bågformigt tillspetsade samt svarta på nästan hela infanet; de sex innersta vingpennorna (hos honan och yngre foglar färre) mycket förlängda, spetsiga med veka spolar, inåt roten med långt och krusigt fan, samt bågformigt nedhängande öfver vingspetsarne och stjerten, hvilken af dem alldeles döljes. Vingpennorna af första och andra ordningen svarta, med svartbruna spolar; stjertpennornas yttre hälft svartgrå, mot basen småningom askgrå. — Begge könen lika tecknade. *F. M.*

Ungdrägten skiljer sig från de gamlas derigenom, att hufvudet är helt och hållet befjädradt, enfärgadt rostgult, likasom äfven nacken och bakhalsen rostgråa; äfven de innersta vingpennorna äro i spetsen rostfärgade. *F. M.*

Anm. Jag har sett en ungfogel, hos hvilken de öfre kroppsdelarne voro öfverdragna med rostbrunt, och hade mörka tvärband; dess hufvud var starkt rostfärgadt. *(M. v. W.)*

Dundrägt. På ofvansidan är det vackra dunet glänsande gulaktigt roströdt; öfver ryggen går ett mörkare längdstreck,

som delar sig på korset i tvenne bakåt gående armar; undersidan ljusare och utan glans. *Meves.*

Man har anmärkt, att tranan om sommaren vore rostbrun på ryggen. *Meves* har ådagalagt, att denna färg uppkommer då fogeln nedsölar sin näbb med starkt jernhaltig kärrmylla och dermed förorenar ryggens fjädrar; detta förhållande har konstaterats genom kemisk undersökning af de bruna fjädrarne.

Vår *trana* eger en ganska vidsträckt utbredning, men endast inom gamla verlden. Från lappmarken, norra Ryssland och Sibirien, med undantag af de mot öppna ishafskusten belägna delarne, sträcker sig dess häcknings område söderut genom hela östra Europa ända mot Tyroler alperna, till Ungern, Donau, Svarta hafvet och Kaukasien; deremot häckar den ej mer i vestra Tyskland, Frankrike eller England; österut går den uti det tempererade Sibirien ända in i Amurlandet*). Inom alla dessa länder är den likväl ej jemnt utbredd, utan saknas i alla bergiga trakter, äfvensom öfverallt der odlingen af kärrmarkerna utträngt densamma, såsom flerstädes i Tyskland. — Dess flyttningståg gå från Norge öfver britiska öarne söderut och i öfrigt genom kontinenten med undvikande af bergstrakterna, hvarigenom arten kommer till nordvestra och nordöstra Afrika samt öfvervintrar uti dess inre delar och i södra Asien.

I mån af tillgångar på lämpliga lokaler kläcker tranan i hela Finland förutom i norra lappmarken och största delen af lappska halfön, der den lärer saknas eller åtminstone ej häcka regelbundet. Icke heller torde den numera kläcka i de mera odlade kusttrakterna, åtminstone ej i de sydvestra *(J. J. Mæxm.)*, men redan i Yläne fortplantar den sig på spridda ställen *(J. Sbg)* äfvensom vid Björneborg *(Grönf.)* och ymnigare i Hvittis på kärr och kärrängar omkring Kumo elf

---

*) I Japan företrädes den af en form med längre näbb, var. *longirostris* Temm.

(Lydén) samt i Tammela *(E. J. Bonsd.)* I Nyland finnes den sparsamt, ehuru flerstädes häckande *(M. v. W.)*, likaså är fallet i Kexholms trakten (Kaukola, *Tgstr*). Uti ännu längre bort belägna delar finnes den till något större antal i hela Karelen samt Savolaks, der den häckar till och med på stora holmar i Kallavesi (*Aschan*, t. ex. på Papinsalo, en mil från Kuopio). Lika talrikt finnes den äfven i alla öfriga delar af mellersta Finland samt i hela Österbotten; till och med på Karlön vid Uleåborg skall den hafva förekommit häckande *(Nyl.)*. I lappmarken fortplantar den sig ännu uti Muonioniska, Kittilä, Sodankylä *(klim. iaktt.)*, eller hela Kemi flods område ända till Sompio *(Fellman)* straxt söder om den landthöjd, som skiljer nämnda flodområde från Enare vattendragen, samt öfverskrider således något 68:de breddgraden; norr om denna vattenskilnad skall den deremot icke mer häcka. I sydvestra delen af lappska halfön är den af *Sahlberg* och *Malmberg* funnen ända till Imandra (67° 20′), men hvarken *Schrader*, *Malm*, *Middendorff* eller *Lilljeborg* omtala den från nordligare trakter.

Regelbundet häckar den sålunda i vårt land nordligare än på något annat ställe i verlden, ty från Muonioniska går dess gräns i Sverige åt sydvest i följd af fjellryggens läge, och i norra Ryssland samt Sibirien sänker den sig äfven åt söder till följd af ishafvets och tundrornas nära granskap. Nordligare än den anförda gränsen visa sig stundom enstaka exemplar, t. ex. i Norge ända uti Ostfinmarken; från vårt område hafva vi äfven en anteckning af prosten *J. Fellman*, att exemplar visat sig i Enare, ja t. o. m. någongång i Utsjoki, men aldrig häckat derstädes.

Tranans ankomst till vårt land inträffar efter ungefärlig medelberäkning de mellersta dagarne af april till nästan hela södra och vestra landet (ända till mellersta

Österbotten), dock något senare till Åland (17—20 apr.); till Savolaks och de öfriga inre delarne samt Uleåborgstrakten kommer den omkr. den 20—23 april, norr derom de sista dagarne af månaden, och till lappmarken (67°—68°) i början af maj (4—12). Ankomstdagarne variera dock för södra Finland under hela april (någongång infaller den redan i slutet af mars) och i norden utöfver medlet af maj månad. — Bortflyttningen om hösten sker enligt ungefärlig medelberäkning i midten af september månad, men fortgår länge nog; en del sträcker vissa år redan i sista veckan af augusti, andra ännu i oktober. Flyttningsriktningen torde inom vårt område merendels alltid vara N—S.

Professor *Sundevall* har (Sv. fogl. 1871 sid. 315—317) lemnat en särdeles intressant redogörelse för tranornas flyttningståg uti Europa till och från Afrika. Enligt denna flytta de som häckat i Skandinavien rätt söderut genom Skåne öfver till Tyskland, isynnerhet Rügen; ett mindre antal passerar äfven danska öarne. Från Finland gå de öfver finska viken och Östersjöprovinserna nedåt och utbreda sig liksom de förra i Pommern; härifrån färdas de mot sydvest genom Sachsen, öfver Nassau och Mains floddal ned till östra Frankrike i stor mängd, vidare öfver Spanien och Sardinien till nordvestra Afrika. De som häckat i norra Ryssland och Polen flytta rätt söderut till Svarta hafvet; vid Donaus delta ansluter sig till dem en mängd, som från Sachsen gått i sydlig riktning genom Bajern och längs Donaus floddal genom Ungern; derifrån flyga de förbi Smyrna, möjligen också öfver Svarta hafvets ostkust, omkring eller öfver Medelhafvets östra del till Egypten, der de följa Nilens floddal och komma till de inre delarne af Afrika. Återtåget mot norden sker om våren längs samma stråtvägar. — Det synes derföre antagligt, att tranorna inslå dessa vägar för

att kringgå Karpatherna och böhmiska bergsbygderna samt Alperna, äfvensom bergen på turkiska halfön och mindre Asien.

Såsom allmänt bekant bilda de under sina flyttningståg tvenne i en vinkel sammanstötande linier med en fogel i spetsen; deras högljudda trumpetlika stämma höres derunder på mycket stort afstånd. Fogeln betraktas af enhvar såsom ett vårens förebud; ofta anlända de hit så tidigt om våren, att de ännu finna större delen af landet snöbetäckt, hvarföre de få hungra och frysa, samt stundom förgås.

Äfven denna stora fogel är ej helt och hållet fremmande för och redlös på vattnet; hr *C. A. Aschan* meddelar härom, att „ej allenast de gamla foglarne sätta sig på djupt vatten ett stycke från stranden, då de vilja afleda hundarne från ungarne, utan äfven dessa simma, ännu icke flygfärdiga, öfver ganska breda sund för att komma i säkerhet."

Sina två stora ägg (enl. *Meves* ibland 3), som till färgen äro grönaktigt gråa eller gulaktigt gråbruna, med bruna fläckar och punkter, lägger tranan på någon gräsig tufva på myren och begge könen rufva dem vexelvis.

Grus virgo (Linn.) Jungfrutrana.

Artm. *Blågrå; bakom hvartdera örat en tofs af långa, smala och glesstråliga, hvita fjädrar; framhalsen svart; de innersta vingpennorna mycket långa, något nedhängande och tillspetsade.*

Längd: omkr. 33 tum. — *Ardea L.*

Hemma från mellersta Asien, trakterna af Kaspiska hafvet och södra Ryssland kommer denna art någon gång vilse till olika delar af öfriga Europa; i Skandinavien har ett exemplar i juni 1857 blifvit skjutet i Nerike, men i Finland är den veterligen aldrig anträffad. Den är den minsta arten af slägtet.

Uti mellersta delarne af Asien, i Mongoliet och Amurlandet, förekommer en trana, **Grus leucogeranus** Pall. som någon gång visat sig också nordligare (Obviken) och flyttar ännu i Wolgatrakterna; denna art

har likväl en gång visat sig ända i granskapet af vårt lands sydostligaste delar, nemligen i närheten af Petersburg. *Pallas* (zoogr. rosso-asiat. II, 1811—31 sid. 105) säger nemligen härom: „etiam Petropoli medio aprilis bigam Leucogeranorum transvolantem vidi et vix dubito, eandem esse avem, qvam, pro ciconia alba habitam, in Japonia hybernare *Valentyn* et *Kaempfer* prodiderunt.“ Såsom en alldeles tillfällig och ovanlig fremling må den derföre här endast omnämnas.

Bland de *svagnäbbade vadarne* (**grallae debilirostres**) bildar den senare underafdelningen, eller de *sumphönsartade vadarne* (**paludicolae** sid. 64), en enda familj, hvilken inom hela klassen är den femte i ordningen.

Femte familjen: Sumphöns, Rallidae.

Näbben *medelmåttigt lång eller kort, hård och hoptryckt, merendels hög och i spetsen trubbigt tillspetsad;* benen *ganska starka och tjocka, med tre långa, smala, från hvarandra fria tår framåt och en väl utvecklad, temligen lågt sittande baktå, som med* $^1/_2$ *eller* $^1/_3$ *af sin längd stödjer sig på marken;* vingarne *korta eller medelmåttiga, breda och kupiga;* stjerten *kort och mjuk, bestående merendels af 12 pennor.* Kroppen *spenslig, från sidorna hoptryckt; hufvudet litet och halsen af medelmåttig längd.*

De till denna underafdelning och familj hörande foglarne lefva mest på fuktig mark och sumpiga ställen, äfvensom uppå vatten, men alltid på sådana platser der de kunna dölja sig bland sump- eller vattenväxter, i gräs på ängar och på sädesfält; några sätta sig stundom på trädgrenar och många älska buskiga ställen. De röra sig behändigt, gående stegvis eller snabbt löpande och tränga sig lätt mellan tättstående vattenväxter och dylikt för att undgå en annalkande

fara; deremot flyga de dåligt och ogerna. Stadda i nöd kunna alla simma, men flere göra det äfven utan sådan anledning; vid påkommande lifsfara dyka de flesta ganska bra och några söka till och med på detta sätt sin föda ur vattnet. För menniskan dölja de sig sorgfälligt och förblifva orörliga så länge de icke hafva tillfälle att löpa undan. Deras födoämnen äro insekter, larver, puppor, maskar och små blötdjur samt friska växtdelar och frön. De lefva parvis eller allena, bygga sina bon bland säf, som flyter på vattnet, eller bland gräs och lägga många (6—16) ägg, hvilka rufvas af båda makarne. Ungarne öfvergifva boet snart och löpa eller simma bort med föräldrarne. — De hithörande arterna finnas i alla verldsdelar, men gå i allmänhet ej högt upp mot norden; blott en af våra arter är utbredd ända till nya verlden.

De hos oss anträffade arterna *) kunna fördelas i slägten på följande sätt:

A. **Rallinae.** *Pannan befjädrad; tårna utan hudflikar.*

Rallus Linn. *Näbben längre än hufvudet, smal. R. aquaticus.*

Ortygometra Linn. *Näbben kort, tjock. O. crex, O. porzana.*

B. **Gallinulinae.** *Pannan försedd med en naken hudplåt.*

Gallinula Lath. *Framtårna utan hudflikar. G. chloropus.*

Fulica Linn. *Framtårna kantade med hudflikar. F. atra.*

Rall-slägtet (Rallus Linn.).

Näbben *längre än hufvudet, temligen svag, nästan rät eller lindrigt nedböjd, hoptryckt och försedd med hvassa käk-*

*) Inom denna likasom inom småsnäppornas grupp har utg. antagit de af prof. *Sundevall* (Sv. fogl. 1871) föreslagna svenska benämningarne såsom de i allo lämpligaste.

kanter; näsfåran går utöfver halfva näbben och utlöper framtill spetsigt.

Näsborrarne *smala, genomsigtiga, belägna nära näbbroten och omgifna af en hinna.*

Benen *temligen stora och starka, nakna något öfver knäna, de tre framtårna långa, smala och fria; baktån ungefär en tredjedel så lång som tarsen; klorna smala och spetsiga; den veka huden på tarsernas framsida och tårna ofvan täckt af tvärplåtar, på sidorna delad i fina och baktill i gröfre maskor.*

Vingarne *hvälfda, korta, breda och afrundade, med veka pennor och något böjda spolar; första pennan kortare än 2—4:de, hvilka äro lika långa.*

Stjerten *ganska kort, merendels dold under täckfjädrarne, smal och afrundad.*

Fjäderklädnaden hos *rallerna* är mycket mjuk och på de undre kroppsdelarne särdeles tjock. Hufvudet är litet, pannan platt och halsen af medelmåttig längd. De äro af medelmåttig storlek eller derunder, och hanen är större än honan. I allmänhet bära de föga utmärkta färger och begge könen äro lika tecknade, men ungdrägten temligen olik de gamlas. En gång om året inträffar ruggningen. Uti kallare länder äro de flyttfoglar och verkställa flyttningen flygande, ehuru i kortare sträckor. Sitt höga, merendels skarpa läte låta de höra mest om aftnar och morgnar.

Rallus aqvaticus Linn. **Vattenrall.**

Artm. *Ofvan svart med breda olivbruna fjäderkanter, framtill skiffergrå och på kroppssidorna bakåt svart, med hvita tvärband och rostgul undergump.*

Längd: omkr. 10 tum, vingbredd omkr. 16 tum.

Finskt namn: rantakana *(Mbg).*

Beskrifning. Hos de gamla foglarne är näbben 1⁶/₈ t. lång, cinnoberröd med brun rygg och spets; iris gulröd; benen brunaktigt köttfärgade (*Sk. fn.*), tarsen 1⁶/₈ tum, mellantån 2 tum. Hos *ungfogeln* är näbben brun, mot spetsen svartaktig, vid roten blekt röd; iris gråbrunaktig, benen rödgråa (*Naum.*).

Gammal fogel om sommaren. Tyglarne svarta; den skiffergråa pannan är utmärkt af liggande gulbruna och svarta, glänsande borsthår, utgörande fortsättningen af fjädrarnes spolar; hakan och strupen hvitgråa; sidorna af hufvudet, halsen framtill och på sidorna, kräfvan och bröstet ned på underlifvet vackert blåaktigt askgråa eller skiffergråa, på kroppen inunder med rödaktigt gråa fjäderkanter. De bakre vingskylarne jemte gumpens sidor svarta med hvita tvärband och rostfärgade spetsar på fjädrarne; midten af magen med hvitaktigt rostfärgade fjäderspetsar mot undre stjerttäckarne, som äro hvita till större delen. Midten af hufvudet ofvan, nacken, bakhalsen och hela fogeln ofvan, äfven på bakryggen, med svartaktiga fjädrar, som äro bredt kantade med olivbrunt. Hand- och yttre armpennorna svartbruna; vingens framkant hvit och de yttre handpennorna vid basen af utfanet ljusare bruna; undre vingtäckarne gråa, hvitfläckade, de långa armhålsfjädrarne bruna med sneda hvita tvärband. Stjertpennorna likasom ryggens fjädrar svarta med bred, olivbrun kantning. *F. M.*

Efter höstruggningen är denna drägt vackrast, då färgerna äro friska; de skiffergråa partierna på hals och bröst äro då prydda med smala, hvitaktiga fjäderkanter, och rostfärgen på fogelns undre sida är starkare. Könen äro lika hvarandra. Hos mycket gamla foglar går (enl. *Naumann*) längs midten af de svarta tyglarne ett naket gulrödt band,

men förbises lätt, då det från båda sidorna täckes af fjädrarne, särdeles hos honan, som har det helt smalt.

I *ungdrägten* likna de öfre kroppsdelarne de gamlas; hufvudet och de undre delarne äro något olika. Hakan och hufvudets sidor öfver ögonen hvita, närmast till hjessan stötande i rostgult, tyglarne och örontrakten med täta, små, mörka fläckar på gråaktig botten. Halsens sidor och kräfvan samt öfverbröstet rödaktigt gråa med mörka tvärfläckar; midten af bröstet och buken hvita; kroppssidorna rödaktigt hvita med grå anstrykning och mörka tvärband eller fläckar. Gumpen inunder jemte undre stjerttäckarne rödaktigt hvita. Båda könen äro lika tecknade och få sin utbildade drägt efter denna. *Naumann.*

Dundrägt. Svart; näbb och ben rödaktigt hvita; iris grå.

Vattenrallen är utbredd öfver mellersta och södra Europa samt sydligare delarne af Sibirien; mot norden går den till Island, mellersta Skandinavien och Östersjöprovinserna. — En del öfvervintrar i mellersta Europa (någon stannar t. o. m. i Skåne), men flertalet i Medelhafsländerna samt i södra Asien; i Afrika skall den gå ända till de sydliga delarne.

Vår fauna tillhör arten egentligen icke, ty veterligen har man erhållit den här blott en enda gång. Ett exemplar fångades lefvande den 19 april 1844 här i Helsingfors uppå en gård, dit den, utmattad och utsvulten nödgats taga sin tillflykt *(M. v. W.)*; det förvarades först uti hr *Ekeboms* samling, men tillhör numera finska museum. — Flere finska exemplar äro utgifvaren icke bekanta; *Sadelin* upptager väl fogelns namn uti sin *fauna fennica*, men angifver ingen fyndort, hvarigenom hans uppgift snarare synes bero på en förmodan än på något verkeligen erhållet exemplar.

Om sommaren vistas vattenrallen bland högt gräs, säf och buskar på fuktiga ängar och i närheten af vatten, der den om dagen ligger dold, men om natten är i rörelse för att söka sig föda. Han flyger högst ogerna, men löper hastigt och döljer sig skickligt *(Sk. fn.)*; han simmar äfven med lätthet samt bär derunder vingspetsarne och stjerten upplyftade och nickar med hufvudet. Uppskrämd flyr den undan halft flygande, halft springande, och döljer sig ibland växterna, eller stadd i högsta nöd dyker den ned i vattnet *(Naum.)*.

Knarr-slägtet (Ortygometra Linn.).

Näbben *kortare än hufvudet, mera hög än bred, isynnerhet framtill starkt hoptryckt, rät, ofvan och under lika tillspetsad; käkkanterna räta och skarpa; näsgropen framtill grund och afrundad, räckande till hälften af näbben. Pannan ofvanför näbben befjädrad.*

Näsborrarne *aflånga, genomsigtiga, belägna nära pannan.*

Benen *stora och starka, från sidorna hoptryckta; tarsernas hud framtill delad i tvärsköldar, baktill likaså eller nätlikt delad; baktån hälften eller tredjedelen så lång, som tarsen.*

Vingarne *korta, breda mycket hvälfda och afrundade; 2:dra och 3:dje pennan längst; skulderfjädrarne mer eller mindre långa.*

Stjerten *kort, till större delen dold af sina täckare, bestående af 12 pennor.*

Hithörande foglar äro mera småväxta och hafva en från sidorna hoptryckt kropp. De rugga tvenne gånger om året, men vinterdrägten är föga olik sommardrägten och begge könen äro lika hvarandra förutom deri, att hanarne äro något större; ungdrägten afviker något från de gamlas,

och dunungarne äro klädda med svartbrunt dun. De vistas merendels parvis för sig och flytta bort till vintern. Helst uppehålla de sig på sumpiga, med gräs och vattenväxter bevuxna ställen nära vattensamlingar och visa äfven i öfrigt mycken likhet i lefnadsvanor med vattenrallen; den förra af våra två arter håller sig dock mera till halftorra ängsmarker eller sädesåkrar, och är icke så beroende af vattnet. Deras födoämnen äro desamma som föregående arts.

Man har fördelat detta slägte uti tvenne underslägten:

Ortygometra (L.), *Knarrslägtet: skulderfjädrarne förlängda, räckande till vingens spets; tarsernas baksida delad i tvärplåtar. Ort. crex.*

Phalaridium Kaup., *Kärrhöna: skulderfjädrarne af normal längd, tarsernas baksida nätlikt delad. — Ort. porzana (och Ort. parva).*

29. Ortygometra crex Linn. Kornknarr. Ruisrääkkä.

Artm. *Gulgrå med svarta fläckar ofvan samt mörkare tvärband på kroppssidorna; skulderfjädrarne långa, brunröda.*

Längd: 10 tum, vingbr. kring 18 tum.

Ort. et *Rallus crex L.; Crex. pratensis Bechst.,* Holmgr.; *Gallinula crex Lath.,* Nilss.

Benämningar. Kornknarr, åker-, råg- eller ängknarr, rågskära; på finska vanligtvis ruis-rääkkä, äfven tapin-vääntäjä (tapp-vridare).

Beskrifning. Den 7 lin. långa näbben är gråaktigt liffärgad; iris ljusbrun; benen rödaktigt gråa, tarsen och mellantån 1 $1/2$ tum långa.

Gammal fogel om våren. Hakan hvit med rostgul anstrykning; från näbben går genom ögonen och ut på öron-

trakten ett gråaktigt rostgult band; ofvan och under detta äro hufvudets sidor ända öfver ögonen och upp emot hjessan askgråa, hvilken färg är utbredd på kinderna, större delen af halsen och ned på sidorna af kräfvan. Hufvudet ofvan, hela bakhalsen, ryggen och skuldrorna, inre vingpennorna och bakryggen samt öfre stjerttäckarne gulgråa eller olivbruna med svarta fläckar i midten af fjädrarne, bredast på skuldrorna och inre vingpennorna, öfverallt med ljusare, gulaktigt gråa sido- och ljusbruna ändkanter på fjädrarne; stjertpennorna af samma färgteckning. Vingtäckarne rent rostfärgade med hvitaktiga spetsar och tvärband mot ändan af de större; alla vingpennorna utom de innersta mörkbruna med ljusare utfan, den första med hvitgult utfan, de undre vingtäckarne gråbruna med rödbruna kanter, armhålans långa fjädrar af vingtäckarnes färg. Midten af bröstet och buken rent hvita, sidorna på hvitaktig botten med rostbruna, af svart skuggade bågformiga tvärband; gumpsidorna och undre stjerttäckarne hvita med rostgul anstrykning och fläckade med rostbrunt. *F. M.*

Honan skiljes knappt från hanen annat än derigenom, att hon har mindre askgrått.

Om hösten har *gamla fogeln* lifligare färger på öfre kroppsdelarne, isynnerhet rostfärgen på vingtäckarne, hvilka ofta sakna de hvita spetskanterna. Fjädrarne på ryggen och skuldrorna hafva nu bredare olivbruna kanter än om våren. *F. M.*

Ungdrägten, som tillika är fogelns första höstdrägt, skiljer sig från vårdrägten genom en mörkare och brunare färgteckning med bredare olivbruna fjäderkanter på öfre kroppsdelarne; vingarne hafva orenare och blekare färger och undre kroppsdelarne äro ljusare, hvarjemte den askblåa färgen på halsen helt och hållet saknas. Hakan och strupen

hvita; hufvudets sidor ända ofvan ögonen samt ut på kinderna mot nacken ljust gulbruna, halsen nedåt sidorna af kräfvan af samma färg; bröstet och magen på midten hvita; vingskylarne på hvit grund oregelbundet tvärfläckade med svart och rostbrunt; vingtäckarne och skulderfjädrarne rödbruna med tydligare hvita tvärband. Benen och näbben äro mer gråaktiga, än hos gamla foglarne. *F. M.*

Dundrägten är helt svartbrun; näbben svart. — Vid öfvergången till ungdrägten qvarstannar det svarta dunet längst uppå underlifvet, halsens framsida och omkring hjessan. *F. M.*

Kornknarrens häckningsområde sträcker sig öfver större delen af Europa, från polcirkeln *) ända ned emot Medelhafsländerna, samt i Asien öfver sydvestra Sibirien. — Vintermånaderna bebor den Afrika och går, efter hvad det uppgifves ända till Kaplandet.

I Finland finnes den allmänt och temligen regelbundet uti *hela* södra delen, från Åland till Onega, mot norden ännu i Kankaanpää *(Sandberg)*, Nyslott, *(Lindforss)* och Ladoga-Karelen (*Tystr., Backman)*; nordligare är den deremot sällsyntare redan i sydliga Österbotten (i Storå s:n, *Sandberg*) och förekommer temligen sparsamt i trakten mellan Wasa och Gamla Karleby *(Alcenius)*. Omkring Kuopio finnes den icke årligen talrikt, utan blott vissa år hvarefter den åter helt och hållet försvinner från trakten *(J. v. W.)*: under åren 1867—71 har den sålunda funnits allmännare endast åren 1868 och 1871, samt anträffades sistnämnda år häckande vid Kuopio, i Leppävirta och Maaninka *(Aschan)*; t. o. m. uti staden hördes den på en obebygd tomt *(Savander)* **). Vid

*) I Norge går den någongång upp till Trondhjem och är en gång funnen ända vid Tromsö (enl. *Collett*).

**) Deremot har arten icke observerats mer i Sotkamo *(Hollmerus)* ej heller anför *Malmgren* den från Kajanatrakten.

Uleåborg skall den ännu hafva anträffats sparsamt *(Br. Nyl.)*, antagligen likaledes under fördelaktiga år, men nordligare är den iakttagen mycket sällan, ehuru temligen långt uppåt. År 1870 uppehöll den sig hela sommaren i en trakt af Pudasjärvi, i hvilken socken den blott en gång förut observerats *(Brndr)*; samma år fann *J. Sahlberg* den ännu i september emellan Paanajärvi i Kuusamo och Soukelo i sydvestra ryska lappmarken, nästan under polcirkeln; år 1864 anträffades enligt hr *Knoblock* ett bo med 8 ägg ännu uti Muonioniska (68° n. br.), der den för öfrigt ej torde varit observerad.

Till våra sydligaste nejder anländer den enligt ungefärlig medelberäkning den 21 maj, ankomstdagarne variera dock mellan den 17 maj och början af juni; om hösten flyttar den bort troligen i slutet af augusti eller i början af september, men slutar mest att låta höra sig*) redan i början af augusti.

I de flesta språk har fogeln erhållit sina benämningar med anledning af det skarpa, väl bekanta ljud, som den oafbrutet låter höra; aftnar och morgnar samt ibland nästan hela dagen, förutom den varmaste tiden, höres det från ängar med högt gräs, eller om de glesa naturliga ängarne icke lemna fogeln skydd, uti korn- och rågåkrar. I en håla på marken lägger den vanligen 8—10 hvitgula ägg, beströdda med rödbruna och gråa fläckar. Fogeln sjelf visar sig högst sällan; efter ett längre regn händer det stundom, att man får se honom sittande på en mindre sten uti en broddåker eller senare på sommaren uti ett sädesland; han vill nemligen gerna för en stund komma från de våta omgifningarne på marken. Det är fåfäng möda att försöka smyga sig så

*) Detta torde åsyftas med uppgifterna i klimat. iaktt. om artens „bortfärd".

nära honom, att han blir synlig; men på lock, antingen med munnen eller något derför inrättadt instrument, fås han ganska ofta fram till någon öppen, slät mark. För att få honom att flyga upp kan samma metod användas, som nedan omnämnes för följande art.

30. Ortygometra porzana (Linn.) Kärrhöna.

Artm. *Brunaktigt olivgrön; öfre kroppsdelarne, halsens sidor och bröstet beströdda med hvita punkter och streck; kroppssidorna tvärbandade med hvitt och olivbrunt, underlifvet hvitt; yttersta vingpennan med hvit utkant. Längd:* 8½ till 9 tum, vingbr. 15—16½ tum.

Rallus porzanus L.; Gallinula Lath., Nilss.; *Phalaridium Kp*, Sundev.

Småfläckig sumphöna, Nilss.; rörhöna Holmgr.; egentlig kärrhöna Sundev. — Kaisla-rääkkä, pilkka-rääkkä.

Beskrifning. Näbben ¾ tum lång, citrongul, vid roten gulröd, och vid spetsen orent gulaktig; iris kanelbrun; benen gråaktigt gulgröna med mörkare ledgångar; tarsen 1⅜ tum, mellantån med klo 14 linier. — Hos denna art äro benen jemförelsevis gröfre och hafva längre tår än hos föregående art.

Gammal hane om våren. Tyglarne vid näbben hvitaktiga, mot ögat brunaktiga, ofvantill otydligt begränsade med svart närmast intill näbben, längs nedre randen tecknade med ett bredare svart band; örontrakten ljusbrun, bakåt mörkare kantad; bakom och inunder ögat finnes en hvitaktig skuggning. Hakan, nedre delen af kinderna, strupen och framhalsens öfre del vackert askblåa, småningom öfvergående i halsens brunaktigt olivgröna färg. Hjessan fläckad af svart och olivbrunt; pannan jemte ett längdband öfver ögonen och tyglarne på askblå, liksom halsens sidor mot nacken på en olivgrönaktig bottenfärg tätt beströdda med

små hvita fläckar, hvilka framåt småningom förlora sig på den gråa strupen, men fortsättas ned på kräfvans och bröstets sidor, der de hvita fläckarne blifva större, tvärstående mindre tydligt markerade och slutligen öfvergå i det hvita underlifvet. Fjädrarne på framryggen och skuldrorna svarta i midten, med mörkt olivbruna, breda sidokanter och beströdda med små runda, hvita fläckar samt hvita med svart infattade längdstreck på fjäderkanterna, äfvensom snedt ställda dylika tvärstreck uppå utfanet af de inre vingpennorna, medan infanet af samma pennor inåt blir allt ljusare olivbrunt. Bakryggen, öfvergumpen, stjertpennorna och deras täckare svarta, fläckade och kantade med olivbrunt samt glest ställda, hvita punkter. Vingtäckarne olivbruna med få hvita punkter; vingpennorna, utom de innersta, mörkt gråbruna, utåt olivbruna, den första med hvit kant på utfanet; äfven vingens framkant hvit, undre vingtäckarne svartgråa med hvita tvärband, som bilda en vinkel vid fjäderspolen. Vingskylarne med omvexlande hvita eller gulaktiga och bruna, svart skuggade, mindre regelbundna tvärband; gumpens sidor af samma teckning, men, liksom äfven undre stjerttäckarne, med rostgul anstrykning; midten af bröstet och buken hvita. *F. M.*

Den *gamla honan* skiljes från hanen genom en mindre ren färgteckning och ett mindre antal hvita punkter, hvilka ofta alldeles saknas på de hos henne ljusare vingtäckarne och på stjertpennorna. Också hufvudets färgteckning är mindre tydligt utmärkt, framhalsens gråa färg mindre ren och utbredd samt hakan hvitaktig. Honan är dessutom något mindre än hanen.

I *höstdrägten* utmärkes fogeln genom samma teckning på hufvudet, men hakan är hvit, i större utsträckning hos honan än hos hanen. Många gamla, isynnerhet hanar, hafva

ett skiffergrått band öfver ögonen; detta band saknas deremot alltid hos

Ungfogeln i första höstdrägten, hvilken liknar de gamla, men har hakan hvit, fint fläckad med mörkt, och underlifvet, isynnerhet undre stjerttäckarne, med en behaglig, rostfärgad anstrykning. Öfre kroppsdelarne hafva tätare ställda, hvita streck och fläckar gående på hufvudet öfver ögonen, på hvardera sidan om hjessan. Fjädrarne hafva en friskare, svagt grön glans. *F. M.*

Ungdrägten är mattare färgad, men föga olik föregående; benen äro gulgröna.

Dundrägten är helt kolsvart, såsom hos föregående art.

Denna art är företrädesvis utbredd uti mellersta och södra Europa samt uti de vestliga delarne af Asien, och finnes inom detta område talrikast der vidsträckta och okultiverade, sumpiga trakter erbjuda densamma lämpliga tillhåll, såsom i Ungern, södra Ryssland samt mångenstädes i Tyskland och Frankrike. Mot norden blir den sällsyntare redan i Östersjöprovinserna samt aftager i Skandinavien småningom ända till Dalarne, der den upphör.

Uti vårt lands sydligare delar är den anträffad på ganska många ställen ända till 63:dje breddgraden, flerstädes äfven häckande, men den synes öfverallt förekomma i ringa antal; sannolikt finnes den dock mest uti landets sydöstra delar*). — Från Åland och de sydvestligaste delarne af Finland ega vi härtills ej några iakttagelser om fogelns förekomst; någon enda gång är den i Uskela socken funnen häckande (vid Koskis träsk, *E. J. Bonsd.*) samt vid Ekenäs år 1867 af eleven *Bæck.* I Helsinge har *Ekebom* erhållit

---

*) *Lilljeborg* säger, att den år 1848 var allmän vid Novaja Ladoga (utom vårt område) och *Meves* fann den år 1869 ej vara sällsynt ända till Archangel.

fogeln den 26 maj 1843; för omkring 30 år sedan fanns den hvarje sommar i Gloet vid Helsingfors, men allt efter som denna sumpiga trakt småningom uttorkades, uteblefvo äfven sumphönsen (*M. v. W.*); år 1864 hörde statsr. *v. Nordmann* *) dess läte hvarje natt omkring den 1 juli, midt emot botaniska trädgården och i finska museum förvaras ett ägg, funnet på Stansvik egendom invid Helsingfors af framl. prof. *W. Pipping.* Exemplar af fogeln äro härstädes tillvaratagna år 1848 ännu den 7 och 11 september. Vid Borgå ås mynning har den också blifvit hörd samt i Pernå socken funnen häckande i juni år 1841 (zool. mus. äggsaml.), hvarförutom en ungfogel derstädes blifvit tillvaratagen af *Ekebom* den 27 aug. 1846. Ostligare har *M. v. Wright* antecknat arten den 29 juni 1831 i Walkeala socken och äfven vid Wiborg är den funnen. Något inåt landet fanns den år 1872 om sommaren i åtskilliga par invid Thusby träsk enl. stud. *O. Engström* och i Mäntsälä enligt stud. *Bernh. Spoof;* stud. *Ahlberg* fann år 1869 ett bo i Hollola socken af Tavastland (*Malmgren* **). Finska fogelsamlingen eger ett expl. från Nyslott, hvarjemte hrr *Carlenius* och *Lindforss* år 1867 erhöllo en unge uti Sääminge socken. Enligt *Tengström* har den vissa år häckat vid Kexholm och i ryska Karelen fann *Sahlberg* den vid Dworetz, något nordligare än Petrosawodsk, den 19 aug. 1869. *Aschan* meddelar, att ett bo år 1868 anträffades vid Niittylaks, en half mil från Kuopio stad, hvarefter arten åren 1870 och 1871 blifvit skjuten ännu närmare staden; dessutom funnos ytterligare tvenne bon uti Kaavi s:n i norra Karelen (63°) den 23—30 juli 1870. *Malmberg* har hört den i Tuusniemi och Nilsiä 1871 och 1872. Ännu nordligare har arten en gång iakttagits; under sin resa år 1856 hörde *M. v.*

*) Öfv. F. Vet. Soc. förh. 1864 sid. 72.

**) Sv. jäg. förb. tidskr. 1869 sid. 252.

Wright dess läte den 11 juli uti Haukipudas kapell (65° 10′) emellan Uleåborg och Torneå, vare sig att den häckat der eller ej. — Då arten intill senare år icke varit känd från mellersta Finland, men numera visat sig flere år å rad, synes det antagligt, att den nyligen utbredt sig här; det vore derföre skäl, att uppgifter om dess utbredning och årliga förekomst fortfarande blefve meddelade och samlades, för att kontrollera också denna arts sannolika periodiska till och aftagande.

Angående fogelns förekomst invid Kuopio under de senaste åren har konrektor *C. A. Aschan* benäget lemnat följande utförligare meddelande, som både karakteriserar fogelns lefnadsvanor och angifver sättet att åtkomma densamma:

„Denna art torde ej vara så sällsynt, som man hittills af de tillvaratagna exemplarens antal förmodat, emedan få personer lyckas få se sjelfva fogeln; många kunna deremot få höra hans ganska känspaka läte, så att man åtminstone derigenom får någon slags kännedom om hans förekomst. Lätet, som man åtminstone här invid Kuopio stad begynte få höra först omkring kl. 11 om aftonen, utgöres af ett hvisslande *hüitt-hüitt-hüitt-hüitt*, som oafbrutet upprepas, och mest liknar det ljud, som uppkommer af hastiga piskslag, eller ljudet af ett fint spö eller en vidja, som hastigt föres genom luften. Det höres på långt afstånd och tyckes komma från luften någonstädes i närheten, så att man ofrivilligt blickar uppåt taken efter dess upphof, oaktadt man ännu kan vara en half verst aflägsen från fogeln. Kommen närmare tror man sig hafva den vid fötterna, men nej, ännu får man gå ett par hundra alnar och finner honom då bland det längsta och tätaste gräset. Nu får man höra (så var åtminstone fallet med den jag sköt år 1871 om sommaren) ett

annat ihåligt, svagare läte jemte det förra: *gååmt*, *gååmt*, *gååmt*, liknande bullret af en på afstånd hörd sörpmaskin eller linbråka. Härunder har man så småningom kommit fogeln in på lifvet, men han låter alls icke genera sig det ringaste, utan fortfar att musicera, väl vetande, att det höga och täta gräset alltför väl döljer honom. Ehuru man nu befinner sig på några alnars afstånd, kan han ej upptäckas, hvarföre man sakta går ännu ett steg; då tiger han ändteligen och beger sig framåt, hvilket mycket väl kan ses af gräsets rörelse (det bör vid tillfället vara lugnt). Stannar man, så stannar fogeln äfven och är snart åter färdig med koncerten. Otåligt springer man fram för att få honom att flyga upp, men omöjligt, intet synes eller höres; man står stilla en stund och snart stämmer musikern åter upp, men på sidan om en eller bakom ryggen. Man skjuter naturligtvis slutligen sigtande mot gräsrötterna, på det ställe, der man sett gräset röras, men icke heller detta ljudeliga tillkännagifvande af vår närvaro förmår rubba hans sinneslugn. Deremot synes ett slag med en åre eller stör i gräset vara ett kraftigare argument och nu tyckes han förstå hvad hans frid tillhörer, ty han tiger som muren. Stundom kan man få fogeln ut från det höga gräset till ett glesare bevuxet ställe, men då trycker han sig och går ej upp förr än man håller på att trampa på honom och då sker det med språngmarsch, ungefär såsom då sjöfogelungarne springa på land uti gräset. Så kan man få uppoffra en natt bland högt starrgräs och fräken på en så sank mark, att man stundom sjunker ned till knäet, utan att man lyckas få fogeln att taga till vingarne och man återvänder från expeditionen utan annat förvärf än vattnet i stöflarne. Detta år 1870. Då fogeln följande år åter infann sig på samma lokal, föll det mig in att begagna en metod, som på vissa trakter lärer

vara i bruk för att på kärrmark hitta reda på fogelbon. Jag lät trenne gossar, hållande i hvar sin ända af ett 25—30 alnar långt rep draga detta tvärs öfver gräset, der fogeln uppehöll sig. Försöket lyckades förträffligt, ity att den trenne gånger tvangs att flyga upp och vid tredje gången fälldes. Detta skedde den 10 juli 1871 sedan fogeln yppat sig på besagde ställe omkring den 7:de i samma månad. Dess flygt och mörka drägt, då den under qvällens dunkel framsväfvade lågt öfver gräset, påminte mycket om starens. Repmetoden försöktes dessutom samma qväll på en rågskära, och äfven denna fann för godt att taga till vingarne. Utom de två sista somrarne har småfläckiga sumphönan uppehållit sig på samma strand invid staden om sommaren 1868 då en hane den 9 juli sköts på så sätt, att man först nedslog gräset till några alnars bredd och jagade fogeln deröfver, hvarvid han fick sin bane af en i beredskap stående skytt. Den år 1871 skjutna var likaledes en hane, med mycket uppsvullna testiklar.“

Sitt bo skall den reda ej blott bland gräs och starr på fuktiga ängar, utan ibland äfven uppå samlingar af vattenväxter som flyta på vattnet. Äggen äro gulgråa med svartbruna fläckar samt bruna och gråa punkter.

Ortygometra parva (Scop.) **Lilla kärrhönan.**

Artm. *Ofvansidan gulaktigt brun, med få, stora och hopflytande, svarta fläckar och några få, smala hvita streck. — På* **hanen i vårdrägt** *äro hufvudets sidor, ögonbrynstrakten, hakan, strupen och hela bröstet blågråa; bukens bakre del gulbrun med talrika aflånga, hvita fläckar.* **Honan** *är något mindre, och har strupen till stor del hvitaktig, men är nedtill på hela bröstet gulgrå. I* **höstdrägt** *är undersidan hvit med gråbruna fläckar på bröst och sidor (Sundev.)*

Längd endast 7—7½ tum.

Rallus Scop. 1769; *Ortygometra pusilla Gm.* 1788; Nilss. Holmgr.; *Phalaridium parvum Sundev.*

Till utbredning och lefnadssätt öfverensstämmer denna med föregående art; den går likväl ej så nordligt, men längre åt öster. I Östersjöprovinserna skall den vara mycket sällsynt *) och på Skandinavien är den funnen på Gotland och vid Kalmar (häckande), men hos oss är den veterligen ännu aldrig anträffad.

Rörhöns-slägtet (Gallinula LATH.).

Näbben *och* näsborrarne *såsom hos föregående art. Näbbryggen utvidgas på pannan till en hård, platt, naken hudskifva, som är större hos hanen än hos honan.*

Benen *starka, hoptryckta från sidan; tårna långa, enkla, såsom hos föregående slägte; baktån längre än halfva tarsen.*

Vingarne *såsom hos föregående slägte.*

Stjerten *kort, något afrundad, bestående af bredare pennor.*

Detta slägtes nära förvantskap med det föregående antydes genom hela kroppsställningen och fötternas bildning, men å andra sidan ansluter det sig till slägtet *Fulica* genom närvaron af den hudartade pannplåten; liksom hos detta slägte sker ruggningen blott en gång årligen. Till lefnadssättet stå hithörande foglar nästan midt emellan begge; de vistas såväl uppå marken vid sumpiga ställen, som på vattnet, der de simma omkring och dyka efter sin föda. Helst uppehålla de sig uti smärre sjöar, eller med säf och vass bevuxna vattensamlingar, hvarest de tillreda sitt bo flytande på vattnet eller på någon tufva; äggen rufvas af begge könen, som äfven vårda sig om ungarne. I motsats till de föregående arterna äro dessa mer i rörelse om dagarne, flyga oftare omkring och pläga till och med klättra längs vassstrån, qvistar och dylikt. Flyttningarne verkställa de flygande och mest om nätterna. I alla delar af jorden finnas

---

*) Funnen i södra Lifland enl. *Meyer* (Vög. Lif- und Kurl., 1815).

representanter af detta slägte, bland hvilka många i hög grad likna hvarandra och derföre af flere forskare anses vara endast varieteter eller geografiska lokalformer af en och samma art. I Europa finnes endast en art, hvilken äfven är funnen hos oss.

Gallinula chloropus (LINN.). **Rörhöna.**

Artm. *Skiffersvart med rygg och vingar mörkt brungrönaktiga; längs kroppssidorna gå på vingskylarne ett hvitt band; undre stjerttäckarne hvita, de mellersta svarta. Längd:* 13½—14 tum; vingbr. 22—24 tum.

Fulica Linn. — Rörhöna Sundev.; grönfotad sumphöna (Nilss.), sumphöna (Holmgr.). — Finska: liejukana *(Mbg).*

Beskrifning. Näbben stark, mindre hoptryckt än hos föregående arter, 1 tum lång, jemte pannplåten 1½ tum, till färgen hos gamla foglar om våren, jemte plåten, klart röd (en blandning af cinnober och karmin) vid spetsen vackert citrongul; pannplåten är temligen hård, aflång och konvex; iris rödbrun. Benen jemte de mycket långa tårna vackert ljusgröna med mörkare, mera blågröna ledgångar, och cinnoberröda fläckar på den nakna delen af underbenet; tarsen 1 tum 7 lin. lång; mellantån med klo 3 tum lång. Om hösten äro näbben, pannplåten och benen mindre lifligt färgade hos båda könen.

Gammal fogel. Hela hufvudet, halsen, kräfvan och alla öfriga undre kroppsdelar mörkt skiffergråa, hufvudet och halsen nästan svarta; den utmed vingarne gående öfre raden af vingskylare med en rent hvit längdfläck på öfre fanet, ofvan spolen; dessa af svart infattade band bilda, då fjädrarne äro ordnade, ett sammanhängande hvitt band längs fogelns sidor; midten af underlifvet med smala hvitaktiga fjäderkanter. Hela fogeln ofvan svartaktigt olivbrun, på fram-

rygg, skuldror och bakrygg med en svag, gulgrönaktig sidenglans. Vingpennorna brunsvarta med gråaktig ändkantning, första pennan med hvit utkant, armpennorna med bredare olivbrun kantning; vingens utkant hvit, kroppssidorna och undre vingtäckarne äfven brunsvarta. Stjertpennorna svarta; undre stjerttäckarne hvita med svag, rostgul anstrykning vid roten, de mellersta rent svarta. *F. M.*

Begge könen äro lika tecknade, men *honan* något mindre än *hanen*.

Ungdrägt. Den lilla pannplåten äfvensom näbben orent gulgröna; benens färg mörkare än hos de gamla. Strupen hvit, tyglarne hvitaktiga, hufvudet ofvan, kinderna och bakhalsen olivbruna; sidorna af samma färg, men med askgrå anstrykning; kräfvan och midten af bröstet askgråa med hvita fjäderkanter, det senare isynnerhet nedtill hvitfläckigt vingskylarne olivgråa, de öfre med hvita fläckar längs öfre fanet; magen bakut rostgrå, sidorna af gumpen ljust och mörkt fläckiga, de mellersta undre stjerttäckarne svarta, de öfriga hvita med rostgul anstrykning. Hela fogeln ofvan och vingarne olivbruna. — Den derpå följande första utbildade drägten skiljes från de gamla foglarnes drägt genom ljusa fjäderkanter, som mot våren afnötas.

Dundrägten är svart; tyglarne nakna, rödaktiga; näbben och pannplåten vackert gulröda, näbben blekare röd; benen rödgråa. Efter *Naumann*.

Denna art synes hafva en särdeles vidsträckt utbredning; den häckar i hela mellersta och södra Europa, äfvensom i Algier och på Canariska öarne; mot norden går den upp till södra och mellersta Skandinavien och Östersjöprovinserna*); likaså förekommer den i mellersta och sydliga

*) *Russow*, Sitz.-ber. d. Dorp. nat.-f. Ges. 1870, s. 160, 162.

delarna af Asien. Den öfvervintrar redan i södra Europa, men merendels i Afrika, der den går ända ned till Kap.

Till vår fauna kan hon ej med skäl räknas, ty nordliga gränsen för dess förekomst ligger utom vårt land. Likväl har den en gång blifvit ertappad hos oss, nemligen den 20 maj 1842 i Kyrkslätt socken i Nyland, då en hane erhölls och af *M. v. Wright* inköptes. Exemplaret förvarades först i sällskapets pro fauna et flora fennica samling, numera i finska museum.

På de sumpiga och med vattenväxter rikt bevuxna ställen der fogeln förekommer är den lätt igenkänlig genom sitt omvexlande och skarpa läte, då den rör sig i vassen; det återgifves i skrift ungefärligen med *kurr-krex-kirrkreck-reck*. Medan den simmar nickar den af och an med hufvudet och håller stjerten upprätt.

Sothöns-slägtet (Fulica Linn.).

Näbben *kortare än hufvudet, stark, hög och smal, hastigt tillspetsad och lika såväl ofvan som nedan. Näbbryggen smalt afrundad, utvidgande sig vid pannan till en oval, ända upp mellan ögonen gående, kullrig, naken pannplåt.*

Näsborrarne *aflånga, genomsigtiga, ofvan begränsade af en hinna, belägna nära midten af näbben i den stora näsgropen, hvilken är flat och framtill afrundad.*

Benen *stora, långt bakut belägna, nakna något ofvan hälleden; de starka tarserna från sidorna hoptryckta, huden framtill delad i tvärsköldar, baktill nätlikt.*

Tårna *tre framåt, mycket långa, smala, de mellersta längst; alla vid hvardera sidan kantade med breda, vid ledgångarne inskurna simhinnor eller hudflikar, störst på*

mellantåns insida, mindre urringad på intån och på uttån obetydligt. Baktån belägen litet högre upp, temligen kort och nedtill kantad med en jemnbred hudflik; klorna temligen stora, smala, litet böjda och spetsiga. Tårnas hudbetäckning ofvan består af tvärplåtar och är på simflikarne närmast tån delad i fyrkantiga stora rutor, på sidorna i små dylika.

Vingarne *temligen korta, hvälfda och med temligen långa armben, men korta vingpennor, af hvilka den första är kortare än den andra, som jemte den tredje är längst. På vingens framkant finnes en liten, kort, kägelformig och hornartad utväxt.*

Stjerten *kort, nästan undangömd af täckfjädrarne, afrundad, bildad af 12 eller flere pennor.*

Mest bland alla vadare äro arterna af detta slägte anvisade till vattnet såsom uppehållsort och hela deras kroppsbyggnad bär prägel deraf. Fjäderklädnaden är mjuk, mycket tjock och tät såsom hos sjöfoglarne; till och med dunungarne äro i detta afseende särdeles väl försedda. Storleken är i allmänhet medelmåttig, kroppsformen något klumpig och färgteckningen enformig, mörk samt enahanda hela året, ehuru ruggningen sker tvenne gånger årligen; båda könen likna hvarandra, men ungarne äro något olika de gamla.

Sothönsen tillhöra de tempererade och varma zonerna, äro flyttfoglar i de nordligare och öfvervintra i sydligare länder. De vistas i stillastående vatten, der de hafva tillgång på vattenväxter och vassar, dyka och simma förträffligt likasom simfoglar, men röras mindre vigt på land och taga sig derföre ej så fördelaktigt ut derstädes. Från vattnet flyga de upp med buller och under plaskande, men sedermera är flygten ganska lätt. Sina födoämnen uppsöka de dykande; dessa bestå af insekter och andra smådjur samt vattenväxter.

Makarne lefva i engifte och tillreda sitt bo antingen på flytande hopar af vass eller på stranden och de små dunungarne begifva sig genast i vattnet.

Vi hafva af detta slägte blott en art.

31. Fulica atra Linn. Sothöna, vattenhöna. Nokikana, mustakana.

Artm. *Pannplåten hvit; totalfärgen skiffersvart hos gamla foglar, hos de unga olivbrun, med hvitaktiga undre kroppsdelar; armpennorna i spetsen hvitaktiga.*

Längd: 17—18 tum, vingbr. 2 fot 6 tum.

Beskrifning. Den 13 lin. långa näbben är hvit med svagt röd anstrykning; pannplåten rent hvit; iris blodröd; benen mörkt grågröna,. framtill gulgröna, i spetsen af underbenet rödgula, alla ledgångarne grå- eller grönblåaktiga; tårna jemte hudflikarne ljust olivgula, de senare utåt småningom blyfärgade och ytterst vid kanten mörkt blygråa eller svartaktiga.

Gammal fogel. Hufvudet jemte halsen sammetssvarta, hvilken färg nedåt halsroten småningom öfvergår till mörkt skiffergrått på hela fogeln i öfrigt; underlifvet ljusare, de undre stjerttäckarne brunsvarta. Inre vingpennorna svarta; armpennorna ljusare och med hvitaktig spetskantning bildande ett snedt band öfver vingen; handpennorna utåt brunsvarta, den yttersta med en smal hvitaktig kant på utfanet; vingpennorna inunder på infanet gråhvita på utfanet svartbruna. Stjerten svart, dess pennor på utfanet skiffersvarta. *F. M.*

Honan är mindre än *hanen* och har något mattare, mera gråaktig färg. Mycket gamla foglar hafva, enl. *Naumann*, svagt blåaktig glans på mantelns fjädrar och violett på kräfvan.

Ungdrägt. Näbben orent hvit, ofvan i spetsen mörk; pannplåten, som ännu är liten och smal, äfven hvitaktig; iris brun; benen ljusare och mer gråaktiga än hos de gamla. Pannan, hufvudet ofvan, halsen bakom, samt alla öfre kroppsdelar mörkt olivbruna med skiffergrå anstrykning; från näbben går genom ögonen ett mer eller mindre tydligt smutshvitt band ända ut på tinningarne; tyglarne svartaktiga; hakan och strupen orent hvita, på sidorna gulfläckiga; halsen framtill och på sidorna skiffergrå med ljusa tvärband, framtill med hvita fjäderkanter; bröstet askgrått, med breda, hvita fjäderkanter, som täcka det mörka; på kroppssidorna äro dessa smala, bakut med olivbrun anstrykning; magen bakut mörkt skiffergrå. — Efter första ruggningen erhålla ungfoglarne den utbildade drägten, men de undre kroppsdelarnes bredare hvita fjäderkanter försvinna ännu ej till följande vår helt och hållet. *Naumann.*

Dundrägten är hos den lefvande ungen synnerligen egendomlig. Näbben vid spetsen svart, i midten hvit och vid roten liksom pannfläcken cinnoberröd; huden på hjessan blå- och rödskiftande, med glesa svarta hår (efter döden förändras hudfärgen snart). Dunets grundfärg svart; pannan och ögontrakten prydda af cinnoberröda hår- eller klubblika slidor för dunet, hvilka under hakan och kring halsen äro brandgula, på underhalsen, ryggen och vingarne guldgula, hårlika. *(Meves).* — På kroppen affalla eller blekna dessa småningom; en unge, stor som en strömstare, har dem qvarsittande på hufvudet, men på den öfriga delen af kroppen endast bildande en grå skiftning på det svartbruna dunet. *Z. M.*

En något större unge, ännu utan vingpennor, har redan kinder, haka och framhalsen intill kräfvan rent hvita, magen och sidorna svartgråa. *(Meves).*

Sothönan är utbredd från Medelhafvet genom hela mellersta Europa till vidpass 60:de breddgraden, men går i Norge nordligare, till Trondhjemstrakten. Uti Asien finnes den uti motsvarande delar. Vintern tillbringar arten uti de sydligare delarne af begge verldsdelarne samt i Afrika.

Nordliga gränsen för sothönans förekomst går öfver vårt lands sydligaste delar hvarföre den också förekommer här endast till ringa antal; den häckar likväl uti våra sydvestligaste trakter. — På Åland har d:r *Tapenius* anträffat fogeln vid Godby (*Bergstr.*) och utg. har sett ägg från Åland (eller Korpo?) inköpta genom kronofogden *Levison* i Åbo. Från sistnämnde ort anföres arten redan af *Sadelin* (Add.) och hr *W. Juselius* har uti S:t Mårtens s:n skjutit ett exemplar (*Sbg*). Nedanför Björneborg är fogeln en gång sedd på holmar uti Kumo elf (61° 30′) enligt stud. *K. Lydén*. Finska Museum eger exemplar från Kimito af d. 5 maj 1847 och enl. stud. *H. Ingelius* har arten anträffats vid Ekenäs. Ibland erhålles den här vid Helsingfors, t. ex. år 1846 (*M. v. W.*), d. 6 aug. 1847 (*Ekebom*), d. 23 juni 1848 samt åren 1858 (*Nordm.*), 1870 (hr *Jernström*) och i maj 1872. Ett stycke inåt landet är den skjuten i Thusby af stud. *O. Engström* och vid Träskända den 11 maj 1859 (*Z. M.*). I Wiborgs län är den enligt stud. *Londén* skjuten tvenne gånger vid stränderna af Wuoksen och *Tengström* uppger, att den någongång erhållits om våren vid Kexholm. — Ehuru arten sålunda knappast synes öfverskrida 61:sta breddgraden torde den likväl någongång visa sig också nordligare, ehuru antagligen vilsekommen *); *Sadelin* (Add.) anför den nemligen från Wasa.

---

*) Så torde fallet varit också med de exx. som någongång kommit ända till Archangel (enl. *Meves*).

Boet är stort, 1½ fot i diameter eller mera, hopsatt af vattenväxter och alltid beläget i vattnet, ofta flytande och då så tjockt, att äggen ständigt ligga torra. Dessa äro 8 till 12 stundom flere (*Meves* har funnit ända till 22), blekt brungulaktiga med täta, fina, gråa och bruna prickar. Under fortplantningstiden är sothönan ofördragsam och stridslysten samt söker fördrifva änder och andra foglar, som hålla sig i granskapet, men snart upphör detta sinnelag och hon lefver i förtrolighet med grannarna, blott de ej komma för nära boet. (*Sundevall*).

Andra hufvudafdelningen: Grallæ fortirostres Sundev.

Såsom redan ofvan nämndes (sid. 63) utmärkas de till denna afdelning hörande vadarne derigenom, att näbben är synnerligen starkt utbildad, vid roten nästan af hufvudskålens bredd och höjd, samt småningom öfvergår uti densamma; ända till basen benhård *) omsluter den näsborrarnes mynningar, hvilka på sin höjd äro försedda med en smal hinna vid öfre randen. Merendels äro vissa partier af hufvudet nakna. Benen äro långa, underbenet bredt naket i spetsen och alla 4 tårna väl utvecklade med mer eller mindre starka klor; baktån sitter lågt, hos en del (hägrarne) i samma plan som framtårna. — I allmänhet äro hithörande arter stora eller medelstora; de gå högresta, långsamt och stegvis på marken, samt flyga väl och seglande i luften. Sina bon bygga de af ris, qvistar och jord uti höga träd och på andra upphöjda platser, några arter likväl bland vattenväxter uppå sumpiga ställen; ungarne uppfödas af föräldrarne i nästet tills de äro någorlunda försigkomna. Endast en gång om

*) Slägtet *Ibis* bildar i detta hänseende ett undantag.

året inträffar ruggningen; några erhålla den utbildade drägten först efter flere år, andra redan tidigare. Födoämnena utgöras förnämligast af kallblodiga ryggradsdjur, men äfven af smärre varmblodiga samt större insekter; af några arter lefva många familjer tillsammans uti kolonier, merendels i sumpiga trakter, andra lefva parvis i skogarna eller i menniskors granskap. I allmänhet äro de tröga foglar, och tillbringa långa stunder stående orörliga på ett ställe.

Alla äro de flyttfoglar och finnas utspridda öfver hela jorden uti de tempererade och varma länderna. För vår fauna äro de samtligen temligen fremmande; endast tvenne arter hafva möjligen häckat på något ställe inom vårt område, men flere äro anträffade såsom vilsekomna från sydligare länder. De fyra slägten, som hänföras hit afvika så från hvarandra, att de med skäl kunna uppföras såsom lika många skilda familjer — åtminstone *Storkarne (Ciconiidæ* eller *Pelargi)* och *Hägrarne (Ardeidæ* eller *Herodii)*. Slägtena *Platalea* och *Ibis,* torde likväl såsom synnerligen fremmande för vår fauna, i denna handbok kunna uppföras endast såsom bihang till den förra af dessa två familjer.

Sjette familjen: Storkar, Ciconiidæ.

Pannan *något kullrig;* hufvudet *vanligen till större delen befjädradt, ögontrakten och hakan nakna; munnen klufven blott till ögonens framkant; näbben kägelformig, med obetydlig näbbfåra;* benens *hudbeklädnad nätlikt delad;* tårna *med små, nagellika, på kanterna helbräddade klor och en mindre baktå, som är fästad något högre upp än framtårna.*

Hit hör endast ett slägte i Europa, nemligen

Stork-slägtet (Ciconia Briss.).

Näbben *nästan lika hög vid basen, som den svagt kullriga pannan, lång, rät eller litet uppåt böjd, utdraget kägelformig, vid spetsen svagt hoptryckt, skarpt tillspetsad, käkkanterna hvassa, inåtböjda, med en kort, grund näbbfåra.*

Näsborrarne *korta och smala, belägna vid näbbroten och högre upp åt näbbryggen till.*

Benen *mycket långa, temligen starka, obetydligt hoptryckta, öfverallt beklädda med nätlikt delad hud; framtårna korta, inunder breda, kantade med ett hudveck, samt vid basen förenade med hvarandra; baktån belägen något högre upp, hvilande med halfva längden på marken; alla tårna i spetsen med tvärplåtar; klorna korta, trubbiga, hvälfda.*

Vingarne *stora, långa, temligen breda, med mycket förlängda armben, men mindre långa vingpennor; den första af dem är kort, de följande längre, den 4:de längst; de 5 första på infanet afsmalnande mot spetsen; de längsta armpennorna och skulderfjädrarne stora, breda och i spetsen afrundade.*

Stjerten *kort, afrundad, bestående af 12 pennor.*

Hufvudet *är omkring ögonen mer eller mindre naket, fjäderklädnaden i öfrigt tätt åtliggande.*

Till kroppsställning likna storkarne mer tranorna än hägrarne; deras färgteckning är enkel och fördelad i stora, mera enfärgade partier, lika hos begge könen, men något olika hos ungarne ända till tredje året. De tillhöra de tempererade och varma länderna och uppehålla sig der på jemnare marker, vid floder, sjöar och träsk, på våta ängar och vid vattengrafvar, några i närheten af menniskoboningar.

På marken vandra de uppräta, med svagt böjd hals, men under flygten utsträckes den rakt fram. Fortplantningstiden pläga de på ett egendomligt sätt *klappra* med näbben och frambringa sålunda ett läte. Om nätterna hvila de på träd, klippor, höga tak och andra dylika ställen, der de äfven bygga sina nästen. I de flesta länder der de förekomma fredas de af innebyggarne och blifva då mycket tama.

Ciconia alba Briss. Hvit stork. Valkea haikara. Tuonen kurki *).

Artm. *Helt hvit med svarta vingar; framhalsens fjädrar förlängda; den nakna huden omkring ögonen svart; näbb och ben röda.*

Längd: (utom näbben) 3 fot 1 till 2 tum; vingbr. kring 7 fot. — *Ardea ciconia Linn.*

Beskrifning. **Gammal fogel.** Näbben cinnoberröd, omkring 7 tum lång, benen af samma färg, med ända till 8 tum höga tarser; iris brun. Samtliga vingpennor, deras stora täckare jemte de bakersta skulderfjädrarne rent svarta, hos mycket gamla foglar med grönaktig metallglans. Hela öfriga fjäderklädnaden hvit, med svag, gulaktig anstrykning. Fjädrarne på framhalsen samt på kräfvan mycket förlängda och spetsiga. — *Honan* är betydligt mindre än *hanen*, men af samma färgteckning som denne.

Ungfoglarne hafva endast blekare färg på näbb och ben.

Dundrägten är gråhvit; näbb och ben gulgråaktiga.

Hvita storken finnes utbredd i mellersta Europa ända från norra Frankrike, de mindre bergiga delarne af Schweiz, Ungarn och södra Ryssland, samt häckar mot norden ännu

---

*) Denna finska benämning härledd af *toone-kurg* i estniskan föreslås af Doc. *J. Krohn.*

i Danmark, Skåne och Halland samt en del af Östersjöpro-provinserna*), mellersta Ryssland och vestra delarne af det tempererade Sibirien; äfven från Japan har man uppgifvit arten. I norra Europa visar den sig endast såsom vilsekommen, men uti alla delar af sydligare Europa årligen på genomtåg. I södra Asien och norra Afrika tillbringar den vintern.

Emedan dess häckningsområde sålunda upphör redan vid ungefär 57—58:de breddgraden, tillhör den icke mer vår fauna; vilsekomna exemplar hafva dock någongång blifvit funna på spridda ställen i landets södra och vestra delar. På Boe gård i Borgå socken sköts af sekret. *B. W. Juselius* i september år 1843 **) ett exemplar, som sedermera förvarades uti sällskapets pro fauna et flora fennica samling tills det såsom bristfälligt kasserades. Enligt meddelande af mag. *V. Sohlman* skall en hvit stork i medlet af juni månad år 1869 observerats å Villnäs gårds egor nära Fredrikshamn. Ett exemplar anträffades i slutet af maj år 1865 vid Ylimäis by af Gustaf Adolfs socken nära Heinola, der det tillvaratogs af mag. *Wilh. Hoffström*, hvilken numera förärat detsamma till finska fogelsamlingen. Vidare med-

*) Före 1856 skall storken i Östersjöprovinserna varit utbredd till Dünafloden, d. v. s. till södra Livland (Naumannia 1858, sid. 354); numera skall den enligt *Russow* häcka ännu i närheten af Dorpat och hvarje sommar visa sig i Estland (Sitz. Berichte d. Dorpater nat. forsch. Ges., 1870 sid. 145); men att den, såsom samme författare äfven uppgifver skulle „årligen visa sig i Finland, der den i en nära framtid äfven torde komma att häcka" är icke öfverensstämmande med verkligheten; ostligare synes den i Ryssland gå till omkr. 60° n. br.

**) *M. v. W.* uppger i Helsingforstraktens fogelfauna, att fogeln sköts *om våren;* ofvan upptagna, af framl. prot. sekr. *V. Falck* antecknade tidsuppgift är så mycket mer tillförlitlig, som skytten sjelf meddelat utg. genom lektor *Strömborg*, att fogeln fälldes om hösten för många år sedan.

delar hr *R. Alcenius*, att underofficeren *Ahlström* om hösten 1869 uppå en flack strand i Kronoby uti Österbotten observerat några honom obekanta foglar, hvilkas läte och utseende öfverensstämde med hvita storkens. Slutligen blef en hvit stork sedd under vårsommaren år 1850 i södra delen af Sodankylä socken *), sittande i en trädtopp; den skall hafva varit mycket skygg.

I de länder der hvita storken är inhemsk är den allmänt bekant för sitt nära förhållande till menniskan i det den helst håller sig i granskapet af hennes boningar. För vårt land är den dock så fremmande, att de närmare omständigheterna uti dess lefnadssätt här kunna förbigås.

Ciconia nigra (Linn.). Svart stork. Musta haikara.

Artm. *Brunsvart med stark metallglans; endast underlifvet hvitt; näbb och ben röda.*

Längd (utom näbben) omkring 3 fot; vingbr. omkr. 6 fot. — *Ardea Linn.*

Beskrifning. Näbben 7 1/2 tum lång, cinnoberröd, liksom den nakna huden kring ögonen och mellan underkäkens grenar. Iris brun; benen af näbbens färg med öfver 7 tum höga tarser. — Bröstet, buken de långa undre stjerttäckarne och benens fjädrar hvita; hela öfriga fjäderklädnaden rödaktigt brunsvart med stark metallglans och skiftning af purpur, stålblått och grönt, starkast på hufvudet och halsen; de kolsvarta stora vingpennorna hafva blott en svagare grön

*) Notisen är sänd från Torneå till tidningen Aftonbladet, 1850 n:o 259; förmodligen är detta exemplar anledning till att arten säges *(Skand. fauna)* vara sedd ända upp mot Torneå. — I följd af en säregen sammanblandning af denna och en följande notis uppger framl. statsr. *v. Nordmann* uti begge upplagorna af sin sons fogelförteckning, att en hvit stork sköts på *kyrktaket i Torneå*, då det citerade stället i Sk. fn. anger „på domkyrkan i Upsala".

glans. Fjädrarne på bröstet och framhalsen äro måttligt långa. *F. M.*

Den mindre *honan* har blott något svagare färgskiftning.

Ungdrägten och *yngre* foglar hafva samma partier hvita som de gamla; vingarna och stjerten hafva en svagare metallglans, och hela öfriga fjäderklädnaden är svartbrun, ljusast på hufvud och hals med svag, grönaktig glans på hjessan. Sidorna af hufvudet och hela halsen med hvitaktigt rostbruna fjäderspetsar, på kräfvan bredare fjädrar bildande tvärband. Framryggen mörkare med grön purpurglans; vingtäckarne med smal, ljusbrunaktig kantning. Ögonens nakna omgifningar, näbb och ben grönaktiga. *Z. M.*

Dundrägten är hvitgrå; iris hvitgrå, näbb och ben blåaktiga eller grönaktiga.

Denna stora och präktiga fogel har ungefär samma utbredning som föregående art, men finnes öfverallt mera fåtaligt och synes ännu mera tillhöra östern; talrikast finnes den uti Polen, Ungarn, Turkiet och södra Ryssland; deremot häckar den icke i vestra Europa. I Skandinavien håller den sig, i motsats till föregående art, mera till östra kusten, der den går upp till 58—59° n. br.; äfven i Östersjöprovinserna *) är den sällan funnen. Dess vinterstationer äro södra delarne af Asien, äfvensom Afrika ända i södra delen.

Äfven denna art har anträffats i vårt land såsom en vilsekommen fremling, men endast högst sällan. *Sadelin* uppräknar den bland Finlands foglar och anger Iisalmi socken **) såsom fyndort. För en längre tid sedan anträffades tidigt om våren ett af köld illa medtaget exemplar vid mynningen

---

*) Heiligensee, juli 1856 enl. *Seidlitz*.

**) Möjligtvis är det från denna källa som *Naumann* hemtat sin uppgift (Bd. IX sid. 286), att svarta storken skulle gå mot norden till Sverige och Finland.

af Borgå å samt blef genom prof. *J. L. Runebergs* försorg öfversändt till sällsk. pro fauna et flora fennica; exemplaret är likväl icke mera i behåll. Det enda som för närvarande finnes i finska samlingen är en utbildad hona, som senare, omkr. den 25 maj 1847, skjutits i Perno sockens skärgård af Nylands län. Flere exemplar från vårt land känna vi icke till.

Skedstork-slägtet (Platalea Linn.).

Näbben *mycket lång, platt nedtryckt efter hela sin längd och isynnerhet mot spetsen utvidgad, bred och afrundad.*

Näsborrarne *aflångt ovala, stående nära tillsamman på näbbryggen vid dess bas, och belägna i en smal fåra, som fortsättes längs randen af öfverkäken ända till spetsen.*

Benen *höga, undersätsiga, med öfverallt nätlikt delad hud; tårna fyra, långa, framtårna vid roten förenade genom ett hudveck starkast mellan ut- och mellantån; baktån något upplyftad.*

Vingarne *temligen långa, breda; första pennan nästan lika med den 4:de, den 2:dra längst.*

Stjerten *kort, bestående af 12 pennor.*

Hufvudet *naket omkring ögonen, vid strupen och mellan underkäkens grenar, eller till ännu större utsträckning.*

Hithörande foglar likna storkarne i de flesta hänseenden men hafva en alldeles afvikande näbbform; man återfinner denna form knappast hos någon annan fogel *). De lefva parvis eller i smärre flockar i granskapet af vatten, bygga

*) Några författare hafva sammanställt detta slägte med *Ibis* såsom en familj *Hemiglottides Nitsch*, utmärkt genom sin korta tunga; andra bilda deraf en egen underafdelning inom storkarnes familj.

sitt bo af pinnar och qvistar i träd och hafva samma födoämnen som storkarne. En gång om året rugga de, och ungarne få först i tredje året de gamlas färg; könen äro lika hvarandra.

Platalea leucorodia Linn. **Skedstork.**

Artm. *Hufvudet befjädradt (förutom ofvan angifna partier), hos de gamla foglarne med en lång fjädertofs i nacken; hela fjäderklädnaden hvit, på halsroten en rostgulaktig gördel.*

Längd kring 30 tum, vingbr. omkr. 7 fot.

Såsom finsk benämning anför man kapusta-haikara — en öfversättning från svenskan.

Beskrifning. Näbben stundom öfver 8 tum lång, vid roten temligen hög, framåt helt tunn, ofvan ända åt spetsen utmärkt af tvärgående, svarta rynkor med mellanrummet blågrått, för öfrigt svart förutom den breda gula spetsen; huden på hakan rödaktigt gul, på tyglarne hvitaktig; iris karmin röd, benen svarta. — Hufvudets och halsens fjädrar äro smala, nackens hos yngre knappt förlängda, hos tvååriga betydligt, hos gamla bildande en ända till 7 tum lång, yfvig tofs af smala gulaktiga fjädrar; öfver halsens nedre del en rödaktigt ockragul gördel: hela öfriga fjäderklädnaden rent hvit. — *Honan* är något mindre än *hanen*, har kortare näbb och nacktofs, samt liksom *ungfoglarne* smalare halsgördel. *Naumann* och *Z. M.*

Denna egendomliga fogel tillhör de tempererade delarne af gamla verlden; i mellersta Europa och Asien häckar den längs hafskusterna och flodernas nedre lopp; till största antal finnes den uti Ungern, omkring Svarta och Kaspiska hafven; också i Holland häckar den, men finnes i vestra Europa blott under sträcktiderna; ibland förvilla sig exemplar norrut till

södra Norge, Östersjöprovinserna *), ja ända till Lappland **). Om vintern vistas arten i Afrika.

Också inom vårt område har skedstorken blifvit funnen ehuru vi derom hafva endast få och merendels osäkra uppgifter. — Förutom en, uppenbarligen på Linnés auktoritet, hvilande, notis af *Gadd* ***) känna vi en kanske lika sväfvande uppgift af *Sadelin*, att arten „från Lappmarken någongång sträcker sina vandringar till norra Finland"; huruvida dessa påståenden grunda sig på något verkeligen erhållet exemplar eller ej torde numera vara omöjligt att afgöra. Ett ex. skall deremot hafva funnits uti den samling af naturalier, som tillhörde brukspatron *Wasastjerna* och hvilken vid Wasa brand år 1852 gick förlorad; uti den numera, jemte återstoden af samlingen, till Universitetet öfverlemnade förteckningen uppgifves ex. hafva varit från lappmarken; det synes dock ej vara omöjligt att också denna uppgift berott af nyss anförda orsak. Deremot har i senare år ett exemplar verkeligen tillvaratagits här uppå Hogland †), enligt meddelande af lektorn vid Fredrikshamns kadettkorps mag. *V. Sohlman*, och förärats till korpsens samlingar af öfverste *G. Toppelius*.

Anm. I förbigående må här anmärkas, att en främling från södra Europa, *flamingo, Phoenicopterus roseus* Pall., hörande till en skild familj, år 1838 kommit vilse från södra Europa ända till Riga der den lärer hafva skjutits på en holme (*Asmuss*, enl. *Seidlitz* ,Verz. d. — — Vög. d. Ostseepr. 1861 s. 40.)

---

*) Enligt *Meyer* (1815) visar den sig ibland vid Östersjön, nära Riga, vid Peipus, nära Dorpat, vid Balderaa och på några ställen i Estland, men öfverallt sällan och vilsekommen; enl. *Seidlitz* vid Mitau.

**) Redan *Linné* uppger, att den erhållits från Lappland och Vesterbotten; sannolikt har den någongång kommit hit vilse, men veterligen har man dock ej sedan dess iakttagit arten derstädes.

***) *Pl. leuc.* „fenn. Ruocon päristäjä, vistas öfver sommaren i lappmarken och finnes om våren ibland i hafvet af Norrbotn" säges det uti en akad. disp.: Om sjöfogelns vård och ans i finska skärgården, Åbo 1769.

†) För några år sedan skall en flock af 4 exx. hafva förvillat sig ända till Archangel *(Meves)*.

Ibis-slägtet (Ibis Cuv.).

Näbben *smal, mycket lång och nedåtböjd, vid roten stark, nästan fyrkantig och utåt hoptryckt; öfverkäken med en fåra från näsborrarne till näbbspetsen, käkarne af samma längd och form; hela näbben mjuk och böjlig utom i spetsen, som är hård*).*

Näsborrarne *nära pannan och näbbryggen, smala och korta, liggande i en smal och vek hud, som fortsättes i näbbfåran.*

Benen *höga, smala, nakna högt öfver hälleden; tarserna hoptryckta, framtill täckta af tvärsköldar, liksom äfven tårna ofvan; för öfrigt är huden nätlikt delad, utom på den öfre delen af underbenets nakna del, der den är odelad. Tårna långa och smala, de tre främre vid roten förenade genom en hud, baktån belägen något högre upp; klorna temligen långa, smala, lindrigt böjda och skarpa.*

Vingarne *stora, breda, med afrundade spetsar; första pennan mycket kort, knappt märkbar, de tre följande nästan lika långa och längst.*

Stjerten *består af 12 pennor.*

Detta slägte finnes både uti gamla och nya verlden; uti Europa är dock blott en art inhemsk, men en annan är allmänt bekant såsom en hos de gamle Egyptierne helig hållen fogel. De vistas på sumpiga ställen, der de uppsöka samma slags

---

*) Såsom ofvan nämnes upptages detta för vår fauna fullkomligt fremmande slägte här såsom ett bihang till *Ciconiidæ*, med hvilken familj det i öfrigt har endast liten förvandtskap. Näbbens alldeles afvikande byggnad har föranledt bildandet af en egen underfamilj *Ibidinæ* Bp., som förts än till den ena än till den andra familjen; dess veka beklädnad synes utgöra en anomali inom denna underordning dit slägtet dock af de flesta nutida författare föres.

födoämnen, som de föregående arterna. Till sitt yttre påminna de mycket om spofvarne, men genom hela sitt beteende, sin gravitetiska gång, och vana att bygga sina bon på upphöjda ställen samt der uppföda ungarne visa de sig böra räknas till den senare hufvudafdelningen af vadarne; det samma utvisa äfven deras stora nakna partier på hufvudet.

Den enda europeiska arten är

Ibis falcinellus (Linn.)

Artm. *Hufvud, vingar, stjert, skuldror och rygg mörkgröna med metallglans, halsen och hela underlifvet rödbruna; tyglarne nakna.*

Längd 22 tum (utom näbben); vingbr. 3 fot 4 tum. *Ardea L.*

Beskrifning. Till ställning och kroppsstorlek ungefär lik storspofven, men med högre ben. Näbben, i rät linie mätt, nära $5^{1}/_{2}$ tum lång, mörkgrönaktig, mot spetsen brun; benen grågröna med rödaktig anstrykning på lederna, tarsen $4^{1}/_{2}$ tum hög, den nakna delen af underbenet nära 3 tum, mellantån med klo $3^{1}/_{4}$ tum. Tyglarne mörkgröna, ögonlockskanterna och en smal linea på gränsen af ansigtets nakna och befjädrade del hvitblåa; iris rödbrun.

Gammal fogel. Hufvudet och halsen hafva långa, smalt tillspetsade fjädrar. Halsen, framryggen, skuldrorna, de små vingtäckarne utmed vingkanten vid skuldrorna, äfvensom kräfvan, bröstet, magen och benens fjädrar vackert kastanjebruna eller mörkt rosträda, på de öfre delarne med kopparröd anstrykning, på de undre ljusare; hufvudet med gulgrön glans. Bakre delen af framryggen och skuldrorna samt vingtäckarne, med undantag af de redan nämnda, mörkgröna med metallglans, skiftande i blå- och gulgrönt, violett och purpurrödt.

Vingarne för öfrigt, stjerten och dess täckfjädrar, öfvergumpen och bakryggen äfvenledes svartgröna med dylik skiftning; vingarne äfven undertill mörka, skiftande. *Z. M.*

Dundrägten har hufvudet och halsen svartbruna med hvitaktiga fjäderkanter; halsen nedtill, främre delen af framryggen och skuldrorna samt alla undre kroppsdelar gråbruna, de undre delarne ljusare. De af metallglans skiftande partierna äro såsom hos de gamla foglarne. Efter *Naumann.*

Uti sydöstra delarne af Europa, i Ungern vid Svarta och Kaspiska hafven samt i angränsande delar af Asien har denna art sitt hemland; den tillbringar vintern uti Egypten, Persien och Arabien. Enstaka exemplar komma ibland isynnerhet sträcktiderna till andra delar af Europa, någongång ända till England, Island mellersta Sverige och södra Norge samt Östersjöprovinserna*).

Uti Finland är denna ovanliga fogel veterligen blott en enda gång erhållen. Den blef skjuten på Kuustö vid Åbo om sommaren något år i början af 1830 talet af öfversten baron *v. Willebrand;* foglarne hade vid tillfället varit tvenne (*M. v. Wrights* manuskript). — I våra samlingar finnes intet finskt exemplar.

Sjunde familjen: Hägerartade vadare, Ardeidae.

Pannan *nedtryckt, afplattad;* hufvudets *sidor nakna till större eller mindre del, men hakan mellan underkäkens grenar befjädrad;* munnen *klufven bakom ögonen;*

---

*) Ett ex. skall hafva skjutits vid Mitau; äfven skall man erhållit arten i Livland enligt d:r *Asmuss.* Verz. d. Entoz. Lifl. (Seidlitz, Verz. d. — — Vögel d. Ostseepr. p. 38).

näbben *rak, hoptryckt;* benens *hud framtill delad i tvärsköldar;* tårna *merendels stora med starka, krökta och hvassa klor, mellantåns klo på insidan delad i kamtänder, baktån i samma plan som framtårna, stark, med stor klo.*

De till storlek och färgteckning mycket omvexlande arterna kunna såsom för oss fremmande här sammanfattas uti ett enda slägte.

Häger-slägtet (Ardea Linn.).

Näbben *lika lång eller längre än hufvudet, temligen stark, rät, tillspetsad, från sidorna hoptryckt; käkkanterna hvassa.*

Näsborrarne *aflånga, smala, belägna vid näbbroten, men icke så högt upp mot näbbryggen, som hos storkarne, vid öfre randen med en smal hinna, näsgropen fortsättes framåt i en försvinnande fåra.*

Benen *temligen höga, öfver knäna mer eller mindre högt nakna (hos några arter nästan alls icke); tårna långa och smala, den yttre förenad med mellantån vid basen, den inre fri, alla 4 i samma plan, baktån temligen lång, belägen något inåt; framsidan af benen och tårna betäckes af tunna, breda plåtar; klorna långa, smala, tillspetsade och lindrigt böjda, mellantåns med kamlik inkant, baktåns störst och mest krökt.*

Vingarne *långa, temligen breda, i spetsen afrundade; armbenen långa; vingpennorna temligen korta, den 1:sta något kortare än den 2:dra, hvilken ofta är lika lång, som den 3:dje och 4:de, hvilka äro längst.*

Stjerten *afrundad kort, bestående af 10 eller 12 pennor.*

Tyglarne *nakna; nacken och framhalsen bära vanligen fjädertofsar.*

Framför alla andra vadare, utmärka sig hägrarne genom hufvudets och fötternas, särskildt baktåns bildning. Halsen är lång och smal samt S-formigt böjd, hvarigenom det lilla hufvudet kan komma att hvila ända på framryggen och näbben derigenom intaga en horizontel eller uppåt riktad ställning; äfven under flygten bäres halsen krökt, men kan ögonblickligen rätas ut. Till storleken äro arterna mycket olika, några äro temligen små, andra deremot lika stora som en yngre trana. Kroppen är lätt och något klen samt från sidorna hoptryckt; fjäderklädnaden ofta af lös beskaffenhet samt prydd med tofsar och dylikt på hjessan och bröstet m. fl. ställen; på begge sidorna af kroppen finnas tvenne dunklädda ställen, vid främre vingkanten och vid bäckenet. Färgteckningen är vanligen enkel, ofta hvit, hos hanen renare än hos honan; Ungarne få först småningom genom årlig ruggning de gamla foglarnes färgdrägt.

Hägrarne tillhöra de tempererade delarne af begge kontinenterna och förekomma uti de kalla endast såsom fremlingar; mest vistas de på sumpiga ställen bland vass, säf och andra höga vattenväxter, samt uppsöka sina födoämnen uti vattnet; dessa utgöras förnämligast af små fiskar, hvilka de vadande i vattnet behändigt fånga, genom att hugga efter dem med näbben. På samma sätt försvara de sig äfven mot sina fiender, då de äro stadde i trångmål. De lefva parvis, ibland i stor mängd tillsammans uti kolonier, bygga bon uti träden, några dock på marken, och uppföda der sina ungar. I Europa finnas många arter; till vår fauna kunna vi möjligen räkna tvenne, hvilka erhållits här; några andra äro funna i våra grannländer och kunna kanske framdeles förvilla sig hit. Man fördelar hägrarne i tvenne underslägten.

A. **Ardea** *L. s. str., egentliga hägrar. Underbenen i spetsen bredt nakna, halsen smal och lång.*

B. **Botaurus** *Steph.*, *natthägrar. Underbenets nakna del kort, halsen betäckt af yfviga pösande fjädrar.*

Underslägtet **Ardea L.** p. prt.

Ardea cinerea Linn. Grå häger. Harmaa haikara.

Artm. *Askgrå med svarta vingar och en lika färgad fjädergrupp framför vingleden; hufvudet och halsen jemte bröstfjädrarne hvita, nacktofsen och fläckar längs framhalsen svarta, stjerten består af 12 pennor.*

Längd (utan näbb) 3 fot. 3 tum; vingbr. omkr. 5 fot 4 tum.

Beskrifning. **Gammal fogel.** Näbben till munviken, $6^1/_2$ t. till pannan $4^3/_4$ t., gul, tyglarne med grå anstrykning; iris och ögonlocken klart gula. Benen rödbrunaktiga, ljusare vid knäna och på fötterna inunder, tarsen $6^1/_2$ tum. — Pannans främsta fjädrar hvita, på midten täckande de svartblåa hjessfjädrarne hvilka äro smala och starkt förlängda, isynnerhet 2 eller 3, som hänga ned ända till 6 tum utmed nacken. Kinder, halssidor och bakhals gulaktigt hvita, tinningarne, hakan och strupen rent hvita; framhalsen hvit med två till tre längsgående band, bildade af spetsiga svartblåa fläckar på ettdera fanet af fjädrarne, en fjäderbuske af långa, smala och spetsiga, hvita fjädrar pryder kräfvan, ett annat parti af glesstråliga, sammetsartade, svarta fjädrar vid sidan af bröstet går något öfver den hoplagda vingens framkant och fortsättes utmed sidorna af det hvita bröstet och buken ned mot underlifvet; benens fjädrar ljust askgråa med hvita längdfläckar, nedtill hvita. Alla öfriga kroppsdelar jemte inre vingpennorna och stjerten ljust askgråa eller blågråa; framryggens och skuldrornas smala, tillspetsade fjädrar äro

längs midten hvita; vingkanten hvit; handpennorna och deras täckare blåsvarta, inåt småningom ljusare. *Z. M.*

Ungdrägten. Näbben 5½ tum till munviken, 4¼ till pannan, jemte tyglarne grönaktig; ögonlockskanterna af samma färg; iris gul; benen olivbrunaktiga, på knäna och derofvanför gula. Pannan ljust askgrå, uppåt hufvudet småningom mörkare, så att de i nacken fästade, endast ett par tum förlängda tofsfjädrarne äro svartaktiga; haka, strupe, kinder och öfre delen af halsen framtill hvita, med svag ockergul anstrykning; öfriga framhalsen askgrå, framtill med hvita fjädrar och längdrader af svarta fläckar, hvilken nedåt kräfvan uppå de förlängda fjädrarne blifva större och fortsättningsvis äro tecknade på midten af bröstet; hela underlifvet i öfrigt hvitt med svag ockragul infattning. Halsen bakom och på sidorna ljusgrå med blandning af ockragult. Kroppsidorna ljusgråa och hela fogeln ofvan af samma färg, ehuru mest öfverallt med svagt rostfärgad fjäderkantning; vingarne i öfrigt såsom hos gamla foglarne; benens befjädrade del helt hvit. Sv. fogl. af *M.* och *W. v. W.* samt *F. M.*

En sådan ungfogel är ännu betydligt mindre än den gamla, och får dess drägt först vid tre års ålder. Redan i andra året blir pannan hvitare och framhalsens fläckar tydligare, äfvensom kräfvans och nackens tofsar längre.

Uti de tempererade delarne af gamla verlden eger *gråa hägern* en ganska vidsträckt utbredning. Den häckar i hela södra och mellersta Europa, åtminstone i några delar af norra Afrika samt motsvarande delar af Asien, ända i östra Sibirien. Dess utbrednings område sträcker sig mot norden, förutom till Britiska öarne, ända upp till södra Norge och mellersta Sverige, länderna söder om finska viken och mellersta Ryssland *).

---

*) *Lilljeborg* fann den ännu vid Novaja Ladoga, straxt utom vårt område.

— Vintern tillbringar den redan vid mellersta Tysklands breddgrader, men går äfven vida längre, i Afrika ända emot Kaplandet och i Asien till Ostindiska öarne.

Om denna präktiga fogels förekomst hos oss känna vi ganska litet. Vi veta ej om *Sadelin* verkligen haft något exemplar såsom grund för att redan 1810 upptaga den bland våra foglar. Enligt en af *M. v. Wright* och *E. J. Bonsdorff* såsom trovärdig ansedd uppgift, är den fordom en gång (mot slutet af 1820 talet) skjuten i Gloet här vid Helsingfors. Enligt prof. *W. Nylander* torde den förekomma samt möjligen också häcka uti sydöstra Finland; åtminstone skulle allmogens beskrifning på en uti Taipale observerad fogel temligen väl slå in på denna art*). Det vore sålunda af synnerligt intresse, om saken blefve närmare utredd genom personer, som äro i tillfälle att undersöka dessa delar af vårt land. Det enda, men säkraste, bevis vi hafva på artens tillfälliga förekomst i vårt land är att ett exemplar den 7 aug. 1872 blef skjutet af en person uti Esbo socken, samt inhemtadt till Helsingfors; det förvaras i finska samlingen.

Gråa hägern är en ganska skygg och försigtig fogel. Der den förekommer i större antal, såsom på de vidsträckta försumpningarne och träsken i Ungern, häckar den i kolonier af stort antal, tillsammans med andra hägerarter, annorstädes i mindre samfund eller enstaka. Genom det lif dessa kolonier förläna hela den omgifvande naturen skola de erbjuda ett i sitt slag lika egendomligt skådespel, som nordens bekanta fogelberg. Fogelns förnämsta föda utgöres

*) *W. Nylander*, Flora Karelica, Notiser ur Skpts pro Fn. et Fl. fenn. förh. Hft. II. 1852, sid. 117. — Folkets ord lydde: „pesänsä tekivät puihin munat harmajat; linnut vähän pienemmät kun kuret muuton kuren mukaiset, harmajat“ (Taipale).

af mindre fiskar, hvarföre de ofta anställa stor förödelse i fiskevattnen der de finnas talrikare.

Ardea purpurea Linn. Purpurhäger.

Artm. *Ofvan mörkt skiffergrå, vingar och nacktofs svarta, halsen rostgul med svarta längdstreck, benens fjädrar rostgula, bröstets framför vingleden purpurröda. Näbb och tyglar gula, benen brungrönaktiga. Längd* omkr. 32 tum, vingbr. 5 fot.

Ardea Alba Linn. Hvit häger.

Artm. *Hela fogeln hvit.*
Längd 3 fot 4 tum, vingbr. omkr. 6 fot.

Dessa två arter af de egentliga hägrarne hafva någongång förvillat sig från sina hemorter, sydöstra Europa, ända till sydliga Sverige och Östersjöprovinserna, men hafva härtills veterligen aldrig blifvit sedda hos oss.

Underslägtet Botaurus Steph.

Ardea stellaris Linn. Rördrum. Kaulushaikara.

Artm. *Hjessan svart; hela öfriga fjäderklädnaden spräcklig och fläckig af svart på rostgul botten; vingpennorna svartaktiga med rostgula tvärband; benen grofva, med starka klor, stjerten består af 10 pennor.*

Längd omkr. $2^1/_2$ fot, vingbr. kring $3^1/_2$ fot.

Finska namn. Haikara; ruohon päristäjä; ruohotöyväri *(Sadelin).*

Beskrifning. Tyglarne liksom näbben gröna, den senare i spetsen svart, 3 tum lång; benen ljusgröna, tarsen $4^1/_2$ tum, mellantån $4^3/_4$ tum långa; iris brandgul. — Hufvudet ofvan och nacken brunsvarta, de bakre fjädrarne med rostgul kantning och tvärband; från underkäksroten går ett svart band utmed den hvitaktigt rostfärgade strupen; sidorna af hufvudet och hela halsen rostgula med smala, vågiga och

vinkliga, svartaktiga tvärband, på hvarje fjäder, bildande 3 eller 4 längdband på framhalsen. Rygg, skuldror och vingar rostgula med större eller mindre, svartbruna längd- och tvärfläckar, grundfärgen utmed ryggen mera rostbrun. Sidorna af öfverbröstet, straxt bakom kräfvans förlängda fjädrar med svarta, rostbrunt kantade fjädrar; underlifvet ljust rostgult med mörka, nedåt smalare längdfläckar. Vingpennorna svartbruna med rostbruna tvärband; stjerten rödaktigt rostgul, svartspräcklig. *Z. M.*

Begge könen och ungfoglarne äro temligen lika.

Dundrägten rostbrun, undertill rostgul, öfverallt med långt och glest dun. *Naumann.*

Rördrummen är utbredd och häckar i hela Europa, norrut till och med på Britiska öarne, i mellersta Sverige, Östersjöprovinserna *) ända till finska viken och i mellersta Ryssland; vidare förekommer den uti hela sydliga Sibirien till Japan. Äfven denna art är synnerligen talrik i vissa länder, såsom Ungern och Holland. Ibland öfvervintrar den redan uti Tyskland, men går vanligen sydligare, till södra Europa och Asien samt norra Afrika.

Att också denna art någongång besöker sydliga delarne af vårt land är ådagalagdt genom skjutna exemplar, och att döma af nedannämnda mer eller mindre bestämda förmodanden, torde den funnits på icke så få ställen isynnerhet i sydöstra delarne af landet; möjligtvis kan den framdeles ådagaläggas till och med häcka här. — *M. v. Wright* har antecknat, att han redan före 1840-talet af en trovärdig jagtvän erhållit uppgift om artens förekomst i trakterna vester om Ladoga, (*Tengström* har dock icke observerat den

---

*) *Russow* säger, att den är talrik vid Matzalbugten på Estlands vestkust; *Lilljeborg* fann den vid Novaja Ladoga och *Meves* vid Sermaks.

vid Kexholm), samt att vid utloppet af Kymmene elf förekommit en fogel, som efter beskrifning varit en rördrum (anteckn. före 1857). Stud. *Londén* uppgifver likaledes efter andra personers beskrifning på kroppställningen och lätet, det senare hördt äfven af honom sjelf, att denna art förekommer uti Ruokolaks socken af Wiborgs län (benämnes på finska *haikara*). Enligt ett meddelande af hr *A. Hintze*, sköt hans aflidne fader lektor *A. Hintze* de första dagarne af juni år 1862 tvenne exemplar af denna art uppå Tammisaari holme af Naulasaari egendom invid Wiborg; exemplaren blefvo dock ej tillvaratagna. Deremot förvaras ännu uti Åbo Gymnasii samling ett exemplar, som förärats dit af hrr *Nils* och *Anton Bonsdorff*, på hvilkas egendom, Tappila säteri i Sagu socken, fogeln anfallit en halfvuxen gosse och derefter blef ihjälslagen. För några år sedan anträffade *J. Sahlberg* ett exemplar sittande på en sten i Pyhäjärvi sjö uti Yläne; fogeln visade sig särdeles dum och orädd, samt aflägsnade sig ej, ehuru den ofredades genom stenkastning på håll. Slutligen förmodar *M. v. Wright*, att den en gång förekommit ända upp i Savolaks (manuskr.): under en jagtfärd, som han i sällskap med sina bröder företog i slutet af juli år 1848 till Tuusniemi kapell, tre mil sydost om Kuopio, öfvertygade han sig derom, att den besynnerliga fogel folket på ett hemman omtalade och hvilken hela sommaren uppehållit sig i trakten, varit en rördrum; fogeln lät dock ej vid tillfället höra af sig, bortskrämd förmodligen genom jagten på stället; det synes troligast att den varit ensam på platsen; — lokalen var i öfrigt särdeles lämplig för arten, — en alldeles jemn, skogig ängsmark genomskuren af flere genom bäckar sammanhängande gräsrika träsk. Något vidare om rördrummens förekomst här hafva vi icke erfarit; den saknas fortfarande uti den finska samlingen.

Såsom redan blifvit antydt håller sig rördrummen helst till sumpiga ställen med riklig tillgång på vass och andra vattenväxter, samt till träsk, åar och andra vattensamlingar, med rik vegetation. Den döljer sig der för menniskan så mycket bättre, som den sällan flyger upp och merendels är i rörelse blott om natten och i skymningen. Då han uppflyger sker det i kretsar, men derefter flyger den högt och lätt. Likasom hägern bär den halsen böjd både under flygten och då den står, men ibland hålles den likväl alldeles rakt utsträckt, under det fogeln står orörlig. Lättast upptäckes den på grund af sitt starka, vrålande eller bölande läte, som den aftnar och nätter låter höra och hvilket återgifves med *ni prumb hu hu*, samt genom ett kraxande, uttryckt genom *krah*, hvilka läten ofta upprepas och höras vidt omkring. Sitt bo reder den vanligen på någon tufva, dold bland vattenväxterna. Både ungarne och de gamla klättra omkring längs vasstrån och qvistar i vattnet.

Ardea nycticorax Linn. **Natthäger.**

Artm. *Öfverkäken i spetsen krökt, stjerten består af 12 pennor.* **Gammal fogel:** *hufvudet ofvan samt ryggen och skuldrorna svartgröna, kroppen ofvan askgrå, halsen och underlifvet gulhvita.* **Ungfogel:** *ofvan brun med rostgula och hvitaktiga fläckar, under hvitaktig med bruna fläckar. — Längd.* 21—22 tum.

Ardea minuta Linn. **Dverg-rördrum.**

Artm. *Underbenen befjädrade nästan till spetsen, stjerten består af 10 pennor.* **Gammal fogel:** *hjessan och kroppen ofvan svarta eller bruna; halsen, vingtäckarne och underlifvet rostgula.* **Ung fogel:** *ofvan mörkbrun med rostgula fjäderkanter, undertill ljus, med längdfläckar. — Längd.* 14—15 tum.

Också dessa två arter hafva erhållits tillfälligtvis uti södra Sverige och Östersjöprovinserna, men ännu aldrig hos oss; de äro likasom de två förut omnämnda, hemma från södra och sydöstra Europa.

Femte Ordningen.

Simfoglar. Natatores Illig.

Näbben *beklädd med en vek hud; af mångfaldig form, kort eller medelmåttig, trubbig eller tillspetsad, hög, hoptryckt eller nedplattad; spetsen rät eller hakformigt böjd, ofta försedd med en hornartad nagel; käkkanterna försedda med kamlika tänder eller hvassa och jemna.*

Näsborrarne *mycket olika, oftast aflånga, öppna eller föga genomsigtiga, stundom rörformigt stående utom näbben.*

Benen *låga och undersätsiga; låren helt och hållet jemte öfre delen af underbenen omslutna af kroppshuden; tarserna hoptryckta från sidorna, korta.*

Tårna *långa, de tre framåt riktade helt och hållet förenade genom en simhud, eller blott vid roten och i öfrigt kantade med simflikar; baktån hos de flesta kort, fri och belägen högre upp, eller också längre, mer inåt belägen, samt förenad med de öfriga genom en simhud, hos några saknas den alldeles eller är rudimentär; klorna merendels små.*

Vingarne *med långa eller mycket långa armben; breda och afrundade eller långa och spetsiga, hos några ofullkomligt utbildade; öfre vingtäckarne på underarmen långa, räckande utöfver pennornas midt.*

Stjerten *består af 12—20 pennor, stundom lång, hos de flesta slägten kort; hos några saknas den alldeles.*

Simfoglarnes talrika ordning eger representanter uti alla delar af jorden, men företrädesvis tillhöra och karakte-

risera de länder med kallare klimat; de utgöra nemligen en väsendtlig del af dessas fogelfauna och fortplanta sig här uti mycket stor mängd. I förhållande till de andra ordningarne är denna ganska väl begränsad derigenom, att foglarne äro organiserade till att uppehålla sig på vatten; kroppsställningen är sammanträngd, benen korta, till stor del dragna inom kroppshuden och fötterna äro alltid utrustade till simredskap.

Näbben är olika bygd allt efter som arterna företrädesvis lifnära sig antingen af vegetabilisk föda och smådjur eller af fisk. Största delen af de förra har den betäckt med en vekare, känslig hud och utvändigt särskildt utrustad med en af kamtänder bildad apparat för att utgallra de små föremål, som kunna användas till föda; de senare hafva merendels hård näbb med skarpa kanter. Inom den förra gruppen träffar man otvifvelaktigt de högst stående simfoglarne, såväl med hänsyn till själsförmögenheter som förmåga att uppehålla sig uti simfoglarnes egentliga element, vattnet. Den senare gruppen har väl att uppvisa utmärkta dykare och arter med högt utvecklad flygförmåga, men vida underlägsna de förra med hänsyn till intelligensen och merendels glupska foglar, som lefva af rof eller döda djur.

Fötterna äro, såsom redan nämndes alltid egnade att begagnas i vattnet, men hafva i öfrigt en mycket olikartad beskaffenhet; de flesta arterna besitta en i hög grad utvecklad förmåga att simma och dyka, samt kunna alldeles ej undvara vattnet; andra vistas ofta på land och kunna fortskaffa sig der temligen väl, medan andra simma sällan och dåligt oaktadt de hålla sig i närheten af vatten, men ega en så mycket bättre utbildad flygförmåga. Dykningen verkställa de flesta från ytan och många kunna på detta sätt gå ganska djupt ned samt uppehålla sig flere minuter uti vattnet;

de simma dervid antingen blott med tillhjelp af fötterna eller begagna äfven vingarne såsom årar. Andra åter äro s. k. störtdykare och kasta sig från luften mer eller mindre djupt ned i vattnet efter sitt rof, som de gripa med näbben, hvarefter de åter genast komma upp.

Fjäderklädnaden är särdeles tät och dunrik isynnerhet på de undre kroppsdelarne, samt bestrykes ytterligare med en fet massa från den s. k. gumpkörteln hvarigenom den blir vattentät. De flesta arterna rugga tvenne gånger årligen; i följd häraf äro *ung-, vinter-* och *sommardrägterna* ganska olika hvarandra. Många fälla alla handpennorna nästan samtidigt och blifva då för en kort tid urståndsatta att flyga, samt äro nödsakade att rädda sig undan fiender antingen genom att dölja sig eller dyka, ehuru de eljest icke pläga göra det.

Födoämnena utgöras af fisk och rom, maskar, insekter, kräft- och blötdjur, samt af färska växtdelar, blad och frön; några arter lefva af döda djur såsom skälar och fiskar. En del bebor under fortplantningstiden endast insjöar och floder, andra vistas vid såväl sött som salt vatten och ännu andra äro uteslutande hafs- eller t. o. m. oceanfoglar. De flesta lefva i engifte och största delen häckar på marken, några i bergskrefvor, jordhålor eller ihåliga träd; boet är alltid konstlöst, utan eller med en enkel bale. Äggen äro till antalet ganska vexlande inom de olika grupperna, hos vissa ett enda, hos andra många, och ungarne följa föräldrarne genast efter det de blifvit kläckta; af några arter uppfödas de dock en kort tid i boet. Alla äro i vårt land flyttfoglar; några få arktiska arter öfvervintra ibland vid vårt områdes såväl norra som södra kuster.

Många af våra simfoglar äro föremål för jagt och fånge, andra åter gagna genom sitt dyrbara dun; genom en för-

nuftig hushållning skulle många kunna blifva en vigtig inkomstkälla, men beklagligtvis äro de på de flesta ställen utsatta för en lika tanklös förödelse, som allt annat nyttigt vildbråd, särskildt för en skoningslös och nästan systematisk äggplundring. Vår jagtförordning har väl försökt sätta en gräns härför genom att fridlysa vissa arter, hvarom längre fram, men det torde väl ännu draga ut på tiden innan verkningarne häraf hinna visa sig.

Den ofvan antydda olikheten i näbbens byggnad är grunden för hela ordningens fördelning uti två hufvudafdelningar, hvilka ytterligare på grund af näbbens beskaffenhet samt olikheter i fötternas och vingarnes byggnad, fördelas uti fyra sinsemellan så olika underordningar, att dessa af många författare uppföras såsom sjelfständiga ordningar.

A. Lamellirostres eller **Anseres.** *Näbben försedd med hornartade lameller ställda längs kanten såsom kamtänder.* Hit hör den första och största underordningen **I. Lamellirostres** med en familj *1. Anatidæ.*

B. Simplicirostres eller **Gaviae.** *Näbben med jemna kanter utan kamtänder.* Hit höra följande tre underordningar:

II. Steganopodes *(Totipalmi). Näbben längre än hufvudet, ofta bred vid basen och i spetsen hakformigt böjd; öfre käken med en fåra i hvilken näsborrarne äro belägna; vingarne måttligt långa med långa spetsiga pennor; tarserna korta och alla fyra tårna förenade med hvarandra genom en simhud. Fam. 2. Pelecanidae.*

III. Longipennes. *Näbben sammantryckt från sidorna, med hornartad, ofta krökt spets; näsborrarne ibland framstående; vingarne mycket långa, spetsiga och smala; tarserna temligen höga, tårna förenade genom simhud, baktån fri, eller felslagen. Fam. 3. Laridae. 4. Procellaridae.*

IV. Pygopodes *(Brachypteri). Näbben hoptryckt, spetsig, vingarne och stjerten korta, den senare saknas hos några arter alldeles; benen belägna långt bakut, korta; tårnas simhud fullständig eller flikig; baktån är fri eller saknas. Fam. 5. Colymbidae. 6. Alcidae.*

Första underordningen: Lamellirostres Cuv. och första familjen: Anatidae Leach.

Såsom ofvan nämndes utmärkas hithörande simfoglar genom näbbens mera komplicerade byggnad: längs kanterna af käkarne stå i rad ställda hornartade lister eller tänder, hvilka utanför äro mer eller mindre synliga och tjena som en silningsapparat för att ur dy, slam o. s. v. utleta och fasthålla de djur och växtdelar, som användas till födoämnen. Vingarne äro medelmåttiga och räcka knappast till stjert-spetsen. Underbenet är blott vid hälleden naket och fötterna merendels korta, med simhud mellan framtårna och fri baktå.

Hithörande arter vistas under fortplantningstiden merendels vid sött vatten, men efter densamma begifva sig många ned till hafskusten innan de flytta söderut. De flesta kunna dyka, men blott från ytan, icke genom att störta sig ned från luften. De hos oss förekommande slägtena kunna grupperas och i korthet karakteriseras på följande sätt:

A. *Näbben bred, i spetsen nedtryckt, med en rad vertikalt ställda tänder i kanten af öfverkäken.*

a. *Tarsernas hudbeklädnad öfverallt nätlikt delad.*

1. *Halsen af kroppens längd, näbben längre än hufvudet, jemnbred till spetsen; tyglarne nakna; tarserna kortare än mellantån.* **Cygnus.**

2. *Halsen kortare än kroppen, näbben af hufvudets längd eller kortare, mot spetsen smalare än vid basen; tyglarne befjädrade, tarserna nästan längre än mellantån.* **Anser.**

b. *Tarserna framtill beklädda med tvärsköldar:*

3. *Baktån utan hudflik.* **Anas.**

4. *Baktån med en hudflik på undre sidan.* **Fuligula.**

B. *Näbben hög, hoptryckt, med hakformigt böjd spets, samt tvenne rader bakåtriktade tänder i öfre och en rad i nedre käken; näbbens kanter nästan parallela; tarserna framtill med tvärsköldar.* **Mergus.**

Svan-slägtet (Cygnus Bechst.*).

Näbben *af hufvudets längd eller längre; vid basen mer hög än bred, mot spetsen af samma bredd som vid basen samt afrundad, med nageln knappast af näbbens halfva bredd; ända till nageln beklädd af en vek hud, samt försedd med en näbbfåra vid kanten; lamellerna i öfverkäken ställda vinkelrätt och i en enkel rad.*

Tyglarne *hos gamla foglarne nakna.*

Näsborrarne *genomsigtiga, belägna vid midten af näbben.*

Benen *något bakatsittande, undersätsiga, befjädrade nästan till hälleden, i öfrigt beklädda med nätlikt delad hud, framtill gröfre, baktill finare; tarserna hoptryckta från sidorna, kortare än mellantån; dennas klo sned med skarp inkant, intåns klo störst; baktån fästad högre än de andra, utan hudflik.*

Vingarne *icke öfverskjutande stjertspetsen, med långa arm-*

*) Slägtet *Cygnus* är i sin helhet utarbetadt af utg., emedan något manuskript härom ej fanns af *M. v. Wright.*

ben; pennorna medelmåttigt långa, den första lika lång som den fjerde, den andra och tredje längst.

Stjerten *temligen lång, afrundad eller tillspetsad, bestående af 18—24 pennor.*

Halsen *smal, af kroppens längd.*

Svanarne äro de största och ståtligaste af alla simfoglar, de förekomma uti alla delar af jorden, företrädesvis dock i de kallare, der de häcka vid insjöar och i sumpiga trakter. Tvertemot förhållandet inom följande slägten utmärkes detta genom enkel och enformig färgdrägt, i det den hvita färgen är rådande hos gamla foglarne och grått hos de yngre (af våra arter). Ruggningen inträffar en gång årligen och de unga få sin utbildade drägt först i tredje året; begge könen likna hvarandra, honan är blott mindre till storleken. Sina födoämnen hemta svanarne förnämligast från växtriket och upphemta dem vanligen från grundt vatten med tillhjelp af näbben och den långa halsen, icke genom att dyka, ty detta göra de blott uti högsta nöd. De simma förträffligt och flyga väl, sedan de mer eller mindre bullersamt uppkommit från vattnet. För menniskan äro de mycket skygga och mot andra djur ofördragsamma, men makarne emellan råder mycken tillgifvenhet och de vistas ständigt tillsammans; vanligen uppsöka de aflägsna, mera fredade ställen för att häcka och reda sig der ett stort bo af hopsamlade vattenväxter. Efter fortplantningstidens slut och vid den kalla årstidens annalkande draga de sig till kusterna och undan isen söderut.

En enda art är hos oss inhemsk, en annan har några gånger anträffats under sina flyttningståg från den högre norden; en art hålles någongång tam. I vårt land äro svanarne fridlysta från och med den 15 mars till och med den 14 juli.

1. Cygnus musicus Bechst. Sångsvan, vild svan. Joutsen.

Artm. *Pannan ofvan platt, näbben längre än hufvudet, i spetsen och kanterna svart, i öfrigt vid roten och ända under näsborrarne höggul, likasom tyglarne; näsborrarne parallela med käkkanten, genomsigtiga; stjerten afrundad bestående af 20 pennor; hela fjäderklädnaden hvit. — Anas cygnus Linn.*

Längd fr. näbb- till stjertsp. 2 aln 13 tum, vingbr. 4 aln. — Finska namn: jouhten, luiko.

Beskrifning. Näbbens gula färg sträcker sig öfver hela dess rot, äfven på ryggen, och på sidorna långt fram under näsborrarne; afståndet från näbbspetsen till munvinkeln 4¹/₄ tum och till ögat 5¹/₄ t.; till formen är den ofvan vid roten plattad, närmast basen något bugtad, med i trubbig vinkel tillstötande sidor, framtill kullrig och nedtryckt. Iris brun. Fötterna mattsvarta, tarsen 4¹/₂ tum, mellantån omkr. 6 tum lång.

Gamla foglarne äro till hela sin färgdrägt snöhvita *). *F. M.*

Yngre foglar äro askgråa öfver största delen af kroppen, isynnerhet hufvudet, halsen och yttre delarne af de stora pennorna; vingpennornas skaft äro af samma färg, men pennorna inåt hvita. *F. M.*

Denna herrliga fogel häckar uti de nordligare delarne af gamla verlden från Lappland till Kamtschatka, likväl torde den icke göra det invid sjelfva den öppna ishafskusten, annat än vid mynningarne af Sibiriens stora floder; norrut

---

*) Isynnerhet på hufvudet och undre kroppsdelarne förorenas fjädrarne ofta af rostbruna kanter, uppkomna i följd af jernhaltiga ämnens inverkan, hvilka finnas i jorden och vattnet på myrarne.

finnes den deremot ända vid 74½° n. br. uti Taimyrlandet. — Sträcktiderna passerar arten talrikt längs floderna genom östra Europa samt flyttar, ehuru till mindre antal, utmed kusterna och kommer till vestra Europa. — Många öfvervintra på britiska öarne, vid norska kusten och Östersjöns södra stränder, andra gå genom kontinenten till Medelhafvet, Afrikas nordkust och Persien, men största antalet finnes i sydöstra Europa, omkring Svarta och Kaspiska hafven; arten flyttar också utmed östra Asien till Kina. Uti Amerika företrädes den af närstående arter.

Hos oss *häckar svanen* uti det inre af lappmarken vid Kemi elfs och Enare vattendragen samt uti norra Finland; spridda par kläcka mer eller mindre regelbundet ännu uti Österbotten samt i landets östra ödemarker. Flyttningstiderna visa sig flockar uti de flesta delar af landet. — Enligt *Schrader* samt *Sommerfelt* och *Nordvi (Collett)* häcka några par årligen i Tana och Pasvik elfdalar och *Malm* fann den på aflägsna myrar der och hvar i hela inre lappland. *J. Fellman* har likaså antecknat (ehuru för en längre tid sedan), att ett och annat par ses i Utsjoki (69°), men att den oftare förekommer uti Enare (t. ex. Patsjoen-niska, Padar-träsk, m. fl. st.) och på Sodankylä sockens träsk och elfvar. Det är icke kändt, att arten skulle kläcka uti Muonioniska eller Enontekis, ehuru något flyttande par ibland visat sig på det förra stället *(Knoblock)* och *Grape* redan år 1804 säger, att den är sällsynt i Enontekis. Deremot häckar den i Sodankylä och Kittilä *(F. M.)*. *Middendorff* fann svanar ganska sällan under sin rysk-lappska resa, men säger likvisst icke på hvilka ställen; föga nog häcka de vid kusterna af halfön, men troligen uti det inre och med all säkerhet uti den sydvestra, skogbeväxta delen, ty enligt *Sahlberg* och *Malmberg* anträffas de vid Imandra, Olenitza och

Koutajärvi *). I Torneå trakten kläcker arten på något ställe (*Knoblock*) och i vissa andra delar af Österbotten häcka spridda par, men under flyttningstiderna finnas de talrikare; så är fallet i Kuusamo och Pudasjärvi (*Brdr*) samt Iio (*Aschan*); äfven på Karlö vid Uleåborg skall arten hafva häckat enligt uppgift af allmoge (*Br. Nyl.*). Inåt landet kläcker den mera i Hyrynsalmi och Puolanko socknar (vid Hossa och Veurylä byar enl. *Malmgren* och *Aschan*); i Paltamo finnes den sparsamt vid Saarestenmäki by af Säresniemi kapell (*Aschan*). Undantagsvis skall svanen för någon tid sedan hafva kläckt någongång ännu uti tillstötande delar af norra Savolaks, uti trakten af Jyrkkä bruk (63° 45′) uti Iisalmi socken enligt uppgift meddelad åt *Aschan*; (deremot häckar den ej mer uti Kuopio trakten, *Asch.*, *J. v. W.*). Utan att uppgifva närmare lokaler säger *Arth. v. Nordmann*, att den i norra Karelen häckar i större antal; den torde likväl göra det endast på sina ställen; i Ilomants har *Malmberg* funnit den bosatt. Enligt uppgift af allmoge, meddelad af d:r *Backman* skall svanen i östra Finland kläcka ännu så sydligt som uti Suojärvi sockens (62—62½°) ödemarker norr om Ladoga och i ryska Karelen kläcker den årligen t. ex. vid Lischmajärvi och sjöarne norr om Povänetz (*Sahlberg*), samt enligt *Kessler* uti Olonetzska guvernementet, der han vid Aschebska sjön fann små ungar. — Södra gränsen för svanens häckningsområde synes således gå i Finland i mycket sned riktning från Finmarkens **) och Lapplands inre

---

*) *Meves* meddelar, att svanen under flyttningarne torde förekomma allmänt på Sommarkusten vid Hvita hafvet, vid Archangel och Onega städerna.

**) *Collett* (Norges Fugle) nämner såsom häckningsplatser i Norge allenast ett par elfdalar nära finska gränsen, men tillägger att den aldrig häckar söder om polcirkeln.

delar i sydostlig riktning öfver Uleåborgstrakten längs gränsen af norra Savolaks genom finska och ryska Karelen till Onega sjön och inåt Ryssland, åtminstone att döma af de data vi hittills känna från vårt land. Utan tvifvel är det förnämligast kulturens framsteg, som betingat artens tillbakaträngande så olika i östra och vestra delarne af vårt område.

Deremot *flyttar* svanen genom nästan *alla delar* af landet om våren och hösten, merendels i mindre, någongång i större*) flockar, hvilka ibland för en eller t. o. m. två veckor slå sig ned uti öppna strömmar och forsar, — de enda ställen, som då erbjuda dem tillträde till vatten. De flytta nästan blott undan isen, äro bland vårens första förelöpare och bland de sista, som lemna vårt land. Någongång komma svanar hit redan i slutet af mars, vanligen under loppet af april, ibland ännu i maj månad; medeldatum infaller för största delen af landet d. 12—20 april. Bortfärden sker hufvudsakligen under loppet af oktober månad, likväl stanna några ibland vida längre; så t. ex. år 1833 i januari (Åbo) och åren 1847 och 1851 långt in i december; under den milda vintern år 1871—1872 observerades enligt tidningarne uti S:t Johannes socken en flock svanar, som ännu den 6 februari flyttade från öster till vester, och år 1873 sågos de åter mycket tidigt.

---

*) *M. v. Wright* har antecknat en flock af omkring 100 st. vid Drumsö nära Helsingfors den 24 april 1862.

**) Svanen anlände till Haminaulaks och H:fors enl. *M. v. Wright,* samt till Kuopio enl. ing.-öfv.-löjtn. *L. Forstén* åren

1825	Hlks	28	nov.	1847	H:fors	8	maj.	1865	H:fors	1	nov.
1830	„	16	okt.	1860	„	17	dec.	1866	Kuopio	30	mars.
1831	„	11	apr.	1862	„	24	apr.	1867	„	19	maj.
1833	„	9	„	1863	Kuopio	1	„	1868	H:fors	22	mars.
1835	H:fors	15	„	1864	„	3	„	1870	Kuopio	11	apr.
1846	Sibbo	6	nov.	1865	„	4	maj.				

Ur de anteckningar, som prosten *J. Fellman* gjort om svanens fortplantning uti lappmarken meddelas här följande sammandrag, hvilket torde förtjena afseende äfven der uppgifterna afvika från andras iakttagelser, då ju antecknaren haft godt tillfälle att under sin vistelse i norra lappmarken skaffa sig kännedom härom.

„Uppå djupa otillgängliga myrar lägger svanen kring Eriksmässan (d. 12 maj) 4—5 *) eller färre ägg; har hon varit väl fredad begagnar hon dertill föregående årets bo och ungarne påstås äfven följande vår söka upp sin födelsebygd. De växa mycket långsamt och äro midsommartiden ej större än gräsänder samt komma vanligen till flygt mellan Bertilsmessan och Michæli (24 aug. — 29 sept.), ehuru ännu vid denna senare tid någon unge ses, hvilken ej kan flyga. Ruggningen varar så godt som hela augusti månad och de äro denna tid oförmögna att flyga; då de ej heller lätt kunna dyka, äro de tvungna att taga sin tillflykt till landet för att undgå sina fiender och löpa dervid så fort, att en karl ej upphinner dem uppå sank och knappast på jemn mark utan tillhjelp af hund; denna måste dock vara större än vanliga lapphunden för att kunna hindra den starka fogeln i sitt språng. De första vårdagarne skjutas de på ställen der de om aftnarne pläga uppehålla sig och om hösten fångas de vanligen med räfsax vid åarnes utflöde ur träsken. I den trakt der de kläcka fångas sålunda årligen 15 à 20 stycken på hushållet, samt anses af lapparne vara välsmakliga isynnerhet om våren, hvarjemte huden äfven tillvaratages för att säljas eller begagnas“.

---

*) Svenska författare uppgifva 6—8, till färgen brungula, hvilket *Meves* rättat till smutsigt hvita; likaså uppgifves vanligen, att ungarne kläckas först i början af juli.

Cygnus minor Pall.

Artm. *Till kroppsstorleken mindre än föregående art; pannan utan knöl, näbben af hufvudets längd, svart, vid basen jemte tyglarne höggula, dock ej ända till näsborrarne; dessa äro mindre genomsigtiga, mer uppåtriktade; stjerten afrundad, bestående af 18—20 pennor* *); *hela fjäderklädnaden hvit hos de gamla.*

Af Pallas hänfördes arten såsom var. *β minor* till sångsvanen (*C. olor* Pall. 1811—31); *C. Bewickii Yarr.* 1830, Nilss., Holmgr., Malmbg; *C. melanorhinus Naum.* 1842.

Längd: nära 2 aln, vingbr. omkr. 3 aln 6 tum.

Beskrifning. Näbben af ungefär samma form, som hos föregående art, men mindre i samma förhållande som hela kroppen, dryga $3^3/_8$ tum från spetsen till munvinkeln och $4^1/_2$ t. till ögat, $1^{1-2}/_8$ tum bred; den gula färgen intager deremot en mindre utsträckning öfver tyglarne och näbbens sidor vid basen, endast i en båge från randen af näbbryggens plattade del emot näsborrarne och parallelt med käkkanten till munvinkeln **); i öfrigt är näbben svart; iris brun. Benen svarta, tarsen nära $3^3/_4$ tum, mellantån med klo $4^3/_4$—5 tum.

Gamla foglarne äro rent hvita öfverallt ***). *F. M.*

Ungdrägten är askgrå, de fjolgamla isynnerhet på hufvudet, halsens baksida, framryggen och vingpennornas yttre del; öfriga delar mer eller mindre rent hvita. På tyglarne förekomma ännu spår af dundrägtens betäckning. *F. M.*

Denna mindre art af sångsvanarne tillhör ännu nordligare länder än föregående; man uppgifver att den förekom-

---

*) Man anför vanligen 18 - 20; begge våra ex. hafva 20.

**) Våra båda ex. hafva näbbryggen svart emellan sidofläckarne; annorstädes har man erhållit individer med äfven näbbryggen vid basen gul eller svartfläckig.

***) Liksom föregående art har också denna omkring näbben, på hufvudet och undre kroppsdelarne en rostbrun eller gul anstrykning.

mer på Island, men egentligen torde den väl kläcka uti arktiska Sibirien, i Taimyrlandet och på Novaja Semlja, der den äfven är funnen; föga nog häckar den vestligare. — Arten flyttar i Sibirien utefter floderna och längs östra kusten, men kommer äfven ibland utefter kusterna vesterut till finska viken och Östersjön, Danmark, norra kusten af Tyskland och Frankrike samt till England. I Skandinavien är den funnen blott en gång vid sjön Mjösen.

Vårt land besöker arten blott under sina kanske tillfälliga förbiflyttningar och högst sällan har den här blifvit tillvaratagen vid vår södra kust; vi känna endast tre under olika år här ertappade exemplar. Det första, en ungfogel, blef skjutet om hösten år 1843 i Helsinge socken och erhölls genom apotekaren *Salingre (M. v. W.)*; dess skelett förvaras uti osteologiska samlingen. Det andra var en fjolgammal hane, som fälldes i Sibbo den 3 maj 1851 *(F. M.)*; det tredje en gammal fogel uti ren hvit drägt tillvaratogs i närheten af Lovisa i april år 1869 genom rektor *Nordströms* försorg, samt förvaras numera uti finska fogelsamlingen *).

Anm. Hos sångsvanarne är luftstrupen af särskildt intresse derföre, att den i form af en lång ögla går in uti ett ihåligt rum i sjelfva bröstbenskammen, innan den beger sig uti brösthålan. Hos *C. musicus* gör den innerst en skarp vertikal och hos *C. minor* en horisontel slinga. — *C. olor* har samma partier såsom vanligt hos andra foglar.

Cygnus olor Linn. Tam svan.

Artm. *Pannan försedd med en rund knöl, denna och tyglarne samt nageln svarta, öfriga delen af näbben gulröd; stjerten vigglik; hela fjäderklädnaden hvit. Stjerten består af 22—24 pennor.*
Längd: 4 fot 6—8 tum.

---

*) Det förtjenar kanske anmärkas, att de två senare exemplaren varit felaktiga; det förra har haft högra tarsen afbruten, men åter läkt, hvarjemte simhinnorna på foten äro något ofullständiga; det senare har högra vingen afbruten vid handleden.

Denna art, som i sydligare länder ofta hålles i tamt tillstånd, förekommer vild uti mellersta Europa, samt går emot norden till Mälaren och södra delen af Östersjöprovinserna. I vårt land har den veterligen icke någonsin blifvit skjuten, eller anträffad i vildt tillstånd; på några få ställen har den likväl hållits tam *).

Gås-slägtet (Anser Briss.**).

Näbben *af hufvudets längd eller kortare än detsamma, rundadt pyramidlik, vid roten hög och bred, framåt afsmalnande; nageln intager hela spetsen.*

Tyglarne *helt och hållet befjädrade.*

Näsborrarne *belägna vid midten af näbben, genomsigtiga.*

Benen *undersätsiga, (jemförelsevis) något högre än hos föregående slägte; hudbeklädnaden nätlikt delad; tarsen af samma längd som mellantån utan klo, baktån utan hudflik.*

Vingarne *med långa armben och måttligt stora pennor; den andra och tredje längst.*

Stjerten *består af 16—18 (—20) pennor, i spetsen afrundad.*

Halsen *kortare än kroppen.*

---

*) Tamsvanens *dundrägt* beskrifves vara ofvan brungrå, under hvit *(Meves)*; framl. prot. sekr. *V. Falck*, som på Kauttua bruk haft svanar, har härom antecknat: „Ibland variera ungarne i samma kull; af 5 ungar ur samma bo voro 4 gråa och den 5:te ljusgul, alldeles af enahanda färg, som de gåsungar, hvilka med tiden blifva hvita. Det var skada att ett oförmodadt påkommet åskregn dödade hela kullen vid 10 dagars ålder, hvarigenom jag ej fick tillfälle att iakttaga, om icke denna unge redan uti sin första fjäderklädnad skulle blifvit hvit, såsom förhållandet är med de gås- och ankungar, hvilkas dundrägt är gul".

**) Hela slägtet *Anser* är utarbetadt af *utgifvaren. M. v. Wrights* efterlemnade manuskript innehöll härom endast och allenast de drägter af *A. cinereus*, som också här nedan upprepas efter hans afhandling om resan år 1856 samt ett par från *Naumanns* verk öfversatta drägtbeskrifningar af *A. segetum* och *minutus*. De sistnämnda voro obegagneliga såsom vilseledande i följd af namnförvexling och ofullständiga; om samma arters geografiska utbredning förefunnos endast få och för det mesta oriktiga uppgifter.

Näst svanarne äro gässen bland de största af våra simfoglar. De häcka uti de tempererade och kalla klimaten; några arter endast uppe i den allra högsta norden. Till lefnadssättet afvika de ganska mycket från svanarne och änderna deri, att de mer uppehålla sig på land; de gå och springa snabbt och med lätthet, flyga högt och uthållande, och rädda sig härigenom från sina fiender, men de simma mindre väl samt dyka endast såsom små ungar och under ruggningen i nödfall. Födoämnena utgöras af växtdelar, frön, blad, gräs och späda örter, som de afbita med sin starka näbb. Ruggningen inträffar en gång årligen, om sommaren, men ungfoglarne utbyta de mindre fjädrarne af ungdrägten redan första hösten emot nya. Af några arter uppehålla sig könen tillsammans en längre tid, utaf andra åter begifva sig hanarne till hafskusten eller afsides belägna insjöar för att ostörda rugga, antingen de då öfvergifva honorna och ungkullen eller alldeles ej parat sig det året i följd af brist på honor eller emedan de ännu ej uppnått könsmognad *). Mot vintern flytta de till varmare länder familjevis eller i skaror, ofta uppgående till ett ofantligt antal individer, ordnade i linier eller spetsiga vinklar. — De äro fridlysta hos oss från och med den 15 mars till och med den 14 juli.

De arter, som häcka uti vårt land eller besöka det under flyttningarne, fördelas uti tvenne underslägten och kunna i korthet karakteriseras på följande sätt.

A. **Anser** Briss. *p. p. Öfverkäkens tänder synliga utom käkkanten; näbben mer eller mindre gulröd; benen gulröda.*

a. *Näbben gulröd med hvit nagel.* *A. cinereus.*

---

*) Enligt *Naumann* skall den vilda grågåsen uppnå könsmognad först tredje sommaren och hanarne skola till antal öfverträffa honorna.

b. *Näbben svart och gulröd; nageln mörk. A. segetum jemte dess lokalformer.*

c. *Näbben blekröd; pannan med hvit bläs. A. erythropus. samt A. albifrons.*

B. **Bernicla** Steph. *Öfverkäkens tänder icke synliga utom käkkanten, näbben liten, äfvensom fötterna svarta.*

a. *Med hvitt halsband. A. bernicla.*

b. „ *hvita kinder och haka. A. leucopsis.*

(c. „ *rödbrun framhals och bröst. A. ruficollis*).

Utgifvaren har tillåtit sig att omständligare än öfriga grupper afhandla våra gåsarters begränsning, utbredning och flyttningar, emedan han trott sig genom sammanställning af talrika data både ur den europeiska literaturen och enskilda meddelanden från vårt land, hafva kommit till åtskilliga resultat, hvilka i någon mon belysa denna intrasslade fråga. Då ämnet ännu är långt ifrån utredt, utan tvertom åtskilliga vinkar till vidare undersökningar inom vårt område här lemnas åt dem, som äro intresserade af ämnet, så anhåller utg., att de af våra fogelkännare, som ytterligare kunna lemna bidrag, måtte saken till fromma meddela sina iakttagelser, vare sig att de endast bekräfta här redan framställda åsigter eller att de rätta nu möjligen begångna misstag. — Upplysningsvis bör tilläggas, att bearbetningen grundar sig på meddelanden, som kommit utg. till del senast inom de första dagarne af april månad 1873, då tryckningen af slägtet *Anser* vidtagit.

Såsom ett erkännande af frågans intrasslade beskaffenhet meddelas här några ord af tvenne författare från de senaste åren:

„Gässen höra till de svåraste grupperna med hänsyn till särskiljandet af arterna, och en stor olikhet eger rum i olika ornitologiska arbeten med afseende å arträttigheten och synonymin“ (*Fritsch*, Nat. gesch, der Vögel Europas, Prag 1870 sid. 404). — „Rörande gässens utbredning och lefnadssätt återstår ännu mycket att utreda och man är för närvarande knappt ense om de särskilda arternas begränsning“. (*Holmgren*, Skandinaviens foglar 1871 sid. 1055).

A) *Underslägtet* Anser Briss. pt.

2. Anser cinereus Mey. Grågås. Merihanhi.

Artm. *Näbben lång, hög, pyramidlikt tillspetsad, gulröd, med hvitaktig nagel; benen blekröda med ljusa klor; fjäderklädnaden brungrå, bakryggen askgrå, underlifvet*

gråhvitt med bruna fläckar; vingspetsarne uppnå ej stjertspetsen.

Finska namn. Harmaa hanhi (*W. Nyl.*, *Mbg*), begagnadt i literaturen, men ej af folket; rönkähanhi (? Liminka); merihanhi (Wiborgs trakten enl. hr *Järnefelt*).

Längd 2 fot 9 tum, vingbr. 5 f. 4 tum; *vigt* omkr. 12 ℔. — *Anas anser L.* p. pt.

Beskrifning. Näbben af hufvudets längd, stark, vid basen hög, mot spetsen jemnt afsmalnande med bred, kupig, ljus nagel; näbbens färg orangegul, längs kanterna och vid näsborrarne stötande i rosenrödt; dess längd till pannan och munvinkeln 2 tum 6—7 lin. Fötterna köttfärgade eller blekröda, tarsen 3 tum, mellantån med klo $3^1/_2$ tum, klorna bleka; iris brun.

Gammal fogel. Hufvudet och halsen jemnt brungråa, mörkast vid näbbroten, på hjessan och bakhalsen, ljusare på kinderna och halsens sidor; dennas öfre del är fårad på längden derigenom att fjädrarne här äro tillspetsade, dess nedre del åter slät, framtill liksom öfverbröstet brunaktigt askgrå med gråhvita fjäderkanter, hvarigenom grundfärgen synes grå och bakåt på underlifvet blir allt ljusare, isynnerhet i midten; på sidorna öfvergår den i brunaktigt och på de stora, trubbiga, hvitkantade vingskylarne till rent brunt. Bland bukens hvita fjädrar finnas inströdda bruna med ljusare kanter; benens fjädrar ljusgråa. Framryggen gråbrun med smala, gråa spetskanter på de tvärt trubbade fjädrarne, allt tydligare på de stora skulderfjädrarne, samt hvitare och bredare åt sidorna emot vingarne. Armpennornas stora täckare samt innersta vingpennorna af samma färg, men med tydliga, hvita kanter på utfanet, smalare i spetsen; de mindre vingtäckarne allt ljusare askgråa emot vingkanten, lillvingen ljusast. Handpennorna svartbruna, de första vid basen nästan

askgråa; armpennorna brunsvarta med smala hvita kanter på utfanet; alla vingpennorna hafva hvita skaft utom de innersta, som hafva bruna; vingarnes undre sida askgrå. Stjertpennorna 18 till antalet (ibland 16), svartbruna, de mellersta med breda, hvita spetsar och kanter, på de yttre utbredande sig på hela infanet och kanten af utfanet, så att den näst yttersta blott vid basen af utfanet har en brun fläck och den yttersta är nästan helt hvit. Bakryggen askgrå, mot öfvergumpen mörkare, öfre och undre stjerttäckarne, samt gumpens sidor och öfre del rent hvita. *F. M.*

Begge könen hafva samma färgteckning, honan är endast något mindre än hanen.

Ungdrägt (i slutet af augusti). Hufvudet, halsen och bröstet askgråa med dragning åt gulaktigt, ett band öfver bröstet och kroppsidorna hafva mörka fjädrar med ljusa kanter mest markerade på de bakre vingskylarne. Hela kroppen ofvan svartbrun med ljusa, brunaktiga fjäderkanter; skulderfjädrarne äro afrundade i spetsen såsom hos änderna. På framryggen utväxa fjädrarne till sist och likna dem hos de gamla; vingarne likna äfven de gamlas, men hafva mindre rena färger. Midten af buken, hela underlifvet bakåt, öfre och undre stjerttäckarne hvita, de öfre ofta med gråbrun skuggning; stjerten såsom hos de gamla. Näbben gul med dragning åt rödt framåt spetsen, ögat mörkbrunt med ljusgula ögonlockskanter, fötterna mer eller mindre ljusrödaktiga. — Denna färgteckning varierar något hos olika individer; bröstets och kroppens sidor äro mer eller mindre fläckiga, stundom med knappt märkbart ljusare fjäderkanter. Hos några öfvergår bukens hvita färg småningom uti sidornas gråa, hos andra är gränsen skarpare. *M. v. W.* (Orn. resa 1856).

Dundrägt (början af juli). Ofvan olivgrönaktig, inunder ljusgul, med dragning åt grönaktigt; kalotten, nacken och bakhalsen mörkare. Trakten omkring ögonen och näbbroten ljus, äfvenså på kinderna, men med en starkare skuggning; vingkanten ljus. Näbb och ben blygråa med dragning åt gulaktigt. Längd omkr. 10 tum. *M. v. W.* (l. c.).

Anm. Ofvanstående beskrifningar af ung- och dundrägten äro gjorda efter uppfödda gäss, ehuru fångade såsom små ungar. Mot slutet af augusti begynte de flyga och kort derefter att utbyta ungdrägten emot den utbildade. Huruvida detta öfverensstämmer med förhållandet hos de vilda känner jag icke, men alltför stor skilnad torde dervid dock ej inträffa. (*M. v. Wrigths* manuskr.).

Grågåsen är stamarten för de tama gässen; af alla våra gåsarter intager den det sydligaste häckningsområdet, ty den fortplantar sig uti de tempererade delarne af gamla verlden. Den kläcker i *nordligare* hälften af Europa *uti kusttrakterna*: på öarne norr om Skotland och i Norge till 70° n. br., ställvis vid frisiska och danska kusterna, på Sveriges vest- och ostkust, vid bottniska*) och finska vikarne, omkring Östersjöprovinserna och vid kusterna af östra Pomern. Vidare kläcker den merendels uti *sydligare* nejder i det *inre* af landet: i södra Sverige (Småland), Lithauen, Ungern, Bessarabien, mellersta Ryssland och södra Sibirien ända till dess ostligaste delar. — Fordom har arten häckat äfven uti det inre af Tyskland, Frankrike och England, men besöker dessa länder numera blott under flyttningare, som merendels ske utefter kuster och floder. — Till vintern går

---

*) Från svenska sidan finnas visserligen uppgifter blott till Gestrikland, men då man öfver hufvud äger så få meddelanden från kusten af Westerbotten och vi med säkerhet känna, att arten på finska sidan går ända till Torneå, så hafva vi intet skäl att betvifla förhållandet vara enahanda också på den svenska, såvidt lokaler förefinnas och arten ej blifvit fördrifven. — I Östersjöprovinserna häckar arten likaså blott i kusttrakterna enligt benäget svar på en förfrågan hos hr konserv. *V. Russow* uti Dorpat.

arten i södra Europa ända till Spanien och Grekland, men stannar också ej långt från Tyskland, träffas talrikt vid Kaspiska hafvet samt uppgifves förekomma i Persien äfvensom på kusterna af Stilla hafvet.

Hos oss *häckar* grågåsen veterligen blott uti kusttrakterna, hvarifrån den föga torde aflägsna sig långt, annat än på flyttning. Den finnes ställvis och fåtaligt i skärgården längs såväl finska som bottniska vikarne, talrikast troligen vid norra Österbotten. — Från Wiborgs trakten meddelar kommissions-landtmätaren hr *Konst. Järnefelt*, att „det icke är så ovanligt att här anträffa ungkullar, hvilka i fångenskap med största lätthet blifva tama; några dagar före midsommar år 1872 köpte jag i Wekkelaks sockens Willnäs by fyra stycken ännu med fjun betäckta vildgåsungar af en ankas storlek, hvilka i slutet af augusti blefvo fullvuxna. För flere år sedan öfverkom hr *Alfthan* på Alaurpala gård i Wederlaks en hel kull små ungar uppå hafsstranden *); i samma sockens skärgård fångades också för många år sedan vildgåsungar på Martinsaari holme, men dessa flyttade följande höst bort med vildgässen **); andra togos ett annat år i Yläpihlaja by af samma socken". Enligt uppgift af skärgårdsfolk kläcker något enda par i Borgå s:n på mossar å Kalfholmen samt i Sibbo likaså vid Spjutsund. I Helsingfors-

---

*) „Hr *A.* plockade upp så många som möjligt, af ungarne, men märkte under vandringen hemåt, att några fallit; dessa tågade likväl efter honom, hvarefter han nedsläppte hela familjen, som mangrant följde honom till hans hemvist".

**) Enligt hvad man uppgifvit för hr *Järnefelt* „infann sig följande vår en stor flock vildgäss på samma gård, der föregående sommar ungarne uppvuxit, hvarvid gårdsfolket med hafre eller annan föda lockade den uti ett fähus, der skaran blef slagtad. Si fabula vera". — Hr *J.* säger i bref sig icke kunna afgöra till hvilken art vildgässen hört, men det synes utg. ej lida något tvifvel, att de varit grågäss.

trakten (Rönnskär 1856, *M. v. W.*) stanna några par årligen för att kläcka*) och i finska museum förvaras ett ägg från Esbo, föräradt af hr *W. v. Wright.* Också på Åland förekommer arten ställvis, hvarom stud. *R. Sievers* meddelat: „med all trovärdighet berättades, att något eller några par af *Anser cinereus* nästan hvarje vår häcka här ute i trakten af Klåfskär; så hade förhållandet varit äfven denna vår (1872), ehuru äggen af äggtjufvar blifvit borttagna; jag såg dessa foglar här ute, men de kunde icke åtkommas“. Vidare kläcker den enligt mag. *Grönfeldt* vid Björneborg på flere ställen uti skärgården norr och söder om staden. Inom Österbotten häckar den på sina ställen, t. ex. vid Ny Karleby (*Alcenius*) och norr derom längs hela kusten (*K. Hildén*, jäg. förb. tidskr. 1870 sid. 183), äfven på Karlö vid Uleåborg (*Br. Nyl.*). Ännu nordligare är särskildt kusttrakten mellan Uleåborg och Torneå bekant för att grågäss häcka här. Enligt *M. v. Wrights* och *Branders* iakttagelser är det ungar af *endast* denna art, som allmänt uppfödas uti kustsocknarne, Liminka, Haukipudas och Ijo; enligt *Brander* hafva endast några få gånger exemplar anträffats så långt från kusten (4 mil), som i de delar af Pudasjärvi, hvilka gränsa intill Ijo. — Deremot har man hittills veterligen aldrig erhållit fogeln från nordligare trakter af Finland än Bottniska vikens norra del, ej heller är arten med säkerhet (jfr. anm. nedan) funnen häckande någonstädes uti det inre af Finland; icke ens i Kuopiotrakten, den bäst undersökta delen, hafva *J. v. Wright* eller *Aschan* funnit den häcka, ej heller känner man något härom med säkerhet**) från ryska Karelen.

---

*) Enligt en anteckning af *V. Falck* „träffas vildgäss stundom kläckande på klippor i hafvet;“ lokalen eller arten uppgifves ej, men otvifvelaktigt voro dessa grågäss och anträffades sannolikt någonstädes i nyländska eller sydvestra skärgårdarne.

**) För närmare utrednings skull bör meddelas, att d:r *Backman*

Oaktadt arten sålunda ej är synnerligen spridd, uppgifves den esomoftast *flytta* genom de flesta delar af vårt land, hvilket utan tvifvel måste bero på förvexling eller blandning med sädgåsen. Att *grågåsen* flyttar regelbundet längs hela finska vestkusten ligger i sakens natur, då ju den häckar här, och antagligen passerar den också ibland genom det inre af landet på sina ställen, men ännu torde frågan härom böra anses oafgjord och underkastas en ytterligare granskning. Vildgässen flytta nemligen sålunda, att de sällan slå ned och äfven då veta att göra sig oåtkomliga i ödemarkerna; man har derföre jemförelsevis sällan med exemplar lyckats konstatera hvilkendera arten en flock tillhört, särdeles som iakttagarne oftast icke torde kunnat skilja arterna på lätet.

Anm. Bland de många framställningarne af grågåsens häckningsställen i Europa, likasom äfven i vårt land har utg. icke lyckats finna en enda, som vore fullständig och tillförlitlig, utan hafva de merendels hvilat på oriktiga uppgifter och derigenom blifvit vilseledande. I den form artens geografiska utbredning här ofvan framställes synes den deremot vara temligen öfversigtlig och regelmässig. Likvisst är det utgifvarens skyldighet att här meddela äfven de notiser från vårt land, hvilka han anser vara oriktiga, såväl om häckställena som flyttningarne, för att riktigheten af antingen den ena eller andra åsigten må kunna utredas och bekräftas.

Lika litet som man hittills erfarit, att grågåsen skulle häcka uti de inre delarne af mellersta och norra Sverige, lika litet torde den göra det i motsvarande delar af Finland. Att *M. v. Wright* uppger sig år 1856 vid Tengeliö hafva *sett tvenne grågäss flyga* söderut lemnar ingen garanti för riktigheten af artbestämningen, än mindre för att arten skulle *häckat* der. Icke heller kan utg. utan faktiska bevis öfvertygas derom, att den gåsart, som kläcker spridd i hela Kajana härad och hvaraf ungar flerstädes uppfödas inom Kajana län (*Malmgren*, Kajanatraktens fogelfauna och Anseriderna) vore *A. cinereus*, utan sädgåsen. En förvexling af begge arternas *ungar* sker lätt, särdeles som begge i den åldern hafva ljus näbbnagel och mer fylliga näbbar innan de blifvit fullvuxna; också på annat håll hafva

---

uti Suojärvi i ostligaste delen af finska Karelen erhållit uppgiften, att begge våra vildgäss der skulle kläcka.

fogelkännare i senaste tider hos oss först ansett växande vildgåsungar tillhöra grågåsen, ehuru de sedermera bevisat sig vara sädgäss. — Påtagligen har ett misstag gifvit anledning dertill, att *Schrader* upptog *A. cinereus* bland de foglar han observerade i lappmarken under sin första vistelse derstädes (Isis 1840 sid. 616—618) och derifrån härflyter uppgiften uti hans af annan person redigerade anteckningar (*Cab.* J. f. O. 1853 sid. 244), att han skulle funnit den i „ryska Lappland" (Utsjoki och Enare). — Det synes otvifvelaktigt, att de stora skaror vildgäss, som *J. v. Wright* hänför till *A. cinereus* och uppger flytta genom Kuopio trakten i senare hälften af april samt i slutet af maj och september, icke uteslutande tillhört denna art, om också exemplar någongång erhållits *) eller arten (såsom förhållandet lärer varit) ibland igenkänts på lätet. — Äfven *Arth. v. Nordmann* låter de stora, på flyttning stadda skarorna bestå af *A. cinereus;* så äfven några till utg. gjorda skriftliga meddelanden af olika personer. — Slutligen hafva de båda arterna af vildgäss alldeles icke blifvit åtskilda från hvarandra uti de *klimatologiska iakttagelser*, som blifvit insända till finska vet. societeten och sedermera offentliggjorda; ehuru angifna för *A. cinereus* komma åtminstone uppgifterna från lappmarken att med visshet afse *endast sädgåsen* och de från det öfriga landet begge arterna blandvis **) eller rättare den af dem, som anländer förr till de olika orterna. En förskottsvis gjord jemförelse emellan de båda arternas ankomsttider i Tyskland och Skåne ***) utvisar, att vår sädgås i norden flyttar tidigare om våren och senare om hösten än grågåsen; på grund häraf är det antagligt, att de hos oss antecknade vildgässen tvertom kanske till största delen varit sädgäss att döma af de afgjordt tidiga och sena ankomstdagarne samt deras medeltal (jfr följ. art sid. 335).

Det är troligt att *grågåsen* anländer till vår sydkust först i början eller medlet af maj **); ex. förefinnas i våra samlingar eller äro antecknade af *M. v. W.* åren

1825	maj	5,	Perno, *Wr.*	1852	maj	22,	Sibbo, F. M.
1842	„	6,	Sibbo, Z. M.	1853	„	10,	Föglö, „
1843	„	6,	H:fors, *Wr.*	1857	„	10,	Kökar, „
1850	„	20,	Sibbo, F. M.				

I augusti torde arten småningom draga sig till yttre skären och sedermera anträda höstflyttningen, som troligen räcker ännu i september.

*) *Aschan* känner icke, att något ex. skulle erhållits här.

**) Jfr längre fram sid. 335 noten *).

***) *A. cinereus* passerar genom Anhalt i Tyskland i slutet af februari eller början af mars, och i Skåne i slutet af april; höstflyttningen börjar i Skåne i medlet och i Anhalt i slutet af augusti månad. Arten flyttar således ganska långsamt.

Under häckningstiden hålla sig grågässen hos oss till mossar och skogsträsk i kusttrakterna, äfvensom holmar samt t. o. m. hafsklippor. Ruggningstiden vistas de i yttre skärgården, der de äro mer fredade; likvisst hafva vi oss ej bekanta några iakttagelser från eget land huru förhållandet härvid är könen emellan, om hanen öfverger honan för liggningstiden eller om han ej, åtminstone i fredade delar af skärgården, stannar hos henne och om de i utskären anträffade foglarne verkeligen häckat i trakten samma sommar; icke heller i Sverige har man fullt reda på dessa omständigheter.

Det läte grågåsen vanligen låter höra är enligt *Naumann* ett föga högljudt men hastigt *taddaddaddat;* lockljudet eller ropet under flygten är ett högt och vidt hörbart *kaahkahkak* någon gång ett gällare *kihkak*, eller ett klingande *tähng;* uppskrämda ropa de ett längre eller kortare *kahk* och modren hos ungarne ett ofta upprepadt *käng* eller *kähk.* — *Naumann* uppger, att grågåsen i Tyskland flyttar familjevis eller i mindre flockar, men icke i så stora skaror som följande art, — ett ytterligare skäl att betvifla iakttagelserna hos oss om artens talrikhet under vår- och höstresorna. Med anledning häraf synes det knappast kunna vara grågåsen, som vore enda eller sannskyldiga upphofvet till „Odens jagt“ i Sverige (se *Sk. fn.* II s. 395), utan fastmer sädgåsen och sannolikt äfven andra större sjöfoglar.

Såsom ofvan nämnes blir denna art i fångenskap mycket lätt tam och uppfödes flerstädes vid våra kuster till slagt.

3. **Anser segetum** Gmel. **Sädgås.**

Artm. *Näbben innanför den svarta nageln nedtryckt och orangegul mer eller mindre högt upp på sidorna; benen rödgula med mörka klor; fjäderklädnaden brun, bak-*

ryggen svartbrun, underlifvet hvitt, ofläckadt; ving- och stjertspetsarne af ungefär samma längd eller de förra något längre.

Längd: 33—34 eller 28—30 tum.

Anas anser L. omfattade både denna och föregående art. Den nu i fråga varande har man med skäl fördelat uti flere former, hufvudsakligen på grund af näbbens beskaffenhet, stjertpennornas antal samt kroppsstorleken; olika författare anse dem än såsom skilda arter, än såsom vikarierande former af en och samma art uti olika länder. Uti närvarande arbete föredrages den senare åsigten och alla sammanfattas derföre under kollektivnamnet *Anser segetum Gmel.* Såsom hufvudform betraktas den mest utbredda och kontinentala, hvilken förekommer häckande också i Skandinavien och Finland samt bär namnet

a) **Anser arvensis** Naum. **Kontinentens sädgås, skogsgås. Metsähanhi.**

Näbben af hufvudets längd, vid basen hög och stark, på midten starkare nedtryckt och i spetsen temligen bred, afplattad; öfverkäkens tänder omkring 24; nageln mindre kupig, svart; innanför densamma är näbben omgifven af en rödgul ring, som under näsborrarne breder sig ut på sidorna, ibland ända upp till fjäderklädnaden; i öfrigt är näbben svart. Fötterna rent rödgula, klorna mörkt hornfärgade. Vingarne räcka med spetsarne knappast till stjertspetsen *). *Iris brun.*

Längd: 1 aln 10½ tum, vingbr. 2 aln 19 t., vigt 10½ ℔.

Anser segetum Gm. pt.; Bechst., Meyer, Nilss. Ill. fig. äfvensom Skand. fauna (jfr längre fram noten * sid. 340), Schlegel, Collett, Holmgr.,

---

*) Färgen på näbb och ben, äfvensom ving- och stjertspetsarnes inbördes förhållande böra iakttagas på färska exemplar.

Malmgr., Malmbg; *A. seg. & arvensis* Brehm; *A. arvensis* Naum. Vög. Deutschl. XI och Naumannia 1853, begge med pl., Kjærb., Selys, Fritsch och andra tyska författare; *A. sylvestris* Degl. & Grb. ex Briss.

Finska namn. Det för vildgäss i allmänhet (sedermera äfven för grågässen särskildt, *Sadelin*) anförda finska namnet m e t s ä h a n h i lämpar sig särdeles väl för denna art (i motsats till merihanhi för föregående art). I lappmarken kallas fogeln isohanhi, i Uleåborgstrakten komohanhi; i literaturen jyvähanhi (*W. Nyl.*, *Mbg.*).

Det är denna form, den enda som finnes häckande i Skandinavien och Finland, hvilken svenske författare beteckna med namnet *Anser segetum Gm.*; då man fäster afseende också vid geografiska varieteterna är det likväl nödvändigt att för densamma upptaga ett annat namn. Redan före *Naumann* har *L. Brehm* benämnt en del af denna form *A. segetum* (och *Naum:s* lika nämnda *A. rufescens*), men vi tveka ej att här använda det, som är mest brukligt på kontinenten, samt minst åstadkommer förvexling och under hvilket formen utaf *Naumann* (l. c.) blifvit utförligt beskrifven och särskild från de andra.

För att underlätta jemförelsen sammanställas här dimensionerna för de underarter, som tillhöra norra Europa, *A. arvensis* efter finska exemplar, *A. rufescens* enligt *Naumann* och *A. brachyrhynchus* efter ett svenskt exemplar.

		arvensis.	*rufesc.*	*brachyrh.*
Kroppslängd		33—34 t.	28—30 t.	28 t.
Näbbens största längd till	sidosnibben	$2^{4-6}/_8$	$2^2/_8$	$2^1/_8$
	munvinkeln	$2^{3-4}/_8$	—	2
Öfverkäkens största bredd		$1—1^1/_8$	$1^1/_4$	1
Käktändernas antal		24	20	20
Tarsens längd		3 t.	3 t.	$2^6/_8$ t.
Mellantån med klo		$3^{3-4}/_8$	$3^{3-4}/_8$	3.

Gammal fogel. Hufvudet gråbrunt, ljusare på kinderna, halsen bakom gråbrun, framtill ljusare, öfre delen fårad

längsefter såsom hos föregående art; bröstets fjädrar brungråa, med ljusgråa kanter, bakåt på underlifvet allt ljusare; midten af buken hvit ofläckad, åt sidorna öfvergående uti vingskylarnes rent bruna färg och hvita spetskanter. Hela kroppen ofvan mörkbrun med smala hvita fjäderkanter, bredast på skuldrornas utsida och armpennornas stora täckare, de sistnämnda bildande ett snedt band öfver vingen; vingtäckarne äfven ljusbruna, mot vingkanten askgråa. Vingpennorna brunsvarta, vid basen ljusare, med hvita spolar, de innersta svartbruna med mörka spolar och hvita kanter på utfanet. Bakryggen och öfvergumpen i midten svartbruna, den senare på sidorna, äfvensom stjerttäckarne och undergumpen rent hvita. Stjertpennorna 16—18 till antalet*), bruna med hvita spetsar och sidokanter, tilltagande i omfång på de yttre pennorna, den yttersta likväl ännu öfvervägande brun. *F. M.*

Ungdrägt. Hufvudet och halsen brungråa, mörkare ofvan isynnerhet på hjessan och fram emot näbbroten; framryggen, skuldrorna och vingtäckarne äro dunkelt gråbruna med otydliga, ljusare fjäderkanter, samt ett otydligt, ljusare tvärband emot spetsen på de större skulderfjädrarne; ljusast äro kanterna på de mellersta vingtäckarne, de största täckarne hafva en hvit spetskant, som bildar ett snedt hvitt streck öfver vingen. Nedre delen af halsen, bröstet och sidorna ljusgråa, med brunaktig anstrykning, samt nästan

*) Det synes vara mindre lämpligt att efter föredöme af *Keyserling* & *Blasius* fördela underslägtet *Anser* uti afdelningar med 16 och 18 stjertpennor, då ju redan af sädgåsen olika former eller exemplar hafva 16, 18 och 20 samt antalet ej torde vara fullt konstant. *Brehm* kallar dem med 18 till *segetum* och med 16 till *arvensis*; *Naumann* uppger för tyska exx. 18—20, *Nilsson* och *Holmgren* m. fl. för skandinaviska 18; hos de 5 finska exx., som utg. haft tillfälle att här undersöka, hade 3 endast 16, utan något spår af lucka, och tvenne 18, men utan tvifvel höra de likväl till samma form.

omärkligt ljusare spetskanter; underbröstet och magen rostbruna, småningom öfvergående i den gråa färgen uppåt sidorna. Undergumpen samt stjerttäckarne hvita; de öfre ifrån roten utåt, isynnerhet i inre fanet svartgråa; bakryggen likaledes svartgrå. Stjerten mörkt brungå med hvita spetsar, bredast på sidopennorna, som äfven hafva smala hvitaktiga kanter. Vingpennorna svarta, mot basen mörkt gråa med hvita spolar; vingleden och de närmaste täckarne nedåt mörkt askgråa, något ljusare än i allmänhet hos de gamla. Näbben svartaktig, stötande i rödgult, med ett ljusare, mera gult band emot spetsen, omkring nageln, som är svart med ljus spets. Benen och fötterna smutsigt pomeransgula med svarta klor. Iris mörkt brun. — *Ferd. v. Wright* i bref*).

Såväl gamla som unga foglar skola ibland hafva en smal hvit rand vid näbbroten eller små fläckar på sidorna och vid pannans framkant; exemplaren i våra samlingar hafva dock knappast spår deraf.

Denna form af sädgåsen kunde lämpligtvis benämnas *kontinentens sädgås*, alldenstund den torde vara den enda, som i vestra delen af gamla verlden, *häckar* på fasta landet och här förekommer till större antal. Dess häckningsområde ligger uti norra delarne af Skandinavien och Finland ungefär till 64:de breddgraden, uti norra Ryssland samt Sibirien ända uti dess nordligaste delar (till 74° n. br. i Taimyrlandet) äfvensom dess sydöstra bergstrakter; den häckar sålunda i

---

*) Ofvan beskrifna ungfoglar äro desamma, som efteråt omtalas af hr *Aschan;* de uppföddes på Haminanlaks och hr *F. v. Wright* meddelar (i mars 1872) om deras *utbildade drägt*, att den mer än vanligt stöter i askblått (antagligen emedan drägten icke är sliten). „Näbben hos den ena dunkelt rödgulaktig, oredigt svartspräcklig på sidorna, ofvantill mer enfärgad, svartaktig, samt med ett klarare gulrödt band innanför nageln, som är svart. Den andras näbb är hel och hållen rödgulaktig, klarare emot spetsen, och blott svagt mörkare fläckig upptill emot roten; nageln svart, inåt hvitaktig“.

allmänhet uti *det inre* af kontinentens norra delar. — Under flyttningarne kommer den från Norge till Storbritannien, från öfriga Skandinavien och från Finland (längs Östersjöprovinserna) flyttar den genom Tyskland (mest i norra hälften) till dess södra och sydvestra delar samt vidare genom Frankrike, måhända ända till n. v. Afrika; från norra delarne af vår verldsdel torde den för öfrigt komma att öfvervintra uti dess sydöstra delar, dit flockar samlas också från Sibirien; äfven genom östra Sibirien flyttar arten, men från Amerika anföres den ej.

Uti vårt land *häckar sädgåsen* ungefär i samma delar som svanen; dess sydliga gräns går nemligen snedt genom norra och mellersta Finland, sydligare uti de östra än de vestra delarne. Tvertemot grågåsen uppehåller den sig här under häckningstiden *blott uti det inre* af landet och anträffas flyttningstiderna också uti kusttrakterna *). — *Schrader* fann den i Ostfinmarken vid gränsen af vårt område **), men *Middendorff* iakttog den icke längs lappska halföns kuster; att den dock förekommer uti dess inre kan slutas deraf, att *Sahlberg* och *Malmberg* vid sydvestra kusten på hösten sågo stora skaror, hvilka knappast kunnat komma annorstädes ifrån. *Malm* säger, att den ej var sällsynt i Enare och Utsjoki; sannolikt var den fordom ännu talrikare i dessa trakter, ty prosten *Fellman* har för någon tid sedan antecknat, att hundradetals exemplar under ruggningstiden uppehålla sig i aflägsna skogsträsk, t. ex. Merasjaure träsk, 6 mil från Utsjoki kyrka. I Muonioniska och Enontekis kläcker den inom skogsregionen (*Sbg* & *Pn*), samt sparsamt uti Pudasjärvi,

---

*) Konservator *Russow* har i bref meddelat, att denna gås flyttningstiderna förekommer också i Östersjöprovinserna utmed Östersjöns kuster.

**) *Schrader* anför notiser både om „*A. arvensis*“ och „*segetum*“, äfven såsom häckande, men det torde knappast kunna betviflas, att han funnit bon endast af vår vanliga sädgås.

(men icke i Uleåborgs kusttrakt, *Brdr*); likaså uti Kajanatrakten enligt *Malmgren*. *J. v. Wright* säger, att arten med säkerhet häckar uti Iisalmi af norra Savolaks och *C. A. Aschan* har härom meddelat följande iakttagelser: „Sädgåsen kläcker årligen åtminstone till mindre antal, uti trakten af Jyrkkä bruk i norra Iisalmi alldenstund man der sen långliga tider erhållit ungar tagna vid Hankalampi träsk fem fjerdedels mil derifrån, vid Hakonjärvi sjö en god mil från bruket och vid Löytymäki by. I förra hälften af juni månad såg jag vid Luupue sjö ett par gäss flyga inåt ödemarken. Man kan således antaga, att gäss kläcka här och der från Kiuruvesi och Salahmi bruks ödemarker bortåt Jyrkkä bruk. Sommaren år 1871 uppehöll sig en skock af omkring 20 stycken gäss i Pielis sjö vid Strömnäs hemman uti norra Karelen från medlet af juni till slutet af månaden, då de försvunno från trakten; likväl hade man sig der icke bekant, att de skulle häckat i trakten; de hade varit föga skygga" — och hörde utan tvifvel till denna art. Hittills hafva vi ingen kännedom om möjligen vildgäss kläcka också i motsvarande inre delar af södra Österbotten, men anse det högst troligt, ty arten häckar ännu sydligare; normalskole-eleverna *W.* och *J. Cygnæus* hafva nemligen i trakten af Jyväskylä funnit ett gåsägg uti skogsmark, hvilket till storlek, färg och andra afseenden öfverensstämmer med ägg af denna art från lappmarken. Möjligtvis kläcker sädgåsen ännu sydligare uti Karelen, åtminstone har dr *Backman* erhållit en sådan uppgift från Suojärvi, ehuru den synes tarfva bekräftelse *).

---

*) *Kessler* säger, att så vidt han erfarit kläcka gäss alldeles icke uti Olonetz'ska guv., eller också blott i dess allra nordligaste delar, men de flytta i mängd vid Onega och närliggande sjöar; vid Petrosawodsk passera de enligt *Günther* ungefär d. 1—4 april (n. st.).

Då arten således kläcker till temligt antal uti största delen af norra Finland är det väl påtagligt, att en betydlig del af de stora skaror af vildgäss, som regelbundet *flytta* öfver vårt land tillhöra just denna art (jfr grågåsens flyttningståg); likväl har man jemförelsevis sällan erhållit exemplar af arten. Utför Torne elf draga ofantliga skaror i medlet af september från lappmarken (mr *Dann* *), *Sbg* & *Pn*); höst och vår besöka de Karlö utanför Uleåborg (*Br. Nyl., F. M.* 1855 i början af maj). Arten har erhållits i Kuopiotrakten (*J. v. W.*), i ryska Karelen och Yläne (*Sbg*), vid Björneborg (*Grönf.*), Hangö den 13 maj 1843 (*V. Falck*) och Helsingfors (*F. M.*; exx. äro antecknade d. 11 maj 1842, d. 14 maj 1852 vid Mjölö och d. 7 okt. 1869), hvarjemte hr *Ekebom* uti Esbo erhållit exemplar d. 26 aug. 1849. — Sannolikt sker likväl den hufvudsakliga vårflyttningen något tidigare än dessa data, eller redan i senare hälften af april, ty denna tid inträffa de allra flesta observationer om vildgässens ankomst, och de exemplar, som blifva tillvaratagna, torde i sådant fall för det mesta varit efterblefna individer. Enligt medelberäkning anländer arten till Lappmarken i början af maj (jfr nedan), men till fjordarne vid Ishafvet kommer den enligt *Schrader* („*A. segetum*") redan tidigare, i slutet af april, och således från Norge. — Äggen läggas i norra Savolaks (*Aschan*) under maj månad samt kläckas i förra hälften af juni. — Bortflyttningen begynner uti norra delen af landet ungefär i senare hälften af september och uti sydliga delen i oktober, men fortgår sedan långt in på hösten. „I Luupue sjö uti norra Savolaks uppehåller sig en mängd gäss från Michaeli till Allhelgontiden, af hvilka många

---

*) *Yarrell* Brit. Birds III sid. 155; — dock måste de ungar, som på detta ställe sägas uppfödas i Bottniska vikens norra skärgård, hafva tillhört *A. cinereus*.

fångas medelst slagjern, som utsättas på tufvorna, der gässen tillbringa natten; möjligen äro dessa sådana foglar, som haft sin sommarstation uti kringliggande ödemarker" (*Aschans* anteckn.). Också uti sydligare trakter af vårt land äro vildgäss iakttagna ännu i början af november.

Ofvanstående uppgifter om sädgåsens flyttningstider kunna endast gälla som approximativa, samt afse hellre att rikta uppmärksamheten på frågan; man synes nemligen ej kunna ernå fullt tillfredställande resultat med ledning af de observationer, som äro att tillgå. I många fall, då ankomstdagen antecknats, torde man hafva förvexlat eller åtminstone hopblandat våra vildgäss med hvarandra och utg. hyser den tanke, att de flesta *) uppgifna data gälla sädgåsen, ehuru de angifvas för grågåsen. Denna öfvertygelse grundar sig på en jemförelse emellan uppgifna ankomstdagar för Skåne och Tyskland **) samt följande data, hvilka angifva *ungefärliga medeltiden för vildgässens flyttningar* (resp. sädgåsens) genom olika delar af vårt land ***):

Åland	d. 14 april.	Österbotten	d. 24 april.
Björneborgstrakten	„ 21—22 „	Inre lappm.	„ 2—6 maj.

Konrektor *C. A. Aschan* hade sommaren år 1871 tillfälle att iakttaga denna art i norra Savolaks, hvarom benäget meddelats utförliga anteckningar; efterföljande notiser utgöra ett förfullständigande af dem, som redan ingått här ofvan.

---

*) Exempelvis kunna möjligen några af de sentida data *i maj*, som (i klim. iaktt. 1846—55) anföras från Nyland vid $60^1/_4{}^0$ och Egentliga Finland vid $60^1/_2{}^0$, verkeligen tillhöra *A. cinereus*, hvilket numera dock ej torde kunna utredas.

**) Redan i mars lemnar arten Tyskland (Anhalt) och uppträder i Skåne; i oktober återkommer den till Skåne och i slutet af månaden infinna sig de första flockarne i Anhalt (en månad senare än *A. rufescens*).

***) För de inre delarne af landet blifva medeldata mer osäkra: för södra Tavast. d. 30 april, n. Sav. & Karel. d. 20 april. Deremot förtjenar särskildt anmärkas, att man för orter vid Saimen samt Sordavala erhåller det ovanligt *sena* datum *d. 14 maj* såsom medeltal af flere anteckningar under olika år;. observationerna härifrån synas med anledning deraf vara misstänkliga. Föga nog betingas sentidigheten endast af traktens *ostliga* och *inre* belägenhet, utan hellre kan man förmoda, att någon annan gåsart, som flyttar här senare, blifvit antecknad; detta som ett memento. (De hvitpannade gässen torde nemligen passera här i *medlet* af maj och prutgåsen möjligen ännu senare; se längre fram).

„Vid en skogsbäck, som afleder vattnet från ofvannämnda Hankalampi träsk, anträffades den 15 juni en kull gäss bestående af begge föräldrarne och 6 à 7 ungar, hvilka alla genast flyktade åt ödemarken. Följande dag ertappades de derstädes ånyo, hvarvid tvenne af ungarne togos, då de sökte rädda sig genom att dyka uti bäcken; de öfriga sprungo såsom dagen förut uppåt skogen och försvunno. Efter två timmars fåfäng väntan på de gamla anträddes hemfärden, hvarvid dessa åter visade sig vid ofvan omtalade träsk och genast aflägsnade sig tillbaka till ungarne. Som jag ej säkert kunde veta hvilken gåsart jag haft att göra med, beslöts att uppföda ungarne; dessa befunnos sedermera vara sädgäss. I dundrägten liknade de den af *M. v. Wright* beskrifna grågåsen i dundrägt; i medlet af juni, då de togos, voro de något mindre än en krick-and; den 1 juli voro de 15 tum långa, den 16 juli 25 tum och den 1 aug. 31 tum långa. Den 7 juli begynte de första fjädrarne komma fram nedanom vingarne och nästan samtidigt på skuldrorna, på hvilka begge ställen fjäderbeklädnaden utbredde sig nedåt buken och uppåt midtryggen, hvilken den 16 juli var befjädrad jemte det blodpennor samtidigt syntes sticka fram från vingarne och stjertpennorna vuxit ut till en tums längd. I slutet af juli voro de något så när fullfjädrade, förutom att vingarne ännu ej hade sin behöriga längd; sista dunet varsnades på nedre delen af halsen. I första dagarne af augusti begynte de flyga kortare sträckor, hvarjemte de äfven läto höra ett gröfre gåsläte i stället för det vanliga pipandet; fogelns flygförmåga inträffar således samtidigt med t. ex. gräsandens".

„Så vilda ungarne tycktes vara i fria tillståndet, så tama blefvo de efter att hafva gjort bekantskap med menniskor. Redan efter en stund åto de burna i handen fräken, trollsländor och flugor m. m.; det förstnämnda torde

till en början utgöra ungarnes förnämsta föda. Sedermera gafs dem omvexlande gräs och tuggor af surt bröd, som de mycket gerna förtärde, men så att de alltid interfolierade med gräs; detta fattades med näbben från ena ändan och försvann snart till hela sin längd i kräfvan; endast de gröfre delarne af strået afbetos och lemnades qvar. Allt emellanåt borrade de näbben in i sanden och sväljde deraf en portion. Så förgingo dagarne under nästan beständigt ätande; blott då och då togs någon qvart timmes blund. Hvarje dag fördes de ned till sjöstranden, der de dykte och kastade sig öfverända, så att de nästan blefvo liggande på rygg. Derjemte plägade de liksom änderna sticka hufvudet under vattnet för att från bottnen upphemta allehanda, som möjligen dugde att förtära, hvarvid de vände stjerten upp i vädret. De voro nu så tama, att de följde en i rummet och summo efter båten då man rodde på sjön. Lemnades de ensamma på gården voro de färdiga att springa efter första person, som gick längs gatan förbi porten".

„Det skogsträsk der kullen anträffades hade sedan någon tid blifvit uttappadt för erhållande af ängsmark och var numera ej annat än en större dyig vattensamling, der knappt en båt kunde gå fram; de till ängar förvandlade stränderna voro så sanka, att slåtterfolk nödgats betjena sig af ett slags korta och breda skidor för att ej sjunka alltför djupt ned. Vid de tillfällen då gåsfamiljen här anträffades, iakttogs en mängd spår på marken, hvilket utvisade, att flere kullar funnos i granskapet, men varskodda af skott och buller nu höllo sig undangömda. — Af sammanträffandet med denna familj kunde dragas följande resultat: att foglarne äro utomordentligt skygga och äfven ungarne genom snabbt lopp ganska väl lyckas rädda sig i ödemarken, äfvensom att dessa dyka förträffligt, hvarföre man sällan torde kunna bemäktiga sig af

en kull flere än 1—2 stycken; att foglarne under dagen för det mesta ligga dolda i skogarne och företrädesvis om nätterna infinna sig vid gräsbevuxna sjöstränder eller bäckar för att äta, hvarföre äfven natten är rätta tiden af dygnet för att laborera med dylika gynnare; att begge föräldrarne vistas hos ungarne åtminstone till medlet af juni, men att hanen möjligen först senare, då det lider till ruggtiden lemnar familjen och jemte andra hanar begifver sig till någon för ruggningen lämplig och ostörd ort“.

Under ruggningstiden lärer denna art merendels hålla sig till större och afsides belägna insjöar; likväl torde familjer, som häckat närmare kusten, kunna komma också dit för samma ändamål, hvarom vi dock ännu ej hafva någon säker kännedom från vårt område. Af de ofvan meddelade iakttagelserna kan man ännu icke med full visshet sluta huru förhållandet är könen emellan under liggtiden, hvarföre frågan tillsvidare beror på ytterligare undersökningar. — Sädgåsens läte är icke så groft och skarpt som grågåsens. *Naumann* återger det med ett upprepadt *kaiaiak* eller *kaiaiah* och *knangenang*, honornas öfver hufvud högre, *knaiak* eller *kninjak*, hvarjemte de låta höra ett mumlande och mycket hastigt *dadadadad* eller *dododod*. *Nilsson* uttrycker lätet med: *daddadat keia jyyiaaa aaarrr beiiram.* Ungarne hafva ett finare och pipande läte.

Såsom vikarierande former af denna art, utmärkta genom *kortare näbb*, uppföras här tvenne underarter, som kläcka på Ishafvets trädlösa öar. Inom vårt område äro de väl ej ännu anträffade med full säkerhet, men kunna så mycket hellre förtjena plats i närvarande arbete, som begge högst sannolikt under flyttningarne åtminstone någongång beröra

hvar sitt hörn af Finland och framdeles väl ertappas här, om de ej redan blifvit det*).

b) Anser rufescens Brehm. (Novaja Semljas sädgås).

Näbben kortare än hufvudet, dryga 2 tum lång, svart med en gulröd ring innanför nageln, föga utbredd under näsborrarne; öfverkäkens tänder omkring 20; fötterna gulröda; fjäderklädnaden ofvan mörkbrun; vingspetsarne längre än stjertspetsen.

Längd: 28—30 tum.

Anser rufescens Brehm, Vög. Deutschl. 1831, sid. 838—839 samt der Vogelfang 1855, s. 366; *A. segetum Naum.*, Vög. D., XI 1842 och Naumannia 1853, m. pl.; — det senare och yngre namnet är visserligen allmännare begagnadt i literaturen (tyska förff.), men leder hos oss med lätthet till namnförvexling, hvarföre det här undvikes; det förra namnet anföres ibland orätt såsom synonym till *A. arvensis.*

Såvidt man kan döma af *Naumanns* beskrifning synes denna form skilja sig från följande genom något större dimensioner i allmänhet (se sid. 329), samt benens och näbbens gulröda, icke kötträda färg, samt 18—20 stjertpennor — ett tillräckligt skäl att ingalunda anse dem vara till arten skilda.

Naumann anger denna form såsom en nordostlig fogel, hvilken häckade bl. a. troligen äfven „i öfre Finland" (XI, s. 313); här är den likväl ännu aldrig observerad. Deremot flyttar den i stora skaror genom Tyskland (i synnerhet mellersta delen) i senare hälften af september samt i slutet af april och början af maj uti NO-SV:lig riktning. Den torde icke hafva förekommit i England, norra Frankrike eller Holland, men fortsätter sina flyttningståg genom sydöstra Frankrike ända till n.-ö. Afrika. Under flyttningen genom mellersta

---

*) De upptagas på grund häraf, om ock med reservation, i likhet med våra tillfälligtvis förekommande foglar.

Europa är den nordligast funnen i vissa delar af Danmark *) och den flyttar ännu genom Östersjöprovinserna **). — Uti en annan afhandling har utg. sökt ådagalägga, att dessa flockar egentligen häcka på Novaja Semlja ***) och Waigatsch (möjligen äfven Kolgujew). Antagligen häckar formen också annorstädes ostligare uti arktiska Sibirien eftersom man anträffat exemplar på flyttning uti östra Sibirien †).

Besannas nyss anförda påstående om häckningsorten genom undersökning af exemplar härifrån, så är det möjligt, att denna *Novaja Semljas sädgås* under sina flyttningar kommer alldeles i närheten af Finlands sydöstra hörn. I sådant fall är det högst antagligt, att det exemplar af „*A. brachyrhynchus*", som uppgifves ††) hafva blifvit skjutet vid Petersburg, just varit en *A. rufescens* Br. stadd på flyttning, särdeles som dess angifna näbblängd passar in på i fråga varande form; exemplaret har utg. likväl icke sett.

Inom vårt eget områdes gränser känna vi visserligen intet om denna gås, men detta kan vara en följd deraf, att våra handböcker förbisett eller förvexlat formen och allmänheten således ej varit varskodd att gifva akt på densamma.

---

*) *Kjaerbölling*, Naumannia 1851, 3, sid. 52. — Samtliga beskrifningar af *A. segetum Gm.* uti *Nilssons Skand. fauna* synas höra till underarten *A. arvensis*; likvisst är det möjligt, att den *hona skjuten om senhösten* (Sk. fn. sid. 398), som endast har 2 t. 2 lin. lång näbb, vore en *A. rufescens;* detta kan afgöras blott genom originalexemplaret; om så vore händelsen, så besöker formen ibland äfven södra Sverige i förbifarten.

**) Enligt benäget meddelande af konservator *V. Russow* i Dorpat flyttar fogeln regelmässigt i april och medlet af september genom Östersjöprovinsernas inre delar.

***) *Brehm* (l. c.) förmodade att *A. rufescens* skulle häcka på Island. — Flere förff. under senaste år (*Malmgren, Gillitt, Heuglin*) antaga, att äfven Nov. Semljas sädgås vore *A. brachyrhynchus;* exemplar härifrån hafva veterligen hittills aldrig blifvit noga undersökta.

†) *Schrenck*, Reisen und Forsch. in Amurl., I, 2, sid. 464.

††) *Middendorff*, Sibir. Reise II, 2 sid. 227. — Exemplaret uppges hafva 53 millim. lång näbb (dryga $2^1/_8$ tum; jfr ofvan sid. 329).

Jägare i våra sydostligaste nejder uppmanas derföre att uppmärksamma olika flockar af flyttande vildgäss samt tillvarataga och till undersökning insända åtminstone hufvuden och fötter, i fall fogeln ej skulle kunnat i sin helhet behörigen prepareras, samt att bifoga nödiga uppgifter om tid och ort för fyndet samt kroppsstorlek m. m.

c) Anser brachyrhynchus Baillon.
Spetsbergens sädgås.

Näbben kortare än hufvudet, af knappt 2 tums längd, svart, i midten framför näsborrarne med en intensivt röd ring; öfverkäkens tänder omkring 20; fötterna blekt köttfärgade; fjäderklädnaden brun med askgrå anstrykning; vingspetsarne längre än stjertspetsen.

Längd: 28 tum.

Beskrifning. Näbben vid basen hög, mot midten starkt afsmalnande, i spetsen något nedtryckt, af $1^7/_8$—2 tums längd; öfverkäkens tänder mindre synliga, till antalet omkring 20; näbben till färgen svart, innanför den mörkt hornfärgade nageln omgifven af en röd ring ända emot näsborrarne, under dessa rödgrå samt nedtill rödaktig; vid basen och på ryggen är näbben rent svart *); benen orent purpurröda eller köttfärgade; iris brun. (Dimensionerna se sid. 329).

Kroppens färgteckning öfverensstämmer med hufvudartens förutom deri, att hufvudet är mörkare brunt, enfärgadt och kroppens öfre delar bruna, med tydlig askgrå anstrykning, isynnerhet på armpennornas stora täckare, på vingtäckarne under vingskylarne samt basen af handpennorna; yttre armpennorna djupt brunsvarta, med smal, hvit

*) Fig. uti jäg. förb. tidskr. 1866 är mindre riktig beträffande näbbens färg.

rand i utkanten; stjertpennorna 16, bredare kantade med hvitt. *Z. M.* (från Bohuslän, skjuten af *W. v. Wright*).

Genom denna anmärkningsvärda form representeras sädgåsen på Spetsbergens vest- och nordkust (*Malmgren*), der den årligen häckar temligen talrikt. — Flyttningstiderna är den anträffad temligen sällan och endast i kusttrakterna af norra och vestra Europa, nemligen uti norska finmarken, i trakten af Kristiania och Bohuslän samt längs kusterna af Holland*), Frankrike och England; den förekommer jemförelsevis till ringa antal.

Då denna kortnäbbade gås således besöker Finmarken, (hvilket veterligen ej är fallet med den föregående), synes det vara möjligt, att *Schrader* med sin „*A. segetum*" menat densamma, i hvilket fall den skulle blifvit anträffad äfven vid vestra delarne af vår ishafskust. Också utom detta är det fullt antagligt, att fogeln under flyttningarne berör den vestligaste delen af vår ishafskust liksom fallet är med prutgåsen, som också beger sig till Spetsbergen för att häcka. (Likvisst kan *S:s* uppgift om att formen häckat här ej anses tillförlitlig vid jemförelse med senare uppgifter). Måhända kan den tillfälligtvis anlända från vår norra kust också in uti lappmarken**). — Hittills känna vi likväl ej, att något exemplar skulle blifvit tillvarataget inom vårt område.

Anm. Flere förff. (*Schlegel, Degl. & Gerbe, Fritsch*) särskilja icke de båda kortnäbbade formerna från hvarandra. *Fritsch* (Vög. Eur. 1870) gör icke en gång skilnad på dessas och den kontinentala formens häckningsställen utan låter alla bebo samma nejder, ishafvets europeiska kuster; vore fallet sådant, så förtjenade de visserligen ej att särskiljas.

---

*) Från Tyskland omnämnes denna gås icke, men den torde likväl någongång anträffats äfven här (*A. obscurus* Brehm, Vög. D., jfr med Naumannia 1855 sid. 297) antagligen vilsekommen.

**) Ett yngre ex. uppgifves nemligen hafva skjutits vid Jockmock uti Lule lappmark den 11 okt. 1866, men måste tvifvelsutan här varit på villostråt; ex. står i sv. riksmuseum.

Förutom de anförda formerna af sädgåsen känner man ännu andra, som från högre norden, troligtvis Sibiriens norra och ostliga trakter, någongång anländt till vissa delar af Europa, eller flytta genom östra Asien.

4. **Anser erythropus** (Linn.). **Bläsgås.**

Näbben pyramidlik, blekröd likasom äfven benen; fjäderklädnaden brun, pannan hos de gamla foglarne med en hvit bläs; underlifvet ljusbrunt med svartbruna fläckar.

Längden 22 tum eller 27—28 tum, olika för olika underarter.

Man har uppfört flere former också af hvitpannade gässen såsom sjelfständiga arter, jemngoda med grå- och sädgåsen. Emellertid förhålla de sig till hvarandra alldeles på enahanda sätt, som de vikarierande former af sädgåsen, hvilka ofvan sammanföras till en enda art under ett kollektivnamn. Konseqvensen fordrar således, att de nu i fråga varande bläsgässen också uppföras endast såsom underarter af en kollektivart, för hvilken namnet *Anser erythropus (L.)* tyckes fullt lämpa sig *). *Linné* gjorde nemligen ej någon åtskilnad på de särskilda formerna; visserligen betecknade han med detta namn först de lappska exemplaren (Fn. sv. och S. N. X), men inrymde sedermera under detsamma äfven de amerikanska, då han lärde känna sådana, utan att hans ord *) kunna hänföras till någon viss underart. Af sådan anledning synes hans omtvistade namn lämpligast kunna erhålla en vidsträcktare betydelse. Den lappska underarten, åt hvilken man deremot på senare år velat förbehålla namnet, bör i

---

*) Syst. Nat. XII Anas erythropus: *A. cinerea, fronte alba. — — Habitat in Europa et America septentrionali. Rostrum rubrum. Pedes rubri.* (Utom synon. samt beskr. af hanen).

sådant fall helst erhålla den benämning, som ostridigt*) hänför sig allenast till densamma och under hvilket formen är bäst känd samt väl beskrifven, nemligen

4. a) Anser minutus Naum. **Lappmarkens bläsgås; fjellgås, dverggås. Kiljuhanhi.**

Artm. *Näbben betydligt kortare än hufvudet, jemnt tillspetsad, blekröd med ljus nagel, käktänderna mindre och blott vid basen af näbben synliga utom kanten; benen gula; färgdrägten ofvan brun, inunder ljus med svarta fläckar och hvit undergump samt stjerttäckare. Längd:* 22 tum.

Anas erythropus L., Fn. sv. och S. N. X, (XII et Gm. XIII p. pt.); *Anser erythr.* Newt., Malmgr., Holmgr., Malmbg, — nec Fritsch; (*Anser Temminckii Boie* 1822); *A. minutus Naum.* 1841, Nilss.; *A. brevirostris Koch*, Fritsch.

Finska namn. Kiljuhanhi (lappm. och Österb.); äfven kirsihanhi (Liminka); kilpihanhi (*W. Nyl.*).

Beskrifning. Näbben märkbart kortare än hufvudet, jemnt pyramidlikt afsmalnande mot spetsen, der den icke är nedtryckt; käktänderna kortare, vid näbbspetsen dolda af käkkanten, och blott vid basen synliga; näbbens färg i färskt tillstånd matt mjölkhvit med röd anstrykning, nageln ljust hornfärgad, smalare än hos föregående art, ögonlockskanterna och fötterna pomeransgula (*Cnattingius*, jäg. förb. tidskr. 1868 sid. 61).

För att lätta öfversigten sammanställas här näbbarnes och benens dimensioner hos denna och följande underart,

---

*) Namnet *A. Temminckii* Boie, användt af ryske författare (*Midd.*, *Radde*) om sibiriska exemplar, är väl äldre, men undvikes här, emedan det är möjligt, att detsamma kan hänföras till någon med vår lappska icke fullt identisk sibirisk form, hvilken ännu ej blifvit tillräckligt uppmärksammad.

A. albifrons efter svenska och *A. minutus* efter tvenne finska exemplar *).

	A. albifrons.	*A. minutus.*
Från näbbspetsen till munvinkeln	1 7/8 tum.	1 3-4/8 tum.
„ „ „ näsborrens bakre kant	1 2/8 „	1 „
Öfverkäkens största bredd	15/16 „	12-13/16 „
Tarsens längd	2 2-4/8 „	2 3-5/8 „
Mellantån med klo	2 5/8—3 „	2 4-5/8 „
Kroppslängd	27—28 „	22 „

Gammal fogel. Pannan lika högt upp som bakre randen af ögonen, samt ränderna vid näbbsidorna hvita, begränsade af svart, hvilken färg småningom öfvergår till gråaktigt mörkbrunt uppå hufvudet och halsen; kinderna mindre mörka; på halsens nedre del öfvergår färgen framtill i brunaktigt grått med gråa fjäderkanter på bröst och mage. På underlifvet finnas inströdda svarta fjädrar, bildande sammanflytande fläckar, ända ut på undergumpen; kroppssidorna och vingskylarne småningom mörkare isynnerhet de bakre, som äro svartbruna med hvita fjäderkanter längs öfre randen emot vingen. Gumpens sidor och undre del, äfvensom alla stjerttäckarne hvita, ofläckade. Öfre kroppsdelarne af rent brun grundfärg, med ljusare bruna, smala fjäderkanter; de inre armpennorna i utfanet ljusare åt kanten, på infanet brunsvarta; vingpennorna i öfrigt rent brunsvarta, handpennorna dock blott i spetsen och inre hälften af infanet, deremot vid basen med askgrå anstrykning; vingtäckarne askfärgade isynnerhet mot vingkanten; handpennornas spolar hvita, de öfriga inåt allt mörkare. Bakryggen och midten af öfvergumpen brunsvarta; stjertpennorna mörkbruna med hvita spetskanter, bredast på de yttre. *F. M.*

---

*) Genom benägen medverkan af hr *F. W. Knoblock* i Muonioniska har utg. erhållit en mängd hufvuden och fötter från Kaaresuanto och Koutokeino i lappmarken; dessa hafva *samtligen* tillhört denna art.

Honan skiljer sig från hanen blott genom mindre storlek, och mindre utbredd pannfläck; denna har äfven hos yngre foglar en mindre utsträckning.

Ungdrägten utmärkes derigenom, att hufvudet och halsen äro mörkbruna (mörkare än hos ungdrägten af *A. albifrons*), trakten vid näbben svartaktig utan någon hvit pannfläck, kroppssidorna mer enfärgadt bruna utan hvit kant längs vingen; underlifvet småningom allt ljusare, i midten och bakut rent hvitt utan inblandade mörka fjädrar; näbben kortare, mörkare, stötande i grönaktigt. I öfrigt liknar den fogelns utbildade drägt. Efter *Naum.*

Dundrägt. Ofvan mörkt gråbrun, undertill och på pannan nästan till ögonens bakkant grönaktigt gul med svartaktigt band genom ögonen. Näbben i färskt tillstånd mörkbrunaktig, med rödaktigt gul spets, fötterna gulbruna med grönaktig anstrykning. *Middendorff* (Sib. Reise).

Det är denna hvitpannade gåsart, som i stort antal kläcker på Lapplands fjell och dessutom förekommer på norra Sibiriens tundror. — Tvertemot nästföljande synes denna under flyttningarne hålla sig uti *det inre* af kontinenten; fogeln kommer i följd deraf endast fåtaligt till vestra Europa, t. ex. Holland, men samlas både från de europeiska och vestsibiriska häckställena till sydöstra delarne af vår verldsdel, Svarta och Kaspiska hafven samt Grekland för att slutligen öfvervintra uti nordöstra Afrika; dessutom flyttar den genom östra Sibirien till Kina.

Fjellgåsen är såsom redan namnet antyder en fjellfogel, hvarföre den föga torde kläcka annorstädes inom vårt område än i lappmarken; här förekommer den mer eller mindre talrikt uti de flesta fjellbygder ända från Warangerfjord *(Schr.)*, Utsjoki och Enare socknar *(Malm., Fellm.)*, i Enontekis *(Grape, Zetterst., W. v. W.)* isynnerhet i trakten

af Kilpisjärvi samt på fjellen nära norska gränsen åt Koutokeino till (*Wolley*, *Knoblock*, *Sbg* & *Pn*). Utan tvifvel kläcker fogeln också på fjell uti det inre af lappska halfön, ehuru *Middendoff*, som kläckningstiden besökte endast kusttrakterna icke anträffade den *). Huruvida arten finnes ännu så sydligt som i Kuusamo är icke bekant. — Flyttningstiderna är fogeln observerad hos oss jemförelsevis vida oftare och talrikare, än man iakttagit den i Skandinavien eller vestra Europa, likvisst icke annat än ställvis regelbundet. Längs Torne-elf flyttade den i september år 1869 i stor mängd (*Sbg* & *Pn*) och till Uleåborg kommer den enligt landssekr. *K. Hildén* årligen i talrika flockar under flyttningstiderna, isynnerhet om hösten. Redan för längre tid sedan anföres arten härifrån af *Julin* och senare af *Br. Nylander*; allmoge från Liminka socken har meddelat, att deras *kiljuhanhi* i stora skaror sträcker der öfver både om hösten och våren. I mindre antal torde arten flytta utmed Österbottniska kusten, ty *Alcenius* meddelar, att någon enda gång exemplar erhållits i Kronoby; måhända tager ibland en större mängd denna väg, eftersom *Sadelin* redan på sin tid säger, att den funnits ymnigt vid Wasa, från hvilken trakt man på senare år dock ej har sig något bekant härom. *J. v. Wright* (*A. alb.*) uttalar en förmodan, att den skulle flytta genom Kuopiotrakten om våren samt har observerat den om hösten följa de flyttande vildgås skarorna: densamme har äfven i Uskela skjutit en fogel den 14 maj 1850 (*F. M.*) ur en flock af 8—10 stycken. Vidare är fogeln antecknad (under namn af *A. albifrons* och således mindre säker) på ett par ställen vid vår sydkust, vid Helsingfors (*M. v. W.*) och Esbo (*Nordm.*); vid Porkkala**)

*) Jfr. uppgiften om *A. albifrons* från ryska lappmarken.

**) Ur *M. v. Wrights* daganteckningar framgår, att det ena af finska musei två exemplar är från Porkkala, uppköpt i Helsingfors d. 10

är den erhållen med säkerhet (*F. M.*). Om artens förekomst vid Helsingfors och i sydöstra Finland har dr *Tengström* lemnat följande upplysande meddelande: „Otaliga svärmar af en liten gåsart, som jag känner sedan 1839 från norra Österbotten och hvilken jag äfven skjutit om våren vid Helsingfors samt ansett vara Nilssons *A. albifrons*, draga årligen under ett lätt igenkänligt kacklande öfver Wuoksen vattendraget*), om våren omkring den 18 maj och om hösten i september eller början af oktober. En unge af denna har jag sett i Impilaks, der den för circa 18 år sedan fångats och uppföddes af kronofogden *Genetz*". — Det synes således som skulle artens egentliga flyttningståg gå genom landets inre delar, från lappmarken förbi Torneå och Uleåborg, genom Savolaks till sydöstra Karelen och endast fåtaligt genom andra delar af landet till Östersjön och finska viken. I sådant fall korsa sig dennas och följande underarts banor redan i trakten af vårt områdes sydöstra hörn.

Ruggningstiden är denna art liksom dess samslägtingar värnlös; den eftersättes då med hundar eller ihjälslås med käppar af innebyggarne i lappmarken och kan rädda sig endast genom att dyka eller dölja sig i videbuskar och snår, eller drager den sig undan till de mest aflägsna delarne af fjellen.

---

okt. 1839. Det synes ej vara osannolikt, att någon af de andra uppgifterna från södra kusten gällt den verkliga *A. albifrons*, men kan utan exemplar numera ej afgöras.

*) Utg. tror sig hafva skäl att förmoda, att möjligtvis äfven den rätta *A. albifrons* bör förekomma bland dessa flockar, stadd på genomtåg från Hvita hafvet till Östersjön; — för frågan intresserade jägare skulle kunna bidraga till dess afgörande genom att sorgfälligt uppmärksamma så många flyttande skaror som möjligt och konstatera artbestämningarne medelst tillvaratagna hufvuden och fötter.

b) Anser albifrons (Gm.) Bechst. **Hvitpannad gås.**

Artm. *Näbben något kortare än hufvudet, svagt nedplattad före spetsen, försedd med tydliga kamtänder, köttfärgad, med ljus nagel; pannan hvit; kroppens grundfärg ofvan rent brun, undertill gråaktig och hvit, med svarta fläckar. Längd* 27—28 tum.

Anas albifrons Gmel. S. N. XIII (forte pt.); *Anser alb. Bechst.*, Nilss. pt.; Malmgr., Holmgr., Malmbg; *Anser erythropus* Fritsch.

Beskrifning. Näbben obetydligt kortare än hufvudet till formen midt emellan säd- och fjellgåsens, nemligen utdraget kägelformig, svagt nedplattad före spetsen; tänderna tydligt synliga utefter hela käkkanten; benen gula, jemförelsevis kortare än hos föregående. Iris brun. (Dimensionerna upptagas under *A. minutus*).

Färgteckningen är i allo lik fjellgåsens utom deri, att pannans hvita bläs icke sträcker sig högre än till ögonens främre kant; hufvudet från pannans svarta infattning, liksom äfven halsen äro af en ljusare brun färg, jemnt öfvergående i underlifvets brungråa och ryggens bruna färg; i öfrigt hänvisas till föregående underart. *Z. M.* — Honan har pannans hvita bläs mindre än hanen; ungfoglarne sakna den alldeles, hafva hufvudet helt brunt och skiljas från sädgåsungar genom mindre näbb och kroppsstorlek.

Denna gås har ofta blifvit angifven såsom kläckande uti den skandinaviska norden, men på grund af engelske ornitologen mr *Wolleys* undersökningar i lappmarken, samt prof. *A. Newtons* utredning af frågan *) kan man antaga, att dermed egentligen menats den föregående formen; detta har äfven konstaterats genom prof. *Malmgrens* **) granskning af de upp-

---

*) The Ibis 1860 p. 404—406.

**) Anteckningar om Finlands och den Skand. halföns Anseridæ, uti Notiser ur Sällskapets pro Fauna et Flora fennica förhandl., X, 1869,

gifter, som derom offentliggjorts från Skandinavien och Finland. Regelbundet och i stort antal fortplantar sig arten först uti Asiens nordligaste delar, okändt dock huru långt vesterut, samt på Grönland (och Island?). Under sina flyttningståg följer den i Europa *hafskusterna;* den anträffas i Norge och Storbritannien, kommer påtagligen från norra Rysslands kuster till finska viken och Östersjön (Sveriges ostkust, Pomern, Skåne, Danmark) och vidare till vestra Europas kuster, der den stannar öfver den kallaste vintern. I Europas inre är den en sällsynthet, men genom vestra Sibirien kommer den till Svarta hafvet och i mängd till Egypten för att här öfvervintra; ytterligare flyttar arten längs floderna i Sibirien och utmed Ochotska hafvet. I Amerika företrädes den af en mycket närstående form, *A. Gambelii* Hartl.

Intill denna tid har man icke bekant, att något exemplar skulle blifvit tillvarataget inom vårt område och med säkerhet bestämdt såsom hörande till denna form, men vi tvifla icke det ringaste, att den flyttar här förbi och t. o. m. erhållits, ehuru arten i brist på exemplar numera ej kunnat konstateras. Fogelns säkra förekomst (Sv. riksm.) ända upp i Mörkö skärgård vid Sveriges ostkust utvisar, att arten måste passera längs finska viken, hvarföre den med framgång bör kunna eftersökas i vår södra skärgård och i sydöstra Finland (jfr. fjellgåsen). Vidare inse vi intet skäl, hvarföre ej det enstaka par af „*A. albifrons*“, som *Middendorff* omtalar sig hafva iakttagit vid 67° på lappska halfön (och således vid

---

sidd. 393—399. — Professor *Malmgren* yttrar om *A. albifrons:* „Det är en ganska allmän föreställning, att *A. albifrons* fortplantar sig i Lappland och Finmarken. Något faktiskt *bevis* härför känner jag likväl ännu icke. Möjligheten deraf kan jag visserligen ej bestrida, men sannolikheten är i min tanke ringa. I alla händelser behöfver saken ännu konstateras“.

Hvita hafvets mynning) verkeligen varit af denna art och icke den förra. Af den sväfvande uppgiften om *Schraders* erfarenhet uti norden ser det ut som skulle han erhållit fogeln vid Ishafvet, der den säkert lärer flytta fram. — Också denna art torde genom framtida efterspaningar på rätt ställe bevisa sig gästa vårt område i förbifarten och rekommenderas derföre till uppmärksammande.

Anser hyperboreus Pall. **Polargås.**

Artm. *Den grofva näbben samt fötterna orangegula; fjäderdrägten hos* **gamla foglar** *helt hvit med svarta vingpennor, som vid basen äro askgråa;* **ungfoglarne** *äro ofvan brunaktigt askgråa.*

Denna högnordiska gås, som uppnår ungefär grågåsens storlek kläcker uti Asiens och Amerikas närmast polen belägna delar och har under flyttningarne derifrån någongång förvillats till vissa delar af Tyskland och Danmark; det borde icke vara en omöjlighet, att något exemplar skulle kunna komma också till vår sydkust, hvarföre arten här må omnämnas i förbigående.

B. *Underslägtet* **Bernicla** *Steph.* (se ofvan sid. 319).

Anser bernicla (Linn.). **Prutgås.**

Artm. *Hufvudet och hela halsen svarta, med en afbruten hvit ring omkring halsens öfre del; kroppen ofvan brungrå, undertill ljusare, med hvit undergump och långa stjerttäckare; vingarne, den korta näbben och fötterna svarta.* *Längd:* 2 fot 1 t., vingbr. 4 fot (Nilss.).

Anas L.; Anser torqvatus Frisch, Nilss.; *Bernicla brenta Briss., Pall.* et rec.

Benämningar. Svenska: gagel (nyländska kustsockn.). Finska: kaulushanhi *(Nyldr)*, sepelhanhi, musta hanhi *(Mbg)*.

Beskrifning. Näbben liten, $1\frac{1}{2}$ tum lång, kortare än hufvudet, ej hög vid basen, jemnt afsmalnande och svagt nedtryckt innanför den kupiga, afrundade nageln; till färgen helt svart; näsborrarne belägna framom midten af käken och tänderna icke synliga utom näbben. Iris svartbrun, ögon-

lockskanterna mörkt rödgråa; benen svarta, tarsen och mellantån med klo $2^1/_4$ tum långa.

Gammal fogel. Hufvudet, halsen och frambröstet rent svarta, med skarp gräns rundtomkring till ryggen; halsens sidor upptill fårade på längden och tecknade med en af småfläckar bildad tvärstående hvit fläck i form af ett fram- och baktill afbrutet halsband. Bröstet, buken och vingskylarne brungråa med mer eller mindre breda, ljusgråa eller hvita fjäderkanter; gumpen undertill och på sidorna samt de till stjertspetsen räckande stjerttäckarne, både öfre och undre, hvita, ofläckade. Öfre kroppsdelarne mörkt brungråa med askgrå anstrykning och ljusare fjäderkanter på framrygg och skuldror; bakryggen och midten af öfvergumpen brunsvarta. Vingpennorna svarta med bruna skaft, de innersta med tydlig brun och de yttersta vid basen med askgrå anstrykning, äfven vingtäckarne askgråa; vingen inunder svartbrun; stjertpennorna svarta, enfärgade. *F. M.*

Könen äro knappt märkbart olika tecknade, men honan något mindre än hanen.

Ungfoglarna hafva hufvudet och halsen af mindre ren, svart färg, upptill stötande i brunt, nedtill i askgrått, utan hvita sidofläckar och längdfåror på halsens öfre del. Magen och kroppssidorna jemnt mörkt askgråa, öfre kroppsdelarne af samma färg men mörkare och med ljusa fjäderkanter, tydligare bakåt och bredast på armpennornas täckare; ving- och stjertpennorna svarta med hvita spetsar, förutom på handpennorna. Bakryggen, gumpen och stjerttäckarne såsom hos de gamla foglarne. Näbben synes tjockare i midten, och skall i spetsen vara svagt rödaktig. *F. M.*

Dundrägt. Ofvan mörkgrå, under gråaktigt hvit, utan gulaktig anstrykning; yttersta spetsen af nageln hvitaktig. *Middendorff.*

Vår prutgås är en för kustländerna omkring norra delen af atlantiska oceanen utmärkande art; den fortplantar sig måhända högre upp mot norden än någon af dess samslägtingar. Arten kläcker talrikt på Grönland, Spetsbergen (ända till nära 81° n. br.), Novaja Semlja och i arktiska Sibiriens vestliga delar *). — Höst och vår flyttar den i Europa utmed hafskusterna såväl längs Norge till Storbritannien, som från norra Ryssland längs finska viken och öfver Östersjöprovinserna till Östersjön, Danmark och vestra Europas kuster, der arten öfvervintrar. Till ringa antal visar den sig någongång uti kontinentens inre. I Amerika flyttar arten sammalunda utmed de atlantiska kusterna.

Under sina flyttningståg berör den blott tvenne sidor af vårt område, ishafskusten och finska viken. På det förra stället har *Schrader* skjutit den vid Warangerfjord. Längs den sydliga linien åter har man träffat den mer regelbundet och oftare än någon af de öfriga den vägen flyttande arktiska gässen. Den förekommer nemligen nästan årligen i början af maj vid Kexholm, ehuru ej i stora skaror (*Tgstr.*), likaså på många ställen i nyländska skärgården samt på hafvet utanför Helsingfors (*M. v. W.*); ännu i Somero och Uskela är den funnen, och på Åland är den sällsynt (*Bergstr.*). Uti det inre af vårt land har den veterligen ej någonsin förekommit med säkerhet och äfven i lappmarken är den innebyggarne fullkomligt obekant **). — Deremot har det under vårflyttningen inträffat, att något exemplar i stället för att taga kosan inåt finska viken, följer längs bottniska kusterna. Sålunda har mag. *Grönfeldt* ett par gånger sett den skjuten

---

*) På Sibiriens nordöstra och Amerikas vestkust företrädes den af en mycket närstående art, *A. nigricans* Cass. hvilken föga kan anses som annat än en geografisk varietet af vår art.

**) Enligt mr *Dann* (*Yarrell*, Brit. Birds III s. 171).

om våren vid Björneborg; och endast på sådant sätt kan man förklara, att arten enligt *Sadelin* skall vara funnen på Karlö utanför Uleåborg, ty om hösten torde den föga kunna komma hit. — Då arten flyttar talrikt och regelbundet längs finska viken synes det anmärkningsvärdt att dylika vilseflyttningar icke ske oftare.

Anm. Mag. *C. A. Aschan* har meddelat, att han den 15 juni 1871 vid Hankalampi skogsträsk (se sid. 337) nära Jyrkkä bruk uti Iisalmi iakttagit en liten gås, hvilken visade sig plötsligt, men var mycket skygg och begaf sig inåt ödemarken. Den var betydligt mindre än de andra gässen, så att någon förvexling ej kunde komma i fråga; äfvenledes fick hr *A.* höra dess läte. Hvilken af våra mindre gåsarter den tillhörde måste hr *A.* lemna oafgjordt, men förmodar, att den var en *A. torqvatus.* En på orten boende skytt af allmogen uppgaf att här förekommit tre slags gäss, af hvilka de erhållna sädgässen voro de största. (Ur *Aschans* anteckn. och bref).

För ytterligare utrednings vinnande har utg. upptagit ofvanstående meddelande, men skulle dock för sin del våga betvifla, att ex. varit en prutgås, emedan denna arts flyttningsväg har en annan sträckning. Omöjligt är det visserligen ej, att någon sådan kommit vilse och flyttat hit i sällskap med andra sjöfoglar, men med större sannolikhet synes det hafva varit en *A. minutus*, som blifvit efter under flyttningen, ty denna arts tåg torde regelbundet gå genom Savolaks.

I senare hälften af maj eller början af juni passerar prutgåsen längs vår sydkust och återvänder i slutet af september eller början af oktober; någongång räcker flyttningen ännu längre. Högst sällan har det händt att något exemplar stannar här öfver sommaren, dock utan att häcka; sålunda sköt guldsmedsmästaren *F. W. Fagerroos* den 2 aug. 1872 på Mjölö invid Helsingfors ett exemplar, hvilket var iklädt sin slitna fjolåriga drägt och ännu icke börjat rugga *(F. M.)*; tvenne exemplar sades hafva uppehållit sig på stället hela sommaren *).

---

*) Likaså uppges (S. V. A. Öfv. 1868 s. 372) ett ex. hafva erhållits på Gotska sandön den 4 juli 1867.

Prutgåsen uppges i allmänhet vara mindre skygg än någon af de andra gässen, hvarföre den äfven med lätthet nedskjutes under sina flyttningståg.

Emedan knappast några data hos oss äro offentliggjorda angående denna arts flyttningar torde följande, efter våra samlingar och ur *M. v. Wrights* dagboksanteckningar samlade uppgifter förtjena plats; exemplar äro antecknade under

våren.				hösten.			
1832	den	14 juni	Åland.	1839	den	26 sept.	Somero.
1839	„	20 maj	Porkkala.	1840	„	20 „	H:fors, Esbo.
1840	„	14 „	Esbo.	1843	„	14 „	Esbo *(Ekeb.)*.
1842	„	19—20 maj	Esbo *(Ekeb.)*.	1848	„	7 okt.	Frugård.
1845	„	15 maj	Sibbo.	„	„	26 „	Porkkala.
„	„	19 „	H:fors.	1851	„	24 „	Esbo Löfö.
„	„	6 juni	„	1853	„	20 nov.	Esbo.
1847	„	15 „	„	1862	„	15—20 nov.	Kyrkslätt.
1852	„	15 maj	„ (finska viken).				
„	„	20 „	Porkkala.				
1853	„	10 „	Uskela *(J. v. W.)*.				
1858	„	20 „	H:fors.				

Då nedanstående rader ur en finsk, numera öfver hundraårig akademisk disputation möjligtvis intressera någon läsare, må de här finna en plats; de gälla *Anser bernicla:*

„Under sin resa besöker denna fogel allenast kort tid finska skärgården och flyttar öfver sommaren upp till lappmarken; i anseende till de oräkneliga skaror, som af denna sjöfogel fins i hafvet, har forn åldern trott, att den än *per generationem eqvivocam* skulle kommit till af förrutnade trän och gamla skeppsvrak, än att den vore frukt af någon obekant trädart, dels och hafva de äldre tiders naturkunnige utgifvit denne sjöfogel för hafssnäckors afföda, — — hvarom åtskilliga dylika fabler finnas anförda, at ej förtiga det en Michael Meijer skrifvit en hel bok *de volucre arborea*". — (Om sjöfogelns vård och ans i finska skärgården; Ak. disp., Åbo 1769, præs. *P. A. Gadd* resp. *J. Gummerus* sid. 7).

Anser leucopsis Bechst. **Hvitkindad gås, hafregås.**

Artm. *Pannan, kinderna och undre delen af hufvudet hvita; dess öfre del äfvensom halsen och framböstet svarta; öfre kroppsdelarne svartgråa, de undre hvita; den mycket korta näbben och benen svarta.*

Längd: 24—25 tum.

Finskt namn. Valkeaposki hanhi (*Nyl.*, *Mbg*).

Beskrifning. Näbben liten och kort af $1\frac{3}{8}$ tums längd, vid basen ej fullt $\frac{3}{4}$ tum hög; till färgen svart med hornfärgad, starkt kupig nagel. Iris svartbrun. Benen svarta, tarsen och mellantån med klo $2\frac{3}{8}$ tum långa. Stjertens pennor temligen långa, räckande lika långt, som vingspetsarne; dess täckare mycket kortare än pennorna.

Gammal fogel. På hufvudet är pannan ända till en linie mellan ögonens bakkant, trakten bakom ögonen, på öronen, kinderna, hakan och strupen hvita med skarp gräns utåt; mellan ögonen och näbbens sidor går ett svart band; nacken, hela halsen och frambröstet djupt svarta, öfvergående småningom till ryggens mörka färg, på bröstet med svag brunaktig anstrykning, men med skarp gräns mot underlifvet. Underbröstet och hela undre delen af kroppen, jemte öfre och undre stjerttäckarne hvita; vingskylarne på kroppssidorna, både de vid vingens framkant och de bakre, äro gråa med hvita spetskanter, de bakersta mörkast. Framryggen svart med den inre delen af fjädrarne askgråa, tydligare framträdande på skulderfjädrarne, hvilka i spetsen äro smalt kantade med hvitt; vingtäckarne äro ännu mer askgråa, med ett svart tvärband innanför den tydligare, hvita spetskanten, emot vingkanten ljusast. Vingpennorna brunsvarta med bruna spolar, utfanet vid basen med askfärgad anstrykning; stjertpennorna 16, svarta. Bakryggen grå med svarta fjäderspetsar; öfvergumpen nästan enfärgad, svart. *F. M.*

Yngre foglar hafva det svarta bandet mellan ögonen och näbben bredare, omgifvande näbbens sidor och underkäksgrenarne såsom en smal kant, den hvita pannan tecknad med små mörka tvärstreck, skulderfjädrarnes svarta parti mer eller mindre synligt, de hvita spetskanterna icke alltid

så tydligt markerade; stjertpennorna äro något brunaktiga och hela underlifvet med svag, grå anstrykning; näbben är också något kortare, med mindre stark nagel. *F.* och *Z. M.*

Hvitkindade gåsen torde egentligen kläcka ännu högre upp emot nordpolen än föregående arter, men ännu synas dess häckställen böra närmare utredas. På Spetsbergen är den funnen samt skall hafva anträffats häckande en gång; arten anföres från Island och Grönland samt kläcker enligt innebyggarnes uppgift ej så sällsynt vid kusten af Taimyrlandet (*Middendorff* fann den likväl ej i det inre); möjligen fortplantar sig arten också på norra Novaja Semlja. — Vår och höst flyttar arten längs Europas hafskuster, till mindre antal i Norge och Storbritannien; talrikare kommer den till Östersjöns svenska och tyska kuster, hvarefter skarorna bege sig att öfvervintra vid vestra Europas kuster, vid Nordsjön och Kanalen. Ganska fåtaligt visar sig arten uti det inre af kontinenten *).

Anm. Man har sedan gammalt flere uppgifter derom, att i fråga varande art skulle häcka på skandinaviska halfön, men dessas otillförlitlighet har prof. *Malmgren* **) för någon tid sedan ådagalagt. Ett annat påstående af dylik beskaffenhet synes deremot fortfarande gå och gälla för riktigt, ehuru det måste bero på någon förvexling, nemligen att denna gås skulle häcka i norra Ryssland öster om Hvita hafvet. För öfver hundrade år sedan uppgaf den ryske naturforskaren *Lepechin* ***) att denna art årligen förekommer och fortplantar sig i Archangelska guvernementet och på de lappska sjöarne (lappska halfön?) samt myrarne i Samojedernes land, der den

---

*) Också denna art representeras längs Sibiriens *nordöstra* och Amerikas *vestra* kuster af en annan något olika art *A. leucopareia* Brandt.

**) *Malmgren,* Anteckn. om Finlands och den Skandinaviska halföns Anseridæ s. 400.

***) *Lepechin,* Tagebuch der Reise durch verschiedene Provinzen Russlands im Jahr 1771; Öfvers., Altenburg 1783, III sid. 221 och pl. 9. — Det fjerde bandet, som skall behandla resan år 1772 omkring hvita hafvet, är icke citeradt af andra förff. och har hvarken i original på ryska eller i öfversättning funnits att tillgå för att jemföras.

ruggningstiden jagas samt i stor mängd slås ihjäl med käppar. Länge var detta allt hvad man trodde sig känna om fogelns fortplantning, hvarföre man ännu i våra dagar[1]) ofta upprepat notisen utan att motsäga den. Icke desto mindre måste den bero på någon förvexling och det af följande skäl: 1:o enligt alla nyare tillförlitliga uppgifter förläggas fogelns häckningsställen allt högre upp mot norden. 2:o i de närmast bredvid liggande länderna (det *inre* af Finland och lappmarken samt i Sibirien) är fogeln fullkomligt obekant och funnen endast på vissa ställen under genomresan. 3:o *Lepechin* anför sina uppgifter om kläckningen påtagligen blott *efter hörsägen;* han vistades nemligen i dessa trakter år 1771 endast om hösten och vintern[2]) samt erhöll troligen då, under höststräckningen sina exemplar af denna art, hvilken han likvisst ganska väl beskrifver under namnet *Anas Canadensis* och igenkänneligt afbildar. 4:o också *Middendorff,* som senare återfann arten vid Archangel, vistades der endast den 17—26 juni och *efter* den 18 sept. n. st.[3]), således under fogelns sannolika sträcktid, men andra forskare, som uppehållit sig i trakten om sommaren[4]), omnämna arten alldeles icke. 5:o *Pallas*[5]) säger ej heller, att arten skulle *häcka* i nämnda trakt, utan citerar ur *Lepechins* arbete (l. c.) endast följande: „in maritimis borealibus circa mare album et ad oram oceani septentrionalis observata et specimina relata fuerunt a cel. *Lepechin;* in Sibiria nunqvam obvia et plane ignota". — *Lepechins* uppgift om kläckningen måste således hänföra sig till någon annan gåsart, som innebyggarne icke åtskilt till namnet — troligen *Anser arvensis,* som i dessa trakter bör finnas häckande. Det synes föga antagligt, att en fogel, som för hundrade år sedan förekommit här ymnigt, nu skulle hafva trängts undan så långt, uti ett land der kulturen under samma tid knappast gjort något anmärkningsvärdt framsteg.

Såsom redan af det ofvansagda framgår, förekommer denna art i vårt land blott vid ishafvets och finska vikens

---

[1]) *Nilsson* Sk. fn. 1835 och 1858. *Yarrell* Brit. birds, III 1856 s. 168. *Westerlund* Skand. ool. 1867 sid. 157. *Holmgren* Skandinaviens foglar s. 1069. *Malmgren* l. c., s. 400. *Malmberg* Suomen eläimistö 1872 s. 124.

[2]) *Lepechin* l. c. Bd 1 företalet.

[3]) *Baer* et *Helmersen,* Beiträge zur Kenntn. d. russ. R. VIII, sid. 237 *(Baer).*

[4]) *Lilljeborg, Blasius, Meves, Hofman.* — *Goebel* (Journ. f. Orn. 1871 sid. 20—26) träffade den vid Ustjug i *maj* månad år 1864, således äfven *på flyttning* norrut.

[5]) Zoogr. rosso-asiat. II s. 230.

kuster. Vid norra kusten har *Schrader* skjutit några få exemplar; han upptager arten likväl redan i sin första förteckning (Isis, 1840), hvarigenom det ser ut, som om han också i Enare eller Utsjoki skulle hafva observerat fogeln, hvilket *Malm* gjorde på Kamasjoki elf i Enare den 16 juni 1841. Från lappska halfön känna vi hittills intet om fogeln. — Uti hela det emellan lappmarken och sydkusten liggande området har arten aldrig blifvit sedd eller ertappad, men väl flere gånger vid kusten af finska viken, uti nyländska, sydvestra och åländska skärgårdarne; den har blifvit antecknad eller tillvaratagen på följande tider:

1833, en hona fr. Kimitto, hemtad d. 7 maj till H:fors; F. M.
1839 maj 20, Esbo, g:l hona, *V. Falck* *); F. M.
1840 juli 18 **), Sibbo, *Ekebom;* norm.-skolan i H:fors.
1841 juli **), Åländska skärg., g:l hane, tullförv. *Calonius; Sv. riksm.*
1843 maj 20, Kyrkslätt, ur en flock bläsänder; *M. v. W.*
1854 „ 3, Sibbo, yngre hona; F. M.
1867 juni 4, Esbo, yngre hane; Z. M.
„ hemtad d. 28 maj till H:fors från Kökar på Åland; *M. v. W.*

---

*) Framl. prot. sekr. *V. Falck* har härom antecknat:

„Den 20 maj 1839 observerade jag vid en sjöfogeljagt i Esbo skärgård, 2 mil från Helsingfors, fyra särskilda skockar af denna gåsart, stadda på vandring till kläckningsorten. Tåget, som passerade mellan kl. 4 och 6 f. m. kom från sydost och gick åt nordvest. Hvarje flock kunde innehålla omkring 60 à 70 individer, som flögo så lågt, att man lätteligen kunde skilja halsens och bröstets mörkare färg från den ljusare buken. En hona, som från en af nämnda flockar blef skjuten hade uti äggstocken flere korn, som dock icke voro större än små hampfrön, samt sjelfva äggstocken föga utvecklad". — Väderstrecket i hvilket tåget fortgick kan synas märkligt, men måste väl hafva berott af lokalen och tillfälliga omständigheter.

**) Dessa ovanliga data äro motsvarigheter till ett dylikt af föregående art.

Vårflyttningen försiggår här således i maj eller början af juni månader. Från höstflyttningen föreligger en enda anteckning af *M. v. Wright*, nemligen att tvenne exemplar den 11 okt. 1837 blefvo skjutna ur en stor svärm i Danskarby uti Kyrkslätt socken, der de togo plats med anledning af en stark storm. — Ehuru arten sällan iakttagits och ännu mer sällan tillvaratagits hos oss, måste den otvifvelaktigt sträcka förbi vår sydkust i större skaror, att döma af dess talrika förekomst vid Östersjöns svenska och danska kuster; ett bevis härpå hafva vi äfven deruti, att också större flockar någongång iakttagits hos oss.

Anser ruficollis Pall.

Artbeskr. *Hakan, pannan, hjessan och bakhalsen svarta, framhalsen och bröstet brunröda med skarp gräns åt alla sidor; tyglarne, örontrakten, utom i midten som är brun, samt halsens sidor och ett bälte rundt omkring det bruna bröstet, hvita; öfriga kroppen svart, de större vingtäckarne och vingskylarne baktill i spetsen hvita, gumpen på sidorna och undertill jemte undre stjerttäckarne hvita; fötterna svartgröna, näbben svart.*

Längd: 20—22 tum.

Från Asiens yttersta nord, der denna brokiga gåsart häckar, drager den sig flyttningstiderna genom vestra Sibirien nedåt Kaspiska och Svarta hafven, samt från norra Ryssland någongång till Östersjön och vestra Europas kuster. Hos oss är den ännu aldrig funnen, men uti Sverige har den anträffats i Södermanland och Skåne.

And-slägtet (Anas Linn. p. pt.).

Näbben *af olika längd, vid roten hög, kantig, framtill nedplattad, antingen jemnbred eller mot spetsen bredare; nageln kupig, intagande en del af spetsen; näbben ända till densamma betäckt af en vek hud.*

Tyglarne *befjädrade;* näsborrarne *belägna på första hälften eller tredjedelen af näbben, omgifna af en mjuk hud.*

Benen *belägna under midten af kroppen, befjädrade till hälleden, derefter framtill täckta af tvärplåtar, baktill med nätlikt delad hud; tarsen nästan trind.* Tårna *medelmåttigt långa; baktån utan hudflik.*

Vingarne *medelstora, tillspetsade; de 2 första eller den andra längst. Utfanet af de yttre armpennorna hafva merendels metallglänsande färger, bildande den s. k. vingspegeln.*

Stjerten *tvär eller tillspetsad, bestående af 14—20 pennor.*

Halsen *kortare än kroppen.*

Till detta slägte höra endast medelstora och mindre arter. De uppehålla sig uti alla zoner, men företrädesvis uti de tempererade; alla äro uti norden flyttfoglar och i vårt land stanna några individer endast på få ställen öfver vintern tillfälligtvis eller under mildare år. De flesta arterna hafva en temligen vidsträckt utbredning och med få undantag häcka de blott vid sött vatten, insjöar, floder och den inre skärgården. Också under flyttningstågen håller sig största delen utefter dylika lokaler, dock med vissa undantag.

Ehuru alla fortskaffa sig temligen lätt på land äro de liksom svanarne mer hemma på vattnet samt simma lätt och behagligt. Likväl dyka de i allmänhet ej under vattenytan för att upphemta sina födoämnen, såsom arterna af följande slägte pläga göra, utan de upphemta dem på grundare ställen sålunda, att de sträcka hufvudet nedåt och med näbben leta efter dem på bottnet; likaså snattra de med näbben bland föremål, som flyta på vattenytan eller längs stränderna och finna här lämpliga födoämnen. Dessa bestå af späda växtdelar och frön samt allehanda smådjur, vatteninsekter och kräftdjur. Förföljda söka de rädda sig genom flygten eller simma undan, eller också dölja de sig bland säf och andra vattenväxter, men ehuru de kunna dyka göra de det

vanligen blott då de äro stadda i plötslig nöd eller medan de under ruggningstiden icke kunna flyga samt sålänge de äro små ungar. Sina merendels temligen talrika ägg lägga de uti öppna bon på marken i närheten af vatten; ett underslägte (*Vulpanser*) utgör i detta hänseende ett särdeles egendomligt undantag.

De flesta arterna utmärkas genom sin skönt tecknade och flere förändringar underkastade fjäderdrägt; särskildt är vanligen den delen af vingen utmärkt, hvilken benämnes vingspegel och bildas genom utfanet af några armpennor; dess färg är oftast mycket karakteristisk för arten. Vid parningstiden om våren bära isynnerhet hanarne de präktigaste färgerna. Längre fram på sommaren undergå de en total ruggning och fälla ving- samt stjertpennorna, hvarjemte de flesta arters hanar denna tid bära en egen sommardrägt, hvilken om hösten gifver rum för vinterdrägten. Dessa drägtförändringar, isynnerhet *de gamla hanarnes* sommardrägter äro ännu temligen ofullständigt kända af våra fogelvänner, hvarföre några ord härom särskildt torde vara på sin plats.

Anm. Redan omkring år 1820, eller vid den tid jag började måla foglar gjorde jag den observationen, att andhanarne få en sommardrägt, alldeles olik vinterdrägten och jag äger ännu *) en sådan *bläsand hane*, målad efter en af mig den 6 juli 1823 skjuten fogel. Genom i fråga varande färgförändring hos tama ankor af gräsandens färg gjorde jag först denna upptäckt och derefter i den fria naturen, hvartill så godt tillfälle erbjöd sig vid Haminanlaks, der vi skjöto änder under våren, sommaren och hösten. — Under min första vistelse i Stockholm från 1826 om hösten fann jag, att ornitologerne derstädes hade föga eller ingen kännedom af ändernas sommardrägter och först år 1828 blef något härom i Sverige offentliggjordt genom utgifvandet af plancherna öfver *gräsand-* och *krickand-hanarnes sommardrägter* uti första häftet af *Svenska foglar af M.* och *W. v. Wright.* Att *Brehm* ungefär samtidigt med mig gjort samma iakttagelser synes uti hans 1824 utgifna 2:dra band af *Lehrbuch der*

---

*) *M. v. Wright* skref detta omkring år 1858.

Naturgeschichte aller Europäischen Vögel, hvilket arbete jag likväl först år 1827 fick tillfälle att se.

Sedan andhonorna slutat värpa och börjat rufningen af äggen, öfvergifvas de helt och hållet af hanarne, som derefter slå sig tillsammans i större eller mindre flockar och oroligt ströfva omkring en tid, innan de mer eller mindre spridda välja någon afsides belägen trakt för att fortsätta den redan hos flere påbörjade fällningen af vårdrägten. De gamla andhanarne erhålla nu för resten af sommaren (juli, aug. och sept.) en drägt, som temligen liknar honans eller de unga ändernas och således gör den vida mindre bemärkta än den af en särdeles skön och lysande färgteckning utmärkta (vinter- eller) vår-drägten. Uti sin oansenliga drägt äro de ganska svåra att upptäcka och i medvetande häraf *trycka* de hårdt, såsom det heter i jägarspråket samt kunna, liggande på marken eller i sjöstranden låta passera sig ganska nära utan att blifva upptäckta — till och med af sin arffiende, dufhöken. Denna omständighet är för dem af synnerlig vigt den tiden de sakna vingpennorna (vanligen i aug.) och derföre ej kunna rädda sig genom flygten. Sommardrägten motsvarar dessutom bättre genom sin lättare beskaffenhet fogelns behof under den varmaste delen af året. Efter det de fått nya vingtäckare och pennor (de innersta armpennorna ofvanför spegeln tappas, liksom äfven de fyra mellersta stjertpennorna samtidigt med vårdrägten och ersättas af andra, för sommardrägten egna) begynna de småningom blifva synliga på mer öppna vatten. Senare, i september, sällskapa de stundom med ungfoglarne, hvilka, efter det de blifvit flygfärdiga öfvergifvits af gamla honan, som först i senare hälften af juli och början af augusti ruggar fullständigt. Då de gamla hanarne åtföljas af de unga, hålla de dem på vederbörligt afstånd från sig och synas utöfva

ett strängt fadersvälde. I medlet af september har gräsanden redan aflagt en del af sommardrägten och antagit något af sin nya vinterdrägt. De öfriga af våra änder flytta från oss i sin sommardrägt; äfven gräsanden blir icke fullt färdig dermed förr än i november. — Näbbens färg förändras likaså hos flere andhanar för sommaren, hos andra bibehålles den, blott mindre liflig än om våren. Bland de senare äro *Anas boschas*, *penelope* och *acuta*.

Rörande de *unga änderna* behöfver blott nämnas, att de allaredan under hösten och vintern få en *vinterdrägt* liknande de gamlas, ehuru icke fullt så vacker. Bläsanden utgör i detta afseende ett undantag, i det han får behålla ungdrägtens mer eller mindre mörka vingtäckare ännu den första vintern och erhåller de hvita först i sammanhang med sin första sommardrägt, således vid något mera än ett års ålder.

Såsom nyttigt vildbråd äro samtliga arter af andslägtet enligt gällande jagtlag fridlysta från och med den 15 mars till och med den 14 juli, hvilket här en gång för alla arter omnämnes.

Man har fördelat de egentliga änderna uti ett stort antal egna slägten, beroende isynnerhet af näbbens form och dess relativa storlek. Uti närvarande arbete antagas endast tre af dem; de öfrige grunda sig på olikheter, hvilka knappast hafva annat värde än som artkarakterer och derföre hellre upptagas här såsom sådana, med anförande af underslägtets namn för hvarje art.

A. Stjerten tvär med i spetsen afrundade pennor; näsborrarne sträckande sig närmare näbbens midt; *könen äro lika tecknade.*

1. Vulpanser: *näbben måttligt lång, i spetsen något bredare, uppåtböjd*, *med smal nagel. A. tadorna och A. rutila.*

B. Stjertpennorna tillspetsade, de mellersta längre än de yttre; näsborrarne belägna vid första tredjedelen af näbben; könen i vinterdrägt mycket olika hvarandra.

2. **Spatula:** *näbben mycket längre än hufvudet eller benet, i spetsen starkt utvidgad, med smal nagel och långa fina kamtänder. A. clypeata.*

3. **Anas:** *näbben måttligt lång, föga utvidgad, nästan jemnbred, med korta tänder.* — Hit höra 6 i vårt land funna arter; de flesta hafva vingspegeln af karakteristisk färg; blått hos *A. boschas*, hvitt hos *A. strepera*, grönt hos hanen och svartgrått hos honan af *A. penelope*, grönt hos hanen och gråbrunt hos honan af *A. acuta* och *qverqvedula*, samt grönt hos begge könen af *A. crecca*.

1) *Underslägtet* Vulpanser K. & Bl. *)

5. Anas tadorna Linn. Grafand. Ristisorsa, kivisorsa.

Artm. *Hufvudet och öfre delen af halsen mörkgröna eller svartaktiga; en rostgul gördel omkring kroppen framtill samt ett bredt svart band längs midten af underlifvet; kroppen för öfrigt hvit; vingspegeln stor, grön, ofvan med rödbrun och svart infattning; näbben röd, benen kötröda.*

Längd: hanen 1 aln 2 t., vingbr. 1 aln 20 t.; honan något mindre.

Benämningar. Grafgås (Kökar). — Ristisorsa *(Nyldr, Mbg)*; kivisorsa l. kivihanhi (föreslås af utg. efter det estniska kiwwi ani).

Beskrifning. Hane om våren. Den högröda (karminröda), något uppåtböjda näbben 2²-³/₈ tum lång, under fortplantningstiden försedd med en knöl eller kam vid pannan;

*) *Tadorna* Flem. 1822, *Vulpanser* Keys. & Blas. 1840.

benen ljust rosenröda eller köttfärgade med något blekare simhud*); iris brun. — Hela hufvudet och öfre delen af halsen svartgröna, glänsande; öfriga delen af halsen nedåt bröstet rent hvit; derefter följer ett bredt, skarpt begränsadt bälte af rostgul färg omkring hela kroppen, på framryggen bakåt småningom öfvergående i det hvita; skulderfjädrarne framtill och på hela den nedre, yttre delen rent svarta med grön glans, uppåt medelst vattring öfvergående i den inre hvita delen af dem; den hvita färgen fortsättes vidare på inre sidan af de innersta vingpennorna, hvilka ytter derom hafva ett smalt band och i öfrigt äro brunröda samt bilda ett band längs öfre kanten af spegeln. Spegelpennorna långa vackert gröna och glänsande; handpennorna, stjertspetsen (pennorna äro 14) och ett band längs underlifvet ända från det rostgula tvärbandet svarta; gumpens sidor och undre stjerttäckarne rostgula; alla öfriga delar rent hvita. — *Orig. måln.* och *F. M.*

Honan saknar näbbknöl, men skall vid högre ålder få en antydning dertill; hon liknar hanen, men är något mindre och har i allmänhet en smalare bröstgördel, mindre lifliga färger samt är något spräcklig och fläckig på de svarta och roströda partierna. *F. M.*

Hane i sommardrägt. Näbben och knölen mönje- eller tegelröda, den senare mycket mindre än om våren; benen blekröda. Hufvudets och halsens gröna fjädrar mattare till färgen och en tredjedel kortare än om våren; i det brun-

---

*) Näbbens färg beror ej af pigmentaflagringar under eller uti epidermis, utan af blodkärlen inunder densamma; den skära, högröda färgen försvinner derföre nästan alldeles vid påtryckning med ett finger (*W. v. W.*); detsamma gäller äfven fötternas färg, och begges rodnad beror derföre mycket af temperaturen: vid starkare värme och lifaktighet är färgen högre, intensivare, vid kallare väder eller mindre stark omsättning tvertom mer dragande i gult (*F. v. Wright* i bref).

röda bältet öfver skuldrorna och på bröstsidorna äro fjädrarne försedda med svart kant och i spetsen med hvitt bräm, de öfre vattrade med 4—5 rader punkter; nedåt bröstet blir färgen mörkare och sammansmälter med det svartbruna bandet längs buken; detta sistnämndas färg mattas småningom och försvinner på den hvita undergumpen. Stjerttäckarena inunder blekt rostgula, ofvan hvita med svarta spetsar; de svarta skulderbanden matta och smalare; ving- och stjertpennorna äro af föregående drägt. — *Honans* näbb blekare, bältet på öfre delen af ryggen gråsvart med fin vattring, åt bröstet till grått, blandadt med brunt, blekast på bröstets midt; buken hvit, undre stjerttäckarne med rostgul anstrykning. *Meves.*

Ungdrägt. Näbben ljust brunaktig, mer eller mindre stötande i rödt och hos honan dragande i blygrått mot spetsen; nageln blekt blygrå; underkäken ljusröd. Benen och fötterna blygråa, simhuden stötande i rödt. Iris mycket mörkt brun. — Hufvudet och halsen mattsvarta; pannan öfver näbbroten, kinderna ända till bakre ögonvrån samt strupen och ett smalt streck af ett par tre liniers bredd, längs framhalsen hvita; halsens sidor med ytterst fina, hvitaktiga fjäderspetsar och på hjessan svartbruna fjäderkanter; undre ögonlocket med hvita dun. Rent hvita äro nedre delen af halsen, bröstet, magen, nedre stjerttäckarne, undergumpen, öfvergumpen och dess sidor, bakryggen och bakre delen af framryggen, samt undre och öfre vingtäckarne, de sistnämnde med mer eller mindre gråa kanter; de närmaste täckarne mörkgråa. Halsroten baktill grå skymlig eller oredigt vattrad; främre delen af framryggen nästan svart med fina, hvita, svartvattrade kanter; sidorna af halsroten med mer eller mindre tydliga, svartaktiga tvärband och inblandadt blekt rostbrunt; hos en del finnes äfven något rostbrunt på midten af fram-

ryggen. Skuldrornas fjädrar mörkt gråbruna med något blekare kanter (mycket lika de unga grågässens), de innersta från roten inåt mer eller mindre hvitaktiga; en del af de yttersta äfvensom de mindre fjädrarne vid roten af skuldran nästan svarta. Vingskylarne blekt brungråa; hvarje fjäder är neml. inåt hvit och mot spetsen oredigt vattrad med brunaktigt, de längsta öfver skenkeln hos en del med tydliga mörka, svartgrå tvärband. De yttre vingpennorna svarta, de fem yttersta helt och hållet, de följande fem med hvita spetskanter, hvilka tilltaga i bredd inåt; de derpå följande elfva armpennorna svartbruna med breda hvita spetskanter och en större eller mindre grönglänsande fläck på midten af utfanet, bildande spegeln; den tolfte är hvit, blott i midten af utfanet svartgrå, stundom bandad med mörkare färg; de trenne derpå följande smutsigt rostbruna, mot spetsen mörkare gråbruna; de innersta från roten utåt hvitaktiga, i spetsen gråbruna. Handpennornas närmaste täckare äfvensom lillvingen svarta, de senare i inre fanet från roten utåt hvita, och med hvita spetskanter. Stjerten från roten mer eller mindre bredt hvit, i yttre hälften svartbrun; de yttre pennorna rent hvita och alla de öfriga försedda med en smal, hvitaktig spetskant; deras närmaste öfre täckfjädrar rostbrunaktigt hvita, spräckliga af gråbrunt. — Meddeladt år 1872 i bref af *Ferd. v. Wright* (efter uppfödda exemplar).

Dundrägt. Hjessan och hufvudets sidor samt ett streck längs halsen mörkbruna; de öfre kroppsdelarne likaså, men med stora hvita fläckar, hvarigenom det mörkbruna på mellanryggen och öfvergumpen bildar ett fullständigt kors; alla undre delar rent hvita. *Theel* (jg. fb. tidskr. 1871).

Denna stora och prydliga and, den enda af våra inhemska andarter, hos hvilken honan är af samma färgteckning som hanen, har ej allenast en från de andra ändernes

afvikande färgfördelning utan äfven en olikartad fjäderdrägt, sålunda att dess fjädrar äro mer glesstråliga likasom hos ejdrarne. Äfven genom sitt lefnadssätt afviker den från alla de andra.

I Europa kläcker den längs hafskusterna, omkring Östersjön *) och Nordsjön samt vid Norges vestkust (enstaka ännu i Ostfinmarken), britiska öarne och en del af Frankrike. Från detta område flyttar den längs vestra Europas kuster att öfvervintra uti nordvestra Afrika och förvillar sig dervid någongång till Europas inre delar. — Dessutom häckar arten uti kontinentens inre delar uti Ryssland och södra Sibirien vid innanhafven och högsteppernas saltsjöar. Härifrån kommer den såväl till Indien, som öfver Svarta hafvet och Arkipelagen till Egypten samt längs Nildalen ända ned till Nubien, hvarest den i stor mängd öfvervintrar. — Likaså kläcker arten uti östra Sibirien och Japan, hvarifrån den flyttar till Indien och China.

Anm. Man kan om denna arts utbredning säga alldeles så, som *Sundevall* säger (Sv. fgl. s. 347) om *Charadr. alexandrinus:*

„Detta besynnerliga förekommande af en kustfogel midt inne i fastlandet tyckes endast kunna förklaras derigenom, att fogeln årligen fortfarit att häcka i mellersta Asien ända sedan den tid, då denna landsträcka var en vik från ett sydligare haf. Att den varit en hafsvik synes af de der förekommande saltstepperna och saltsjöarne. Kaspiska hafvet är äfven en saltsjö; det har ej utlopp och förblifver således alltid salt".

Inom vårt område besöker fogeln blott den sydvestra skärgården och förekommer der årligen, ehuru till ganska ringa antal. — På Åland är den skjuten och skall någongång erhållas i Kökar kapell, likaså är den anträffad uti Kimitto,

---

*) Inom Östersjön häckar den mot norr till Kalmar, Öland, Gotland, Ösel och Estland; i Södermanlands skärgård visar den sig höst och vår; månne icke dessa sistnämnda individer äro de, som komma till vår Åländska skärgård?

Korpo och Nagu socknar i sydvestra skärgården *(F. M.)*; uti Hiittis kapell af förstnämnda socken skall man, ehuru ganska sällan hafva funnit dess ägg enligt skärboernes uppgift åt pastor *Reinholm*. Ytterst sällan torde den komma öster om Hangö udd *(M. v. W)*; likvisst ägde kommiss. *Ekebom* en i Helsinge s:n den 31 maj 1842 skjuten hona *). Icke heller är det bekant, att arten skulle förekomma regelbundet någonstädes vid kusten af Bottniska viken; en gång har den dock anträffats här vilsekommen ända till trakten af Wasa, der enligt stud. *Bodén* en hona utbjöds till salu på torget samt sedan förvarats i Gymnasiets museum. — Uti andra delar af landet är fogeln veterligen icke funnen utom anmärkningsvärdt nog uppe vid Ishafvet: *Schrader* sköt den 26 april 1844 en gammal hane vid Warangerfjord (Journ. f. Orn. 1853 s. 243) — således utan gensägelse en öfverlöpare från norska finmarken, der arten ännu någongång ertappats, anländ från mellersta Norge.

I våra södra nejder har man anträffat den i senare hälften af maj, ibland redan i slutet af april **); huru långt in på hösten den qvarstannar här är icke närmare kändt, men troligtvis flyttar den härifrån i augusti.

---

*) På Estlands vestkust häcka några par årligen vid Matzal-bugten och vid Pivarotz är den rätt talrik enl. *Russow* (Sitz.-ber. 1870 p. 154 och 161, men blott sällan förekommer den i öfriga delar af Östersjöprovinserna ss. i Livland *(Seidlitz)* och Kurland *(Asmuss)*. — Då förhållandet är sådant derstädes och vid finska kusten, kan man föga fästa något afseende dervid, att *Fischer* utan vidare uppräknar äfven denna art bland Petersburgs *Anas*-arter med det gemensamma tillägget; „sämmtlich häufig und auch wohl alle Brutvögel". (Die Vögel des S:t Petersburger Gouvernements uti der zoologische Garten 1870, sid. 352).

**) Arten är antecknad:

1840 maj 16, Kimitto.	1848 april, Nagu.
1842 „ 31, Helsinge.	1850 maj 7, Korpo.
1845 „ 21, (hemtad till H:fors).	

Förutom genom sin egendomlighet att åtminstone i vår nord hålla sig endast till *hafs*kusterna utmärkes denna art framför alla våra andra änder (liksom också den andra arten af underslägtet) derigenom, att den reder sitt bo uti hålor eller gångar i jorden. Vid Tysklands norra kuster och Danmark gör den sig dylika af ett par fots längd uti sand-dynerna eller begagnar kaninhålor för ändamålet och åtnjuter här formligen skydd af kustboerna, som beskatta äggen. I Bohuslän använder den till nästplats „stenmalar", utan att sjelf gräfva hålor; huru den plägar göra hos oss känner man så mycket mindre, som det ännu behöfver bekräftas, att den kläcker här regelbundet. Fogeln skall vara ytterst uppmärksam och svår åtkomlig; dess flygt är särdeles lätt och behaglig.

Anm. Herr *Ferd. v. Wright* hemtade år 1859 ett par äldre och 8 årsungar af grafanden från Sverige till Haminanlaks och har om dessa meddelat följande: „De unga började sin ruggning de sista dagarne af augusti och hade redan tidigare begynt mörkna kring näbbroten. De gamla tappade vingpennorna i medlet af september och de innersta pennorna öfver spegeln i början af samma månad. Mer eller mindre omedelbart efter det de sent på hösten blifvit instängda i rum dogo allesamman, sedan de kort förut blifvit blinda. — Simmande omkring stenar, stockar och pålar m. m. pläga grafänderna med näbben noga undersöka dessa föremål uti alla deras gropar och ojemnheter under vattenytan, samt i alla möjliga direktioner *). Denna vana, till hvilken en vanlig andnäbb icke skulle lämpa sig, bör väl kunna ställas i sammanhang med näbbens uppåtböjda skofvellika form hos i fråga varande art".

Anas rutila Pall. **Rostand, rödgul grafand.**

Artm. *Roströd med grått hufvud, hvita vingtäckare, svarta vingpennor samt stålgrön spegel och svart stjert.* *Längd* kring 22 tum. — Underslägtet *Casarca* Bp.

---

*) *Naumann* omtalar ungefär detsamma.

Hanen har icke någon näbbknöl såsom föregående art; dess hufvud är hvitgrått, småningom öfvergående i rostgult på halsen, som nästan på midten begränsas af ett svart band; nedanom detta begynner den på hela kroppen rådande roströda färgen.

Honan är till färgen något mattare, har ljusare hufvud och saknar den svarta halsringen.

Sitt hemland har denna art uti södra Ryssland (till omkr. 50° n. br.) omkring Svarta och Kaspiska hafven, nedre loppet af Wolga, samt Aralsjön äfvensom uppå saltstepperna i samma nejder och i Mongoliet. — Vintern tillbringar den uppå Grekiska öarne, i Indien, Persien och vestra Afrika, der den uppgifves hafva erhållits ända i Kaplandet.

Någongång förvilla sig exemplar till Ungern och vissa delar af Tyskland; på Bornholm, är den skjuten *(Kjærb.)*, i Stockholm inköptes ett ex. i slutet af maj 1855 från en skärgårdsbåt och mycket sällan kommer något ex. ända till England.

Det är icke med visshet bekant huruvida den någonsin kommit ända till vårt område; enligt en trovärdig jägares uppgift skulle han likväl i Ladoga hafva skjutit en and, hvilken efter beskrifning var en rostand *(M. v. Wrights* manuskript och anteckningar, der han likväl icke uppgifvit sin sagesman eller tiden).

2) *Underslägtet* **Spatula** Boie *) (se sid. 265).

6. **Anas clypeata** Linn. **Skedand. Lapasorsa.**

Artm. *Näbben lång, utåt spadlikt utvidgad; vingspegeln grön, framtill med hvit infattning.*

Hane om våren: *hufvudet och öfre delen af halsen mörka, med grön skiftning, nedre delen samt skuldrorna utåt*

*) *Spatula* Boie 1822, ***Rhynchaspis*** Leach, Shaw 1824.

jemte gumpsidorna hvita; ryggen svart; bröstet och underlifvet kastanjebruna.

Hona: *på en ljus gråaktigt rostbrun bottenfärg fläckig af svartbrunt.*

Benämningar. Svenska: liffeland (Porkkala), skofveland (Klåfskär på Åland, *Sievers*). Finska: lapasorsa; lusikkasorsa (*W. Nyldr;* Hvittis, *Lydén*).

Längd: hanen kring 20 tum, vingbr. kring 1 aln. 10 t., honan något mindre.

Beskrifning. Näbben lång ($2^3/_4$ till 3 tum) vid roten hoptryckt och fyrkantig, utåt bred, starkt utvidgad, ungefär $1^1/_4$ tum bred nära spetsen; näbbtänderna långa, fina och tättstående likasom kamtänder. Benen hos hanen vackert orangegula, iris gul, begge hos honan orenare.

Hane om våren. Näbben enfärgadt blåsvart. — Hufvudet jemte öfre delen af halsen mörkt brunaktiga, med grönt på fjäderspetsarne och violett skiftning; halsen och frambröstet rent hvita. Af skulderfjädrarne äro de mindre också rent hvita, de bakre mer eller mindre vattrade af mörkt; de längst bakut liggande äro långa spetsiga, svarta med ett hvitt band längs midten; de två närmast öfver spegeln liggande äro bredare och på hela utfanet vackert ljusblågråa (likasom vingtäckarne, på infanet hvita längs spolen, skarpt begränsadt mot den svartgröna inre kanten. De längsta skulderfjädrarne äro så långa, att blott spetsarne af de längsta vingpennorna blifva synliga bakom dem; dessa senare äro spetsiga, svarta med grön skiftning, den 2:dra och 3:dje inifrån med en från spetsen inåt afsmalnande hvit fläck på infanet utmed spolen; de följande hafva redan af spegelns gröna färg på utfanet. Handpennorna bruna, ljusare på inän på utfanet med hvitaktiga, spolar; vingtäckarne ljusblåa, inåt brunaktiga, framför spegeln kantade med hvitt, hvarigenom

ett snedt tvärband uppstår. Ryggen mörkbrun med ljusa fjäderkanter, som utåt blifva bredare och hvita. De öfre af de längst bakut liggande vingskylarne på ockragul botten vattrade af svartbrunt; framåt och nedåt blir grundfärgen småningom mer gulbrun och öfvergår i underlifvets mörkt rostbruna (kopparröda) färg. Vingarnes undersida hvit de långa fjädrarne i armhålan hvita; kroppens sidor gråbruna med mörk vattring; undergumpen af de bakre vingskylarnes färgteckning, gumpens sidor hvita, dess öfre del samt bakryggen småningom öfvergående från mörkbrunt till de grönt skiftande svarta öfre och undre stjerttäckarne. Stjerten består af 14 pennor; det mellersta pennparet längst, brunt med grönaktig färgskiftning och smala ljusa kanter, som på de yttre pennorna blifva allt bredare; de yttersta hvita, i infanet föga vattrade med brunt. *F. M.*

Hona. Näbben ofvan mörkt olivgrön, vid kanterna blekt gulröd. — Hufvudet och halsen brunaktigt rostgula, ljusare öfver ögonen; under tyglarne och på strupen öfvergående i hvitt, tecknade med svartbruna småstreck och fläckar isynnerhet ofvan och bakom, mindre på de ljusare partierna. Kräfvan på dylik grund tecknad med svartbruna halfmånformiga fläckar, på bröstet småningom aftagande tills midten af underlifvet är hvitt. Dessa fläckar tilltaga så, att vingskylarne, ryggens och skuldrornas fjädrar äro svartbruna med mörkt rostgula kanter och fläckar i midten af fjädrarne; gumpen och stjerttäckarne ofvan af samma färg, på sidorna fläckade på hvitare botten, undertill hvita. Vingtäckarne rent askgråa, ljusare vid vingkanten, de största med hvita spetsar; spegeln svartaktigt grön, metalliskt glänsande, med hvita pennspetsar, som nedtill bilda en smal infattning, vingpennorna i öfrigt svartbruna, på kanterna gråaktiga, de innersta armpennorna af skulderfjädrarnes färg; stjertpennorna

svartbruna med gråa eller ljust gulbruna fjäderkanter och fläckar, bredare på sidorna. Efter *Naumann.*

Den **gamle hanen i sommardrägt** *) har näbben mattsvart, på sidorna olivgrönaktig, vid munvinkeln på kanterna svagt rödgul; till hela färgteckningen liknar han honan och ungfoglarne, men skiljes lätt från dem genom större kroppsstorlek, höggul iris, mer lifligt färgade ben och vingar, men nästan lättast genom mörkt rostbrunt underlif, mörk bakrygg och öfvergump samt i allmänhet mörkare öfre kroppsdelar; vingspegeln är mer glänsande grön och vingtäckarne blågråa. Efter *Naumann.*

Ungfoglarne hafva mycken likhet med gamla honan, men skiljas genom sin (isynnerhet hos honan) mer gråa än gröna vingspegel, samt ännu mer gråa vingtäckare; benen äro bleka med svartaktig simhud. — Såväl den unga som gamla honan hafva i färgteckningen stor likhet med gräsänderna, men skiljas genast genom näbbens form.

Dundrägt. Iris grå; näbben först öfverallt blyfärgad, senare på käkkanterna och inunder rödaktig; benen blekt liffärgade. Hjessan och kroppens ofvansida, ett streck mellan näbb och öga samt tinningarne grönaktigt svartbruna; strupen hvitaktig; hufvudets och halsens sidor gröngulaktiga; framhals och underlif smutsigt ljusgula. — På den större och framtill mycket bredare näbben skiljer man dessa från andra andungar. *Naum.*

Den östra delen af central Europa är *skedandens* huf-

---

*) *Naumann* uppgifver, att hanen börjar anlägga denna drägt i juni; ex. i *F. M.* från slutet af april till slutet af maj bära också ren vinterdrägt och ett i *Z. M.* från början af juni är i öfvergång. Eget nog förvaras dock i *F. M.* en uti Kyrkslätt den 17 maj 1852 skjuten hane med talrika halfmånformiga fläckar af sommarfjädrar uppå bröstet; måhända är datum oriktigt angifvet. Vinterdrägten anlägges uti Tyskland i oktober.

vudsakliga hemland; den häckar talrikt i Ryssland, från Kaspiska och Svarta hafven samt vid Donaus mynning, ända upp mot norden, men sparsammare på nordtyska låglandet, i Danmark, Holland, vissa trakter af Frankrike, södra delarne af britiska öarne och Norge, samt i södra och mellersta Sverige, uti nordligaste delen af Ryssland *) saknas den, men förekommer uti sydliga Sibirien äfvensom i norra delen af Amerika. — Flyttningstågen ske längs floder och andra vattendrag och arten tillbringar vintern i Medelhafsländerna, till större antal uti de östra, hvarjemte den anföres också från vissa delar af Afrika (man uppger t. o. m. häckande), samt mindre Asien och Indien.

Äfven i vårt land förekommer skedanden sparsamt, men den häckar här skäligen långt emot norden, nemligen ända till nordligaste delarne af Bottniska viken. — *Bergstrand* anför den från Åland, på Kakskerta häckar den *(E. J. Bff)*, likaså i Kimitto och Wichtis, hvarjemte arten då och då erhålles vid Helsingfors *(M. v. W.)*; *Aschan* tror sig hafva sett den i Gammelstads viken och *Ekebom* ägde ett exemplar från Esbo (d. 10 maj 1852); vid Saltfjärden vester om Porkkala häckar fogeln enl. hr *A. Hintze*. Uti Säkylä är den skjuten om våren (enl. *J. Sbg)*, likaså af hrr *Lydén* åtskilliga gånger vid Kumo elfs tillflöden i Hvittis, ehuru arten äfven här är sällsynt; detsamma är fallet i Tyrvis och Karkku, men vid elfvens mynning är den alls icke sällsynt, ehuru den i följd af sin skygghet ej är så lätt åtkomlig *(Grönfeldt)*. Enligt *Kessler* finnes den också i Olonetz-karelen *). Uti Kuopiotrakten är den ofta funnen under sträcktiderna *(J. v. W.)*, men jemförelsevis sällan häckande, nemligen i Tuusniemi kapell *(A. v. W.)* och

---

*) *Lilljeborg* och *Meves* funno den vid södra stranden af Ladoga och Onega samt vid Archangel; arten går således längs Dwina temligen nordligt.

vid Räimä sjö, $^{7}/_{4}$ mil norr om Kuopio (skjuten i aug., *Malmberg*), hvarjemte *J. v. Wright* anträffade ett par i ett litet träsk, Alanteenlampi, $^{3}/_{4}$ mil vester om Pieksämäki kyrka i maj 1859 (enl. *Aschan*). Invid G:la Karleby har arten blifvit skjuten af dr *Aspelin* och i Uleåborgs-trakten är den funnen häckande i Liminka socken *(M. v. W.)*, samt i Haukipudas vid Kalmenoja bäck *(K. Hildén)*; år 1832 sköt *W. v. Wright* en ungfogel ännu vid Haaparanta. — Nordligare torde den ej förekomma regelbundet, men är någongång vilseflugen ertappad i Lappmarken*) t. o. m. på fjellen: hr *Knoblock* i Muonioniska meddelar, att ett par af denna art om sommaren år 1859 sköts och tillvaratogs uppå fjellen mellan Koutokeino och Alten, samt blifvit tillsändt och undersökt af *J. Wolley*; det är sannolikt att de i sällskap med allor utsträckt sin färd så långt till fjells.

I förra hälften af maj synes den anlända till vårt land; tills vidare föreligga dock alltför få observationer för att säkrare bestämma tiden. Om hösten är en ung hona skjuten i Wichtis ännu den 14 oktober år 1840 *(M. v. W.)*.

Exemplar äro antecknade i våra samlingar eller af *M. v. W.* om våren:

1835	maj	20	Hfors	1852	maj	10	Esbo
1841	„	15	Esbo	„	„	17	Kyrkslätt.
1843	„	slutet	Hfors	1854	„	1	Hfors
1846	„	20	„	1858	„	28	„
1847	„	början	Kimitto	1859	„	1	„

3) Underslägtet Anas *L. s. str.* (se sid. 265).

7. **Anas boschas** Linn. **Gräsand. Sinisorsa.**

Artm. *Näbben bred, jemnbred och lång, med tänderna föga synliga, endast längs en tredjedel af näbblängden; vingspegeln blå, stor, fram och baktill kantad med ett svart och ytter derom med ett hvitt band; stjertpennorna 18—20.*

---

*) I svenska lappmarken är den funnen i Qvickjock.

Hane om våren: *ljusgrå, vattrad; hufvudet mörkgrönt skiftande; omkring halsen en hvit ring, kräfvan mörkt kastanjebrun; ryggen och ett band längs sidan af kroppen mörkbruna; de fyra mellersta stjertpennorna i spetsen cirkelböjda framåt, mörka, de öfriga hvita; stjerttäckarne sammetssvarta.*

Honan: *ofvan mörkare inunder ljusare fläckig af svartbrunt och gulbrunt eller ockragult.*

Längd: hanen kring 2 fot, honan något mindre.

Benämningar. I svenska skärgårdarne: i vinterdrägt isand (-kål och -käling i Österb, *Schalin*, -bonde och -and på Åland); i sommardrägt gräsand. — Finska, sorsa eller suorsa, heinä-sorsa, iso-sorsa; lautta-sorsa (Birkkala, *Knorring*); jää- och heinä-sorsa (Wiborg, *Londén*); puna- eller punajalka-sorsa (lappm., *Fellman*); selsinä (ryska lappm., *Malmbg*), hanki-sorsa, kirsi-sorsa, (lakla ?) (*W. Nyl.*).

Beskrifning. **Hane i vårdrägt.** Näbben $2^1/_2$—$^3/_4$ tum lång, gulgrön (stundom nästan gul); benen orangeröda, med vanligen smutsigare simhud, iris mörkbrun. — Hufvudet och öfre delen af halsen skönt mörkgröna med skiftning af purpur och rödviolett; nedanför på midten af halsen ett rent hvitt halsband eller ring, baktill afbruten af den bakom gråa, fint vattrade halsen; nedåt är denna framtill och på sidorna samt ned öfver kräfvan mörkt kastanjebrun med rödviolett anstrykning. Framryggen svartbrun, fjäderkanterna ljusare gulbruna; bakryggen, öfvergumpen och öfre stjerttäckarne sammetssvarta med skiftning af grönt och violett; undre stjerttäckarne sammetssvarta. Skuldrorna ljusgråa, fint vattrade med mörk färg, på den yttersta raden af fjädrar uppå en kastanjebrun botten, hvarigenom ett mörkbrunt band uppkommer längs skuldran, hvilket bakut fortsättes på utfanet af de eljest hvitgulgråa inre vingpennorna; de inre skulder-

fjädrarne äfven på infanet mörkbruna. Handpennorna svartbruna med mycket smala, ljusare spetskanter och ljusare infan; den öfversta spegelpennan sammetssvart, de öfriga skönt blåa med violett glans, ytterst med en smal hvit ändkant och derinnanför med en sammetssvart, hvarigenom ett hvitt och svart band uppstår bakom spegeln; framtill begränsas densamma äfven af ett svart och ytter derom af ett hvitt band, uppstående genom de sålunda tecknade yttersta vingtäckarne; de öfriga af dem äro vackert brunaktigt gråa utan ljusare ändkanter. Hela fogeln på sidorna och inunder utmärkt vackert och fint vattrad på ljusgrå eller hvitgulaktig botten; den snedt uppåt gående gränsen mot det svarta på öfvergumpen markeras af ett smalt hvitt band; stjertpennorna 18—20, de (hos gamla hanen) nästan i full cirkel uppåt böjda mellersta stjertpennorna fullända prydnaden hos denna, måhända af alla änder i verlden skönast tecknade fogel. *Orig. måln.* och *F. M.*

Anm. Hos en hane i *F. M.* framtränger underlifvets vattrade färgteckning på bröstet högt upp mot den hvita halsringen, medan den rödbruna färgen synes blott på bröstets sidor.

Hona. Näbben $2\frac{1}{4}$—$\frac{1}{2}$ tum lång olivbrun eller grågrön, nedåt vid roten äfvensom på käkkanterna rostgul; iris brun, benen tegelröda, med gulbrunaktig simhud. — Hela hufvudet och öfre delen af halsen på ljus grågul botten med svartaktiga längdfläckar, tätast på hjessan, som synes svart med ljusa fläckar, samt ett band från näbben genom ögonen; en fläck på sidorna af hufvudet vid näbbroten, strupen och öfre delen af framhalsen ljust rödgula, ofläckade. På nedre delen af halsen blifva fläckarne hästskoformiga, men öfvergå på hela det ljusare underlifvet och sidorna af gumpen till längdfläckar, minst utmärkta på den ljusa buken. Uppå sidorna af bröstet och på vingskylarne äro fjädrarnes inre

svartbruna del af den ljusa bottenfärgen delad genom en spolfläck, eller fjädrarne äro der innanför den breda ljusa kanten tecknade med ett svartbrunt band, hvars spets går ut till fjäderändan; uti de andra raderna hafva fjädrarne blott breda spolfläckar, hvilka, då de äro ordnade, bilda långa svartbruna band på kroppssidorna. Rygg och skuldror svartbruna med breda, ljusa, gulbruna eller ockergula fjäderkanter, och på några af de bakre skulderfjädrarne med ljusa längdfläckar på utfanen; vingtäckarne gråbruna med ljusa fjäderkanter och stundom derinom ett smalt svart band. Inre vingpennorna vanligen nästan som hos hanen, stundom på längden bredt bandade af svart och ljusbrunt; spegeln såsom hos hanen, pennan öfver densamma blott utåt svart, annars gråbrun de följande äfven mörka utåt pennorna såsom hos hanen. Öfre stjerttäckarne med breda svartbruna spolfläckar, de undre ljusare, nästan hvitaktiga i spetsen, med smala dylika fläckar. Stjertpennorna med breda ljusgulaktiga kanter, innanför fläckiga eller bandade af svartbrunt. *Orig. måln.* och *F. M.*

Gamla hanen i sommardrägt liknar, i hast betraktad, både gamla honan och de unga änderna, men skiljes med liten vana lätt från hvardera. Hans färger äro i allmänhet mörkare än begge de förenämndas och hufvudsakligen mer gråbrun, än gamla honans gula och svartbruna färgteckning; dess kräfva har en vida starkare grundfärg. De yttre eller rättare nedre skulderfjädrarne äro mycket breda isynnerhet i utfanet och hafva der ofta*) en snedt gående, af mörkt spräcklig ljus tvärfläck. Vingskylarne, isynnerhet de bakre, som äro breda och tvärt afrundade, äro ofta vattrade och blott mot ändan bruna. Alla stjertpennorna äro raka och

*) Detta är likväl ej fallet med exemplaret i *F. M.*

hafva mera och renare hvitt, hvarigenom stjerten redan på afstånd lyser hvit; bakryggen nästan svart. Färgteckningen på hufvudet enklare, men mörkare, isynnerhet kalotten och bandet genom ögonen; endast hakan är ofläckad, då deremot hos gamla honan och ungarne dessutom äfven strupen är det. De inre vingpennorna äro betydligt större och ljusare (ehuru icke så ljusa och spetsiga som i vinterdrägten) och vingtäckarne mycket renare bruna. Näbben enfärgad, temligen ljust gröngul (stundom med en mörk fläck ofvan); fötterna vackert mönjeröda. *F. M.* och *orig. målning.* — Dessutom skiljes han lätt genom sin betydliga storlek, samt förråder sig säkrast, hastigt uppjagad, genom lätet, hvilket unghanarne ännu icke lärt sig *).

Anm. Hos oss börjar sommardrägten anläggas i slutet af juni månad, i juli fällas ving- och stjertpennorna och förr än i november är icke den nya vinterdrägten fullständig, ehuru med dess påklädande börjas redan i september eller tidigare. Om gräsandens förmåga att dyka se Kuopio-traktens fogelfauna af *J. v. Wright.*

Uti **ungdrägten** likna de unga gräsänderna ganska mycket gamla honan, men skiljas från henne genom mindre vackra och rena färger på fötterna och hela kroppen, samt säkrast af den mindre vane derigenom, att stjertpennornas skaft, liksom hos öfriga andungar, hafva afbrutna spetsar. Sinsemellan äro båda könen temligen lika tecknade; likväl har hanen en mörkare, nästan svart kalott och mörkare bakrygg samt renare färg på vingtäckarne.

Dundrägt. Hufvudets sidor, halsen och hela underlifvet vackert gula, hvilken färg på kinderna och bröstets sidor är så stark, att den öfvergår i rostgult; hufvudet ofvan, halsen baktill, ett streck från näbbroten genom ögonen och fogelns

---

*) Så upptäcker man äfven de gamla hanarne af *A. penelope* och *crecca,* ehuru ingen af dem ofta låter höra sig under den tid de bära sin sommardrägt.

hela ofvansida samt vingen och yttre sidan af låren mörkt olivbruna, småningom öfvergående i den ljusa färgen på underlifvet; det genom ögonen gående, framtill smala bandet mörkast, på örontrakten baktill en mörkare fläck. Framom vingarne, som äro kantade af ljusgult, går ett ljusare tvärband, och bakom dem, äfvensom än längre bakut stå ljusa aflånga fläckar. Näbben nästan blygrå med gulaktig anstrykning; öfverkäkskanten, hela underkäken och nageln gulbruna. Fötterna grågula med någon dragning i rödgulaktigt; iris brun.

Anm. Hos den endast några dagar gamla ungen äro de ljusa partierna höggula, men förblekna småningom betydligt, liksom äfven de öfre kroppsdelarne. Detsamma inträffar äfven hos öfriga andungar och dunklädda fogelungar i allmänhet.

Följande *ljusa färgförändringar* utaf gräsandhanen förvaras uti *F. M.*:

Hane, skjuten i närheten af Helsingfors d. 12 maj 1845: hufvudet och halsen tecknade såsom vanligt, men nästan svarta, med obetydlig metallisk skiftning; ryggen, skuldrorna, vingskylarne och underlifvet ljusare än vanligt, mycket fint och otydligt vattrade; vingspegeln svart med otydligt violett och blåaktigt skimmer; öfre stjerttäckarne gråsvarta, de mellersta uppåtböjda stjertpennorna askgråa.

Hane, skjuten vid ett träsk i Esbo socken i maj 1860: hufvudet och öfversta delen af halsen svarta med grön glans, men med hvita fjädrar strödda omkring näbben och på kinderna; längs nacken förlöper ett rent hvitt band, som nedåt utbreder sig och till $1^1/_2$ tums bredd omsluter hela mellersta delen af halsen, ända till halsringens vanliga plats; vingtäckarne, handpennorna samt spegelpennorna äro rent hvita med endast spår af blått på de 2 öfversta spegelpennorna; magen och undergumpen hvita med rostgult öfverdrag. (Troligen en bastard med tam anka.)

Dessutom förefinnes en förvildad anka, till färgen i färskt tillstånd öfverallt bländande hvit med stark orangegul anstrykning isynnerhet på bröstet och buken; ben och näbb orangegula; fogeln hade blifvit skjuten omkr. den 21 januari 1848 vid Esbo-Karlö (Stenskär), då redan alla inre och grundare vikar längesedan varit isbelagda (*M. v. W:s* anteckn.).

Bland alla europeiska änder är *gräsanden* den mest utbredda och talrikast förekommande arten, äfvensom det mest eftersökta föremålet för sjöfogeljagt. Den häckar i största delen af norra hemisfären både i gamla och nya verlden, mest dock i de mellersta och nordliga länderna. Mot norden förekommer den ännu på Island och norra Grönland, men saknas uti de på skog blottade nordligaste delarne af Europa och norra Sibirien. För öfrigt kläcker den i Europa ända till Medelhafvet och några delar af norra Afrika, uti Sibirien ända till Kamtschatka samt i norra Amerika. — Arten öfvervintrar på Island och Grönland, men flyttar på fasta landet öfverallt der vattnen tillfrysa; den stannar sålunda qvar ibland redan vid Stockholms breddgrad, uppehåller sig året om i mellersta Europa, samt kommer i stora massor till Medelhafsländerna isynnerhet Grekland och Nildalen.

Öfverallt i *södra* och *mellersta* delarne af vårt område förekommer gräsanden talrikt allt efter tillgången på lämpliga lokaler. I skärgården finnes den i de inre fjärdarnes gräs- och vassrika vikar, äfvensom vid insjöar *(Aschan)*, men undviker deremot yttre skären och öppna hafvet. Uti norra delen af landet blir den allt mer fåtalig och saknas alldeles längs ishafskusten. — Ännu vid Uleåborg *(Br. Nyl.)* och Kajana *(Mgrn)* är den allmän, men i mindre grad i Pudasjärvi *(Brdr)*, i norra ryska Karelen finnes den *(J. Sbg)* här och der t. ex. vid Wigsjön. *M. v. Wright* fann den väl

ej vid Tengeliö år 1856, men arten förekommer dock högre upp i Torneå elfdal, ty *W. v. Wright* säger (1832), att dess nordliga gräns går ungefär vid Kieskis gästgifveri (67° 15′), ehuru spridda individer någongång framtränga ända till Enontekis; från detta kapell anföres den äfven af *Grape* (år 1803, liksom den äfven uppgifves från svenska grannsocknen Kaaresuanto af *Malm*) och i Muonioniska är den icke heller allmogen obekant. Uti Kemi floddal är den af landssekreteraren *K. Hildén* anträffad häckande ännu vid Mokko gästgifveri vid Kittinenjoki. Äfven norr om vattenskilnaden har man erhållit den: förutom de fall från Enare och Utsjoki, som äro upptagna bland de klimatologiska iakttagelserna för åren 1846—49 är ett par antecknadt i Enare af *Malm* och i samma socken en ungkull den 10 aug. 1829 af *Fellman*, hvilken äfven uppgifver sig hafva sett arten ännu i Utsjoki. I ryska lappmarken är gräsanden sällsynt inom skogsregionen*), iakttagen vid Kantalahti och Sonostrow af *Sahlberg* och *Malmberg; Middendorff* säger, att den var icke allmän till 68°, hvilken uppgift efter all sannolikhet måste hänföras till de af honom besökta inre och skogiga delarne söder om Imandra; arten torde nemligen lika litet förekomma längs de af honom besökta skoglösa kusterna som öfver hufvud taget vid Rysslands och vårt områdes norra kuster**); i halföns inre kan den deremot förefinnas, ehuru vi ej känna till det med visshet.

Rörande denna allmänt kända fogels lefnadssätt hänvisas till de talrika redogörelser, som derom blifvit offentliggjorda i andra arbeten och för våra förhållanden särskildt till *J. v. Wrights* Kuopiotraktens fogelfauna (s. 42 ff.). Föl-

---

*) Vid Archangel är den allmän (*Lilljeborg, Meves*).

**) *Schrader* omtalar den alldeles icke. I Norge går den endast till Tromsö och sparsamt till Ostfinmarken (*Collett*).

jande anmärkningar meddelade af *C. A. Aschan* torde likväl här böra erhålla plats:

„Icke alla hanar slå sig tillhopa ruggningstiden, ty man påträffar ofta enstaka individer här och der; ej heller fälla alla redan i juli sina vingpennor, ty jag har ännu i medlet af augusti kommit öfver enstaka exemplar med blott blodpennor i vingarne. — Vid minsta fara trafvar modren åtföljd af ungarne upp på land i gräset på ängarne eller gömma de sig i buskar och skogsbackar, hvarföre man föga uträttar med dem något utan hund; om lokalen är en mindre holme eller smalare landremsa gå de öfver till andra sidan till sjön. Stundom kan man få se honan åtföljd af späda ungar stadd på vandring upp i skogsbackarna, antingen de då nyss blifvit kläckta och föras ned till sjön eller eljest promenera i det gröna. Så länge de icke äga fullkomlig flygförmåga, uppehålla sig ungarne om dagarne helst på land, samt äro aftnar och morgnar ifrigt sysselsatta med att söka sig föda. Efter det de blifvit flygfärdiga, kunna de om dagarne sitta sofvande på tufvor och gungfly, så att man kan passera några famnar förbi dem. Detta inträffar i synnerhet sedan det lidit något mot eftermiddagen och solen baddar varmt. Sedan de blifvit fullvuxna gå de om nätterna gerna upp i korn och hafreländerna, ännu senare om hösten åstadkommande t. o. m. icke ringa skada på skylarne och stackarne. När blåbären mognat gå de äfven gerna efter dem upp i skogsbackarne. I vissa socknar t. ex. Kiuruvesi (Luupue sjö), Pielavesi m. fl. är gräsanden jemte bläsanden och krickan föremål för en lönande och man kan säga mördande jagt från allmogens sida. Ett oeftergifligt vilkor vid dessa jagter är lugn väderlek, emedan man då af gräsets, vassens och säfvens rörelse, kan se hvart den dykande fogeln tager vägen. Vanligen vandrar härvid en person, åtföljd af

hund, längs stranden och kör ut foglarne samt plockar upp dem, som hunden bitit ihjäl, medan tvenne andra i båt ansätta foglarne på sjön; den ena framskuffar båten och den andra ger akt på gräsets rörelse och fogelns kurs samt ger honom dödsknäppen med åran, ty många skjutas icke. Är vattnet ej djupt vadar man dessutom ut från båten och undersöker misstänkliga gräs- och vassruggar samt ihjälslår foglarne på samma sätt genom ett slag med flata åran. De foglar, som undkomma första gången uppsökas en andra och tredje gång, så att sannerligen ej många undkomma förödelsen. Dessa jagter företagas från omkring den 20—25 juli och räcka in i augusti så länge icke flygga foglar finnas. Sitt bo tillreder gräsanden stundom nära sjöstranden, stundom ganska långt upp i skogsbackar; ofta är det beläget öppet på en tufva eller bland ris och dylikt. Det påträffas vanligen i medlet af maj (t. ex. 1852 den 15 maj), men stundom äfven mot slutet af månaden samt innehåller omkring 9 ägg. I Kuopiotrakten kläcktes ungarne i ett bo år 1869 den 12—13 juni, d. v. s. 6 dagar förr, än isen sköt i Kallavesi. I början af augusti äro ungarne vanligen flygga, ehuru äfven då kan påträffas någon kull med endast halfvuxna ungar. Foglarne qvarstanna i Kuopiotrakten vanligen till slutet af oktober".

Gräsanden anländer om våren vanligen mycket tidigt, någongång senare *) allt efter som första öppna vatten blir tillgängligt, och sålunda redan någon tid förr, än vattendragen i sin helhet afkasta istäcket. Till de olika delarne af landet anländer den ungefärligen på följande tider.

---

*) Enligt *M. v. Wrights* daganteckningar skulle medelankomstdagen för Helsingfors bli den 17 april; likvisst anlände den t. ex. år 1839 först den 5 maj.

Åland i slutet af mars eller början af april.
Södra Finland t. o. m. Sav. & Kar. d. 13—24 april.
Österbotten d. 27 april — 3 maj.
Norra inre Lappmarken medlet af maj.

Bortfärden sker under loppet af oktober månad, nemligen enligt medelberäkning från nordligaste delen af landet i början, från mellersta under medlet, och från södra delen i sista veckan af månaden; under mildare vintrar stannar den qvar vida längre och på enstaka ställen har den anträffats långt in på vintern: åren 1846 och 1847 (klim. iaktt.) i december, och år 1848 i februari (Helsinge, *M. v. W.*), hvarförutom hr *Fr. Linder* den 20 jan. 1866 insände ett exemplar från Lojo, hvilket påtagligen stannat qvar derföre, att dess ena vinge var skadad i leden *(M. v. W)*; likaså anträffades en enstaka hona vid Mjölö nära Helsingfors år 1873 ännu den 31 januari. Deremot skola gräsänder enligt meddelande af doc. *J. Krohn*, hvarje vinter, som ej är alltför sträng, anträffas vid öppna källdrag i trakten af Wiborg.

Gräsanden är liksom alla andra änder fridlyst från och med dess ankomst (el. redan d. 15 mars) till och med d. 14 juli.

Anas strepera Linn. **Snatterand.**

Artm. *Näbben medelmåttigt lång och bred, nästan jemnbred, dess tänder synliga längs 2/3 af näbblängden; vingspegeln hvit, fram och nedtill infattad med svart, ofvan med grått; stjertpennorna 16, de mellersta något mer tillspetsade och längre än de andra. — (Undersl. Chaulelasmus* Gray.).

Hane: *vattrad öfver större delen af kroppen; vingtäckarne bruna.*

Hona: *nästan af gräsandens färgteckning; underlifvet hvitt.*

Längd: hanen 20 t., vingbr. 35—36 t., honan något mindre.

Beskrifning. **Hane om våren.** Näbben helt svart, två tum lång; fötterna orangeröda med svartaktig simhinna. Hufvudet och öfre delen af halsen på ljusgrå botten tecknad med små svartbruna fläckar, tätast på den i rostbrunt stötande hjessan samt på bakhalsen; nedre delen af halsen äfvensom framböstet gråsvart med smala hvita, bågformigt förlöpande tvärband, som på frambröstets sidor äro utdragna i vinklar mot spetsen och på underlifvet tilltaga så, att buken är hvit med orediga mörka fläckar. Rygg, skuldror äfvensom vingskylarne på svartgrå botten vattrade med fina hvita linier; de minsta vingtäckarne gråa med ljusa ändkanter, de mellersta mörkt brunröda och de största svarta, bildande framför vingspegeln ett svart tvärband. Handpennorna mörkbruna, på infanet ljusare; de första armpennorna af de största vingtäckarnes färg, bilda under vingspegeln en svart kant; spegeln hvit; de deröfver liggande inre vingpennorna gråbruna. Bakryggen brunsvart med ljusare fjäderkanter, öfre och undre stjerttäckarne rent svarta; stjertens pennor 16, brungråa med ljusgråa kanter. *F. M.*

De yngre hanarne hafva i allmänhet ej så lifliga färger som de äldre, isynnerhet på vingtäckarne.

Honan liknar i hög grad gräsandens, men skiljes genom den hvita vingspegeln. — Hjessan svart med grönaktig glans; ett streck genom ögat, äfvensom halsryggen svartaktiga; pannans, hufvudets och halsens sidor rostgråa, beströdda med svartbruna punkter; hakan hvitgrå. Öfre kroppsdelarne svartbruna med rostgråa fjäderkanter och rostgula, ofta bågiga tvärfläckar, bredast längs skuldrorna; underhalsen, bröstet

och kroppssidorna rostgulaktiga med stora, dels halfmånformiga, dels pillika svartbruna fläckar. Gumpen och stjerttäckarne af kroppssidornas färgteckning; underlifvet rent hvitt. De öfre små vingtäckarne gråaktiga, de nedre bruna med hvitgråa och rödaktiga vågstreck. Den hvita spegeln bildas af tre vingpennors ytterfan. *Meves* och *Z. M.*

Hanen i sommardrägt. Den i öfrigt svarta näbben är nu rostgulaktig nedåt käkkanterna och der utmärkt af små svarta fläckar; hufvudet och öfre delen af halsen på grågul botten tätt beströdd med små mörka fläckar, ett band öfver ögonen, kinderna och strupen ljusare grågula; framrygg och skuldror svartbruna med ljusare fjäderkanter; sidorna af kräfvan och vingskylarne mera kastanjebruna, fläckiga af svartaktigt; underlifvet nästan hvitt med små mörka fläckar. Bakrygg, öfvergump och öfre stjerttäckare nästan enfärgadt brunsvarta; undre stjerttäckarne nästan hvita. Vingarne såsom i vinterdrägten, men de innersta vingpennorna nu svartbruna. *Naumann.*

Hanens första fjäderdrägt har mycken likhet med honans ofvan beskrifna, men färgen är mindre ren, stötande i sotbrunt, fläckarne mindre och derföre tätare; på de långa skulderfjädrarne saknas tvärfläckar; vingtäckarne mer eller mindre brunröda; stjertpennorna svartgråa med afbrutna spetsar. *Meves.*

Dundrägt. Näbben i färskt tillstånd, ofvan olivbrun, vid kanten och inunder vaxgul; benen brungröna med blekgul kant längs tårna. Dunets färg liknar den hos gräsanden men alla ljusare partier äro större än hos denna. Färgen på öfversidan olivgråbrun, mörkast på hjessan; de vanliga 4 fläckarne på ryggen och den inre vingkanten gula; undersidan och kinderna svafvelgula med ockragul anstrykning på

bröstet; det mörka strecket genom ögat mycket smalt; det gula öfver ögat mycket bredt. *Meves* (1871).

Liksom skedanden tillhör också *snatteranden* mera tempererade nejder, men dess häckningsområde har ej en så stor utbredning som dennes åt vester och norr. I England och Holland finnes den endast sparsamt kläckande, ymnigare i Danmark och på nordtyska låglandet, ställvis i södra Sverige ännu i Upland, på Gotland och i Östersjöprovinserna; vidare i Ungern och mellersta samt södra Ryssland, genom hela södra Sibirien till sydkusten af Ochotska hafvet. Äfven i Nord Amerika är den utbredd. — Arten flyttar mest längs floderna, men äfven utmed kusterna. Om vintern besöker den talrikare Holland och Frankrike, samt går ända till n. v. Afrika, uppehåller sig i Medelhafsländerna, omkring Svarta och Kaspiska hafven, kommer i mängd till Nildalen samt finnes i Indien; den är äfven funnen vid Ochotska hafvets kuster.

Nordliga gränsen för artens förekomst går, så vidt man för närvarande känner, nedanom *) vårt område och fogeln kan alltså ännu icke anses verkligen tillhöra vår fauna. Likväl har den ertappats här en gång: i maj månad år 1861 köpte mag. *C. A. Aschan* från en skärgårdsbåt i Helsingfors hamn en fjolårig hane i vårdrägt; ex. förvarades en kort tid i högre elementarskolans fogelsamling, men öfverlemnades sedermera genom byte till finska museum *(M. v. W.)*. Flere exemplar känna vi ej.

Anm. Om denna art säger *Schrader* „kommt selten, jedoch auch brütend in Lappland vor". Det är ingalunda omöjligt att något exemplar kunnat komma vilse ända hit, men då *S.* ej uttryckeligen

---

*) I Östersjöprovinserna förekommer arten, *Fischer* uppger den från Petersburger guvern., *Meves* fann den på Ladogakanalen och ända till Archangel har fogeln förvillat sig längs Dvina.

omtalar någon skjuten fogel och uppgiften i öfrigt synes ganska sväfvande kan utg. ej annat än anse den som en ofrivillig reminiscens af *S.* från hans sydligare fädernesland; uppgiften är sedan dess upprepad af andra, men af ingen konstaterad och strider dessutom emot artens allmänna utbredning; det är ej heller kändt att arten skulle tillhöra Norges fauna.

Snatteranden uppehåller sig i allmänhet på dylika ställen som gräsanden och är mycket skygg; möjligtvis kan den upptäckas på något ställe i landets södra delar, förbisedd i följd af sin likhet med gräsanden; sådant har förhållandet varit t. ex. i Sverige.

Anas falcaria Pall. Praktand.

Artbeskr: *Näbben jemnbred, längre än tarsen; vingspegeln nedtill svart, upptill grönaktig, glänsande.* **Hane om våren:** *hufvudet mörkgrönt glänsande, med ett rödbrunt band från pannan längs hjessan och en rik fjädertofs i nacken; halsen hvit, med en svart ring på midten; hela fogeln vattrad, ofvan fint, inunder gröfre; innersta vingpennorna svarta och hvita, smala och långt nedhängande i en halfcirkel; på skuldran en svart fläck.* **Hona:** *fläckig af svartbrunt på rostgul botten, liksom honan af stjertanden, men olik denna genom sin stora svartgröna vingspegel.*

Längd: 19—20 tum.

Praktanden häckar i nordöstra Sibirien och flyttar genom östra Asien, men har tvenne gånger ertappats vilsekommen till Europa, vid Neusiedler sjön och vid Skellefte i norra Sverige om våren.

8. Anas penelope Linn. Blåsand, brunnacke. Haapana.

Artm. *Näbben kort, af underbenets längd, mot spetsen nästan smalare; stjertpennorna 14. — (Underslägtet Mareca* Steph.*).*

Hane om våren. *Vingspegeln grön; kroppen grå, vattrad; vingtäckarne, underlifvet och sidorna af gumpen hvita; hufvudet vackert gulbrunt med en hvitgul bläs från näbben ända upp på hjessan; kräfvan liffärgad. Näbben ljusblå med svart spets, benen grågulaktiga.*

Hona. *Vingspegeln svartbrun eller spräcklig af mörkare och ljus färg; totalfärgen rostgrå, småfläckig på hufvud och hals; rygg och skuldror svartbruna med rostgråa eller rostbruna fjäderkanter; på kräfvan och sidorna är den mörka delen af fjädrarne ljusare än på öfre kroppsdelarne, buken rent hvit eller med rostgul anstrykning. Näbb och ben nästan såsom hos hanen.*

Längd: kring 1 fot 8 tum, honan något mindre.

Benämningar. Förutom ofvanstående allmänt begagnade namn uppgifvas: vriand (Åland enl. *Bergstrand*); — viusorsa, värrä och vikiö *(W. Nyldr).*

Beskrifning. **Gammal fogel om våren.** Näbben af 1^{5}-$^{6}/_{8}$ tums längd, till färgen mycket ljusblå (himmelsblå) med skarpt begränsad, svart spets; ögonringen brun; benen gråa med dragning i gulaktigt, (men ingalunda i grönt såsom man stundom ser uppgifvas) med svartaktig simhud. — Hela hufvudet med undantag af den mer eller mindre rent hvitgula bläsen, på pannan och hjessan, likasom äfven öfre delen af halsen af en skön, mild gulbrun färg, vanligen mörk på strupen och omkring ögonen, som närmast inunder begränsas af ett hvitgulaktigt band. Nedre delen af halsen framtill och kräfvan af en vacker, ljust rödgrå färg med öfverdrag af violettaktigt, eller äro fjädrarne gråaktigt gulbruna med kanter af förstnämnda färg. Nacken, framryggen, skuldrorna och vingskylarne skönt vattrade af temligen mörk färg på hvitaktig botten; bakryggen och öfvergumpen mycket fint vattrade på hvit botten och med ljusare färg. Öfre och undre stjerttäckarne sammetssvarta, de öfre längsta med bred hvit kant på infanet; stjertpennorna 14, svartbruna, på utfanet kantade med ljusare färg. Handpennorna af stjertpennornas färg; de fyra innersta vingpennorna på utfanet sammetssvarta, kantade af rent hvitt, på det inre ljusgråa, de

två yttre med ett hvitt streck utmed spolen; den 5:te, ofvan spegeln belägna, pennan med hvitt utfan, spegelpennorna gröna, vackert glänsande och med breda svarta spetsar; deras närmaste täckare med sammetssvarta spetsar, så att spegeln fram och baktill har ett svart band samt ofvan ett hvitt. Vingtäckarne rent hvita, med undantag af de små på framdelen af vingleden, hvilka äro gråa med ytterst fin vattring af hvitt. *F. M.* och *orig. måln.*

De hvita vingtäckarne bilda längs vingen ett hvitt längdband som bakåt fortsättes genom den hvita pennan ofvanför spegeln.

Hona. Näbben dunklare blå än hos hanen; ögonring och ben likasom hos denne. Hufvud och hals på ljust rostgul botten tätt beströdda med nästan rundaktiga fläckar på en del ställen; kinderna ljusare, hakan ibland temligen ljus och strupen nästan ofläckad; på kräfvan, sidorna af bröstet och kroppen äro fjädrarne rostgråa eller rostbruna med breda ljusare fjäderkanter och derinom vanligen ett mörkare tvärband. Ryggen, skuldrorna och inre vingpennorna svartbruna med kantning af rostbrunt på de nyare fjädrarne, men mera grått på de gamla. De inre vingpennorna på utfanet fläckiga och spräckliga af svart; 5:te pennan hvit (men ej så rent som hos hanen); spegelpennorna svarta eller svartbruna med ljusa kanter och något spräckliga mot spetsarne. Vingtäckarne mörkt gråbruna, de större med hvita, de mindre med gråbrunaktiga kanter. Bakryggen och öfre stjerttäckarne lika med ryggen, de undre med bredare hvitaktiga kanter; gumpsidorna fläckiga af hvitgrått och brunaktigt. Stjertpennorna svartbruna med rostbruna, utåt med hvitaktiga kanter. Buken mer eller mindre rent hvit. *F. M.* och *orig. måln.*

Om våren hafva den slitna drägtens fjäderkanter på ryggen och kroppssidorna en mer gråaktig färg; bröstet, vingskylarne och gumpsidorna äro äfven ljusare gråbruna.

Gammal hane i ren sommardrägt. Näbben mindre lifligt färgad än om våren. Hela hufvudet och öfre delen af halsen på en vacker gulbrun (ljust kastanjebrun) botten tätt beströdda med små svartaktiga fläckar, hvilka på örontrakten bilda bågformiga, oregelbundna tvärband, på pannan tydligare nästan längdfläckar, på hjessan samt kring ögonen tätast stående, hvarigenom dessa delar synas något mörkare; de mörka fläckarne på hufvudet hafva grön glans. Hakan mycket fint fläckad eller prickad; nedre delen af halsen otydligare tecknad isynnerhet baktill, der färgerna mera sammansmälta; kräfvan och sidorna af bröstet hafva en ännu starkare gulbrun färg, med i spetsen smalt, nästan hvitgrått kantade, inåt svartbruna fjädrar; de tvärt afrundade vingskylarne dylika, men starkare kastanjebruna, med smala, vattrade eller fint spräckliga ändkanter och inåt svartbruna fjädrar; midten af kräfvan och bröstet samt buken rent glänsande hvita. Undre stjerttäckarne svartbruna (eller svartbrunt fläckade, så att blott det yttersta af fläcken blir synlig) med bredare rent hvita kanter, midt inunder otydligare tecknade; de öfre nästan lika, men med grågulbruna kanter och ljusa tvärfläckar. Sidorna af gumpen mörkt brungråa med ljusare fjäderkanter och flere fint vattrade fjädrar, äfvenså bakryggen, men med några sådana fjädrar inblandade. Hela framryggen, de främsta skulderfjädrarne ända något ned på kräfvans sidor fint vattrade, med inblandade grågult kantade, svartbruna fjädrar, de öfriga skulderfjädrarne rent svartbruna med breda kastanjebruna (starkt gulbruna) kanter, flere med ett afbrutet tvärband af samma färg, några af dem inåt vattrade på mörkare botten, andra åter i nedersta raden

öfverallt ordentligt vattrade och slutligen den innersta, längst bakut belägna, spetsiga skulderfjädern ljusgrå, i utkanten vattrad af hvitt. Stjert och vingar såsom i vårdrägten. De innersta vingpennorna, som dessutom hafva afrundade spetsar, äro i utfanet sammetssvarta, i infanet mörkare gråbrunaktiga, samt sakna de hvita spolarne, som äro utmärkande för vårdrägten, i hvilken de dessutom äro tillspetsade och alldeles ljusgråa i infanens spetsar. Ögonring, näbb och ben såsom om våren. *F. M.* (skjuten vid Kuopio den 20 aug. 1848 af *F. v. Wright*) och *orig. måln.*

Uti finska samlingen står en *gammal hona* i ruggning (i det stadium då handpennorna förlorats), skjuten vid Kuopio den 26 juli 1848, hvilken är alldeles olik den gamla honan i allmänhet. Den har i sin nya drägt följande utseende: Färgteckningen är i allmänhet lika starkt gulbrun som hos hanen i sommardrägt, men skiljer sig genom några olikheter; 1:o saknas alla vattrade fjädrar, 2:o äro vingtäckarne svartbruna med breda hvita kanter, de yttersta icke svarta i spetsen, utan mörkgråa med en fint spräcklig ändkant; äfven spegeln är rent svartgrå och dess pennor med fint spräckliga hvitaktiga ändkanter. Fläckarne på hufvud och hals glesare och utdragna på längden, men med grön glans på hufvudet; undre stjerttäckarenas fläckar mer gul- än svartbruna och de hvita ändkanterna mindre markerede. Månne en *steril hona?*

Uti samlingen förvaras äfvenledes en hona (skjuten af mag. *Aschan*.vid Helsingfors den 5 maj 1860, med vingspegeln grön såsom hos hanen. — Likaså finnes här en ung hane (skjuten d. 4. sept 1847 vid Kuopio), som har vingspegeln framtill metalliskt grön och några vattrade fjädrar bland de bakre vingskylarne, sådana som hos hanen i vinterdrägt. Ännu en ung hane (fr. Helsingfors den 18 okt. 1866)

har vingtäckarne fläckade af ljusgrått och hvitt, de öfre nästan jemnt brungråa, framryggen brungrå med otydlig ehuru märkbar hvit vattring och vingspegeln rent grön såsom hos gamla hanen; äfven handpennorna hafva en märkbar grön skiftning. — Det synes sålunda som skulle gamla hanens utmärkande färgteckning ibland uppträda till någon del redan hos ungfoglarne innan första vintern, äfvensom hos honan.

Ungdrägten skiljes lätt från de gamla foglarnes derigenom, att den svartaktiga färgen på spetsen af den dunklare blågråa näbben icke är skarpt begränsad, utan småningom försvinner. Från gamla honan afvika ungfoglarne äfven derigenom, att denna (liksom ganska ofta gräs- och stjertand honan) nästan alltid har blandade äldre och nyare fjädrar isynnerhet på framrygg och skuldror. Gamla hanen skiljes ännu lättare genom sina snöhvita vingtäckare, hvilka den unga hanen icke erhåller förr, än då han följande året (i slutet af maj) anlägger sin första sommardrägt, ehuru han i öfrigt redan under första vintern fått de gamlas vinterdrägt (jmfr ofvan). — De olika könen skiljas knappt från hvarandra, om icke derigenom, att hanen har en mer enfärgad framrygg, nemligen mörkt gråbrun med ljusare, mer gråaktiga ändkanter, som småningom öfvergå i den mörka färgen, samt innanför denna ett smalt, finspräckligt, brunaktigt tvärband, som mot halsroten blir ljusgulaktigt, äfvensom derigenom att de innersta vingpennorna äro smalare kantade af hvitt, hos honan åter bredare kantade med ljust gulbrunaktigt. Vingspegeln är hos begge könen svartaktig, stundom mer eller mindre grön hos hanen (jfr ofvan). *F. M.*

Dundrägt. Hufvudet ofvan svartbrunt, i öfrigt jemte baksidan af halsen starkt gulbruna, lifligast mellan näbben och ögat; strupen och framhalsen ljusgulaktiga; kräfvan mer grågulaktig. Hela underlifvet smutsigt hvitgult; kroppen ofvan

mörkt olivbrun, tecknad med ljusa fläckar, en på sidorna af gumpen, en annan snedtstående bakom den i kanten ljusa vingen. Iris ljusbrun, näbb och ben blygråa med svartaktiga simhinnor. *F. M.*

Anm. Den ofvan beskrifna dunungen, som ännu är temligen liten, har blifvit tagen i Lappmarken, men är icke så väl bevarad, att en i allo fullständig beskrifning derefter kan göras. Näbb och ben äro beskrifna efter en annan något större unge, hvilken jag hade lefvande i Kuopio, och som redan hade skuldror och kroppssidorna samt buken fjäderklädda. Den sistnämndes färger äro blekare såsom vanligt hos äldre ungar; begge förvaras i F. M. *(M. v. W.)*

Häckande förekommer bläsanden uti nästan hela norra delen af Europa och Sibirien (ända till 70° n. br.) från Island till Kamtschatka, men saknas i de högarktiska kusttrakterna*); mot söder kläcker den i Skotland, ställvis i Danmark, Holland och några delar af norra Tyskland, i Ryssland måhända något sydligare. — Arten flyttar längs såväl kuster som floder i mängd. Om vintern uppehåller den sig redan i England och södra Sverige, mycket talrikt i olika delar af mellersta och södra Europa och i största mängd i norra Afrika, isynnerhet Egypten; i Indien öfvervintrar den också, samt kommer från östra Sibirien till Japan och Kina. — Tillfälligtvis är arten funnen i Nord Amerika, der den eljest representeras af en skild form, *Anas americana* Gm.

Hos oss häckar den i alla delar af landet, ehuru talrikast i de nordliga och mellersta; den är en af våra allmännaste andarter. — I *hela* lappmarken finnes den mycket talrikt ända till Utsjoki (*Fellm.*) och går längs Pasvik elfven ända till Ishafskusten (*Malm*) samt i Enontekis till Mukkajärvi och Kilpisjärvi (*W. v. W.*, *Sbg & Pn*); *Middendorff* uppgifver den likvisst vara sällsynt omkring lappska halfön,

---

*) Under flyttningarne kommer den äfven hit (*Heuglin*, Waigatsch ön, Ibis 1872 s. 60—65), likasom till lappska halföns kuster.

antagligen finnes den likväl ymnigare i det inre landet, men nedstiger endast undantagsvis längs vattendragen; *Sahlberg* och *Malmberg* funno den vid Kantalaks. Uti *alla* delar af Österbotten häckar den likaså allmänt, äfvensom i norra Savolaks och ännu uti Hvittis (*Lydén*) samt de södra delarne af *östra* Finland, Nyslottstrakten (*Lindf.*), Ladoga Karelen (*Backm.*, *Tgstr.*) och ryska Karelen (*J. Sbg*). Sällsyntare förekommer den deremot häckande uti Kankaanpää (*Sandberg*) och den sydvestra delen af vårt land, i Björneborgstrakten (*Grönfeldt*), Yläne (*J. Sbg*), på Kakskerta (*E. J. Bff*) och i Nyland (*M. v. W.*). Från Åland anföres arten af *Bergstrand*, dock utan uppgift om den häckar derstädes.

„Brunnacken är således en af våra allmännaste änder, men om den är allmännare än gräsanden är svårt att afgöra, åtminstone tyckes gräsanden bättre kunna bevara sina ägg mot kölden än brunnacken. Alldenstund denna lägger sina ägg något senare än gräsanden, eller ännu i början af juni*) kan det nemligen inträffa, att om slutet af april och förra hälften af maj varit varma, men senare hälften af maj kall, man icke finner någon särdeles brist på gräsänder, då deremot brunnacken uppträder fåtaligt, emedan gräsänderna under den senare kalla delen af maj allaredan rufva sina ägg, då deremot brunnackens förderfvas af kölden. Till lefnadssättet liknar brunnacken mycket gräsanden; hvad *J. v. Wright* yttrar om dennas förmåga att dyka såsom fullvuxen gäller till någon del äfven brunnacken och krickan, t. ex. att den dyker undan skottet. Brunnacken flyttar bort något tidigare och infinner sig redan mot slutet af september i skärgården, der han slår sig ned i gräsrika fjärdar till någon tid.

*) Den 12 juni 1866 anträffades i Nyland 7 st. något legade och den 3 juni 1870 i Maaninka 9 st. färska ägg. (*A.*)

Emellertid kan man äfven i Kuopiotrakten ännu i början af oktober få se några stycken, äfven om snö redan fallit, såsom fallet var år 1871". (Meddelat af konr. *C. A. Aschan.*)

Under min några dagars vistelse i Torneå i slutet af juni år 1856 observerades alldagligen söderut flygande flockar af brunnack-hanar; det synes deraf, att dessa foglar för sin sommarruggning besökte andra trakter (kusten), än dem honorna valt för sin häckning.

Uti *Skand. Fauna* omtalas det skarpt hvisslande, men särdeles behagliga läte, hvilket hanen af denna fogel oftast under flygten låter höra, isynnerhet under aftnarne och nätterna på den tid då honan börjat värpa och således öfvergifvit honom emellanåt. Han flyger då orolig omkring, slår ned på en lugn fjärd, hvisslar några gånger, flyger upp igen o. s. v. under den tid han måste vara skild från sin maka. Kärleken makarne emellan är hos denna art mycket stark. Brunnacken är äfven annars till sin natur en sällskaplig fogel, som icke gerna trifves ensam, hvarföre hanarne också af denna art slå sig tillsamman sedan honorna börjat rufva och ströfva sålunda omkring ännu i slutet af juni, ofta åtföljda af några honor hvilka förmodligen blifvit obarmhertigt plundrade på sina ägg. Efter denna tid draga de sig afsides och ikläda sig sin vackra sommardrägt; först i september ser man åter gamla hanen hos ungkullen, hvilken modren lemnat åt sitt öde för att sjelf få rugga ostörd i augusti. De gamla hanarne flytta från oss i full sommardrägt, såsom fallet är äfven med krickanden och stjertanden; icke heller få de unga hanarne sin vinterdrägt förr än senare under loppet af vintern.

Bläsandens ankomst till vårt land infaller några dagar före isens afgång från vikar och fjärdar, eller så snart mindre

ställen med öppet vatten yppas. Den erhålles uti Helsingforstrakten omkring den 1 maj.

Ur *M. v. Wrights* daganteckningar sammanställas här följande data: Första bläsänderna antecknades

1826 1 maj Haminanlaks	1846 21 apr. Hfors
1830 6 „ „	1847 8 maj „
1833 8 „ Hfors	1850 23 apr. „
1838 29 apr. „	1853 1 maj „
1839 5 maj „	1856 18 „ „
1840 5 „ „	1862 början af maj Hfors
1841 1 „ Esbo	1865 7 maj Hfors.
1845 20 apr. Hfors.	

Efter det arten år 1830 infunnit sig vid Haminanlaks den 6 maj, anträffades nästan fullgångna ungar i äggen den 14 juni; den 7 sept. hade en gammal hane ännu full sommardrägt och ännu den 3 okt. observerades arten på stället. År 1838 infunno sig dit stora skaror, gamla och unga, i början af sept. likaså till Uskela år 1844 den 19 sept.; åren 1839 och 1844 erhölls arten vid Helsingfors ännu den 13 november; 1859 fanns den här ännu i oktober.

9. **Anas acuta** Linn. **Stjertand. Jouhisorsa.**

Artm. *Näbben längre än underbenet, måttligt bred, mot spetsen något bredare; tänderna icke synliga; stjertpennorna 16.* — (Underslägtet *Dafila* Leach).

Hane om våren: *grå vattrad, med grön vingspegel; hufvudet gråaktigt, gulbrunt; nacken och bakhalsen sammetssvarta; framom detta ett smalt hvitt band, som nedåt utbreder sig öfver halsen, midten af bröstet, hela underlifvet och sidorna af gumpen; de bakre långa skulderfjädrarne svarta, kantade med hvitt; mellersta stjertpennorna mycket långa, smala och svarta.*

Hona: *spräcklig och fläckig af svartbrunt och rostgult eller gulgrått; inunder ljusast och svagast fläckad.*

Längd: 2 fot och deröfver, stjerten oberäknad; honan något mindre.

Benämningar. Svenska: spjutand (-bonde och -and) på Åland (*Bergstrand*, Klåfskär *Sievers*, Kökar); stråand i österb. kustsocknarne enl. *Alcenius.* — Finska: jouhisorsa (öfver hela landet) jouhihäntä; purstosorsa, plikkisuorsa (*W. Nyldr*).

Beskrifning. **Hane om våren.** Den vackert formade näbben från munvinkeln 2^{3}-$^{4}/_{8}$ tum lång, till färgen ofvan alldeles ljusblå, nedtill vid roten samt framåt på käkkanten och längs hela näbbryggen rent svart; iris brun*); benen gulaktigt blyfärgade med svart simhud. — Hela hufvudet ända något ned på halsen rödgråaktigt eller gråaktigt gulbrunt, ofvan mörkast och isynnerhet der med ljusa fjäderkanter; ett band genom ögonen ljusast; baktill skifta hufvudets fjädrar i grönt och kopparrödt. Öfre delen af den smala halsen bakom sammetssvart, hvilken färg småningom öfvergår i den fint vattrade nedre delen af bakhalsen; på hvardera sidan om det svarta bandet går i nacken ett annat skarpt begränsadt, rent hvitt, hvilket nedlöper smalt, omgifver nedtill halsens bruna färg, samt derefter intager hela framhalsen, dess sidor, midten af bröstet, buken och gumpsidorna; dessa sistnämnda hafva vanligen ett vackert ljust ockragult öfverdrag. Hela framryggen, främre delen af skuldrorna och kroppssidorna skönt vattrade af mörkt gråbrunt på en ljus, något i gulaktigt dra-

---

*) *Naumanns* uppgift om färgen på ögonringen hos stjertanden öfverensstämmer icke med det vi här observerat. Han säger nemligen: „das kleine lebhafte Auge hat in der Jugend einen braunen, später einen gelbbraunen, von Zweitem Jahre an einen schön gelben und in höheren Alter einen lebhaft ranunkelgelben Stern". Vi hafva aldrig funnit den af annan än mörkbrun färg hos de gamla om våren, samt de unga och gamla om sommaren och hösten. Under vintermånaderna hafva vi icke haft tillfälle att se någon stjertand. Hvarken uti *Skand. fn.* eller hos *Brehm* beskrifves iris hos stjertanden, men *Kjærbölling* säger äfven, att den först är brun och „siden smuk guul", detta dock möjligen efter Naumann. Deremot säga *Yarrell* samt *Degland* och *Gerbe*, att den är brun.

gande bottenfärg. Skulderfjädrarne blifva småningom bakåt svarta, tillspetsade, förlängda, samt hänga ned öfver vingen; de äro der sammetssvarta och kantade (smalare eller bredare) af rent hvitt; på midten af skulderfjädrarnes yttre del bildas en längsgående sammetssvart fläck, framtill och ofvan skarpt begränsad af de vattrade fjädrarne, nedtill af de enfärgade, vackert ljusgrågula vingtäckarne, hvilka i spetsen äro rostgula och bilda ett snedt tvärband framför vingspegeln. Inre vingpennorna breda, tillspetsade, gulaktigt hvitgråa med ett sammetssvart band längs spolen och derunder rent hvitt åt spetsen; den innersta nästan svart; den 4:de, ofvanför spegeln belägna sammetssvart; spegeln dunkelt grön med skiftning i kopparrödt, baktill kantad med ett hvitt band. Handpennorna mörkbruna, ljusare på infanen, med skiftning af grönaktig metallglans. Kroppssidorna af vingskylarnes färg; de långa armhålsfjädrarne hvita med otydlig mörk vattring. De hvitgula gumpsidorna begränsas baktill tvärsöfver af de sammetssvarta undre och öfre stjerttäckarne, hvilka äro tillspetsade, bredt kantade af hvitt, de öfre på infanet, de undre på det yttre. Stjertpennorna 16, de långa utåt mörka, bredt kantade af hvitaktigt utom de fyra mellersta, som äro rent svarta, ligga två och två öfver hvarandra, samt alltid äro något, men ofta flere tum längre än de öfriga; de mellersta öfre stjerttäckarne äfven spetsiga, svarta och kantade af hvitt. *F. M.* och *orig. måln.* af *F. v. Wright.*

Hona. Näbben blygrå, åt spetsen svartaktig; ögon och ben såsom hos hanen. Hufvudet och halsen på en ljus, gråaktigt gul botten tätt beströdda med små mörka längdfläckar; grundfärgen ofvanpå hufvudet mer brun; ett något ljusare band öfver ögonen och ett mörkare bakom dem äfvensom framåt näbben; hakan ofläckad. Rygg och skuldror svart-

bruna med rostgula fjäderkanter och längdfläckar på de större skulderfjädrarne; inre vingpennorna lika tecknade och de af svartbrunt och ljusgråbrunt fläckiga spegelpennorna med hvit ändkant; stundom äro spegelpennorna alldeles ljust rostgråa eller bruna. Vingtäckarne äfven mörkbruna, kantade af ljust, de närmaste framtill med rostgula spetskanter bildande ett tvärband. Öfvergumpen och öfre stjerttäckarne mörkbruna med ljusa fjäderkanter, så äfven gumpens sidor; stjertpennorna svartbruna med kantning, längd och tvärfläckar af rostbrunt och rostgult; handpennorna äfven svartbrunaktiga med ljusare infan, och smalt kantade af ljusare färg; på nedre delen af halsen framtill samt midten af bröstet och underlifvet synes blott en mindre fläck af de inåt mörka fjädrarne; men mer på sidorna af bröstet och kroppen tecknas de af mörka och ljusa band och fläckar, som gå längs fjädrarnes kanter isynnerhet på de bakre vingskylarne. *F. M.* och *orig. måln.*

Färgteckningen hos denna andhona är betydligt olika hos olika individer. Grundfärgen är mer eller mindre rostbrun, underlifvet mer eller mindre fläckigt och af olika totalfärg. Äfven skuldrorna äro mer eller mindre utmärkta af längdfläckar innanför de ljusa fjäderkanterna, andra olikheter att förtiga.

Gammal hane i sommardrägt. Näbben, fötterna, ögonringen och vingarne, med undantag af de innersta vingpennorna, såsom uti vårdrägten. — Hufvudet ofvan småfläckigt af svartbrunt och grågulbrunt utan skarpa gränser emellan färgerna; hela det öfriga hufvudet och öfre delen af halsen på hvitgrå i gulaktigt stötande botten, tätt beströdt med små mörka längdfläckar, hvilka nedåt emot den nästan ofläckade hakan blifva allt otydligare; omkring ögonen och derifrån bakut är färgen något mörkare gråbrun, men nästan

ofläckad, äfvenledes något framom och bakom ögat är grundfärgen ljusare och på längden något fläckig; hela bakhalsen fint nästan tvärfläckig eller spräcklig af mörkgrått och ljusgulgrått; nedre delen af halsen något gröfre tvärfläckad af samma färger, sidorna af kräfvan tecknade med svartgråbruna och hvitgrågula tvärband, mellan hvilka dessutom synas helt smala, bestämda, ännu ljusare tvärlinier och upptill vattring af svartbrunt och hvitgrått. Vingskylarne utgöras af på tre olika sätt tecknade fjädrar, nemligen svartbruna med grågula kanter och helt ljusa tvärband, något böjda efter fjädrarnes form, andra äro spräckliga eller nästan vattrade och hafva blott tvenne mörka och emellan dem ett hvitaktigt tvärband på sin yttre del, och slutligen finnas ordentligt endast vattrade (för sommardrägten egna) fjädrar. På de stora och breda bakre vingskylarne markerar sig teckningen tydligast, ehuru den öfverallt vackert sammansmälter på de tunna genomskinliga fjädrarne och utgör ett behagligt helt. Nedre delen af halsens midt, bröstet och halfva underlifvet nästan hvita med otydliga ljusgråbruna fläckar, bakåt mörkare, nästan på tvären spräckliga; gumpens sidor ljusa, lika med underlifvet, upptill tvärfläckade af mörkt. Undre stjerttäckarena hvitgula med skarpt markerade, svartbruna längdfläckar, de öfre jemte öfvergumpen svartbruna, kantade af ljusgrågult och en del med snedtstående tvärfläckar, som dock täckas af föregående fjäder. Af stjertpennorna äro de mellersta spetsiga, svartbruna och fint kantade af grågult, de yttre ljusare och bredare kantade. Halsroten ofvan och hela framryggen hafva antingen öfverallt vattrade fjädrar eller sådana, hvilkas synliga del är svartbrun med en mer gråbrun eller nästan grå, ljusare ändkant, som småningom öfvergår i den mörka färgen, innanför hvilken vattringen börjar; slutligen finnas helt svartbruna fjädrar med smala hvitgråa slingriga

tvärband; äfven här sammansmälter allt på det behagligaste. Bakryggen mörk eller svartgrå, fint vattrad af hvitgrått. De främre skulderfjädrarne lika med framryggen, de öfriga svartbruna, de yttre ljusare grågula och kantade af hvitgrågult, stundom spräckliga af mörkt; flere af dem äro hvitspräckliga, isynnerhet på det bredare ytterfanet; de nedersta skulderfjädrarne äro snedt afskurna i likhet med dem hos gräsanden; de fyra innersta vingpennorna vackert grågula eller askgråa, längs midten sammetssvarta, i den något smalare, afrundade spetsen kantade af rent hvitt, som dock hastigt afsmalnar och upphör; den 5:te pennan i infanet svart med en bred, ljust gulröd spetskant, i yttre fanet längs spolen nästan hvit, hvilken färg skarpt begränsas af det i öfrigt sammetssvarta; de följande utgöra den vackra vingspegeln, hvilken jemte vingarne i öfrigt nu äro nya för den blifvande vinterdrägten. *F. M.;* originalet är skjutet den 9 september 1850 i Uskela socken af *J. v. Wright.* Förutom denna har jag sett blott en *) gammal hane i sommardrägt (på museum i Göteborg).

Anm. Då stjertandhanen börjar fälla vårdrägten förlorar han först de fyra mellersta, långa stjertpennorna (af hvilka två och två synas utgöra en), hvarigenom fogeln isynnerhet under flygten får ett fremmande utseende. Under den resa jag jemte *Ferd. v. Wright* sommaren år 1856 gjorde norrut observerade vi i en hafsvik straxt söder om Kemi den 18 juni 30 stycken *hanar* af *stjertanden* (jemte några af *A. boschas* och *crecca* samt flere af *penelope*), af hvilka många hade tappat sina långa stjertpennor.

Ungdrägt. Uti denna skiljas de unga från de gamla af ett vant öga genom de hos ungänder (och andra ungfoglar) glesare byggda fjädrarne, som dessutom äro smalare mot spetsen, märkbart isynnerhet på skuldrorna. Deras allmänna färg är mer grå, än hos gamla honan och de likna

---

*) Detta skrefs af *M. v. Wright* omkr. år 1858.

deruti mera gamla hanen i sommardrägt, hvilken dock skiljes från de unga genom sin storlek, sin ljusblåa, i spetsen ofvanpå och i käkkanten svarta näbb, då denna hos de unga är blågrå, småningom mot spetsen mörknande, samt genom sina vackert ljusgråa i spetsen af rent hvitt kantade och längs midten af ett sammetssvart band utmärkta innersta vingpennor och sina vackert gråa vingtäckare utan ljusare ändkant. Unghanens innersta vingpennor äro mörkare brungråa isynnerhet på hela infanet och sakna det djupt svarta bandet längs sidorna af spolen; dess skulderfjädrar äro tecknade af hvitgråa eller gulbrunaktiga, snedt och tvärstående slingriga band m. m. — Hos en ung hane, skjuten den 20 september 1847 och förvarad i finska samlingen, finnes bland vingskylarne en mängd öfvergångsfjädrar; dessa äro vattrade och hafva gråbruna spetsar; äfven på skuldrorna finnas några vattrade öfvergångsfjädrar. Sådana fjädrar finner man äfven hos andra änder senare på sommaren eller mot hösten, innan de lemna oss. *F. M.*

Den *unga honan* skiljes från den lika gamla hanen genom sin gråbruna vingspegel och ljust grågulaktigt kantade vingtäckare; det framför hanens vingspegel stående gulröda bandet saknas äfven hos unghonan, som har det hvitaktigt. Hos *hanen* äro blott de mellersta stjertpennorna mer eller mindre snedt tvärfläckade, hos *honan* hafva deremot alla långa, längs kanten gående, och några mer eller mindre snedt stående ljusa band.

Dundrägt. Ofvan svartbrun, inunder hvitgrå; hufvudet ofvan från pannan till och med nacken svartbrunt; ett från ögat bakåt gående mörkt band förenar sig med det i nacken; under detta ett hvitaktigt, som utbreder sig öfver hufvudets och halsens sidor och skarpt begränsas mot det mörka på bakhalsen; den mörka färgen öfvergår med gulbrunt i den

ljusa; från näbbroten bortåt örontrakten en gråare skuggning; på den ofvan mörka kroppen stå fyra parvis ställda hvitaktiga fläckar; en ljus tvärfläck öfver vingen och låret, som utvändigt är mörkt; vid näbbroten en ljusare fläck; näbben ljust blygrå, äfvenså fötterna, som hafva mörk simhud; iris mörkbrun. Längd omkr. 8 tum. *F. M.* (tagen vid Tengeliö elf den 25 juni 1856).

Äfven *stjertanden* eger en vidsträckt utbredning i norra delarne af gamla och nya verlden. Den häckar i vår hemisfär hufvudsakligen i nordliga Skandinavien, Ryssland och Sibirien ända till Taimyrlandet och Kamtschatka, men äfven fåtaligt och spridt vida sydligare, såsom på Island, i England, det öfriga Skandinavien och Danmark, på nordtyska slättlandet, i Östersjöprovinserna och en stor del af Ryssland, samt i Ungern och Donauländerna. — Arten flyttar längs såväl kusterna som floder och har i vestra Europa sina nordligaste vinterstationer på britiska öarne och i Frankrike; redan i södra Skandinavien qvarstannar den, men flyttar för öfrigt ända till Spanien samt Medelhafvets norra och södra kuster, kommer från norra Ryssland och Sibirien till Svarta och Kaspiska hafven, samt i stor mängd till Nildalen; likaså besöker den äfven Indien, Japan och China. I Amerika flyttar den ända till Westindien.

Hos oss häckar *stjertanden* talrikt uppe i norden och aftager till antalet söderut ungefär i samma mon som gräsanden tilltager; den kläcker ännu i södra Finland. — *Schrader* omtalar arten från de nordligaste trakterna af lappmarken och *Malm* fann den äfvenledes vara allmän på alla floder och sjöar af norra lappmarken ända upp till Pasvik flodens mynning *); antagligen finnes den dock mer fåtaligt längs

*) Enligt *Fellman* skulle stjertanden i Utsjoki finnas ytterst sparsamt, men i Enare, vid Ivalojoki och Kamasjoki på gräsrika stränder vara mindre sällsynt.

kusten, om den alls häckar här, ty *Middendorff* säger, att den ej var allmän i de delar af ryska lappmarken, som han besökte, men uppger dock ej hvar detta var fallet. Längs Muonio floddal häckar den ända från Mukkawuoma-järvi (68° 50′, *W. v. W.*) och Wittanki samt är sedermera icke sällsynt i Muonioniska (*Sbg & Pn*); så förekommer den äfven i Kemi floddal ända från Sompio invid vattengränsen (*Fellm.*) och vid Sodankylä (*K. Hildén*) m. m. Vid Tengeliö anträffade *M. v. Wright* fogeln häckande, likaså *Sahlberg* och *Malmberg* vid Kantalaks. Ännu vid Uleåborg är den allmän (*Br. Nyl.*) och i Pudasjärvi allmännare än gräsanden (*Brdr*), men i Kajana trakten är förhållandet redan omvändt (*Mgrn*). Uti Österbotten kläcker den mellan Nykarleby och Wasa men är mindre allmän (*Alcenius*), och i Sotkamo är den ej särdeles sällsynt häckande enligt *Hollmerus*. I Kuopiotrakten uppehåller sig stjertanden under vår- och höstflyttningarne, ehuru aldrig i större antal såsom flere af de andra änderna (*M. v. W.*), och endast ett fåtal *) stannar qvar för att häcka (*J. v. W.*): *Aschan* och *Savander* meddela, att man på senare år anträffat några par vid Luupue sjö i Kiuruvesi, ett och annat vid Patalaks i Maaninka och en ungkull vid Jännevirta nära Kuopio (d. 28 aug. 1870) der fogeln de 4 föregående åren icke visat sig, hvarjemte en familj samtidigt anträffades vid Sorsakoski i Leppävirta. Den förekommer vidare i Onega Karelen, der *J. Sahlberg* fann ungar vid Segojoki, äfvensom enligt *Kessler* ännu uti Olonetz'ska guvernementet. Uti Ladoga-Karelen är den sällsynt, men erhålles dock om våren i Impilaks (*Backm.*), hvarjemte *Tengström* uti Parikkala och Kaukola skjutit ungkullar, likaså stud. *Londén* i

---

*) Då förhållandet är sådant i norra Savolaks, torde *Arthur v. Nordmanns* uppgift, att den *kläcker* allmänt i norra Karelen, tarfva bekräftelse.

Ruokolaks *). *Aschan* har äfvenledes skjutit ungfoglar vid Härkäpää by i Perno socken af Nylands län och hr *Ekebom* anträffade vid Helsingfors uppå ett skär ute i hafvet tvenne hanar samt dunungar *(F. M.)* den 3 juli 1846. Också vid Björneborg häckar arten enligt *Grönfeldt* och längs Kumo elfdal finnes den mindre allmänt uti Hvittis äfvensom Punkalaitio å enl. stud. *Lydén;* sammalunda är den sällsynt, men likväl anträffad häckande uti Uskela *(J. v. W.)*; enl. *V. Falck* skola ungkullar anträffats i Åbotrakten. Enligt *M. v. Wright* synes den mycket om våren i Helsingforstrakten; *Bergstrand* anför arten också från Åland, ehuru utan uppgift om den kläcker der.

Stjertanden anländer till vår sydkust i slutet af april eller början af maj månad, ungefär med första öppna vatten; i september torde arten här vara stadd på flyttning.

M. v. Wright har antecknat första exemplaren om våren:

1830	maj	5	H:fors.	1839	maj	5	H:fors	1853	apr.	27	Uskela
1831	„	3	„	1845	„	2	Esbo	1854	„	20	„
1833	„	8	„	1846	apr.	22	H:fors	1856	maj	18	Kyrkslätt
1834	„	23	„	1847	maj	5	„	1865	„	7	H:fors
1835	„	8	„	1850	apr.	23	„	1868	„	9	„
1838	apr.	29	„	1851	„	15	Uskela;				

samt om hösten: 1847 sept. 20 Uskela, 1850 sept. 9 Uskela, 1851 sept. 16 H:fors, 1872 sept. 11 Melkö *(Brenner)*.

I färgprakt täflar stjertanden med gräsanden, men står framom den i kroppsformens smidighet. Stjertänderna anlända hit senare än denna sin samslägting och skola äfven enl. *Aschan* kläcka något senare än densamma. De äro ganska skygga och försigtiga, isynnerhet gamla foglarne under sträcktiderna, och trifvas ej gerna på andra än sådana grunda vatten, der de stående på hufvudet kunna räcka till botten långt från stränderna.

---

*) *Lilljeborg* och *Meves* funno den äfven vid södra Ladoga.

10. Anas qverqvedula Linn. Årta.

Artm. *Den smala näbben längre än underbenet, obetydligt bredare i spetsen, med temligen bred afrundad nagel och tänderna synliga utom käkkanten; vingpennspolarne under alla åldrar hvita hos begge könen; stjertpennorna 14.* — (Undersl. *Cyanopterus* Eyton).

Hane om våren: *främre kroppsdelarne bruna med svartaktiga tvärband; hjessan svart, ett hvitt band öfver ögat till nackens sidor; kroppssidorna vattrade på hvitaktig botten; gumpen och stjerttäckarne mörkfläckiga på ljus botten; vingtäckarne ljust blågråa, spegeln grön, de bakre skulderfjädrarne svarta och hvita, bågböjda.*

Hona: *på ljus rostgulaktig botten fläckig af svartbrunt, inunder hvit; vingspegeln brun.*

Längd: hanen 1 f. $3\frac{1}{2}$ t., vingbr. 2 f. 2 t.; honan mindre.

Anas qverqv. L. och *circia L.; Querqvedula circia* L. Steph.

Benämningar. Såväl i Sverige som Finland är det egentligen krickanden, som af allmogen kallas *ärta*, eller också göres dem emellan ingen skilnad. Finska: räkkäsuorsa (Kumo elf) och pikkusuorsa (Hvittis) enl. *Lydén*; vaaliasiipisorsa (*W. Nyldr*); *Malmberg* kallar den heinätavi.

Beskrifning. Näbben hos denna art skiljer sig från den följandes genom betydligt större nagel, som är mindre hastigt nedböjd i spetsen och tydligt markerar sin större längd, då man betraktar näbbens öfre profil: hos *krick*-anden bildar samma kontur en nästan i ett sammanhang gående linea, nageln inberäknad; äfven ofvan ifrån sedd har näbbspetsen hos den sistnämnda en tvärt afrundad form, men hos *årtan* en något utdragen, derigenom att nageln icke är så hastigt nedböjd.

Gammal hane om våren. Näbben 1^{6}-$^{7}/_{8}$ tum lång, svart; ögonringen brun, benen något gulaktigt blyfärgade med svart simhud. Något framom och öfver ögat samt bakut ned på sidorna af nacken går ett hvitt band, som ofvan begränsas af den svarta kalotten och inunder af det i öfrigt starkt rödbruna hufvudet och öfre delen af halsen, öfverallt tecknade med hvita, ytterst fina spolfläckar på hvarje fjäder, hvilket gifver det hela ett eget och vackert utseende, men som blott kan ses på alldeles nära håll, isynnerhet på hufvudet framtill der fjädrarne äro mindre. På halsens nedre del och framböstet (hela kräfvan) från skuldrorna tvärt ned rundtomkring är grundfärgen ljust rostgul med smala svartbruna tvärband, uppåt hästskoformiga. Främre delen af skuldrorna och framryggen gulbruna med inåt svartbruna fjädrar; de nedersta skulderfjädrarne breda, i ändarne tvära, först bruna, men derefter ljust gråblåa med hvit ändkant; de mellersta och bakre skulderfjädrarne svarta, spetsiga, i kanterna bruna, men längs midten med ett rent hvitt band. De bakre långa skulderfjädrarne hänga ned öfver vingen, hvars inre pennor äro svartaktiga med hvitgråa kanter; spegeln grön, utan särdeles glans, dess pennor med breda, hvita spetskanter, framtill begränsad af ett hvitt band bildadt af spetsarne på de närmaste täckfjädrarne, hvilka jemte öfriga vingtäckare äro ljust blågråa. Handpennorna svartbruna med hvita spolar; stjertpennorna 14 till antalet, mörka med ljusa kanter; deras täckare ofvan svartaktiga med hvitgulaktiga kanter och fläckar; sidorna af gumpen och undre stjerttäckarne fläckiga af svartbrunt och ljust grågulaktigt. Vingskylarne och kroppssidorna lågt ned på den hvitgråaktiga buken vackert vattrade på nästan hvit botten; de bakre fjädrarne, som äro breda och tvärt afrundade hafva en ljust gråblå, bred spetskant och derinom ett hvitt band. — Såsom af beskrifningen synes är denna and

mycket brokigt tecknad, men icke desto mindre en ganska vacker fogel, ty det råder en stor harmoni i dess färgteckning. *F. M.* och *orig. måln. af W. v. Wright.*

Hona om våren. Näbben blygrå, ofvan svartaktig och nedåt roten ljusare blygrå; benen blygråa med grönaktig anstrykning. Hjessan brunsvart med smala, ljusare bruna fjäderkanter; genom ögat går ett mörkt band, som ofvan och undertill begränsas af ett hvitaktigt, småfläckigt. Hakan och struptrakten hvita ofläckade, småningom öfvergående medelst små fläckar på framhalsen och kinderna. Halsen baktill mer jemnt brungrå; fjädrarne på fram- och bakryggen samt bröstet äfvensom vingskylarne och stjerttäckarne svartbruna med ljusare kanter, som på den mörkare ryggen äro smalare, men på bröstet tilltaga och öfvergå uti det hvita, nästan ofläckade underlifvet. Skulderfjädrarne äfven svartbruna med gulbruna kanter, vingtäckarne brunaktigt gråa, enfärgade, de större mörkare med hvita spetsar. De inre vingpennorna samt spegeln och handpennorna mörkt brungråa med en smal hvit rand bakom spegeln; handpennorna derjemte ljusare mot roten; undre stjerttäckarne med mörka fläckar. Stjertpennorna gråbruna, ljusare utåt kanten. *F. M.*

Honan af denna art skiljer sig från krickandhonan genom hvita pennspolar och brun vingspegel, men liknar densamma i öfrigt ganska mycket till färgteckningen.

Gammal hane i sommardrägt. Den i vårdrägten svarta näbben är nu af samma färg som hos gamla honan *) och ungfoglarne. Hufvudet ofvan, nacken och bakhalsen svartbruna med ljusare fjäderkanter isynnerhet på hjessan; hufvudet för öfrigt jemte öfre delen af halsen på en ljust hvit-

---

*) Uti *Sk. fn.* beskrifves honans näbb „gröngrå, utåt mörkare, vid roten svartfläckig, inunder stötande i köttfärg“.

grå, något i gulaktigt stötande bottenfärg tätt beströdda med mörka små längdfläckar. Från näbbroten genom ögat ett mörkare band och på örontrakten bakåt en mörkare skuggning; vid näbbroten en rund, nästan hvit fläck; strupen likaså hvit och ofläckad, nedre delen af halsen, kräfvan, bröstets sidor och vingskylarne mörkt gråbruna med gulgråbruna fjäderkanter, på de bakre vingskylarne öfvergående i mer gråaktig och nedåt den hvita buken småningom i hvit färg. Det öfriga underlifvet, gumpens sidor och undre stjerttäckarne med mörka längdfläckar, de sistnämnda mörka med hvita kanter; de breda skulderfjädrarne svartbruna, kantade af grågulbrunt, hvilken färg på de bakersta öfvergår i mer hvitgråaktigt. De andra öfre kroppsdelarne af samma färgteckning; de innersta vingpennorna, som afsmalna mot spetsen, men der tvärt afrundas, svartbruna, skarpt kantade af hvitt och med grön metallglans; de ännu ej fullt utvuxna handpennorna med undantag af spetsen, smalt kantade med hvitt. Den redan nya vingspegeln och de äfven nya vingtäckarne af ljusare och klarare färger än om våren, stjertpennorna mörka, kantade af ljust; benen som om våren, nemligen blygråa med anlöpning af brungulaktigt. — Originalet till denna beskrifning blef skjutet i Tuusniemi kapell nära Kuopio den 27 juli 1848 af *J. v. Wright* och är den enda årta i sommardrägt jag sett; den förvaras i *F. M.*

Anm. Det vore af stort intresse att erhålla flere individer af *årtan i sommardrägt* för att erfara om denna drägt är underkastad lika stora olikheter som hos följande art och äfven hos gräsanden. Den är åtminstone en af de enklast tecknade. — Från gamla honan och ungfoglarne skiljes gamla hanen i sommardrägt genom sin storlek, sin gröna vingspegel och vackrare ljust blågråa vingtäckare.

Uti **ungdrägten**, hvilken sedd i hast mycket liknar den hos krickanden, skiljes årtan lätt genom sina hvita pennspolar, en liten gråbrun vingspegel (hos krickanden alltid stor

och skönt grön) samt genom näbbens olika form och blygråa färg. *F. M.*

Dundrägten är enligt *Naumann* alldeles lik den hos gräsanden, med undantag deraf, att näbb och ben hos årtan äro mörkare, antagligen lika med krickandens, eller blygråa; åtminstone var förhållandet sådant hos de något äldre ungar jag haft tillfälle att se såsom alldeles nysskjutna. Dessa företedde ännu en annan olikhet deruti, att då årtungen har ett från underkäksroten gående, först något uppåtböjdt mörkt band ända ut på örontrakten (otydligt midt under ögat), har gräsanden blott en aflång mörk fläck baktill på örontrakten, men derifrån endast en starkare gul färg.

Hos en i finska samlingen stående, redan till en del fjäderklädd unge af årtan hafva färgerne på hufvudet redan förbleknat.

Uti de tempererade delarne af gamla verlden har *årtan* sitt häckningsområde och intager i vår verldsdel ett bredare bälte österut än mot vester, liksom så många andra arter. Den häckar nemligen fåtaligt i sydliga delarne af britiska öarne, talrikare uppå Holländska och Nordtyska lågländerna, i Danmark, sydliga och östra Sverige (ända till Gefle) södra, Finland, Östersjöprovinserna och europeiska Ryssland (icke i norra delen, men söderut ända ned till Svarta hafvet) samt genom Sibiriens sydligare delar ända till östra kusten; ställvis och merendels enstaka häckar den likväl ännu i Frankrike, södra Tyskland och andra sydliga delar af Europa. — Arten flyttar för det mesta längs floder; om vintern förekommer den i de flesta länder omkring Medelhafvet, samt t. o. m. i södra Ungern, vidare i norra Afrika särdeles Nildalen, Arabien, Persien, Indien, Kina, och på ostindiska öarne. — I Amerika företrädes den af tvenne närstående arter på ömse sidor om Klippbergen.

Att den sålunda hos oss befinner sig på gränsen af sitt häckningsområde synes deraf, att den ingenstädes här förekommer talrikare; ännu vid 63:dje breddgraden i mellersta delarne af inre Finland *) kan den anses häcka och har någongång erhållits ännu nordligare, t. o. m. högre upp än någon annorstädes. — Uppå Åland är den sällsynt, funnen i Godby *(Brgstr.)*; i Åbotrakten *(W. v. W.)* äfvensom omkring Helsingfors erhålles den då och då om våren *(M. v. W)* och har anträffats bland annat sent på våren vid det s. k. Åmansträsket nära Fredriksberg af *Aschan*. Enligt mag. *Grönfeldt* häckar den vid Björneborg och lärer längs Kumo elf t. o. m. finnas något allmännare *(Lydén)*. Uti Ruokolaks af Wiborgs län *(Londén)* samt i Nyslottstrakten *(Lindforss)* är den mindre allmän och kläcker, men uppgifves finnas talrikare i socknarne norr om Ladoga *(Backman)*. *Kessler* upptager den för Olonetz-guvernementet **) och i Onega Karelen fann *Sahlberg* den kläcka vid Tiudie och Segosero ($63^1/_2{}^0$). Uti norra Savolaks har man enligt *J. v. Wright* funnit den blott vissa år, oftast sträcktiden om våren i sällskap med krickänder, någongång äfven kläckande, t. ex. några par uti Tuusniemi kapell (se sid. 301) och enligt *M. v. Wright* i Leppävirta; på de senaste 5 åren (1867—71) har likväl *Aschan* ej erhållit den i Kuopiotrakten; vid Kajana (64^0) skjutes den stundom om våren och lärer någongång kläcka, emedan man erhållit den derstädes också midt om sommaren *(Mgrn)*, men i Sotkamo har *Hollmerus* icke anträffat arten. *Dresser* (Birds of Europe) uppger, att den är funnen vid Uleåborg och troligen häckat der, samt att han skjutit den vid Kemi

---

*) Enligt *M. v. Wrights* erfarenhet skulle den i södra Finland hafva anträffats endast under vårsträckningen.

**) *Lilljeborg* och *Meves* funno den vid södra Ladoga och den senare ännu vid Archangel.

elf emellan Torneå och Uleåborg; (*Br. Nylander* säger den på senare stället t. o. m. vara allmännare än krickanden, hvilket torde behöfva bekräftelse, så mycket mer som arten i södra Österbotten iakttagits hvarken af hr *Alcenius* eller stud. *Bodén*.) Ännu vid Torneå (nära 66°) har *W. v. Wright* skjutit den under sin resa norrut år 1832. — Från andra delar af nordliga Finland känna vi intet om årtans möjliga förekomst; ytterligare iakttagelser härom, samt om dess talrikhet och häckning på olika ställen under olika år torde derföre vara behöfliga för att med större säkerhet kunna bedöma dess förekomst hos oss; flerstädes lärer den förvexlas med krickanden och derigenom förbises.

Till vår södra kust anländer årtan samtidigt med de flesta andra änder nemligen i slutet af april eller början af maj *); ännu är det icke närmare utredt hvilken tid den om hösten flyttar bort härifrån.

11. Anas crecca L. Krick-and. Tavi.

Artm. *Näbben smal, längre än underbenet, med smal nagel; tänderna icke synliga utom kanten; vingspegeln hos begge könen grön, glänsande; vingpennornas spolar bruna.* — (Underslägtet *Nettion* Kaup).

Hane om våren: *mörkare grå, vattrad; längs utkanten af skuldran ett sammetssvart och derofvan ett rent hvitt band; hufvudet rostbrunt med ett skiftande grönt band från ögat bakåt och ned på nackens sidor.*

Hona: *ofvan fläckig af svartbrunt och rostgulbrunt; inunder ljusare fläckig.*

---

*) *M. v. Wright* har antecknat den första årtan:

1835 maj 6 vid H:fors	1848 maj 12—15 i Kyrkslätt
1842 „ 19 „ „	1851 apr. 25 i Uskela
1846 apr. 28 „ „	1857 maj 12 på Åland.

Längd: hanen 15 t., vingbr. 22 t., honan mindre.

Querqvedula crecca L. Bonap. 1838.

Benämningar: på svenska krickand, af allmogen vanligast ärta; på finska tavi; tavisorsa, rääkäsorsa *(W. Nyldr).*

Beskrifning. **Hane i vårdrägt.** Näbben 1^{5}-$^{6}/_{8}$ lin. lång, svart, ögonringen ljusare brun, benen gulaktigt gråa med mörk simhud. Hufvudet och öfre delen af framhalsen rödbruna; från ögats framkant bakåt nacken går ett bredt grönt i violett skiftande band, framom ögat med bruna fjäderkanter, nedåt bakhalsen svartviolett; ofvan mot hjessan samt framtill och under det gröna finnes en smal hvitgul kant, hvaraf en utgrening nedlöper på sidorna af pannan, nedåt näbbroten samt på sidorna af den svartaktiga hakan. Framryggen, skuldrorna och sidorna af kroppen jemte gumpen vattrade, på bröstets sidor gröfre, och derifrån framtill tecknade med runda mörka fläckar; sådana utmärka äfven nedre delen af framhalsen, hvars sidor äro groft vattrade. De yttre skulderfjädrarne hvita, utåt rent svarta, bildande ett svart längdband vid skuldrans utsida; de bakre skulderfjädrarne spetsiga, längs spolen svartbruna; de något långa, åt spetsen smala inre vingpennorna äfven svartbruna, utåt bredt gråa, den tredje från spetsen inåt hvitaktig, men ytterst i utkanten smalt svartaktig; den fjerde inåt grå, utåt bredt sammetssvart och liggande i samma rad med det svarta bandet längs skuldrans kant; spegeln stor, skönt ljusgrön, med stark glans och skiftning i violett, de nedre pennorna svarta och tecknade med smala ändkanter af hvitt; spegeln framtill infattad med ett rostgult eller rostbrunt band, bildadt utaf ändarne af de närmaste största täckarne; de mindre grågulaktiga. Handpennorna svartbruna med ljusare kanter. Stjertens pennor 16, dess öfversta täckare sammetssvarta, kantade med hvitt; de understa rent svarta, de på sidorna hvita med en

skön ockragul eller rödgul anstrykning, framtill begränsade af ett sammetssvart tvärband och ännu ytter derom med ett smalt hvitt dylikt emot de vattrade gumpsidorna; buken hvitaktig. *F. M.* och *orig. målning.*

Hona. Näbben grågrönaktig, käkkanterna mot roten rostgula, småfläckiga af svart; ögonringen ljusare brun; benen blygråa med dragning i gulaktigt, simhuden mattsvart. Hufvudet jemte öfre delen af halsen på ljust rostgrå botten tätt beströdda med mörka längdfläckar; hufvudet ofvan och ett band genom ögonen mörka; hakan och strupen hvitaktiga, ofläckade. Rygg och skuldror svartbruna med rostbruna fjäderkanter och en eller tvenne fläckar af samma färg på de bakre och yttre pennorna; inre vingpennorna äfven svartbruna, på utfanet tecknade med längdband af rostbrunt och kantning af samma eller hvit färg. Kräfvan och sidorna af bröstet rostbruna eller grågulbruna med inåt svartbruna fjädrar; vingskylarne af ljusare bottenfärg med svartbruna band innanför fjädrarnes kanter, eller hellre deras inre svartbruna del af en ljus fläck delad i tu, dock ej ända ut genom det mörka. Stjerttäckarne svartbruna med ljusa kanter, på sidorna af gumpen äfvensom de undre täckarne med än bredare kanter. Underlifvet småfläckigt; buken ofta nästan ofläckad; vingtäckarne mörkare gråa, med eller utan ljusa kanter. Handpennorna svartbruna med ljusa ändkanter. Spegeln såsom hos hanen, men med mera svart nedtill och ett hvitt band framföre; det hvita spetsbandet bredare än hos hanen. *F. M.* och *orig. målning.*

Gammal hane i sommardrägt (skjuten i Kuopio den 23 juli 1848). Näbben grå, olivgrönaktig, öfverkäkskanten vid roten bredare rostgul, äfvenså underkäken. Hufvud och hals på ljus grågul botten fint fläckiga af svartbrunaktiga småfläckar; ett band från ögonen bakut, hjessan, nacken, bak-

halsen och pannan med mörkare grundfärg, så att fläckarne der, undantagande på den mer gulbruna pannan, äro mindre märkbara. Grundfärgen på kräfvan, bröstets sidor och vingskylarne grågulbruna med smala hvitaktiga kanter på förstnämnda delar, der fjädrarne inåt äro mörkare svartbrunaktiga; vingskylarne tecknade med svartbruna hästskoformiga band, af hvilka blott det yttersta synes och innanför hvilket ofta står ett ljusare gulbrunt band; de ljusare banden eller fläckarne innanför det yttersta mörka undandöljas på sidorna af bröstet utaf föregående fjäder. Skuldrorna svartbruna med breda fjäderkanter af den allmänna något grågulbruna färgen, der och hvar med ljusa smala tvärfläckar på ena eller begge fanen; de i nedre raden stående fjädrarne bredare med brungrått vattrade fläckar i utfanet. Framryggens fjädrar hafva mer gråaktiga ändkanter och ett alldeles ljust, smalt tvärband framåt halsroten; af innersta vingpennorna är den närmast öfver spegeln liggande i halfva utfanet sammetssvart och kantad med gulrödt, det öfriga hvitgrått, infanet åter gråbrunt, de två följande ljusgråa (brunaktiga), kantade af hvitt eller gulbrunaktigt och innanför dessa ljusa kanter tecknade med ett mörkt eller svartaktigt, inåt bredare band; dessa pennor äro i spetsen afrundade. Midten af bröstet och buken rent hvita, stundom skimra de inåt mörka fjädrarne igenom *); bakdelen af underlifvet äfven hvitt med mer eller mindre tydliga fläckar af mörkt gråbrunt, undre stjerttäckarne hvita med aflånga svartbruna fläckar, mindre tydliga midt inunder, samt vid stjertroten

*) Sådant är förhållandet med tvenne andra hanar och dessutom på två plancher; detta afviker således från hvad derom säges i *Skand. fauna.* Deremot hafva vi unghanar med hela underlifvet fläckigt, hvarom åter på samma ställe säges att det är „rent hvitt, ofläckadt“, hvarigenom de skilja sig från gamla hanen i sommardrägt, som har det fläckigt.

rödgula; de öfriga stjerttäckarne svartbruna, kantade af grågulbrunt. Bakryggen småningom enfärgadt mörkgrå eller mörkbrun med inblandade vattrade fjädrar; gumpens sidor fläckiga af ljust och mörkt med inblandade vattrade fjädrar. Stjert och vingar som uti vårdrägten. *F. M.* jemte *orig. måln.*

Anm. Äfven hos denna art är sommardrägten olika hos olika individer; hufvudfärgen gulbrun, grågulbrun eller kastanjebrun, skulderfjädrarna äro mer eller mindre spräckliga och utmärkta af tvärband, äfven vingskylarne äro mer eller mindre skarpt tecknade m. m. Såsom nedan anmärkes är gamla krickandhanen i sommardrägt svårare att skilja från en ung hane mot hösten, än hos någon af de andra änderna.

Att uti **ungdrägten** skilja krickänderna från gamla honan och hanen i sommardrägt fordrar större kännedom och vana än vid de föregående arterna; äfven sinsemellan äro könen så lika hvarandra, att man har svårt att skilja dem. Senare på sommaren eller mer mot hösten får unghanen hos denna liksom öfriga änder ännu större likhet med gamla hanen i sommardrägt derigenom att de ljusa fjäderkanterna, isynnerhet på hufvud, hals och alla öfriga kroppsdelar betydligt afnötas, hvarigenom fogeln får ett mörkare och mer markeradt utseende. Hos den gamla fogeln finnas ofta några fjädrar af den föregående drägten inblandade med sommardrägtens, hvilket icke är fallet med ungfoglarne, af hvilka derjemte åtminstone icke alla exemplar hafva de tvärt ställda ljusa fläckarne på ryggen. *F. M.*

Dundrägt. Ofvan mörkt olivbrun, inunder af en gul, något i grågrönt dragande färg; på hufvudet är färgen mer brun, ljusast på strupen, som är nästan rent gul, liksom halsen framtill; från näbbroten öfver pannan och hjessan går ett svartbrunt band, som i nacken förenar sig med det genom ögat gående mörka bandet; vid näbbroten en ljus fläck och örontrakten tecknad med en mörkare skuggning;

af ljusare färg äro: en fläck framom vingen, en annan längs dess öfre kant, en tredje straxt der bakom och den fjerde på sidorna af bakryggen; dessutom äro benen vid basen utmärkta af en sådan tvärfläck. Näbben blygrå, nedtill vid roten ljusgulaktig, benen likaså och med mörk simhud. Iris brun. Längd omkr. 5 tum (tagen den 25 juni 1856 i Tengeliö elf). *F. M.*

Krickanden är bland våra arter en af de minsta, men också af de mest utbredda och talrikast förekommande arterna; ehuru den liksom de öfriga änderna är en sötvattensfogel, kläcker den någongång äfven vid saltsjön. Den häckar talrikare i norden, från Island och Skandinavien ända till Kamtschatka, men går inom Europa ända till dess sydliga delar ehuru ej så talrikt. Ishafvets öppna kuster synes den undvika. — Arten flyttar längs hafskuster och floder och stannar någongång redan i södra Norge eller Bohuslän; största mängden går dock längre, till vestra och södra Europa, samt till Afrika mest till Abyssinien och Nubien; i Indien och China öfvervintrar arten också. — I Amerika representeras den af en ytterst närstående form *Anas carolinensis* Gm.

Den häckar allmänt i *nästan alla delar* af vårt land ända högt upp mot norra kusten och uppehåller sig såväl vid de stora vattendragen som vid smärre gräsrika träsk, åar, skogspölar, kärrpussar och dylikt. Af de enstämmiga uppgifterna kan man icke sluta till någon anmärkningsvärd olikhet i dess förekomst på olika orter ända till lappmarken. Här anträffas den häckande ännu i södra Enontekis och Muonioniska *(Sbg & Pn)* samt i norra inre lappmarken ganska allmänt ända till 69° n. br. *(Malm)* och enligt *Fellman* ännu nordligare i Utsjoki, ehuru ej så talrikt som i de mer gräsrika grannsocknarne. *Middendorff* säger endast att

den icke var allmän i ryska lappmarken; *Sahlberg* och *Malmberg* funno den här och der inom skogsregionen på södra sidan och mag. *M. Brenner* anträffade en kull ännu vid Lumbowski (nära 68° n. br.); det synes likväl som om den i allmänhet skulle hålla sig inom gränsen för barr- eller hellre björkskogen samt ej mer vore rätt hemmastadd vid den öppna ishafskusten, ty *Lilljeborg* anför den ej från Schuretskaja och af *Schraders* mindre distinkta uppgift tyckes det, som funnes den jemförelsevis fåtaligt blott vid flodmynningarne i de af honom besökta trakterna. — Längs norska kusten går den ända upp till ryska gränsen och sprider sig måhända derifrån något österut.

Till sitt lefnadssätt öfverensstämmer den närmast med gräs- och bläsanden; i senare hälften af maj och början af juni lägger den sina ägg till ett antal af 7—8 i Sodankylä enligt *Fellman*, och i södra Finland 8—11 enl. *Aschan*, hvilken äfven anför att den blir flygfärdig något förr än dess ofvannämnda samslägtingar.

Äfven krickanden anländer till oss med första öppet vatten; den kommer till Åland omkring medlet, till södra och mellersta Finland uti sista veckan af april, till norra Österbotten omkring den 9 maj samt till lappmarken omkr. den 23 i samma månad. Bortflyttningen sker under hela oktober månad; ställvis stanna exemplar qvar ännu till november och december.

M. v. Wright har antecknat första krickan

1825	apr.	11	Perno.	1834	apr.	28	H:fors.	1846	maj	2	H:fors.
1826	„	22	H:laks.	1835	maj	1	„	1847	„	8	„
1830	„	26	„	1838	apr.	24	„	1850	apr.	20	„
1831	„	25	„	1839	maj	5	„	1865	maj	7	„
1833	maj	8	H:fors.								

Dykand-slägtet (Fuligula Bp. *).

Näbben *och* tyglarne *såsom hos föregående slägte;* näsborrarne *belägna närmare midten af näbben.*

Benen *belägna såsom hos de egentliga änderna; tarserna hoptryckta från sidorna; framtårna längre än hos föregående slägte och förenade genom en bred simhud;* baktån *försedd med en hudflik.*

Vingarne *såsom hos föregående slägte, men utan metalliska färger uppå vingspegeln.*

Stjerten *består af 12—18 pennor.*

Till kroppsställning, storlek och geografisk utbredning öfverensstämma dykänderna i det väsentligaste med de egentliga änderna; förnämligast är det de till simredskap ännu bättre utvecklade fötterna, som betinga olikheten, hvilken tydligast ger sig till känna beträffande lefnadssättet. De uppehålla sig nemligen mer uppå djupare vatten, der de uppsöka sina födoämnen, snäckor, musslor, kräftdjur och småfisk m. m. genom att från vattenytan dyka till bottnet, ofta till ett betydligt djup. Några arter hålla sig hela året om, andra merendels under den kallare tiden till hafvet och dess vikar; de flesta häcka likväl vid sötvattensamlingar. Beträffande ruggningen och fortplantningen skilja de sig icke väsentligt från änderna, hvarföre i alla dessa afseenden hänvisas till dem. Endast eidrarne äro enligt vår gällande jagtlag fridlysta, men icke de öfriga dykänderna.

De arter, som tillhöra vårt område eller visat sig här såsom tillfälliga gäster, kunna lämpligtvis fördelas uti några

---

*) Det allom bekanta slägtnamnet *Fuligula* bibehålles här för hela slägtet, emedan det öfverallt vunnit burskap; likväl bör härvid anmärkas, att prof. *Sundevall* föreslagit namnet *Fulix*, hvilket också af *Baird* antagits för ett underslägte, de egentliga dykänderna.

underslägten af större betydenhet; nyare systematikers mindre anmärkningsvärda underslägten anföras i detta liksom i föregående slägte endast till namnet för hvarje art.

A. **Somateria**: *näbben utdragen, tillspetsad, med långa spetsiga, fjäderklädda fält på ryggen* *) *och sidorna. F. mollissima, spectabilis.*

B. *Näbben med endast korta framskjutande befjädrade vinklar eller utan sådana vid roten.*

a. **Oidemia**: *näbben längre än tarsen, hos hanen vid roten uppsvullen på olika sätt, mot spetsen bred, utplattad, med bred nagel; pannskelet tvärt (hos våra inhemska arter). F. nigra, fusca, perspicillata.*

b. Näbben utan knölar, af tarsens längd.

a'. **Glaucion**: *näsborrarnes mynning ytterom midten af näbben. F. clangula (med underarten islandica), histrionica.*

b'. Näsborrarne utmynna vid eller innanför midten af näbben.

* **Harelda**: *näbben framåt tillspetsad, med smalare, tydligt afsatt nagel. F. glacialis.*

** **Polysticta**: *näbben föga afsmalnande, i spetsen tvärt afrundad med bred, icke tydligt afsatt nagel. F. Stelleri.*

c. **Fuligula** *s. str.*: *näbben utan knölar, längre än tarsen med vinkligt pannskel och smalare nagel. F. cristata, marila, ferina (nyroca och rufina).*

---

*) Den fjäderklädda vinkel, som hos flere arter löper ut från pannans framkant längs näbbryggen, kallas *pann-skel* och lemnar användbara karakterer för underslägtena, märkbara redan hos dunungen.

A) *Underslägtet* Somateria *Leach.*

12. Fuligula mollissima (Linn.). Eider, ådfogel. Haahka.

Artm. *Näbben utan knöl; fjäderklädnaden på dess sidor sträckande sig ända fram under näsborrarne, vida längre än det från pannan utgående spetsiga befjädrade fältet.*

Hane om våren: *hvit med svartviolett kalott, ljusgrön nacke, svart underlif, sidor och bakdel; bröstet med rosenröd anstrykning.*

Hona: *på ljust grågul botten fläckig och tvärbandad af svartbrunt; inre vingpennorna raka.* — *Anas* Linn.

Benämningar. Svenska: gamla foglarne *ådfogel* (icke eiderfogel eller eider), hanen *gudunge* eller *gudinge*, honan *åda* eller *åd* (resp. is-åd, gräs- och sommar-åd); årsgamla foglar, hanen *helsing*, *helsingbock* (Kökar), honan *skröja, skrya, skria.* — Finska: haahka, hahka, hauho, kalkas; auhti *(Mbg)*, haahkatelkkä *(Nyldr)*, merisorsa *(Sadelin)*.

Längdförhållanden: hanen 2 fot 3 tum lång, honan något mindre. Näbben från spetsen till munvinkeln knappa 3 tum, till spetsen af ansigtets sidosnibbar $1^1/_2$ tum, af näbbens pannsnibbar 3^1-$^2/_8$ t., af pannans fjäderklädda snibb $2^1/_{3}$-$_4$ t.; näbbens höjd vid den sistnämndas spets $1^1/_8$-$^1/_5$ tum; tarsen $1^7/_8$—2 tum, mellantån med klo 3—$3^3/_8$ tum.

Beskrifning. **Hane om våren.** Näbben gråaktigt gulgrön med hvitgulaktig nagel och mer ockragula öfre näbbsnibbar; benen smutsigt ockragula med mörk simhud; ögonringen brun. — Invid näsborrarne börjar den smala snibben af den mörkt rödvioletta, starkt purpurglänsande kalotten, som går ända till nedre randen af ögat och intager bakre delen af hufvudet; midt på hjessan delas kalotten baktill af

en ljusgrön snibb, utgående från den ljusgröna nacken och bakhalsen, uppå hvars sidor färgen utbreder sig, på midten afbruten af ett hvitt band, som går snedt bakåt från det ställe der den mörka kalotten bakom ögat bildar en trubbig vinkel med det nedåt halsen gående ljusgröna fältet. Af snöhvit färg äro öfriga delen af hufvudet, halsen, framryggen, skuldrorna, de nedböjda inre vingpennorna, vingtäckarne, kroppssidorna under vingarne, bakåt synliga såsom en skarpt begränsad stor, rundad fläck på sidorna af gumpen. På skuldrorna och gumpfläcken finnes en svag ljus, ockragul anstrykning och på nedre delen af halsen framtill och dess sidor en starkare gulaktig liffärg; den hvita färgen begränsas skarpt af det rent svarta, som intager bröstet och hela underlifvet jemte bakre delen af kroppen; vingspegeln, dess närmaste täckare samt hand- och de 14 stjertpennorna svarta, de sistnämnda dock stötande i brunt. *F. M.* och *orig. måln.*

Denna af så enkla färger tecknade fogel är en af de vackraste bland våra arter.

Gammal hona. Grundfärgen ljust gråaktigt rostgul; det isynnerhet framtill, af små mörka längdfläckar tecknade hufvudet och öfre delen af halsen ofvan mer rostbruna; nedre delen af halsen, kräfvan, dess sidor samt sidorna af kroppen och hela dess bakre del med svartbruna tvärband på rostgul, inunder åter med smalare band på en mörkare rostgrå botten. Framryggen, och skuldrorna svartbruna med breda, ytterst ännu ljusare fjäderkanter och kantfläckar på skuldrorna. De inre räta vingpennorna jemte de öfre spegelpennorna svartbruna med kanter af den allmänna färgen; så äfven de svartaktiga vingtäckarne och hela bakryggen; de öfriga spegelpennorna och deras närmaste täckare svartaktiga med hvita ändkanter, hvarigenom spegeln får ett hvitt band såväl fram- som baktill; hanens hvita gumpfläck utmärkes

af en skild fjädergrupp med mera grå grundfärg; hand- och stjertpennor svartbruna. Näbb, ögon och ben af mattare färger än hanens. *Orig. måln.* och *F. M.*

Grundfärgen är hos olika individer mer eller mindre rostgul, isynnerhet på öfre kroppsdelarna. Den yttersta svarta, hastigt tillspetsade skulderfjädern är smalt kantad af ljust, stundom hvitgråaktigt, och antyder den motsvarande fjädern hos prakteidern.

Anm. Uti finska fogelsamlingen förvaras en ljus varietet, en hona, skjuten i Kökar, hvilken har alla eljest svartbruna teckningar ljust gråbruna och alla rostbruna fjäderkanter gråhvita med svag rostgul anstrykning.

Gammal hane i sommardrägt (skjuten vid Porkala den 19 juni 1846). Ögonring, näbb och fötter som om våren. Hela öfre delen af hufvudet, med en uppå sidorna ända mot näsborren gående smal snibb (allt det som i vårdrägten är svart med purpurglans) samt bakåt midt genom ögonen åt nacken, på en temligen ljus, grågul botten fint tvär- och längdfläckade af svartbrunt; grundfärgen mörkare i pannan, och ofvanpå hufvudet än mörkare, så att tvärfläckarne der knappt synas; hela öfriga hufvudet och halsen mörkt gråbruna med svartaktiga otydliga tvärfläckar eller band isynnerhet på halsen; strupen något ljusare. Nedåt kräfvan öfvergår grundfärgen i mera rostgult, de mörka tvärbanden blifva småningom allt mera tydliga och äro på sidorna af kräfvan $^1/_2$ linie breda, något böjda efter fjäderns form, med hvitt innanför på midten af fjädern, hvilken har en bredare rostgul och ytterst en fin svartaktig ändkant; (det hvita synes icke på alla fjädrar). Nedåt på frambröstet en smal gördel af vårdrägtens hvita, rosenfärgade fjädrar, bredast framtill, uppåt småningom öfvergående uti halsens färgteckning, nedåt likasom i föregående drägt skarpt begränsad emot det svarta eller brunaktiga bröstet och hela underlifvet. Vingskylarne

svartbrunaktiga med rostgulbrunaktiga ändkanter; gumpens sidor (der de äro hvita i vårdr.) något blekare svartbrunaktiga, likaså öfvergumpen och öfre stjerttäckarne; bakryggen svart till trakten emellan de yttersta skulderfjädrarne. Framryggen närmast halsroten brunsvart, öfvergående i den föröfrigt hvita delen genom svartaktiga fjäderändar, som längst bakut äro helt smala; ryggen mellan skuldrorna hvit; skulderfjädrarna svartbruna med (på midten af skuldran tydligast) rostgult brunaktiga ändkanter, dock icke på dem längst bakut, hvarest den sista, hvita, spetsiga skulderpennan och de hvita innersta vingpennorna och vingtäckarna lysa fram genom de lätta och tunna sommar-skulderfjädrarna. Vingtäckarne, spegeln och vingen i öfrigt som om våren; de äfven uti sommardrägten hvita innersta vingpennorna (liksom hela vingens fjäderbeklädnad ännu från vinterdrägten) äro hos ifrågavarande drägt kortare, mindre böjda och hafva afrundade spetsar (hvilket synes på en om hösten i oktober skjuten gammal hane). Stjert och vingar något urblekta. *F. M.* *).

Detta är den renaste sommardrägt jag haft tillfälle att se; (de äro mycket svåra att erhålla emedan foglarne hålla sig ute på hafvet under den tiden de icke kunna flyga och då drägten är ren). Blott framtill på sidorna af hufvudet finnas qvar några hvita fjädrar och några på kräfvan. De hvita på framryggen skulle troligen icke blifvit utbytta mot andra, helst som de synas vara nya, åtminstone alla de, som hafva svarta ändar, men i öfrigt äro hvita. Sommardrägten hos eidern är mycket olika hos olika individer, såsom ses af det följande.

En äfven i den finska samlingen förvarad *gammal hane* skjuten den 25 juni 1848, har pannan, ögonbrynen och ett

*) Samlingen eger ett annat ex. uti nästan full sommardrägt, skjutet i Esbo d. 26 juni 1866.

band bakut från ögat, mycket ljusare, enfärgadt blekt brunsvart; kräfvan blott framtill emot det svarta bröstet något mer gulbrun, med otydliga mörka tvärfläckar och litet hvitgrått lysande igenom, så att allt småningom öfvergår i det mörka på bröstet. Hela framryggen svartaktig, med gråa otydliga fläckar på några fjädrar, som innanför den mörka ändan äro hvitgråa; andra äro hvita med svart blott på sin yttre del. Den hvitgråa och mörka färgen hopsmälter så att ingen tydlig gräns uppstår; (så är i allmänhet fallet med de tunna och genomskinliga sommardrägtsfjädrarne). Skulderfjädrarne äfven skymliga af hvitgrått innanför den mörka eller svartaktiga ändan och inåt roten; vingskylarne blekt svartbrunaktiga, men hvarken de eller skulderfjädrarne hafva några ljusa, brunaktiga ändkanter; sidorna af gumpen (den om våren hvita delen deraf) fläckiga af hvitgrått med svarta fjäderändar, fint brunspräckligt öfvergående i det gråa; vingar och stjert som om våren. Denna, en yngre hane (troligen i tredje året) har de hvita innersta vingpennorna svarta i spetsen. *F. M.*

Den ofvannämnda om hösten skjutna hanen har ännu mera gråskymliga skuldror och är mera fläckig af hvitgrått fram på kräfvan, men brunfläckig och fint spräcklig på bakryggen; den befjädrade delen af näbbroten är framtill allt ljusare, hvitaktig.

Anm. De *gamla hanarne* i öfvergång från vinter- till sommardrägten förvexlas af skärkarlen och mången annan ännu i denna stund med de unga hanarne (helsingarna). Likvisst känner mången skärkarl att *gudingen* är svart under sommarn och då bor ute på hafvet.

Fjolårig hane i öfvergång till sommardrägt (skjuten d. 29 juni 1849 i Esbo skärgård). Näbb och fötter mindre klara än de gamlas; ögonringen mörkbrun. På hufvudet och halsen finnas nya fjädrar för den blifvande *första sommardrägten,* men öfverallt med inblandade mer eller mindre hvita

fjädrar utaf den tidigare påbörjade anläggningen af utbildade hanens vår- eller vinterdrägt, (eller fjädrar hörande till öfvergångsdrägten, som icke öfverallt är af samma utbildning som de hos gamla hanen); likaså framtill på kräfvan, der de nya fjädrarne för sommardrägten likna dem hos den ofvan beskrifna gamla hanens i sommardrägten, men ännu blott till en del framkommit. Vingskylarne svartaktiga (öfvergångsfjädr.); emellan dem finnas nya svartbrunaktiga utan ljusare ändkanter; på skuldrorna en mängd öfvergångsfjädrar, mer eller mindre gråaktiga *), men äfven nya svartbrunaktiga för sommardrägten. Hela underlifvet, vingarne och större delen af ryggen äro ännu i ungdrägt; fjädrarne på bakryggen, gumpens sidor, samt öfre och undre stjerttäckarne äro mest nya. Stjertpennorna nya. *F. M.*

En annan den 5 juni skjuten *ung hane* bär ännu urblekt ungdrägt, med undantag deraf, att större delen af halsen framtill är nästan hvit, och på sidorna af hufvudet finnas nya fjädrar för sommardrägten, på skuldrorna några hvita mer eller mindre gråskymliga fjädrar och bland vingskylarne isynnerhet bakut, svartaktiga fjädrar. Om dessa senare och de på skuldrorna redan äro för sommardrägten är svårt att afgöra. Stjerten hos denna är mycket urblekt och sliten i spetsen. *F. M.*

Dessa *unghanar* äro de såkallade *helsingarne.*

Fjolårig hona, skjuten vid Helsingfors den 27 maj 1858. Näbben på hela nageln och något bakom densamma grågul, i öfrigt blygrå med dragning i grönaktigt, en svartbrun längdfläck på hvardera sidan ofvanför näsborren; öfver-

---

*) Det är omöjligt att med visshet bestämma om alla de af mörkt och hvitgrått mjukt fläckade fjädrarne tillhöra öfvergångs- eller den blifvande sommardrägten, ty äfven den *gamla hanen* har stundom i sin sommardrägt likartade skulderfjädrar.

käkens nedre del mot roten nästan rent blygrå, så äfven underkäkskanten. Fötterna nästan enfärgadt ljusgrågula eller ockragula med stark blandning af blygrått, hvaraf en dragning i olivgrönaktigt; tarserna baktill och baktåns simhud äfvensom en svag skuggning på ledgångarne gråaktiga, simhuden mattsvart och naglarne svartgråa. På hela hufvudet och öfre delen af halsen finnas nya fjädrar, men baksidan af halsen nedåt samt framryggen närmast halsen hafva ännu gamla; på nedre delen af framhalsen delvis nya eller gamla fjädrar. Hela kräfvan framtill och underlifvet hafva gamla fjädrar af ungdrägten, mycket urblekta isynnerhet på kräfvan, som är hvitaktigt gulgrå med brunaktiga tvärfläckar. På framryggen hvars slitna fjädrar hafva qvar blott en ytterst fin hvitgrå kant, finnas några nya fjädrar, flere på skuldrorna, kräfvans sidor och bland vingskylarne, hvarest öfverallt de gamla fjädrarnes ändkanter äro mycket bleka; större delen af ryggen har nya fjädrar, men på öfvergumpen och bland öfre stjerttäckarne finnas ännu många gamla. Vingarne öfverallt af ungdrägten, handpennorna obetydligt blekare, än om de vore nya; spegelpennorna hafva något hvitt i spetsarne; en stjertpenna är ny, de andra mycket urblekta och slitna. Längd från näbb- till stjertspetsen 24 tum; vingbredd 1 aln $18^2/_8$ tum; vingen $10^5/_8$ tum. *F. M.*

Äfven de nya fjädrarne hafva ändkanterna blekare och mindre vackra än hos en gammal hona; på hufvudet, som är mörkast på pannan och ljusast tätt öfver samt bakom ögonen, äro färgerna mera gråaktiga och den ljusa grundfärgen sammansmälter här mera med de svarta längdfläckarne, så att allt ser mer orent ut; så äfven på halsen. Häraf synes att *eiderhonans* första utbildade drägt ännu icke är lika vacker som en äldre fogels. *F. M.*

Dessa unga honor kallas i skärgården *skröjor.*

Ungdrägt. *Hane* (skjuten i Esbo på Löfö den 5 okt. 1867). Näbben temligen mörkt blygrå med ljus, nästan blåaktig nagel. Hufvudet och halsen mörkt gråbruna med fina svartaktiga tvärband, som på hjessan nästan sammanflyta till svart; på ömse sidor derom ofvan ögonen stöter grundfärgen i rostbrunt; från näbbryggen öfver ögonen går ett svart prickigt band med ljusare, nästan hvitgrå bottenfärg bakåt emot nacken; under detsamma är grundfärgen mörkare. Strupen och halsen framtill något ljusare brungråaktiga, otydligt brunfläckiga på sidorna och baktill mörkare; kräfvan på ljus grågul botten tvärbandad af svartbrunt likasom kroppssidorna, ehuru med en gröfre och glesare teckning på vingskylarne. Hela underlifvet och bakryggen på en mer gråaktigt brun botten på tvären tätt bandade af fina svartaktiga linier; på bakryggen och gumpens sidor gröfre tvärband på mer grågul botten. Framrygg och skuldror brunsvarta med ljusa grågulaktigt bruna fjäderkanter; den närmast intill stötande randen är mörkare än grundfärgen, af en nästan svart färg. Vingtäckarne lika tecknade med otydligare ändkanter, hvarigenom de se mörkare ut; de största af dem, närmast vingspegeln med mer gråbruna och spegelpennorna med något ljusare ändkanter; (ett annat exemplar har dessa ändfläckar hvita såsom äfven *Naumann* beskrifver dem). Vingpennorna svartbruna, de innerstas kanter och spetsar rostbruna; spegeln svartbrun. *F. M.*

En *ung hona* är temligen lik ofvanbeskrifna hane. men har det ljusare bandet öfver ögat mindre utmärkt, de hvita ändfläckarne invid spegeln tydligare och buken på midten mer enfärgad, icke så tydligt tecknad med mörka tvärstrimmor. Den liknar sålunda mer gamla honan. — Först såsom 2-årig får hon sin utbildade drägt.

Dundrägt (den 22 juli 1852, Sibbo skärgård). Hela fogeln mörkt gråbrun; ett ljust band från näbbroten upptill genom ögonen och ett stycke bakåt nacken; den ofvantill skarpt begränsade ljusa strupen öfvergår nedåt småningom uti halsens framtill något ljusare färg; bröstet på midten hvitgrått, uppåt, på sidorna och under småningom öfvergående i den mörkare eller mörka färgen. Näbb och ben blygråaktiga med blandning af gulaktigt på fötterna. Iris brun. *F. M.*

Olika individer hafva mörkare eller ljusare totalfärg och de ljusa partierna mer eller mindre utmärkta, men dock alltid tydliga; dunungarne af denna art äro dock alltid lätt igenkänneliga på de dunklädda snibbarne på näbben.

Eidern bebor norra hafskusterna af Europa, Asien och Amerika; den häckar till mycket stort antal i nordliga delarne af Grönland, på Island, Spetsbergen och Novaja Semlja samt kusterna af Skandinavien, Finland, norra Ryssland och vestra Sibirien *). Mot söder går den till Skotland, Irland, norra England, danska öarne, Bornholm och en del af Östersjöprovinserna **). — Till vintern gör den längs hafskusterna endast korta flyttningståg söderut, och sträcker på sina ställen (Norge) omkring måhända i samma trakter der den kläckts; ganska fåtaligt kommer den ända till södra England, tillfälligtvis till Frankrikes och Hollands kuster samt södra delarne af Östersjön (mest yngre foglar), talrikare till Danmark och tyska nordsjökusten. — Den håller sig uteslutande till hafskusterna, ehuru exempel ej saknas derpå, att enstaka

*) På Sibiriens nordostkust och Amerikas nordvestra sida ersättes vår eider af en närstående art, *Som. V-nigrum*.

**) Vid Östersjöprovinsernas kuster anföres den såsom skjuten vid Reval och Matzalbugten; men tyckes dock häcka endast fåtaligt. I Rigaviken och vid Östersjöns kuster (Mitau) förekommer den ibland om vintern *(Meyer)*.

exemplar, yngre foglar och honor, förvillat sig längs floderna inåt kontinenten ända till Tyrolen, Schweiz och Provence.

Med undantag af de innersta delarne af bottniska och finska vikarne finnes eidern längs alla våra hafskuster, ehuru aftagande i antal, emedan den nästan öfverallt är utsatt för en skoningslös äggplundring och annan förföljelse. — Vid våra submarina kuster finnes den talrikast i sydvestra skärgården. På Åland, der fogeln något fredas, förekommer den ännu temligen talrikt, i mindre grad uti *hela* sydvestra och södra kustens yttre skärgård, ännu något öster om Helsingfors *(M. v. W.)*; ruggningstiden vistas här stora flockar uti yttersta hafsbandet. Deremot finnes fogeln ej mer uti Wiborgs skärgårdar, och är derföre allmogen fullkomligt obekant enligt hr *K. Järnefelt:* någon enda visar sig ännu så långt ostligt som i Nykyrka, men häckar aldrig. — Längs vestkusten åter finnes den allmänt i Euraåminne *(Lydén)*, vid Björneborg *(Grönf.)*, till mindre antal (enligt hr *Rosing*, jg. fb. tdskr.) på de yttre skären i socknarne söder om Wasa, i hvars skärgård fogeln ännu förekommer ganska allmänt samt häckar *(Bodén)*; norr derom finnes den ställvis talrikare *(Alcenius)*, till ringa antal ännu vid Kronoby 13 mil norr om Wasa (*Herpman*, jg. fb. tdskr.), samt i Larsmo kapell *(Hellström)*, d. v. s. så långt norrut, som skärgård finnes; längre uppåt längs kusten är den icke bekant, ehuru möjligtvis någon individ kan komma ända dit. — Vid våra ishafskuster är den mycket allmän i fjordarne närmast norska finmarken *(Malm)*, både häckande och öfvervintrande*) *(Schrader)*. Från lappska halfön anför *Middendorff* (l. c. sid. 257) särskildt Kolavikens sidobugter vid öarne Toross och Myss selenij såsom bekanta häckningsplatser, hvaremot fogeln till

---

*) Jfr underarten *F. molliss. thulensis* sid. 438.

ringare antal skall förekomma på ostkusten af Rybatschi, vid Teriberskaja guba, Schuretskaja, Triostrow och Sossnowetz. Vid halföns sydkust funno *Sahlberg* och *Malmberg* den vid Kantalaks. Föga nog saknas den på någon af hvita hafvets kuster *), såvidt de hafva skärgårdsnatur.

Hos oss har man veterligen icke någonsin anträffat eidern uti det inre af landet eller vid de stora sjöarne, såsom fallet någongång varit i mellersta Sverige.

Eidern är icke allenast den klippiga skärgårdens yppersta prydnad, utan vore derjemte den nyttigaste af våra skärfoglar om den rätt vårdades; men beklagligtvis får den, lika litet som andra nyttiga arter, hos oss lefva och fortplanta sig i fred. Med undantag af några trakter af Åland der man insett sin fördel af att skona fogeln, idkas öfverallt den skamlösaste „äggning", utan att man det ringaste besinnar, att hvarje utskärsklippa, som på sig hyser några eiderbon, genom förståndig duntägt skulle lemna en icke så ringa afkastning. Den gifna följden häraf är äfven den, att denna nyttiga fogel aftager i antal. Icke nog härmed utan en lika farlig fiende har eidern uti kråkan, som uppsöker och under ådans frånvaro förstör och utdricker dess ägg, samt dymedelst gör ett svårt afbräck i artens förkofran. Denna rofgiriga fogel öfvergifver skogstrakterna och värper uti den yttersta skärgården uti bergsskrefvorna (enl. stud. *Sievers* å Klåfskär på Åland) samt anställer här sina förödelser bland skärfoglarne. Ett utrotelsekrig emot kråkan, i förening med ett samvetsgrannt iakttagande af jagtstadgans fridlysning för hanen eller gudungen från och med den 15 mars till och med den 15 juni och för ådan från samma tid till och med

---

*) *Meves* fann den äfven vid Sommarudden.

den 14 juli*), skulle i väsendtlig mon komma att förbättra vilkoren för eiderns trefnad och bidraga till uppkomsten af en ny inkomstkälla för skärboerne. Angående det ändamålsenligaste förfarandet vid jagt på eidern och duntägt hänvisas till det, som derom nämnes uti andra i sådant afseende lämpliga handböcker (*Holmgrens* Skand. foglar).

Eidern anländer till våra kuster allt efter som hafvet utanför blir öppet; åtminstone erhålles den vid sydvestra kusttrakten ungefär den 1 april, någongång redan i slutet af mars månad.

Ännu i början af juni ses eidrarne i södra skärgården partals, eller hanen åtföljande honan, men redan i medlet af månaden ser man svärmar af blott hanar, som då begynt ikläda sig sommardrägten och synas mycket brokiga. Mot slutet af månaden hafva många mera sommar- än vårdrägt, men andra hafva nu först börjat aflägga den senare. Af dessa gamla hanar skjutas många vid denna tid för vättar. Senare eller i juli hålla de sig mest ute vid de yttre skären, som de dock bebo hela sommaren igenom.

De fjolgamla honorna (*skröjorna*) uppehålla sig under hela våren och sommaren i den inre skärgården skildt för sig i större eller mindre flockar. Äfven gamla honan, ådan, lefver skiljd från de andra och synes jemte sina ungar i grunda vikar och bugter af den inre skärgården. I september torde de alla öfvergifvit skärgårdarna och draga sig småningom härifrån.

På en del trakter skiljer man emellan *isådan* och *gräsådan*, af hvilka den förra skall lägga sina ägg tidigare eller

---

*) Enligt k. kungörelsen af den 20 juni 1870 är det tillåtet för innebyggare i Kökar k:ll och åboerne å Klåfskärs hemman i Föglö på Åland att under fridlyst tid fälla gudungar och helsingar.

i början af maj månad, den senare i slutet af månaden *). Boet ligger helt öppet på bergsklackar och mindre stenholmar, stundom flere tätt invid hvarandra, dels på skogbeväxta holmar, dels längre ut i hafvet på kala klippor (*Aschan*).

Under en, i början af juni 1858, gjord resa genom vår södra skärgård, observerade jag flerstädes eiderhanar jemte sina honor uppe på land, förmodligen i närheten af boet. Sina promenader, stundom högt uppe på klipporna, verkställde de med temligen snabba rörelser, bärande den tunga kroppen i horisontel ställning i likhet med änderna. I trakten af Hangö voro de talrikast.

Då eidrarne under vissa tider af dagen gå upp på klipporna för att hvila sig och plocka i sina fjädrar, uppsöka de dertill företrädesvis låga, långt ut i öppna fjärdar liggande släta skär. I allmänhet vistas de icke nära stränderna, med undantag af den tiden, då honan bygger bo och värper, utan hålla sig längre ut och dyka efter sin föda på djupare vatten; de äro ytterst uppmärksamma, försigtiga och skygga foglar, samt nästan omöjliga att krypskjuta. Men desto lättare att fälla i flygten ur en segelbåt då frisk vind blåser och båten tager god fart. Min i Bohuslän bosatte broder Wilhelm, väl hemma i konsten att segla på eidrar, skjöt sålunda engång i flygten med lodgevär 18 gamla hanar inom några timmar.

---

*) Uti vestra nyländska skärgården benämnas dessa former *isåd* och *sommaråd;* man har sagt utg., att den förra värper i början af maj och har full kull i medlet af månaden; den uppgifves hafva ett hvitt tvärband på vingen. Den senare skall sakna detta band, värpa i juni (ända till före midsommar) och finnes talrikare. Det torde sålunda vara olikheter i åldern som betinga skilnaden; likvisst synes uppgiften om *gräs-* eller *sommar*-ådans (den yngre) värpning böra ytterligare bekräftas.

Den på Spetsbergen häckande eidern är något olik vår och kan här lämpligtvis anföras såsom en geografisk varietet af den förra:

b) **Fuligula mollissima** var. **thulensis** MALMGR.

Till färgteckning lik hufvudarten, men till kroppen mindre med smalare, kortare och vid roten lägre, ofvantill mer tillplattad näbb.

Näbben från spetsen till ansigtets sidosnibbar $1^1/_2$ t., till spetsen af näbbens pannsnibbar $2^3/_4$-$^3/_5$ t., af pannans fjäderklädda snibb 2 t., näbbens höjd vid den sistnämndas spets $^7/_8$ t. (*Malmgren,* K. V. A. Öfv. 1864 sid. 400 och Journ. f. Orn. 1865 sid. 396).

Ännu känner man ej hvar denna form har sina vinterstationer; förutsatt att den icke öfvervintrar på hafvet vid Spetsbergen måste den väl till vintern draga sig till Finmarken, vare sig att den stannar här eller flyttar vidare; i sådant fall synes det icke vara omöjligt, att den besökte vår norra kust och möjligtvis funnes bland de skaror, som yppas här om vintern (se sid. 434).

Anm. Det skulle troligen icke sakna intresse att närmare ge akt på de eidrar, som vistas i finska viken om våren och hösten, särdeles i dess ostligare delar. De individer, som häcka vid Ishafvet längst i öster (t. ex. Novaja Semlja) måste nemligen öfvervintra antingen vid Rysslands norra kust eller på Hvita hafvet, eller också i likhet med prakteidern kanske till ringa antal komma till finska viken, i hvilket fall de måste draga sig ännu längre till Östersjön för att öfvervintra. Skulle nu möjligtvis Novaja Semljas eidrar (såsom fallet är med dess sädgäss) visa en afvikelse från våra, analogt med de Spetsbergska, så borde sådana exemplar någongång stå att fås vid vår sydkust. Nov. Semljas eidrar äro hittills icke noggrannt undersökta och intet exemplar i våra samlingar antyda någon sådan olikhet, men vid Östersjöns mynning har man deremot erhållit individer, som stå de Spetsbergska ganska nära (*Brehms* underarter), och hvilka antagas häcka på Island, Grönland och andra öar i ishafvet. Måhända härstammar någon från nämnda ö och har då passerat längs finska viken. — Detta endast såsom en förutsättning och ett memento för våra fogelkännare.

Fuligula spectabilis (LINN.). Prakteider.

Artm. *Näbben hos hanen försedd med en hög, hoptryckt höggul knöl; de fjäderklädda snibbarne på näbbens sidor sträcka sig lika långt som snibben från pannan och upphöra innanför näsborrarne; de inre vingpennorna bågböjda.*

Hane om våren: *kalotten askgrå, hufvudets sidor gröna; underlifvet, skuldrorna, vingarne och stjerten svarta; halsen, en fläck på vingen samt en på gumpens sidor, hvita; bröstet rosenfärgadt.*

Hona: *rostbrun med svarta fläckar; vingspegeln fram- och baktill kantad med hvitt.*

Svenska benämningar. Kamguding och kamgudingsåd eller kamåda. Finska: pulska-haahka *(Mbg).*

Längdförhållanden: kroppslängd 22—23 t., vingbredd 34—38 t. Från näbbspetsen till munvinkeln 2^{2}-$^{3}/_{8}$ t., till ansigtets sidosnibb 1^{5}-$^{6}/_{8}$ t., till knölens bakre rand hos g:la hanen $2^{1}/_{2}$ t. och spetsen af näbbsnibben mot ögat hos honan och yngre 2^{2}-$^{3}/_{8}$ t., till pannskelets spets hos g:la hanen $1^{1}/_{4}$, honan och yngre 1^{3}-$^{4}/_{8}$ t.; tarsen 1^{5}-$^{6}/_{8}$ t., mellantån med klo 2^{5}-$^{6}/_{8}$ t. *).

Gammal hane i vinterdrägt, skjuten den 21 maj 1849 vid Porkkala **). Näbben med något ljus, gulaktig nagel, starkt men icke klart gul, utom på den särdeles klart höggula (orangegula) knölen; ögonringen mörkbrun; fötterna enfärgadt, klart, temligen starkt gula (ungefär af samma färg som insidan af tarserna hos en gammal kniphane om våren), med blott dunklare gul simhud och mörka naglar. — Ett befjädradt sammetssvart, smalt band, börjande framtill på knö-

---

*) Näbbens och fötternas dimensioner äro tagna af 10 finska exemplar; ett amerikanskt ex. (en gammal hona från Kadjak, *Z. M.*) är något gröfre: samma mått äro för näbb och ben $2^{1}/_{2}$, $1^{13}/_{16}$, $2^{1}/_{2}$, $1^{3}/_{8}$; 2, $2^{6}/_{8}$.

**) Denna var den färskaste af de många prakteiderhanar jag erhållit, åtminstone fötterna voro ännu alldeles oförändrade, troligen äfven näbben. Skjuten den 21 om aftonen, erhölls den af mig den 22 på aftonen, då näbb och fötter genast omlindades med väl i vatten blötta och utkramade blånor, hvilket under ett par dagar på kyligt ställe (t. ex. en källare) bibehåller den rätta färgen; fogeln afmålades den 23 maj.

len, delar sig högre upp och begränsar densamma på sidorna och ända ned på den uppå sidorna inskjutande fjädersnibben; på strupen af samma färg en V-formig fläck, hvars grenar räcka något ut på halsen; straxt inunder ögat ännu en svart fläck. Ett hvitt band går från det svarta bandet omkring näbbknölen, öfver ögat, derifrån först bakut och nedåt samt öfvergår upptill småningom i den vackert ljusblågråa färgen, som betäcker pannan, hela hjessan och nacken nedåt, så långt som en linie angifver, dragen i fortsättning utmed käkkanterna, då hufvudet har den hos en sittande fogel vanliga ställningen; nedtill slutar denna färg tvärt med en mörk skuggning*). Sidorna af hufvudet under ögonen af en egen, starkt glänsande, i nästan svartgrönt och hvitgult skiftande grön färg, allt efter den olika ställningen mot ljuset, nedåt öfvergående i det hvita. Äfven här utgår från ögat snedt nedåt en ljus fjäderkrans som åstadkommer skiftningar i färgen. Den smalaste delen af halsen upptill och bakom något nedåt, rent hvit, derefter framtill liksom kräfvan af en vacker orangegul färg; hvita äro sidorna af kräfvan upptill mot skuldran, och derifrån en snibb på öfre sidan af de första vingskylarna, som alla äro glänsande svarta, framryggen, de flesta vingtäckarne och sidorna af gumpen, (de sistnämnda med en svag anstrykning af ljust ockragult); den hvita färgen på framryggen öfvergår bakåt i den föröfrigt svarta bakryggen, först genom mindre och sedan mera svart på de hvita fjädrarne; från sidorna af bröstet något snedt uppåt går den skarpa gränsen af det öfverallt svarta underlifvet, öfver- och undergumpen samt öfre och undre stjert-

---

*) Detta svartgråa tvärband i nacken blir mera synligt hos konserverade eller stoppade foglar derigenom att skinnet uttöjts, liksom äfven gränsen af det blågråa på hufvudet lätt drages mer eller mindre långt ned, än den borde vara.

täckarne; skulderfjädrarne af en egen mattsvart, något i brunaktigt stötande färg; de mycket böjda innersta vingpennorna äro mera bruna på infanet, handpennorna svartbruna och de 14 stjertpennorna något blekare svarta; de yttersta vingtäckarne jemte spegeln rent och glänsande svarta, likaså de yttersta skulderpennorna, hvilka äro snedt tillspetsade, utstående i en snibb utom fjäderklädnaden. — Längd från näbbtill stjertspetsen 22$^{3}/_{4}$ tum; vingbredd 38$^{1}/_{4}$ tum; emellan hoplagda vingen och stjertspetsen 1$^{7}/_{8}$ tum.

Anm. Rörande de hos *prakteiderhanen* i vårdrägt så märkligt bildade tvenne yttersta skulderpennorna, vill jag här anföra följande utdrag från mina „*Bidrag till Prakteiderns naturalhistoria*" (F. Vet. Soc. Acta, Tom. II, fasc. III, pag. 751 med planch):

De tvenne längst bakut liggande skulderfjädrarne, isynnerhet den ofvanliggande, äro breda, hastigt tillspetsade, och hafva en något böjd spole. Det yttre fanet, som starkt tilltager i bredd, bildar en spets, på vidpass en decimaltums afstånd från spolen. Konturen af fanet spetsarne emellan är mycket inböjd. Från den yttre, betydligt uppstående convexa spetsen afsmalnar pennan inåt med en kontur i 45 graders lutning emot spolen. Den egentliga fjäderspetsen ligger alldeles inpå de innersta vingpennorna och sträcker sig $^{1}/_{2}$ tum längre bakut, än den af det yttre fanet bildade. Den inunder liggande af dessa pennor är i allt mindre utbildad *). Begge synas liksom instuckna emellan de yttersta skulderfjädrarne, öfver hvilka den öfre pennans ut- och uppåt-stående spets höjer sig en half tum. Pl. fig. 3.

Genom dessa öfver vingarne befintliga, från öfriga fjädrar så märkbart skiljda pennorna, påminner *Prakteidern* om *Galer-* eller *Fjärilvingade anden* (Anas galericulatas).

Hos en nära *2-årig hane* om våren **) är näbbknölen ännu ej fullt utvecklad, utan mindre och hoptryckt från sidorna. Den föregående vinterdrägten har ej heller varit så ren som hos gamla hanen; den svarta teckningen omkring

---

*) Lika med denna senare äro de hos *gamla honan* och *mindre gamla hanar i vårdrägt.*

**) Skjuten på hafvet utanför Tvielp i Esbo, den 16 juni 1862; de hade varit 4 stycken, enl. en anteckning af *M. v. W.*, hvilken lärer hafva afmålat exemplarets näbb, utan att utg. lyckats öfverkomma figuren.

näbbkanten är mer svartbrun och de gröna fjädrarne på kinderna äro mindre rent gröna samt isynnerhet uppåt under ögonen och längs fjädergränsen på hufvudets sidor fint tvärbandade med svartbrunt och rostbrunt uti spetsarne, mer eller mindre långt inåt roten. De mindre vingtäckarne äro bruna, de större redan hvita, såsom hos de gamla, de mellersta blandvis af begge färgerna; skulderfjädrarne äro icke rent svarta och den bakersta sneda pennan ej så starkt urringad och utstående. *Z. M.*

Anm. En uti samlingen förvarad hane (skjuten vid Porkkala först den 29 juni 1863 enl. anteckning) håller på att förlora vinterdrägtens fjädrar på hufvudet och isynnerhet på halsen, men den nya sommardrägtens fjädrar äro det oaktadt ännu mycket outvecklade. Måhända var det något efterblifvet exemplar.

Gamla hanen i sommardrägt (efter *Naumann*) liknar mycket *hanen i ungdrägt*, men skiljes lätt från denne genom sin såväl till färg som form olika näbb; hufvudet har ofvantill rikare och vanligen mer rostbrun färg och på den ljusa strupen är den V-formiga fläcken tydligare utmärkt; skuldrorna äro mörkare, nästan svarta, vingskylarne likaså, vingarne hafva hvita täckfjädrar; slutligen skiljas foglarne genom de svarta halfcirkelformigt böjda innersta vingpennorna samt genom de (af *Naumann* icke kända) vackert gula fötterna.

Gamla honan, som i flera afseenden skiljer sig från den unga, är en utmärkt vackert tecknad fogel. Dess hela grundfärg är klart rostgul eller rostgulbrun, starkast ofvanpå hufvudet, skuldrorna, vingtäckarne, innersta vingpennorna och på öfvergumpen; svagast och mera gul på framsidan af hufvudet och halsen. Den svarta teckningen på öfre kroppsdelarna och vingskylarne rent svart och glänsande. Den yttersta, breda skulderfjädern är bildad i likhet med den hos gamla hanen (hvarom ofvan) eller hellre i likhet med den

andra af dem. — Jemte sin hane skjuten på Åland (Kökar) i början af Maj 1858.

Den mörka näbben har gulaktig nagel, är ljusare straxt bakom densamma och mer gulaktig ofvanför näsborren *); ögonringen mörkbrun. Fötterna dunkelt ljusockragula med gråaktig skuggning på tarsernas baksida och på baktåns simhud utvändigt samt med en svag skuggning på ledgångarne; invändigt äro benen klarare gula, med svartaktig simhud och naglar. Längd från näbb- till stjertspetsen 22 tum; vingbredd 1 aln $10\frac{1}{2}$ tum.

Hufvudet företer den egenheten, att dess fjäderbeklädnad är genom en gräns delad uti en främre och bakre afdelning, sålunda att en vid baksidan af ögat började linie går ned åt halsen parallelt med konturen af hufvudet *). Fjädrarne på hufvudets bakre del ligga utmed denna gräns och hafva liksom öfre delen deraf, längre och bredare mattsvarta längdfläckar; de på framsidan ligga åter snedt emot gränsen och äro tecknade med mycket finare längdfläckar, hvilka alldeles saknas på den ljusare strupen (hakan) och nästan äfven på den utmed näbbens sida gående fjädersnibben; hela öfre delen af halsen tecknad af fina, korta längdfläckar, längre men otydligare på bakhalsen. Derifrån nedåt synes först små, nästan runda, svarta fläckar på de öfverallt med breda kanter af grundfärgen försedda fjädrarne; småningom blifva de på kräfva och bröst hästskoformiga och framstå än mera derigenom, att grundfärgen innanför det svarta böjda bandet är ljusare, mera gul; på halsroten och upptill på sidorna af kräfvan betäckas nästan de flesta svarta banden af ändkanterna då fogelns hals icke är framsträckt. På vingskylarne äro de svarta banden bredare och glesare

---

*) Detta förhållande finner jag ingenstädes förut anmärkt.

i följd af fjädrarnes storlek, och det yttersta (det enda som synes) utgår med en spets på ändkanten; på de mest bakut belägna (hos änderna alltid större och bredare fjädrarne) äro de svarta banden eller tvärfläckarne något vinkliga och hafva en ljusare grundfärg der innanför. Hela underlifvet svartaktigt rostbrunt med inåt ljusare fjädrar; på sidorna af gumpen *), ofvan och inunder, samt på öfre och undre stjerttäckarne dylika böjda tvärband innanför ändkanten; på de sistnämnda äro de svarta banden mera utdragna, V-formiga och slutas i en spets på ändkanten. Bakdelen af ryggen svart med rostgula ändkanter; skulderfjädrarne äfven med hästskoformigt böjda, svarta, glänsande band innanför den breda ändkanten, hvilket band utgår deri med en liten spets; dessa fjädrar äro dessutom, isynnerhet de mest bakut belägna, innanför hästskon utmärkta af en annan mer hoptryckt, eller blott en svart spolfläck, så att fjädrarne der äro tecknade af omvexlande rostgulbruna och svarta band, hvilka dock äro mer eller mindre regelbundna. Vingtäckarne svarta innanför den breda ändkanten, de yttersta mot spegeln svarta, med smala, hvita spetskanter; spegelpennorna svartbruna, knappt ljusare kantade (en annan gammal hona har hvita ändkanter på spegelpennorna); de innersta, längre och i ändarne nedböjda samt tillspetsade pennorna, svarta med undantag af den breda, rostbruna utkanten. Hand- och stjertpennorna svartbruna, de förra smalt kantade af ljust, de senare bredare och mer gulbrunaktiga; den sneda yttersta skulderpennan (hvarom ofvan nämndes) svart, på infanet smalt kantad af rostbrunt. (Hos en annan äldre hona har denna penna på sin breda del utåt en bred, rostbrun kant). *F. M.*

---

*) Den hos hanen i vårdrägt hvita delen deraf utmärkes hos honan genom ljusare, mer gula ändkanter på fjädrarne.

Fjolårig hona, skjuten i medlet af maj 1858 vid Porkkala. Näbben temligen mörkt blygrå med dragning i gulaktigt på dess öfre del, straxt bakom den mörka, gulaktiga nageln hvitgrågulaktig; fötterna orent ockragula, på insidan något klarare, baktill på tarsen och baktåns simhud utvändigt brungråaktiga eller mera blekt svartaktiga; på ledgångarne en svag mörkare skuggning, simhuden svartaktig och naglarne mattsvarta; ögonringen mörkbrun. — Hela hufvudet och öfre delen af halsen (som bära nya fjädrar) hafva grundfärgen ljusgulbrun, starkast ofvanpå hufvudet, småningom svagare nedåt på bakhalsen, ljusast på den längs näbben gående fjädersnibben och derifrån uppåt ögat samt på strupen; dessa båda ställen äro ofläckade, men på hela öfriga hufvudet och halsen finnas längdfläckar af smala, temligen otydliga mörka streck, minst på hufvudets framdel, hvilken skiljes från den bakre delen genom ett, visserligen icke af annan färg utmärkt, men dock märkbart band eller gräns, som börjar från ögat och går nedåt samt böjer sig utefter nackens yttre kontur, ända ned till början af halsen. Denna gräns bildas genom fjädrarnes läge till hvarandra alldeles såsom hos den ofvanbeskrifna gamla honan. Nedre delen af halsen först gråaktig, derefter gulgrå med böjda små tvärband (allt ungfjädr.); hela kräfvan, bröstet och underlifvet (som är mörkare) på ljusgrågul botten tvärfläckadt eller bandadt af matt svartaktigt (öfverallt ungfjädrar) med ljusa ändkanter på fjädrarne; ett band tvärs öfver kräfvan och dess sidor har för det mesta nya fjädrar, som på en vacker rostgul botten innanför den breda ändkanten äro tecknade med ett böjdt, svartbrunt band, och innanför hafva en ljusare, mera gul bottenfärg. Sidorna af bröstet och vingskylarne äro lika, ehuru gröfre tecknade; deribland många gamla fjädrar med urblekta ändkanter. Hela framryggen svart med rostgula

ändkanter, fjädrarne framtill hafva blott ett mörkt band innanför ändkanten, men mer bakut är allt mörkt innanför densamma; äfven hafva de gamla fjädrarne der ljusare, urblekta ändkanter. Hela öfriga ryggen svartbrunaktig med glesa, ljusa, grågulaktiga ändkanter, några nya bland dem svarta med rostgula ändkanter. På sidorna af gumpen och bland öfre stjerttäckarne finnas många nya med mera böjdt tvärband; grundfärgen på de senare mera rostbrun; de undre stjerttäckarne blekare och med smalare tvärband; hela undergumpen och öfriga underlifvet grågulaktiga med mörkare tvärfläckar (endast gamla fjädrar). Skulderfjädrarne svarta med breda rostgulbruna kanter på de nya, och blekare, men gula på de gamla; den yttersta, breda, spetsiga pennan svart med blott en helt smal, ljus eller hvitgrå kant; vingtäckarne svartbrunaktiga, inåt blekare och smalt kantade af ljusgrågult, de yttersta upptill af hvitt. Innersta vingpennorna äfven svartbruna, smalt kantade af hvitgult och litet nedböjda i spetsen; spegelpennorna likaså med något ljusare grågulaktiga ändkanter; de många nya stjertpennorna svartbruna, de gamla bleka med slitna spetsar och ljust kantade; handpennorna svartbruna, smalt kantade af ljust. Längd från näbb- till stjertspetsen 20¾ tum; vingbredd 33¼ tum. *F. M.*

Årsfogel i öfvergångsdrägt, *hane* skjuten omkring den 10 december 1865 i Esbo (Ådholmen). Hufvudet såsom hos nedanbeskrifna ungdrägt, men tydligare bandadt med fina svarta tvärband; kinderna i midten mörkbruna; ytterom den svarta V-formiga teckningen på hakan är grundfärgen ljust brungrå, baktill mer hvitaktig; innanför detsamma rent hvit, bildande en trekantig hvit fläck på strupen. Nedanför denna är halsen brunsvart rundt omkring; skulderfjädrarne brunaktigt svarta, några med otydligt bruna kanter; vingskylarne äfven brunsvarta, de främsta af dem, nära vingleden

hvita, i spetsen svarta (utgörande början till färggränsen på bröstet hos gamla hanen); någon dylik svartspetsad fjäder finnes äfven vid bakre ändan af den blifvande hvita gumpfläcken. I öfrigt är fogeln i ungdrägt, förutom att fjädrarne på ryggen äro nya, ehuru dylika som de förra och på skuldrornas yttre delar äfven några gamla qvarsitta. *F. M.*

En annan fjolårig hane, skjuten vid Porkkala d. 3 juni 1873, liknar föregående, men har kräfvans fjädrar hvita med svarta och gulbruna spetsar; framryggen, gumpen och stjerttäckarne svarta; en stjertpenna ny, svart.

En tredje *ett års gammal hane*, skjuten om våren 1872 i Kökar, saknar den hvita fläcken omkring ögat, har fjädergränsen på hufvudets sidor likaså tydlig, men mörkare och kinderna mer rostbruna, isynnerhet under ögonen. Hakan gråbrun med otydlig V-formig teckning, halsen inunder brunsvart, smått fläckad af hvitt. Skulderfjädrarne äro svarta; alla de rostfärgade fjäderkanterna på kroppen äro slitna och något urblekta. *Z. M.*

Hane i ungdrägt. Näbben svartaktig med gulbrun nagel; den ännu endast antydda näbbknölen är mer eller mindre gulrödaktig; benen mörka (på figuren rödgråaktiga) ljusare på sidorna af tårna och emellan deras ledgångar samt på insidan af tarserna *). Straxt inunder ögat vanligen en smutshvit fläck; hela öfre delen af hufvudet ända till nacken, mörkt rödbrunaktig eller chokoladbrun med otydliga svartaktiga tvärfläckar på ändarne af fjädrarne; panna, tyglar och kinder något ljusare bruna, de sistnämnda med otydliga mörka tvärfläckar; hakan och strupen smutshvita med brunaktiga fjäderspetsar och en stor svartbrun, otydligt begränsad V-formig fläck mellan käkarne (en antydning af gamla hanens svarta strupfläck). Halsen smutsigt hvit med svart-

---

*) Det är mera troligt, att de liknat dem hos den ofvanför af mig beskrifna *unga honan*.

brunaktiga, icke starkt begränsade fjäderspetsar, och derföre oregelbundet fläckig; kräfvans fjädrar dunkelt brungråa, med breda, rostgulaktiga ändkanter och innanför dessa en svartaktig månformig fläck, hvarigenom dessa partier äro fint och tätt tvärfläckiga af ljust och mörkt. Framdelen af bröstet och vingskylarne brungråa med mörka ändfläckar eller böjda tvärband på hvarje fjäder samt med en ljust rostgul ändkant; midten af underbröstet, buken, undre och öfre stjerttäckarne, glänsande brungråa med otydliga tvärband af mörkare färg, de sistnämnda med ett eller tvenne mer rostbruna tvärband. Fram- och bakryggen, skuldrorna och vingtäckarne mörkt grågulbrunaktiga, utåt mörkare, på de yttre skulderfjädrarne och en del af framryggen med ljust rostgula kanter, likaså på de större vingtäckarne; spegelpennorna mörkbruna, kantade af ljusare färg; de innersta vingpennorna ännu mörkare, men med ljusare kanter och spetsar; stjertpennorna mörkbruna med hvitgulaktiga kanter. Efter *Naumann.*

En lika gammal *ung hona* skiljes från *hanen* genom mindre rikt fjäderklädt hufvud *), frånvaron af den V-formiga fläcken på den ljusa strupen, genom den i allmänhet ljusare och mera rostgula grundfärgen, på hvilken de mörka, böjda tvärbanden tydligare framstå, genom mindre mörka skuldror och slutligen genom de hvita tvärbanden, som infatta spegeln såväl fram- som baktill. *Naumann.*

Dundrägt. Hufvudet, halsen baktill och hela öfre kroppen ljusare gråbruna; hufvudet ofvan mörkast, likasom ett band från baksidan af ögat öfver örontrakten; ett ljusare band ofvan ögonen samt inunder det mörka; strupsidorna äfven ljusare och halssidorna med en svag skuggning af gråbrunt, genom hvilken färg äfven nedåt och på sidorna

---

*) Detta är neml. hos *hanen* tjockt derigenom, att fjädrarne der äro längre, såsom fallet är hos *gamla hanen i vårdrägt.*

öfvergången sker från det hvita underlifvet till den gråbruna färgen på kroppens öfre del. Näbben mörkt blygrå med gulaktig nagel; benen gråaktigt gula med mörk simhud; iris ljusbrun. *Middendorff*, Sibir. Reise.

Prakteidern bär således efter dundrägten en *ung*drägt, i hvilken begge könen redan äro något olika hvarandra.

Hanens derpå följande *första vinter*drägt är föga olik den nyssnämnda och torde ej heller afvika synnerligen från den *första sommar*drägten. Under *andra vintern* bär han redan en drägt, som är lik de gamlas om vintern, men är orent tecknad; först nu tilltager näbbknölen i högre grad och den *andra sommaren* är skilnaden såväl till näbbform som färgdrägt obetydlig emellan den yngre och *den gamla hanen*, hvars praktfulla drägt han först till *tredje vintern* erhåller ren *).

Emedan ofvanbeskrifna fjolåriga *hona* ännu bär en så stor del af ungdrägten, inses att de behöfva en lång tid för att aflägga densamma och redan äro ett år gamla då de erhålla sin *första* utbildade drägt; denna liknar dock ännu icke alldeles den *gamla honans*, utan har en ljusare mer gul än rostgul grundfärg, och skulderfjädrarne endast kantade med rostgult, då dessa hos gamla honan äro utmärkta af flere andra rostgulröda fläckar. Med tre andra af mig granskade *unga honor* är förhållandet enahanda.

Denna såsom redan namnet antyder praktfullt tecknade fogel häckar blott i den högsta norden, nemligen uti högarktiska Amerika, nordliga kusterna af Grönland och möjligen på Spetsbergen; den kläcker vidare på Novaja Semlja och någon del af Sibiriens ishafskuster, åtminstone vid Taimyrlandet samt ännu i Kamtschatka. — Under flyttningarne

*) Alla de ofvan anförda yngre hanarne hafva erhållits senare än *M. v. Wright* skref sitt manuskript och äro beskrifna af utg.; likvisst har *Wright* redan då (1858) fogat till sin anmärkning om honans drägtförändringar följande förmodan angående också hanens:

„Det synes derföre otroligt att, såsom *Naumann* förmodar, de unga hanarne redan under första året skulle erhålla en mer eller mindre färdigt utbildad drägt, med undantag blott af vingarne. Detsamma säger han om de *unga eider*-hanarne, nemligen att de med undantag af vingarne redan följande vår bära den utbildade hanens drägt, men att hos många då ännu finnas fjädrar qvar af ungdrägten. Här hos oss är detta, enligt hvad jag kunnat observera, icke fallet, hvarom redan ofvanför vid *eidern* blifvit anfördt".

uppehåller den sig uteslutande vid hafskuster; arten flyttar således utefter Grönlands kuster, likaså längs Sibiriens och kommer i små flockar längs norska kusten, någongång ända till britiska och ytterst sällan till franska kusterna; från norra Ryssland kommer den äfven fåtaligt till finska viken och Sveriges östersjökust, men sällan till södra delen af innanhafvet. I östra Sibirien flyttar arten längs Kamtschatka och i n. v. Amerika längs kusterna.

Inom vårt område häckar prakteidern icke, men under flyttningarne besöker den endast vår nord- och sydkust. — *Malm* säger, att den anträffas vid Ishafsfjordarne, hvilket äfven *Schrader* intygar *); ehuru *Middendorff* ej fann den under sin resa omkring lappska halfön, anser han det troligt, att arten besöker dessa trakter. *Fellman* uppgifver, att en och annan skulle blifvit sedd och skjuten t. o. m. i Utsjoki och Enare **). — Vid vår södra kust erhållas årligen här i Helsingfors flere eller färre individer ***) från omgifvande skärgård (*M. v. W.*); den har sålunda förekommit på Kotka, i Borgåtrakten, Sibbo, Helsingfors vid Enskär, Esbo, Kyrkslätt, vid Porkkala samt oftare tidigt om våren på Åland, i Kökar och Föglö socknar †). Enligt mag. *Grönfeldt* skall arten till och med en gång hafva blifvit observerad i Björneborgstrakten af vice häradsh. *Mæxmontan* under

*) *Schrader* säger (Cab. Journ. 1853 sid. 322): „efter medlet af oktober infinna de sig i stora svärmar på det inre af fjordarne (Waranger); de äro mest gamla foglar; — af de unga ser man några redan i början af oktober. — De gamla försvinna redan emot medlet af maj, de unga i slutet af månaden. I Ostfinmarken kläcka de icke, men talrikt på Spetsbergen och Novaja Semlja“. — Dessa uppgifter bestrider *Sommerfelt* (K. V. A. Öfv. 1861, sid. 88), som förklarar, att arten kommer hit jemförelsevis ganska fåtaligt.

**) I sådant fall vilsekommen längs vattendragen inåt landet.

***) Likväl aldrig „häufig“ (*Nordmann*, Cab. Journ. 1858, sid. 311).

†) I Östersjöprovinserna är den skjuten vid Mitau enl. *Seidlitz*.

vettskytte; uti bottniska viken är den för öfrigt veterligen icke någonsin anträffad. Märkvärdigt nog hafva vi icke heller någon kännedom derom, att den skulle visat sig ostligare i finska viken eller vid hvita hafvet, hvilka trakter den under flyttningarne dock måste passera.

Flertalet fall då fogeln antecknats, erhållits eller tillvaratagits hos oss infaller i senare hälften af maj och förra hälften af juni månader:

1832 maj (25 H:fors) från Kökar.	1853 juni Sibbo.
1833 „ (20 „) „ „	1854 juli 16 *) Helsinge s:n.
1836 „	1856 maj 16 Borgå.
1837 (om våren) H:fors skärg.	1857 (om våren).
1838 maj (slutet) Föglö.	1858 maj (i början) Kökar.
1844 „ 25 Kyrkslätt.	„ „ (medlet) Porkkala.
1848 juni 15 Esbo.	1862 juni 16 Esbo.
1849 maj 21 Porkkala.	1863 „ 29 Porkkala.
1850 juni 21 Esbo Löfö.	1865 dec. 10 Esbo.
1851 „ 8 Borgå, Onas.	1872 maj Kökar.
1853 maj 16 Åland.	1873 juni 3 Porkkala.

Att arten så sällan erhållits här om hösten har väl sin grund antingen uti de svåra kommunikationerna denna tid eller deruti, att den kanske håller sig långt ute i yttre skärgården eller på finska viken om hösten, men om våren kommer närmare land. — Den omständigheten, att man oftare erhåller hanar än honor förklaras lätt derigenom, att skärkarlen hellre skjuter tupparne än hönorna (ådorna). Från förra hälften af maj och ännu i början af juni har man erhållit hanar och flere unga honor. *M. v. Wright* säger år 1858, att „veterligen blott en fjolårig hane förekommit här till salu, ehuru jag icke var nog lycklig att få den om händer, utan blef den uppäten af en åtminstone icke ornitolog“; sedan dess hafva minst 5 yngre hanar erhållits här.

---

*) Äfven denna efterliggare kan jemföras med dylika af *Anser bernicla* och *leucopsis* (se dessa arter sidd. 354 och 359).

Till sitt lefnadssätt visar arten i alla afseenden den största likhet med vår eider, i sällskap med hvilken den oftast också anträffats hos oss; den uppgifves likväl kunna dyka ännu bättre än denna. *Holböll* säger, att den vid Grönlands kuster sällan söker sin föda på mindre än 30 famnars djup, men går ända så långt nedåt, som han blott funnit blötdjur uppå bottnet, nemligen till 65 famnar eller 200 alnar. Vanligen håller den sig 4—6, men ofta ända till 9 minuter under vattenytan och är således en af de skarpaste dykare.

B) *Underslägtet* **Oidemia** *Flem.* (se sid. 424).

13. Fuligula nigra (Linn.). Sjöorre. Merilintu.

Artm. *Vingspegeln svart; fjäderklädnaden går från det tvära pannskelet på näbbens sidor vinkelrätt emot käkkanten och derefter längs densamma till munvinkeln, betäckande hela sidan af näbbens bas.*

Hane: *svart, med blå glans på hufvudet och en svullen rund knöl invid pannan.*

Hona: *gråbrun med ljusa kinder och halssidor; näbbknölen endast antydd.*

Längd: hanen 21 t., honan något mindre. — *Anas* Linn.

Benämningar. Egentligen borde denna art hellre än den följande kallas *svärta (Holmgr.);* haforre (Kökar); hafs-svärta (Pörtö i Borgå skärg. enl. hr *A. Hintze*); sjöorre, svartand. — Finska: merilintu (lappm.), meriläinen (Enare*), *Fellm.*), mustalintu (Pudasj., Kuusamo); njuorkua (ryska lappm., från lappska njurkku, *Mbg*); meriteiri (Keuru, *Bergr.*); mustatelkkä (*Nyldr.*).

Beskrifning. Näbbens längd till munvinkeln hos hanen $2^3/_8$, hos honan $2^1/_8$ tum, till pannan hos hanen 2 och honan

*) *Malm* har förvexlat denna och följande arts finska namn.

$1^3/_4$ tum; tarsen $1^1/_2$ tum, mellantån med klo $2^7/_8$ tum. Stjertpennorna 14.

Gammal hane om våren. Näbbens knöl temligen stor och rund, öfverkäkens höjd en tum öfver knölen, hvilken längs midten är delad genom en grund längdfåra, som jemte näbben ofvan och omkring näsborrarne är klart höggul; i öfrigt är näbben svart. Ögonlockens kanter äfven gula, iris mörkbrun; benen utåt samt simhuden svartaktiga, inåt brungulaktiga. — Hela fjäderklädnaden glänsande svart, på hufvudet och halsens öfre del med vacker blå glans; underlifvet stötande i brunt. Handpennornas infan gråbrunt. *F. M.* och *orig. måln.*

Hona. Näbben svart med endast antydd knöl; benen ljusare; iris mörkbrun. — Enfärgadt mörkt gråbrun med ljusare fjäderkanter utom på underlifvet, som är temligen enfärgadt mörkbrunt. Trakten framom ögonen, men isynnerhet bakut och nedåt på halssidorna hvitgråa med små, mer eller mindre tydliga mörkare tvärfläckar; kalotten och nacken svartbruna, från ögonen bakut skarpt begränsade. *F. M.*

Otvifvelaktigt har också af denna art *hanen* en *sommardrägt*, mer eller mindre olik vinterdrägten, ehuru det icke lyckats oss att erhålla någon sådan eller finna någon beskrifning på densamma. Deremot finnes i finska fogelsamlingen en *ung hane* från föregående året, hvilken nästan anlagt en drägt, som säkerligen är *sommardrägt*, om också ej en fullständig; antingen har fogeln tillhört en ovanligt sentida kull eller har den af annan orsak hindrats att på vanlig tid och i vanlig ordning undergå sina färgförändringar. Fogeln är skjuten den 2 juli 1852 i skärgården här vid Helsingfors och har följande utseende:

Näbbknölen något mindre hög än hos gamla hanen, men den gula färgen har samma utsträckning som hos

denne. Hufvudet svartbrunt, hakan, örontrakten bakut och nedåt halsen ljust grågula med en mörk fläck i spetsen af hvarje fjäder (bland dem finnas sådana som sakna den mörka fläcken, men de torde tillhöra ungdrägten). Öfriga halsen och hela underlifvet svartgråbrunaktiga, på sidorna af kräfvan än mörkare, men med ljusare fjäderkanter; af samma färg äro vingskylarne, som blott framtill hafva ljusare brunaktiga fjäderkanter, men bakut äro nästan enfärgadt svartbruna; skulderfjädrarne svarta med grönaktig glans, blott framtill med märkbart ljusare kanter. De gamla fjädrarne der och hvar på underlifvet äro så urblekta, att de synas hvitgrågula, och hela spetsen är bortsliten. Gumpens sidor och öfre stjerttäckarne svarta (nya), de undre mer brunaktiga; några nya stjertpennor blekt svartbruna, de gamla afstympade, urblekta hvitgula. Vingarne, en del af framryggen och bakryggen hafva ännu ungdrägtens fjädrar, men mycket utslitna och förbleknade; på ryggen finnes en och annan ny fjäder bland de gamla. *F. M.*

Ifrågavarande drägt är för mycket bestämd för att vara en öfvergångsdrägt, hvarförutom sjöorren enligt min erfarenhet i likhet med andra dykänder redan under första vintern öfvergår från ungdrägten i gamla hanens vinterdrägt; detta exemplar befinner sig deremot såsom nämndt i öfvergång omedelbart från ungdrägten till sommardrägten.

Ungdrägt. Näbben (enl. *Nilss.*) svartaktig med en blek fåra vid roten och en dylik fläck på midten. — Hjessan svartaktigt brun med yttersta fjäderändarne nästan svarta; framtill öfvergår färgen på pannan till gråaktigt brunt. Trakten omkring näbben, hakan och hufvudets sidor hvitaktiga ända till en gränslinie från ögonen bakut och nedåt nacken; färgen öfvergår icke särdeles skarpt utåt och är ej heller ren utan ställvis med brungrå anstrykning samt sträcker sig nedåt till

midten af halsen. Kroppen gråbrun med något ljusare fjäderkanter ofvan; skulderfjädrarne derjemte med en fin mörkare spetsrand. På underlifvet blir grundfärgen ljusare, i midten hvitaktig med mörka fläckar; ving- och stjertpennorna mörkbruna. *F. M.*

Dundrägt. Ofvan svartbrun utan fläckar; hakan hvitaktig; kinderna och buken gråa, ett band öfver kräfvan mörkare. Näbben blysvart, den inre kanten gul; dunet sträcker sig vid näbbens bas alldeles såsom fjäderklädnaden hos gamla foglarne (se artm.). Benen olivgröna, simhuden svart; iris brun. *Meves* och *F. M.*

Liksom svärtan häckar *sjöorren* uti Skandinavien vid högre belägna elfvar och träsk (till Dovre och Jemtland), men den går icke såsom denna längre söderut längs kusten; vidare är den utbredd genom hela norra Ryssland och Sibirien ända upp till Taimyrlandet ($73^3/_4$) och österut till Lena floden. — Antagligen häckar den dock ej vid öppna ishafskusten, ehuru den visar sig der under flyttningstiderna *). Under vintern uppehåller den sig redan vid södra och vestra Sverige, men i mängd egentligen vid södra Norge och alla kuster omkring Nordsjön, samt sträcker sina tåg ända till Kanariska öarne. Längs floderna i mellersta Europa visar den sig mycket fåtaligt, ehuru funnen ända vid Geneve, i Tyrolen och Grekland; till Kaspiska hafvet skall den sällan komma. — Den i norra Amerika förekommande formen (*Oid. americana* Swains.) har näbben något olik vår arts.

Uti norra hälften af vårt område är arten häckfogel, men i den södra anträffas den merendels blott under flytt-

---

*) Sålunda torde man böra förstå uppgifterna om artens förekomst på Novaja Semlja och närliggande öar (*Gillit,* Ibis 1870 s. 303; *Heuglin,* Ibis 1872, p. 60—65).

ningarne; gränsen synes österut något sänka sig mot söder. Till fjordarne vid vestra delen af vår ishafskust kommer den enligt *Schrader* i flockar omkring medlet af maj månad och drager sig derefter till det inre af landet för att kläcka; i medlet af oktober begifver den sig åter bort. Ännu torde böra utredas huru långt österut förhållandet är sådant, ty hvarken *Lilljeborg* eller *Middendorff* anträffade den omkring lappska halföns kuster; högst sannolikt förekommer den likväl här uti det inre, såsom fallet är uti finska lappmarken. På senare stället finnes den allmänt ända upp till Ishafvet *(Malm)*, samt häckar uppå aflägsna obebodda holmar och vid träsk *(Fellm.)*. Uti Muonio lappmark finnes den i skogs- och buskregionerna temligen sällsynt längs elfven ända upp till Wittanki i Enontekis *(Sbg & Pn)*. Uti sydvestra delen af lappska halfön förekommer den enligt *Sahlberg* och *Malmberg* i trakten af Kantalaks samt vid Tutijärvi; uti Kuusamo och Pudasjärvi kläcker den ehuru ej talrikt *(Brdr)* och *M. v. Wright* fann den i medlet af juni 1856 i Alkkula vid Torneå elfs nedre lopp. Vid Uleåborg är den icke allmän *(Br. Nyl.)* likasom ej heller i Kajanatrakten, men den kläcker dock derstädes *(Mgrn)*, och i Sotkamo fann *Aschan* ett bo med endast 4 ägg ännu den 25 juni 1867 invid en sjöstrand, hvarförutom *Hollmerus* år 1872 här anträffade den häckande. *Sadelin* anför arten från Österbotten och *Alcenius* uppgifver, att den häckar emellan Gamla Karleby och Wasa (vid Orisberg), men vid Wasa är den hittills funnen blott om hösten och våren i små flockar af 4—5 individer *(Bodén)*. Äfven i norra Savolaks har *Aschan* anträffat arten kläckande uti Luupue i Kiuruvesi, i norra Iisalmi m. fl. st., hvarjemte densamme och *J. v. Wright* under flyttningarne observerat foglar partals eller flere tillsamman vid vatten-

dragen ofvanom Kuopio *); den senare uppgifver, att något par t. o. m. skulle qvarstanna i samma trakt och kläcka, ty omkring år 1837 skall *M. v. Wright* derstädes hafva funnit en kull dunungar. Uti ödemarkerna inom finska andelen af Archangelska guvernementet **) fann *J. v. Wright* i juni och juli år 1839 mindre flockar af gamla hanar äfvensom en hona, hvadan arten derstädes torde finnas ganska allmänt; de uppehöllo sig i större träsk med hvitt vatten, sandbotten och glest vassbevuxna stränder. Uti Onega Karelen har *J. Sahlberg* anträffat en kull vid Wigfloden i slutet af juli 1869. Anmärkningsvärdt nog är det, att arten enligt *Tengström* häckar icke sällan äfven i Ladogas norra skärgård, äfvensom att den under flyttningen synes uppå Wuoksen ända tills isen lägger sig. — Uti södra Finland är den eljest veterligen anträffad endast på genomtåg. I Nyslottstrakten har hr *Lindforss* blott en gång anträffat arten, nemligen en hane vid Kyrönniemi udde den 7 maj 1862. Enligt stud. *Londén* förekommer den talrikt under flyttningstiderna i Ruokolaks; vid Wredeby nära Kymmene är den skjuten (*Sohlman*), i nyländska skärgården ***) förekommer den mest om våren (*M. v. W.*) och i Tavastehus har mag. *Domander* erhållit arten. *V. Falck* uppgifver, att några par årligen visa sig på Pyhäjärvi vid Kauttua bruk, hvarförutom fogeln uti Åbo skärgård (*Bonsd.*), i Kökar och enligt *Bergstrand* i Åländska skärgården visar sig under flyttningarne.

Antagligen infaller denna arts ankomst till vårt land ungefär samtidigt med de öfriga allmännare dykändernas,

---

*) *M. v. W.* har antecknat arten vid H:laks, d. 27 maj 1826, d. 12—18 maj 1831, den 28 juni 1830 en flock af 7 st. hanar, d. 8 maj 1848.

**) *Meves* fann den ostligare på sommarudden och vid Archangel.

***) Förekommer vid första öppet vatten i flockar vid Pörtö i Borgå skärg. enl. hr *Hintze*. — *M. v. W.* iakttog också en mängd under en resa den 15 maj 1851 vid kusten nära Reval.

nemligen till sydkusten omkring den 1 maj och under loppet af månaden till större delen af landet. Arten har om hösten erhållits i Helsingforstrakten ännu i början af november månad (1846 d. 6 och 1848 d. 8 nov.).

14. **Fuligula fusca** (LINN.). Svärta. Pilkkasiipi.

Artm. *Vingspegeln hvit; fjäderklädnaden går från det tvära pannskelet mot näsborrarne och derefter snedt öfver näbbens sidor till munvinkeln, lemnande öfverkäkens bas till en del naken.*

Hane: *svart; näbben vid roten svullen och tjock, med knölarne befjädrade.*

Hona: *gråbrun, näbben af vanlig form.*

Längd: hanen 22—23 tum, vingbr. 35—38 t., honan något mindre. — *Anas* L.; underslägtet *Melanetta* Boie.

Benämningar. Denna art borde hellre än föreg. bära namnet sjöorre (*Holmgr.*); kallas (enl. *Sievers*) på Åland svärt, svärta, hanen svärteskamp och (i Lemland) svärteskarl. Finska: kolso, korri (Muonio); vartti, valkeasiipi (Enare, *Fellm.*); meriteeri (Pudasj., Kuusamo, *Brdr*); merikoppelo (Kiuruvesi, *Aschan*); pilkkasiipi-telkkä, sortti (*Nyldr*); kulmunen, pilkkasiipi (*Mbg*).

Beskrifning. **Hane om våren.** Näbben från spetsen till munviken 2^{5}-$^{6}/_{8}$ tum och till pannan $1^{7}/_{8}$—2 tum, emellan och bakom näsborrarne uppsvullen på sidorna af roten och derstädes fjäderklädd, till färgen klart orangegul, vid roten och längs käkkanterna svart, nageln gul. Iris hvitblå. Benen karminröda med svart simhud och mörk schattering på tålederna; tarsen 1^{6}-$^{7}/_{8}$ tum och mellantån med klo 3^{2}-$^{3}/_{8}$ tum långa. — Hela fjäderklädnaden rent svart, på underlifvet stötande i brunt. Under ögat en nedåt afrundad hvit fläck;

vingspegeln jemte spetsarne af dess närmaste täckare hvita, tillsammans bildande ett jemnbredt hvitt band öfver vingen; stjertpennorna 14. *F. M.*

Hvitbrokig varietet. Finska samlingen eger en gammal hane, skjuten i maj 1867 i Kökar på Åland, hvilken har följande utseende: Hela den fjäderklädda delen af hufvudet samt öfre delen af halsen brokiga af hvitt och svart, tätast tecknade med svarta, nästan sammanflytande fläckar på hela hjessan och framför ögonen; pannan prickad med svartbrunt, nacken och örontrakten med större svarta fläckar; rent hvita äro fläcken bakom ögat, hakan och strupen nedåt. På kräfvan och skuldrorna stå enstaka hvita fjädrar. Alla handpennorna äro liksom vingspegeln rent hvita, de inre i spetsarne oregelbundet fläckade med svartbrunt. I öfrigt såsom ofvan. *F. M.*

Hona. Näbben matt svart, icke uppsvullen, från spetsen till munvinkeln $2^1/_2$ t., till pannan $1^3/_4$ t., tarsen $1^5/_8$ t. och mellantån med klo 3 tum; iris grågul; benen rödgråa med svart simhud, tarsen utåt, isynnerhet baktill samt utsidan af uttån mörkt rödgråaktiga. — Hufvudet och halsen enfärgade, mörkt gulaktigt gråbruna; ofta med en ljusare, hvitaktig fläck mellan ögat och näbben samt en annan bakom ögonen på örontrakten. Kroppen i öfrigt svartbrun eller mörkt gråaktigt brun med ljusare grågulaktiga fjäderkanter; kräfvan och underlifvet nästan hvita, men fläckiga af ljust gråbrunt. Vingspegeln hvit. *F. M.*

Att *gamla svärthanen* liksom de andra dykänderna hos oss anlägger en *sommardrägt,* som närmar sig honans är otvifvelaktigt. Det har likväl icke lyckats oss att erhålla någon sådan och icke heller i Sverige synes man hafva öfverkommit eller beskrifvit densamma. Den eller de som vistas på orter der svärtan eller sjöorren förekommer mera

talrikt borde väl under slutet af juli och i augusti kunna erhålla hanar i sommardrägt. Svärtan borde lätt kunna skiljas såväl från de unga som den gamla honan genom sin svullna, utmärkt tecknade näbb, sina högröda ben och mjölkhvita ögonring.

Anm. I fråga varande drägt finnes icke beskrifven uti den begagnade litteraturen mer än på ett ställe, uti *Cab. Journ. 1861, p. 239,* men från en för svärtan ofantligt sydlig sommarstation, hvarföre beskrifningen icke utan tvifvel kan här upptagas, ehuru den för jemförelse skull bör anföras.

„*Öfvergångsdrägt i ruggning:* Kroppen ofvan mörk och ljusbrun, med ljusare fjäderkanter; underlifvet mörkbrunt, fläckadt på bröstet sparsamt med gulaktigt, likaså på buken men starkare; på sidorna med inblandade hvita fjädrar, så att vågformiga linier uppstå, då dessa täckas af de mörkare; vingspetsarne blekt smutsgula". — Skjuten vid Radolphzell i södra Baden, d. 20 juni 1855. — *E. Schütt,* l. c.

Ungdrägt. Denna är mycket lik gamla honan och knappt skiljbar annat än genom de hos ungfoglarne i spetsen stympade eller ofullständiga stjertpennorna. Dock har den unga *hanen* mer i rödt dragande färg på fötterna och de ljusa fläckarne på hufvudet mindre markerade, af hvilka den främre stundom alldeles saknas *); den har dessutom en mörkare och mer enformig totalfärg.

Denna art måtte flytta från oss tidigt mot hösten, — åtminstone äro ungarne sällsynta och den finska samlingen äger ännu ingen svärta i ungdrägt, ehuru några par kläcka redan här omkring Helsingfors.

Dundrägt (från Pellinge skärgård den 28 juli 1846). Näbben mörkt blygrå, inre kanten ljusare, fjädergränsen vid näbbroten såsom hos de gamla (se artm.); benen olivbruna, invändigt rödaktiga eller blyfärgade; iris brungrå. Hela huf-

---

*) I fråga varande fläck saknas dock stundom äfven hos gamla honan; jag har afmålat en gammal svärthona om våren, hvilken saknar båda de ljusa fläckarne och har hela hufvudet enfärgadt grågulbrunaktigt. Denna har i allmänhet mer markerade ljusa fjäderkanter än vanligen är fallet och mer hvitt på underlifvet.

vudet ofvan, från underkäksroten nedanom ögonen och nedåt nacken svartbrunaktigt; öfriga delen af kinderna samt strupen hvita, baktill i nacken skarpt begränsade emot den mörka färgen; denna senare utbreder sig nedåt och intager halsen, kräfvans och kroppens sidor, samt öfre kroppsdelarne, hvilka äro enfärgadt mörka.

Svärtans häckningsområde faller inom den nordligare delen af gamla verlden; den kläcker nemligen vid vattendragen uti norra Skandinavien till och med Jemtland och södra Norge, samt längs alla kusterna omkring Östersjön och dess vikar; vidare häckar den uti norra Ryssland och Sibirien ända till Ochotska hafvet, men torde likväl ej gå ända upp till de arktiska delarne. — Flyttningstiderna håller den sig helst till hafskusterna och öfvervintrar redan vid Norges sydkust, Holland, brittiska öarnes norra och östra samt Frankrikes norra kuster; ända från Spanien uppgifves arten. Den skyr likväl ingalunda det inre, utan går ehuru mindre talrikt också längs kontinentens vattendrag ända ned till Medelhafvet, genom Ryssland till Svarta hafvet, Grekland och Kaspiska hafvet. — I Amerika eger en ytterst nära stående form (*Oid. Deglandii* Bp.) en likartad utbredning.

Inom vårt område kläcker *svärtan* uti *hela norra* hälften, men uti den *södra* hufvudsakligen uti skärgården *längs kusterna.* — Vid ishafskusten fann *Schrader* den häcka allmänt vid större och mindre, icke särdeles högt belägna fjellvatten i närheten af fjordarne; uti det inre af norra Lappmarken finnes den på lämpliga ställen öfverallt i Enare, men norrut blir den i Utsjoki sällsyntare (*Fellm.*); *Malm* uppger dock, att den fanns allmänt längs Pasvik elfven ända till dess mynning. *Middendorff* angifver från lappska halfön endast att den var mycket sällsynt, utan att säga om den fanns vid norra kusten häckande; då *Lilljeborg* icke uppför arten

bland dem, som han träffat vid Schuretskaja, synes det vara tvifvelaktigt om arten alls är hemmastadd längs sjelfva kusten ostligare, ehuru det är högst antagligt, att den i halföns inre är lika allmän som i Lappmarken. *Sahlberg* och *Malmberg* funno den i sydvestra delen vid Kantalaks och Soukelo. Uti Muonioniska och Enontekis förekommer den i skogs- och buskregionerna (*Sbg & Pn*) och den saknas lika litet i Kemi lappmark (*Fellm.*). Enligt *Brander* finnes arten mindre talrikt i Kuusamo och Pudasjärvi; den har derjemte enligt forstmästaren *Hollmerus*, häckat i Sotkamo åtminstone sommaren år 1872. Härifrån söderut hafva vi endast högst få uppgifter att arten skulle häckat uti det inre af vårt område: *Aschan* fann den år 1870 kläcka vid Luupue sjö i Kiuruvesi af norra Savolaks och enligt tulluppsyningsmannen *Alopæus* skall arten årligen häcka äfven i den yttre skärgården af Jaakimvaara socken vid Ladoga, der man funnit dess ägg (medd. af *Tengström*). Det vore derföre af intresse att erfara om fogeln häckar också på andra ställen i Tavastland, Savolaks och Karelen. — Deremot finnes den talrikt häckande *längs kusterna* af såväl bottniska som finska viken. Vid Uleåborg är den allmän (*Br. Nyl.*), likaså emellan G:la Karleby och Wasa (*Alcenius*, *Bodén*) vid mynningarne af Kumo elf (*Grönf.*) och Eura å (*Lydén*), men den synes icke gå härifrån inåt landet. På Åland häckar den talrikt (*M. v. W.*) i de inre skärgårdarne, ett och annat par äfven vid utskärsklippor såsom Klåfskär (*Sievers*) och i Kökar k:ll; i Åbo skärgård (*Bonsd.*) och den nyländska (*M. v. W.*) är den allmän, ehuru icke synnerligen talrikt förekommande (*Aschan*). Detsamma är fallet i Ruokolaks s:n af Wiborgs län (*Londén*). — Under flyttningarne är den då och då skjuten i Kuopiotrakten, Warkaus, m. fl. st. (*Aschan*), hvarjemte *J. v. Wright* likaså observerat den vid Rautalampi

kyrka; hr *Bergroth* fann den i Keuru den 20 juli 1872 (häck.?). Mycket sällan är den sedd i Nyslottstrakten (en hane på Kyrönniemi udde d. 12 maj 1862, *Lindforss*), i Ilomants samt Salmis är den anträffad af dr *Backman*. *J. Sahlberg* fann den äfvenledes här och der i ryska Karelen, och meddelar, att den någongång skjutits i augusti uti Yläne; mag. *Grönfeldt* har också erhållit den i Rautavesi i sydvestra Finland *).

I början af maj månad anländer arten till Helsingforstrakten **); till vår ishafskust kommer den (från finmarken) redan i medlet af samma månad *(Schr.)*.

Hvilken tid den flyttar härifrån är ännu icke med säkerhet bekant, såsom ofvan redan blifvit antydt ***).

„På holmar i nyländska skärgården lägger honan mot medlet af juni månad sina 8—10 ägg under någon buske, bland blåbärsris, ljung eller dylikt; uppåt landet fann jag i Kiuruvesi den 11 juni 1870 5 ägg, inbäddade i torra blad troligen af försigtighet mot kråkor och menniskor; 9 st. foglar deraf 8 hanar sågos på samma ställe förutom spridda par här och der. Troligtvis draga de sig härifrån snart till hafs, ty de tyckas icke uppehålla sig här hela sommaren; åtminstone såg jag följande år i början af augusti ingen enda hane vid samma sjö. Fogeln är föga skygg och temligen enfaldig, samt fälles lätt för vettar. Jag har aldrig hört något annat läte af densamma än ett hest *äh äh äh äh -ääh*,

---

*) Uti Östersjöprovinserna uppges arten häcka i Lifland *(Meyer)*.

**) 1833 d. 10 maj i H:fors hamn; 1835 d. 1 maj; 1848 d. 8 maj *(M. v. W.* anteckn.*)*.

***) Ingeniören *E. v. Knorring* observerade år 1871 den 5 december ett exemplar, som allena qvarstannat i närheten af Jyväskylä och uppehöll sig nedanför Haapakoski fors uti den öppna strömmen; — påtagligen hade detta exemplar likväl af någon särskild anledning tvungits att dröja här så länge, men icke gjort det frivilligt.

som han då och då låter höra när han stryker förbi vettarne". (Ur *Aschans* meddelanden).

„I norra lappmarken lägger svärtan sina smutsigt hvita ägg på tufvor, helst å starrängar. Den fångas mest ruggtiden från gräsrika grunda skogsträsk; af alla våra vanliga änder är nemligen svärtan näst knipan begåfvad med den största färdighet att dyka, hvarföre den under ruggtiden kan fångas med lätthet allenast uti grundare träsk och åar, bevuxna med vattenväxter (Potamogeton och Spargania); dessa hindra nemligen fogeln från att simma med snabbhet och utvisa på afstånd hvar den stryker fram under vattnet. Man förföljer och sticker henne med ett vanligt ljusterjern, eller passar på, beväpnad med en stång eller bärling uti fören af båten, medan en annan person från aktern skjuter den fram i utpekad riktning dit fogeln simmar; då hon måste höja sig till vattenytan för att andas, ihjälslås hon med bärlingen". (Ur prosten *J. Fellmans* anteckningar).

Fuligula perspicillata (Linn.). **Hvitnackad svärta.**

Artm. *Vingspegeln svart; fjäderklädnaden går från munvinkeln rätt uppåt omkring de svullna nakna sidoknölarne vid näbbens bas, samt utlöper deremellan kilformigt längs näbbryggen.*

Hanen: *svart med en hvit fläck på pannan och en annan spetsig i nacken.*

Honan: *svartbrun, men mindre svullen knöl.*

Längd: 20—21 tum. — *Anas* L.; underslägtet *Pelionetta* Kaup. — Finskt namn: valkoniska meriliutu (*Mbg*).

Beskrifning. **Gammal hane om våren.** Näbben gulröd, mot roten röd med utstående släta och svullna sidor, tecknade med en afrundadt fyrkantig, svart fläck; från näbb-

spetsen till munvinkeln $2\frac{1}{2}$ tum; fjädergränsen går från munvinkeln vinkelrätt uppåt till näbbryggens höjd, derifrån framåt längs näbbryggen i en lång pannflik; från dennes spets till näbbspetsen $1\frac{1}{2}$ tum, höjden öfver den knöliga basen $\frac{7}{8}$ tum. Iris perlhvit, benen röda med svart simhud. — Hela fjäderklädnaden svart; på pannan en afrundad hvit fläck, som baktill är mera tvär; nacken prydes ofvan af en hvit, framtill tvärt begränsad, baktill i en spetsig vinkel kilformigt utdragen, trekantig fläck längs bakhalsen. Stjertpennorna 14. *F. M.*

Hanens sommardrägt torde icke vara bekant.

Hona. Näbben mindre svullen och den svarta nakna fläcken mindre än hos hanen. — Hjessan brunsvart ända från näbben; uppå bakhalsen, der hanen har sin hvita nackfläck, finnas glesa hvitgråa fjädrar, som bilda ungefär en dylik fläck, ehuru ingalunda hvit. Hufvudets och halsens sidor samt hakan brungråa, framtill nästan hvita med en mörk schattering under ögonen. Kroppen i öfrigt nästan alldeles af samma färgteckning som hos svärthonan, endast något mer enfärgad, och med föga ljusare ändkanter. *Zool. Museum.*

En *ung hona* är till storlek och teckning mycket lik honan af sjöorren. — Pannan, hjessan ned till tinningen äfvensom nacken svartbruna, mörkast af alla kroppsdelar; hakan, sidorna af hufvudet och halsen mörkt brungråa, på tygeln nära ögat med en och under tinningen en annan afrundad, men icke skarpt begränsad, smutsigt hvit fläck; kräfvan något mörkare än halsen, med ljusare ehuru temligen otydliga fjäderkanter; midten af bröstet och buken smutsigt hvita, mycket svagt tvärfläckade af brunaktigt grått, småningom öfvergående i den mörkt gråbruna färgen på ving-

skylarne. Alla öfre kroppsdelar, större delen af vingarne och stjerten svartaktigt gråbruna, på bakrygg, skuldror och mellersta vingtäckarne med något ljusare fjäderkanter; undre stjerttäckarne mörkt gråbruna. *Naum.*

Den *unge hanen* är mycket lik nyss beskrifna hona, men har något friskare färger och saknar vanligen den främre hvita fläcken på hufvudet, hvilken förekommer äfven hos flere gamla hanar, hvarföre de äro svårare att skilja från hvarandra. Derigenom att färgen på hufvudets och halsens sidor hos gamla honan är mörkare, framstå hos henne tydligare de ljusa fläckarne, isynnerhet de bakre. *Naum.*

Bland de många fogelarter, som från aflägsna arktiska nejder komma till Europa är *hvitnackade svärtan* en af de mest anmärkningsvärda med hänsyn till sin utbredning och förekomst. Den häckar talrikt uti norra Amerikas arktiska delar, såsom vid Baffins och Hudsons bay, men egentligen ej uppå Grönland; till vintern kommer den nedåt kusterna både af f. d. ryska Amerika och Förenta staterna i öster, någongång äfven till det inre af landet; derjemte har den många gånger kommit tillfälligtvis också till Europa, och ertappats mest på Frankrikes norra, äfvensom på britiska kusterna; enstaka exemplar äro funna på Helgoland vid Kalmar, i södra Finland och i lappmarken.

Några få gånger har arten anträffats ända i vårt område, nemligen i de sydvestligare samt de nordligaste delarne. — I maj månad år 1866 sköts en hane på Åland och hemtades om hösten, af skärfolket uppstoppad till vette, hit till Helsingfors. En annan hane ertappades i maj 1867 uti Pojo (Espingskär) i vestra Nyland och anlände hit i samma skick; begge förvaras i våra samlingar. — Äfven i den högre norden af vårt område är den funnen. *Malm* uppger att den

förekommit i Enare lappmark*) mycket sällsynt, och enligt meddelande af hr *Knoblock* i Muonioniska blef ett exemplar om sommaren år 1858 skjutet i trakten af Kyrö by i Kittilä socken utaf en nybyggare, som mycket egnat sig åt skytte. — Några flere exemplar känna vi ej från vårt område.

Fyndet af denna amerikanska fogelart inom vårt område eger ett särskildt intresse. Sannolikt hafva de erhållna individerna under höstflyttningen kommit vilse från Amerika till vestra Europa, der de tillbragt vintern vid Nordsjön samt i sällskap med andra foglar, troligen svärtor, anträdt vårflyttningen inåt Östersjön och norrut. De hafva nemligen alla erhållits här om våren och det är icke ens kändt, att arten skulle häcka någonstädes i norra Sibirien, derifrån den skulle kunnat komma hit om hösten. Huruvida den uti Enare erhållna fogeln möjligen kommit dit från ishafskusten, är numera svårt att afgöra; man har sig icke bekant, att någonsin ett sålunda vilsekommet par skulle häckat uti Europa.

C) *Underslägtet* **Glaucion** *Kaup* (se sid. 424).

15. **Fuligula clangula** (Linn.). **Knipa. Sotka.**

Artm. *Näsborrarne belägna framom midten af den svarta, i förhållande till längden temligen höga näbben; vingspegeln och dess långa främsta täckare hvita (hos honan och yngre med svarta spetsar); underlifvet hvitt.*

Hane om våren: *hvit med svartgrönt hufvud och en rund, hvit fläck på sidorna om näbbroten; ryggen och kroppen baktill ofvan svarta; vingtäckarne hvita.*

---

*) Likvisst torde hans uppgift att arten häckade här, vara förhastad. — Också i Kaaresuvanto i Torneå lappmarks svenska del har ett exemplar erhållits genom prosten *Læstadius (Sk. fn.)*.

Honan: *svartaktig med askgråa fjäderkanter, brunt hufvud och derunder hvit hals; vingspegeln jemte största delen af de två första raderna vingtäckare samt magen hvitaktiga.*

Längd: hanen kring 19 tum, honan mindre.

Anas cl. et *glaucion L.; Clangula glaucion* auct.

Benämningar. På svenska: knipa. — Finska: sotka och telkkä äro allmännast begagnade; koskisuorsa (Hvittis, *Lydén*), vinkkusiipi (Keuru, *F. G. Bergroth*), sotkatelkkä (*Nyldr*), selkätelkkä (*Mbg*).

Längdförhållanden: Näbben med temligen smal nagel, från spetsen till munvinkeln $1\frac{7}{8}$—2 t., till pannans midt $1\frac{3-4}{8}$ t., tarsen $1\frac{3-4}{8}$ t., mellantån med klo $2\frac{3}{4}$ t., de större måtten för hanen, de mindre för honan.

Beskrifning. **Gammal hane i vinterdrägt.** Näbben svart; iris klart ranunkelgul; benen vackert orangegula med svart simhud. Hufvudet svartgrönt med stark glans och violett skiftning; en rund hvit fläck vid näbbrotens sidor; hela ryggen, sidorna af gumpen, inre vingpennorna, hand- och de 16 stjertpennorna jemte vingen framtill svarta. Alla öfriga kroppsdelar rent hvita; de två eller tre yttre raderna smala skulderfjädrar smalt kantade af svart, som då fjädrarne ligga rätt, bilda bakut och nedåt snedt gående parallela svarta band på den hvita skuldran; vingtäckarne helt hvita. De bakre vingskylarne ofvan samt nedtill smalt kantade af svart, som der bildar ett regelbundet band; det svarta på gumpens sidor öfvergår genom fläckar i den hvita undergumpen; äfven de undre stjerttäckarne äro hvita. *F. M.*

Hona. Näbben mattsvart, med en hvitgul fläck innanför den svarta nageln; iris blekgul; benen af dunklare gul färg än hanens. Hufvudet och öfre delen af halsen gulaktigt gråbruna, med skarp gräns nedtill på halsen, hvilken der-

under är nästan hvit och småningom öfvergår nedåt uti rent askgrått uppå kräfvan och bröstets sidor, der den mörkare grå inre delen af fjädrarne delvis blir synlig. Främre delen af ryggen, skuldrorna och vingskylarne gråaktigt bruna med rent askgråa fjäderkanter, bakre delarne mer svartbruna med fina ljusare kanter på bakryggens fjädrar; gumpens sidor brungråa. Underlifvet rent hvitt, på undergumpen oredigt fläckadt med grått. Ving- och stjertpennorna svartbruna; hvita äro spegelpennorna, med undantag af de fem nedersta, de långa svartspetsade täckarne i första raden (af hvilka de fem nedersta äro svarta med hvit ändkant), spetsarne af de i den andra samt hela fjädern i den 3—5 raden vingtäckare. — Den gula fläcken på näbben saknas under sommaren. *F. M.*

Gammal hane i ren sommardrägt (skjuten vid Haminanlaks den 10 september 1847 af *J. v. Wright*). Ögonring, näbb, ben och vingar jemte stjerten såsom i vinterdrägten. Hela hufvudet ned på öfre delen af halsen, mörkt grågulbrunaktigt med nästan ingen antydning af den hvita fläcken vid näbbroten (som tillhör vinterdrägten) annat än några små qvarsittande fjädrar; öfriga delen af halsen och sidorna af kräfvan temligen ljust askgråa med anstrykning af ockragult isynnerhet på halsen; vingskylarne askgråa med ockragul anstrykning isynnerhet på de ljusa fjäderkanterna; på kräfvans sidor äro fjädrarne inåt mörkare, men några hafva nästan hvitgråa spetsar, från hvilka ett ljust streck längs spolen inåt delar den mörkare delen af fjädern; framrygg och skuldror af samma färg, men de bakre tvärt afrundade skulderfjädrarne med obetydligt ljusare, smala kanter, de främre som äro mörkare hafva ljusa, hvitgråa ändkanter vid spolen, trängande inåt det mörka. Såväl vingskylarne som skulderfjädrarne hafva mörka spolar. Några af öfre stjert-

täckarne hafva hvitgråa, gulaktiga spetskanter. Bakryggen och gumpens sidor mera grågult brunaktiga; hela underlifvet och vingtäckarne rent hvita; innersta vingpennorna svarta, glänsande, i spetsen afrundade. *F. M.*

Anm. Den mörka färgen på hufvudet och halsen har en bestämd, men icke skarp gräns emot den ljusare nedanför. De olika färgschatteringarne äro i allmänhet mjukt förenade, så att denna enkelt tecknade drägt dock är ganska vacker; den blir det än mer genom de rent hvita vingtäckarne, hvarigenom *gamla hanen* så lätt skiljes från *honan* och de *unga foglarne*. — Den uti *Sk. fauna* beskrifna gamla hanen i sommardrägt har varit en fogel från föregående året, hvilken ännu icke hunnit få hvita vingtäckare till sin sommardrägt.

Äfven kniphanen är svår att erhålla under den tid han bär sin sommardrägt, emedan han är ytterst försigtig och blott sällan närmar sig något sådant land, der skytten kunde komma honom inom håll.

Den *unga hanen i första året* skiljer sig från de gamla foglarne genom mörka vingtäckare; blott de största af dem äro nemligen hvita med mörka spetsar.

Ungdrägt. Hela hufvudet och öfre delen af halsen gråbruna, småningom öfvergående i den lika starka, men askgråa färgen på nedre delen af halsen och sidorna af kräfvan; vingskylarne mörkare gråa med något brunaktigare fjäderspetsar, framryggen af samma färg; skuldrorna svartbrunaktiga med obetydligt ljusare fjäderkanter; bakrygg, öfvergump och öfre stjerttäckare mattare brunsvarta, gumpens sidor äro ljusare, inunder ett tvärgående band af samma färg. Undre stjerttäckarne och bakdelen af underlifvet hvita, gråbrunaktigt fläckade, hela öfriga underlifvet rent hvitt; vingtäckarne svartaktiga med breda ljusgråa fjäderkanter isynnerhet på en del af de mellersta, de små framtill nästan enfärgade. Näbben mattsvart, iris brun och fötterna smutsigare än hos gamla honan. Originalet till denna beskrifning var ännu icke flygfärdigt och blef skjutet den 2 augusti 1850 i Tenala. *F. M.*

Båda könen äro lika och få som äldre ett mera brunaktigt utseende. De skiljas från *gamla honan* genom färgen på halsen och vingtäckarne; från *gamla hanen* i sommardrägt genom dennes betydligare storlek och hvita vingtäckare.

Anm. Förhållandet med knipans färgförändring är följande: på hösten begynna de unga kniporna småningom rugga, hvarmed fortsättes under hela vintern och våren, då de bära en öfvergångsdrägt med fjädrar både från ungdrägten och utbildade hanens drägt samt dessutom sådana som tillhöra ingendera, utan äro egna för öfvergångsdrägten; mot sommarn få de ännu dertill fjädrar för sin första sommardrägt, och då denna är färdig likna de gamla hanen i sommardrägt samt erhålla vid höstruggningen sin första utbildade drägt eller gamla hanens. — Det är således vid något mer än ett års ålder som de få den utbildade hanens vinterdrägt. Jfr *W. v. Wright*, Göteborgs handlingar 1851, sid. 82, 83.

Dundrägt. Hela öfre delen af hufvudet nedåt nacken svartbrunt, på pannskelet något ljusare; nedre delen af hufvudet rent hvitt; gränsen deremellan är skarpt markerad och går från underkäksroten först litet nedåt, derefter något uppåt och bakåt, ett stycke nedanför ögonen, samt böjer sig ned åt nacken. Denna stora hvita fläck sammanlöper nästan från ömse sidor i nacken, men afbrytes här af den nedåt bakhalsen gående mörka färgen, som intager nedre delen af halsen, sidorna af kräfvan samt alla öfre kroppsdelar. På hvardera sidan af ryggen ofvanför vingen samt på sidorna af bakryggen finnas hvita, temligen skarpt begränsade fläckar; vingarne baktill, tvärsöfver och i kanten hvita. Hela underlifvet rent hvitt. Näbben svart, iris brun och benen svartaktiga med dragning i grågulaktigt på alla de partier, der dykänderna i allmänhet hafva en ljusare färg på tarser och tår; simhuden svart. *F. M.*

Anm. Genom sitt vinklade pannskel och de 4 hvita ryggfläckarne skiljes knipungen lätt från svärtungen, hvarjemte färgen på öfre kroppsdelarne är mörkare.

Knipan har en ganska vidsträckt utbredning i norra delen af gamla verlden. Den kläcker nemligen i stort antal på Skandinaviska halfön ungefär till 62:dra breddgraden, äfvensom i Finland; sydligare häckar den här och der ända nedåt Skåne, i Danmark, Östersjöprovinserna och på något ställe ännu i nordöstra Tyskland; vidare är den allmän i norra och mellersta Ryssland samt Sibirien ända till Oceanen, men besöker likväl ej ishafskusterna och den arktiska, skoglösa delen. — Den kalla årstiden utbreder den sig och vistas uti nästan hela mellersta samt ännu i södra Europa, till största antal hållande sig längs hafskuster; redan i södra Norge stannar den qvar öfver vintern vid kusterna och större insjöar, som icke tillfrysa. — På Grönland och Island företrädes arten af en egen lokalform *(F. islandica)* och i Nord-Amerika har en mycket närstående form (*F. americana* Bp.) en likartad utbredning, som vår art.

Vårt land har just samma utsträckning i norr och söder som knipans egentliga häckningsbälte. Det vore ändamålslöst att här anföra de meddelade detaljuppgifterna från områdets olika delar, då arten nästan *öfverallt* förekommer *allmänt* och talrikt samt på de få ställen der den säges finnas mindre allmänt, somliga år likväl finnes ymnigare. I skoglösa trakter af skärgården, såsom Kökar kapell, skall den dock icke finnas om sommaren. — Mot norden har arten en anmärkningsvärd gräns. *W. v. Wright* ansåg år 1832 dess egentliga kläckningsorter ej gå högre upp än till 67° 20′, men åtminstone år 1867 var arten allmän i Muonio och anträffades i Enontekis så långt barrskogen sträckte sig längs elfven (till Maunu). Uti norra lappmarken går den, likasom barrskogen högre upp mot norr och är i Enare allmän *(Malm)*. Nordligare borde den, enligt förhållandet på andra ishafskuster småningom upphöra, men just här möta vi åter artens

yttre förposter från ishafssidan. Den går nemligen i Norge så högt upp, att den tränger in på vårt område; enligt *Schrader* kommer den i slutet af maj till Waranger fjord, och sprider sig härifrån inåt landet. I följd häraf fann *Malm* den i nordligaste delen ända till 70° n. br; *Fellman* uppgifver också att knipan till Utsjoki *) kommer från ishafskusten. Föga nog torde den från Norge utbreda sig mycket ostligare, ty hvarken *Lilljeborg* eller *Middendorff* funno den längs lappska halföns kuster; huru långt norrut den utbreder sig från den skogbeväxta delen af vårt område uti lappska halföns inre, är icke bekant, men äfven här torde den föga öfverskrida trädgränsen; åtminstone förekommer den i sydvestra och södra delarne inom skogsregionen enligt *Sahlberg* och *Malmberg* **).

Knipan anländer ganska tidigt om våren eller med första isfria vatten. Ofta nog inträffar det, att den stannar att öfvervintra på sina ställen i Åländska och sydvestra skärgården (åren 1848, 49, 52, 55, klim. iaktt. 1846—55) dit den eljest plägar anlända antingen sista veckan af mars eller i början af april. Till Helsingforstrakten kommer den mot slutet af månaden, och passerar denna tid genom större delen af landet ända till Österbotten; i början eller mot medlet af maj anländer den till Lappmarken. — Bortfärden sker i allmänhet i slutet af oktober eller förra hälften af november månader.

Att knipan håller sig helst inom skogsgränsen är lätt förklarligt; den plägar nemligen värpa uti ihåliga träd, samt

*) Prosten *Fellman* har antecknat följande om knipan i det trädlösa Utsjoki: „Någongång har hon lagt ägg och utkläckt dem i Utsjoki kyrkostapel. Det har händt, att en ung knipa som blifvit efter vid flyttningen, lefvat öfver vintern i Patsjoki; en annan gång infrös en uti samma elf först i början af mars månad“.

**) Den är vidare allmän vid Archangel.

i för ändamålet utsatta holkar (på finska *pönttö*) och dylika gömslen. Rörande sättet hvarpå honan sedan transporterar sina nykläckta ungar ned från trädet och till det ofta långt aflägsna vattnet afskrifva vi hvad *J. v. Wright* härom berättar uti *Kuopiotraktens fogelfauna* sid. 48, 49:

„Som kändt är, kläcker knipan uti ihåliga träd, mer eller mindre aflägsna från sjöstranden; stundom befinnes ingångshålet till boet ganska högt från marken. Så snart ungarne blifvit framkläckta och torra, föras de af modren genast ur boet till närmaste vatten. Sättet för denna förflyttning af de nyss kläckta ungarne ur boet ned till vattnet, torde af få naturforskare och jägare vara kändt. Sjelf har jag aldrig varit i tillfälle att se huru dervid tillgår, men jag har hört en jägare (numera postmästaren i Joensuu stad *Aschan*), hvars trovärdighet icke kan betviflas, berätta att han som yngling flere än en gång, fördold uti närheten af kniphonans bo, sett henne forsla ungarne ur deras mörka och trånga barnkammare ned till sjön. Modren kryper in genom hålet till boet, fattar med näbben en unge tvärs öfver kroppen, kryper ur hålet, flyger ned till sjön och lägger den sålunda medförda ungen på vattnet. Derefter flyger hon åter upp till boet och nedhemtar på samma sätt alla ungarne, en i sender. Denna förflyttning företages alltid under nattens tystnad“.

På något af de många ställen der man upphängt såkallade holkar för knipan att kläcka uti (ofta nära gårdarna) skulle man kunna verkställa observationer öfver anförda förhållande, så mycket lättare som de fullkomligt ljusa nätterna vid den tid knipungarne i Kuopiotrakten blifva synliga, dertill gåfve så godt tillfälle (vanligen första hälften af juni, stundom redan tidigare).

Det är egendomligt, att det hvinande eller rättare hvisslande ljud, som höres från knipan då han flyger, blott åstadkommes af hanen. Om detta, såsom allmänt antages, kommer från vingarne, vore det väl skäl att undersöka, hvarföre blott hanarne framkalla detsamma.

Äfven kniphonan föröfvar någongång samma dåd, som längre fram anföres om prackhonan; att hon nemligen röfvar åt sig ungar af en annan honas kull har jag en gång vid Haminanlaks sjelf haft tillfälle att iakttaga på ganska nära håll. Den af honorna som hade detta onda i sinnet, närmade sig hastigt simmande till den andra och, kommen på några famnars afstånd, uppflög hon samt slog ned på sin like; vid det hastiga och häftiga angreppet tog denna till vingarne, men förföljdes i allt vidare kretsar under häftigt skrän af båda. Emellertid slogo sig alla ungarne tillsammans och den i hast barnlös blifna modren försökte förgäfves mångfaldiga gånger att närma sig ungarne, hvilka nu anfördes af röfvarinnan. Förmodligen stannade dessa hos henne tills de blefvo nära flygfärdiga, då de såsom vanligt öfvergåfvos af den gamla, som då börjar sin ruggning.

Såsom *underart* af vår vanliga knipa uppföres här följande geografiska varietet eller vikarierande form, som företräder hufvudarten på den högre nordens öar.

Fuligula clangula var. **islandica** (Gm.).

Isländsk knipa.

Artm. *Till färgteckningen lik hufvudarten utom deruti, att vingspegeln är delad genom ett svart band och hanens fläck framför ögat är större, halfmånformig; näbbnageln bred, intagande $^2/_3$ af näbbspetsen.*

Anas Gm.; A. Barrowii Temm.; *F. isl.* Nilss., Holmgr., m. fl.

Beskrifning. Något större än hufvudarten. Näbben kort, hög; från pannan till spetsen 1 t. 3 l.; från sidan 1 t. 5½ lin; hög 1 t.; bred 1 t.; utåt afsmalnande med nedhängande tänder i bakre hälften; näbbnageln bredt oval, 3 lin. bred, intagande halfva näbbspetsen; näsborrarne ovala, liggande midt emellan spetsen och roten; tarsen 1 t. 5 lin.; mellantån 2 t. 5 l.; stjerten 3 t. 2 lin. — Hufvudet och öfre hälften af halsen svartaktiga; ryggen och vingarne svarta; på vingen en stor hvit fläck, delad genom ett snedtgående svart band. Stjerten svartgrå, undre kroppsdelarne hvita; kring halsen en hvit ring. Näbben svart; benen pomeransfärgade med svart simhud. *Skand. Fauna.*

I öfriga drägter skall den vara till förvexling lik vanliga knipan.

På Grönland och Island företrädes vår vanliga knipa af denna närstående form. Den häckar i dessa skoglösa länder emellan och under stenblock och uti hål i jordkojor *). Till vintern flyttar den enligt regeln icke bort från ön, men enstaka exemplar gå dock till Förenta staternas kuster, ytterst sällan äro exemplar under midvintern funna vid Nordsjöns kuster och tvenne gånger har arten ertappats i nordligaste delarne af Skandinavien, i närmaste granskapet af vårt område. *Schrader* sköt en år 1848 nära Nyborg vid Warangerfjord (*Collett*) och senare ännu en ung hane i öfvergångsdrägt den 7 september 1851 vid Wardö invid samma fjord. Den senare var mycket skygg och fälldes på långt håll ur en flock af (vanliga?) knipor. Afbildad och beskrifven af *Naumann* kom den sedermera i en viss hr *Zittwitz* ägo (Cab. Journ. 1853 p. 319). *Nordvi* antager att formen förekommer i ostfinmarken oftare.

*) Jfr. Naumannia 1857 pag. 40.

Fuligula histrionica (Linn.). Strömand.

Artm. *Näbben liten, med icke tydligt afsatt nagel; näsborrarne belägna ungefär vid midten af densamma.*

Hane: *hufvudet violettsvart med en trekantig hvit fläck vid näbbroten; halsen med tvenne hvita ringar; bakre vingskylarne roströda, vingspegeln violettsvart; uppå skuldran en lång hvit fläck, nedtill kantad af svart.*

Hona: *mörkt brunaktig; under ögat och på örontrakten en hvit afrundad fläck; midten af bröstet hvitfläckig; spegeln orent färgad.*

Längd: 18 tum, vingbr. $26^1/_2$—28 tum; honan något mindre. — *Anas* L.; underslägtet *Cosmonetta* Kaup.

Gammal hane i vårdrägt. Ögonringen mörkt nötbrun, näbben $1^5/_8$ tum lång, mörkt olivgrönaktig med ljusare nagel och käkkant; tarserna utvändigt mörkt olivgrönaktiga, de ljusa färgerna mera blygråaktigt gula. Hufvud och hals djupt svarta med violett skiftning, på tinningarne mot nacken af en rödaktigt blå skifferfärg; från näbbroten öfver pannan och hjessan till nacken ett smalt sammetssvart, i en spets slutande band; mellan näbbroten och ögat (dock utan att nå detsamma) en trekantig, stor hvit fläck, från hvars öfre spets går ett smalt hvitt streck ytterom det svarta på hjessan, men snart öfvergår i vackert roströdt och sammanlöper baktill; upptill och bakåt på örontrakten en rund hvit fläck, ett från denna afskildt äfven rent hvitt och skarpt begränsadt smalt band nedlöper längs halssidan. Den svartvioletta hakan och den vackert skifferblå kräfvan skiljas från bröstet genom ett bredt, nedtill svartkantadt, rent hvitt band, framtill smalare och ofta afbrutet; på sidorna af kräfvan ett annat äfven af svart infattadt, snöhvitt, bredare och bågböjdt tvärband, bakom hvilket den skifferblåa färgen på sidorna af bröstet

öfvergår i vackert röströdt (vingskylarne) genom otydlig vattring af grått och roströdt; gump och undre stjerttäckare blåsvarta, vid sidorna af stjertroten en mindre, nästan fyrkantig hvit fläck; framrygg och skulderfjädrar mörkt skifferblåa, de senare med en lång, nedtill smalt svartkantad hvit fläck; vingtäckarne svartgråa med skifferblått öfverdrag och några hvita fläckar, af hvilka en nästan fyrkantig midt framför spegeln; denna är glänsande violettsvart, de två ofvanför liggande innersta vingpennorna äro hvita, bredt kantade af svart, de öfriga ljusare och med mindre hvitt; handpennorna, stjertpennorna och deras täckfjädrar svarta. Efter *Naumann* och *Z. M.*

Anm. Denna fogels färgteckning förändras betydligt, om fjädrarne rubbas från deras rätta läge och företer sålunda ett tydligt bevis uppå nödvändigheten hos såväl fogelmålare som uppstoppare att känna deras rätta läge.

Gammal hona. Ofvan och under den mörkbruna tygeln finnes en ljus, af gulbrunaktigt blandad hvit fläck, som ofvan eller framom samt under ögat blir rent hvit; en tredje större, tydligt begränsad fläck står på örontrakten; hufvud och hals i öfrigt mörkt bruna, mörkast på hjessan, haka och strupe deremot ljusare; kräfvan af samma färg med något ljusare fjäderkanter, bakåt och på vingskylarne mera markerade; bröstets fjädrar hafva ytterom den hvita ändkanten ett mörkt tvärband, hvarigenom det synes tvärfläckadt eller groft bandadt af hvitaktigt och mörkt, på afstånd gråhvitt; midten af buken tvärfläckad af sammanflytande rostgulaktigt och brunt; sidorna af gumpen och undre stjerttäckarne enfärgadt bruna; alla öfre kroppsdelar jemte vingarne mörkbruna, på skuldrorna med knappt märkbart ljusare fjäderkanter; ving- och stjertpennorna svartbruna med ljusare kanter; spegeln lika med de öfriga mörkbruna fjädrarne.

Ögonring, fötter och näbb som hos gamla hanen. *Z. M.* och *Naum.*

Ungdrägten är ganska lik *gamla honans*, mörkbrun, på hufvudet, ryggen och vingarne mörkast, med en dubbel hvit fläck framom och en enkel bakom ögat, hvitaktig haka och tätt hvitfläckadt bröst. *Unghanen* skiljer sig från den *unga honan* genom mörkare brunt på alla öfre kroppsdelar, genom ljusare, i rostbrunt stötande fjäderkanter på kräfvan, skuldrorna och isynnerhet på de bakre vingskylarne, som hos honan äro mera mörkt rostgulaktiga.

Dundrägten (den 23 juni vid Udśkoij Ośtrog). Denna utmärker sig genom en svartbrun färg på fogelns öfre kroppsdelar, skarpt begränsad mot det rent hvita på dess undre delar. Gränsen mellan det svartbruna ofvan och det hvita inunder går från underkäksroten, nedanom ögat och nedåt bakhalsen, der blott ett smalt mörkt band blir öfrigt på midten; vidare längs sidorna af halsen och bröstet samt sidorna af kroppen. Tvärs öfver vingen ett hvitt band, ett annat eller en hvit fläck på sidorna af bakryggen. Näbben svartaktig med gulaktig nagel; fötterna grågröna med svart simhud. Iris ljusbrun. *Middendorff*, Sibir. Reise. Denna dundrägt är således mycket lik den hos F. clangula.

Denna brokiga dykand häckar först i den högsta norden af Sibirien, egentligen på dess ostliga kuster, äfvensom i arktiska Amerika, på Grönland och Island. Till vintern flyttar den längs Amerikas kuster, Ochotska hafvet och till Baikal; någongång kommer något exemplar äfven till olika trakter af Europa, särskildt britiska öarne. Vid Skandinavien är den ytterst sällan skjuten, senast i vestra delen af Södermanland om våren 1862.

Det enda vi känna derom, att denna främling någon

gång skulle blifvit funnen hos oss är att *Arthur v. Nordmann* säger sig i juli 1856 hafva iakttagit ett par vid Kem på vestra kusten af hvita hafvet. Pålitligheten af denna uppgift kunna vi ej garantera då exemplaren icke tyckas hafva blifvit skjutna, eller åtminstone ej hemförda *). — Deremot skulle artens tillfälliga förekomst vid Östersjön antyda möjligheten, att den under flyttningstiderna kanske hellre kunde träffas vid vår södra kust.

Anm. Om det andra vid Sverige anträffade exemplaret har *M. v. Wright* antecknat följande:

Jemte Professorerna *Nilsson* och *Lilljeborg* hade jag i Upsala tillfälle att på Zool. museum undersöka det ännu der stående Sparrmanska exempl., en gammal hane i vårdrägt, uppstoppad till vätte. Fogeln befanns vara ifylld med fin hyfvelspån och i öfrigt behandlad i enlighet med hvad skärkarlen i såväl de svenska som finska skärgårdarne bruka med sina vättar. På det ännu hvita brädet syntes det, att fogeln icke blifvit begagnad.

D) *Underslägtet* Harelda *Leach* (se sid. 424).

16. **Fuligula glacialis** Linn. **Alfogel. Alli.**

Artm. *Näbben kort med tydlig nagel och ett rödt tvärband; näsborrarne belägna närmare roten än spetsen; pannskelet nästan tvärt; hanens mellersta stjertpennor långa, spetsiga.*

Hanen om vintern: *hufvudet förutom en brun fläck på örontrakten, halsen, skuldrorna och underlifvet hvita, bröstet, ryggen och vingarne samt de långa stjertpennorna mörka.* **Om sommaren:** *hufvudet, utom ögontrakten, samt främre och öfre kroppsdelarne mörka, skuldrorna rostbruna, underlifvet hvitt.*

---

*) Troligen på grund af någon äldre och otillförlitlig auktor säger *Naumann*, att arten förekommer i mängd vid Hvita hafvet, hvilket här blott för fullständighetens skull må antecknas, ehuru uppgiften ingalunda torde ega någon riktighet.

Hona: *svartbrun med rostgråa eller bruna fjäderkanter; underlifvet hvitt; hufvudet om vintern ljusare, om sommaren mörkt; stjerten kort, vigglik.*

Längd omkr. 20 tum utom de långa stjertpennorna. — Anas L.

Benämningar. Svenska: alfogel, alla (resp. vinter- och sommaral); hanen alltupp (Kökar), allgubbe (Klåfskär, *Sievers*). — Finska: alli; allitelkkä *(Nyldr)*, jokisuorsa, kirsipartti, jääsuorsa *(Sadelin)*.

Beskrifning. Näbbens längd från spetsen till munvinkeln $1\frac{3}{4}$ tum, till pannan $1\frac{1}{8}$ tum, dess färg svart med ett rödt band innanför nageln, ofvan bredt, nedan smalare gulaktigt. Benen blyfärgade, stötande i rödaktigt, tarsen $1\frac{1}{4}$ t., mellantån med klo $2\frac{1}{8}$ t. långa; iris brun. Stjertpennorna 14 *).

Gammal hane i ren vinterdrägt, skjuten på Melkö vid Helsingfors den 4 mars 1867. Hufvudet och hela halsen ända ned på bröstet och framryggen rent hvita; pannans fjädrar något förlängda med en skär, något i rostgult stötande liffärg, som bakut på hjessan försvinner. Hufvudets sidor ända öfver ögonen tecknade med en vacker, svagt rödaktigt askgrå färg, som på pannan förenas från ömse sidor och lemnar vid näbbranden och ögonen en fin hvit kant, samt småningom öfvergår mot den hvita hakan; baktill begränsas denna färg skarpt medelst en snedt nedifrån uppåt och bakåt gående linie emot en i samma fortsättning gående fläck på halsens sidor, hvilken upptill är rent svart, nedåt antager en brunaktig skiftning och i främre nedre spetsen blir rödbrun med en tydlig gräns. Hela kräfvan och bröstet svarta med violett skiftning, rundtomkring skarpt begränsade

---

*) En hane i sommardrägt uti *F. M.* har 16.

och närmast omgifna af en nästan hvit rand emot det öfriga underlifvet och kroppssidorna, hvilka, isynnerhet de senare, äro askgråa, baktill öfvergående i hvitt, liksom äfven längs öfre kanten af vingskylarne. Hela ryggen svart, utlöpande med två smala band utåt till kräfvans sidor och bröstfläcken, framför de ljust askgråa skulderfjädrarne; de bakre af dessa senare äro tillspetsade, förlängda och bågböjdt nedhängande öfver vingen. Vingtäckarne rent svarta, de större af dem liksom äfven de inre vingpennorna med rödbrun anstrykning. Handpennorna och de mycket långa mellersta stjertpennorna brunaktigt svarta, de yttre i midten brungråa med hvita kanter, de yttersta och kortaste nästan rent hvita; bakryggen brunaktigt svart, de mellersta öfre stjerttäckarne svarta; gumpens sidor och bakkroppen undertill rent hvita. *F. M.*

Gammal hane i ren sommardrägt, skjuten den 6 maj 1848 i Sibbo. Hufvud och hals mörkbruna, mörkast på hjessan; hufvudets sidor, likasom i vinterdrägten tecknade med en afrundad, rödaktigt askgrå fläck, som vidrör näbben blott vid munvinkeln, sträcker sig upp öfver ögat och mot örontrakten snedt begränsas samt omgifver ett från ögat bakut gående hvitt band. Halsens bruna färg fortsättes ut på kräfvan och bröstet såsom i vinterdrägten. Fjädrarne på halsroten bakut, bildande en tvärsgående gördel på främre delen af framryggen, äfvensom skuldrornas fjädrar svarta med skarpt begränsade rostgulbruna, temligen breda kanter; de bakre af dem i spetsen afrundade, förlängda, ehuru ej så långa som i vinterdrägten, samt böjda öfver vingen. Ryggen emellan skuldrorna och halsroten svart, bildande en dylik gräns emellan de rostbruna partierna, som i föregående drägt mellan de ljusa. De inre armpennorna i utfanet mer rödbruna; hand- och stjertpennorna samt underlifvet i öfrigt såsom i vinterdrägten. *F. M.*

Anm. Denna drägt är färdig redan i början af maj, åtminstone hos en stor del individer. Detta hade jag tillfälle att erfara år 1848, då jag såg ett större antal alfoglar, hvilka den 5 maj voro fångade i fogelnät i Sibbo skärgård; såväl hanar som honor af de gamla voro till större delen i ren sommardrägt. De *gamla hanarne* hafva då ännu qvar sina långa mellersta stjertpennor; om de tappas före den tiden då sommardrägten begynner utbytas mot en ny vinterdrägt, torde vara oafgjordt, men det synes sannolikt, att de fällas vid den tiden hanarne öfvergifva honorna. Lika outredt synes det vara, om de ljusgråa vingskylarne hos alla gamla hanar äro från vinterdrägten, eller om senare mot sommarn nya rostgråaktiga anläggas för sommardrägten. I den finska samlingen har funnits en gammal hane skjuten den 10 oktober, hvilken var i öfvergång från sommar- till vinterdrägt och hade rostgråaktiga vingskylare; äfven har jag sett i hr Ekeboms samling en senare på våren skjuten gammal hane, som hade dylika vingskylare.

Hona i vinterdrägt (näst efter ungdrägten) skjuten den 8 jan. 1848 i Esbo. Näbben enfärgadt mörkare blyblå och benen något mera blyblåa än hos de unga; iris mörkbrun. — Från näbbroten går först ett smalt, uppåt bredare, svartbrunt band, som betäcker öfre delen af hufvudet nedpå nacken; ett stycke bakom ögat och nedåt halssidorna en fläck af samma färg; öfriga hufvudet och halsen hvita; derunder vidtager en tydligt begränsad, mörkt gråbrun färg på öfre delen af kräfvan och dess sidor, framtill småningom öfvergående i det ända upp på gumpens sidor hvita underlifvet. Framryggen svart med ljusa grågulbruna kantfläckar; skuldrorna svarta, med breda, utåt småningom kastanjebruna fjäderkanter och isynnerhet de i nedre raden stående på infanet askgråa, hvaraf äfven flera andra äro smalt kantade ytterst *); bakrygg och öfre stjerttäckare svarta med gulbrunaktiga kantfläckar på öfvergumpen och de yttersta stjerttäckarne vid stjertroten i utfanet hvita. På sidorna af kräfvan få de grågula fjädrarne allt bredare hvita spetsar och öfvergå så-

---

*) Denna färgteckning är mycket varierande. Några hafva alla skulderfjädrar kantade af grått och äro i allmänhet mera grå än brunaktiga.

lunda i de hvita, inåt ljust askblåa vingskylarne. Såväl handpennorna som de innersta vingpennorna svarta, de senare utåt mera bruna och alla smalt kantade af ljusare färg. *F. M.*

Hona i sommardrägt, skjuten i Sibbo den 5 maj 1848. — Ögonring, näbb och ben såsom hos honan i vinterdrägt. Från näbbroten uppåt pannan ett smalt, bakut bredare svartbrunt band, som betäcker hjessan; hela öfriga hufvudet och halsen svartaktigt gulbruna, trakten mellan näbb och öga klarast, på strupen mest svartaktig; från ögat bakut ett hvitt, af gulbrunt fläckadt band, ett annat mindre rent hvitt på halssidorna nedanom örontrakten, hela nedre delen af halsen svartbrun. Framryggen svartbrun eller svart med grågulbruna kantfläckar; skuldrorna svarta med gulbruna, ytterst ned ljust grågulbruna fjäderkanter (andra hafva den gråaktiga färgen mer öfvervägande); vingtäckarne brunsvarta med ljusare, mera gråa kanter; bakrygg och öfre stjerttäckare svarta med gulbruna kanter på öfvergumpens fjädrar. De yttersta stjerttäckarne mot stjertroten i utfanet hvita, bildande ett åt stjertspetsen smalnande, hvitt band, äfven gumpens sidor hvita; stjertpennorna bleksvarta med utåt allt bredare kanter, så att de yttersta hafva nästan hela utfanet hvitt; den mörka färgen, som omger nedre delen af halsen, ljusnar småningom och öfvergår i den ljusgråa mörkfläckiga kräfvan (det mörka inåt fjädern lyser der genom de breda hvita kanterna) och försvinner i det öfverallt hvita underlifvet; de hvita, inåt ljust askblåa vingskylarne äro närmast kräfvan fläckiga af dennas färg. Såväl handpennorna som de innersta vingpennorna svarta, de senare utåt mera bruna och alla smalt kantade af ljusare färg; de äro lika med dem hos honan i vinterdrägt. *F. M.*

Det är således egentligen hufvudet och halsen som hos alfogelhonan har en olika färgteckning under sommarn och

vintern; på de öfriga kroppsdelarna är endast totalfärgen ljusare, mera gråaktig om vintern och om sommarn mörkare, mera brunaktig *).

Ungdrägt **). Ögonringen ljust gulbrun, näbben på sin yttre del mörkt blygrå med svart nagel, inåt ljust blåaktig eller hvitblå med svag anstrykning af gulaktigt; tarserna utvändigt blygråa, invändigt jemte tårna hvitblåaktiga med anstrykning af ljusgulaktigt, men derföre ingalunda dragande i grönaktigt, tålederna hafva en mörk skuggning och simhuden jemte naglarna är svart. — Från näbbroten ofvantill begynner ett mörkt grågulbrunaktigt, smalt band, som går öfver pannan, utbreder sig öfver hjessan, men är der nästan svartbrunt, blir ljusare gråaktigt i nacken och går derifrån ned längs halsryggen; detta begränsas framtill af ett från ögat längs tinningarne omkring örontrakten nedåt sig böjande, hvitt band, hvilket böjer sig framåt, blir der bredare och nästan sammanlöper nedanom svalget; hela örontrakten innanför det böjda hvita bandet gråaktigt mörk med en spets mot underkäksroten, trakten emellan öga och näbb hvitgrågul; hakan samt färgen ofvanför ögonen mera gulgrå. Den mörka färgen, som framtill afbryter och nedtill begränsar ofvannämnda hvita, bågformiga band, öfvergår der i den ljusare grågula färgen, som omsluter halsen och intager sidorna af kräfvan, hvilken har små mörka, utåt spetsiga fläckar

---

*) *Naumann*, som icke haft tillfälle att i naturen studera alfogelns färgförändringar, bestrider bestämdt (s. 221) honans dubbla ruggning eller att dess vinter- och sommardrägt vore skilda. Sid. 217 beskrifver han gamla alfogel-*hanens* ögonring klart höggul; hvarken jag eller mina bröder har sett den vara af annan än temligen mörkbrun färg.

**) Hvarken beskrifningen eller figuren öfver ungdrägten äro hos *Naumann* riktiga (beskrifningen något mera), ty hans figur 3 öfver *hane i ungdrägt*, är en *hona i vinterdrägt*; fig. 5 är äfven en fogel mer liknande en *hona i vinterdrägt* med undantag af de enfärgadt svarta skulderfjädrarne, dem jag aldrig sett hos någon alfogel.

hos hanen; af samma färg äro i en fortsättning vingskylarne, hvilka egentligen äro ljust askgråa med ockragulaktiga ändar samt ytterst i spetsen smalt kantade af ett mörkt streck, mer eller mindre synligt hos olika individer; på de bakersta vingskylarne synes mera af deras ljust askgråa färg, och spetsarna hafva en svagare ockragul anstrykning. Färgen på det öfverallt hvita underlifvet öfvergår småningom i den på sidorna och kräfvan; framryggen svartaktig med mer eller mindre markerade gulbrunaktiga kanter eller kantfläckar; skulderfjädrarne svartaktigt grågula, med svarta spolar, utåt småningom öfvergående i ljusgrågula kanter, de bakersta mörkare mer brunaktiga, men äfven ljust kantade; vingtäckarne svarta, kantade af ljusare grågult eller gulbrunt; innersta vingpennorna svartbruna, i utfanet mera kastanjebrunaktiga och smalt kantade af ljust; spegelpennorna blekare. Hand- och stjertpennorna mattsvarta, smalt kantade af ljust, isynnerhet de yttersta stjertpennorna med ljusa, bredare kanter; bakryggen, öfvergumpen och öfre stjerttäckarne svarta, de sistnämnda i utfanet grågulaktiga. *F. M.*

Den något mindre honan saknar de mörka fläckarne på sidorna af kräfvan och har i allmänhet mera bruna än grågula fjäderkanter, isynnerhet på vingtäckarne.

Att *alfogelhanen* redan under första hösten och vintern aflägger ungdrägten samt erhåller den *utbildade hanens drägt* är utom allt tvifvel; att denna första vinterdrägt icke är i alla afseenden så utbildad som hos de äldre finner man äfven, och osäkert synes det vara, huruvida den hinner blifva färdig, förrän mot våren anläggandet af den första sommardrägten vidtager. Utbytet af vinterdrägten emot sommardrägten måtte åtminstone hos de gamla foglarne begynna tidigt mot våren, då de redan i början af maj äro färdiga dermed. De äro likvisst ännu i början af mars i sin fulla vinterdrägt.

Unghanarnes första färgförändring försiggår ganska långsamt; ehuru de redan börja dermed i oktober eller början af november, hafva de ännu icke hunnit fullända den i slutet af februari. Jag eger nem-

ligen *) en den 12 november vid Kuopio skjuten *ung hane*, hvilken från hufvudet, halsen, yttre delen af skuldrorna (hvars nya fjädrar äro hvarken så långa eller spetsiga som hos gamla hanen), och större delen af kroppssidorna fällt större delen af ungdrägtens fjädrar; och en annan *ung hane* skjuten vid Stockholm i slutet af februari, som visserligen blifvit färdig med nästan hela skuldran och kroppssidorna (vingskylarne) öfverallt, men ännu saknar nästan allt det svarta som omgifver kräfvan och är mycket mörkfläckig på hufvudets öfre del, således i det hela icke mycket längre kommen än den i november skjutna. Hos denna senare äro skulderfjädrarne långa och spetsiga samt näbbens röda tvärband utbildadt, men ännu finnes intet tecken till långa stjertpennor. Den förra har svartaktig näbb, med ett smutsigt rödgråaktigt band, framom och äfven litet bakom näsborrarne och ljusa rödgråaktiga käkkanter. De unga *honornas* färgförändring försiggår inom en vida kortare tid.

Färgombytet såväl om hösten som våren sker betydligt senare hos de unga foglarne än hos gamla, men varierar mycket hos alla beträffande tiden. De om våren i öfvergång till sommardrägt stadde *unghanarne* hafva endast vidpass hälften så långa mellersta stjertpennor som de gamla. Med utgången af november och i december bära gamla hanarne vinterdrägt; sist blifva de långa stjertpennorna utväxta.

Dundrägt. (Omkr. 10—12 dagar gammal, skjuten i Qvickjock d. 11 aug. 1866). Öfversidan gråbrun, utan fläckar; undersidan gråhvit, ljusast under hakan och på kinden; kräfvan gråaktig. *Meves.*

I våra samlingar förvaras tvenne *hvitbrokiga* färgförändringar. Det ena exemplaret har hela hufvudet, halsen, vingtäckarne samt vingpennorna rent hvita (någon enda armpenna mörk); skuldrorna och öfre kroppsdelarne nästan såsom hos honan i vinterdrägt, men orenare och med några hvita fjädrar inströdda bland de andra. *F. M.* — Det andra är öfverallt hvitt med orent rostfärgad anstrykning isynnerhet på hjessan och kinderna; på ryggen, skuldrorna och öfvergumpen äro fjädrarne mörkare, nästan rostbruna inåt midten. *Z. M.*

Uti nästan alla arktiska delar af gamla och nya verlden häckar *allan* mer eller mindre talrikt vid fjellvattnen, för-

---

*) Skrefs omkring år 1858.

nämligast inom polcirkeln, ehuru den längs norska fjellryggen går nedåt ända till ungefär 60° n. br. Förutom kläckningstiden vistas den ständigt vid hafvet och öfvervintrar såväl längs hela norska kusten och rundtomkring Nordsjön, som vid Östersjöns kuster, så långt de ej helt och hållet tillfrysa; vesterut går den fåtaligt till holländska kusten och franska kanalen, men knappast dock längre bort; längs floderna komma enstaka yngre individer till mellersta och södra Europa, ända till Schweiz och Italien, men Svarta och Kaspiska hafven besöker fogeln nästan aldrig. I norra Amerika är arten lika utbredd som i Europa.

Lappmarkens fjelltrakter äro de enda delar af vårt land der allan regelbundet häckar, men till hela det öfriga landet kommer den sträcktiderna i ofantliga skaror utefter vestkusten, i mindre flockar till det inre af landet; under senhösten samt vintern vistas tallösa skaror också vid vår sydkust. — Såväl i närheten af ishafsfjordarne som längre in i lappmarken häckar den vid både större och mindre, högre och lägre liggande fjellvatten och uppehåller sig derefter i skaror på fjordarne, någon del t. o. m. öfver vintern *(Schrader)*. Enligt *Malm* skall den någongång finnas bosatt i Enare lappmark också utom de egentliga fjelltrakterna. På gränsfjellen emellan Enontekis och Finmarken kläcker den likaså årligen *(Sbg & Pn)*, måhända äfven längre ned i samma socken, ty i närheten af Karesuvanto fann *W. v. Wright* den år 1832 vara allmän om sommaren och färdig att värpa den 26 juni. *Middendorff* intygar, att den fanns ofantligt allmänt omkring lappska halfön *). — Nästan öfverallt annorstädes angifves allan förekomma flyttningstiderna,

---

*) Huru långt och på hvilka ställen den *häckar* är icke uppgifvet; föga nog gör den det enligt regeln ens inom hvita hafvet, utan först vid dess mynning; i det inre utan tvifvel vid fjellvattnen.

men icke lika talrikt på alla ställen. Den tyckes vara sällsynt i Pudasjärvi *(Brdr)*, förekommer under vårsträckningen vid Kajana *(Mgrn)*, vår och höst vid Kuopio, ehuru om hösten ej i flock *(J. v. W.)*. Deremot finnes den flyttningstiderna allmänt vid Uleåborg *(Br. Nyl.)* och i massa vid Wasa *(Bodén)*, — således utan tvifvel på flyttning till och från lappmarken längs vestkusten. Till Nyslottstrakten kommer den talrikt *(Lindforss)*, likaså är den flyttningstiderna allmän vid norra delen af Ladoga i Salmis härad *(Backm.)* och enl. *Tengström* vid Kexholm samt uppehåller sig i stora skaror på Wuoksen om våren, löfspricknings-tiden samt i början af Oktober*). Äfven genom Olonetz guvernementet flyttar den talrikt och skall stanna qvar öfver vintern vid öppna vikar af Onega samt närliggande vatten, isynnerhet i viken Svjätuch, som ej tillfryser *(Kessler)*. Redan *Meyer* (1815) säger, att den kommer till Petersburg i utomordentlig mängd. Det kan således ej lida något tvifvel derom, att dessa skaror flytta häröfver från Hvita hafvet samt lappska halfön äfvensom från norra Ryssland för att komma till finska viken, ty här finnas längs *hela* vår södra kust otaliga svärmar alfogel, talrikare än någon annan sjöfogel, såväl om senhösten och våren, som till större eller mindre antal också under vintern i den yttre skärgården, i fall långvarig blida inträffar eller vintern icke är kall.

Allt efter som vattnen tillfrysa flytta allorna undan och de återkomma så snart kusterna och de större fjärdarne blifva isfria. Arten visar sig sålunda i Åländska skärgården i mars och april, kommer i sistnämnda månad också till sydkusten, passerar största delen af sin väg genom vårt om-

---

*) Före Wuoksens fällning sågos årligen om hösten under laxens lektid stora svärmar på strömmen invid staden, der de hufvudsakligast förtärde laxrom *(Tngstr.)*.

råde under maj månad, i hvars slut den vanligen kommer till lappmarken.

Likvisst händer det någongång att enskilda exemplar af särskild anledning blifva förhindrade att om våren följa med de öfriga, och låta se sig här nere äfven sommartiden. *Aschan* iakttog i medlet af juni 1871 en sådan ensam hona uti ett träsk vid Löytymäki nära Jyrkkä bruk i nordöstra Iisalmi. *V. Falck* har ett år i slutet af juli skjutit ett par på en insjö i södra Finland; honans äggstock hade varit endast obetydligt utvecklad. Enligt *Arth. v. Nordmann* visade sig (i Helsingforstrakten?) i juli 1857 ett par, som han förmodar hafva häckat och *M. v. Wright* fällde den 25 aug. 1867 invid Helsingfors en om våren skadskjuten och derigenom efterblifven alfogelhane *). Den 16 juli 1865 skjöts vid Stenskär här i närheten en ung hane, som på underlifvet hade endast dun *(M. v. W.)* och måhända blifvit utkläckt här af något efterblifvet par. Enligt meddelande af mag. *M. Brenner* skall hans farfader, tullnären *B. Brenner*, i tiden hafva t. o. m. funnit ett bo någonstädes här i finska skärgården. Möjligheten af dylika fall kan ingalunda bestridas, men de måste likväl anses som undantag. Stud. *W. Snellman* har meddelat, att han ännu längre fram på sommaren, den 29 och 30 juli 1872, vid Örskär uti Kyrkslätt skärgård haft tillfälle att på nära håll iakttaga flockar af åtskilliga hundrade allor; det synes högst sannolikt, att dylika efterliggare endast föra ett kringstrykande lif härstädes, likasom fallet är med de högarktiska vadare, som stanna t. ex. vid Nordsjöns kuster, men icke komma sig till fortplantning.

*) Denna hade nya, ännu ej fullt utvuxna vingpennor, de långa stjertpennorna stucko fram, sommarfjädrarne på framrygg och skuldror voro mycket slitna, på framryggen funnos qvar flere mycket slitna hvita fjädrar och fogeln var temligen mager; allt utvisade således det abnorma i dess vistelse härstädes. *(M. v. W.)*.

E) *Underslägtet* **Polysticta** *Eyt.* (se sid. 424).

Fuligula Stelleri (PALL.). **Stellers and. Alförrädare.**

Artm. *Vingspegeln glänsande svartblå, fram- och baktill begränsad af hvitt; näbb och ben blyfärgade.*

Hane om våren: *på hufvud, hals och öfre kroppsdelar brokig af hvitt och mörkt violettblått; inunder rostgul; inre armpennorna stålblåa med hvita inkanter, starkt böjda.*

Hona: *fläckig af rostbrunt och svartbrunt; inunder svartbrun; inre armpennorna blott något nedåtböjda.*

Längd: 21—22 tum. — *Anas* Pall.; underslägtet *Polysticta* Eyton (1836; *Eniconetta* Gr. 1840).

Beskrifning. Näbben platt-trind, vid roten hög, jemnt och småningom aftagande i bredd, med tvärt afrundad spets och nageln otydligt afsatt, intagande hela spetsen. Från näbbspetsen till munvinkeln $1^{7}/_{8}$ tum, till spetsen af snibben mot ögat $1^{6}/_{8}$ t., till pannskelets spets $1^{4-5}/_{8}$ t., öfverkäkens största höjd $^{6}/_{8}$ t., tarsen $1^{3-4}/_{8}$ t., mellantån med klo $2^{1}/_{4}$ tum. Stjertpennorna 14.

Gammal hane i vårdrägt, skjuten den 16 maj 1856 vid Helsingfors. — Näbben ljust blygrå, mot spetsen något mörkare, med ljusare gulaktig nagel och ytterst smal öfverkäkskant; fötterna af samma färg, men med obetydlig dragning i gulaktigt och otydliga mörkare schatteringar på ledgångarne; simhuden och naglarne mattsvarta; ögonringen mörkbrun. — Hela hufvudet hvitt med stark atlasglans, mellan näbb och öga (nående ingendera) står en mörkt sjögrön, glänsande fläck; ögats närmaste omgifning svart, i nacken en tät, likasom afklippt, mörkt sjögrön, nedtill på sidorna svartblå, glänsande tofs. Strupen från underkäksroten svart, hvilket vanligen framtill förenar sig med det äfven svarta,

starkt blåviolett glänsande breda halsbandet, som något snedt uppåtgående, begränsar det hvita hufvudet och hvars nedre kanter gå snedt nedåt till halsens halfva bredd *), hvarifrån den svarta färgen intager hela bakhalsen och framryggen, öfverallt med stark blåviolett glans. Inunder halsbandet framtill är ett bredt hvitt band, men färgen derefter vackert rostgul på nedre delen af halsen, hela kräfvan och kroppssidorna, der den är mera rostgulröd, men längs den svarta bakhalsen ljusare; sidorna af kräfvan hvita, utmärkta af en liten, rund svart fläck; äfven vingskylarne äro uppåt vingen och bakut af något ljusare färg. Den rostgulröda färgen öfvergår småningom på buken i brunsvart och är baktill än mörkare, så att gumpens sidor äro svarta med blåviolett glans, likaså öfre stjerttäckarne och hela ryggen. De främre skulderfjädrarne rent hvita, de öfre mot ryggen spetsiga och på infanet kantade af svart, de i följande rad nedåt än spetsigare och i hela utfanet svarta, de i tredje raden långa, spetsiga, men hastigt tilltagande i bredd, hvita på det smala infanet och svarta på det yttre med spetsarne något uppåtböjda. Härigenom uppstår på skuldrorna (om fjädrarne ligga orubbade i sitt naturliga läge) breda svarta och smala hvita parallela band, snedt bakåtgående ända ned på de hvita vingtäckarne; spetsarne af några gå ned öfver spegeln, som är svart med ett bredt hvitt band baktill (det främre sam-

---

*) Här må anmärkas huru mycket färgteckningen hos en del brokiga foglar kan förändras genom okunnighet eller vårdslöshet hos den, som uppstoppat en sådan fogel. Beskrifningen öfver Stellersand-hanen i vinterdrägt uti *Skand. Fn.* måtte vara gjord efter en uppstoppad fogel, ty der heter det, efter att ögats svarta omgifning och den svarta strupen omnämnts: „hela det öfriga hufvudet samt halsen ned till midten atlashvita", hvilket ingalunda är fallet hos en lefvande eller ännu oflådd fogel, på hvilka det svarta breda halsbandets *nedre* gräns står på midten af halsen, eller snarare ännu deröfver. Lika litet utmärkes halsen nedtill af en svart eller hvit ring, då hela dess bakre hälft är svart.

manfaller med de hvita vingtäckarne); de öfre yttersta skulderfjädrarne och inre vingpennorna något nedåtböjda (icke spetsiga), på infanet hvita, på det yttre svarta med stark blåviolett glans på skuldrans alla svarta partier. Hand- och stjertpennorna svarta. *F. M.*

Den gamla hanens sommardrägt torde ännu vara obeskrifven. Men hurudan den än i öfrigt månde vara, bör den dock lätt vara igenkännelig på sina hvita vingtäckare. Måhända har dess hufvud och hals samma teckning, som utmärker nedanbeskrifna unghanar. Åtminstone hafva de fjolåriga eiderhanarnes hufvud och hals mycken likhet med den gamlas i sommardrägt.

Anm. Beskrifningarne af hanen och alla följande drägter äro gjorda efter alldeles friska, af mig afmålade foglar.

Gammal hona om våren (skjuten den 20 maj 1838 i Esbo skärgård). Ögonring, näbb och fötter såsom hos ofvanbeskrifne hane, blott att den gulaktiga käkkanten hos henne är något bredare. — Hufvud och hals rostgulbruna, ögat står (dock icke alltid) uti en hvitaktig, ofläckad omgifning; vid näbbroten en temligen ljus fläck, fint tecknad af mörkare färg, strupen ljus ofläckad, så äfven halsen framtill, men annars hela hufvudet isynnerhet ofvan samt halsen tätt och mörkt tvärfläckade, så att det hela ser temligen mörkt ut, särdeles straxt framom ögat, bakom på tinningen och derifrån nedåt snedt ofvan örontrakten. Nedtill på halsen äro tvärfläckarne svartare, längre och tydligare, samt blifva det alltmera ned på kräfvan och dess sidor, der fjädrarne hafva breda längdfläckar, som gå ända ut till fjäderkanten (dessa breda svarta fläckar äro innanför den synliga delen af fjädern delade itu af en rostgul fläck); nedåt på vingskylarne äro fläckarne mera tillspetsade, fjädrarne hafva der en mer eller mindre hel ljus ändkant, mörkna allt småningom längre

ned på buken och det bakre underlifvet; gumpens sidor svarta med rostgula fjäderkanter, på öfre och undre stjerttäckarne mindre synliga. Halsroten baktill och framryggen svarta med mera gulgråaktiga, ljusa, i fjäderspetsen smalare, nästan afbrutna kanter; hela den mörka ryggen har äfven rostgulaktiga fjäderkanter; skulderfjädrarne framtill svarta, nedåt mot vingen med nästan hvitgråa, derefter mera gulgråa och bakut mörkare grågulbruna kanter, der fjäderns mörka färg blir mera brunaktig. Vingtäckarne svarta, smalt kantade af grågult, de yttersta i ändan bredt hvita, hvarigenom ett band uppstår framför den svarta, starkt blåglänsande spegeln, som äfven baktill begränsas af ett bredt hvitt band. De minsta vingpennorna ofvanför spegeln på utfanet svarta med blå glans, på det inre mörkgråa, med en åt spetsen mörkare, inåt afsmalnande hvitgrå spolfläck, som på utfanet längs spolen är nästan hvit; hand- och stjertpennorna svarta, smalt kantade af ljusare, hos de senare blott de yttre. *F. M.*

Anm. En nordamerikansk gammal hona skjuten den 20 februari 1844 skiljes från vår ofvanbeskrifna genom något gröfre fläckteckning på hufvudet (kan vara tillfälligt), som är ljusare kring ögat, genom starkare roströdt på kräfvan, nästan askgråa vingtäckare, bredare hvita band såväl fram- som bakom spegeln, hvilken har lika stark blåviolett glans som hanens, inre vingpennorna i infanet hvitgråa, och den inåt afsmalnande spolfläcken än ljusare, m. fl. mindre olikheter.

Stellersanden är i likhet med knipan en af de dykänder, hos hvilken hanen emellan ungdrägten och första sommardrägten bär en öfvergångsdrägt (första vinterdrägten).

1. **Ungdrägt.** En i slutet af januari 1832 i Kyrkslätt skjuten *ung hane* hade följande utseende: näbben var ljust blygrå, äfvenså fötterna, med svart simhud samt mycket svagt mörkare schatterade tåleder; ögonringen brun. Hufvudet grågulbrunt, framtill och på hjessan mörkast, nedan

och bakom ögonen på ljusare grundfärg fint tvärfläckadt af svartbrunt; på öfriga delarne af hufvudet äro fläckarne otydliga, svalget svartbrunaktigt, ett bredt, baktill än bredare band af samma färg med blå glans omgifver halsen; (denna mörka färgteckning antyder således det glänsande svartblåa hos hanen i vinterdrägt). Nedre delen af halsen framtill rostgulbrun, otydligt tvärfläckad af mörkt, öfriga delen deraf äfvensom kräfvan mera rostgula eller gråbruna med svartbruna tvärband; på kräfvans sidor upptill mot skuldran synas hvita tvärfläckar, emedan fjädrarne der på hvit botten äro bandade af svartbruna med rostgult infattade tvärfläckar (en af fjädrarne der är alldeles hvit). Ryggen framtill och i öfrigt svartbrun med ljusare grågulbruna ändkanter; skulderfjädrarne svartaktiga med isynnerhet utåt ljusare, breda, småningom i det mörka öfvergående ändkanter. Innersta vingpennorna äfven svartaktiga med ljusare, brunaktiga spetsar; spegelpennorna svartbruna med rent hvita, smala spetskanter och blåglänsande; de dem närmaste eller de yttersta vingtäckarne hafva en hvit spetsfläck, hvarigenom ett, ehuru mindre regelbundet, hvitt band uppstår äfven framför spegeln; vingtäckarne mörkt gråbruna med ljusare kanter, ljusast på de mindre af dem; öfre och undre stjerttäckarne svartbruna; bland de öfre nyare finnas några gamla bleka med än blekare ändkanter. Hand- och stjertpennorna svartaktiga med smala ljusare kanter; vingskylarne mörkt grågulbruna, med svartaktiga och ljusare gulbruna tvärband och fläckar, några bland de bakersta af dem i öfre fanet hvitgrågulaktiga, andra med blott spetsfläckar af denna färg; underlifvet är mörkare och otydligt fläckigt.

En annan skjuten på samma gång som den ofvanbeskrifna*)

*) Dessa voro de första friska exemplar af denna fogel jag sett. (*M. v. W:s* daganteckningar).

hade mindre markerad färgteckning, särdeles det mörka på svalget och halsbandet.

2. *Ung hona* skjuten i december 1850 vid Esbo Löfö. Ögonringen, näbben och benen såsom hos föregående. Hufvudet ända ned på halsen temligen mörkt grågulbrunt, svagt och oregelbundet tvärfläckadt af mörkare färg, omkr. ögonen (men icke alltid) och derifrån bakut ett något ljusare band, hvarigenom fläckarne der synas tydligare; den hvita halsen är nedåt mörkare och nästan fläckig på längden, men äfven der otydligt. Nedre delen af halsen, hela kräfvan och bröstet tvärbandade och fläckiga af svartbrunt på rostgul botten; hela underlifvet nästan enfärgadt svartgulbrunaktigt; ett bredt band inunder emellan gumpens sidor har gamla, något urblekta fjädrar, men bland dem nya, enfärgadt mörka; de flesta undre stjerttäckarne nya, svartaktiga, af de öfre äro de nya ännu svartare, de gamla blekare med ljusa ändkanter. Hela ryggen, äfven den främsta delen (framryggen), svart eller svartbrun med ljusare rostgulaktiga ändkanter och stark glans öfverallt; skulderfjädrarne svartbruna, glänsande, med något ljusare rostbrunaktiga, i det mörka småningom öfvergående ändkanter. Innersta vingpennorna af samma färg, men i infanet ljusgråaktiga, på det yttre med blå glans; spegeln äfven svartbrun med ett rent hvitt band såväl framsom baktill; vingtäckarne svarta med mörkt grågula kanter; vingskylarne mörkt grågulbruna, utåt ändarne ännu mörkare och der med ljusare rostgula fläckar, sålunda att den mörka färgen intager midten af fjäderspetsen och afbryter den ljusa ändkanten. De svartbruna stjertpennorna med hela, afrundade spetsar. Hela drägten synes ny och frisk. *F. M.*

Att ofvanbeskrifna icke är dennas första drägt tyckes man med säkerhet kunna antaga deraf, att mångenstädes vida äldre, betydligt urblekta fjädrar finnas bland de nya;

men dessutom finnes fram på kräfvan och bland de bakersta vingskylarne ännu mer eller mindre outbildade fjädrar emellan de andra.

En annan den 6 januari 1858 vid Porkkala skjuten *hona* är af samma mörka färgteckning, men har ännu svartare stjerttäckare med något blå glans och hela bakre delen af underlifvet med ny drägt, nästan svart och med glans; dess stjertpennor äro i spetsen mera afrundade. Totalfärgen är hos hvardera så mörk, att de på litet afstånd se svartaktiga ut. *F. M.* — Om våren skjutna *gamla honor* (hvarom mera ofvan) hafva en helt annan färgteckning på nedre delen af halsen och kräfvan, utom att de i allmänhet hafva en betydligt ljusare rostgul grundfärg.

Anm. De nu beskrifna två honorna måtte vara foglar i andra året. Jag har afmålat en omkring medlet af maj skjuten *hona*, som är i samma drägt, blott något ljusare, isynnerhet på hufvudet, men utan ljust vid näbbroten och kring ögonen, såsom gamla honor hafva det. Äfven honorna bära således sin ungdrägt under hela det första året.

3. **Ungfoglar om våren.** *Hane* skjuten den 21 maj 1852 vid Porkkala. Hufvudet ända nedåt halsen grågulbrunaktigt, ofvanpå och ned på bakhalsen mörkast, vid näbbroten samt kring ögonen ljusast nästan hvitgrått, (isynnerhet på sidorna af hufvudet får färgen ett ljusgrått skimmer, derigenom att fjädrarne hafva ytterst smala, hvitgråa bräm); på strupen och i nacken, der en antydning af nacktofsen finnes, svartaktigt, med stark sidenglans på hela hufvudet, hvilket synes svagt och smått tvärfläckadt; midten af halsen omgifves af ett svartaktigt band; nedre delen af halsen framtill hvitgul med mörka, glesa brunaktiga tvärband. Småningom blir grundfärgen nedåt bröstet mera gulbrun och tvärbanden tätare, isynnerhet på sidorna af kräfvan, der ljusa tvärband synas på mörk botten och några fjädrar hafva mer eller mindre

hvit bottenfärg, så att hvita och mörka tvärfläckar der uppstå. Vingskylarne grågulbruna med mera sammansmältande rostbruna kanter och fläckar innanför den mörkare fjäderändan; några af de bakre i öfre fanet hvitgråa; underlifvet otydligare tvärfläckadt af svartbrunt och rostbrunt, bakut, på gumpens sidor, liksom undre stjerttäckarne, nästan svartbrunt; de öfre nya, svartaktiga med grönblåaktig glans. Framryggen och de främre skulderfjädrarne svartbruna med smala utslitna, hvitgråa ändkanter, öfriga skulderfjädrarne svartaktiga med breda grågulbruna ändkanter; innersta vingpennorna af samma färg, men med urblekta ljusa spetsar; spegelpennorna ljusare, i spetsen smalt kantade af hvitt och utan glans. Framom spegeln ett bredare hvitt band; öfriga vingtäckarne mörkt gråbruna med ljusare ändkanter. Handpennorna svartbruna med bleka, smala kanter, de nyare stjertpennorna likaså men icke så ljust kantade; bakryggen gråbrunaktig med smala ljusare fjäderkanter. *F. M.*

4. *Hona* (skjuten på samma gång som föregående). — Hufvudet ofvan mera ljusfläckigt, baktill och nedåt mera gulbrunt, strupen rostgulbrun, halsen ljusare och grågul, nedre delen deraf jemte kräfvan starkt fläckiga af böjda svartbruna tvärband, mera liknande gamla honans. Hela underlifvet ljust eller urblekt, ty fjädrarne der äro gamla; på de undre förenämnde kroppsdelarne äro de nyare, och alldeles nya stå på halsroten och framryggen emellan de gamla; vingskylarne hafva endast ljusa ändkanter; i öfrigt lik sistbeskrifne hane. *F. M.*

5. En *ung hane* (skjuten den 26 maj 1841 i Esbo, Löfö) är i öfvergångsdrägt och af följande utseende. Den redan mera märkbara nacktofsen nedtill svartaktig, upptill med inblandade ljusgröna fjädrar och framtill med hvita. Derifrån snedt nedåt den svartfläckiga strupen begränsas det gråbruna

hufvudet af hvitt, som utbreder sig öfver bakdelen af hufvudet till nacken, hvilken jemte öfriga delen af halsen från dess rot snedt uppåt är mörk, med inströdda ännu mörkare fjädrar. Det sålunda utmärkta halsbandet begränsas upptill af hvita fjädrar, hvilken rand dock icke är sammanhängande, utan blott antydd. Alla nyare fjädrar med atlasglans; nedre delen af halsen framtill och ned på kräfvan på hvitgulaktig botten glest och smalt tvärbandad af mörkt; småningom blir grundfärgen nedåt mera ockragul och redan på bröstet roströd, likaså tilltaga tvärbanden i styrka och antal, men hafva upptill på sidorna af kräfvan hvitt botten, så att der synas tvärband och fläckar af hvitt och svartbrunt; vingskylarne rostbruna med svartbruna tvärband, underlifvet dylikt, men något dunklare, öfverallt med inströdda mer eller mindre utbildade fjädrar för den gamle hanens vinterdrägt; på skuldrorna äfven några hvita fjädrar jemte andra mer eller mindre fläckade af hvitt, bland de bakre finnas flera längre och spetsigare fjädrar, i utfanet svarta med blå glans, i det inre och i spetsarne hvitgråa; på gumpens sidor ett band af nya svarta fjädrar med blå glans. Annars lik den under n:o 3 beskrifna. *Z. M.*

Den på samma gång skjutna *unga honan* bär en temligen urblekt drägt, men har på hela underlifvet (redan på halsen framtill) och framryggen utskjutande nya fjädrar, ännu gömda mellan de gamla. Ögonring, näbb och fötter, som de förut beskrifna. *Z. M.*

De olika könen hos ungfoglarne skiljas lätt genom *hanens* mörka strupe och halsband; från *gamla honan* genom denna senares af breda hvita band infattade, blåglänsande vingspegel, och de i yttre fanet blåglänsande, i det inre hvitgråa innersta vingpennorna, m. m.

Dundrägten är oss icke bekant.

Liksom prakteidern häckar också denna utmärkt vackra fogel vid Sibiriens nordligaste kuster; i Taimyrlandet är den temligen allmän, men ännu har man ej utredt, huruvida den häckar så långt vesterut som på Novaja Semlja. — Till vintern kommer den regelbundet till Finmarkens kuster, ytterst sällan något exemplar till England och Frankrike; från norra Rysslands kuster kommer den fåtaligt till finska viken och norra Östersjön, någon gång ända till dess södra del. I kontinentens inre visar sig arten knappt någonsin, men flyttar deremot i mängd längs hafskusten till Kamtschatka, Kurilerna och kusterna af n. v. Amerika.

Föga nog torde Stellers-anden häcka vid våra ishafskuster, ehuru man så velat påstå, men väl visar den sig både der och vid sydkusten under den kalla årstiden. — *Schrader* redogör omständligt för artens förekomst vid nordkusten. Den kommer årligen flockvis österifrån i slutet af augusti och de första dagarne af september, vanligen till först yngre foglar. Här uppehålla de sig isynnerhet i Warangerfjorden ända till medlet af maj, hvarefter de småningom försvinna, ehuru någon ännu är synlig i slutet af juni. *Malm* fann den äfven här sommartiden och *Sommerfelt* intygar likaså, att den finnes talrikast åt Wardö till, men tror ej att den häckar uti Finmarken eller ryska lappmarken, annat än möjligtvis af någon tillfällighet. *Middendorff* förmodar, att den gjorde det vid kusten af lappska halfön, emedan han under de sista dagarne af juni månad 1840 vid Sossnevetz anträffade begge könen, ehuru skilda för sig*); huruvida denna förmodan eger skäl för sig är hittills icke utredt. — Såsom redan nämndes förekommer också denna arktiska art

*) Enligt *v. Baer* eger ryska Vet. Akad. museum flere exx. skjutna vid Archangel (*Middendorffs* lappska resa p. 213).

under migrationstiderna vid finska vikens kuster, der nästan årligen något par ertappas *(M. v. Wright)* vanligen under senare hälften af maj månad och midvintern *). Förutom att fogeln enl. *v. Baer* skall vara skjuten vid Petersburg har den erhållits de flesta gånger i vestra nyländska skärgården (Helsingfors, Esbo, Kyrkslätt, Porkkala, Hangö) äfvensom i åländska skärgården *(M. v. W.)*. — Till det inre af vårt land har den deremot ytterst sällan förvillat sig; huruvida *Grape* verkeligen på grund af något erhållet exemplar upptager arten bland Enontekis foglar (K. V. A. Hdl. 1804) känna vi ej; men väl skall enligt meddelande af hr *Lindforss* en hona hafva blifvit skjuten den 7 maj 1862 vid Kyrönniemi udde nära Nyslott, således vilsekommen inåt mellersta delen af vårt land, i st. f. åt Hvita hafvet till.

Anm. I strid med *Sommerfelts* citerade påstående, att arten *icke* skulle häcka vid vår ishafskust uppgifver *Nordvi* (Journ. f. Orn. 1871, s. 208—9) sig hafva erhållit ett ägg, taget i juni år 1859 på Heenöarne, straxt öster om Jakobselv, gränsfloden mellan Norge och Ryssland, samt sommaren 1871 tre st. funna vid Petschinka (jfr Journ. f. Orn. 1871, p. 107). Herr Konservator *W. Meves*, som varit i tillfälle att granska ett af dem, har likväl ansett detsamma höra till *Fulig. glacialis*. På samma sätt hafva flere andra arters ägg tagits för dennas, hvarföre *Sommerfelts* åsigt väl torde vara den riktiga.

I södra delarne af landet har fogeln tillvaratagits eller (merendels af *M. v. Wright*) antecknats följande dagar:

1832 jan. slut, Kyrkslätt yttre skärg. (2 ungfoglar).
1836 2 hanar köpta i H:fors d. 18 maj från en Kökarbåt, (skjutna ur en svärm allor).
1838 maj 20—23, 2 par skj. i H:fors och Esbo skärg. *F. M.*
1839 „ 19 H:fors skärg. (ur ett sällskap af 3 honor).
1841 „ 26 Esbo Löfö. *Z. M.*
1846 apr. 30 Ekenäs skärg. *(Ekebom)*.

---

*) Härvid tillägger *M. v. Wright:* „men hvarifrån och hvilka vägar de komma eller gå bort är tillsvidare okändt åtminstone hos oss". (manuskript).

1850 dec. Esbo Löfö, hona. *F. M.*
1852 maj 21 Porkkala, ett par. *F. M.*
1856 „ 16 H:fors skärg. *F. M.*
1858 jan. 6 Porkkala, hona. *F. M.*
1862 maj 7 Nyslott *(Lindforss).*
1871 våren, en hane sedd i Kökar.

Middendorff säger, att de flodtiden utan att sky bränningarne summo tätt vid den klippiga stranden och *Schrader* berättar hurusom foglarne vid ishafskusten under ebbtiden sökte sin näring (blötdjur) dykande invid stränderna eller genomletade tången på de blottade ställena. De voro mycket skygga och flögo i täta flockar, ibland uppgående till 60 stycken. De öfvergifva icke fjorden utan flytta längs kusterna flygande på sin höjd öfver de vid ebbtiden blottade landremsorna. Så mycket egendomligare är det derföre, att fogeln det oaktadt, såsom det synes årligen, till ringa antal flyttar öfver ett så bredt landbälte som från Hvita hafvet till finska vikens botten.

F) *Underslägtet* **Fuligula** *Bp. s. str.* (se sid. 424).

17. **Fuligula cristata** Steph. **Vigg. Jouhisotka.**

Artm. *Vingspegeln hvit med mörk infattning, näbben mot spetsen något bredare, vattringen på ryggsidan ytterst fin.*

Hane: *svart med violett skiftande hufvud; skuldrorna mycket fint vattrade, underlifvet och vingskylarne hvita; nacken med en nedhängande tofs af långa fjädrar.*

Hona *och* **ungar:** *mörkbruna, ofvan knappast vattrade; omkring näbben hvita till obetydlig utsträckning; underlifvet mer eller mindre hvitt med mörka stjerttäckare.*

Längd: 16—17 tum. — *Anas fuligula* Linn.

Benämningar. Svenska: Vigg; viggand (Åland, *Sievers*), tofsand (Pörtö i Borgå skärgård enl. hr *A. Hintze*); mar-

vigge (*Sadel.*). Finska: pieni sortti (Muonio), vartti (Kuusamo) och narsku (Pudasj., *Brdr*), meritelkkä (Kiuruvesi, *Aschan*), värrä, vikiö (*Sadelin*); vesitetri, narski, narsku, jouhisotka (*Mbg*).

Beskrifning. Näbben, $1^7/_8$—2 tum lång till munvinkeln, tarsen $1^{1}\text{-}^{2}/_{8}$ t., mellantån med klo $2^{2}\text{-}^{4}/_{8}$ t.

Gammal hane om våren. Näbben mycket ljusblå, med svart spets och nagel; ögonringen klart gul, benen gulaktigt blyfärgade med svart simhud. — Hufvudet*), halsen och kräfvan svarta med grön och violett glans på de förstnämnda delarne och den från hjessan nedhängande långa fjädertofsen; rygg och skuldror svarta med grön glans, ytterst fint vattrade af ljusbrunt och brungråaktigt. Vingarne, stjerten och kroppens hela bakdel svarta med grön glans på de inre vingpennorna; spegelns pennor hvita, med breda svarta, gröntglänsande spetsar och kanter på utfanet. Underlifvet baktill fläckigt och vattradt af mörkt, i öfrigt jemte sidorna af kroppen, från den skarpt begränsade kräfvan, rent hvita (hvarigenom fogeln på litet afstånd synes svart med kroppens nedre mellersta del hvit). På de öfre och bakre vingskylarne synas stundom större eller mindre spår efter den fina brungråa vattring, hvilken de såsom nya (om hösten) hafva. Stjertpennorna 14. *F. M.* och *orig. målning.*

Gammal hane i ren sommardrägt, skjuten den 18 aug. 1848 vid Kuopio af *J. v. Wright.* Näbben ofvan och på sidorna mörk, innanför den svarta spetsen, längs kanten och vid roten ljusare gråblå eller såsom hos gamla honan om sommaren. Fötterna blygråa med dragning i gulaktigt, utvändigt och på lederna svartaktiga, med svart simhud, eller såsom om våren. Iris klart ljusgul. — Hufvudet och öfre

---

*) Ett par hanar hafva uti innersta hakvinkeln en rent hvit fläck.

delen af halsen svarta med brunaktig sammetsglans och en helt kort nacktofs; den smala delen af halsen matt svart-brunaktig, i öfrigt likasom kräfvan svart, med dragning i brunaktigt och smala gråaktiga fjäderkanter, hvilka på midten af kräfvan blifva hvita, breda och hafva sidenglans, på kräfvans sidor äro kanterna bredare, brunaktiga och fint pudrade af hvitgrått. Halsroten, framryggen och skuldrorna på svart botten fint pudrade eller vattrade af hvitgrått, med metallglans isynnerhet på de bakre skulderfjädrarne. Sålunda äro framryggen och skuldrorna nu lika tecknade som uti vårdrägten, hvilket äfven är förhållandet med vingarne, förutom att de innersta vingpennorna i sommardrägten hafva afrundade spetsar. Bakrygg, öfvergump, öfre stjerttäckare och stjertpennorna såsom om våren, de undre hvitgråa, fläckiga och spräckliga af svartaktigt. Gumpens sidor svartaktiga, med hvitaktiga pudrade fjäderkanter, hvilket allt småningom öfvergår i det gråfläckiga bakre underlifvet. Midten af bröstet och buken rent hvita med sidenglans, de gråbruna vingskylarne fint vattrade af hvitgrått på hela den synliga delen af hvarje fjäder, de bakersta glesare och blott i spetsarne. *F. M.*

Anm. Bland vingskylarne framsticka några nya, nästan utvuxna fjädrar för vinterdrägten, hvilka äro vackert fint vattrade af ljust gråbrunt, hvaraf ofta ännu om våren synas spår.

En annan den 23 juni 1848 äfven af *J. v. Wright* vid Kuopio skjuten gammal hane har ännu hufvudet med dess långa nacktofs nästan oförändradt och flere gamla än nya fjädrar på skuldrorna; fjädrarne på nedre delen af halsen och bröstet samt vingskylarne tillhöra sommardrägten; dess näbb var ännu mindre mörk än den nyss beskrifnes. *F. M.* Häraf synes, att det blott är under juli som de bära en ren sommardrägt. De äro under hela tiden ytterst försigtiga och

svåra att erhålla, hvarföre också de båda här beskrifna först efter långvarig ansträngning och blott med ett groft lodgevär kunde skjutas på mycket långa håll. De tillbringa mesta tiden midt ute på öppna och grunda fjärdar, der de kunna dyka efter sin föda.

En tredje den 1 juli skjuten gammal hane har blott en del vingskylare af sommardrägten, men bär i öfrigt sin vårdrägt. Den ljusblåa näbben var mellan näsborrarne och vid roten svartaktig.

Gammal hona. Näbben såsom hos hanen, men mer eller mindre mörkfläckig på den dunklare blåa bottenfärgen, isynnerhet om sommaren (om vintern åtminstone stundom ofläckad). Iris gul; benen såsom hos hanen. — Mörkbrun med kopparglans; fjädrarne på de öfre kroppsdelarne, kräfvan och sidorna svartbruna med mörkt, antingen rostgula eller mer gråbruna fjäderkanter, stundom fint pudrade i spetsarne; underlifvet hvitt eller fläckigt af mörkt på silfvergrå botten, bakre delen isynnerhet mer eller mindre mörkt fläckig och spräcklig; på vingskylarne äro kanterna bredast och mest rostbruna. Den bruna nacktofsen kort, stundom knappt märkbar, stundom temligen lång. Vingarne och stjerten såsom hos hanen. — Stundom har honan ett nästan ofläckadt hvitgult band kring näbbroten och är rent hvit på underlifvet, men vanligen har hon blott mer eller mindre talrika sådana fjädrar. I det förra fallet liknar hon då ganska mycket honan till berganden, men skiljes genom sin nacktofs och frånvaron af vattring på skuldror och kroppssidor m. m. *F. M.* och *orig. målningar.*

Gamla honan skiljes från nedan beskrifna ungfoglar genom sin mycket starkare bruna hufvudfärg och tydliga, breda, ljusare, fjäderkanter, isynnerhet på vingskylarne, samt

sitt mörkfläckade underlif och de i spetsarne hela stjertpennorna.

Ungdrägt. *Hane,* skjuten den 7 okt. 1838 nära Heinola. Näbben blåaktig, något fläckig och med svart spets; iris ljust gulbrun. Benen mörkt blygråa med gulaktig anstrykning på de ljusa ställena, nemligen insidan af tarserna samt tårna ofvan och på sidorna, men alla ledgångar mörka. (Samma färgfördelning finnes hos nästan alla dykänder och hos änder i allmänhet). — Hufvud och hals temligen mörkt bruna, vid näbbrotens sidor och på hakan är färgen ljust grågulaktig (hos andra hvitaktig); nacktofsen af vidpass en tums längd, nedre delen af halsen och sidorna af kräfvan mera svartbruna, med isynnerhet framtill hvitgråaktiga fjäderkanter, som nedåt bröstet blifva bredare. Vingskylarne grågulbruna, fjädrarne inåt roten mera gråaktiga, spolarne ofta något mörkare; framrygg och skuldror svartbruna, fint pudrade eller vattrade af hvitgrått. Innersta vingpennorna mycket långa, mot spetsen smala, de öfver spegeln med stark grön metallglans, vingtäckarne svartgråa utan pudring; alla vingpennorna såsom hos de gamla. Hela bakryggen, öfvergumpen, stjertpennorna och öfre stjerttäckarne svartbruna, de undre hvitgråa, mörkt fläckiga, gumpens sidor svartbruna, med nedåt småningom allt bredare hvitaktiga fjäderkanter, så att bakdelen af underlifvet är småfläckigt af hvitgrått och brunaktigt; hela buken och midten af bröstet hvita med atlasglans; denna hvita färg öfvergår upptill småningom i den mörka. *F. M.*

En *yngre*, ännu icke flygfärdig unge (ehuru skjuten först den 14 sept. 1851, i Wichtis af *E. J. Bonsdorff*) är i allmänhet något ljusare, men saknar ännu nacktofs och har knappt ljusare näbbrot eller haka; framryggen och skuldrorna

äro svartbruna med ljusare fjäderkanter, men utan pudring *); i öfrigt lik föregående. Denna torde varit en hona. *F. M.*

Anm. Från ungfoglar af följande art torde viggens kunna skiljas blott genom mindre hvitt vid näbbroten, samt derigenom, att bergandungarne hafva gröfre och mera hvit, oregelbunden vattring på framrygg och skuldror äfvensom sakna nacktofs. Också viggungarne hafva stundom mera hvitgult vid näbbroten, men icke så rent som hos följande art.

Dundrägt. Hufvudet ofvan, nacken, halsen och alla öfre kroppsdelar mörkt olivbruna, de undre olivgrönaktigt mer eller mindre ljust grågula; äfvenså hufvudets sidor nedanom ögat; en liten fläck vid näbbroten, hakan och strupen ljusast, men trakten mellan näbb och öga samt en otydlig fläck på örontrakten och ett från ögat bakåt gående band mörkare, ett ofvanför sistnämnda öfver ögonen till näbbroten gående band åter något ljusare. Alla dessa färgteckningar sammansmälta med hvarandra så att några skarpa gränser ej synas. Iris ljust gröngul; den breda, plattade näbben med vinkligt framskjutande panna, till färgen olivgrönaktig, likaså fötterna, hvilka utvändigt liksom simhuden och tålederna äro mörkare. Man kan säga att hela fogeln är olivgrönaktig, ofvan mörkare, inunder ljusare; färgen är betydligt olika stark hos olika individer. *F. M.*

Uti norra Europa och Asien **) häckar *vigganden* inom ett bälte, som norrut begränsas af barrskogens gräns och söderut sträcker sig något nedom polcirkeln i Norge, mellersta delarne af Sverige, Finland, någon del af Östersjöprovinserna, t. o. m. i tillstötande delar af Preussen, vidare i nordliga Ryssland och Sibirien ända bortåt Ochotska hafvet.

---

*) Detsamma är fallet med skuldrorna på en ännu yngre, halft dunklädd unge, skjuten den 4 sept. 1845 i Wichtis.

**) Den i Nord Amerika utbredda formen *F. collaris* Don. är något afvikande.

Under den kalla årstiden sprider den sig till alla delar af Europa, går regelbundet och talrikt också genom kontinentens inre för att öfvervintra uti alla Medelhafsländerna, Algier, vid Svarta och Kaspiska hafven, i Egypten, Abyssinien, Indien, China och Japan.

Vigganden förekommer kläckande uti största delen af vårt område, mest dock i de nordliga och mellersta delarne; i sydliga delen af landet finnes den sparsammare, oftare dock i kusttrakterna*); deremot saknas arten alldeles i landets mest nordliga, skoglösa delar. Den synes tillhöra barrskogsregionen och kläcker icke mer uti Utsjoki (*Fellm.*), knappast heller vid Warangerfjorden eller längs lappska halföns skoglösa kuster, ehuru den möjligen flyttningstiderna visar sig här; (*Middendorff* förbigår arten utan att ens nämna den). Deremot skall den kläcka redan vid Anarjoki (Enarejoki), en af källorna till Tana elf**), enligt *Sommerfelt* och *Nordvi.* Uti Enare socken finnes den också sällsyntare vid 69° n. br. (*Schrader*, *Fellm.*), men talrikt i södra delen (*Malm*), der barrskogen råder. Samma fördelning eger rum i Muonio lappmark, der viggen i Enontekis också går upp till tallens gräns vid Maunu (68° 35′, *Sbg* & *Pn*) och *W. v. Wright* år 1832 fann dess bo vid Karesuvanto. Enligt *Wolley* synes den i Lappmarken (Muonio) förnämligast hålla sig till bebodda ställen vid mindre vattensamlingar. Äfven ostligare förekommer den vid Kantalaks (*Shlbg* och *Mlmbg*) i lappska halföns sydvestra del, der barrskog trifves***). *M. v. Wright*

*) *Meves* har funnit den kläckande ännu på Gotland.

**) Härifrån kommer den ibland om hösten till Warangerfjorden; dess förekomst derstädes kan likväl ej vara något skäl för antagandet (*Collett*, Norges fugle), att arten skulle hafva kläckt vid Sydvaranger.

***) *Meves* säger den vara icke sällsynt vid Archangel.

fann arten här och der under hela sin resa år 1856 ända till Tengeliö; *Brander* uppgıfver, att den kläcker allmänt i Pudasjärvi och Kuusamo; i Uleåborgstrakten är den äfven allmän och kläcker på Karlö *(Br. Nyl.)*, äfvensom enligt *Alcenius* vid träsk uti sydliga Österbotten. Uti norra Savolaks kläcker den enligt *J. v. Wright* t. o. m. talrikt vid vissa träsk och i öfrigt förekommer den kanske oftast vid dyiga, inom ängar befintliga småträsk t. ex. Pohjolampi vid Jännevirta, Riistavesi sjö m. fl. *(Aschan)*. Från Olonetz'ska guvernementet anföres arten af *Kessler*; enligt *Backman* är den allmän i trakterna norr om Ladoga, *), vid Kexholm finnes den mindre talrikt, men dock häckande i de flesta skogsträsk *(Tngstr.)*. Måhända häckar den i Nyslottstrakten, åtminstone är den flyttningstiderna allmän (*Lindforss*). Uti trakten af S:t Michel angifver kapten *Pfaler*, att den förekommer häckande; ingeniören *Knorring* fann den uti en liten insjö (Ilmarijärvi) i Yläjärvi kapell nära Näsijärvi. Uti Kankaanpää har hr *Sandberg* funnit arten icke vara allmän, men likväl hafva häckat åtminstone år 1863. Mag. *Grönfeldt* är osäker om den häckar vid Björneborg, men i närheten af Åbo har den gjort det vid en insjö på Samplaks rusthåll i Nagu (*E. J. Bonsd.*). I Nyländska kusttrakterna häckar den i skärgården vid saltsjön, vid Kardrag gård i Borgå skärgård samt långt ute vid hafsbandet utanför Tunnholmen nära Pellinge båk, äfvensom vid insjöar, såsom Stensundsträsk i Pernå, Träskbyträsk i Sibbo m. fl. (*Aschan*); i Esbo är den erhållen af *Ekebom* och längre inåt landet häckar den vid träsken, såsom i Wichtis (*M. v. W.*). *Bergstrand* anför arten från Åland, der äfven stud. *Sievers* år 1872 om sommaren fann den kläcka allmänt uppe på de kala klip-

*) Den finnes äfven vid södra kusten af Ladoga *(Meves)* och Onega *(Lilljeb., Blasius)*.

porna omkring Klåfskär, oftast vid en några alnar stor sötvattenspöl, någon gång äfven på en klippa utan sött vatten *).

I slutet af april eller början af maj anländer viggen till vårt land. Hon träffas då uti de öppningar, som finnas vid åmynningar, träsk och strömaktiga sund mellan holmarna i större och mindre vattendrag, der hon dykande hemtar sina födoämnen från sjöbottnen. „Hon tillbringar sommaren och kläcker vid sådana mindre träsk med flacka stränder, som hafva grundt vatten och muddrig gyttjebotten och hvilkas vattenspegel är öfverväxt med gräs- och bladväxter. Om hösten i september träffar man stundom en eller annan viggfamilj uti någon vassbevuxen vik af ett större vattendrag äfven på aflägsnare ställen från de orter der hon kläcker. Hon uppehåller sig icke inne i sjelfva vassen, utan oftast tätt utom dess gräns, på öppna vattnet; endast skrämd och förföljd söker hon gömma sig deri. I slutet af sept. eller början af oktober sker viggens bortflyttning från dessa trakter“ (*J. v. Wright*, Kuopio traktens fogelfauna).

„Äggen läggas ganska sent, i skärgården ändock något tidigare (t. ex. 1863 den 7 juni, 6 ägg lagda), men uppåt landet inemot midsommaren (t. ex. 1870 med 8 ägg den 23 juni), hvarföre vid sjöfogelskyttet i medlet af juli viggen ännu träffas med helt små nyskläckta ungar **). Hanarne lefva under sommaren i flockar såväl i insjöar som lugnvatten i skärgårdsfjärdarne och torde till stor del lifnära sig af fisk, alldenstund man om aftnarne ser dem infinna sig i sådana små lugnvatten, der rikligt med fiskyngel förekommer“. (*Aschans* meddelanden).

---

*) I ett bo fann *Sievers* engång 16 friska ägg.

**) Ofvanbeskrifna helt små dunungar i *F. M.* äro också tagna den 17 juli 1848 vid Kuopio.

18. Fuligula marila (Linn.). Bergand, hvitbuk. Tunturi sotka.

Artm. *Vingspegeln hvit med mörk infattning, näbben mot spetsen mycket bredare och vattringen på öfre kroppsdelarne gröfre än hos de andra arterna af underslägtet.*

Hane: *svart med grönt och violett skiftande hufvud, skuldrorna groft vattrade med hvitt och svart, buken och kroppssidorna hvita; nacken utan tofs.*

Hona och ungar: *mörkbruna, ofvan vattrade med hvitt; omkring näbben ett mer eller mindre rent och bredt, hvitt band; underlifvet mer eller mindre hvitt med mörka stjerttäckare.*

Längd: $20\frac{1}{2}$—21 tum, vingbr. 33 t. — *Anas* Linné.

Finska namn. Iso sortti (Muonio); karitelkkä *(Nyldr)*; tunturisotka *(Mbg)*.

Beskrifning. Näbben temligen lång, utåt något bredare; från spetsen till munvinkeln 2^{1}-$^{2}/_{8}$ tum, tarsen 1^{2}-$^{3}/_{8}$ tum, mellantån med klo 2^{5}-$^{6}/_{8}$ tum.

Gammal hane i vinterdrägt (d. 14 maj). Näbben ljusblå med svart nagel; ögonringen skönt gul; benen ljusgråa med svartaktig simhud *(Nilss.)*. — Hufvudet och öfre delen af halsen med yfvig fjäderbeklädnad, svart med grön glans, framtill på ansigtet öfvergående uti violett skiftning; halsens nedre del samt hela kräfvan och frambröstet äfvensom halsroten mot ryggen svarta, med dragning åt brunt. På öfre delen af kroppen är den svarta färgen ej så tvärt begränsad, utan öfvergår genom fin vattring hastigt uti ryggens färgteckning, som är hvit med vattring af i zick zack gående, afbrutna svarta streck tvärs öfver hvarje fjäder, glesast på skuldrorna, tätare på ryggen och ännu tätare på de baker-

sta fjäderspetsarne samt inre vingpennorna. Vingtäckarne mörkbruna med fin hvit vattring på de mindre, föga synlig på de större. Handpennorna svartbruna, inåt ljusare; spegelpennorna hvita med mörka spetsar och fina kanter på utfanet; de öfver spegeln liggande pennorna på utfanet mörkbruna med grön skiftning och ytterst en smal svart rand, på infanet enfärgadt bruna, de sista med svag hvit vattring. Bakryggen brunsvart, öfre och undre stjerttäckarne af samma färg, undergumpen mörkbrun med otydlig hvit vattring. Stjertpennorna 14, enfärgadt mörkbruna. Hela underlifvet hvitt ända från den skarpa gränsen mot det svarta framböstet, der några fjäderkanter äro hvita och spår förefinnas af vattring; vingskylarne äfven rent hvita, men bakre delen af buken med otydlig ljusbrun vattring. *F. M.*

Gammal hona. Näbben (enl. *Naum.*) med undantag af nageln och underkäkskanten ljust askblå (om vintern nästan hvitblå); ögonringen svafvelgul; fötterna mörkt blygråa, ljusare på insidan af tarserna och tårna, hvilka senare hafva svartaktiga ledgångar och svart simhud. — Näbbroten omgifves af ett bredt hvitt band, (som hos de unga vanligen är mer eller mindre afbrutet på pannan); hufvudet i öfrigt mörkbrunt, halsen något ljusare, på örontrakten en otydlig ljusare fläck. Kräfvan mörkbrun med ljusare, på midten af bröstet med hvita fjäderkanter; vingskylarne bruna, bredt kantade af ljusbrunt och vattrade af hvitaktigt på spetsen; bröstet hvitt, stundom med rostgul anstrykning, buken hvit *); Undre stjerttäckarne bruna, mot spetsen vattrade fint med hvitaktigt i spetsen af fjädrarne och med ljusare gråbruna fjäderkanter; vingtäckarne, mörkbruna de minsta äfven fint och sparsamt vattrade af ljust, men de öfriga likasom inre

---

*) *Naumann* säger brun och hvitfläckig.

vingpennorna enfärgadt mörkbruna; handpennorna af samma färg, ljusare på infanet och mot roten; spegelpennornas synliga del hvit, med breda svartbruna spetsar, bildande en infattning nedtill, de öfver spegeln liggande armpennorna bruna med grön skiftning; stjerten, bakryggen och gumpen mörkbruna, de sistnämnda delarne med ljusare fjäderkanter. *F. M.*

Gamla hanen i sommardrägt är ganska lik honan; han har en vackrare ljusblå näbb, mer höggul ögonring, smalare bläs och saknar ofta den ljusare fläcken på örontrakten. Hufvudet, halsen och kräfvan äro mörkare bruna; framryggen skuldrorna och innersta vingpennorna tätare vattrade af hvitgrått; spegelpennornas mörka ändar hafva grön sidenglans; vingarne i öfrigt såsom i vinterdrägten, vingskylarne vattrade nästan likasom skuldrorna, men vattringen är ofta afbruten genom gulbrunaktiga fjäderändar. Bröstet glänsande hvitt; buken mörkbrun, spräcklig af hvitaktigt; öfre och undre stjerttäckarne, gumpen och bakryggen svartbruna, den sistnämnda fint spräcklig af hvitt; stjertpennorna matt brunsvarta. *Naumann.*

Den **unga hanen om våren** (fjolgammal, i medl. af maj) skiljer sig från den gamla derigenom, att en större eller mindre del af ungdrägtens bruna, ljuskantade fjädrar finnes qvar på frambröstet och kräfvan, med inblandade enskilda rent svarta af den utbildade drägten. Underlifvets sidor äro ej heller rent hvita, utan hafva en brunaktig anstrykning; bland stjerttäckarne och på undergumpen finnas äfven af ungdrägtens fjädrar och spegelpennornas mörka spetsar äro vattrade med hvitt. *F. M.*

Ungdrägten är hos denna liksom hos andra änder mycket lik gamla honan, men skiljes genom följande: ögonringen är ännu icke gul, utan gulbrun eller smutsbrun, näbbfärgen mörkare, blott innanför spetsen och något åt sidorna ljusare

blyblå, fötterna orenare färgade. Det hvita bandet omkring näbben är afbrutet af mörkt på pannan; framryggens och skuldrornas svartbruna fjädrar utmärkta af breda, ljusbruna kanter och endast vingtäckarne äro något vattrade eller spräckliga af hvitaktigt. Genom sina likasom afslitna stjertpennspetsar skiljas också de säkrast från de gamla. *F. M.*

Dundrägt (ett par dagar gammal). Näbben ofvan olivbrun, under gulaktig; benen olivgröna; iris grågrön. Ofvansidan mörkt olivbrun, utan fläckar; undersidan gulgrön, kinden och kräfvan mörkare. *Meves* *).

Till sin utbredning såsom häckfogel är *berganden* en innebyggare af gamla och nya verldens nordliga delar, likvisst sålunda, att den ej torde kläcka invid de mot öppna ishafvet vettande kusterna. Dess område ligger i allmänhet ofvanom viggens. Arten kläcker i mängd på Island, Färöarne och finnes ännu i norra delen af britiska öarne, är temligen utbredd vid Norges fjellvatten samt i norra lappmarken, och förekommer ställvis äfven sydligare i Skandinavien **) vid kusterna; vidare kläcker den i norra Ryssland, vid Obs mynning och i norra Sibirien ända till Taimyrlandet och Kamtschatka; också i Nord Amerika har arten en likartad utbredning. — Under sina flyttningståg håller den sig mest till hafskusterna, kommer i mängd till södra delen af Öster- och Nordsjön; passerar fåtaligt också längs floder till

---

*) *Meves* meddelar ofvanstående beskrifning från Öland, der fogeln skall häcka allmänt, och dermed öfverenstämmer äfven någorlunda en beskrifning af *Krüper* öfver ungar från Island (Naumannia 1857, s. 45), der arten finnes ymnigt. *M. v. Wright* deremot hade uti sitt manuskript häufört hit *Naumanns* dunungе af *Ful. cristata,* hvilken i intet fall kan vara en viggunge; någon unge af berganden hade *M. v. W.* dock aldrig sjelf erhållit.

**) Gotland, *Wallengren,* Öland, *Meves;* den har häckat ännu i vissa delar af Skåne *(Nilsson),* ja t. o. m. i Braunschweig *(Blasius).*

vestra Medelhafvet samt till Svarta hafvet och Grekland, samt vidare genom Egypten ända till Abyssinien; i östra Sibirien flyttar arten längs Ochotska hafvet.

Det synes som skulle kännedomen om bergandens regelbundna häckställen i Skandinavien och Finland ännu behöfva väsendtligen kompletteras; så vidt hittills är kändt häckar den inom vårt område egentligen i Lappmarken, men uppgifves på sina ställen också vid vestra kusten; i allmänhet förekommer den sparsamt*) — *Schrader* berättar, att fogeln i början af juni anländer i flockar till fjellvattnen i nordligaste delen af vårt område, samt att mindre flockar om hösten samlas och uppehålla sig i fjordarne ända till slutet af november. Då likväl ingen erhållit ex. eller uppgifvit att fogeln skulle förekommit längre inåt uti Utsjoki, torde dessa flockar häckat vid de närliggande norska fjellen. Inåt landet förekommer arten enligt *Malm* ganska allmänt uti Enare s:n ända till 69° n. br.; äfvenledes har *Fellman* antecknat, att den häckar i Enare nära stränderna af afsides belägna insjöar och större träsk, såsom Padar träsk. Huruvida arten förekommer på lappska halfön är oss icke bekant; hvarken *Middendorff* eller någon annan har anträffat den derstädes och sannolikt finnes den blott uti den sydvestra eller de mellersta delarne. Redan *Grape* omtalar arten från Enontekis, *Zetterstedt* fann den här vid Wittanki, *W. v. Wright* vid Mukkavuoma och enligt *Wolley* finnes den vid fjellen nära norska gränsen, der den ersätter viggen (Naumannia 1858 s. 136), men den synes förekomma här endast sällsynt *(Sbg & Pn)*. — Uti öfriga delar af vårt land är den uppgifven såsom häckfogel blott på ett par ställen. *Br. Nylander* säger nemligen, att den är allmän och häckar på Karlö

*) Ingalunda „ytterst allmän i Finland och Lappland" *(Naum.)*.

vid Uleåborg; *Alcenius* uppgifver likaså, att den häckar i G:la Karleby-Wasa trakten och ej är så alldeles sällsynt vid hafskusten och insjöar*). Slutligen uttalar *M. v. Wright* (manuskr.) den förmodan, att fogeln skulle kläcka uti ostliga delarne af vårt område, alldenstund han fordom under en resa i Karelen på Pielis elf såg en stor mängd gamla hanar i början af sommaren. Då några närmare data eller fynd af bon likvisst icke anföras från dessa få ställen, synes möjlighet fortfarande förekomma, att arten här blifvit observerad endast stadd på flyttning**), hvilket torde böra utredas. — Under sträcktågen är arten också ganska få gånger observerad uti det inre af landet, nemligen enligt *Malmgren* högst sällan om hösten vid Kajana och enligt *J. v. Wright* likaså i Kuopiotrakten (ungfoglar) endast om hösten, i sept. och början af oktober. Deremot synes arten sträcka mer regelbundet genom Helsingfors skärgård, ty den förekommer här nästan årligen, ehuru sparsamt, såväl om våren i maj som om hösten i slutet af oktober och början af november *(M. v. W.)*; till namnet upptages arten af *Bergstrand* för Åland, utan närmare notiser.

Från *M. v. Wrights* dagboksanteckningar och våra samlingar meddelas här följande data för exemplar, erhållna i Helsingforstrakten:

1837 maj 8, Sibbo *Wr.*	1846 maj 11, H:fors *Wr.*
1839 „ 18—23, H:fors, Esbo *Wr.*	1847 okt 24, Kyrksl. *Ekeb.*
„ nov. 9, „ *Wr.*	„ nov. 26, H:fors *F. M.*
1842 maj 25, Esbo *Ekebom.*	1849 maj 11—20, H:fors, Esbo *F. M.*
1843 „ 17, Kyrksl. *Wr.*	1850 nov. 27, „ *F. M.*
1844 nov. 20, H:fors „	1851 dec. 10, „ „
1845 maj 28, „ „	1852 okt. 12, „ „

---

*) *Bodén* har deremot icke funnit den i Wasa trakten.

**) Så torde fallet varit äfven med de ofta nog anförda uppgifterna från södra Onega *(Blasius)* och Novaja Ladoga *(Lilljeborg)*, ty foglarne iakttogos här om våren, då deremot *Meves* icke återfann dem här något senare, ehuru han besökte samma trakter.

Arten visar sig således vid vår sydkust sedan isen gått upp om våren och något innan skärgården tillfryser om hösten, men till den egentliga vintern drager den sig till sydligare delar af Östersjön.

Fuligula nyroca (Güld.).

Artm. *Vingspegeln hvit med mörk infattning; näbben jemförelsevis lång och smal; hufvudet, halsen och kräfvan rödbruna, hos hanen lifligare och med en svart halsring; öfre kroppsdelarne bruna, knappast vattrade; underlifvet hvitt, de undre stjerttäckarne äfven hvita; iris hvit.*

Längd: 15—16 tum. — *Anas* Güld., *A. leucophthalmos* Bechst.

Beskrifning. Näbben hos gamla 1⁷/₈ tum lång, blysvart; iris perlhvit; benen mattsvarta, på tårna ljust blyfärgade, tarsen 1¹/₈ tum, mellantån med klo 2¹/₈ t.

Gammal hane. Det yfviga hufvudet, halsen, kräfvan och framböstet rödbruna (kopparröda); på midten af halsen en svartbrun ring, bakut fortsatt på halsroten och framryggen med otydligt rödbruna fjäderkanter och fint vattrad med brunt; skuldrorna af samma färgteckning, baktill liksom bakkroppen ofvan jemte ving- och stjertpennorna svartbruna utan pudring. Vingtäckarena mörkt gråbruna, spegelpennorna hvita med mörka spetsar och yttre ränder, de derofvan belägna pennorna med grön skiftning. Vingskylarne mörkt rödbruna med rödgula kanter; buken hvit, baktill gråbrun liksom gampsidorna med fin ljus vattring, midt inunder med hvitaktiga fjäderkanter; undre stjerttäckarne hvita. *Zool. Museum.*

Honan liknar hanen, men är mindre, har hufvudet och halsen mindre lifligt rödbruna, utan något svartbrunt halsband, småningom öfvergående uti bröstets svartbruna färgteckning med rostfärgade fjäderkanter. *Z. M.* — Honan liknar ofantligt honan af *F. cristata*, men har betydligt smalare näbb och mindre kropp, mer rödbrunt hufvud, samt annan färg på undre stjerttäckarne, näbben, benen och iris. *Z. M.*

Ungfoglarne likna honan och utmärkas genom synnerligen mörk färgteckning samt brun iris; de komma följaktligen mycket nära vigg-ungarne, men skiljas lätt genom helt mörkt hufvud; från ungar af *F. ferina* afvika de genom hvit vingspegel.

Denna lilla dykand har sitt hemvist uti mellersta och sydöstra Europa; den häckar vestligast uti norra Tyskland, ända i Slesvig och Holstein, vidare uti Östersjöprovinserna, Ungern, mellersta och södra Ryssland samt södra Sibirien. Under vintern vistas den i Medelhafsländerna och kommer i största mängd till de ostliga delarne och Egypten

Arten förekommer således straxt utom Skandinavien och Finland, men är ännu ej funnen i någotdera landet *); deremot anföres den från Östersjöprovinserna **), är funnen vid södra Onega *(Blasius)* samt skjuten ännu vid Archandel (enligt *Meves*). Måhända kunde den med framgång sökas hos oss i sydöstra delen, om också icke vid sjelfva den klara Ladogan; den uppehåller sig helst vid träsk med dybotten och vattenväxter, samt vistas icke der vattnet är rinnande, klart eller der bottnen är ren och hård, samt är nästan uteslutande en sötvattensfogel.

19. Fuligula ferina (Linn.). Rödhalsad dykand, brun and. Punasotka.

Artm. *Vingspegeln askgrå; näbben vid basen temligen hög och jemnsmal.*

Hane: *hufvudet och halsen rödbruna, bröstet och bakdelen brunaktigt svarta, hela öfriga kroppen fint vattrad med mörkt på hvitgrå botten.*

Hona: *främre delen rostbrun med ljusare fjäderkanter; kroppen i öfrigt brungrå med vattring på öfre delarne, undertill hvitaktig.*

Längd: 18—19 tum. — *Anas* Linné; underslägtet *Aythya* Boie.

Beskrifning. Näbben från spetsen till munvinkeln 2^{1}-$^{2}/_{8}$ tum, till spetsen af snibben mot ögat 2^{2}-$^{4}/_{8}$ tum, dess bredd omkr. $^{3}/_{4}$ tum; tarsen $1^{3}/_{8}$ t., mellantån med klo $2^{7}/_{8}$ eller $^{6}/_{8}$ tum.

Gammal hane i vinterdrägt (maj och juni). Näbben svart, öfver främre delen med ett bredt blyblått tvärband; ögonringen rödgul; benen blyfärgade, något gulaktiga, med

---

*) „*Nordvi* modtog endel smaa hvidgule glinsende Æg fra Enare og sendte dem til *Kjærbölling*, der bestemte dem at tilhöre A. leucophthalmos. Dun var ikke medbragt og det maa vel ansees for meget usikkert, om disse Æg i virkeligheden tilhöre denne sydligere Andart". (Sommerfelt, Öfv. Sv. V. Ak. förh. 1861, sid. 86).

**) *Kawall & Merkel* (Rig. Corr. bl. 1846) samt *Seidlitz*.

svarta simhinnor. — Hela hufvudet, förutom en liten hvit fläck i underkäkens hakvinkel, äfvensom större delen af halsen vackert rostfärgadt rödbruna; kräfvan ända upp kring halsroten svart med brunaktig anstrykning och violett skiftning på fjäderändarne. Hela ryggen, skuldrorna och vingskylarne på hvitaktig bottenfärg ytterst fint vattrade af mörkt gråbrunt; vingtäckarne tvärtom öfvervägande gråbruna med otydlig hvitaktig vattring, isynnerhet mot spetsarne; innersta vingpennorna äfvenså, spegelpennorna ljusgråa, de öfre i spetsen med dylik vattring, samt med en fin svart rand i utfanet. Handpennorna svartgråa eller svartbruna, ljusare på infanet. Öfvergumpen samt stjerttäckarne ofvan och nedan brunsvarta, stjertpennorna af handpennornas färg, undergumpen af vingtäckarnes teckning; underlifvet i öfrigt hvitt med rostfärgad anstrykning och otydliga spår af mörk vattring, småningom öfvergående åt sidorna och bakut; kroppens sidor under vingarne svartbruna, dessas undre sida askgrå och de långa fjädrarne i armhålan rent hvita. Stjertpennorna 14. *F. M.* och *orig. målning.*

Gammal hona (i maj). Näbben blygrå med svart spets; benen blygråa; iris ockrabrun *(Meves)*. — Hufvudet och halsen gråaktigt bruna, ofvan nästan svartbruna, framför och bakom ögonen ljusare, hakan, strupen och halsens sidor ännu blekare, nästan hvita. Halsroten och kräfvan mörkt rostbruna med rostgula fjäderkanter, som på kräfvans sidor blifva bredare och i midten af bröstet hvitaktiga. Ryggen och skuldrorna på mörkt gråbrun botten mot fjäderspetsarne vattrade med hvitt *); vingtäckarne nästan enfärgadt mörkgråa, vingskylarne rent mörkbruna med något ljusare spetsar **). Underlifvet hvitaktigt med genomskimrande grå-

*) En hona i *F. M.* har inblandade rent bruna fjädrar.

**) Vingskylarnes spetskanter nästan hvita hos ex. i *Z. M.*

brunt från fjädrarnas inre del; undergumpen ännu mörkare med spår af vattring; bakryggen och öfre stjerttäckarne svartbruna med fin ljusare pudring; vingar och stjert såsom hos hanen. *F.* och *Z. M.*

Gammal hane i sommardrägt. Näbben blysvart, framtill med ett mörkare tvärband, mindre väl begränsadt än om våren. — Hufvud och hals rostbruna, mörkast på hjessan och i nacken, ljusare på tinningar, kinder, mellan ögonen och näbben, mot näbben öfvergående i brunaktigt hvitt, ljusast på hakan och strupen. I öfrigt liknar han den gamla honan så när som på att den bruna färgen på bröst och vingskylare är något renare och mörkare. Efter *Naumann.*

I **ungdrägten** är näbben matt blåsvart, senare visar sig emellan näsborrarne och spetsen en ljusare blyblå fläck; iris ljusbrun; fötterna blyfärgade med dragning i gulaktigt, svartaktiga på lederna, simhuden och naglarne. — Hufvudet och halsen mindre rent rödbruna än hos gamla hanen; halsroten och kräfvan gråbruna med rostfärgade fjäderkanter; vingskylarne äro af samma teckning, sträckande sig ut på underlifvet, hvilket ej är så hvitt som hos gamla foglarne; undergumpen och stjerttäckarne gråa med hvitaktiga spetskanter; vingar och stjert äro i öfrigt temligen lika dem hos de gamla. Öfre kroppsdelarne ända till stjerten svartbruna med ljusare fjäderkanter. *F. M.* och *Naum.* — Hanen skiljes från honan genom mera roströdt på hufvud och hals, samt derigenom, att framryggen och skuldrorna hafva hvitaktigt vattrade fjäderspetsar, och stjerttäckarne äro mörkare enfärgade; han liknar sålunda mer den gamla honan.

Dundrägt (1—2 dygn gammal). Näbben olivgrå, inunder gulaktig; benen svartbruna med grönaktiga ränder längs tarserna och tårna. Ofvansidan brungrön utlöpande i ett

smalt streck på pannan; 4 tydliga fläckar och ett band längs armen gula; undersidan och hufvudets sidor gula med grön anstrykning; ett svartaktigt bälte på undergumpen. *Meves.*

Denna dykand är icke utbredd så högt mot norden, som de föregående inhemska, utan tillhör de tempererade delarne af gamla verlden, företrädesvis de östra; likväl torde den häcka ännu i mellersta delarne af britiska öarne, oftare vid en del af Östersjöns danska och tyska kuster samt på Gotland och Öland; äfvenledes häckar den ställvis på nordtyska slättlandet, inom Donau flodsystemet, i mellersta och södra Ryssland samt de tempererade delarne af Sibirien. — Under flyttningarne lärer den till största delen hålla sig längs kontinentens floder, men följer till mindre antal också dess kuster vesterut. Arten öfvervintrar i södra Europa och Medelhafsbäckenet, talrikt i de östra delarne och i Egypten, samt kommer till Kaspiska hafvet, södra Sibirien och Japan. — I Amerika företrädes den af en obetydligt afvikande form, *Ful. americana* Eyt.

Inom vårt område har fogeln träffats endast uti de sydliga delarne och är här en af de sällsyntaste af våra änder. Under sin 30-åriga vistelse i Helsingforstrakten (mskrpt af 1858) erhöll *M. v. Wright* endast 3 exemplar om vårarne från omgifvande skärgård; år 1865 anträffade hr *C. Ekebom* här en ungfogel om hösten, och samma år insändes till finska samlingen en fogel skjuten vid Björneborg (*Westzynthius*); mag. *Grönfeldt* antager, att arten på sistnämnda ort häckar vid de vidsträckta vatten, som Kumo elf bildar vid sitt utlopp, eftersom den flere gånger blifvit skjuten derstädes. I sin förteckning öfver Ålands foglar upptager *Bergstrand* arten, utan att det är oss bekant om han verkeligen erhållit den här.

Anm. Straxt söder om vårt område synes arten förekomma mer regelbundet och talrikt: enligt *Meyer* (1815) allmänt på de stora sjöarne i Östersjöprov. och enligt *Russow* vid Matzal i Estland; *Lilljeborg* och *Meves* funno arten vid Ladogas södra strand (men icke mer vid Dwina) och *Blasius* vid södra Onega. — I andra delar af vårt område, än de anförda, är arten veterligen ej funnen; *W. v. Wright* lät sig i Enontekis berättas (jg. fb. g:la tdskr. I, 299), att den skulle visat sig här, och derpå beror uppgiften om fogelns förekomst i Karesuvanto och nordöstra Skandinavien, hvilken efteråt icke bekräftat sig.

Exemplar hafva anträffats hos oss enligt *Wrights* daganteckningar och våra samlingar:

1835 maj 5, en hane köpt i H:fors hamn. *F. M.*
1845 „ 14, hona, Kyrkslätt. *F. M.*
1853 „ (uppköpt den 19,) hane, H:fors. *F. M.*
1865 juni 14, hane Björneborg, *Westzynthius.*
„ sept. 9, ungf., H:fors, *Ekebom.*

Fogeln torde således anlända hit i förra hälften af maj månad.

Fuligula rufina (Pall.).

Artm. *Näbben framtill afsmalnande,* **hanen** *brokig af rödbrunt, svart och hvitt, med hvit vingspegel,* **honan** *gråbrun med gråa kinder och gråaktig vingspegel:*

Längd: $21^1/_2$—23 tum. — *Anas* Pall; underslägtet *Branta* Boie.

Beskrifning. Näbben karmosinröd 2^{1}-$^2/_8$ tum lång, benen röda med svart simhud, tarsen $1^5/_8$ tum, mellantån med klo 2^1-$^5/_8$ tum.

Gammal hane. Hufvudet rödbrunt, bakre och nedre delen af halsen samt framkroppen och gumpen svarta, skuldrorna framtill, vingspegeln och bakre delen af bukens sidor hvita; ving- och stjertpennorna gråbruna, de förra inåt, de senare i spetsen ljusare, vingtäckarne enfärgadt gråa.

Hona. Hjessan, bakhalsen och öfre kroppsdelarne gråaktigt rostbruna; kinderna och halsen i öfrigt hvitgråa, kräfvans fjädrar rostbruna med hvita kanter; underlifvet ännu mer hvitaktigt; vingarne såsom hos hanen med hvitgråaktig spegel.

Sydöstra Europa är denna arts hemland, men likvisst har den någongång visat sig ända i England, Frankrike, Tyskland och Danmark, enligt *Sk. fn.* äfven i Sverige, i Östersjöprovinserna visar den sig högst sällan *(Meyer;* Mitau, Lifl., *Seidlitz),* men hos oss är den veterligen ännu aldrig sedd.

Skrak-slägtet (Mergus Linn.).

Näbben *lång eller medelmåttig, rak, hög, smal och trind; öfverkäkens nagel intager hela spetsen och är tvärt nedåtböjd i form af en hake; käktänderna spetsiga, riktade bakåt, ställda uti öfverkäken i två, uti underkäken i en rad på hvardera sidan.*

Näsborrarne *genomsigtiga, belägna på första tredjedelen af näbben.*

Benen *undersätsiga, belägna temligen långt bakut; tarserna hoptryckta, framtill beklädda med tvärsköldar; baktån med hudflik.*

Vingarne *och* stjerten *medelmåttiga, den senare hos våra arter bestående af 16—18 pennor.*

Hufvudet prydes merendels af en fjädertofs i nacken.

Från änderna och dykänderna skilja sig arterna inom detta slägte förnämligast genom näbbens form, dess bakut riktade tänder och hake i spetsen, men med afseende å lefnadssättet ansluta de sig ganska nära till nästföregående slägte. De kläcka i de kalla delarne af begge hemisfärerna och flytta derifrån nästan blott i den mon vattnen tillfrysa, således i allmänhet icke särdeles långa vägar. Alla arterna dyka utomordentligt väl och fånga derunder sina födoämnen, förnämligast fisk, som de sluka med glupskhet. I likhet med de nyssnämnda andartade foglarne, rugga hanarne två gånger om året och vinterdrägten är alldeles olik sommardrägten*), hvilken mycket liknar honans. Medan de bära denna senare drägt erhållas de endast med svårighet, emedan

---

*) I *Skand. fauna* säges ännu i 1858 års upplaga: „de rugga en gång om året och vinterdrägten liknar sommardrägten“; begge drägterna hafva likväl länge varit bekanta hos alla tre arterna och skilja sig betydligt från hvarandra såsom af efterföljande beskrifningar framgår.

de dölja sig bättre än annars, samt ofta anses som honor eller senare på året som ungfoglar. De sistnämnda skiljas dock lätt från de gamla genom sina trubbiga spetsar på stjertpennornas skaft, likasom förhållandet är med öfriga andartade foglar. Hanarne bära under hela första året sin ungdrägt, hvilken under vintern och våren blifvit brokig genom öfvergångsfjädrar och andra utaf första sommardrägten. Honorna ömsa fjäderklädnad blott en gång om året likasom andhonorna, och ungarnes färgteckning liknar i allmänhet modrens.

I norra Europa häcka tre arter af detta slägte, och alla göra det äfven hos oss. De tvenne första äro med hvarandra beslägtade; för den sista har man bildat ett eget underslägte *Mergellus*.

20. **Mergus merganser** Linn. **Hål- eller storskrake. Uukoskelo.**

Artm. *Afståndet mellan näbbspetsen och näsborrarne lika med halfva uttån; begge käkarnes befjädrade sidosnibbar sträcka sig ungefär lika långt framåt; vingspegeln hvit, utan svarta streck; nacktofsen tjock; näbb och ben röda.*

Hane om vintern: *hufvudet och halfva halsen svartgröna, den öfriga delen, bröstet och underlifvet hvita; öfre kroppsdelarne svarta och askgråa.*

Hona: *hufvudet och halsen rödbruna, öfre kroppsdelarne askgråa, de undre hvita, hos begge könen med rostgul anstrykning.*

Längd: 28—29 tum, vingbr. en aln 18 tum.

Benämningar. Svenska: hanen skraknisse (Åland, *Sievers*), skraka-gubbin, honan -käringen (Brahestad. *Hildén*);

vrakfogel, körfogel *(Sadelin)*. Finska: iso- eller lehmä-koskelo; uukoskelo (Muonio); ajolintu, röhkä *(Sadelin)*.

Beskrifning. Näbben mörkröd, längs ryggen och i spetsen svart; dess längd till munvinkeln 2⁷/₈—3 tum; iris och benen röda, tarsen 1⁷/₈—2 tum, mellantån med klo 2⁷/₈—3 tum.

Gammal hane i vinterdrägt. Hufvudet och öfre hälften af halsen svarta med stark grön glans isynnerhet baktill och på den med yfviga fjädrar täckta nacken; nedtill begränsas denna färg skarpt, antingen jemnt omkring eller framtill gående lägre ned än på halsryggen. Hela öfre delen af halsen, bröstet och hela underlifvet likasom äfven de yttre skulderfjädrarne hvita, i färskt tillstånd med rostfärgad anstrykning, som på buken öfvergår i svafvelgult*). Framryggen och de inre skulderfjädrarne svarta, de sistnämnda smala, förlängda, nästan nående spetsarne af de längsta armpennorna; bakryggen och öfre stjerttäckarne askgråa, de senare mörkare, med en svartaktig strimma längs spolen; gumpens sidor på hvit botten, fint tecknade med grå vattring i halfcirklar. Af vingtäckarne äro de innersta vid vingens öfre rand svarta, likasom äfven yttre kanten af vingen, men täckas alldeles af de hvita skulderfjädrarne och vingskylarne; de öfriga äro hvita. Handpennorna svarta; armpennorna äfvenså vid roten under sina hvita täckare, genom hvilkas spetsar det mörka skimrar igenom; den synliga delen hvit, med en smal, men skarpt begränsad, svart rand i utkanten; de inre och längsta åter i infanet svartgråa och slutligen rent svarta. Stjertpennorna 18, mörkt brungråa. *F. M.*

*) Det rosenröda eller rostgula öfverdraget är hos friska foglar mycket starkt, men den skära färgen är mycket flyktig och försvinner småningom spårlöst från halsen, skuldrorna och vingarne; på underlifvet bibehålles den längst, men på uppstoppade exemplar försvinner den slutligen äfven derifrån, så att endast en orent gulaktig färg blir qvar.

Gammal hona. Öfre delen af hufvudet jemte den rika nacktofsen gråbruna med rödbrunaktig anstrykning; öfriga delen af hufvudet samt hälften af halsen vackert rostbruna. Hakan rent hvit, skarpt begränsad, nedåt strupen småningom öfvergående; halsens nedre del hvitgrå, mörkfläckig, baktill askgrå. Hela fogeln ofvan och på vingarna askblå med svartaktiga fjäderspolar; de inre vingpennorna svartgråa, den närmast de hvita spegelpennorna mörk endast längs utkanten; vingskylarne äfven askblåa, de bakre på utfanet med omvexlande ljusa och mörka fläckar. Kräfvan, hela underlifvet och undre vingtäckarne samt de långa fjädrarne under vingen skönt och starkt gula med dragning i rödaktigt. Näbb, ben, hand- och vingpennor såsom hos hanen. *F. M.*

Anm. En den 20 okt. 1861 i Esbo skjuten hona var stadd i ruggning förutom på hufvudet och öfre delen af halsen; de nya fjädrarne på framhalsen, kräfvan och hela underlifvet hade starkt gula spetsar, de på skuldran mycket mörkare än de gamla. Kräfvan och underlifvet hade redan flere nya än gamla fjädrar, men på de öfriga kroppsdelarne framstucko ännu icke några nya.

Gamla hanen i sommardrägt liknar mycket gamla honan, men skiljes genom storleken, kortare nacktofs, mer grått hufvud, samt en svart, icke alltid tydlig ring på midten af halsen. — Näbben och fötterna (enl. *Naum.*) såsom om våren. Hufvudet ofvan och bakhalsen gråbruna, framtill på pannan nästan grått, baktill med tydlig dragning i rödbrunt; från näbben genom ögat och åt nacken till äro fjädrarne något mörkare, utan att bilda ett bestämdt band; der inunder är örontrakten och halsens främre samt sidodelar rödbruna, med gråaktig anstrykning, hakan och strupen äro hvita med smala svartbruna prickar, utan bestämd gräns emot kinderna. Omkring nedre randen af halsens bruna del finnes ett mindre väl begränsadt svartaktigt band, bakut afbrutet genom den gråa bakhalsen. Nedre delen af halsen, bröstet och hela

underlifvet rent hvita. Ryggen mörkt skiffergrå med askgråa fjäderkanter; skuldrorna nästan rent askgråa med svarta fjäderspolar; på hvardera sidan af kräfvan äro fjädrarne framför vingleden äfven askgråa med hvita kanter, småningom öfvergående i hvitt på midten af kräfvan. Just vid vingleden finnas några fjädrar*), som antingen äro hvita med en tydlig ljusgrå rand innanför kanterna och spetsen, eller till större delen gråa med hvit spräcklig midt och ljusa spetskanter. Vingskylarne askgråa med hvita spetskanter, några mer eller mindre vattrade. Vingtäckarne af skulderfjädrarnes färg med svarta spolar, de bakre likasom de inre armpennorna brunaktigt gråa med svart utkant, spegeln och de öfriga vingpennorna såsom om våren. Bakryggen och gumpsidorna likasom skuldrorna, de öfre stjerttäckarne och stjerten mörkare brungråa. — Exemplaret bär full sommardrägt förutom någon enda svart fjäder på ryggen och någon vattrad på gumpsidorna: det har fordom tillhört *V. Falcks* samling**).

En *gammal hane i öfvergång* från sommar- till vinterdrägt, skjuten den 25 nov. 1859 vid Helsingfors, hade ännu på hufvudet och öfre delen af halsen mera af sommar- än vinterdrägten, och på skuldrorna ungefär lika mycket af begge. I öfrigt är drägten ny och med mycket stark orangegul färg öfverallt der fjädrarne om våren äro hvita; vingtäckarne med svagare och mera rosenröd anstrykning; spegelpennorna alldeles hvita, men de ännu icke fullt utvuxna 6 innersta vingpennorna äro starkt gula. Alla de bakre vingskylarne med fin grå vattring, gumpsidorna såsom om vintern. Näbb och

---

*) Dessa påminna om prackhanens i vinterdrägt svarta och hvita fjädrar på samma ställe.

**) Datum för exemplaret kan icke angifvas af anledning att detsamma hittills förvarats uti *Z. M.* med oriktig namn- och tidsuppgift (*M. serrator*, hona om våren).

ögon såsom om våren, ben och fötter af en skön karminröd färg, simhuden med dragning i gulrödt. *F. M.*

En *annan*, skjuten här den 26 dec. 1854, har qvar endast några fjädrar af sommardrägten på sidorna af hufvudet, mest mellan näbb och öga, på halsen baktill, midten af framryggen, på skuldrorna och några på sidan af kräfvan. De långa, smala skulderfjädrarne bakut saknas ännu och innersta vingpennorna äro först vidpass halfvuxna. *F. M.*

En **ung hane,** skjuten vid Helsingfors den 10 febr. 1848, bär ännu till större delen sin ungdrägt och är mycket lik *gamla honan*, men skiljes från henne genom sin storlek, och ett fläckigt bälte öfver undergumpen. Hufvudet och öfre delen af halsen rödbruna, ofvanpå något dunklare gråbruna; ett mörkt band emellan näbb och öga, derunder ett hvitaktigt, mycket småfläckigt af mörk färg; den först hvitgula strupen öfvergår småningom medelst fläckar i det omgifvande rödbruna. Nacktofsen såsom hos gamla honan; det rödbruna begränsas nedtill af några svarta fläckar (der gamla hanen i sommardrägt har ett svartaktigt bälte); hela halsen i öfrigt mycket ljusgrå, något fläckig, baktill mörkare, på sidorna af kräfvan mera grå, öfverallt genom fläckar öfvergående i det hvita underlifvet. Hela öfre delen af kroppen och vingtäckarne askgråa, mörkare på midten af fjädrarne; innersta vingpennorna äfven askgråa. De yttersta vingtäckarne och spegelpennorna hvita; handpennorna svarta; de många nya vingskylarne till större eller mindre del mörkt spräckliga på en nästan hvit botten, andra ljust askgråa på hela ena fanet, ännu andra smalt på begge fanen gråa, alla med större eller mindre fläckar på ändarne och derinnanför ofta ett grått tvärband af obestämd form. Stjertpennorna mörkt askgråa; underlifvet hvitt, på gumpen fläckad af grått.

Anm. Att denna unga hane så långt fram på vintern ännu icke bär något spår till den utbildade hanens vinterdrägt, men bland vingskylarne en mängd nya fjädrar för den blifvande sommardrägten motsäger *Naumanns* uppgift att denna art, jemte de andra skrakarne, redan under sin första vinter erhåller den utbildade handrägten. Detta inträffar här ej heller med prackan.

En **ung hona** skiljer sig från nyssbeskrifna hane förutom genom mindre storlek derigenom, att öfre kroppsdelarne äro mer enfärgadt gråa; fjädrarne på skuldrorna hafva endast en fin svart strimma längs spolarne. Hela trakten emellan näbben och ögat är mörk och kinderna begränsas nedtill skarpare emot den nästan hvita hakan; nedanför den bruna delen af halsen vidtager det hvita omedelbart utan några svarta fjädrar. *F. M.*

Dundrägt. Hjessan ända till nacken mörkt rostbrun; från tinningarne ett bredt, ljust rostfärgadt band utmed halsens sidor, från näbben under ögat ett rakt hvitt streck, alla öfre kroppsdelar mörkbruna, kinderna, hakan, strupen och hela underlifvet samt en fläck på vingarne, en annan på bakryggen och en på gumpen rent hvita. Näbben ljust rödblåaktig. *Naumann.*

Storskraken är utbredd uti norra delarne af gamla och nya verlden, men finnes ej till synnerligen stort antal. På Island häckar den, äfvensom i den skandinaviska samt ryska norden och i norra Sibirien, utom uti de mot öppna Ishafvet belägna trädlösa kusterna; mot söder är den utbredd till Storbritanniens norra delar, häckar ställvis i Danmark och nordöstra Tyskland samt ännu uti mellersta Ryssland. I Amerika förekommer den också uti norden. — Arten flyttar utmed såväl kuster som floder, i förhållande till följande art mera längs de senare, hvadan den i mellersta Europas inre synes vara talrikare än denna. Den öfvervintrar redan vid södra Norge och i Östersjön, men går också ända till

Medelhafvets vestra och östra delar, Svarta och Kaspiska hafven, Indien och China.

Hos oss synes storskraken under häckningstiden mest hålla sig till de inre delarne af landet, särskildt de nordligare, men den förekommer ej synnerligen talrikt. — Antagligen saknas den alldeles vid våra yttre ishafskuster omkring lappska halfön, ty hvarken *Middendorff* eller *Lilljeborg* omtala den härifrån. Deremot finnes den, om också ej talrikt, vestligare i de trakter närmare finmarken, hvilka *Schrader* besökte, och äfven *Malm* anträffade arten vid Pasvik elf ända vid 70° n. br.; enl. *Fellman* förekommer den också uti Utsjoki *). Talrikare finnes arten uti de inre delarne af lappmarken; enl. *Malm* är den i norra lappmarken allmän så långt tallskog växer och i Enontekis finnes den också inom barrskogsregionen *(Grape, Sbg & Pn)*. På lappska halfön saknas fogeln ingalunda, men håller sig till de skogbevuxna, vestra och inre delarne; enligt *Sahlberg* och *Malmberg* finnes den nemligen vid Soukelo. *Br. Nylander* uppger, att arten skall finnas mera allmänt på Karlö vid Uleåborg; i Pudasjärvi *(Brdr)* och Kajanatrakten *(Mgrn)* kläcker den, men finnes ej talrikt. Uti Wasatrakten häckar den mycket sparsamt *(Alcenius, Bodén)*, ej heller finnes den i Kuopiotrakten i större mängd utan glest spridd vid de steniga stränderna af de flesta insjöar *(J. v. W., Asch.)*. *Sahlberg* fann arten häcka här och der i ryska Karelen, men inom Olonetz-Karelen förekommer den enligt *Kessler* blott flyttningstiderna. I sydliga Finland är den på sina ställen anträffad häckande, men ingenstädes till större mängd; i Kerimäki vid Nyslott påstås den kläcka vid Puruvesi *(Lindforss)*; *Grönfeldt* har

---

*) Utan tvifvel anländer arten till dessa nejder från hafskusten och finmarken, men till öfriga delar af inre lappmarken söderifrån, dess utbredning här torde sålunda likna knipans.

funnit fogeln i Tyrvis och Karkku, *Sahlberg* i Yläne, stud. *Lille* i Sjundeå; den kläcker i Ingo *(Hisinger)*, här och der i Åbo skärgård *(Bonsd.)* samt på Åland *(Sulin)*. — Om höstarne kommer fogeln årligen till Kankaanpää i norra Satakunta för att fiska *(Sandberg)*, vid Kexholm passerar den höst och vår talrikt, men häckar ej *(Tgstr.)* och i Wiborgstrakten flyttar den också i mängd *(Londén)*; i nejderna af Helsingfors förekommer den likaledes flyttningstiderna, ehuru ej talrikt *(M. v. W.)*.

Storskraken stannar någongång t. o. m. öfver vintern i Åländska skärgården (1849), och anländer derföre hit mycket tidigt om våren, vanligen i början af april, eller i slutet af mars. I medlet af april visar den sig i öfriga delar af södra och mellersta Finland, någongång redan de sista dagarne af mars; till Österbottens inre delar och lappmarken anländer den först i medlet af maj, men visar sig tidigare närmare norra kusten, der den inträffar redan de första dagarne af april (*Schrader*; således från Finmarken). — Bortflyttningen sker från nordligaste delarne i slutet af september och fortgår i mon af isläggningen under oktober och november månader uti större delen af landet.

Äggen läggas i södra Finland redan i medlet af maj *(Asch.)*, uti norden i juni månad. Fogeln värper, såsom allmänt bekant, uti ihåliga träd eller uti s. k. holkar, som för detta ändamål fästas vid stammarne och beskattas af egarne. På sådant sätt kan man få honan att lägga ända till 20 ägg, ehuru 9—11, någongång ända till 15 eljest plägar vara det vanliga. Ofta nog skall honan likväl sedermera anträffas med ända till 20 ungar omkring sig, i hvilka fall hon tillegnat sig några från en annan kull. Enligt prosten *Fellmans* anteckningar, komma ungarne uti lappmarken först sent till flygt, hvilket lärer gifvit lapparne an-

ledning till den sägen, att de ej lära sig flyga förr, än de få bita is; ibland skall det inträffa, att någon unge ännu vid isläggningen ej kan flyga, utan blir qvar och fryser in. Också *J. v. Wright* omtalar, att han i Savolaks träffat ungar, hvilka ej kunnat flyga ännu i september; detta torde likvisst ej vara det normala, utan lära dessa hafva hört till någon i följd af alltför stark äggning sentida kull, eller fördröjts af någon annan anledning.

En af de mest anmärkningsvärda egendomligheter i denna fogels lefnadssätt är dess sätt att anställa en ordnad jagt efter fiskyngel vid grundare insjöstränder. En hel svärm foglar bildar dervid en linie utanför stranden och simmar sakta emot densamma, medan de då och då slå med vingarne mot vattenytan och dyka nedåt botten; den härigenom uppskrämda småfisken drifves emot den grunda stranden, omslutes snart allt tätare af den lefvande noten och blir slutligen ett lätt rof för fogelsvärmen, hvilken derefter ånyo upprepar sin notdrägt. Denne glupske fiskare*) åstadkommer sålunda stor skada på fiskynglet.

„Såväl denna som följande art väljer till häckningsplats sådana insjöar, som hafva sand- eller stenbotten. Dy och gräsbotten synes han undvika, kanske derföre att de i anseende till vattnets mindre klarhet icke äro så lämpliga för fogelns fiskerier. Jag har aldrig sett dessa foglar drifva på dybottnar, och i skogsträsk med sådan grund ser man dem högst sällan, äfven om sådana sjöar ligga i granskapet af deras vanliga vistelseort och äro mera fiskrika än dessa". (Ur *V. Falcks* anteckningar). — Emedan skrakarne oerhördt

---

*) Hr kapten *Holmström* skjöt d. 10 febr. 1848 vid Rönnskär nära Helsingfors en ung hane, hvilken i sin strupe hade några fingerlånga abborrar, samt två st. qvarterslånga stenlakar och en öfver qvarterslång abborre i kräfvan. (*M. v. Wrights* anteckn.)

lätt kunna löpa på vattnet och dyka bra, kunna de under ruggningstiden icke eftersättas lika lätt och dödas med en bärling, som fallet är med de andra änderna. *(Fellman).*

21. Mergus serrator Linn. Pracka, småskrake. Koskelo.

Artm. *Afståndet från näbbspetsen till näsborrarne längre än halfva uttån; fjädersnibben på öfverkäkens sidor räcker vida längre fram än på underkäkens; vingspegeln hvit med tvenne sneda, svarta tvärband; nacktofsen gles och tunn; näbb och ben röda.*

Hane om vintern: *hufvudet och dess nacktofs, framryggen och skuldrorna svarta, framhalsen rostgul, svartfläckig, vingskylarne och gumpen vattrade; underlifvet hvitt.*

Hona: *brunaktigt grå, hufvudet och halsens öfre del rödbruna, märkare ofvantill; underlifvet hvitt.*

Längd: 22½—24 tum, vingbr. 32—34 tum.

Benämningar. Svenska: skräcka, hanen skräckensnisse, pracknisse (Åland, *Sievers*); rätskrake (? Jakobstad, stud. *Z. Schalin*); stenskrake *(Sadelin)*. Finska: koskelo; pikku l. pieni koskelo (Pudasj., *Brdr;* Keuru, *Bergr.*); tukka-, jouhi-k. (Kuusamo, *Brdr*); tukka-, kari-k. (Muonio); maa-k. (*Fellm.*); ajosuorsa (Birkkala, *E. v. Knorring*).

Beskrifning. Näbben brunröd, ofvan mörkare, från spetsen till munvinkeln 2^{6}-$^{7}/_{8}$ tum; iris brunröd; benens yttre del röd, insidorna gulröda med orent gröngrå simhud, tarsen $1^{6}/_{8}$—2 tum, mellantån med klo $2^{6}/_{8}$—3 tum.

Gammal hane i vinterdrägt. Hufvudet svart, framtill med otydlig violett, baktill med glänsande grön anstrykning, mot öfre delen af halsen rent svart, skarpt begränsadt nedåt uti en linie, som drager sig uppåt nacken; nedanför omgif-

ves halsen af en rent hvit, tums bred ring, som baktill afbrytes genom ett svart streck utmed bakhalsen. Halsroten framtill, frambröstet och kräfvans sidor gulbruna med fjädrarnes sidokanter svartspräckliga, tilltagande i bredd på kroppens sidor och sålunda öfvergående i den rent svarta färgen på halsrotens öfre del och trakten af vingleden, hvilka likasom framryggen och skuldrorna äro svarta; de sistnämndas bakre fjädrar förlängda och spetsiga, svarta, de yttre skulderfjädrarne rent hvita. Framför vingleden finnes en mängd större, trubbiga fjädrar, som äro tecknade med en stor rundadt trekantig, rent hvit fläck, omgifven af en skarpt begränsad svart kant; dessa fjädrar äro närmare roten spräckliga af rödbrunt. Af vingtäckarne äro de större hvita, de mindre vid vingens öfre och yttre kant mörkt askgråa, men täckas af de hvita skulderfjädrarne. Handpennorna svarta, armpennorna och deras stora täckare vid roten svarta, i spetsen rent hvita, hvarigenom tvenne sneda, svarta band uppstå öfver den hvita delen af vingen. De inre armpennorna hvita med en smal svart rand på utfanet, de innersta äfven på infanet. Vingskylarne, gumpens fjädrar och bakryggen svart och hvit vattrade, den sistnämnda mindre tydligt; stjertpennorna 18, gråbruna, i spetsen ljusare, de yttre i utfanet vattrade likasom gumpens sidor. Hela underlifvet och en del af bröstet rent hvita. *F. M.*

Gammal hona. Hufvudet ofvan gråbrunt, mörkast mellan näbben och ögat, men icke så skarpt som hos hanen i sommardrägt begränsadt mot de gråaktigt rödbruna kinderna och öfre sidan af halsen. Hakan ljusare brunaktigt hvit; den rödbruna färgen öfvergår på halsen småningom i askgrått och framtill jemnt uti det rent hvita underlifvet. Alla öfre kroppsdelar samt vingskylarne mörkt gråbruna med ljusare askgråa fjäderkanter, tydligast eller nästan gråhvita

på de större och bakre fjädrarne; vingskylarnes grundfärg med svag gulaktig anstrykning. Vingtäckarne af samma färg, som de mindre skulderfjädrarne, de större af dem något mörkare eller nästan svartbruna med hvita spetsar, hvilka täcka den svarta roten af armpennorna, som också äro hvita i spetsen och bilda den hvita vingspegeln; ofvanför de hvita pennorna följer en hvit med gråbrunt band längs midten och en svartbrun rand i utkanten, samt en gråbrun med svart utkant, hvarefter de följande äro helt och hållet svartbruna likasom hand- och stjertpennorna. *F. M.*

Gammal hane i sommardrägt, skjuten vid Helsingfors den 18 okt. 1845. Ögonring, näbb och fötter såsom om våren. Hufvudet ofvan jemte den nu kortare nacktofsen gulaktigt gråbrunt; mellan öga och näbb ett mörkare band, ofvanför detta straxt framför ögat en ljusare längdfläck och inunder det mörka ett ännu ljusare; hufvudets sidor något ned på halsen ljusare gulbruna, på strupen ljusare och icke skarpt öfvergående i den ljusa, gulaktigt gråa färg, som småningom mörknar nedåt kräfvan, i nacken och på framryggen, hvarest fjäderkanterna äro mer askgråa. Hela underlifvet hvitt med anstrykning af gult, öfverallt småningom uppgående i den mörka färgen på öfre kroppsdelarne. Skulderfjädrarne mörkt gråbruna, nästan svartbruna, utåt mer askgråa, med något ljusare ändkanter; de längst bakut belägna mörkare, svartaktigt gråbruna, smalt kantade af ljusare askgrått; dessa äro i ändarne breda, afrundade och gå långt ut ofvanför innersta vingpennorna, hvilka nu äro kortare än om våren, hvita med bredare kantning af svart eller svartbrunt utåt, samt en ljus grågulaktig skugga öfver nästan hela sin hvita del; den innersta pennan jemte den yttersta skulderfjädern svarta; hela öfriga ryggen och gumpsidorna nästan som om våren, men med inblandade enfärgadt gråa fjädrar

af sommardrägten; öfre stjerttäckarne mörkt brungråa med ljusare ändkanter, stjertpennorna mörkare, handpennorna svarta; vingskylarne grågulaktiga mot ändarne något ljusare. *F. M.* — Detta exemplar hade redan flere nya fjädrar af vinterdrägten på nedre delen af halsen, bland vingskylarne och på öfvergumpen.

En *annan gammal hane*, skjuten den 14 okt. 1861 i Esbo, hade en mängd nya vinterfjädrar på bakryggen, skuldrorna, hela underlifvet och minst på nedre delen af halsen. Sommardrägten hos denne är mörkare än hos yngre foglar i första sommardrägten; äfven äro teckningarne på hufvudet mera utmärkta och färgerna vackrare än hos den fjolgamla hanen. Vingtäckarne och hela underlifvet ha en stark orangegul färg. Näbben karmosinröd, ofvan nästan svartaktig; iris närmast pupillen gulbrun, derefter mörkröd. Benens färg ej så ren och vacker som om våren.

En **fjolgammal hane**, i sin *första sommardrägt*, skjuten d. 6 okt. 1861 i Esbo, hade hufvudet, öfre halsen, framryggen och skuldrorna ännu i full sommardrägt, men nya fjädrar framkommo öfverallt i öfrigt, ehuru föga synliga utom den förra drägten. Den orangegula färgen på underlifvet var knappt antydd.

Deremot hade en *gammal hane*, skjuten i medlet af juni, redan mer af sommar- än af vinterdrägten. — Af allt detta framgår, att prackan hos oss under juli och augusti bär ren sommardrägt, ehuru tiden för dess anläggande och aflädande synes vara mycket olika för olika individer. Man ser nemligen redan i början af maj gamla hanar, som begynt anlägga denna drägt, andra deremot i slutet af månaden, som ännu knappt bära spår deraf.

Äfven till färgteckning är sommardrägten mycket omvexlande hos olika individer. Jag har afmålat en gammal

hane, skjuten i juni, hos hvilken de nedre mot vingen liggande skulderfjädrarne voro mera gulgråa, antingen på båda fanen ytterst, eller omkring hela ändan svartaktiga, öfvergående i det ljusa. Dess hela färgteckning synes mera gulgrå, än hos den ofvan beskrifna; derjemte voro vingskylarne till större eller mindre del vattrade m. fl. dylika olikheter.

Ungfoglarne likna mycket honan. Näbben ofvan svartrödaktig, på underkäken vackert gulröd, eller röd med dragning åt gulaktigt. Ögonringen ljust gråaktigt gulbrun. Benen utåt smutsigt gulröda, inåt jemte tårna vackert ljust gulröda; simhuden och naglarne smutsigt gulbruna. — Hufvudet med dubbel ehuru kort nacktofs, ofvan mörkgråbrunt, med ett svartbrunt streck från näbben genom och bakom ögat; undre delen ända ned på halsen gulbrun. Fjädersnibbarne i begge käkarnes inskärningar ljusa, i hakvinkeln nästan hvit. Mellersta delen af halsen gråbrun med gulaktigt öfverdrag; öfriga halsen blir småningom askgrå med öfverdrag af gulaktigt, framtill småningom öfvergående i kräfvans, bröstets och bukens rent hvita färg, med öfverdrag af klart gulrödt. Hela fogeln ofvan och alla små vingtäckarne samt sidorna af kroppen askgråa med svag dragning i gulaktigt; på skuldrorna och framryggen ha fjädrarne mer märkbar ljusare och rent grå kantning samt mörka fjäderspolar. Af vingpennorna äro några de innersta svartaktiga, de följande silfvergråa med bred, svart utkant; de 6 följande hvita, med gul anstrykning, vid roten svarta; de derpå följande fyra svarta, med hvitaktig ändfläck. Handpennorna och deras täckare svarta. Af de yttersta, stora vingtäckarne äro de 7, som ligga i bredd med vingspegeln utåt hvita, inåt svarta. Den hvita spegeln är således framtill och framom midten utmärkt af svarta tvärband. Den yttersta, svarta skulderfjädern uppnår nästan spetsen af den derunder liggande 2:dra vingpen-

nan. Vingskylarne mera enfärgadt gråa, med den ljusa ändkanten icke så tydligt utmärkt som hos de gamla foglarne. (Helsingfors d. 20 okt. 1860).

Begge könen äro lika tecknade; den spädare honan har likväl de 5 första svarta inre vingpennorna endast något blekare invid spolen och den 6:te hvit, med svart utkant och rot.

En *ung hane* (fjolårig) befann sig den 21 maj i följande *öfvergångsdrägt*. Omkring ögonen svart, hufvudet i öfrigt jemte öfre delen af halsen brokig af vinterdrägtens svarta och sommardrägtens bruna samt ungdrägtens fjädrar; nacktofsen såsom hos gamla hanen i sommardrägt. Strupen ofläckad hvitgul, hvilken färg går upp på sidorna af hufvudet; nedre delen af halsen lika med den öfre; bakhalsen mörkt gråbrun. Från halsroten går nedåt på sidorna af kräfvan en bestämd gräns emellan den förstnämndes ljusa framsida och den mörka färgen på den senare. Framryggen svart med många inblandade ungfjädrar, som i kanterna äro gråa och slitna; sidorna af kräfvan brokiga af några ungfjädrar samt öfvergångsfjädrar, som äro svarta med gråa ändar och på midten inåt svartspräckliga på gulbrun botten, några med en hvit fläck på öfre fanets svarta del; de flesta af vingskylarne vattrade, några med gråa ändar, andra äro gråa inåt midten af fjädrarne och ännu andra i nedre fanet. Skulderfjädrarne ofvan mot ryggen och bakut svarta, nedtill på längden fläckade af svart och grått med fin mörk pudring på det ljusa; några af dem ned- och bakåt på infanet svarta, på utfanet hvitgråa, fint pudrade eller vattrade af mörkt, andra blott i kanterna svarta och ännu andra svartgråa med hvitgrått på ettdera fanet. Såväl här som på framryggen och sidorna af kräfvan finnas emellan dessa fjädrar nya, temligen mörka (af sommardr.), mer eller mindre

utvuxna. Af inre vingpennorna äro de tre första gråa med skuggning af svart på utkanterna, den fjerde på utfanet hvit, skarpt kantad med svart, alla gamla och blekare samt slitna i spetsen. Spegeln hvit, likaså de yttersta vingtäckarne med undantag af de öfversta, som äro brungråa; öfriga vingtäckarne askgråa; handpennorna mattsvarta, ljust kantade med hvitgrått. Öfre stjerttäckarne gråa, mot ändarne ljusa och spräckliga; hela öfvergumpen och dess sidor vattrade, ofvan med några fjädrar af ungdrägten; bakryggen mörkgrå med ljusare fjäderkanter (ungdr.); hela underlifvet hvitt såsom vanligt. *F. M.*

Anm. Det är svårt att afgöra om alla de brokigt tecknade skulderfjädrarne och de så mycket vattrade vingskylarne skulle stannat qvar för sommardrägten, eller såsom redan tidigt framkomna ersättas af andra mindre fläckiga. Den första så långsamt påklädda sommardrägten är nemligen hos skrakarne, likasom hos knipan m. fl., något olik den hos de äldre, hvilka äfven hafva den olika hos skilda individer.

Dundrägt. Ofvan svartaktigt olivbrun, inunder rent hvit, Hufvudet ofvan, nacken och bakhalsen mörkt rostbruna, deras sidor vackert gulbruna, hvilken färg småningom öfvergår i den rent svarta strupen. Från näbbroten till under ögat ett ljust band och inunder detta ett mörkt. På sidorna af bakryggen en hvit fläck; vingarnes fram- och bakkant utmärkta af dylika. Näbb och fötter rödaktigt gulgråa, den förra ofvan mörkare, de senare med mörka simhinnor. *F. M.*

Anm. Nyssbeskrifna unge var 9 tum lång, tagen den 2 aug. 1856 uti Iisalmi, och hörde otvifvelaktigt till en fördröjd kull, ty ehuru prackorna äro mera sentida till sin häckning, pläga dock ungar af samma storlek synas långt tidigare.

Också *prackan* häckar uti de norra delarne af gamla och nya verlden, förutom på de trädlösa ishafskusterna; söderut sträcker den sig till norra Storbritannien och Danmark, häckar på några ställen ännu vid Tysklands norra kust samt

finnes i mellersta Ryssland temligen högt upp mot norden och i södra Sibirien ända till oceanen; äfven i norra Amerika är arten utbredd. — Sina flyttningståg gör denna art till största delen utefter hafskusterna, men då den öfvervintrar redan der vattnen förbli isfria, omkring Skandinaviens norra, vestra och södra kuster, så kommer fogeln i mängd blott till södra delarne af Öster- och Nordsjön, samt till nordvestra Europas kuster; ett fåtal, mest yngre gå genom Europas inre ända till Medelhafvets vattensystem; arten öfvervintrar äfven i Tatariet, södra Sibirien och Japan samt flyttar i Amerika till de tempererade delarne.

Nästan öfverallt inom vårt område förekommer prackan ganska allmänt från vestkusten till Onega och från finska viken ända upp till närheten af ishafskusten. Då uppgifterna från nästan alla ställen lyda enstämmigt vore det utan ändamål att uppräkna enskilda lokaler; likvisst anser *Aschan*, att arten finnes vida sparsammare uti det inre af landet än i skärgårdarne och enl. hr *Lydén* finnes den uti Hvittis ganska sällsynt. — Mot norden torde den dock hafva en bestämd gräns, ehuru denna faller så nära kusten, att man ännu ej kan uppdraga den med visshet. I Enontekis går arten längs Muonio elf ända till dess källor i fjelltrakterna, således högt upp i vide- och björkregionerna *(Sbg & Pn)*; *Malm* fann den vara ganska allmän i Enare så långt tallskog växte, men äfven förekomma längs vattendragen ännu nordligare, till Pasvik elfvens mynning (70^{0} n. br.); *Schrader* intygar också, att den häckar vid fjordarne och floderna. Vid lappska halföns södra och östra kuster funno *Sahlberg* och *Malmberg* den likaledes. (Deremot fann *Middendorff* icke fogeln under sin färd omkring halfön och *Lilljeborg* förbigår den också med tystnad; det är således möjligt, att den icke mer häckar på norra kusten af halfön, der några anmärk-

ningsvärda vattendrag eller fjordar ej heller kunde bereda den några lämpliga häckställen; denna förmodan måste dock ännu bero på förnyade undersökningar).

Vanligen kommer den hit om våren något senare än dess större samslägting, men är likvisst bland de tidigaste sjöfoglarne. Någongång (1849), öfvervintrar arten vid Åländska ögruppen, men anländer dit enligt regeln under loppet af april, mest i medlet af månaden; till sydkusten kommer den i slutet eller omkring den 1 maj, till mellersta och nordliga delarne i första veckan och till lappmarken i medlet af maj. — Derjemte öfvervintrar arten också vid ishafvet eller anländer dit från Norge i slutet af april månad; den kommer påtagligen denna väg till nordligaste delen af inre lappmarken. Höstflyttningen inträffar för det mesta under oktober månad.

„Vida mindre skygg än föregående art är prackan en bland de lättast åtkomliga vattenfoglar i vår nord. Vid vettskytte fäller han oförskräckt, så att skytten ofta ej behöfver något annat skydd än en buske eller låg sten. Med en röd hund eller en röd klädeslapp fäst på en käpp kan man, isynnerhet om våren locka fogeln inom håll. Om hösten då han är i skock låter han jaga eller drifva sig med båt nästan huru långt man behagar. Liksom skraken håller han sig med förkärlek till vatten med sand- eller stenbotten". (Ur *V. Falcks* anteckningar).

22. **Mergus albellus** Linn. **Salskrake. Uiuelo.**

Artm. *Näbben kortare än hela intån; vingspegeln svart, med hvitt tvärband; nacktofsen kort; näbb och ben blågråa.*

Hane om vintern: *hvit med svarta teckningar på hufvudets sidor och nacken, tvenne smala band på kräfvans sidor, samt ett utefter skuldran; vingskylarne vattrade; framryggen svart, vingar och stjert svartgråa.*

Hona: *hufvudet och nacken rödbruna med hvit haka; kroppen askgrå med hvitt underlif.*

Längd: 16—17 tum. — Underslägtet *Mergellus* Selby.

Finska namn: i lappmarken och Pudasjärvi samt Kuusamo *(Brdr)* bär fogeln namnen uinelo och uivelo eller ungilo *(Wolley)*, ungeli *(Meves)*; *Sadelin* anför namnet hernäsuorsa.

Beskrifning. Näbben askblå med hvitaktig nagel, från spetsen till munvinkeln 1^{5}-$^{6}/_{8}$ tum; benen askblåa med svartaktig simhud, tarsen 1^{2}-$^{3}/_{8}$ tum, mellantån med klo 2^{1}-$^{3}/_{8}$ t.

Gammal hane i vinterdrägt (om våren). Näbben blygrå på inre hälften ofvan något gulaktig med hvitgulaktig nagel; fötterna blygråa med dragning i gulaktigt inåt på tarserna och tårna samt med svag mörkare skuggning på lederna; naglarne och simhuden svartaktiga. Ögonringen perlhvit *). — En svart afrundad fläck från näbben till och omkring ögat; en annan aflång längs sidorna af den temligen långa, i öfrigt hvita nacktofsen, hvardera med grön glans. Öfriga hufvudet, hela halsen, nästan alla vingtäckare, skuldrorna och alla undre kroppsdelar rent hvita. Ryggen svart; ett smalt band af samma färg går från framryggen på hvardera sidan om halsroten och ett annat dylikt längre bakut från framryggens utkant öfver vingens handled ut på kräfvans sidor; ännu ett smalt svart streck går längs utkanterna af skuldran, uppkommet genom den svarta randen på utfa-

---

*) Enligt *Naumann* hafva endast gamla hanarne perlhvit iris; de yngre, om ock till drägten fullt utbildade hafva deremot askgrå eller brun. På en af mig om vintern erhållen färsk gammal hane, hvilken jag afmålade, var ögonringen brun, så vidt jag kunde finna.

nen af de yttersta fjädrarne; i ordnadt läge skyla dessa de små vingtäckarne vid vingens öfre kant, hvilka äro matt svarta, likasom äfven lillvingen. De synliga små vingtäckarne äro rent hvita, endast de stora i yttersta raden äro svarta med en smal hvit kant i spetsen, bildande ett tvärstreck på vingspegeln. Handpennorna brunsvarta, spegelpennorna svarta med hvita spetsar, den derpå följande pennan hvit med svart utkant och svartbrunt infan; de följande mer gråa med ljusare utkant och mörkare infan. Bakryggen svartaktig; öfre stjerttäckarne skiffergråa, kantade med ljusare färg och fint pudrade. Stjertpennorna 16, svartgråa och likasom deras öfre täckare med svarta spolar; gumpsidorna med fin vattring, som öfvergår i det hvita underlifvet. Vingskylarne ända från det svarta tvärbandet på kräfvans sidor på en hvitgrå botten ytterst fint vattrade af svartbrunaktigt, bakut något gröfre. *Orig. målning* och *F. M.*

Gammal hona om våren, skjuten den 21 april 1854 i Kyrkslätt. Näbb och ben blygråa; ögonringen ljusgråaktig *). Hufvudet med kort nacktofs, ofvan och på sidorna, från underkäksroten nedanom ögonen och åt nacken till samt halsryggen rödbruna; på pannan samt mellan näbben och ögat är färgen mera gråbrun; strupen, sidorna af hufvudet och framhalsen hvita, med skarp färggräns uppåt ända från underkäksroten. Nedre delen af bakhalsen, sidorna af kräfvan, vingskylarne, öfvergumpen och öfre stjerttäckarne askgråa med ljusare, mera blågråa fjäderkanter, framryggen nästan svart med gråa fjäderkanter, bakryggen svartgrå; skuldrorna jemte inre vingpennorna mörkare, brunaktigt gråa med kan-

---

*) Enligt figuren uti *Rudbäcks* Aves pictæ, hvaraf jag sjelf målat en kopia; — hos denna är färgen på hufvudet mörkare gråbrun och det gråa på framhalsen går ända upp mot strupen, så att det hvita deröfver har en mindre utbredning.

ter af ljusare rent grått. På halsens och kräfvans sidor öfvergår den gråa färgteckningen småningom genom allt bredare ljusa fjäderkanter i helt ljust grått, eller hvitt med svagt gråa fläckar på framhalsen och kräfvan; underlifvet slutligen rent hvitt. Vingtäckarne hvita, de små vid vingkanterna mörka; de största täckarne svarta med hvita spetsar, likasom äfven spegelpennorna, hvarigenom den svarta spegeln korsas af ett hvitt tvärband och infattas i en hvit ram; stjertpennorna gråbruna. *F. M.* — Exemplaret synes vara en fjolgammal fogel, ty de hvita vingtäckarne äro ännu icke rent hvita utan hafva spår af brungråa fjäderkanter och stjertpennornas skaft äro i spetsen lindrigt trubbiga.

Den **gamla hanen i sommardrägt** liknar mycket honan och bär denna drägt hos oss på senhösten; ett vid Porkkala d. 27 okt. 1856 skjutet exemplar har följande utseende. — Näbb, fötter och ögonring såsom om våren. Trakten mellan näbb och öga samt hela öfre delen af hufvudet mörkt gråbruna; kinderna från underkäksroten och något nedanom ögat åt nacken till, jemte dess korta tofs rödbruna, utan skarp färggräns baktill öfvergående i gråbrunt på bakdelen af halsen. Hakan, kinderna och strupen samt halsen framtill rent hvita, dock i mindre *) utsträckning än hos honan; öfriga halsen och kräfvan ljusgråa, på den förra med dragning i gulgrått, den senare med ljusare fjäderkanter, hvilka blifva smalare och mindre synliga på de småningom mörkare vingskylarne, af hvilka de bakut belägna äro mörkast, nästan svartgråa, smalt kantade med askgrått. Framryggen svartaktig, med något ljusare, i brunt stötande fjäderkanter, mer eller mindre tydliga; skulderfjädrarne brunaktigt svartgråa med ljusare, mer askgråa kanter, nästan försvinnande på

*) Ett svenskt ex. i *Z. M.* har ungefär lika mycket hvitt som honan.

de bakre af dem. Innersta vingpennorna svartgråa, mot roten på utfanet svarta, den 4:de i utfanet askgrå med svart kant, den 5:te hvit med svart kantning. Vingarne i öfrigt såsom i vårdrägten. Den högre upp svartaktiga ryggen ljusare mot öfvergumpen, som äfven på sidorna jemte öfre stjerttäckarne är mörkgrå, med ljusare fjäderkanter. Stjertpennorna något mörkare, gumpens sidor öfvergå genom en fläckig teckning i det öfverallt rent hvita och glänsande underlifvet. *F. M.* — Bland vingskylarne framkomma några nya vattrade fjädrar af vinterdrägten, eljest befinner sig exemplaret i alldeles ren drägt.

Ungfoglarne likna honan, men skiljas genom orenare färger; nacktofsen är knappast märkbar; det hvita på hakan och strupen är mindre utbredt; framhalsen och kräfvan mer askgråa med ljusare fjäderkanter, vingskylarne nästan enfärgade. Framför allt skiljas de dock derigenom från de gamla, att vingtäckarne ej äro hvita, utan till största delen gråa, endast de nedre af de mindre äro mer eller mindre hvita eller hvitfläckiga; stjertpennornas skaft äro också i spetsen tvärt stympade, såsom vanligt hos ungfoglar. *Z. M.*

Yngre hanarne skola erhålla en öfvergångsdrägt, som afviker från både ungdrägten och gamla hanens; något exemplar eller en beskrifning stå likväl nu ej till buds; antagligen skiljas de genom sina mörka vingtäckare och bruna iris.

Dundrägt. Askgrå (borax-grå) med 3 små hvitaktiga fläckar på hvardera sidan af kroppen; dessutom finnes ett gulaktigt hvitt band från näbbens bas omkring hvardera ögat, gående längs en smal svart strimma från näbbroten till ögats framkant. *Kessler* (l. c. sid. 26, noten).

Salskraken häckar uti gamla verlden mer ostligt och nordligt än de båda andra arterna af slägtet. Hufvudsakligen finnes den i Sibirien och norra Ryssland, men fåtaligt

ännu i norra delarne af Skandinavien och Finland; också i norra Amerika är arten bosatt. — Under flyttningarne kommer den från vestra Sibirien och Ryssland i mängd till Svarta hafvet och Grekland för att der öfvervintra; mera fåtaligt kommer den från norra Europa till Östersjöns kuster, besöker någongång södra Norge samt flyttar utmed Nordsjöns kuster till England och Kanalen. Ganska fåtaligt går arten i Europa genom det inre landet ända till Medelhafvet. Deremot flyttar den talrikt genom östra Sibirien. — I Amerika är arten icke utbredd.

Hos oss är fogeln temligen sällsynt och häckar veterligen endast fåtaligt uti de nordliga och ostliga delarne af området. — Från trakterna närmast de norra kusterna hafva vi ingen kännedom om arten, men uti Enare skall den enligt *Fellman* finnas mera sällsynt äfven under fortplantningstiden; likaså uppger redan *Grape*, att den är rar i Enontekis. *Wolley* *) säger, att den anträffats icke så sällan vid Muonio elf, särskildt vid de träsk, genom hvilka Jerisjoki flyter, och i trakten af Palojokis utlopp i Muonio elf finnes en holme, efter fogeln kallad Ungilonsaari. Derjemte skall man enl. *W.* år 1857 hafva anträffat ägg af fogeln vid Kittinenjoki, 5 mil från Sodankylä invid Liesijoki. Äfvenledes har afl. dr *Soldan* från Kittilä insändt till Universitets samlingarne ett antal ägg, antagligen en kull **). Uti Pudasjärvi kläcker den

*) *Wolley*, On the breeding of the Smew, *Mergus albellus*, (The Ibis 1859). — Äfven *Meves* erhöll ägg från Muonioniska år 1868 och i grannsocknen Karesuvanto är den också funnen häckande.

**) Så mycket utg. har sig bekant måste framl. statsr. v. *Nordmann* hafva öfverskattat fogelns talrikhet i Kittilä, då han i sin sons förteckning säger, att den häckar der i mängd; likaså beror notisen om häckningen i „norra Karelen“ på ett misstag (Kianto!) Dessa uppgifter hafva emellertid föranledt *Droste-Hülshoff* (Borkums Vogelwelt) till ett ännu oriktigare påstående, — att arten skulle förekomma i mängd uti alla delar af Lappland ända till Ishafvet, hvilket är alldeles vilseledande.

stundom, men finnes oftare om våren och i Kuusamo är den sällsynt *(Brdr)*; likaså häckar den ibland uti Kianto (65° n. br., Piispajärvi) enl. *Malmgren*. *Kessler* uppger sig den 28 juli hafva funnit en temligen talrik kull af denna art vid strömmen Sun, något nedanför Kiiwatsch (62° 15′ n. br.) i Onega-Karelen, samt tillägger, att allmogen sade denna art alltid välja de stridaste strömmarne till vistelseort*). — Flyttningstiderna har arten anträffats också i andra delar af landet; tvenne gånger är den anmärkt i Kuopiotrakten om våren i sällskap med knipor *(J. v. W.)*, då och då erhålles den i Helsingforstrakten och närliggande kustsocknar *(M. v. W., Ekebom)* äfvensom någongång på Åland enl. *Sadelin* och *Bergstrand*; (hr *Dann* fann arten i november månad också i Stockholms skärgård, enligt *Yarrell*, Brit. Birds III).

Till vår sydkust synes arten anlända i slutet af april eller början af maj; om hösten åter torde den passera här i slutet af okt. och troligen ännu i november; exemplaren i våra samlingar äro nemligen tagna:

1841 maj 6, H:fors, *Falck*	1864 apr. 20, Esbo *Z. M.*
1849 „ 2, „ *F. M.*	„ „ 28, „ *F. M.*
„ „ 9, „ *Z. M.*	samt:
1854 apr. 21, Kyrksl. *F. M.*	1856 okt. 27, Porkkala *F. M.*

Salskraken vistas gerna under flyttningarne i sällskap med knipor, om hvilka den också i någon mon påminner; man uppger att den likasom dess samslägtingar skulle röfva åt sig ungar af andra foglar och det är bekant, att den med knipan t. o. m. alstrat afkomlingar.

---

*) För öfrigt häckar arten öster om vårt område vid Nischmosersk (64° 5′) enl. *Meves* och vid Archangel enl. *Hoffmansegg*.

Andra hufvudafdelningen: Simplicirostres Lilljeb. eller Gaviae Bonap.

Hit höra de öfriga tre underordningarne (se sid. 306).

Andra underordningen: Steganopodes Ill. (Totipalmi Cuv. Bp.)

och andra familjen: Pelecanidae Vig.

De pelikanartade foglarne *), hvilka utmärkas framför allt derigenom, att baktån är förenad med intån medelst simhud, likasom de öfriga inbördes; sådana fötter kallas årfötter. Vingarne och stjerten äro temligen långa, benen undersätsiga och näbben stark, olika formad, men hos de flesta med en nedåt böjd hake i spetsen af öfverkäken. De äro förträffliga simmare och dyka väl, några från vattenytan, andra åter störta sig från höjden. Födoämnena utgöras nästan uteslutande af fisk. De flesta kunna sätta sig i träd, der de äfven bygga sina bon, eller också göra de det på branta klippafsatser vid kusterna, de s. k. fogelbergen. De bo tillsammans i stora kolonier; begge makarne rufva äggen och ungarne uppfödas en tid i boet af föräldrarne.

Inom vårt område häcka endast två arter och tvenne andra hafva visat sig här såsom tillfälliga gäster. De tillhöra tre olika slägten, af hvilka det första är mest typiskt i familjen, det andra påminner om skrakarne, det tredje om tärnorna.

A. *Öfverkäkens spets hakformigt nedböjd.*

Pelecanus. *Näbben mycket stor, ofvan platt; underkäkens grenar bredt åtskilda; svalgsäcken stor och naken.*

---

*) Bearbetningen af denna familj är gjord af utg.; af *M. v. Wright* härleda sig dock beskrifningarne på *Phal. carbo,* hemtade från *Naumann.*

Phalacrocorax. *Näbbryggen trind, underkäkens grenar sammanslutna; svalgsäcken föga uttänjelig.*

B. **Sula.** *Öfverkäkens spets rät, svagt nedåt böjd.*

Pelikan-slägtet (Pelecanus Linn.).

Näbben *mycket lång, rät och bred, ofvan platt, i spetsen hakformig; hudsäcken emellan underkäkens vida grenar starkt uttänjelig, naken.*

Näsborrarne *smala, belägna vid näbbfårans bas; ansigtet och hakan nakna; halsen lång.*

Benen *närmare kroppens midt, undersätsiga.*

Vingarne *tillspetsade; med långa armpennor.*

Stjerten *afrundad, med 20 pennor; kroppsställningen halft upprät.*

Pelikanerna äro storväxta foglar och tillhöra varmare länder, men en art har likväl anträffats här en gång nemligen

Pelecanus onocrotalus Linn. Hvit pelikan.

Artm. *Helt hvit med rosenröd anstrykning; vingpennorna svarta; ansigtet blekt köttfärgadt, svalgsäcken blekgul. Längd:* nära 5 fot, vingbr. 9—9$^1/_2$ fot.

Beskrifning. Befjädringen på hufvudet når framtill blott med en spets närheten af näbbryggen och på kinderna på långt När ej mungipan, hvarigenom den nakna tygeln och ögats omgifning äro af ett betydligt omfång. Öfverkäkens längd till munvinkeln 14$^1/_2$ t., underkäkens bredd 2$^1/_2$ t.; tarsen 4$^5/_8$ t., mellantån 5$^3/_8$ t. Näbben hos gamla mot roten blygrå, utåt vackert ljusgul med röda teckningar; fötterna liffärgade; iris brun.

Gammal fogel. Hjessan och nacken kort befjädrade, den senare prydd med en tofs af mjuka fjädrar. Hela fjä-

derklädnaden på kroppen liffärgad, nedtill på halsen gulaktig; de yttersta vingtäckarne, inre vingpennorna och några af skulderfjädrarne med smala svarta ränder; de stora vingpennorna och lillvingen svarta. *Naum.*

Ungfoglarne äro grågulbruna med rygg- och skulderfjädrarne samt vingtäckarne mörkare mot midten och vid fjäderspolen svarta; underlifvet brunaktigt hvitt. Inre vingpennorna askgråa, i kanterna ljusare, de yttre äfvensom stjertpennorna vid spolen svarta, på fanen gråpudrade.

Denna pelikan bebor södra och isynnerhet sydöstra Europa; den finnes i stor mängd uti södra Ryssland, Ungern och vid Donaus nedre lopp. Flyttningstiderna besöker den isynnerhet nordöstra Afrika. Enstaka exemplar hafva förvillat sig till de flesta länder i mellersta Europa, någongång äfven så nordligt som till Östersjöns breddgrader; i Sverige är arten ett par gånger anträffad, likaså uti Östersjöprovinserna.

Hos oss har man en enda gång ertappat denna främling: en yngre fogel blef nemligen tidigt om våren år 1839 skjuten i Karis socken uti vestra Nyland och till sällskapet pro fauna et flora fennica insänd af kronofogden *Spåre* (anmäld för skpt den 11 okt. 1839).

Skarf-slägtet (Phalacrocorax Briss.).

Näbben *lång, rät och nästan trind; öfverkäken i spetsen tvärt nedåt böjd i form af en stark hake; käkkanterna jemna, hvassa och inåtböjda.*

Näsborrarne *föga märkbara, vid näbbfårans bas.*

Benen *äro mycket undersätsiga och sitta långt bakut, tårna långa, uttån längst, mellantåns klo med inkanten kamartad.*

Vingarne *något korta, de 4 första pennorna nästan lika; armpennorna föga kortare.*

Stjerten *mycket styf, afrundad, består af 12—14 pennor.*

Ansigtets sidor och hakan nakna; halsen temligen lång och kroppsställningen upprät.

Skarfvarne tillhöra de flesta delar af jorden; de äro särdeles egendomliga, medelstora foglar, som påminna om skrakarne genom sin hakformiga näbb och om doppingarne genom kroppsställningen; i följd af fötternas läge långt bakut, sitta de i nästan upprätt ställning med bakdelen emot underlaget*). De lefva i stort antal tillsammans och häcka i kolonier uppå branta afsatser eller i bergsklyftor vid hafskusterna eller också i högre träd. De lifnära sig uteslutande af fisk och äro ofantligt glupska*), samt särdeles skickliga dykare, hvarföre de äfven äro skadliga för fisket på orter, der de förekomma i mängd. Äggen äro 4—6 och läggas på en bale af ris och tång eller också på bara berget. De rugga fullständigt en gång om året, om hösten, men visa så till vida en egendomlighet, att vissa kroppsdelar om midvintern erhålla en skild prydnad af ovanligt bygda fjädrar, hvilka dock hafva blott en kort varaktighet. Vingpennorna förlora de småningom och äro således ingen tid af året oförmögna att flyga. — Hos oss förekomma tvenne arter.

---

*) *W. v. Wright* meddelar (l. c. sid. 291), att de finska innebyggarne i lappmarken föreställa sig storskarfven äga en så enkelt beskaffad tarm, att all mat, som fogeln slukar, går ut bakvägen i samma stund den nedsväljes. De tro honom derföre sluka samma rof ännu en gång, men på det maten icke måtte för tredje gången gå samma väg, trycker han bakdelen emot en sten och sitter i sådan ställning tills maten hunnit smälta.

23. Phalacrocorax carbo (Linn.). **Storskarf, hafstjäder. Merimetso, kalakorppa.**

Artm. *Svart med blågrön glans; framryggen och skuldrorna brungråa, bronsglänsande med temligen breda, svarta kanter längs de afrundade fjäderändarne; strupen hvit; stjertpennorna 14.*

Längd: 2½—3 f.; vingbr. nära 4 fot 8 tum. — *Pelecanus* L.; *Carbo cormoranus* M. & W.

Finska namn. Namnet merimetso är öfversatt från svenskan; såväl *W. v. Wright* som *Fellman* uppgifva, att finska inbyggarne i lappmarken kalla fogeln haikara (häger). Från Kuusamo har *Brander* erhållit uppgift om en fogel, kallad kalakorppa, hvilken är sällsynt, men då och då skulle visa sig vid Kitkajärvi; det är knappast tvifvel derom, att härmed menats denna art (erhållen på samma ställe, se längre fram).

Beskrifning. Ansigtets nakna del sträcker sig omkring ögonen och bakom munvinkeln; äfven hakan bar. Pannskelet tränger fram med tvenne vinklar på ömse sidor om näbbryggens bas.

Uti skandinaviska faunan förekomma tvenne olika stora raser med lika färgteckning, *Phal. carbo major* Nilss. och *medius* Nilss.; dessas dimensioner anföras här enligt *Nilsson*, den förra dessutom särskildt efter finska exemplar.

	major.		*medius.*
	finska.	enl. *Nilss.*	enl. *Nilss.*
kroppslängd	3 f.	2½—3 f.	ngt öfv. 2 f.
näbben till pannan	2⅞—3⅜ t.	kring 3 t.	2 t. 3—4 lin.
„ „ munvinkeln	4—4¹⁻³/₈ t.	4½ t.	3 t. 6 lin.
tarsen	omkr. 2⅝ t.	2 t. 6 lin.	2 t. 3—4 lin.
uttån	„ 4⅛ t.	4 t. 4 lin.	4 t.
mellantån	3²⁻⁴/₈ t.	3 t. 4 lin.	3 t. 1 lin.
uttåns ringar ofvan	57—61	omkr. 60	omkr. 50.

De **gamla foglarne** hafva näbben och benen svarta, iris grön och svalghuden pomeransgul. Fjädrarne på nacken och bakhufvudet något förlängda; de som stå närmast den nakna delen af ansigtet och vid munvinkeln samt på hakan äro smutsigt rostgulaktigt hvita, hvilken färg småningom öfvergår på kinderna samt strupens öfversta del. Hufvudet ofvan, halsen, bröstet, buken, benen, bakryggen, gumpen, stjerttäckarne och vingens öfre kant enfärgadt djupt svarta, med sidenartad, blågrön glans; framrygg, skuldror och vingtäckare äfven svarta, med den synliga delen af hvarje fjäder nästan rödgrå eller gråpudrad, nästan metalliskt glänsande, med jemnbreda, smala, starkt glänsande, grönaktigt svarta kanter, som skarpt begränsas; fjäderspolarne svarta. Alla inre vingpennor gråsvarta, likasom pudrade, med djupt svarta kanter; handpennorna och deras täckare djupt svartbruna med svartgråa skaft; stjertpennorna och deras täckfjädrar kolsvarta med svartblågråa skaft. Båda könen äro lika tecknade, hanen är dock större och dess fjädrar skola hafva starkare glans. *F. M.*

En *öfverallt hvit* färgvarietet har erhållits i augusti 1858 vid Tana elf *(Sommerfelt)*.

Efter slutad ruggning i november och början af december äro färgerna i denna drägt friskast och hafva starkaste metallglans. Längre fram på *vintern*, i januari eller februari erhålla de *gamla foglarne* ett annat utseende derigenom, att på nacken framkomma långa och mycket smala, hvita fjädrar af egendomlig fin byggnad, med tunnt och böjligt skaft och glesa fanstrålar i spetsen; inblandade uti nackens svarta fjäderbeklädnad bilda de derstädes en manartad fjäderbuske. På sidorna af hufvudet stå de glesare, hvarigenom den svarta grundfärgen tydligare framträder och bil-

dar ofvan ögat, ett band, som böjer sig öfver kinderna nedåt strupen och omfattar en stor hvit fläck på sistnämnda ställe. Äfven på utsidan af benen bildas en större, rent hvit fläck genom dylika, veka och smala, hvita fjädrar, som på nacken, men här ännu längre. Dessa öfvertaliga fjädrar äro på kinderna ungefär $^1/_4$ tum, på nacken en t. och på lårfläcken öfver 2 t. långa, de minsta $^1/_2$, de största 2 linier breda och fladdra för hvarje vinddrag. Hos hanen äro de ej så vackra som hos honan, och äldre foglar hafva dem mer utvecklade än yngre. I följd af sin veka byggnad blifva de inom kort utslitna och redan i mars eller åtminstone vid parningstiden om våren äro de förderfvade och försvunna; fogeln har då åter sitt vanliga utseende utan hvita prydnader, förutom att drägten är mer sliten; några få rester efter den tillfälliga prydnaden förefinnas dock också senare. Efter *Naumann.*

I *andra året* erhålla foglarne en mellandrägt, hvilken mer liknar ung- än den utbildade drägten, men ofvan är mycket mörkare brun och glänsande; blott på hakan och midten af bröstet finnes ännu hvitt. Stjertpennorna enfärgadt svarta. Först i tredje hösten af sin lefnad erhålla de sin fullt utbildade drägt.

Ungdrägt. Näbben längs ryggen gråsvart, mot hakan brunaktig, käkkanterna gråaktiga, för öfrigt smutsigt rödaktigt hvit; fötterna mattsvarta. Iris först brungrå, senare mörkbrun; ansigtets nakna del gulaktig, dragande i grönaktigt. En del af hakan, samt trakten omkring munviken upp till ögat hvita med rostgulaktiga fjäderspetsar; öfre delen af hufvudet och bakhalsen brunsvarta med grön glans och otydliga, ljusa fjäderkanter. Halsen framtill brunaktigt hvit, tätt besatt med mörka småfläckar och längdstreck. Framrygg och skulderfjädrar mörkbruna, mot ändan af fjädrarne

rödgråaktiga och slutande med ett smalt, starkt bronsfärgadt, mörkt band, som böjer sig längs den afrundade fjäderkanten. Hela bakryggen, gumpen samt de korta öfre och undre stjerttäckarne, sidorna af bröstet och buken, äfvensom benen svarta med matt blågrön sidenglans. Bröstet och buken hvita med gulaktig anstrykning och glesa bruna eller svartbruna fläckar på fjäderändarne. Vingtäckarne och inre vingpennorna af skuldrornas teckning; handpennorna svartbruna och armpennorna grönaktigt askgråa med mörka kanter. Stjertpennorna svarta med ljusa ändkanter. Öfver utsidan af benen synas några hvitaktiga fjädrar. Efter *Naumann*.

Dundrägt. Ansigtets nakna del och näbben köttfärgade; hela dunklädnaden svartgråbrun.

Hafstjädern är utbredd och häckar uppå de flesta hafskuster på jorden, men uppträder på många ställen uti något afvikande lokala former. I Europa förekommer arten längs Skandinaviens norra och vestra kuster, Island, England, Frankrike, vid Nordsjön och södra Östersjön, flerstädes också i det inre, ss. i Ungern, vidare längs Medelhafvets stränder, mest vid Sardinien och Grekland; arten sträcker sig också genom sydliga Sibirien; i Amerika finnes den vid Labrador. — Till den kalla årstiden flyttar den icke regelbundet bort, utan ströfvar endast omkring mindre sträckor och besöker då äfven trakter, der den icke kläcker.

Såsom ofvan redan angafs förekomma uti den Skandinaviska norden tvenne geografiska varieteter af denna art, hvilka skiljas från hvarandra genom olika storlek. Den större, *storskarfven* (*Ph. carbo major* Nilss.), kläcker nordligare vid Skandinaviens norra och vestra kuster ända ned till Stavanger samt erhålles vintertid också i de sydligare delarne äfvensom mellersta Europa. Den mindre, *mellan-*

skarfven (*Ph. carbo medius* Nilss.), kläcker, så vidt det är kändt, sydligare, vid Östersjöns södra kuster, Blekinge, Skåne, Pomern och omkring Nordsjöns kuster.

Ehuru mellanskarfven således kläcker inom Östersjön är det likväl ej bekant, att den skulle gå ända upp till våra breddgrader eller någonsin med säkerhet hafva erhållits här. (*Bergstrand* upptager den väl till namnet bland Ålands foglar, men torde föga i verkligheten hafva öfverkommit den).

Alla de exemplar, som för det närvarande stå till buds att undersöka, hafva tillhört *storskarfven*, hvilken häckar längs vårt områdes norra kuster och ej sällan ertappats uti olika delar af öfriga landet, men med få undantag alltid om hösten eller vintern, alltså på vandring från norden. — *Middendorff* säger arten förekomma mycket allmänt längs lappska halföns kuster, *Lilljeborg* fann den talrikt vid Schuretskaja och mag. *M. Brenner* på spridda ställen öster om Svätoi-noss, hvarjemte *Malm* och *Schrader* uppgifva, att den häckar på flere fogelberg vid Warangerfjord. — Enligt prosten *Fellman* visar sig något exemplar då och då i Utsjoki, särdeles vid oväder, hvarjemte fogeln skall vara bekant äfven annorstädes i lappmarken; enligt *Malmberg* skall den vara funnen i Ivalo; *Knoblock* meddelar, att ett ex. skjöts i Kyrö by uti Kittilä år 1867 om hösten. Deremot erfor *W. v. Wright* (l. c. sid. 299) under sin resa 1832 i lappmarken, att ett par samma år blifvit skjutet tidigt om våren, vid Maunu invid Muonio elf (68° 35′). Uti Kuusamo blef ett ex. skjutet om hösten 1870 vid Kitkajärvi (*J. Sahlberg*) och att döma af en notis, som *Brander* erhållit derifrån, skall den då och då (2 aug. 1871) erhållas vid samma sjö. Enligt *Br. Nylander* skjutes den nästan hvarje höst vid Uleåborg och enl. *Bodén* likaså nästan årligen vid Wasa; *Alcenius* iakttog en fogel om vårsommaren år 1871 vid Orisberg i närheten

af Wasa. *J. v. Wright* säger, att den några få gånger är funnen i Kuopiotrakten med flere års mellanskof och då endast om höstarne, ensam eller parvis; *Aschan* skall enl. *Savander* den 11 sept. 1868 hafva skjutit här ett ex. och den 11 nov. 1837 erhölls ett annat vid Warkaus bruk uti en fiskmjärda *(M. v. W.)*. Under vintern 1863—64 skjöts ett ex. vid Heinola i Jyränkö ström enl. mag. *W. Hoffström* och i Nyslottstrakten har arten tvenne gånger blifvit skjuten, den 15 okt. 1866 och 10 sept. 1870 *(Lindforss)*. Vid sydkusten har den erhållits på några ställen, oftast om hösten; i Ruokolaks d. 10 mars 1841 *(V. Falck, Z. M.)*, åtskilliga gånger i trakten af Helsingfors (d. 13 juni 1848, 4 nov. 1849, 9 okt. 1863, 28 dec. 1865 Drumsö, 4 okt. 1866 och 5 dec. 1867), vid Ekenäs (23 okt. 1843, *Ekeb.*) och Porkkala (19 nov. 1849, *Ekeb.*, börj. af nov. 1866). Allmoge från Kökar uppger, att fogeln någongång erhållits der i ryssjor; *Bergstrand* upptager arten också för Åland, derifrån ex. för öfrigt insändts af prosten *Sadelin* och tullförv. *Calonius.*

Att döma af de ex. som förvaras uti våra samlingar är det merendels unga och fjolåriga foglar, som besöka största delen af vårt land; då dertill kommer, att de visa sig här oftast om hösten eller slutet af året, är det förklarligt, att samlingarne ännu sakna arten i sin med hvita fjädrar prydda drägt under den kallaste delen af året.

Anmärkningsvärdt nog är det, att de båda geografiska varieteterna af denna art hafva olika nästplatser: storskarfven kläcker på fogelbergens klippafsatser, småskarfven åter i träd. Vid ishafskusten hafva de ständigt god tillgång på föda uti de i massa förekommande fiskarterna och häcka derföre årligen på samma platser, men på andra orter, der de tid efter annan utrotats eller der vattnen blifvit utfiskade,

byta de om plats och infinna sig plötsligt på ställen der de förut icke funnits.

Artens invandring inom Östersjöns område *(Ph. medius *)* eger ett särskildt intresse. Enligt *Naumann* var den i början af detta århundrade nästan okänd i Danmark och Tyskland; år 1810 infann den sig på Fyen och inom fem år funnos der tusentals nästen; snart visade den sig också på Rügen. Svårt förföljd på begge ställena minskades mängden, medan arten samtidigt yppades ända vid Oders mynning; äfven här förföljd drog den sig uppför floden och fanns år 1835 så ymnigt vid Spree, att i en koloni 400 ungar dödades på en dag. *Kjærbölling* meddelar notiser från en dansk mindre ö, der åren 1828—45 årligen dödades ett antal af flere hundrade, de elfva senaste åren ända till 500—1366 st. om året. — Lyckligt nog således att den icke utsträckt sin förödande utvandring inom Östersjön emot norden.

24. Phalacrocorax graculus (Linn.).

Kråkskarf.

Artm. *Svart med grön glans, framryggen och skuldrorna bronsfärgade med smal, svart kant längs de spetsigt utdragna fjäderändarne; de gamla med en tofs på hjessan; stjertpennorna 12.*

Längd 25—26 tum. — *Pelecanus* L.

Beskrifning. Näbben tunn och spenslig, nästan cylindrisk, öfverkäkens hake går föga nedom underkäken; näbbens längd till pannskelet 2 t. 2—4 linier, till munvinkeln 3 t. 6 lin.; tarsen 2 t. 2 lin., uttån 4 t. 1 lin.

Gamla foglarne hafva om våren på hjessan en tofs af långa, uppresta och något framåt böjda fjädrar. Hufvudet och halsen svarta, skiftande i blått och grönt. Kräfva, bröst och undre kroppsdelar, äfvensom öfvergump och mellanrygg svarta med grön glans. Framrygg, skuldror och vingtäckare bronsfärgade gröngläansande, hvarje fjäder med smalt svart bräm, som baktill bildar en spets. Ving- och stjertpennor

---

*) Enligt *Kjærbölling;* — *Naumann* åtskiljer ej begge formerna.

mattsvarta eller gråsvarta; ben, fötter och näbb svarta, iris grön. Efter *Sk. fn.*

Under sommaren och hösten saknas den uppresta tofsen på hjessan, hvilken ej heller förekommer hos yngre foglar.

De **unga foglarne** hafva mera hvitt på underlifvet än storskarfvens ungar. Näbben längs ryggen gråsvart, för öfrigt orent rödgulaktig, mörkfläckig; benens och fötternas yttre sida brunsvart, den inre rödaktigt gulgrå, de inre tårna ljusare. Hjessan, nacken och bakhalsen svartbruna, med hvitgulaktiga fjäderspetsar; kinder och halssidor ljusare; framryggen och skuldrorna mörkt gråbruna, svagt bronsglänsande med matta, bruna, i yttersta kanten helt ljusa fjäderbräm; bakrygg, gump, stjerttäckare och benens utsida svartbruna med ljusare fjäderkanter. Hakan, strupen och framhalsen, kräfvan, bröstet och underlifvet hvita; halssidornas färg går något ut på kräfvan. Handpennorna brunsvarta, armpennorna svartbruna med ljusare spetsar; täckarne bruna med mörkare midt och svarta spolar. Stjertpennorna skiffersvarta med smala, hvitaktiga kanter. Efter *Naumann.*

Dundrägten liknar storskarfvens, men skiljes genom den tunnare näbben, hvilken, likasom fötterna, är alldeles blek, de senares utsida blyfärgad.

Likasom föregående art häckar denna i Europa vid hafskusterna, längs hela norra och vestra Norge, norra delarne af britiska öarne, vid Frankrike och Medelhafvet; derjemte finnes den i mängd uti det inre af södra Sibirien. Dess flyttningar inskränka sig till kortare resor från häckställena. — Uti norra Europa kläcker den endast vid de yttre hafsklipporna och finnes i Skandinavien talrikast inom polcirkeln; ytterst sällan kommer den ens under flyttningarne till Danmark och nästan aldrig intill Östersjön.

Inom vårt område känna vi till arten endast från den mot Norge stötande delen af ishafskusten. *Middendorff* säger, att den häckar tillsammans med föregående art i trakten af Wardö, men ej så talrikt, och *Schrader* anför den såsom allmän, likvisst icke mer förekommande uti Warangerfjordens inre delar. Icke heller är det kändt, att den skulle finnas ostligare längs kusten; i öfriga delar af landet har den veterligen aldrig ertappats och torde föga heller komma dit, då den egentligen är en oceankustens innebyggare.

Hafssule-slägtet (Sula Briss.).

Näbben *stark, lång, rät, från sidorna något hoptryckt, med rät spets, föga nedåt böjd; käkkanterna skarpa, sågtandade, öfverkäken med en tand innanför spetsen.*
Näsborrarne *knappast synliga, belägna vid näbbens bas.*
Benen *korta, något bakut belägna, tårna långa.*
Vingarne *mycket långa och spetsiga.*
Stjerten *lång, kilformig.*
Ansigtet och strupen nakna, fjäderklädnaden fast.

Hafssulorna uppehålla sig ute på öppna hafvet och besöka kusterna egentligen blott för att häcka. De flyga utmärkt väl, äro förträffliga simmare och skickliga störtdykare, men gå dåligt. Äfven dessa häcka i kolonier, men lägga ej mer än ett ägg i kullen. Inom vår faunas område kunna de förekomma endast vid ishafskusten, men också här är den enda arten en främling, som blott någongång blifvit observerad.

Sula bassana (Linn.). Hafs-sula.

Artm. *Hvit med svarta vingar.*

Längd: kring 3 fot; näbben från pannan 4 t., från munvinkeln 6 t., tarsen 2 t. 1 lin.

Gammal fogel. Handpennorna och deras närmsta täckare samt lillvingen svarta, öfriga fjäderklädnaden hvit med stark ockragul anstrykning på hufvud och nacke, näbben blekt blåaktig med hvit spets och näbbrygg, den nakna huden kring ögonen blekt blåaktig; munvikarnes och strupens hud svartblå; benen brungrönaktiga, tårna med längsgående gröngula streck; iris gul. Honan är mindre än hanen.

Ungen. Hufvud och hals gråbruna, beströdda med små trekantiga, hvita fläckar; ryggen gråbrun med glesare, något större fläckar; nedre kroppsdelarne hvitaktiga med små bruna fläckar; vingar och stjert svartaktiga. Ur *Sk. fn.*

Sina häckställen har hafssulan vid norra delen af Atlantiska hafvet på kusterna af Island, Skotland och närliggande öar samt Grönland och Labrador. Mången gång har den tillfälligtvis eller efter starka stormar drifvits till Skandinaviens vestkust, Nordsjön och Frankrike, men ytterst sällan är den ertappad inåt landet eller inom vestra Medelhafvet.

Från vårt område veta vi ej mycket om fogeln; *Lilljeborg* observerade den en gång, den 3 aug. 1848, i närheten af fartyget vid segling öfver Ishafvet emellan Schuretskaja och Nordkap under en temligen stark storm; *Malm* uppgifver, att den vintertid finnes vid ishafskusten och en uppgift af *Pallas* *) låter förmoda, att äfven han kände till något fall, då arten blifvit iakttagen här.

---

*) Zoogr. r.-as. II s. 307: hæc avis circa borealem lapponiæ rossicæ et Sibiriæ oram rarissime observatur.

Tredje underordningen: Longipennes Duméril.

De långvingade simfoglarne*) hafva en enkelt bygd, med jemna, skarpa kanter försedd näbb, som i spetsen är hornartad, tillspetsad eller krökt. Vingarne äro ovanligt långa, smala och tillspetsade; benen hafva normalt läge midt under kroppen och tårna äro förenade genom en hud, förutom baktån, som är fri eller någongång saknas.

Alla hithörande foglar äro störtdykare och deras födoämnen utgöras dels af smärre, lefvande fiskar, dels äfven af döda djur, såsom skälar, fisk o. d., som flyta upp längs stränderna, några förtära mindre sjödjur och insekter. Deras flygt är mycket lätt och i hög grad uthållande, hvarföre också flere arter ofta träffas långt ute på öppna hafvet; såväl då de flyga upp som slå ned i vattnet sker det ledigt och utan buller. Deremot simma arterna af flere slägten sällan och långsamt; på marken fortskaffa sig många ännu sämre och gå derföre sällan. — Hit höra tvenne familjer:

Laridæ. *Näsborrarne af vanlig form, öppnande sig på näbbens sidor; baktån nästan alltid utvecklad.*

Procellariidæ. *Näsborrarne tubformigt förlängda utom näbben, mynnande på dess rygg; baktån liten eller ingen.*

Tredje familjen: Laridae Leach.

Denna familj omfattar tre slägten:

A. *Näbben vid basen hård.*

Sterna. *Näsborrarne mynna vid den räta, spetsiga näbbens bas.*

Larus. *Näsborrarne mynna vid midten af den hakformigt böjda näbben.*

---

*) Inom denna underordning äro beskrifningarne af *Sterna* af *M. v. Wright* samt dessutom någon enda drägt efter *Naumann;* det öfriga är af utgifvaren.

B. **Lestris.** *Näbben vid basen täckt af en vek näbbhud, framom hvilken näsborrarne öppna sig vid dess midt.*

Tärn-slägtet. (Sterna Linn.).

Näbben *medelmåttig, hoptryckt, rät eller föga nedböjd; spetsen rät utan hake; underkäken med en svag, vinkelformigt utstående knöl på midten.*

Näsborrarne *nära näbbroten, smala, genomsigtiga.*

Benen *korta, spensliga, med föga hoptryckta tarser, nakna något ofvanom hälleden; uttån längre än intån, baktån alltid utvecklad; simhuden mer eller mindre urringad; klorna små, lindrigt böjda och spetsiga.*

Vingarne *mycket långa och spetsiga: första pennan längst; handpennorna långa, sabelformigt böjda, armpennorna korta.*

Stjerten *af medelmåttig längd, mer eller mindre gaffelformigt klufven, bestående af 12 pennor, af hvilka de yttersta äro mycket långa, tillspetsade.*

Tärnorna vistas ständigt i närheten af vatten, öfver hvilket de med lätta och behagliga rörelser kretsa för att då och då störta ned efter sitt byte. De hvila derefter på någon sten, påle eller dylikt, sällan och blott vid stilla väder på sjelfva vattenytan, från hvilken de icke pläga dyka. Hafskusten är deras egentliga uppehållsort, men många arter vistas tillika, eller också uteslutande, vid sött vatten; vanligen häcka flere par tillsammans der de finnas uti större antal, och merendels flyga de också i sällskap. De lefva i engifte, och bygga ej något bo, utan lägga sina få, fläckiga ägg uti en liten fördjupning på sanden, eller mellan småsten på stranden. Ungarne uppfödas i början af begge föräldrarne

och ännu sedan de lärt sig flyga sitta de tillsammans på någon sten, dit de gamla foglarne hemta föda åt dem. Födoämnena utgöras af småfisk, vatteninsekter, kräftdjur o. s. v. Begge könen äro lika hvarandra, honan dock något mindre. Tvenne gånger om året undergå de ruggning, den ena gången åtminstone delvis; *vinter-* och *sommardrägterna* äro olika hvarandra, *ungdrägten* är också afvikande och utbytes på senhösten mot vinterdrägten; i motsats till måsarne hafva dessa redan som ettåriga foglar den utbildade drägten; ving- och de yttre stjertpennorna bibehållas dock från ungdrägten öfver vintern och utmärka sålunda de yngre foglarne, hvilka hafva dem mer slitna än de gamla.

Man fördelar våra arter i tvenne underslägten (de öfriga, mindre vigtiga, upptagas längre fram till namnet):

A. **Sterna** *s. str. Simhuden föga urringad, stjerten i spetsen djupt klufven; fjäderklädnaden hvit, askgrå och svart.*

a. näbben röd, fötterna svarta. St. caspia.

b. „ „ „ *röda. St. hirundo, arctica.*

c. „ *gul med svart spets fött. rödgula. St. minuta.*

B. **Hydrochelidon.** *Simhuden djupt inskuren, stjerten föga klufven; fjäderklädnaden mörk. St. nigra.*

25. Sterna caspia Pall. Skräntärna. Raukutiira.

Artm. *Näbben, stor och stark, röd, benen svarta; hjessan och bakhalsen svarta, öfre kroppsdelarne askgråa, de undre hvita.*

Längd 22—23 tum, vingbredd öfver 4 fot. — Underslägtet *Sylochelidon* Brehm.

Benämningar. Svenska: skräntärna; skrännmåsa (Åland, *Bergstr.*, *Sievers*), sqvärmås (Porkkala). Finska: raukutiira (*W. Nyl.*, *Mbg*), (räyskä?, Uleåborg *Br. Nyl.*).

Beskrifning. Bland alla europeiska arter är denna den största; näbben $2^5/_8$ tum lång, undersätsig, hög, hoptryckt och spetsig, högröd, mot spetsen svartaktig, men ytterst hvitgul. Iris brun; benen svarta, tarsen och mellantån $1^6/_8$ tum långa.

Gammal fogel i sommardrägt. Hela hufvudet ofvan, genom ögonen samt ned på nacken rent svart med svag grön sidenglans; öfriga hufvudet, halsen, bröstet och hela fogeln inunder rent hvit, stundom med svag anstrykning af grått på bröstet; hela fogeln ofvan jemte vingarne vackert ljust askblå, öfvergående i rent hvitt på öfvergumpen. Inre vingpennorna och armpennorna med ljus spetskantning, handpennorna mot spetsarne och i inre fanen svartgråaktiga med hvita spolar. Stjerten ljust askblå med hvita pennspetsar, dess mellersta pennor ljusast, de yttre blott mot spetsarne svagt gråa, i öfrigt hvita. *F. M.*

Vinterdrägt. Näbben är ljusare, mer gulröd, och bredare svart i spetsen; pannan och dess sidor vid näbben hvit, fint spräckliga af svartgrått; framom och inunder ögat, samt ett band från detsamma bakut svart med små hvita eller gråaktiga fläckar der och hvar; hufvudet ofvan och ned på nacken hvitt med blandning af grått och fullbeströdt med svarta, smala längdfläckar. Öfre kroppsdelarnes gråa färg är friskare och starkare än uti sommardrägten, med hvilken den i öfrigt öfverenstämmer. *Naumann.*

Ungdrägt. Näbben blekt gulröd, i spetsen ljust hornfärgad; benen bleka, gulrödaktigt gråa med mörka tår; kalotten gråaktigt svart med fina, hvita fjäderkanter, framför och under ögonen rent svart. Rygg, skuldror och vingar ljust askblåa med ljusare, svagt i rostgult stötande fjäderkanter och innanför dessa med ett uddigt, ljusbrunt bågband på ryggens och skuldrornas fjädrar samt inre vingpennorna

och de större vingtäckarne; armpennorna hvita med en grå fläck längs midten. Stjertpennorna ljust askgråa, mot spetsen med mörka tvärband och hvita spetskanter. Kinderna, strupen, halsen och hela underlifvet hvita. *F. M.*

Begge könen äro lika, honan något mindre än hanen.

Dundrägt. Alldeles späda ungar hafva röd näbb med röd spets, något större med ljust hornfärgad spets; fötterna liffärgade (17 juni 1872 Klåfskär, *Sievers*). En unge hade dunet nästan öfverallt hvitt, isynnerhet undertill; ofvan samt omkring halsen är det vid roten svartgrått, genomskimrande i små oregelbundna fläckar; på vingarne en svag rostgul skiftning. En annan hade öfverallt på den ljusgråa grundfärgen ofvan tydlig rostgul anstrykning, något äfven på underlifvet. Hos en tredje börja de rostfärgade fjäderspetsarne på skuldrorna samt vingpennornas spetsar att sticka fram (d. 5 aug. 1872, Kyrkslätt). *F. M.*

I Europa har *skräntärnan* tvenne stamhåll, Östersjön och östra Medelhafvet. Inom det förstnämnda innanhafvet häckar den spridt längs de yttre skären och finnes i Danmark i stora kolonier, men förekommer icke mer vid Norges och sällan ända vid Hollands kuster; härifrån flyttar den mest längs kusterna af vestra Europa, mycket fåtaligt genom det inre, och är funnen ända vid Senegal. — Vidare häckar arten omkring Svarta hafvet och Grekland samt skall finnas i mängd vid Kaspiska hafvet*); från detta område torde fogeln flytta till Egypten och Nubien. Arten anföres ända från södra Afrika och nära beslägtade former finnas äfven i östra Sibirien; i N. Amerika finnes den äfven.

*) Emellan formerna uti dessa båda områden uppgifves en viss olikhet förefinnas; den sydliga, *St. caspia* Brehm, skall hafva mera bländande hvit färg, mer urringad simhud och större näbb än vår form, *St. balthica* Brehm. — *Pallas* uppger, att arten skall förekomma också vid Obflodens utlopp i norra oceanen.

På de yttersta skären och klipporna vid finska viken kläcker denna art der och hvar, men vid bottniska viken är den hos oss (liksom på svenska sidan: Gefle) mycket sällan anträffad. — Några par kläcka årligen i Helsingforstraktens yttre skärgård, vid Seitskär m. m. *(M. v. W.)*; någongång har man sett dem äfven inom de yttre skogslanden, i Borgå skärgård vid Sundö (Suni, *Asch.*). Likaså förekommer den i Kyrkslätt *(W. Snellman)* och Esbo *(Ekeb.)* socknar. I sydvestra skärgårdens yttre del finnes den sällan på denna sidan Skiftet *(Bonsd.)*, men på Åland *(Bergstr.)* häckar den, t. ex. på Klåfskär i spridda par *(Sievers)*. Vid vestkusten lärer arten icke häcka, åtminstone är den endast högst sällan funnen derstädes; i slutet af juli månad är den skjuten vid Uleåborg *(Br. Nyl.)* och ännu vid Torneå anträffades den år 1832 af *W. v. Wright.* — Ingenstädes tyckes den finnas ymnigt hos oss och vid Ishafskusten förekommer den alls icke *).

Från alla de andra tärnorna skiljes skräntärnan lätt genom sin storlek och från måsarne genom sina spetsiga vingar. Stundom häckar den på samma skär som måsar och vanligen endast i enstaka par; men med sina samslägtingar, tärnorna trifves den icke; de anfalla henne uppifrån under skrik och larm samt bjuda sålunda till att fördrifva henne från nejden. Dess läte är ett starkt och obehagligt *krräik-krräike-krräk.* Till sin natur är den rofgirig och äfven temligen stora fiskar äro utsatta för dess anfall; den håller äfven till godo med smärre sjöfoglar och ungar, som den lyckas öfverkomma.

---

*) *J. Fellmans* uppgift (Ant. under min vistelse i lappmarken, sid. 90), att *Sterna caspia, nigra* och *hirundo* skulle förekomma i lappmarken — är påtagligen oriktig.

Om dess fortplantning meddelar stud. *Sievers* följande iakttagelser gjorda år 1872 på Klåfskär i Ålands sydligaste skärgård: „I jäg. förb. tidskrift säges, att kråkan och skräntärnan icke lefva tillsammans på samma holme. På en holme härstädes hade den senare lagt sina ägg öfverst på toppen, medan kråkan icke långt stycke derifrån inkilat sitt af risqvistar bygda näste i en bergsskrefva. Den 28 maj voro skräntärnans ägg redan legade; dessa uppgifvas vara till antalet tre, men alla de gånger jag påträffade dem voro de endast två stycken. Blott en gång fann jag tre, men då hade det tredje rullat ett stycke ur boet och var färskt, då deremot de två andra just höllo på att kläckas. Deras antal kunde derföre hellre uppgifvas vara två; också träffade jag alltid tvenne ungar i boet, aldrig tre. Äggen lågo vanligtvis på högsta punkten af holmen uti en fördjupning i berget. Rundt omkring ofvan nämnda bo var platsen likasom hvitmålad, i följd af en mängd hvita, glänsande flisor af fiskben, hvilka syntes hafva blifvit uppkastade i form af bollar".

En vesteuropeisk art, *St.* (*Thalasseus* Boie) *cantiaca* Gm., utmärkt genom svart näbb med gul spets, är en gång funnen vid Göteborg, men aldrig inom Östersjön eller hos oss.

26. **Sterna hirundo** Gmel. **Fisktärna. Kalatiira.**

Artm. *Näbben röd med svart spets, fötterna röda, icke särdeles spensliga; kalotten hos gamla foglar svart, hufvudets sidor och hakan hvita, öfre kroppsdelarne askgråa, de undre hvita med dylik anstrykning; första vingpennan med bredare mörk rand på infanet vid skaftet.*

Längd: 15—16 tum, vingbr. omkr. 30 tum. — *Sterna hirundo Linn.* pt.*); *St. fluviatilis Naum.*

---

*) Såsom *Westerlund* (Ölands foglar) anmärker torde *Linné* med namnet *St. hirundo* betecknat *begge* våra arter (jfr *Linnés* Gotl. resa), icke särskildt endera af dem.

Finska namn. Kalatiira eller tiira; tirro (Kuusamo, *Brdr*), tiiri (n. Sav., *Mbg*), tiiru, liiru, kirru (*W. Nyl.*), kirri (*Sad.*), kirra (Hvittis, *Lydén*); tiirlakka (Ruovesi, enl. landtdagsm. *Mäki-Peska*).

Beskrifning. Näbben svagt nedåt krökt, från munvinkeln 2¼, från pannan 1½ tum lång, röd, i spetsen svart; iris rödbrun; ben, tår och simhud skönt röda, tarsen ⁶⁄₈ tum hög. Stjerten starkt klufven af nästan samma längd som vingarne.

Gammal fogel i sommardrägt. Hela hufvudet ofvan, ända straxt inunder ögonen, samt ned på nacken svart; hufvudet i öfrigt likasom strupen och halsen rent hvitt; öfriga underlifvet äfven hvitt, men med svag anstrykning af silfvergrått, starkare hos de gamla (isynnerhet hanarne) än de yngre foglarne. Öfvergumpen, öfre och undre stjerttäckarne hvita. Hela fogeln ofvan och vingarne vackert ljust askblåa. De längst bakut liggande skulderfjädrarne, de längsta inre vingpennorna samt armpennorna med hvita spetskanter, småningom öfvergående i det ljusgråa. Första handpennan i utfanet svart, i spetsen gråaktig med hvit spole, invid hvilken ett mörkt längdband sträcker sig på infanet, bredare än sjelfva utfanet (ännu ett par tum från spetsen af 2 liniers bredd); infanet i öfrigt hvitt; de följande pennorna mörkgråa, invändigt hvita; stjerten hvit med hvita spolar, yttersta pennan i utfanet mörkgrå, de följande ljusgråa, de inre nästan hvita. *F. M.*

Den något mindre *honan* har yttersta stjertpennorna kortare än hos *hanen;* det svarta går ej så långt ned på nacken och färgerna äro i allmänhet ej så skära.

Ungdrägt. Näbben rödbrun, i spetsen svartaktig, vid roten rödaktig med gul anstrykning; benen orent ockragula. Hufvudet framtill hvitt med undantag af en svart fläck framför

ögonen på tyglarne; hufvudet ofvan och mellan ögonen på ljust rostgul botten fint svartprickigt, derefter temligen sammanhängande svartgrått. Ryggens och skuldrornas fjädrar samt de mellersta vingtäckarne mycket ljust askblåa med hvitgulaktiga spetskanter och derinnanför med ett något mörkare, smalt tvärband; de små vingtäckarne utmed vingens öfre böjning (på underarmen och handen) svartgråa; vingarne i öfrigt askblåa med hvita fjäderkanter, stjertens pennor hvita, på utfanet gråa, den yttersta mörkast; sidorna af hufvudet, strupen, halsen och hela fogeln inunder hvita. *F. M.*

Dundrägt. Hufvudet, bakhalsen och kroppen ofvan samt på sidorna brungulaktigt gråa med spridda, svarta fläckar, som på ryggen bilda rader; en fläck framom ögonen och hela strupen rostbruna; hela underlifvet hvitt. Näbben och benen liffärgade, de senare med gulaktig anstrykning. Efter *Naumann.*

Fisktärnan förekommer vid kuster och sjöar i nästan hela Europa; den saknas endast i dess nordligaste delar, såsom norra delen af britiska öarne samt af Skandinavien och Ryssland, i hvilka trakter den ersättes af följande art; derjemte finnes den uti hela det tempererade Sibirien och i norra Afrika. Till vintern drager den sig till norra Afrika, Persien, Indien och China.

Den är af alla våra tärnor den allmännaste arten och förekommer talrikt vid kuster, sjöar och större vattendrag uti *hela södra och mellersta* Finland, från Åland till Ladoga och Onega *), deremot finnes den icke mer i nordligaste delarne. Enligt *M. v. Wrights* förmenande synes den betydligt hafva minskats uti skärgården, åtminstone omkring Helsingfors,

*) *Lilljeborg* anför den ännu från Archangel, men *Meves* synes hafva anträffat derstädes blott följande art.

der den ännu för tre decennier tillbaka skall hafva funnits talrikt, äfven i stadens närmaste omgifningar. Stundom kläcker den äfven vid mindre träsk, t. ex. Stensunds träsk i Härkäpää by af Perno s:n *(Aschan)*. I mellersta delarne af landet finnes den talrikt blott vid vissa vattendrag, såsom i Leppävirta vid Kopolanvirta ström nära Warkaus *(Savander)*, Kallavesi i Kuopiotrakten *), Maaninka (Ruokovirta och Mustavirta *J. v. W.*); den finnes vidare uti Iisalmi, Sotkamo *(Asch.* och *Hollmerus)*, Kajana *(Mgrn)*, samt vid Uleåträsk *(Arth. v. Nordm.)* och längs Uleåelf *(M. v. W.)*. Längs hela vestkusten är den allmän ända till Uleåborg *(Br. Nyl.* och *Dresser)* och Torneå. — Uti Pudasjärvi förekommer denna art icke mer *(Brander)*, från lappmarken är den väl uppgifven, men säkerligen förvexlad med följande art **). *Malm* säger, att den är allmän uti de vestra (svenska) lappmarkerna, men anför den ej uttryckligen från våra ostligare nejder, der den andra arten med säkerhet finnes. Ingen annan ornitolog har heller anträffat den inom finska och ryska lappmarkerna. Dess gräns mot norden torde således hos oss ännu böra utredas och lär i sjelfva verket föga öfverskrida bottniska vikens kuster och, uti det inre af landet, Uleåelfs flodområde.

---

*) „I Kuopiotrakten kläcker den på många ställen; så har en koloni fisktärnor uppehållit sig hela sommaren under många år på en af de s. k. *Hiidensaaret* nära Iivarinsalo i Kallavesi, ehuru de år 1871 icke sågos till derstädes, men deremot funnos i stora svärmar vid Onkivesi, mellan Kuopio och Iisalmi". *Aschan* (1871).

**) Från svenska lappmarkerna torde uppgifterna vara mera pålitliga *(Löwenhjelm)*, men äfven de borde bekräftas; deremot är det fullt säkert, att äldre iakttagare inom vårt område *(Grape, Fellman)* förblandat begge arterna; detsamma är väl också fallet uti *klimatologiska iakttagelser*, der uppgifterna från lappmarken egentligen gälla *Sterna arctica;* de torde dock flytta temligen samtidigt.

Fisktärnan synes infinna sig tidigast till sydvestra kustlandet och flyttar något hastigare längs kusten, än till de inre delarne; den anländer på följande ungefärliga medeltider *):

Åbo läns skärgård	omkr.	den	6	maj.
Åland och vestra Nyland	„	„	10—11	„
Wiborgs län till 61°	„	„	12	„
Södra Tav., Sav., Kar. (60½—62½°)	„	„	15	„
Norra „ „ „ (62½—64°)	„	„	17	„
Torneåtrakten (66°)	„	„	19	„

Ankomsten inträffar flerstädes någon eller några dagar före islossningen uti träsk och sjöar. Bortfärden om hösten sker från de nordligare delarne i senare hälften af augusti, sydligare vid samma tid eller i september, allt efter som ungarne hunnit blifva så utbildade, att de kunna åtfölja de gamla; ibland finnas de qvar härstädes ännu i oktober.

Oaktadt sin enkla färgteckning är fisktärnan en af våra vackrare foglar och behaglig att se, såväl då den med lätta vingslag sväfvar fram öfver vattnet, som då den hvilar sig sittande på någon sten eller dylikt. Den håller sig gerna tillsammans uti mindre flockar och låter under flygten ofta höra sitt läte, hvilket återgifves med *kriäh, kriiäh* och *kriääh*, eller såsom skärfolket i svenska socknarne menar *triäg*, för att dermed uttrycka antalet af sina ägg. Oroad och ängslig låter den höra ett kort, mer eller mindre ofta upprepadt *keck* eller *kick*, under det den kretsar omkring sin fiende.

„Fisktärnan häckar än kolonivis tillsammans, än partals, dels på låga stengrund och stenar, dels på något högre, mossbeväxta berg vid stranden, (någongång äfven på ängs-

*) Utan tvifvel finnas inblandade observationer äfven om följande art, åtminstone från kusttrakterna.

mark, då andra platser ej finnas, *M. v. W.*). Dess ägg*) finner man i nyländska skärgården mot slutet af maj ända in i juni. Såsom många andra af de måsartade foglarne är den ofta utsatt för att mista dem genom menniskor eller de förhatliga kråkorna, hvarföre det kan inträffa, att hon får behålla först de ägg, som läggas inemot midsommar, sedan strömmingfisket upphört. Så har jag ännu t. ex. den 16 juli 1853 påträffat nykläckta ungar uti samma skärgård. Vid Jännevirta nära Kuopio har jag funnit dess bo den 30 juni 1869 och i Sotkamo den 25 juni 1867". *Aschan.*

27. **Sterna arctica** TEMM. **Rödnäbbad tärna. Lapintiira.**

Artm. *Näbben helt röd och fötterna röda, spensliga; kalotten hos de gamla om sommaren svart; öfre kroppsdelarne askgråa; kinderna, hakan och undre kroppsdelarne med dylik anstrykning; första vingpennans utfan och en smal rand längs skaftet på infanet mörka.*

Längd omkr. 15 tum, vingbr. omkr. 31 t.

Sterna hirundo L. pt (1761); *St. paradisea* Brünn. (1764); *St. macrura* Naum. (1819); *St. arctica* Temm. (1820); det sista namnet har bibehållits här emedan nästan alla svenska förff. begagna det, de nästföregående äro likväl äldre.

Benämningar. Emellan denna och föregående art göres vanligen ej någon skilnad till namnet. De finska namnen punanokkatiira och lapintiira *(Nyl., Mbg)* äro literaturnamn.

Beskrifning. Lik föregående art, men mindre, isynnerhet äro näbben och benen betydligt kortare äfven hos ungfoglarne. Näbben från munviken $1^7/_8$ tum, från pannan $1^1/_4$ tum lång, proportionsvis högre än hos fisktärnan, temligen rät, samt helt och hållet röd, utom i yttersta spetsen hos

---

*) Äggen kallas på Klåfskär „tärnsbultar" *(Sievers).*

yngre foglar. Fötterna skönt röda, tarsen $^5/_8$ tum hög. Iris brun, stjertens spetsar räcka utöfver vingspetsarne, och är således längre än hos den vanliga fisktärnan.

Gammal fogel om sommaren. Kalotten ända under ögonen samt nacken svarta. Hela fogeln ofvan och vingarne ljust askblåa; de bakersta skulderfjädrarne och inre vingpennorna med ljusare, armpennorna med hvita spetskanter, öfvergående i den gråa färgen. Första handpennan i utfanet svart, i spetsen gråaktig, längs den hvita spolen är infanet svartgrått till samma bredd som hela utfanet, i öfrigt är pennan hvit; de följande pennorna mer askgråa. Strupen, kinderna och halsen hvita; den förstnämnda jemte framhalsen med svag grå anstrykning, hvilken färg på bröstet och de undre kroppsdelarne småningom blir starkare, (mörkare än hos fisktärnan). Öfvergump, öfre och undre stjerttäckare rent hvita; stjertpennorna hvita, yttersta pennan i utfanet askgrå, hvilken färg knappast märkes på de närmast följande. *F. M.*

Honan är något mindre än hanen.

Ungdrägt. Näbben mörkt brunaktig, vid roten och i munvinkeln likasom benen orangefärgade. Pannan hvit, midten af hjessan med små svarta fläckar, småningom öfvergående i den svarta kalotten, som från ögonen intager hela bakhufvudet samt nacken; framom ögonen en svart fläck; tyglarne hvita, smått fläckade af svart. Strupen, kinderna, framhalsen och öfverbröstet med rostgrå anstrykning; vingens framkant, underlifvet, öfvergumpen och stjerttäckarne hvita. Hela fogeln ofvan och på vingarne ljust askgrå (starkare än hos föregående art) med rostgula eller brunaktiga fjäderkanter; innanför detta finnes på skuldrorna och vingarne ett halfmånformigt tvärband, starkast på de större fjädrarne; de små vingtäckarne svartgråa. Handpennorna

mörkt askgråa med smala, ljusare utkanter och bredare hvita spetskanter på infanet, samt med ett bredt, hvitt band längs hela infanet, äfvensom första pennan med svart utfan, såsom hos de gamla foglarne. Stjertpennorna hvita med askgrått utfan på de yttre pennorna, alla med rostgråa spetsar, hvaraf antydning äfven finnes på de öfre stjerttäckarne. *F. M.* (från hvita hafvet).

I **vinterdrägten** är hufvudet framtill hvitt; en svart längdfläck framom ögat och små fläckar på hjessan bilda öfvergången till det svarta bakhufvudet och nacken.

Dundrägt. Näbben till två tredjedelar från roten mörkröd, i spetsen svart; fötterna ljust pomeransröda med hornfärgade klor. Hufvudet ofvan och på sidorna, bakhalsen samt kroppens öfre sida och de små vingarne ljust gråaktigt gulbruna, öfverallt beströdda med svarta fläckar. Hakan och öfre delen af halssidorna svartaktigt gråa; framhalsen nedtill, bröstet och vingarnes undre sida hvita, på magen småningom öfvergående i underlifvets gulgråa färg. *F. M.* (H:fors trakten).

Rödnäbbade tärnan förekommer häckande uti alla länder omkring nordpolen, såväl i gamla verldens nordligare delar, Island, Spetsbergen, Britiska öarne, i synnerhet norra delarne, norra Skandinavien, Ryssland, Novaja Semlja och Sibirien, som också uti arktiska Amerika; derjemte häckar den äfven sydligare, men blott vid kusterna, neml. omkring Östersjön och dess vikar samt ännu vid Nordsjön. Till vintern flyttar den vesterut längs kustländerna vid atlantiska hafvet, och anträffas enligt uppgift ända ned vid Caplandet.

Inom vårt område har man funnit arten häckande vid kusten af samt inne uti de norra delarne, äfvensom vid vest- och sydkusten. — Omkring lappska halfön fann *Middendorff* den vara synnerligen allmän och *Lilljeborg* erhöll den äfven vid Schu-

retskaja; också vestligare är den enligt *Schrader* talrik vid kusten; på alla dessa ställen företräder den helt och hållet föregående art. Det är sannolikt, att *endast* *) denna art finnes uti det inre af finska lappmarken. I Utsjoki och Enare är den funnen af *Malm*, i Enontekis **) och Muonio är den ej sällsynt (*Sbg* & *Pn*), hvarjemte den i sydvestra delen af lappska halfön (*Sbg* & *Mbg*) förekom ymnigt vid kusten af Hvita hafvet ***). I Kuusamo anträffas den enligt uppgift meddelad åt *Brander* och ännu i Pudasjärvi kläcker endast denna tärna, ehuru sparsamt †). *Dresser* uppgifver (Birds of Europe), att denna art häckar i stort antal på holmarne utanför Uleåborg samt att han skjutit den på flere ställen vid kusten ända till Torneå; enl. stud. *Bodén* finnes arten fåtaligt också i yttersta skärgården vid Wasa; det är derföre antagligt, att arten förekommer längs alla kuster af bottniska viken. På Åländska utskären är den talrik nog och i nyländska skärgården finnes den häckande här och der (Sibbo, Kyrkslätt, Esbo, Helsinge) dock vida sparsammare och merendels längre ut än fisktärnan. *Aschan* meddelar härom: „Den uppehåller sig åtminstone stundom i sällskap med föregående art och kläcker t. o. m. på samma holme och i närheten af denne. Så påträffade jag i Sibbo socken den 31 maj 1861 en koloni tärnor, bosatta på en mindre bergholme, af hvilka en nedskjöts och befanns tillhöra denna art. Ungefär ett dussin bon påträffades, af hvilka åtmin-

---

*) Jfr ofvan vid fisktärnan. — *Sharpe* och *Dresser* uppgifva äfven sålunda.

**) *Grape (Sterna hirundo)*, Sv. V. A. Hdl. 1804.

***) Likaså vid Archangel enl. *Meves.*

†) Hr *Aschan* meddelar: huruvida äfven rödnäbbade tärnan förekommer bland de tärnor, som ses uti Kuopiotrakten, kan jag ej säga med bestämdhet, emedan jag ej nedskjutit någon, men jag misstänker dock starkt, att så är fallet.

stone ett tycktes hafva tillhört i fråga varande art, ty äggen (3 till antalet) voro något mindre och spetsigare samt grönare till färgen (jfr *Westerlunds* oologi). Boet var äfven något afskildt från de andra och beläget på en tufva i en kärrpuss" *). Äfven vid vår sydkust synes den någongång kläcka vid träsk, belägna ett stycke inåt landet: stud. *O. Engström* har funnit dess bo vid Thusby träsk i Nyland, 3 mil från Helsingfors.

Den torde anlända hit ungefär samtidigt med föregående art; till norra delarne af landet kommer arten den 20—24 maj och till norra lappmarken omkr. den 29 (enligt de notiser som offentliggjorts såsom gällande för *St. hirundo*).

Sterna cantiaca Gm. Kentsk tärna.

Artm. *Näbben smal, lång, svart med gulaktig spets; benen svarta, tarsen $1^{1}/_{16}$ tum; stjerten långt klufven, kortare än vingarne; fjäderklädnaden i det närmaste till färgen lik fisktärnans.*

Längd $16^{1}/_{2}$—17 tum.

Denna art förekommer uti det tempererade Europa på hafsstränder och går mot norden till England och Holland, men är ett par gånger skjuten i södra Sverige och en gång på Gotland. Hos oss förekommer den icke.

Anm. Sterna Dougalli Mont. har upptagits uti Skandinaviens fauna på grund deraf, att hr *Dann* (*Yarrell*, Brit. birds III, sid. 507) uppgifvit, att den skulle kläcka i lappmarken. Detta har dock ej besannat sig. Den förekommer i Skotland, England, Frankrike, Holland och någongång ännu vid Danmark, men icke ens vid norska kusten och kan sålunda föga häcka i lappmarken.

Sterna minuta Linn. Småtärna.

Artm. *Pannan, halsen, underlifvet och stjerten hvita; hjessan, nacken och ett band genom ögonen svarta; öfre*

---

*) Det skulle vara af intresse att erfara med säkerhet om denna art kläcker eller ej vid Ladoga och Onega sjöarne. *Kessler* upptager den väl för Onega, men lemnar en alltför litet bestämd uppgift.

kroppsdelarne gråblåa; de 2—3 första vingpennornas spolar svarta; näbben gul med svart spets, benen rödgula. Längd 8½—9 tum; vingbr. 1 fot 8 tum. — Underslägtet *Sternula* Boie.

Beskrifning. Näbben från pannan 11½ lin., något nedåt böjd; tarsen ⅝ tum; fötternas simhinnor inskurna, stjerten kortare än de hoplagda vingarne, klufven till en tredjedel.

Gammal fogel. Kalotten rent svart; pannan hvit med ett svart streck från kalotten genom ögonen. Rygg och vingar askblå, undre kroppsdelarne, stjerten och dess täckare hvita; de 2 eller 3 yttersta vingpennorna brungråa med svarta spolar och bred hvit inkant. *Sk. fn.*

Ungdrägt. Hufvudet ofvan matt gult med små svarta fläckar; en mörk fläck framom ögat och nacken svartgråa; öfre kroppsdelarne blekgula med mörka fläckar innanför fjäderspetsarnes kanter; vingpennorna med svarta spolar; de små vingtäckarne mörkgråa, de mellersta af ryggens färgteckning, de längsta gråa, i utkanten hvita, undre kroppsdelarne hvita. Stjerten nästan tvär, hvit, mot spetsen mattgul och svartfläckig. Näbben blekgul, grönaktig, ofvan blekbrun. *Nilss.* och *Naum.*

Småtärnan uppehåller sig längs hafsstränderna, uti de tempererade delarne af Europa och Asien samt går långt inåt i kontinenten längs de större, sandiga flodbäddarne, såväl från Nord- och Östersjön, som från sydöstra Europas kuster. Den förekommer mot norden ännu i södra Sverige, på Öland och Gotland samt är funnen uti Östersjöprovinserna. Till vintern drager den sig ned till Afrika och södra Asien. Uti andra verldsdelar förekomma flere lokala former, af denna art.

Vårt land ligger utom artens vanliga utbredningsområde, men vi hafva dock en, antagligen pålitlig, uppgift om dess

förekomst äfven här. Framlidne prot. sekr. *V. Falck*, som observerat en fogel i sydvestra Finland, har härom efterlemnat följande anteckning: „En gång om sommaren har jag sett denna fogel å Pyhäjärvi insjö vid Kauttua bruk i Eura socken i sällskap med *Sterna hirundo*, som derstädes alla år kläcker, och ehuru jag icke fick skjuta fogeln var jag densamme likväl flere gånger så nära, att intet tvifvel kunde uppstå om dess art“.*)

Anm. Redan på grund af artens utbredning i allmänhet måste man i hög grad betvifla riktigheten af *Arth. v. Nordmanns* uppgift (Mosc. bull. 1860), att han år 1856 *såg* denna art allmänt vid Kem invid Hvita hafvet; hvarken hemfördes något exemplar eller har någon annan observerat arten någonstädes vid hela Ishafvet eller dess vikar; sannolikt voro de ungar af *St. arctica*. (Uppgiften reproduceras af *Sabanejew* uti Mosc. bull. 1871 sid. 272 noten).

Underslägtet *Hydrochelidon* Boie (se sid. 564).

Sterna nigra Linn. **Svart tärna.**

Artm. *Näbben, hufvudet, halsen och underlifvet svarta, kroppen och vingarna svartgråa, undergumpen hvit; simhinnorna djupt urringade, stjerten måttligt klufven, vingarne mycket långa, sabelformigt böjda.*

Längd: $9^1/_2$ tum. — *Sterna nigra* L. et *fissipes* L.

Finskt namn: musta tiira (*W. Nyl.*, *Mbg).*

Beskrifning. Näbben svart, vid munvinkeln svagt gulaktig; från pannan $1^1/_8$ tum; benen bruna, tarsen $5^1/_2$ lin.

Gammal fogel i sommardrägt. Hufvudet, halsen, bröstet och magen samt kroppssidorna skiffersvarta; ryggen, skuldrorna och vingtäckarne svartgråa; bakryggen, öfvergumpen och stjerten ljusare gråa. Vingens framkant hvit, handpennorna gråsvarta, inåt ljusare, med stark grå anstrykning

*) Den enda art, som på grund af storleken kunde föranleda förvexling vore *St. nigra* i ungdrägt.

på de inre pennorna. Ving- och stjertpennornas spolar hvita, undergumpen och undre stjerttäckarne hvita. *F.* och *Z. M.*

Vinterdrägt. Pannan, kinderna, strupen och undergumpen hvita; en fläck öfver näbbroten samt hjessan och nacken svarta; de öfriga, såväl undre som öfre kroppsdelarne dunkelt askblåa.

Ungfogel. Pannan ut till näbbroten gråhvit; hufvudet ofvan och nedåt örontrakten samt midt nedåt nacken svart, stundom med gråaktiga fjäderkanter. Kinderna, strupen, hufvudets sidor samt halsen och alla nedre kroppsdelar hvita; framryggen och de minsta vingtäckarne svartgråa; öfriga ryggen och skuldrorna mörkgråa med rostbruna fjäderkanter; vingar och stjert askgråa med rostbruna kanter på vingtäckare och stjertpennor; öfvergump ljust askblå. *Sk. fn.*

Dundrägt. Ofvan orent rostgul med svarta fläckar och streck, af hvilka sistnämnda ett i nacken och två på bakryggen tydligast; fläckarne på hjessan, öfvergumpens och ryggens midt otydliga. Undre kroppsdelarne gråhvita med sotsvart haka. Under ögonen och vid näbbroten en hvit fläck. Näbben och fötterna brunaktiga. *Meves.*

Svarta tärnan, den enda af detta underslägte, hvilken går ända till våra breddgrader, förekommer uti mellersta och södra Europa samt östra Asien; nordligast går den till södra Norge, Mälaren och Gotland samt Östersjöprovinserna*). Vintern tillbringar den i Afrika och södra Asien.

För vår fauna är den nära på lika fremmande som föregående art. Ehuru den hittills blott högst få gånger blifvit observerad här, är det likväl möjligt, att den oftare förekommer, kanske t. o. m. häckande, i sydvestra delen af landet. — *Sadelin* upptager den **) utan angifven fyndort

---

*) I Estland vid Matzalviken i mängd *(Russow).*

**) Ehuru oriktigt med den finska benämningen räiskä, *(St. caspia).*

och *Bergstrand* uppräknar den bland Ålands foglar. Uti sällskapets pro fauna et flora fennica, numera i finska fogelsamlingen har sedan år 1837 förvarats ett exemplar skjutet i Åbotrakten, föräradt af hr v. *Haartman*. Uppå Pyhäjärvi sjö i Yläne observerade *J. Sahlberg* i juli år 1864 ett exemplar, som var föga skyggt och endast småningom förflyttade sig undan den annalkande båten. Slutligen meddelar mag. *Grönfeldt*, att kommissionslandtmätaren *A. Wahlroos* åtskilliga gånger under sommartid sett en svart tärna i de vidsträckta, vassbevuxna vikar, som Kumo elf bildar nedanom Björneborgs stad.

Arterna af detta underslägte vistas blott vid sött vatten och i motsats till de öfriga arterna af slägtet, vid dammar, stillastående, ofta mindre rent och klart vatten; de föda sig af insekter och larver.

En närstående art, *Sterna leucoptera*, med vingen mot framkanten ljusare, nästan hvit, är en gång skjuten i sydligaste Sverige, och förekommer eljest sydligare, men har aldrig anträffats i vårt land.

Mås-slägtet (Larus Linn.).

Näbben *medelmåttig, hoptryckt, merendels stark, rät, med krokig, nedåt böjd spets; underkäken nedtill med en i vinkel framstående knöl; käkkanterna skarpa; munviken gående nästan ända under framsidan af ögat.*

Näsborrarne, *aflånga, jemnbreda eller baktill spetsiga, genomsigtiga, belägna nära midten af näbben.*

Benen *temligen starka, undantagsvis utan baktå.*

Vingarne *långa (icke så sabelformiga som hos tärnorna), temligen smala med första och andra pennan af nästan lika längd, eller den första längst.*

Stjerten *af medellängd, bred, i ändan tvär, kortare än vingarne, bestående af 12 pennor.*

Från föregående slägte skiljes detta genom näbbspetsens och stjertens form.

Måsarne*) vistas merendels vid hafskusterna, några arter äfven vid större vattendrag och ännu några hålla sig endast till sött vatten; de förekomma i alla länder, men äro företrädesvis karakteristiska för norden, der de vid kusterna uppträda i massor af individer. Deras vidsträckta utbredning uti länder med olika naturförhållanden torde förorsaka den mängd af närstående former och lokala raser, som man med större eller mindre skäl åtskiljt. Många af dem afvika dock från hvarandra endast genom olika storlek, hvilket också kan hafva sin grund deri, att i fråga varande foglar icke alltid få i fred kläcka ut sina första kullar ägg, utan måste lägga nya, hvaraf ungarne blifva svagare; i denna händelse är afvikelsen således af mer tillfällig natur. — Öfver hufvud taget äro de fullvuxna foglarne tecknade med samma enkla färger, som tärnorna, nemligen rent hvitt, ljust askblått (måsblått) och skiffersvart; den först nämnda färgen är vanligen den öfvervägande. De rugga tvenne gånger om året, men blott hufvudet och halsen äro olika tecknade uti *sommar-* och *vinterdrägt*. Några arter få sin utbildade drägt först i andra, de större först i tredje eller fjerde året samt bibehålla så länge partier tecknade med *ungdrägtens* afvikande färger. *Dundrägten* är tät och mjuk, vanligen gråaktig, småfläckig. Båda könen äro lika tecknade och skiljas knappt genom annat än storleken.

De flesta arter äro rika på individer och lefva tillsammans i större eller mindre kolonier, ofta i tusendetal. Till vintern flytta flere alldeles från våra vatten, andra arter, som hafva sitt hemland uppe uti den högre norden, komma

*) På Åland (Klåfskär) kallas måsar och tärnor gemensamt „hvitfogel", enligt *Sievers*.

hit på senhösten och stanna ibland öfver vintern vid våra kuster, men försvinna åter om våren. I likhet med tärnorna hvila äfven måsarne ofta stående på ett ben, med kroppen i horisontel ställning och näbben stucken under skulderfjädrarne, icke såsom man vanligen uttrycker sig, under vingen. De gå ofta och med lätthet samt kunna simma, men förflytta sig hellre framåt med vingarnes tillhjelp. Flygten är långsam och sväfvande, samt uthållande och vacker; de sätta sig och uppflyga utan buller samt äro i allmänhet skygga och försigtiga, men bli lätt folktama der de icke oroas. Deras födoämnen utgöras förnämligast af fiskar, såväl lefvande som döda foglar, fogelungar och ägg samt större, döda däggdjur, som flyta upp vid stränder; dessutom förtära de kräftdjur, blötdjur, maskar och insekter samt larver. De stora arterna äro af rofgirig natur, de små i mindre grad; alla äro de likväl storätare, men kunna äfven hungra en längre tid. Medan de söka sin föda flyga de lägre ned utmed stränderna, och fånga liksom andra störtdykare lefvande fisk; på detta sätt åtfölja de strömmingstimmen under stort larm och skrik. Äfven ut på hafvet följa de efter fartyg och kunna hålla ut sålunda i timtal.

De hos oss anträffade måsarne torde lämpligen kunna indelas på följande sätt i underslägten och grupper:

A. **Larus** *s. str. Stora och medelstora arter med sammantryckt och stark näbb, som i spetsen är krökt.*

I. (**Leucus** *Bp.*). *Manteln hos gamla askblå; handpennorna i alla åldrar askblåa eller hvita.*

a) Till alla delar gröfre: L. glaucus.

b) „ „ „ klenare: L. leucopterus.

II. (**Laroides** *Brehm*). *Manteln hos gamla askblå; handpennorna hos yngre svarta, vid basen ljusare, hos äldre i spetsen och vid basen hvita eller askblåa:*

*a) L. argentatus (*med *var. cachinnans). b) L. canus.*

*III. (***Dominicanus** *Bruch). Manteln hos gamla svartgrå; handp. hos yngre svarta, hos äldre med hvita spetsar:*

a) L. marinus. b) L. fuscus.

B. **Rissa.** *Medelstor. Näbben kortare, stark och mindre sammantryckt; baktån rudimentär (hos alla andra tydligt utvecklad); stjerten tvär, hos yngre svagt urringad (hos de andra alltid tvär). L. tridactylus.*

C. **Pagophila.** *Medelstor. Näbben kort, stark, icke sammantryckt; tarserna särdeles korta, simhuden mellan tårna urringad (ej hos de andra). L. eburneus.*

D. **Chroicocephalus.** *Medelstora eller små arter. Näbben spenslig och tunn, föga krökt i spetsen; baktån liten; hufvudet om sommaren med en svartaktig hufva (hos alla andra hvitt). L. ridibundus och L. minutus.*

Holmgren (Skand. foglar, s. 968) föreslår att indela den afdelning, som omfattar de tre förstnämnda underslägtena uti tvenne grupper: måsar, hos hvilka näbben är mindre grof (dess största höjd framom näsborrarne är mindre än afståndet från näsborrarnes frambrädd till underkäkens spets), och trutar, med grof och stark näbb (samma afstånd äro lika stora). — Utg. har ej kunnat antaga denna uppställning, emedan den angifna karakteren endast utgör en värdemätare på grofheten hos de resp. foglarnes kroppsbyggnad och sålunda tagen som hufvudgrund för indelningen, icke komme att åtskilja naturliga grupper utan endast arter, som i fullvuxet tillstånd äro inbördes nära beslägtade. Ofvan meddelade uppställning låter grupperna följa i samma ordningsföljd *(Dom., Lar., Leucus)*, som individernas ålders drägter med afseende å den svarta färgens utbredning på handpennorna. Inom de två förstnämnda är den mer utbredd hos unga än hos gamla, *Leucus* har deraf qvar ej annat än ett spår i ungdrägten. Af de båda underslägtena *Rissa* och *Pag.* ansluter sig i samma hänseende det förra närmast till *Lar.* det senare till *Dom.* bland våra arter. Underslägtet *Chroic.* är mest afskildt för sig.

A) *Underslägtet* Larus Linn. Baird.

28. Larus glaucus Linn. Hvit-trut, skälgumse.

Artm. *Gammal fogel hvit med askblå mantel och vingpennor, de sistnämnda i spetsen hvita. Näbben ($2^1/_2$ tum) samt tarserna (nära 3 tum) starka och grofva; ungfoglarne fläckiga.*

Längd: 2 f. 4—6 t., vingbr. 5 f.—5 f. 7 t. *Leucus* Bon.

Benämningar. Svenska: arten kallas af skärfolket vid sydkusten skälgumse, gråskälstrut och kutljusa; gråtrut (*Sadelin*). De finska namnen iso valkealokki (*Nyl.*), valkeasiipinen lokki (*Mbg*) äro öfversättningar från svenska literaturnamn.

Beskrifning. Näbben stor och stark med mycket krökt hake; från spetsen till midten af pannan $2^{3-5}/_8$ tum lång, till färgen gul med ljusare, gråaktig spets och cinnoberröd fläck på sidorna af underkäksvinkeln; huden i mungiporna köttfärgad. Iris klart ljus ockragul, ögonlocken pomeransgula, fötterna hvitaktigt köttfärgade med bruna klor, tarsen $2^{5-6}/_8$ tum, mellantån med klo $2^{6-7}/_8$ tum. Vingarne omkring $^1/_2$ tum längre än stjertspetsen.

Gammal fogel om sommaren. Hufvudet, ända till ryggen, kroppssidorna, underlifvet, gumpen samt stjertpennorna och täckarne rent hvita. Hela manteln jemte vingarnes alla täckare askblåa; vingkanten längs öfre randen af underarmen hvit. Handpennorna ljust askfärgade, deras öfver inre vingpennorna nående delar, samt spetsarne af de kortare handpennorna och af samtliga armpennorna hvita, likasom äfven de inre vingpennorna och bakre skulderfjädrarne. *F. M.*

Vinterdrägten har hufvudet ofvan samt halsen bakom och nedåt på sidorna tecknade med mer eller mindre tyd-

liga, ljusare brungråa fläckar; eljest lik föregående drägt. *F. M.*

Ungdrägt. Näbben benhvit med ljus köttfärgad anstrykning, i spetsen hornsvart, benen och fötterna af näbbens färg med hornfärgade klor, iris nötbrun. Hufvudet, halsen, bröstet, vingskylarne och främre delen af underlifvet tätt fläckade med nästan sammanflytande brunaktigt askgråa fläckar, mörkast på den nästan enfärgadt gråa hjessan samt på bröstet; hakan hvit, ofläckad. Hela ryggens fjädrar, vingtäckarne, inre vingpennorna och öfre stjerttäckarne inåt roten jemnt gråhvita, mot kanterna finare fläckade med grått, i spetsen tecknade med ojemna tvärband omvexlande med rostgulaktigt hvitt och rostgrått, tydligast på de bakre stora pennorna. Vingpennorna jemnt och ljust rostgråa i utfanet (första pennans utfan likväl hvitt); i infanet hvitgråa, innanför spetskanten tecknade med en otydlig och smal, mörkare rostgrå tvärfläck. Inre handpennorna småningom fint vattrade och armpennorna snart nog af de öfre kroppsdelarnes färg. Stjertpennorna ljust rostgråa, i spetsen och på kanterna af fanen med hvitaktiga, oregelbundna fläckar, som på de yttre pennorna tilltaga isynnerhet mot basen, hvarigenom stjerten mot spetsen blir temligen grå. Undre stjerttäckarne tvärbandade med rostgrått, vid roten hvita. *F. M.*

Denna drägt blir med hvarje fjäderömsning ljusare isynnerhet på halsen framtill samt hufvudet, tills i fjerde året askgråa fjädrar börja framskjuta på manteln bland de fläckiga. Vingpennorna samt deras spolar blifva allt ljusare, och fläckarne försvinna från stjerten. *F. M.*

Uti finska fogelsamlingen förvaras en yngre hane (skjuten vid Helsingfors den 18 maj 1842), hvilken afviker från de andra genom anmärkningsvärdt robust kroppsbyggnad samt nästan helt hvit färgdrägt. Näbbens längd till pannan goda $2^6/_8$ tum, dess höjd vid underkäksvinkeln $^7/_8$ t., tarsen dryga 3 tum och mellantån med klo $3^1/_8$ tum långa. Fär-

gen helt och hållet hvit, med antydning af ungdrägtens rostgråa fläckar på några af skulderfjädrarne, vid vingkanten samt på vingens af andra fjädrar betäckta ställen; tydligare spår af dylika fläckar finnas på bakryggen och öfre stjerttäckarne, äfvensom på infanet af de yttre stjertpennorna och de längre undre stjerttäckarne. Äfven handpennorna äro helt hvita med hvita spolar. Uti zool. museum finnes en yngre, också nästan alldeles hvit fogel, men af normal storlek, äfvensom en märkbart robust (nästan som den ofvan beskrifna), men normalt tecknad fogel i tredje eller fjerde året. — Utg. vågar för närvarande icke uttala annat än en misstanke derom, att dessa exemplar icke vore endast urblekta *), utan i sjelfva verket kunde höra till någon af de ännu icke utredda former, som man velat särskilja under namn af *L. giganteus* och *glacialis* Benicken (*arcticus* Macg., Bp.), hvilka skola utmärkas genom ljusare färg, särskildt i ungdrägten, hvita handpennor och en afvikande storlek, samt skola häcka ännu högre upp i norden än hufvudarten. (Jfr *Bruch* J. f. O. 1853 s. 101, *Blasius* J. f. O. 1865 s. 381). Stadda på vinterflyttning hafva sådana anträffats på flere ställen i Europa.

Denna art är den största bland våra måsfoglar. Såsom häckfogel tillhör den öarne och de yttre kusterna omkring norra ishafvet såväl i gamla som nya verlden, den finnes nemligen vid Taimyrlandet, Novaja Semlja, norra Ryssland och Skandinavien, Spetsbergen, Island och Grönland; sydligast går den i Norge. — Arten flyttar utmed samma hafskuster, öfvervintrar redan vid Finmarken, samt kommer också från Hvita hafvet till finska viken och norra Östersjön; någongång besöker den ännu England och tyska samt franska kusterna, ytterst sällan går den här inåt landet. I Amerika flyttar den också utmed de atlantiska kusterna.

Hos oss kläcker den endast vid öppna ishafvet; om vintern förekommer den såväl derstädes som någongång uti sydligare delar af landet och regelbundet vid finska viken. Enligt *Schrader* och *Malm* kläcker den talrikt vid kusten närmast norska gränsen; österut förekommer den också, men aftager småningom till antal vid mynningen af Hvita hafvet, der den icke mer finnes talrikt *(Lilljeb.)*, utan enligt *Mid-*

*) *M. v. Wright* (Helsingforstraktens fogelfauna sid. 60) antager dem vara sådana och förbiser alldeles kroppsstorleken.

dendorff upphör redan vid Triostrow (67°). Troligen kläcker arten således ej omkring Hvita hafvets inre kuster; men på Solovetski öarne uti samma haf finnes den i stor ymnighet enligt mag. *Brenner* och häckar der, fredade af klostermenigheten, ända i närmaste granskapet af boningarne. — Mot vintern flyttar den från norra kusten vesterut till Finmarken och norska kusten, ty den förekommer icke annat än någongång*) uti lappmarken, enl. *Fellman;* ej heller finnes den regelbundet i vårt lands öfriga inre delar eller vid Bottniska viken. Från norra Ryssland måste arten åtminstone till en del draga sig inåt Hvita hafvet och derifrån till finska viken**). Den förekommer nemligen årligen ingalunda sällsynt, utan ibland talrikt nog i okt. och nov. samt i april och maj månader vid Finlands hela sydkust (Sibbo, H:fors, Helsinge, Esbo, Kyrkslätt, Ingo, Porkkala, Åland). Många år vistas de här i yttre skärgården ännu i januari och februari, uppsökande skälarne på drifisen; ibland tränga de längre inåt vikarne, såsom till Thölö viken vid Helsingfors, Uskela *(J. v. W.)*. Arten nästan öfvervintrar således redan här och på Åland är den en bekant vintergäst. Enligt uppgift af skärfolk (fr. Porkkala) sträcker den också sina flyttningar i ost-vestlig riktning utefter kusten. — Ehuru egentligen en hafskustens innevånare har arten likväl ibland (mest om våren) under flyttningen öfver den angifna landsträckan kommit på villospår till andra delar af området. Löjtnant *Bosin* (klim. iaktt.) iakttog arten d. 24 apr. 1849 i Hauho;

---

*) Äfven i svenska lappmarken funnen i Lycksele (Riksm.).

**) Denna förmodan uttalades redan af *V. Falck:* Notices sur le *L. gl.* rencontré dans le golfe de Finlande (F. Vet. Soc. Acta, 1844) sid. 659. Enligt af dr *Nylander* honom meddelad uppgift skulle arten verkeligen förekomma „ganska allmänt ej allenast på Hvita hafvet utan äfven vid alla floder och insjöar vester om sagde hafsvik, ända till 15 mil inåt land“.

J. v. Wright likaså i Rautalampi om vårarne 1845 och 1846 samt i maj 1847, hvarjemte ett ungt exemplar den 22 november 1870 sköts vid Kuopio (Kuopionlaks, *Savander*). Likaså sköts en fogel samma år den 3 dec. vid Tiittala fors i närheten af Nyslott *(Lindforss)*. *Br. Nylander* anför, att arten om hösten år 1853 skall hafva blifvit skjuten ända vid Uleåborg.

Exemplar äro tillvaratagna eller antecknade nedanstående dagar, enligt *V. Falck, M. v. W:s* dagbok och våra samlingar:

om hösten:		om våren:
1837 okt. 30 Sibbo.	1850 febr. 10 Kyrksl.	1842 apr. Esbo.
1838 febr. H:fors.	1852 nov. 9 H:fors.	1842 maj 8—10 Esbo.
1843 febr. Sibbo.	1853 „ 24 „	„ „ 18 H:fors.
1846 nov. 26 H:fors.	„ dec. 9 Kyrksl.	1845 „ 2—24 H:fors.
1847 jan. 26 „	1859 febr. 15 Porkk.	1848 mrs 19-23 Sibbo, Ål.
„ fbr. 1-5-27 H:fors.	1863 nov. 2 H:fors.	1849 maj 17 Esbo.
„ nov. 7 H:fors.	1863 dec. 20 „	1851 mars 6 Porkk.
1848 hela febr. „	1864 nov. 15 „	1853 apr. 24 Åland.
„ nov. 29 „	1866 jan. 23 „	1854 „ 26 Uskela.
1849 febr. 15 Esbo.	1871 nov. 23 „	

Vid sina häckningsställen är denna glupska mås en ganska farlig fiende för de mindre sjöfoglarne och deras ungar; om vintrarne deremot håller den till godo med döda djur, särskildt skadskjutna och ur vattnet uppflutne skälar, äfvensom tarmar och annat afskräde, hvarföre dess mage äfven ofta innehåller skälhår och dylika rester; om våren anfaller den skälarnes nyfödda ungar, de s. k. kutarne (jfr de svenska allmogenamnen hos oss).

Den lägger sina 3 gulgråa, brunfläckiga ägg uppå höga klippafsatser och häckar ofta i stora kolonier tillsammans vid ishafskusten.

Larus leucopterus Faber.

Artm. *Till färgteckningen lik L. glaucus, men betydligt mindre (nästan af gråtrutens storlek); näbben (2 t.) och tarsen (2¼ t.) klenare. Handpennorna blekt ask-*

blåa med hvita spolar och långa hvita spetsar, öfverskjutande stjerten med 2 tum.

Längd 20—22 t. — *Leucus* Bonap. — Hvitvingad trut (*Nilsson*).

Beskrifning. Näbben och fötterna af samma färger som hos föregående art; näbben från pannan kring 2 t., fr. munviken 3 t.; tarsen och mellantån 2 t. 3 l. Vingspetsarne 2 tum utöfver stjertspetsen.

Gammal fogel om sommaren. Lik föregående art i samma drägt, utom deri att handpennorna äro bredt hvita i spetsarne och äfven de innersta hvita i ändan. *Sk. fn.*

Gammal fogel om vintern. Alla undre kroppsdelar, stjerten och handpennornas spetsar till två tums bredd, rent hvita; öfriga vingpennorna äfven i spetsen samt pennskaften helt och hållet hvita. Ryggen, manteln och vingarne i öfrigt klart askblåa; spetsarne af de stora skulderfjädrarne och innersta vingpennorna rent hvita, bildande tvenne hvita fläckar på vingen emot bakryggen. Hufvudet, nacken och halsen lätt tecknade med brunaktiga fläckar, försvinnande emot pannan och näbben; en fläck framför ögat gråaktig. Iris klart gul, ögonlockens kant röd; näbben vackert gul, vid underkäkens vinkel klart röd; fötterna blekt liffärgade. Tarsens längd 2 t. 6 lin., mellantån med klo, af lika längd, stjerten två tum kortare än vingspetsen. Kroppsstorleken ungefär som hos *L. fuscus.* — *V. Falck* *).

Ung fogel. Hufvud, hals och alla nedre kroppsdelar brungråaktiga, mycket bleka, otydligt fläckiga; rygg, vingar och stjert af samma färg, med tydligare gråbruna tvärfläckar, spräckliga. Vingpennorna med hvita spolar; de yttersta hvita

---

*) *V. Falck,* Descript. d'un ex. de *L. leuc.* Fab., tué près de ville d'Helsingfors en hiver 1836. (F. Vet. Soc. Act. 1844, sid. 529 med planch).

eller gråaktigt hvita, ofläckade, de följande af samma färg med en liten gråbrun fläck bakom den hvita spetsen; de innersta af ryggens färg. *Sk. fn.*

Förutom på Island och Grönland torde denna arktiska fogel högst sannolikt häcka vid Sibiriens oundersökta norra kuster, ehuru man derom vet intet med visshet. Den besöker nemligen regelbundet om vintern nordligaste kusterna, fåtaligt äfven vestkusten af Skandinavien, samt ertappas då och då i Europa på ställen, der högarktiska kustfoglar pläga flytta fram (Östersjön, Danmark, Nordsjöns kuster).

Då arten temligen regelbundet besöker Finmarkens kuster, tyckes intet skäl finnas att betvifla *Schraders* uppgift, att den förekommer enstaka vid vår norra kust, särdeles som den måste flytta fram här för att komma vesterut. (Deremot är det föga troligt att, såsom *Sommerfelt* påstår, arten skulle kläcka här på Renö, nära Wardö vid Warangerfjord). Från hela öfriga Finland känna vi om arten intet annat, än att ett exemplar i februari 1836 blef skjutet af mag. *Heikell* i närheten af Helsingfors, samt afbildadt af *M. v. Wright* och beskrifvet af *V. Falck;* hvart sjelfva fogeln hamnat är oss icke bekant, ty arten saknas ännu i finska samlingen.

M. v. W. har d. 21 febr. 1864 antecknat en gammal och en ung *L. glaucus* fr. H:forstrakten, tilläggande: „den gamla är betydligt mindre än de pläga vara och kunde passera för att vara en *L. leucopterus*;“ ex. lärer ej hafva blifvit tillvarataget, åtminstone har utg. ej sett detsamma.

29. Larus argentatus Brünn. Gråtrut.

Artm. *Till färgteckningen äro gamla foglarne lika följande art, men betydligt större; Näbben (2¼ tum) och tarsen (2½ tum) starkare, den senare af samma längd som mellantån jemte klon.*

Längd omkr. 24 tum. — *Laroides* Brehm.

Benämnes ofta endast trut. Finska: harmaa lokki (*Nyl.*, *Mbg*), kaija, kajava, louve.

Beskrifning. Näbben från spetsen till midten af pannan $2^{1}\text{-}^{2}/_{8}$ tum, till näsborrarnes bakkant $1^{1}/_{2}$ tum till munvinkeln $3^{2}/_{8}$ tum; dess färg vaxgul med hvit spets och en röd fläck på hvardera sidan af underkäken; hos yngre är den mörkt hornfärgad; ögonlockens kanter pomeransgula; iris hvitgul. Benen hvita, stötande i perlgrått; fötterna i gult; klorna bruna (färgen eft. *Sk. fn.*); tarsen samt mellantån med klo $2^{3}\text{-}^{5}/_{8}$ tum långa. Vingspetsen $1^{1}/_{2}$ à 2 tum längre än stjerten.

Gamla fogeln i sommardrägt är till sin färgteckning i allo lik samma drägt af *Larus canus*, till hvilken således hänvisas; endast handpennornas teckning är något olika. Dessa äro svarta, samtliga tecknade med en hvit spetsfläck, de två första derjemte med ett hvitt tvärband mot spetsen; vid roten af pennorna är den gråa färgen mer utbredd, nemligen redan på första pennan till hälften af infanet, och ytterst vid basen äfven på utfanet, hvilket sistnämnda på de två följande till midten är askgrått; på sjette pennan återstår blott obetydligt svart. *Z. M.*

I vinterdrägt har den gamla fogeln hjessan, nacken och bakhalsen tecknade med små gråbruna längdfläckar, men liknar i öfrigt sommardrägten.

Ungdrägt. Näbben i spetsen mörkt hornfärgad, fötterna ljust gråaktigt rödbruna. Hufvudet på hvitaktig bottenfärg tecknadt med små gråa, sammanflytande längdfläckar, tätast på hjessan, nacken och bakhalsen samt örontrakten, glesare omkring näbben, på kinderna och halssidorna; hakan och strupen mycket ljust och otydligt fläckade; på frambröstet stå de gråa fläckarne åter tätare, men glesna mot det hvita underlifvet. Alla öfre partier, ryggen, skuldrorna, vingtäc-

karne samt vingskylarne gråbruna med hvitaktiga i rostgult stötande fjäderkanter i spetsen, samt på de större pennorna längs fanets sidor bildande tvärfläckar, alla baktill ljusare än på de främre kroppsdelarne. Vingarnes undre täckare och armhålans långa fjädrar gråbruna, de förra med hvitaktiga fläckar, de senare med talrika dylika tvärband. Handpennorna svartbruna, redan de första på infanet vid roten ljusare gråbruna och inåt allt mer hvitgråa; alla hafva i spetsarne en smal, hvitaktig kant, knappt märkbar likväl på de första, bredare på de följande; armpennorna gråbruna med dylik spetskantning, inåt äfven med kantfläckar på fanet, öfvergående på de innersta till skulderfjädrarnes färgteckning. Stjertpennorna vid roten hvita med oregelbundna teckningar af svartbrunt, tilltagande inåt på de mellersta pennorna, mot roten ljusare, gråaktiga, innanför den smala hvita spetskanten sammanflytande till ett bredt, svartbrunt tvärband, mindre utbredt på de yttre pennorna. *F. M.* *)

Den *första vintern* och *följande sommar* bibehåller ungfogeln en fläckig drägt, hvilken vid derpå följande höstruggning uppå ryggen och skuldrorna delvis utbytes emot en askfärgad. Ungdrägtens svarta vingpennor utbytas samtidigt emot nya, af hvilka den första har en gråhvit fläck såsom antydning till det blifvande hvita tvärbandet, hvilket uppträder först vid nästa ombyte den derpå följande *tredje hösten*, då fogeln äfven i öfrigt erhåller sin utbildade drägt; den är således vid denna tid i sitt fjerde år. Efter *Naumann.*

Dundrägt. Näbben svart med ljust liffärgad spets; fötterna blågråa med ljusare simhud *(Sievers).* Hufvudet gråhvitt med skarpa, svarta fläckar på hjessan och nacken samt

---

*) Denna drägt liknar ofantligt motsvarande af *L. marinus* (se denna).

punkter på ansigtet; halsen och kroppens öfre delar gråa med temligen tydliga svartgråa, oregelbundna små fläckar; underlifvet nästan hvitt. (Näbben till pannan $^6/_8$ tum; d. 17 juni 1872, Klåfskär *Sievers*). *F. M.*

I Europa förekommer gråtruten vid alla hafskuster, likaså vid Asiens norra och Amerikas östra delar, hvarjemte den finnes också vid flere större vattendrag uti kontinentens inre. Flyttningstiderna drager den sig mest utefter kusterna, men kommer också inåt landet. — Uti olika delar af nämnda område, likasom äfven annorstädes, representeras den af olika, men närstående former, som ibland öfvergå i hvarandra.

Uti våra södra och vestra skärgårdar samt vid nordkusten finnes den mer eller mindre talrikt, uti det inre af landet förekommer den vid de större vattendragen såväl uti de sydligaste som nordligaste, men såvidt härtills är utredt icke uti de mellersta delarne. — I sydvestra skärgården och på Åland finnes den, men ej så allmänt som hafstruten; åtminstone häckade på Klåfskärs klippor år 1872 endast ett par *(Sievers)*. Vid nyländska kusten häckar den talrikt i den yttre *(M. v. W.)*, men sparsammare uti den inre skärgården *(Aschan)*. Några gånger är den sedd på Pyhäjärvi sjö i Yläne *(J. Sbg)*; likaså går den upp längs Kumo elf, der den träffats flerstädes *(Lydén)*; äfven i Kankaanpää har hr *Sandberg* observerat den. I södra Savolaks anträffas den i Nyslottstrakten, der den skall vara nästan lika allmän som fiskmåsen *(Lindforss)*. Enligt *Tengström* är den allmän vid Kexholm samt häckar uppå holmarne i Ladoga och *Günther* har haft ex. från Petrosavodsk. Den kläcker längs vestkusten i Österbotten, ganska allmänt vid några träsk i Wasatrakten *(Alcenius, Bodén)* och allmänt ännu i Uleå-

borg *) (*Br. Nyl.*). — Deremot ega vi för öfrigt icke en enda uppgift, att arten skulle förekommit i andra inre delar af mellersta och norra Finland, förr än i nordligaste delarne. Enligt *Schrader* skjutes den vid yttre ishafskusten och fjordarne, men torde knappast mer fortplanta sig här **); ännu ostligare lyckades *Lilljeborg* iakttaga den vid Schuretskaja, men *Middendorff* fann den ingenstädes vid lappska halföns norra och östra kuster. Också från norra kusten torde den ibland förvilla sig inåt land, ty *Malm* uppger att den stundom visar sig der såsom sträckfogel och enligt hr *Knoblock* sköts ett ex. i febr. 1872 uti Karesuanto. Ehuru arten sålunda ej egentligen är hemmastadd vid vår norra kust finnes den enl. *Sahlberg* anmärkningsvärdt nog allmänt vid Hvita hafvets kuster. Då exemplar likväl icke blefvo skjutna eller närmare undersökta, måste det fortfarande lemnas oafgjordt till hvilken form de här förekommande individerna höra (jfr nedan).

Larus argentatus var. **cachinnans** Pall. Radde.

Till storleken lik hufvudarten; manteln af en blågrå skifferfärg och fötterna citrongula. — (*L. leucophaeus Licht. Blas.*).

Ett exemplar från Cholmogori vid Dvinas nedersta lopp hade enligt *Meves* följande utseende: fogelns längd var $25\frac{1}{2}$ t., vingbredd 2 aln 10 t., näbben från pannan $2\frac{3}{8}$ t., från munvinkeln $3\frac{3}{8}$ t.; tarsen $2\frac{11}{16}$ t., mellantån med klo nära $2\frac{1}{2}$ t., vingen 36 t., stjerten $7\frac{1}{8}$ t. För öfrigt liknade färgen mycket den hos *L. argentatus*, men med undantag af manteln, som hade en blågrå skifferfärg, midt emellan *Larus fuscus* och *argentatus*. Näbben citrongul, vid nageln likasom mungiporna och ögonlocken pomeransröd. Iris gulaktigt hvit; benen hade en vacker citrongul färg, såsom hos *L. fuscus*.

Genom denna mörkare form företrädes gråtruten (enligt *Radde*) uti ett bälte tvärs genom gamla verlden, vid Medel-, Röda och Kaspiska

---

*) Antagligen har den ibland förirrat sig inåt land ända till Pudasjärvi; *Brander* har nemligen derifrån insändt hufvud och fötter af ett ungt ex., sannolikt utaf denna art.

**) I norska finmarken finnes arten ymnigare.

hafven, i södra Sibirien, Baikaltrakten och Amurlandet samt vid Ochotska hafvet och i Kamtschatka. Den visar sig ännu längs Wolga *(Meves)* och år 1869 anträffade *Meves* nyssbeskrifna fogel den 7 aug. vid Dwina samt såg ännu andra från Archangelska viken. „Det är ej osannolikt, att denna mås förekommer allmännare vid Archangelska viken, eller särskildt vid klostret Solovetsky, der många större måsar skola häcka; tiden tillät ej att besöka dessa trakter“ *(Meves)*. — Skulle fogeln verkeligen häcka i dessa nejder så vore det ingalunda omöjligt, att den kunde ertappas någongång också hos oss.

Då det således ännu icke är utredt hvilken form af gråtruten, som häckar vid Hvita hafvet, torde det tillåtas utg. att framkasta ytterligare en förmodan, som likvisst är grundad endast på en sammanställning af tvenne uppgifter, icke på något exemplar. — I norra Asien skall förekomma *) en gråtrut, betecknad med namnet *L. borealis* Brandt, som liknar, men är betydligt större än den vanliga. Skulle denna (i likhet med *L. glaucus*) sträcka sig längre vesterut eller helst flytta längs hafskusterna, liksom så många arktiska sjöfoglar, så skulle den sannolikt komma till Hvita hafvet och finska viken. Ett skäl för denna förmodan har man uti en uppgift af *Benicken* **), att de gråtrutar, som *tillbringa vintern* i Östersjön, hafva omkr. tre tum större kroppslängd än de, som öfvervintra vid Nordsjön. Åtminstone kunde detta gifva anledning att närmare uppmärksamma arten vid Hvita hafvet samt under våren och hösten vid finska viken.

30. Larus canus Linn. Fiskmås. Kalalokki, kalakaja.

Artm. *Gamla foglarne hvita med askblå mantel; handpennorna temligen långa, svarta med hvita spetsfläckar, de två yttersta med ett hvitt tvärband; yngre foglarne gråbrunt fläckade, med helt svarta handpennor. Näbben ($1^1/_4$ tum) och tarsen (2 tum) temligen svaga, den senare längre än mellantån.*

Längd $17^1/_2$ tum. — *Laroides* Brehm.

Benämningar. Svenska: fiskmås, måsa (Åland); kix-

---

*) *Bruch,* Monograph. Übersicht d. Gatt. Larus, Cab. Journ. f. Orn. 1853 sid. 101.

**) *Benicken,* Beiträge z. nord. Zool. (Isis 1824, sid. 885).

kaja (Porkkala), homåka (*Sad.*). Finska: loue, lokki, lokka, kajava, kaia (*Nyl.*).

Beskrifning. Näbben från spetsen till midten af pannan 1 2-3/8 tum, till näsborrens bakkant en dryg tum; till munvinkeln 2 1/8 t.; gröngul, i spetsen gul; ögonlockens kanter karmosinröda, iris gråbrun. Benen gröngula, vid lederna tydligare gröna, klorna gråbruna; tarsen omkring 2 tum, mellantån med klo 1 5-6/8 tum. Vingspetsarne 2 1/2 tum längre än stjerten.

Gammal fogel om sommaren. Hela hufvudet, halsen, bröstet, vingskylarne och underlifvet samt stjertens täckare och pennor rent hvita, underlifvet med svagt rödaktig anstrykning. Hela manteln askgrå, de bakre skulderfjädrarne samt innersta vingpennorna i spetsen ljusare, slutligen rent hvita. Handpennornas synliga delar svarta; de två första pennorna tecknade med ett hvitt tvärband innanför spetsen, äfven den tredje ibland tecknad med en hvit fläck*); alla, ibland dock ej de yttersta, med en hvit spetskant eller fläck, som på de inre tilltager i bredd. Vid roten äro de yttersta pennorna gråaktigt svarta de följande på infanet med ett tydligt askgrått längdband, hvilket sträcker sig långt mot spetsen och innan det upphör öfvergår i rent hvitt; den gråa färgen breder sig vid roten ut äfven på utfanet och längre ut mot spetsen, hvarigenom den svarta undantränges och endast såsom ett tvärband återstår på den sjette pennan; de följande äro gråa med hvita spetsar. Yttre armpennorna äro rent hvita, inåt småningom vid roten gråa, tills de åter blifva öfvervägande gråa; vingpennornas spolar äro af samma färg som motsvarande delar af fanen, de yttre pennornas sålunda svarta, närmast roten ljusare, den förstas

---

*) *Nilssons* hvitspoliga fiskmås, obetydligt gröfre än vanligt.

hvit i midten af tvärbandet, men den andras också der svart. *F. M.*

I **vinterdrägten** är hufvudet ofvan, nacken, halsen bakom och på sidorna fläckade med brungrått, dock ej så tätt som uti ungdrägten. *F. M.*

Ungdrägt. Näbben hornfärgad, mörkast innanför spetsen, underkäkens spets ljus, näbbroten blekare, fötterna bleka. Hufvudet på hvit botten tecknadt med täta och sammanhängande, mörkgråa fläckar, jemnast på örontrakten; hakan och strupen hvita, ofläckade, halsen glest fläckad. Ryggen, skuldrorna och vingtäckarne mörkgråa med rostgråa, på de blottade delarne sedermera hvitgråa eller hvita fjäderkanter. Sidorna af halsroten och bröstet samt vingskylarne mer jemngråa, midten af underlifvet hvitare, öfvergumpen hvit, smått fläckad af grått, likasom äfven sidorna af undergumpen, hvilken i öfrigt är rent hvit. Vingpennorna svarta med endast spetskanterna hvita och den gråa färgen vid basen föga utbredd; de innersta pennorna af de mellersta täckarnes färgteckning. Stjertpennorna hvita, innanför den hvita spetskanten tecknade med ett bredt, svartbrunt tvärband smalare dock på de yttre pennorna, hvilka äfven på utfanet äro fint spräckliga af brunt. *F. M.*

I **första vinterdrägten** äro öfre och bakre delarne af hufvudet och halsen glesare fläckade, halsryggen jemnare rostgrå, bakut öfvergående i askgrått likasom äfven midten af skuldrorna; de små och medelstora vingtäckarne rostgråa med hvitaktiga spetskanter, de största jemnt gråa med dylika kanter. Ving- och stjertpennorna äro qvar af ungdrägten (och utbytas mot nya följande sommar, då fogeln antager den utbildade drägten). *F. M.*

Dundrägt. Hvitgrå med rostgul anstrykning; en större fläck vid roten af näbben, en annan längs hakan, många

mindre och oregelbundna på hufvudet och ryggen, hvaribland ett par större längdfläckar på ryggens midt svarta; näbben och benen rödaktiga, den förra hos späda ungar till två tredjedelar från basen mörk, i spetsen ljus. *Meves* och *F. M.*

Fiskmåsen förekommer längs alla Europas kuster äfvensom i kontinentens inre vid innanhafven, flodmynningarne och de större vattendragen, t. o. m. uppe vid fjellsjöar; uti Sibirien finnes den ända uti de östra delarne. — Öfver vintern qvarstannar arten redan vid sydliga Sveriges breddgrader och finnes sålunda året om i de sydligare delarne af vår verldsdel. — Närstående former finnas flerstädes i olika trakter af gamla och nya verlden.

Också i vårt land bebor den alla kusterna och de större vattendragen, men aftager i det inre småningom mot de nordliga delarne, så att den icke mer torde häcka uti vår lappmarks sydliga delar, likväl finnes den åter vid norra kusten. Vid sydkusten häckar den och finnes temligen mycket ehuru, åtminstone i nyländska skärgården, ej så talrikt som sillmåsen; man finner dess ägg redan från medlet af maj och i början af juni månader (*Aschan*). Vestligare samt på Åland är den allmän, liksom äfven längs hela vestkusten ända till Torneåtrakten. — Uti *alla* de inre delarne af södra Finland (60°—62°) uppgifves den vid lämpliga vattendrag förekomma allmänt, ända vid Ladoga (*Backman*) och Onega (*Meves*). Redan uti Kuopiotrakten, der den årligen häckar, finnes den blott till ringa antal vid de större vattendragen (*J. v. W.*) den måtte likväl numera blifvit sällsyntare derstädes, ty under åren 1867—71 visade den sig icke här (*Asch.*). I Kajanatrakten finnes den äfven sparsamt vid de stora träsken (*Mgrn*), är funnen i Sotkamo (*Hollmerus*) och förekommer i Pudasjärvi ganska sällan (*Brdr*); äfven i Kuusamo och Rovanniemi torde den finnas (Bidr. t. F. nat.-k. II, pag. 107).

Från södra och vestra lappmarken har man deremot ingen notis om arten. Antagligen hänför sig *Malms* uppgift, att den är ganska sällsynt i norra lappmarken endast till det inre af landet, ty enligt *Fellman* förekommer den då och då vid träsken i Enare och Utsjoki. Hit torde den nemligen anlända tillfälligtvis från norra kusten, längs hvilken arten åter finnes talrikt vesterut (*Schrader*), men sällsynt mot öster. Det är således uppenbart, att fogeln kommer hit från Finmarken. Ehuru *Middendorff* fann den mycket talrikt inom Hvita hafvet, aftog den utåt ishafvet och syntes sist vid 69° n. br.; också enligt *Lilljeborg* är den sällsynt vid Schuretskaja. Hit synes den sålunda anlända från Hvita hafvet, likasom äfven till Imandra, hvarest den enl. *Sahlberg* och *Malmberg* ej heller är sällsynt.

Fiskmåsen anländer till vårt land och flyttar framåt i den mon vattendragen afkasta sitt istäcke och erbjuda den tillfälle att komma till öppna ställen; så kommer den tidigast till sydvestra skärgården och flyttar fortare längs kusterna än till de inre delarne. Enligt ungefärlig medelberäkning anländer den till

Åland och Åbotr. omkr.	d. 20 apr.	Torneå-trakten (66°)	den 12 maj.
vestra Nyland	„ 23 „	Kuusamo och Rovaniemi (66°—67°)	„ 19 „
Tavastehus-trakten	„ 26 „	Utsjoki (70°)	„ 2 juni.
Kalajoki (64°)	„ 29 „		
Kuopio-trakten (63°)	den 11 maj.		

Till den vestra ishafskusten måste den anlända åtminstone i senare hälften af maj månad. — Bortflyttningen sker åter före isläggningen i samma förhållande; vid vatten som tillfrysa sent qvarstanna emellanåt enstaka exemplar långt in på hösten, t. ex. den 11 nov. 1852 vid Helsingfors och i Pudasjärvi ännu i December år 1865 (*Brdr*).

Ehuru fisk och mindre vattendjur vanligen utgöra fiskmåsens födoämnen, håller den äfven tillgodo med afskräden

och vegetabilier; uti Ladoga-Karelen infinna sig höst och vår stora skockar uppå åkrarne, ofta flere verst från stränderna *(Backman)*. Sina 3 ägg lägger den uppå skär och holmar, men „äggas" ofta af befolkningen.

31. Larus marinus Linn. Hafstrut. Merilokki.

Artm. *Gamla fogeln hvit med gråsvart mantel; handpennorna svarta med hvita spetsfläckar, de tre yttersta ofvan med hvita tvärband innanför spetsen, på första pennan sammanflytande med spetsfläcken. Yngre foglarne fläckiga, med svarta handpennor, från och med den 5:te eller 6:te hvitgråa i infanet. Kroppen, näbben ($2^1/_4$ tum) och benen grofva, tarsen ($2^3/_4$ tum) af mellantåns längd.*

Längd 2 fot 4—5 tum, vingbr. 5 f. 8 t. — *Dominicanus* Bruch.

Benämningar. Trut, årsungen trutrok (Åland, *Sievers*), hafstrut (Kökar), istrut (? Porkkala); svarttrut (*Sadelin*). — Merilokki (*Nyl*, *Mbg*).

Beskrifning. Näbben ganska grof och stark, från spetsen till midten af pannan $2^1/_4$ tum lång, vid underkäksvinkeln $^7/_8$ t. hög; till färgen gul, med hvit spets, underkäken i spetsen röd. Iris gulgrå. Benen rödaktigt hvitgråa, tarsen och mellantån med klo $2^3/_4$ tum; vingspetsarne knappt en tum längre än stjertspetsen.

Gammal fogel om sommaren. Hufvudet, halsen ned mot skuldrorna och framryggen, samt kroppssidorna, underlifvet och stjerten rent hvita. Hela manteln och bakryggen svart med gråaktig anstrykning, tydligast på ryggens främre del. Alla handpennorna svarta med en stor, hvit fläck i spetsen, på den första pennan helt och hållet förenad, men på de

två följande afskild från ett hvitt tvärband, som utmärker ändan af samma pennor, men på tredje pennan är synligt blott på infanet. Spolarne äro af samma färg som motsvarande fanstrålar, på den yttersta är likväl den hvita färgen utbredd ända högt upp mot basen. Alla pennorna hafva på infanets inre hälft ett ljusare eller svartgrått längdband, som i spetsen blir hvitt och äfven utbreder sig på utfanet, hvarigenom på 5:te pennan endast ett smalt, svart tvärband återstår; de följande äro svartgråa med hvita spetsar, bredast på de inre armpennorna och bakre skulderfjädrarne. *F. M.*

I **vinterdrägt** är fogeln fullkomligt lik ofvanstående, förutom att hufvudet och bakhalsen äro tecknade med längdfläckar.

Ungdrägten af denna art liknar till färgen så fullkomligt samma drägt af *L. argentatus*, att båda kunna skiljas från hvarandra endast genom kroppsstorleken samt benens längd*). Från ungdrägten af *L. fuscus* skiljes denna, förutom genom storleken, derigenom, att handpennorna redan från den 5—6:te äro på infanet ljusare. — Näbben mörkt hornfärgad, underkäken närmast basen något ljusare; fötterna rödaktigt gråbruna, ljusare på simhinnorna (*orig. måln*).

Ett i finska samlingen förvaradt exemplar, som på grund af tarsens längd hör till denna art, utmärkes genom en tydlig rostgulaktig grundfärg på hela kroppen; vingpennorna äro på infanet föga ljusare, men icke gråa ens på armpen-

---

*) *Meves* anför följande olikhet i färgdrägten: *L. argentatus* är i allmänhet mörkare och har fläckarne mindre; stjerten är gråsvart med hvita tvärband vid roten och smal spetskant; *L. marinus* har stjerten hvit med svarta tvärband. *Droste-Hülshoff* åter lägger vigt derpå, att *L. arg.* har vingtäckarne gråbruna med dubbla ljusa tvärband, medan *L. mar.* har enkla ljusa fjäderkanter. — Af de få ex. som för närvarande stå till buds kan ett säkert omdöme härutinnan icke erhållas.

norna; på stjertpennorna äro de mörka teckningarne mörkare ända upp emot roten.

Också denna art bär sin fläckiga drägt ända tills den vid fjerde höstruggningen erhåller sin utbildade drägt.

Dundrägt. Näbben svartaktig, i spetsen gulhvit, benen rödaktigt gråa; iris gråbrun (*Meves*). Hufvudet gråhvitt med tydligt begränsade, svarta fläckar på hjessan och nacken samt punkter invid näbben; halsen och kroppens öfre sida hvitgråa med dunet mörkare vid roten, tecknade med sammanflytande gråsvarta fläckar; underlifvet hvitt. (Näbben till pannan $1^1/_8$ tum; d. 28 maj 1872, Klåfskär *Sievers*). *F. M.*

Bland våra måsartade foglar är *hafstruten* en af de största; den häckar längs de yttre hafskusterna af norra Atlantiska oceanen, uti norra Amerika och i Europa från norra Skandinavien bortåt vestra delen af kontinenten, äfvensom inom Östersjön och en del af dess vikar; deremot saknas arten utmed Ishafs-kusten af Ryssland. — Den flyttar längs hafskusterna och kommer endast tillfälligtvis inåt landet. Vinterstationerna vidtaga redan i Kattegat och sträcka sig vesterut, ända till Spanien.

Omkring hela norra kusten af vårt område är hafstruten hemmastadd, men för öfrigt blott i de sydvestra delarne ungefär till midten af bottniska och finska vikarne. — I Nyländska skärgårdens inre delar ses den då och då (*Asch.*), oftare vid de yttre skären; öster om Hangöudd torde den dock häcka ganska sparsamt (*M. v. W.*), exempelvis vid Porkkala; i de yttre delarne af sydvestra skärgården samt på Åland (*Bergstrand*, *Sievers*) är den allmännare. Längs vestkusten måste den väl förekomma flerstädes på lämpliga ställen, ty både *Alcenius* och stud. *Bodén* anföra den såsom icke särdeles sällsynt, den förre längs kusten mellan Wasa och G:la Karleby

den senare i de yttersta skären vid Wasa, men af intresse vore det likväl att erhålla närmare uppgifter härom *). — Vid Ishafskusten finnes den ännu i närheten af Warangerfjorden i mängd och bildar derstädes kolonier på fogelbergen (*Schrader*); men den aftager österut, ty *Lilljeborg* fann den vara sällsynt vid Schuretskaja och omkring lappska halfön är den icke heller allmän, ehuru den finnes rundt omkring ända till Kantalahti viken (*Midd.*). Från ishafskusten torde den någongång komma vilse inåt lappmarken, åtminstone uppger *Fellman* så, tilläggande att lapparne då anse den förespå oväder.

Hafstruten anländer tidigt till våra sydvestra kuster; redan i mars månad finnes den i yttre hafsbandet, i början af maj skall den hafva full kull af 3 ägg **), och i slutet af månaden anträffas fullt dunklädda ungar. Den är mycket begifven på små sjöfogelungar, särskildt ådans, och åstadkommer derigenom stor skada, men lemnar i stället en viss ersättning uti sina stora ägg, som af kustbefolkningen insamlas och förtäras.

32. **Larus fuscus** Linn. **Sillmås. Selkälokki.**

Artm. *Gamla fogeln hvit med skiffersvart mantel; handpennorna svarta med hvita spetskanter; de två yttersta äfven med hvita tvärband innanför spetsen. Yngre foglarne fläckiga af mörkt och ljust gråbrunt med alla handpennorna brunsvarta. Kroppen, näbben (omkr. 2 t.)*

---

*) På svenska sidan är arten icke uppgifven från så nordliga ställen.

**) Äggen, liggande på en temmeligen hög bale, fann jag vanligtvis på en mindre klippa eller holme, der fogeln ensam slagit sig ned (*Sievers*).

och tarsen ($2^1/_2$ tum) af medelstorlek, den senare något längre än mellantån.

Längd 20—21 t., vingbr. 53—56 t. — *Dominicanus* Bruch.

Benämningar. Svenska: ljusa, årsungen ljusrok (Åland), grästrut (Porkkala). Finska: selkälouve, kaja, kajava, kalakaja (*Sadelin*), selkälokki, haililokki (*Nyl.*, *Mbg*).

Beskrifning. Näbben medelmåttig, stark, från spetsen till pannans midt $1^7/_8$—$2^1/_8$ tum, någongång ända till $2^1/_4$ tum lång, till färgen gul, på sin höjd i spetsen af öfverkäken mörkt hornfärgad, underkäken i spetsen röd. Iris gul, ögonlockens kanter röda. Benen gula, på underbenet svagt grönaktiga, tarsen $2^{2\text{-}4}/_8$ tum, mellantån med klo $2^{1\text{-}2}/_8$ tum långa. Vingspetsarne 2—3 tum längre än stjerten.

Gammal fogel om sommaren. Hufvudet och halsen ända till skuldrorna och framryggen, liksom äfven bröstet, vingskylarne, hela underlifvet, kroppssidorna, gumpen och hela stjerten rent hvita. Hela manteln brunaktigt skiffersvart. Handpennorna brunsvarta med svarta spolar; första pennan innanför spetsen med ett hvitt tvärband, sträckande sig öfver begge eller blott det inre fanet; de yttre pennorna med en mycket smal, de inre med en bredare hvit spetskant, de innersta armpennorna liksom de bakre skulderfjädrarne hafva dem ännu bredare. *F. M.*

Vinterdrägten utmärkes af ljusgråa fläckar eller mera jemngrått på bakdelen af hufvudet och halsen; i öfrigt lik sommardrägten.

I **ungdrägt** är denna art, likasom de öfriga, fläckig af brungrått med hvitaktiga fjäderkanter. Från ungfoglar af *L. canus* skiljes denna art genom gröfre kropp och mörkare grundfärg från *L. argentatus* och *marinus* genom mindre storlek samt derigenom, att samtliga handpennor äro brun-

svarta, först de innersta hafva gråaktigt brun anstrykning; armpennorna äro svartbruna med hvitaktiga spetskanter, de innersta pennorna af samma färgteckning, som de öfre kroppsdelarne. Hakan och framhalsen äro nästan ofläckade, hvita; stjertpennorna svarta, vid basen tecknade med tvärband, som på utfanet af de yttre äro gråaktiga, på infanet hvita och bredare än på de mellersta pennorna; alla innanför den hvita spetskanten med ett bredt, ofläckadt, svart tvärband. Näbben mörkt hornfärgad, vid basen något ljusare; fötterna ljust gråröda. *F. M.*

Dundrägten är gråhvit eller rostgrå med talrika svarta fläckar på de öfre kroppsdelarne. *Meves.*

Sillmåsen häckar uti största delen af norra Europa såväl vid kusterna som i det inre; den finnes sydligast omkring britiska öarne, talrikare vid de nordliga kusterna, likaså i Skandinavien och norra Ryssland. Inom Östersjön häckar den likväl ej mer uti de sydliga delarne, vid Danmark och södra Sverige, samt torde längs Östersjöprovinsernas kuster finnas endast i nordliga delen. Vid kusterna af det öppna Ishafvet saknas arten också. — Till vintern gör den icke särdeles långa vandringar, utan qvarstannar redan i södra Östersjön, vid Nordsjön och vestra Europas kuster, samt går ända till norra Afrika; likaså kommer den ned till Svarta hafvet, erhålles mindre ofta i de inre delarne af kontinenten och vid Medelhafvet. Uti Sibirien torde den icke mer förekomma, ej heller i Amerika.

Uti Finland är denna mås den allmännaste arten af slägtet och förekommer öfver hela området, med undantag af lappmarkerna. — *Bergstrand* säger den vara sällsynt på Åland och enligt *Sievers* skall den ej heller finnas så talrikt som fiskmåsen, men den förekommer såväl i utskären (Klåfskär) som vid fasta Ålands vikar. Allmännare är den

i Åbo skärgård (*Bonsd.*) och vid Nyländska kusten (*M. v. W.*). Den finnes derjemte vid Kumo vattendragen (*Grönfeldt*) uti Birkkala (*Knorring*), vid Roine i Kangasala (*Aschan*) och enligt *M. v. Wrights* anteckning till stort antal uti Hattula i Tavastland. Vid Wuoksen och Kexholm är den allmän (*Tgstr.*), men finnes till mindre antal i Nyslottstrakten, der den likväl torde häcka vid Haukivesi och Haapajärvi sjöar i Sääminge (*Lindforss*). *Kessler* uppgifver den från Olonetz'ska guvernementet och *Sahlberg* från Onega-Karelen, der den kläckte ännu vid Wigsjön. I Savolaks finnes den vid de större fjärdarne af Kallavesi, men likväl ej talrikt (*J. v. W.*), exempelvis i närheten af Haminanlaks (*M. v. W.*), vid Iivarinsalo m. fl. st. (*Asch.*). Vid Österbottens södra kuster förekommer den allmänt (*Alcenius*, *Bodén*) men vid Torneå elfs mynning fann *M. v. Wright* den mycket fåtaligt. Uti Kajanatrakten är den icke heller talrik, men finnes ännu i Sotkamo (*Hollmerus*). Att arten icke sällsynt förekommer så nordligt som i lappska halföns sydvestra, skogbeväxta delar (*Sbg* & *Mbg*) beror väl af dess talrika förekomst omkring Hvita hafvet, der *Sahlberg* och *Malmberg* funno den vid vestra och södra kusterna *). Från den egentliga finska lappmarken är den veterligen aldrig **) erhållen och äfven på lappska halfön torde den med ofvannämnda undantag icke finnas, ty hvarken *Middendorff* eller *Lilljeborg* funno den derstädes. Måhända finnes den vid vestligaste delen af kusten (emot Norge, der den häckar ännu i Finmarken); åtminstone skall den någongång erhållas der (*Schrader*, l. c. sid. 242 „vielleicht").

---

*) Anträffad äfven vid Archangel (*Lilljeb.*, *Meves*).

**) *Fellmans* uppgift (Ant. under min vist. i lappm. sid. 90), att arten skulle förekomma här, är troligen förhastad.

B) *Underslägtet* **Rissa** Leach (se sid. 584).

33. **Larus tridactylus** Linn. **Tretåig mås.**

Artm. *Baktån rudimentär. Fjäderklädnaden hvit, manteln och vingpennorna askblåa, handpennorna dock i spetsen, den yttersta äfven i utfanet, svarta.*

Längd 18 tum.

Finskt namn: kolmivarvas lokki (*Nyl.*), kolmivarpainen lokki (*Mbg*) äro öfversättningar från svenskan.

Beskrifning. Näbben tillspetsad med föga märkbar underkäksvinkel, 1^2-$^3/_8$ tum lång till midten af pannan, till färgen gröngul, mot spetsen ljusare; iris brun. Ögonlockens kanter (enl. *Naum.*) hos yngre foglar hvita, befjädrade, derefter nakna, svarta, slutligen gula, men om våren hos de gamla röda. Benen hos yngre gråbruna, hos äldre rödbruna eller svartaktiga; tarsen 1^2-$^3/_8$ tum, mellantån med klo $1^7/_8$ tum långa. Vingarne $1^1/_2$ tum längre än stjerten.

Gammal fogel i sommardrägt. Hufvudet, halsen, bröstet undre kroppsdelarne och stjerten rent hvita. Manteln askblå; på vingpennorna är den askblåa färgen öfvervägande, uppå infanen och mot spetsarne öfvergående i hvitt; af svart färg äro endast utfanet af första pennan och spetsarne af de 5 första handpennorna, inåt aftagande i bredd; de 3—5 i ordningen hafva en hvit spetskant tilltagande i bredd inåt; de öfriga från och med den 6:te äro askgråa med hvita spetsar; spolarne äro af samma färg, som motsvarande delar af fanet. Äfven de bakre skulderfjädrarne äro i spetsen hvita. *Z. M.*

I **vinterdrägt** äro bakre delen af hufvudet och bakhalsen askblåa, liksom äfven örontrakten bakom; framför ögat en mörk fläck.

Uti **sista ungdrägten** (tredje året), innan fogeln antager den utbildade drägten äro de yttre handpennorna svartbruna med ett hvitt längdband på infanens inre rand, på första pennan upptagande ungefär hälften, men redan på den 4:de hela bredden af fanet; de 5—6:te pennorna äro endast i spetsen tecknade med en svart fläck på utfanet; alla pennorna äro i öfrigt askgråa med en svartbrun fläck på utfanet. Vingtäckarne gråaktiga; de små längs underarmen svartaktiga, bildande ett svart band längs vingen. I öfrigt är fogeln på hufvudet och halsen af samma teckning som de gamla, men har på den eljest hvita framryggen eller halsroten en askblå gördel. Stjertens pennor äro hvita; det yttersta paret med ett svart tvärband i spetsen. *F. M.*

Uti nästföregående drägt (andra året) är denna gördel, liksom de små vingtäckarne, svartaktig.

I *första året* bär ungen ofvan nämnda svarta gördel och har manteln mörkgrå med svartbruna fjäderkanter; vingkanten, ett band längs den hoplagda vingen och ett tvärband vid spetsen af stjerten svarta; stjerten är derjemte svagt urringad.

Tretåige måsen är en hafskustfogel, som häckar på fogelbergen omkring ishafvet och atlantiska oceanens norra delar både af gamla och nya verlden. I Europa finnes den från och med Novaja Semlja längs yttre kusterna af Skandinavien och ännu ned vid Skotland; ställvis kläcker den ännu vid södra Norge och i England. — Flyttningarne ske äfvenledes utefter hafskusterna, likväl också utmed vissa floder till ringa antal (genom vestra Sibirien till Svarta hafvet och Medelhafvets östra, och längs Rhen till dess vestra delar). Deremot besöker den mycket sällan Östersjön, ehuru den passerar ymnigt från Norge till Nordsjön.

Endast vid ishafskusten kan den det komma i fråga att denna art skulle häcka inom vårt område. Ytter om

lappska halfön funno *Middendorff* samt *Sahlberg* och *Malmberg* den vara talrik, *Lilljeborg* likaså vid Schuretskaja, samt *Malm* och *Schrader* vestligare mot norska gränsen. Öfverallt finnes den på dessa ställen uppå tvärbranta bergsafsatser eller de så kallade fogelbergen. — Uti öfriga Finland har arten ytterst få gånger ertappats. (*Fellman* har väl antecknat, att den högst sällan visar sig i lappmarken och *Sadelin* upptager Kemi, Kuusamo (och Kalix) såsom fyndorter, men då dessa orter ligga nog ovanligt för arten, och uppgifterna icke senare bekräftats, synas de nog tvifvelaktiga). *Arthur v. Nordmann* sköt en uti sista ungdrägt den 30 maj 1857 på Enskär här invid Helsingfors; detta måste således hafva passerat Östersjön.

Uppå fogelbergen skall denna art merendels intaga den brantaste delen och häcka i ofantlig mängd tillsammans på ett ställe; äfven annorstädes än vid kläckningsställena är den mer sällskaplig af sig än dess öfriga samslägtingar. Vid byggandet af sitt bo ådagalägger den mycket mer konstfärdighet än någon annan art af familjen. Uppå en smal, utskjutande klippkant hopmuras boet af mossa och lera i form af en skål, hvars yttre hvälfda sida hänger utanför kanten af fjellet (*Malmgren*).

C) *Underslägtet* **Pagophila** Kaup (se sid. 584).

Larus eburneus Phipps, Gm. **Hvitmås.**

Artm. *Gamla foglarne helt hvita med svarta fötter, yngre med svarta fläckar och pennspetsar; näbben tjock, tarserna kortare än mellantån med klo; simhuden urringad. Längd* kring 20 tum. — Valkea lokki (*Nyl.*, *Mbg*).

Beskrifning. Näbben stark och temligen tjock, $1\frac{1}{2}$ t. lång, till färgen hos yngre svartaktig, derefter gråblå med

gul och slutligen orangeröd spets (*Naum.*). Iris brun, ögonlockens kanter hos yngre gulgråa, hos äldre röda. Benen mattsvarta, hos yngre gråaktiga, tarsen 1^{4}-$^{5}/_{8}$ tum, mellantån med klo $1^{7}/_{8}$ tum långa. Vingspetsarne obetydligt längre än stjertspetsen.

De **gamla foglarne** hafva hela fjäderklädnaden skönt hvit.

En **yngre fogel** är helt hvit med svartgråa småfjädrar vid munvinklarne samt på tyglarne; på vingarne återstå spår af några få svartaktiga fläckar vid handleden och uppå vingtäckarne. Vingpennorna rent hvita; alla handpennorna äfvensom lillvingens pennor med en svart fläck i spetsen; samtliga stjertpennorna äfven med ett smalt, svart band innanför den hvita spetskanten. *F. M.*

Denna arktiska mås kläcker i nordligaste Amerika, på Grönland, Spetsbergen och Novaja Semlja. Den flyttar utefter hafskusterna och öfvervintrar vid norra Skandinavien; ett fåtal individer kommer ibland längre ned ända till England, Frankrike och Nordsjön, enstaka exemplar till Östersjön, ytterst sällan till mellersta Europas inre delar.

För finska faunan är den redan skäligen fremmande, men torde dock årligen komma till vårt område. Enligt *Schrader* kommer den nemligen hvarje vinter från Spetsbergen till fasta landets kuster; då den här är funnen närmast vår gräns (Wardö och Nyborg invid Warangerfjord) torde den väl ibland också komma ostligare. Att den någongång härifrån tager kosan inåt land bevisas deraf, att exemplar flere år visat sig på senhösten vid Pallasjärvi sjö i Kittilä s:n, såsom i oktober 1866, då en yngre fogel tillvaratogs (*Sbg* & *Pn*), och senast enligt hr *Knoblock* om senhösten 1872. Af hvilken anledning *Naumann* (Bd X, s. 346) uppgifver fogeln från Hvita hafvet är oss icke bekant. — Skulle arten, såsom möjligt är, ibland flytta från sistnämnda haf

till Östersjön eller tvertom *), så borde den någongång kunna ertappas vid Finlands sydkust; hittills är dock intet sådant fall bekant.

D) *Underslägtet* **Chroicocephalus** Eyt. (*Kärrmåsar*).
(se sid. 584).

34. Larus ridibundus Linn. Skrattmås.

Artm. *Hufvudet om sommaren svartbrunt, om vintern hvitt; gamla foglarne hafva manteln askgrå, halsen och underlifvet hvita, handpennorna vid basen hvita, i kanten af infanet och de första äfven i utfanet svarta, med dylika spetsar; näbben mörkröd, fötterna ljusare, tarsen längre än mellantån.*

Längd omkr. 15—16 tum. — Naurulokki (*Nyl.*, *Mbg*).

Beskrifning. Näbb och ben spensliga, dunkelt röda; den förra från pannan 1¼ tum, tarsen 1¾, mellantån 1½ tum långa; vingspetsarne räcka 2½ tum utom stjerten. Iris brun.

Gammal fogel om sommaren. Hela hufvudet gråbrunt bakut och nedåt nacken svartaktigt, hvilken färg framtill går något lägre ned än på bakhalsen; halsens hvita färg öfvergår småningom på framryggen i den ljust askblåa manteln. Vingarnes öfre och yttre kant hvit, de främsta handpennorna i utfanet svarta, den första till hela sin längd, den andra merendels i midten, ibland äfven den tredje; pennorna äro för öfrigt hvita med svarta spetsfläckar och en bred gråbrun kant på infanet, redan på den 3—4 askgrå, utbredd nästan på hela fanet och sammanflytande med spetsfläcken, från den 4—5 pennan blir äfven utfanet askgrått likasom hela

---

*) Gefle i februari 1853, Öland d. 2 juni 1867, Gotska sandön i maj 1867.

inre delen af vingen. Hela öfriga fjäderklädnaden rent hvit med rosenröd anstrykning på bröstet. *F. M.*

Gammal fogel om vintern. Näbben ljusare röd, hufvudet och strupen rent hvita, framför ögat och på örontrakten en mörk fläck; i öfrigt som föregående. *Sk. fn.*

Ungdrägt. Pannan, kinderna, hakan och halsen rundtomkring, bröstet och undre kroppsdelarne hvita; hjessan, nacken och en fläck framom ögat, bakut fortsatt på örontrakten, gråbruna; framryggen brun med smala rostgråa fjäderkanter; samma färg fortsättes framåt på sidorna af halsroten. Skulderfjädrarne, de mellersta vingtäckarne samt innersta vingpennorna ljusare bruna, med ännu ljusare, hvitaktiga spetsar; de öfriga små vingtäckarne hvita, de stora askfärgade, utåt hvita. Vingpennorna svartbruna med hvita spolar och smala hvita spetsfläckar; ett hvitt längdband sträcker sig ända fram mot spetsen, på första pennan längs midten af infanet, på andra (ibland redan på första) ända till spolen på de följande i allt större utsträckning också på utfanet från dess rot; det hvita tilltager på armpennorna så, att de slutligen äro helt hvita med en obestämd mörk fläck mot spetsen; de innersta hafva åter ryggens färg. Bakryggen ljust askgrå; öfvergumpen likasom stjerten hvit, den senare med ett tums bredt, svartbrunt band innanför den hvitaktiga spetskanten. *F. M.*

I **första vinterdrägten** skiljas ungarne från de gamla i vinterdrägt derigenom, att de bland vingtäckarne, som eljest äro askgråa, hafva qvar ungdrägtens bruna på midten och bakut; också stjerten har sitt svarta tvärband. Sådana äro dessa partier ännu i

följande sommardrägten, uti hvilken dock hufvudet har samma svartbruna teckning som hos de gamla. — Först den

andra vintern erhåller fogeln sin utbildade färg. Enligt *Naumann*.

Dundrägt. Gulbrun, på ofvansidan med svarta fläckar och ett smalt band kring hakan. Af fläckarne äro mest tydliga: en vid näbbroten, en större på hjessan, som är omgifven af en mindre krans, några i nacken och en stor på låret; öfver ryggen går ett bredt band, som delar sig nedåt öfvergumpens sidor, äfven på vingen och skuldran finnas några fläckar. *Meves*.

Skrattmåsen tillhör mera tempererade klimat och förekommer häckande uti hela mellersta och södra Europa från Medelhafvet ungefär till 59—60° n. br. (hos oss något nordligare); uti Asien går den genom hela det tempererade Sibirien till Ochotska hafvet. Den öfvervintrar ofta redan i Tyskland, vanligen dock sydligare i Medelhafsländerna och norra Afrika. — Flere närstående former finnas i olika delar af jorden.

Hos oss är arten funnen vid insjöar i socknar längs nästan hela södra kusten och vid största delen af vår vestkust, men i landets inre är den icke funnen; den synes vara en temligen oregelbunden fogel, i det den än uppträder i mängd ställvis, än åter fåtaligt. — På Åland skall framlidne prosten *Sulin* uti Sund socken hafva anträffat den häckande (*E. J. Bonsd.*); *L. J. Prytz* uppgifver*) redan år 1811, att många par årligen kläckte vid ett träsk på Lemlaxö i Pargas (*Sad.*, Add.) och ännu i senaste år har den erhållits och från samma socken insändts af mag. *C. A. Lundström*. Stud. *K. Lydén* har om sommaren funnit den utanför Nådendal och uti Kyrkslätt har *M. v. Wright* antecknat exemplar den 20 maj 1843 samt från Helsingfors-trakten den 26 april

---

*) De *Laro ridibundo*; Aboæ, 1811. Ak. disp.

1845. *Aschan* har funnit den häckande vid innersta bottnet af Gammelstadsviken (Wiks ladugård), der ett bo påträffades den 9 juni 1864, lagdt uppå en hög gammal vass eller s. k. vrak; följande år erhöllos åter på samma ställe ägg. Den 11 aug. 1867 sköt hr *C. Ekebom* en ungfogel på Skatudden härstädes (*F. M.*). *Aschan* anför vidare, att nedanför Härkäpää by i Perno socken af östra Nyland år 1866 observerats ett par, det första som visat sig på stället under åren 1852—1866. Följande år varsnade stud. *Bjugg* derstädes ytterligare en och annan, men om somrarne åren 1870 och 1871 infunno sig stora svärmar*), som bokstafligen öfversvämmade platsen der de förekommo, Sarvsalö i Stenssundsträsket lydande under Härkäpää by. I början af juni voro äggen något legade och ett par tiotal bon anträffades uppå tufvor af säf i vattnet. Arten har vidare erhållits på Kotka af löjtnant *Westzynthius* (*F. M.*) och skall enligt anteckning af *M. v. Wright* kläcka uti träsk i närheten af Wiborg**). Det är ganska anmärkningsvärdt att denna art längs Bottniska vikens finska kust går jemförelsevis högre upp mot norden än någon annorstädes i Europa. Stud. *Bodén* har från Wasa lemnat exemplar af fogeln jemte uppgift, att den förekommer allmänt både vid kusten och i ett större träsk en fjerdedels mil från Wasa; våren 1872 hittades här tvenne bon. *Alcenius* meddelar, att han ej funnit den annorstädes än vid en vassbevuxen flada i Kronoby (63^{0} 45′ n. br.), der den finnes talrikt och uppfyller luften med sitt skrik, men

---

*) Dessa hade utan tvifvel kommit öfver finska viken från Estland, der fogeln är talrik på sina ställen; just år 1870 uppgifves den (af *Russow*) hafva funnits i mängd vid Matzal viken på vestkusten.

**) Vid Ladogas södra kust (Novaja Ladoga) fann *Lilljeborg* den vara temligen sällsynt, men vi äga ingen uppgift, att den skulle visat sig vid dess norra stränder; den finnes äfven vid Onegas södra strand (*Meves*).

är mycket skygg. Vid G:la Karleby (63° 50′) har dr *Hellström* på Ängsfjärden eller Mariluoto ström iakttagit tvenne par i slutet af juli och ännu i början af aug. 1872; (en fogel togs på långrefskrok). Slutligen anför *Br. Nylander*, att arten blifvit sedd på Karlö vid Uleåborg. — Då fogeln icke synes alldeles regelbundet besöka sina häckställen, utan vissa tider finnas ymnigare, vore det af intresse om närmare uppgifter om densamma fortfarande erhölles.

I likhet med föregående art lifnär sig denna af insekter, som den fångar dels under flygten dels gående omkring på ängsmarker och åkrar. Sitt namn har den erhållit i följd af ett skrattande läte, som den låter höra jemte det vanliga måslätet. Liksom de öfriga arterna är den till sin natur ondsint och förföljer under skrän dem, som ofreda dess bo och ungar; (åtminstone är fallet sådant i södra Finland och vid Ladoga).

Larus minutus Pall. **Dvergmås.**

Artm. *Hufvudet om sommarn svart, om vintern ljusare; hos gamla foglarne är manteln askgrå, vingpennorna askgråa, i spetsen hvita, den yttersta merendels svart i utfanet; underlifvet hvitt; näbben mörk, fötterna röda, tarsen och mellantån af samma längd.*

Längd omkr. 11 tum, vingbr. 28 tum.

Finska namn. Vähälokki *(Nyl.)*, pikkulokki *(Mbg)*.

Beskrifning. Näbben mörkt körsbärsröd, till munvinkeln 1 1/8 tum, till pannan 7/8 tum lång, mycket hoptryckt med föga märkbar vinkel inunder; benen högröda, mellantån utan klo, äfvensom tarsen 1 tum långa; vingarne omkring 1 1/2 tum längre än stjerten. Iris mörkbrun.

Gammal fogel i sommardrägt. Hela hufvudet och öfre delen af halsen rent svarta med grön sidenglans, hvilken färg rundt omkring halsen sträcker sig lika långt nedåt; vid ögat finnes eller saknas en hvit kant. Nedanför det svarta hufvudet är halsen rent hvit, öfvergående på främre delen af framryggen småningom uti grått; bröstet, hela underlifvet, öfvergumpen, stjerten jemte dess öfre och undre täckare och vingkanten rent hvita; på magen en vacker rosenfärgad anstrykning. Ryggen, skuldrorna, vingtäckarne och de inre armpennorna ljust askblåa, de sistnämnda i spetsen ljusare, de yttre mörkare med hvita spetsar och kanter på utfanet. Handpennorna äfven askgråa, den yttersta pennan på midten af utfanet svart och samtliga i spetsarne hvita, till större utsträckning på infanet, hvilket i öfrigt inåt också blir mörkare. Vingens undre täckare samt kroppssidorna under vingen af ryggens färg, men vingpennornas undre sida mörkt skiffergrå utom spetsen, som är hvit. *Z. M.*

Hanen är märkbart större än honan och har starkare rosenröd anstrykning på bröstet.

Gammal fogel i vinterdrägt. Af hufvudet är pannans främre del, fortsatt i ett band öfver ögonen, kinder och haka hvita; mot bakhufvudet tilltager den gråa färgen på hjessan och nacken, hvilka liksom äfven en skuggning framför ögat, fortsatt öfver nedre delen af örontrakten, äro mörkt askgråa med en bestämd gräns bakåt. Framhalsen, bröstet, alla undre kroppsdelar, stjerten samt dess öfre och undre täckare rent hvita; vingskylarne hafva en mycket svag, gråaktig anstrykning; underlifvet med en dylik skär rosenfärg, som i föregående drägt. Alla öfre kroppsdelar ända från nacken, samt bakryggen af en vacker måsgrå färg på si-

dorna af bröstet utsträckt på vingskylarne öfver handleden. Vingarne såsom om sommaren *). *F. M.*

Ungfogel i första vinterdrägt. Hufvudet såsom hos gamla foglarne, något mörkare grått tecknadt, eller nästan askgrått, på bakhufvudet obetydligt mörkare än bakhalsen. Hela ryggen ända till stjerttäckarne, samt vingledens skylare såsom hos de gamla foglarne vackert askblåa, samt alla undre kroppsdelar hvita; vingarnes minsta täckare hvitgråa, smått fläckade med mörkt; de mellersta derpå följande svartbruna (chokoladfärgade) med ljusare kanter; de största täckarne åter askgråa, utåt kanten hvitaktiga. Vingkanten, dess undre täckare och kroppssidorna under vingarne hvita. Handpennorna ofvan brunaktigt svarta, de främsta mörkast, de inre mattare och med gråaktig anstrykning; alla äro på infanet hvita i den mon de täckas af följande penna; de hvita inkanterna, som på de första pennorna mot spetsen äro svagt kantade med mörkt, tilltaga inåt, så att de mellersta vingpennorna blifva hvita så när som på ett svart streck längs utfanet och spolen; de innersta vingpennorna äro åter svartbruna i den mon de täcka föregående, men ljusa inåt roten der de sjelfva äro täckta. Vingpennorna undertill hvitaktiga; stjertpennorna rent hvita, i spetsen med ett bredt svartbrunt tvärband, som aftager utåt och på de yttersta pennornas infan bildar en fläck. *F.* och *Z. M.*

Ungdrägten skiljer sig från den nyss beskrifna blott derigenom, att hela ryggen, ända fram öfver vingarnes framkant, samt öfvergumpen äro af samma chokoladbruna färg som de mellersta vingtäckarne ännu hafva qvar i vinterdrägten; i öfrigt äro de lika hvarandra. *Naum.*

---

*) Anmärkas bör likväl, att första vingpennan hos det beskrifna finska exemplaret har utfanet helt och hållet grått, icke svart såsom beskrifningarne vanligen angifva.

Dundrägten är brun med svarta fläckar.

Dvergmåsen tillhör de mellersta delarne af Asien och östra Europa; den förekommer nemligen uti tempererade och mellersta Ryssland, sydliga Sibirien (Obs öfre lopp), ända bortåt Ochotska hafvet, men uppgifves likväl häcka vesterut ännu i någon del af Tyskland och tillfälligtvis i Holland. — Vintertiden visar den sig ganska sällan i mellersta och södra Europa, dock ända i England och Frankrike, samt i norra Afrika; talrikare kommer den till Grekland, Bessarabien, vid Svarta och Kaspiska hafven samt Indien och antagligen äfven China. — Nordamerika eger en närstående art.

Nordliga gränsen för artens häckningsområde går straxt söder, sydost och öster om vårt faunaområde. Den har häckat på Öland och Gotland, förekommer i Östersjöprovinserna, vid Matzalviken i Estland mycket allmänt *(Russow)*, vidare på Ladogakanalen emellan Schlüsselburg och Novaja Ladoga (i mängd) och är funnen ännu vid Archangel *(Meves, Lilljeb.)*.

Deremot hafva vi oss icke bekant, att den skulle häcka någonstädes inom vårt område, ej ens vid Ladogans finska kuster. Endast högst sällan och tillfälligtvis har man erhållit arten inom våra gränser. Vid Helsingfors fann eleven *Z. Stjerncreutz* den 14 maj 1861 ett döende exemplar (fjolårig fogel) på stranden vid Brunnsparken. Kapten *Brenner* lyckades de sista dagarne af januari 1866 uti Perno skärgård i östra Nyland skjuta tvenne exemplar, en gammal hane och en unge från föregående år, begge i ren vinterdrägt. Från Åland anföres arten af *Bergstrand*, ehuru vi ej hafva oss bekant på hvilka grunder. Om den, såsom *Arth. v. Nordmann* uppgifver skjutits af *Middendorff* vid

Uleåborg, så torde den efter all sannolikhet der endast varit vilsekommen *).

Denna särdeles vackra, lilla måsart liknar till lefnadssättet den föregående arten. Den häckar blott vid sött vatten, träsk och floder, samt undviker öppna hafvet, hvilket den ej besöker ens under flyttningarne. Dess flygt skall vara mycket snabb och ledig och det är äfven flygande som den till stor del fångar sina födoämnen, insekter, särdeles sländor. Helst håller den sig tillsammans i större flockar och möter med larm och skrän en annalkande fiende.

Labb-slägtet. (Lestris Ill. **).

Näbben *temligen stark, rak, vid roten tjock, täckt af en mjuk hud, i spetsen hornartad, hoptryckt, hakformigt krökt nedåt.*

Näsborrarne *genomsigtiga, belägna framom midten af näbben, vid randen af näbbhuden, framtill bredare, bakut afsmalnande.*

Benen *medelmåttiga, tarserna framtill täckta af tvärplåtar, baktill skrofliga; baktån utvecklad, klorna starka och krökta; simhinnorna väl utvecklade.*

Vingarne *långa, tillspetsade, första pennan längst.*

Stjerten *afrundad bestående af 12 pennor, de 2 mellersta af olika form merendels förlängda.*

Från de två nästföregående skiljer sig labb-slägtet lika mycket genom ofvan angifna egendomligheter uti näbbens och andra kroppsdelars byggnad, som genom sitt anmärk-

---

*) Likaså skall den vara skjuten vid Neder-Kalix i Norrbotten (*Holmgren*).

**) Ehuru slägtnamnet *Stercorarius* Briss. (1760) är äldre, föredrages dock namnet *Lestris* Ill. (1810) såsom användt af de flesta skandinaviske författare.

ningsvärda lefnadssätt. De fånga nemligen icke sjelfva lefvande fisk utan röfva det nyss fångade bytet utaf tärnor och mindre måsar gripa det i fallet och sluka det med stor glupskhet; de äro derföre inom simfoglarnes ordning roffoglarnes vederlikar och påminna äfven något om dem, genom sitt yttre och sin otroligt viga flygt. Fjäderdrägten har icke att uppvisa den hos måsfoglar vanliga blågråa färgen utan svart- eller gråbrunt är förherrskande; ruggningen sker en gång om året, hvarföre de äro föga olika under olika årstider; af *gamla foglarne* äro begge könen lika och endast *ungfoglarne* hafva en afvikande drägt. De häcka vid klippiga hafskuster i närheten af sötvattensamlingar, en af våra arter dock vid fjellsjöar uti landets inre; de flesta tillhöra norden. Födoämnena bestå såsom redan angafs uti det rof de kunna aftvinga mindre måsartade foglar, vidare uti fogelägg och ungar, insekter, larver m. m.; några arter föda sig uteslutande af sistnämnda ämnen.

Inom vårt område häcka tre arter; en fjerde kan möjligen komma att anträffas vid vår norra kust. Till färgteckningen äro de temligen lika hvarandra, och särskiljas förnämligast genom olika storlek och mellersta stjertpennornas olika längd.

Lestris catarrhactes (Linn.). Storlabb.

Artm. *Gamla foglarne mörkbruna, ofvan med rostgula fläckar, undertill gråaktiga; handpennorna i rothälften hvita, bildande en hvit fläck på den hoplagda vingen; de två mellersta stjertpennorna jemnbreda, i spetsen tvära, en tum längre än de andra; tarsen 2 5-6/8 tum lång. De Yngre äro hvitfläckiga med hvita fjäderkanter och föga förlängda stjertpennor.*

Längd 23 tum utom mellersta stjertpennorna. — *Larus L.*

Beskrifning. Näbben till pannan nära 2 tum, till munvinkeln 2 5/8 tum, vid roten brun, för öfrigt likasom benen svarta. Tarserna framtill täckta med 12—13 tvärplåtar, klorna starka, mycket krökta.

Denna den största af Europas labbar bebor öarne uti norra delarne af atlantiska oceanen, Island. Hebriderna och Orkaderna, samt uppgifves äfven från sydliga hemisfären. Enstaka individer hafva visat sig vid Nordsjön och Norge (men ej inom Östersjön), ibland i mellersta Europa äfven inåt land.

I norska Finmarken är den funnen en gång vid Sværholt *(Somm.)*, således icke långt från vår gräns. Skulle v. *Baers* uppgift att fogeln visat sig på Novaja Semlja ega sin riktighet, så måste den väl ibland passera också vårt områdes norra kust, ehuru den hittills icke blifvit iakttagen.

35. Lestris pomarina Temm. Bredstjertad labb.

Artm. *Mellersta stjertpennorna hos gamla jemnbreda, i spetsen afrundade, 2 tum längre än de andra, tarsen och mellantån med klo $2^1/_8$ tum. Gamla foglarne svartbruna med hvit hals och underlif, de unga mörkbruna med rostgula fjäderkanter och fläckar.*

Längd omkring $1^1/_2$ fot.

Finska literatur namn: leviäsulka (*W. Nyl.*) eller leviäpurstonen (*Mbg*) räiskä.

Beskrifning. Näbben grönaktig, $1^1/_2$ tum lång; fötterna med simhinnan svarta, tarsen $2^1/_8$ tum lång, framtill gröngul, baktill nätlikt delad, skroflig.

Gamla foglarne *) hafva ansigtet och kalotten ända nedanom ögonen svartbruna, likaså framryggen, skuldrorna och vingarne. Halsen, kräfvan och underlifvet hvita med glänsande gulaktiga fjädrar på halssidorna; tvärs öfver kräfvan och på vingskylarne finnas fläckar af svartbrunt, ännu tydligare på undergumpen. Undre stjerttäckarne och ännu mer de öfre svartbruna med hvita fläckar. Stjertpennorna mörkbruna, vid roten hvitaktiga på infanet, de förlängda meller-

---

*) Enligt *Middendorff* (Sib. R.) finnes i Taimyrlandet också af denna art en mörk varietet, motsvarande den hos *L. parasitica.*

sta pennorna äro vridna vertikalt. Handpennorna svartbruna, deras spolar samt infanet vid roten hvita, utan att likväl något deraf synes på den hoplagda vingen; de långa fjädrarne under vingen enfärgadt mörkbruna, kroppssidorna likaså, men ljusare. *Z. M.*

Ungdrägt. Hufvudet och halsen gråbruna med rostgråa fjäderkanter öfvergående nedåt till rostgult; alla öfre kroppsdelar mörkbruna med rostgula spetskanter på fjädrarne; bröstet och undre delarne samt vingskylarne gråbruna med otydliga dylika kanter, mest märkbara på kräfvans sidor. De långa fjädrarne under vingen mörkbruna med hvita tvärband, stjerttäckarne med omvexlande bruna och rostgula tvärband, de rostgula tydliga isynnerhet på de öfre. Stjert- och vingpennor såsom hos de gamla; de mellersta stjertpennorna endast $^1/_2$ tum längre än de andra. *F. M.*

Vid kusterna inom polcirkeln häckar denna art såväl vid nordligaste Sibirien som uti Europa, der den förekommer vid Skandinaviens nordliga kuster, samt på Island; i Nord Amerika är den allmän på Grönland och finnes vid Labrador. — Under den kalla årstiden uppehåller sig arten på samma ställen, så vidt de icke isbeläggas, flyttar någongång nedåt till Nordsjön, Kanalen och Europas vestra kuster; ibland kommer den vilse äfven inåt land.

Hos oss häckar fogeln endast vid ishafskusten, men har någon enda gång härifrån kommit också sydligare. — *Malm* säger, att den förekommer allmänt vid Ishafvets kuster och sedan ungarne blifvit fullvuxna någongång visat sig äfven inne i landet t. ex. i Utsjoki; (enligt *Sommerfelt* påstå fjellfinnarne med bestämdhet, att fogeln häckar på Warangernäset, på något afstånd från hafvet, dels på tufvor å myrar dels på fjellen (?); V. A. öfv. 1861 s. 85). Andra

författare anföra den likväl icke från områdets norra kust. — I öfriga delar af landet har man ganska sällan erhållit ex. af arten, nemligen om hösten några ungfoglar. Den 8 nov. 1848 tillvaratogs lefvande och på land en ung hane uti Ingå skärgård (*F. M.*) och år 1851 insändes omkring d. 1 dec. en ungfogel från Porkkala till universitetets anatomiska museum (*M. v. W:s* ant.); ännu en sådan erhölls i Thusby den 28 okt. 1861 genom häradshöfding *Svinhufvud* (*Z. M.*). Enligt meddelande af lektor *Boehm* förvaras i Wasa läroverks fogelsamling en ungfogel, skjuten (troligen om hösten 1866 eller 1867) på den s. k. Risöfladan eller en uppgrundad hafsvik i Laihela vid Toby åns mynning, och inlemnad af guvernören baron *C. G. Wrede*. Flere ex. äro utg. icke bekanta. (*Nordmann* omtalar *tre* ungfoglar från Nyland; Öfv. F. V. Soc. förh. 1853—55 s. 72).

35. **Lestris parasitica** (Linn.). **Spetsstjertad labb. Kalapasko, räiskä.**

Artm. *Mellersta stjertpennorna tillspetsade, 3 tum längre än de andra; näsborrarnes framkant närmare näbbspetsen än fjäderkanten, öfverkäkens spets jemn i kanten; mellantån föga kortare än tarsen. Gamla foglarne mörkt gråbruna antingen helt och hållet eller med hvit hals och underlif; de yngre bruna med rostfärgade fjäderkanter.*

Längd 1 fot 5 t., vingbr. 3 f. 5 t. — *Larus L.*

Benämningar. Svenska: labb. — På finska enl. *Br. Nyl.* uppå Karlö kalapasko; *Sadelin* anför namnen lapin louve, pasko och ett par andra mindre tillförlitliga; literaturnamn äro kaitasulka (*W. Nyl.*) eller suippopurstonen räiskä (*Malmberg*).

Beskrifning. Näbben hornfärgad, vid basen grönaktig, $1^1/_4$ tum lång till pannan; fötterna svarta hos gamla, tarsen $1^6/_8$ tum, mellantån med klo $1^5/_8$ t. långa.

Af **gamla foglarne** finnas hos oss likasom i flere andra länder tvenne olika tecknade former*):

Den *mörka formen* är helt och hållet svartgråbrun, mörkast på hjessan och manteln, ljusast och med rostgul dragning på halsen och ansigtets sidor; vid näbben några hvitgråa fjädrar; hela underlifvet brungrått likasom halsen. Handpennorna och stjerten svarta med hvita spolar, alla mot roten ljusbruna, innerst hvita på infanet. *F. M.*

Den *ljusbukiga formen* har kalotten och manteln svartbruna, vingarne och stjerten såsom hos föregående. Hufvudets nedre del, halsen rundt omkring, bröstet och hela underlifvet hvitaktiga med gul anstrykning på halsens sidor; frambröstet ljust gråbrunt småningom öfvergående i framryggens färg. *F. M.*

Unge *om första hösten.* Helt svart stötande något i sotbrunt; hufvud, hals, bröst och framrygg enfärgade; vingtäckarne, isynnerhet de små, samt vingskylarne och undre stjerttäckarne kantade med gulbrunt, äfvenså skulderfjädrarne, men otydligare; magen och undergumpen stötande i grått och med otydliga rostbruna tvärstreck. Vingpennorna svarta med hvita spolar och en liten rostbrun spetsfläck; undre vingtäckarne svarta med några små gulbruna fläckar vid kanten. Stjerten rundad, dess mellersta pennor föga längre, men dock tillspetsade. Näbben hvitblååaktig, i spetsen svart.

---

*) Hittills har man ej utredt rätta naturen af dessa färgolikheter; de bero icke af könet eller åldern, och tyckas ej heller betinga geografiska varieteter, enär de nästan öfverallt finnas tillsammans. Att den Spetsbergska rasen är endast hvitbukig, medan denna form är sällsynt i Bohuslän antyder, att inflytelserna äro af lokal natur.

Benen och inre hälften af tårna hvita, stötande i blått, yttre hälften samt klorna svarta. — En annan unge var mera gråbrun med blekare rostgula fjäderkanter, smala och otydliga på hufvud, hals och bröst, bredare på rygg och skuldror. Undre stjert- och vingtäckarne svartaktiga med breda hvita tvärband. *Skand. fn.*

Dunungen är öfverallt brunaktigt svartgrå, mörkast på hjessan och ryggen, ljusast omkring näbben och på underlifvet. (Åland, Klåfskär d. 17 juni 1872, *Sievers*). *F. M.*

Denna labbart är i Europa den allmännaste och mest utbredda; den häckar på kusterna och öarne uti Ishafvet och Atlantiska oceanens norra delar, såväl omkring norra Asien, som i Europa, der den går söderut ända till södra Norge, norra Östersjön och norra delen af britiska öarne; i Nord Amerika kläcker den på Grönland och andra nordliga kuster. — Den flyttar utefter samma kuster till vestra Europa och vestra Afrika; ofta nog komma enstaka ex. inåt i kontinenten, ända till vestra Medelhafvet. — En ytterst närstående form lefver omkring södra Afrika.

Inom vårt område finnes den talrikt vid norra kusten, men sparsammare vid alla stränder af finska och bottniska vikarne. — Enligt *Malm* skall den vara allmän vid vår Ishafskust och härmed öfverensstämmer äfven *Middendorffs* erfarenhet omkring lappska halfön; *Sahlberg* och *Malmberg* iakttogo den också vid Deväatoi *). — På Karlö vid Uleåborg kläcker arten enligt *Br. Nylander* och den finnes sällsynt (kallad svartlasse) uti yttersta skärgården af södra Österbotten (*Alcenius*, *Bodén*). På Åland häckar ett och annat par enligt *Sievers* på Klåfskär **), likaså i Kökar. Uti nyländska skär-

---

*) *Pallas* säger, att arten är allmän vid Hvita hafvet; enligt *Meves* förekommer den såväl vid Sommarudden som Archangel.

**) Den 17 juni 1872 fann *Sievers* derstädes dess små råttlika dunungar och samma dag äfven ett färskt ägg.

gårdens yttersta delar finnes den sparsamt (*M. v. W.*), samt kläcker några mil från Helsingfors (*Arth. v. Nordm.*) och på Jussarö enligt *Aschan.* — Uti landets inre är den veterligen aldrig sedd. (Uti Östersjöprovinserna är den funnen, men anföres ej såsom häckande).

Af de tillvaratagna exemplaren och de få gjorda anteckningarne vill det synas som skulle fogeln anlända hit temligen sent; åtminstone hafva vi ingen uppgift tidigare än den 30 maj (1850, H:fors), men flere från början af juni (11 j. 1848, 12 j. 1851, 16 j. 1832).

De uppå Spetsbergen förekommande foglarne af denna art tillhöra en något afvikande ras benämnd

Lestris parasitica var. **tephras** Malmgr.

Afviker från hufvudarten genom märkbart mindre näbb, svartare rygg och hufvud samt ett bredt, mörkt askgrått tvärband öfver öfre delen af bröstet; underlifvet hos alla hvitt. — (*Malmgren*, Nya ant. t. Spbgs fglfn., V. A. Öfv. 1864 s. 391, samt Zur Vogelf. Spitzb., Journ. f. Orn. 1865 s. 392).

Förutom på Spetsbergen skall den finnas på Shetlandsöarne och Grönland. — Möjligtvis flyttar den från Spetsbergen till Finmarken och kunde då beröra också vårt områdes nordvestligaste hörn, hvarföre den här upptages särskildt.

37. **Lestris Buffonii** Boie. **Fjell-labb.**

Artm. *Mellersta stjertpennorna tillspetsade, dubbelt så långa som de andra; näsborrarnes framkant midt emellan näbbspetsen och fjäderkanten; öfverkäken med en svagt utstående tand innanför spetsen; mellantån betydligt kortare än tarsen. Gamla foglarne gråbruna med hvit hals och underlif, yngre bruna med rostgula fjäderkanter.*

Längd 15½ tum (utom de långa pennorna). — *L. crepidata* Brehm; *Sterc. longicauda* Briss.

På *finska* benämner *Malmberg* arten tunturi-räiskä; på *lappska* kallas den skaiti (Muonio), haskil (Utsjoki).

Beskrifning. Näbben grönbrun, i spetsen svart, 1 $^{1}/_{8}$ tum till pannan; fötterna blygråa med svart simhud, tarsen nära 1 $^{6}/_{8}$ tum, mellantån 1 $^{3}/_{8}$ tum.

Gammal fogel. Öfre delen af hufvudet svart, från och med underkäken, under ögat ut på nacken. Halsen framtill och på sidorna samt bröstet hvita, med dragning åt gulaktigt på kinderna och örontrakten. Hela manteln askgrå, vingskylarne, kroppssidorna och underlifvet askgråa, småningom öfvergående från den hvita delen. Ving- och stjertpennorna i utfanet och yttre delarne svarta, mot roten och på infanet ljusare och slutligen hvita; spolarne af de tre första handpennorna hvita, sedermera gråbruna. *F. M.*

I **ungdrägten** är näbben uti spetsen svart, vid roten ljust blyblå, tarserna dylika, tårna och simhuden vid basen hvita, i öfrigt svarta *(Naum.)*. Hjessan svartbrun, med knappast synliga ljusare fjäderkanter; halsen och bröstet mörkt gråbruna, nästan enfärgade; ryggen, skuldrorna och vingtäckarne mörkbruna med ljust rostgula fjäderspetsar. Vingskylarne, de långa fjädrarne under vingarne och hela underlifvet tvärbandade af mörkt gråbrunt och hvitt, ibland med rostgul dragning; af samma teckning äro undergumpen, äfvensom öfre och undre stjerttäckarne. Stjertens mellersta pennor afsmalnande, i spetsen afrundade, endast en tum längre än de andra, alla i spetsen med en smal hvitgul kant. Ving- och stjertpennorna i öfrigt såsom hos de gamla, dock är endast första handpennans spole hvit. *F. M.*

Dundrägten skall likna föregående arts.

Fjell-labben häckar på fjellen i Lappland, norra Sibirien, Spetsbergen och Island samt på Grönland och i andra nordliga delar af Amerika. — Till vintern flyttar den längs

floder och kuster till vestra Europa, ibland kommer den äfven genom inre delarne af Tyskland och Frankrike ända till södra Europa.

Hos oss är den funnen blott på fjellen i lappmarken. *Schrader* fann den ibland i stora sällskap vid fjordarne och häckande spridt redan en mil från kusten. På lappska halfön är den allmän enligt *Middendorff* ända till 67½° n. br.; *Sahlberg* och *Malmberg* sågo den på tundror nära hafsstranden vid Deväatoi *); från Enontekis hemförde *Mäklin* exemplar både utaf gamla och unga foglar och arten observerades af *J. Sahlberg* d. 6 juni 1867 uti Muonioniska. (Hr *Knoblock* derstädes låter årligen insamla en stor mängd ägg af denna art uppå fjellen emellan Koutokeino och Alten inom Norge, samt meddelar, att den finnes derstädes vissa år ganska ymnigt, men andra somrar är nästan alldeles försvunnen; år 1871 fanns den ymnigare). — Uti öfriga delar af vårt område är den veterligen ännu icke observerad **).

Äggen äro 1—2 sällan 3 och läggas uti en liten fördjupning på något lågländt ställe eller vid en bäck på fjellen (*Schrader*, *Knoblock*). Fogelns flygt är ledig och hoppande, dess födoämnen ägg, fjellmöss, insekter och bär.

Fjerde familjen: Procellariidae Boie.

Denna familj är ganska fremmande för vår fogelfauna; likvisst uppgifvas tvenne arter hafva observerats vid vår ishafskust. Hit höra följande slägten:

A. *Näsborrarne, belägna i en tubformig förlängning, som utmynnar på näbbryggen genom ett med skiljevägg försedt hål.*

---

*) Arten uppgifves ofta visa sig vid Archangel (*Meves*).

**) I Östersjön funnen vid Mitau enl. *Seidlitz*.

Procellaria. *Grundfärgen hvit och grå, stjerten afrundad, näbben af hufvudets längd.*

Thalassidroma. *Grundfärgen svart, stjerten klufven eller tvär, näbben kortare än hufvudet.*

B. **Puffinus.** *Näsborrarnes tubformiga mynningar på ryggen af näbben åtskilda.*

Stormfogel-slägtet (Procellaria Linn.).

Näbben *ungefär af hufvudets längd, mycket stark, vid roten trind, tjock, öfverkäken i spetsen hoptryckt, starkt krökt.*

Näsborrarne *uti ett rör längs näbbryggen, åtskilda genom en mellanvägg.*

Benen *med långa tår och fullständig simhud; baktån utgöres endast af en spetsig klo.*

Vingarne *långa, spetsiga, första pennan längst.*

Stjerten *rundad eller vigglik, består af 14 pennor.*

Af detta slägte finnes endast en art uti norra Europa.

Procellaria glacialis Linn. Stormfogel.

Artm. *Hvit med blågrå mantel och svartbruna vingar.*

Längd: omkr. 1 fot 5—6 tum (ungefär af fiskmåsens storlek).

Beskrifning. Näbben $1^{3}\text{-}^{5}/_{8}$ t. lång, gulaktigt grå, i spetsen gul, tuben svartaktig; fötterna gulaktigt grå, köttfärgade.

Gammal fogel. Hufvudet, halsen, bröstet och underlifvet rent hvita; rygg, vingtäckare och de inre pennorna askgråa, stjertpennorna äfvenså, men med hvita kanter. Handpennorna svartaktigt gråbruna.

Yngre fogel (dock redan fortplantningsskicklig). Framom ögat en liten svartaktig fläck; hufvud, hals och alla öfre kroppsdelar brungråa, inunder äfven brungrå, men blekare än ofvan. Vingpennorna i yttre fanet mörkgråa, i inre blekt purpurgråa med hvitbrunaktiga spolar. Stjerten askgrå. *Sk. fn.*

På öarne i ishafvet från den högsta norden till Spetsbergen, Beeren Island, Island, ett par ställen vid Skotlands kust och möjligen äfven något ställe i Finmarken, kläcker denna oceanens innebyggare. Om vintern visar den sig äfven sydligare, ända vid kusterna af Frankrike och Holland.

Uti vårt område förekommer arten längs yttersta ishafskusten *), men hittills veta vi ej mycket härom. — Enligt *Schrader* skall den ofta visa sig vid ishafskusten **), och derföre vara en för fiskarena väl bekant fogel. *Middendorff* säger den vara sällsynt vid 70° n. br., således utanför Warangerfjorden.

På sina egentliga häckställen kläcker den i stora kolonier tillsammans; honan lägger blott ett ägg, hvilket begge föräldrarne rufva; begge uppföda sedermera ungen tills den är fullvuxen. Foglarne hafva en ytterst stark och obehaglig lukt

Stormsvale-slägtet (Thalassidroma Vig.).

Näbben kortare än hufvudet, hoptryckt, tunn och svag, i spetsen nedåt krökt. Näsborrarne såsom hos föregående slägte, benen likaså, spensliga. Vingarne långa, andra pennan längst; stjerten består af 12 pennor, tvär eller klufven.

Hithörande foglar äro oceanfoglar, likasom de näst föregående; i norra delarne af Atlantiska oceanen finnas flere arter, af hvilka tvenne hafva anträffats äfven i våra grannländer, men ej hos oss.

---

*) Arten finnes ännu vid Novaja Semlja *(v. Baer, Heuglin)* samt på hafvet deremellan och Norge *(Gillitt)*.

**) *Schrader* synes dock ej sjelf hafva erhållit den, då han i namnlistan (l. c. sid. 242) säger „wahrscheinlich".

Thalassidroma pelagica VIG. **Lilla stormsvalan.**

Artm. *Stjerten tvär. Svartaktig, ofvan stötande i askblått, under i brunaktigt; öfvergumpen och sidorna af undergumpen, ibland äfven utkanten af de stora vingtäckarne hvita. Näbb och ben svarta.*
Längd $5\frac{1}{2}$—6 tum.

Thalassidroma Leachii TEMM. **Klykstjertad stormsvala.**

Artm. *Stjerten klufven. Svartaktig, ofvan dragande i askgrått, under i sotbrunt, vingar och stjert svarta. Öfre stjerttäckarne och undergumpens sidor hvita. Näbb och ben svarta.*
Längd omkr. 8 tum.

Begge häcka på öar och i Atlantiska oceanens nordliga delar, den förra ännu talrikt vid norra Skotland; densamma har äfven oftare erhållits vid Skandinaviens vestkust samt uppgifves *(Nilsson)* hafva visat sig vid Bornholm. Den senare är också ertappad vilsekommen inom Östersjön (vid Kuriska kusten, Mitau museum enl. *Seidlitz*).

Hos oss hafva de veterligen aldrig observerats med säkerhet; likvisst må här upptagas ett meddelande, som kort förr än arket lägges under pressen kommit utg. tillhanda från hr *R. Alcenius*, hvilken 1873 om sommaren gjort iakttagelser om fogelfaunan i Wasa skärgård. „Skälskyttar på Björkö tala om en fogelart, som de benämna vågpypplar, hvilken till storlek och form öfverensstämmer med *Thalassidroma pelagica*. Den skall stundom visa sig ute i Qvarken och *anses då såsom förebådare till storm.* Skyttarne beskrifva, att den med otrolig lätthet springer på vattnet utan att det minsta vatten stänker upp. Den vecka jag uppehöll mig på Vadsöarne försökte jag dock fåfängt få se något spår af den. Likväl torde det ej kunna betviflas, att densamma finnes här vårtiden, hvart den sedan må taga vägen". — Uppgiften kunde gifva anledning till närmare undersökning hvarföre den här meddelas.

Lire-slägtet (Puffinus BRISS.).

Näbben *af hufvudets längd, smal, nästan trind, utåt hoptryckt, i spetsen nedböjd.*

Näsborrarne *bilda ett upphöjdt hvalf på näbbryggen, framom dess rot och öppna sig genom skilda hål.*

Benen *medelmåttiga, tarsen hoptryckt, baktån såsom hos föregående slägten.*

Vingarne *långa, spetsiga, första pennan längst.*

Stjerten *har 12 pennor, tvär eller vigglik.*

En art af detta slägte har möjligen observerats vid vårt områdes norra kust, nemligen:

Puffinus major Faber. Större liran.

Artm. *Ofvan gråbrun, under hvit; stjerten vigglik.*

Längd: 20 t. 4 lin. — *Procellaria puffinus* Temm.

Beskrifning. Näbben 17—20 lin.; tarsen 2 t. 2 l. sammantryckt; stjerten afrundad, längre än vingarne, dess två mellersta pennor längre och något tillspetsade. — Hufvudet ofvan och på sidorna samt hela ryggen svartbruna; rygg och skulderfjädrar gråbruna eller bruna med breda gråa spetskanter. De öfre stjerttäckarne vid spetsen hvitaktiga; ving- och stjertpennor svarta. Undre kroppsdelarne hvita, undre stjerttäckarne gråbruna. *Sk. fn.*

Från norra Atlantiska oceanen, der arten kläcker talrikt vid New-foundland, men också ännu på Island, kommer denna art någongång vestligare till Englands och Frankrikes kuster.

Det är antagligt *) att det var denna art som prof. *Lilljeborg* den 3 aug. 1848 observerade uppå Ishafvet i närheten af fartyget under en stormig färd mellan Schuretskaja och Nordkap. Under den ljusa natten visade sig flere exemplar, hvilka kommo så nära fartyget, att ett blef skjutet, men i följd af stormen ej kunde erhållas. Deras flygt var utmärkt stark och snabb, fullkomligt lik den af *Cypselus;* oaktadt stormen flögo de med stor lätthet och länge omkring fartyget i alla riktningar *(Lilljeborg).*

---

*) Så förmena *Lilljeborg* sjelf och *Nilsson;* dess likhet på afstånd med *Procellaria* och dess ryska benämning glupys (*Proc.*, Midd.) gjorde bestämningen först osäker.

Fjerde underordningen: Pygopodes Ill.

(Brachypteri Vieill.).

De gumpfotade foglarne*) hafva spolformig kropp, rät, spetsig, skarp och med jemna kanter försedd näbb, korta och smala eller afrundade vingar, mycket kort eller ingen stjert och fötterna belägna långt bakut, vid sidorna af gumpen. Deras kroppsställning på land är derföre upprät och de röra sig der mycket dåligt; i allmänhet flyga de ej heller väl, eller också alldeles icke, men i vattnet kunna de utomordentligt skickligt både simma och dyka. Deras födoämnen äro fisk och vattendjur; några förtära äfven växtämnen. En del arter häcka parvis invid sjöstränderna, andra i stora kolonier uppå fogelberg eller i skärgårdarne vid hafvet. De lägga ett ringa antal ägg och rugga tvenne gånger om året. — Underordningen kan delas i tvenne familjer:

Colymbidæ. *Baktån utvecklad; simhuden hel eller delad; klorna flata, nagellika.*

Alcidæ. *Utan baktå; simhuden hel; klorna hoptryckta från sidan.*

Femte familjen: Colymbidae Leach, Baird.

Till denna familj, hvilken utmärkes genom ofvan anförda karakterer höra de gumpfotade foglar som häcka parvis och vid sött vatten, men aldrig i större kolonier; om vintern vistas likväl flere arter vid hafvet. — Hit höra tvenne slägten.

Colymbus. *Tyglarne befjädrade, stjerten afrundad, tarsernas hud nätlikt delad, simhuden hel.*

---

*) De flesta drägtbeskrifningar af *Colymbidæ* samt af slägtet *Uria* äro af *M. v. Wright* (mest efter *Naum.*), det öfriga af utgifvaren.

Podiceps. *Tyglarne nakna, stjerten saknas, tarsernas hud på sidorna delad i tvärplåtar, simhuden delad i flikar längs tårna.*

Lom-slägtet (Colymbus Linn.).

Näbben *af hufvudets längd, stark, rät, hoptryckt och spetsig, med inböjda käkkanter; undre käken nästan utan hakvinkel.*

Näsborrarne *smala, belägna vid näbbens bas, omgifna ofvan och bakom af en hinna. Tyglarne befjädrade.*

Benen *stora, bakutsittande, tarserna hoptryckta från sidorna, med nätlik hudbeklädnad öfverallt; tårna långa, täckta af tvärplåtar, och förenade genom hel simhud, baktån kort, med hudflik; klorna platta.*

Vingarne *korta, spetsiga, första pennan längst.*

Stjerten *försedd med 18—20 utbildade pennor, kort, afrundad.*

Lommarne äro de största foglarne inom denna familj; de tillhöra norden och häcka här vid sött vatten, insjöar och träsk, men draga sig derefter utåt hafskusterna, der de för öfrigt vistas. Nära intill vattenranden lägga de merendels tvenne ägg, hvilka begge föräldrarne rufva. Till färgteckning likna könen hvarandra, men honan är något mindre; tvenne gånger om året inträffar ruggningen och den vackrare drägten bäres större delen af året, nemligen om våren, sommaren och en del af hösten; deremot bäres den anspråkslösare vinterdrägten en kortare tid, således tvertom emot hvad förhållandet är hos de andartade foglarne. Vingpennorna ombytas vid höstruggningen sedan foglarne kommit ut på hafvet, hvarföre de också kunna flyga hela sommaren om. Ungdrägten liknar mer vinterdrägten. Födoämnena

utgöras af fisk, som de med utmärkt skicklighet fånga dykande. — Vårt område eger tre arter, bland hvilka en dock uppehåller sig här endast under flyttningstiderna.

Colymbus glacialis Linn. Islom.

Artm. *Näbben rät, jemnt tillspetsad, 3 tum lång. Gamla foglarne om sommaren ofvan svarta med hvita fläckar, hufvudet och halsen svarta med hvitrefflade band på strupen och omkring halsen samt kräfvans sidor; underlifvet hvitt. Vinter- och ungdrägt ofvan jemte bakhalsen och hjessan svartbruna utan fläckar, underlifvet hvitt.*

Längd en aln 7—9 tum.

Beskrifning. Näbben svart i spetsen blekare, från pannan nära 3 till 3 tum och 1 lin., från munvinkeln 4—4 t. 3 l., öfver näsborrarne 1 t. hög. Benen utvändigt svartbruna, invändigt hvitaktiga, tarsen 3—3 tum 3 lin., uttån 4 t. 3—6 lin.

Gammal fogel i sommardrägt. Hufvudet helt och hållet samt halsen rundt omkring svarta, med ett hvitt, på längden svartrefffladt, baktill bredare band kring halsen, samt ett mindre tvärstreck af samma färg under strupen. Kräfvans sidor äfven refflade och strimmiga. Den delen af halsen, som ligger öfver halsbandet är mattsvart med grön glans, den derunder liggande har blå glans. Rygg, skuldror, vingar, vingtäckare, bröstsidor och öfvergump rent svarta, glänsande, beströdda med rent hvita fläckar. Dessa äro på skuldrorna störst och fyrkantiga, på vingtäckarne och öfvergumpen minst, glesast och rundaktiga. Bröstet och buken rent hvita; sidorna svarta med glesa, hvita småfläckar; vingar och stjert svarta. Hanen är större än honan.

Vinter- och ungdrägt. Hufvudet ofvan, bakhalsen och alla öfre kroppsdelar gråbruna med askblåa breda fjäderkanter på ryggen och skuldrorna. Strupen, kinderna framhalsen och alla nedre delar rent hvita, hos de yngre skuggade med gråbruna punkter på strupen och framhalsen. *Skand. fauna.*

Islomen häckar vid insjöar i närheten af Ishafvet; den finnes i arktiska Amerika, på Grönland, i Taimyrlandet, på Novaja Semlja, Norges vestkust och Island. — Den flyttar äfvenledes utefter hafskusterna och öfvervintrar ren längs Skandinaviens norra och vestra delar, samt i vestra Europa; ganska sällan kommer den vilse till kontinentens inre, ända till vestra Medelhafvet.

Inom vårt område torde arten knappast häcka, men den flyttar årligen förbi norra kusten*). Enligt *Schrader* ses den alla år om våren och senhösten på Warangerfjorden; en gång, d. 12 juli 1849, fällde han en gammal hane, som ännu bar full vinterdrägt. *Malm* säger också att den finnes allmänt vid kusten (påtagligen dock endast den kalla årstiden), men icke visar sig inne i landet. En enda gång fann *Middendorff* denna art vid lappska halfön, nemligen i början af sept. 1840 vid ön Kildin, öster om Kolavikens mynning. — Uti öfriga delar af vårt område är den veterligen icke funnen mer än möjligen en gång: enl. hvad *W. v. Wright* förmäler skall tidigt på våren år 1832 ett ex. blifvit skjutet vid Maunu invid Muonio-elf; (uppgiften synes likväl bero på ett meddelande, icke på ett af *W.* undersökt exemplar). — Det synes utg. ej vara omöjligt att denna art någongång kunde flytta också inåt Hvita hafvet och längs

---

*) Antagligen från Novaja Semlja.

finska viken till Östersjön *), men hittills är den ej ertappad derstädes.

38. **Colymbus arcticus** Linn. **Storlom. Kuikka.**

Artm. *Näbben tillspetsad, något nedböjd, mindre än 3 tum lång. Gamla foglarne om sommaren ofvan svarta med fyra fält af hvita fläckar; hufvudet grått med svart haka och framhals, samt ett hvitrefflädt band på strupen och dylik kräfva; underlifvet hvitt. Vinter- och ungdrägterna ofvan svartbruna ofläckade, hjessan och bakhalsen gråa, undertill hvita.*

Benämningar. Svenska: kakare (Ingå, *Hisinger*), gagàra (Porkkala); kackura (Jakobstad, *Schalin*). — Finska: kuikka (oftast); tohtaja (Muonio); kaakkuri eller iso-k. (Hvittis, *Lydén*); kaakko (*Sadelin*), selkä-kaakko (Keuru, *Bergroth*).

Längd **) från näbb- till stjertspetsen 1 aln 8 tum, till tåspetsen 1 aln 15 tum; vingbredd 2 aln ½ tum.

Beskrifning. Näbben hornsvart, 2^{5}-⁶/₈ tum till pannan, 4 tum till munviken, rät, i spetsen svagt nedåtböjd. Tarsen 3½ tum, uttån 4½ t.; benen utåt svartbruna, inåt vackert hvitblågråa på tårna och midten af simhuden, hvilken eljest är mörkt blygrå.

Gammal fogel om våren och sommaren ***). Hjessan och bakhalsen askgråa, småningom mörkare emot näbben och sidorna samt öfvergående uti den rent svarta hakan. Framhalsen svart med violett skiftning, tvärt begränsad åt

*) Den måste neml. någongång komma till södra Östersjön, eftersom den i Tyskland ibland erhållits t. o. m. längs Oder.

**) Enligt ex. erh. d. 18 maj 1873 vid H:fors. *Aschan* mätte en hane fr. Kuopiotrakten af 1 aln och 7 tums längd och 9¼ *℔.* vigt. I *Sk. fn.* uppgifves endast 1 aln och 4 tum.

***) Från början af maj till senhösten.

halssidorna, och mot kräfvan rätvinkligt utdragen på midten. På gränsen mellan hakan och framhalsen står i en afrundad båge en rad af smala hvita fläckar; halssidorna svarta, refflade med rent hvita band längs efter, hvilka uppstå derigenom att hvarje fjäder på hvartdera fanet har ett hvitt längdband. Nedanför den svarta framhalsen äro kräfvans sidor på samma sätt refflade af omvexlande svarta och hvita längdband af hvilka de senare mot midten blifva allt bredare tills frambröstet är rent hvitt, endast med spår af svarta fjäderspolar. Hela underlifvet sedermera rent hvitt. Rygg, skuldror, vingar och vingskylare svarta med svag, grön anstrykning; skulderfjädrarne på denna grund tecknade med ett jemnbredt, rent hvitt tvärband innanför den svarta spetsen, deladt i tvenne fläckar genom den svarta spolen; dessa fläckar blifva på de större fjädrarne bakut allt mer åtskilda; dylika finnas också på framryggens sidofjädrar, hvarigenom på kroppens öfre del uppstå tvenne fläckiga fält på skuldrorna och tvenne mindre på framryggen. Vingpennorna svarta, i infanet ljusare, stjertpennorna 18, äfvenledes svarta; gumpens sidor af öfvergumpens teckning. Båda könen äro lika tecknade, men honan är mindre. *F. M.*

Vinterdrägt *). Hjessan och bakhalsen gråbruna; alla öfre kroppsdelar brunaktigt svartgråa med ljusare, gråbruna fjäderkanter. Undre delen af framhalsen och hela underlifvet hvita; vingar och stjert såsom ofvan. *F. M.*

Ungdrägt (oktober). Näbben blåaktigt blyfärgad, längs ryggen och i spetsen svartaktig. Hela öfre delen af hufvudet ända nedom ögat, halsen baktill och på sidorna askgråa; hufvudets nedre del, framhalsen, midten af kräfvan och hela underlifvet rent hvita. Färggränsen på hufvudet och

---

*) Anlägges i okt.—dec. och bäres in i april *(Meves)*.

halsen jemnt öfvergående och den hvita delen ej ren, utan fint bestänkt med askgrått, likasom äfven på kräfvans sidor, der ryggens mörka färg tränger fram. Kroppens öfre del matt svartbrun med ljusare askgråa fjäderkanter öfverallt, isynnerhet på skuldrorna, mindre tydliga på bakryggen och nästan omärkliga på gumpen, öfre stjert- och vingtäckarne. Stjertpennorna brunsvarta med ljusa, brunaktiga ändkanter; alla vingpennorna svartbruna, armpennorna med ljusa spetskanter; vingskylarne af ryggens färg, nedåt öfvergående i det hvita underlifvet; ett mörkt band ytterom benen. *F. M.*

Dundrägt. Öfverallt brunsvart, undertill ljusare, något gråaktig. (Kuopio d. 4 juli 1872, *Aschan*). *F. M.*

Anm. Man har tyckt sig finna en olikhet emellan exemplar från norden och nere från Östersjön, i det de senare äro något mindre (var. *balticus* H. & S.).

Vid sjöar och vattendrag häckar *storlommen* uti norra delen af gamla och nya verlden; från nordligaste fasta landet af Europa och Asien finnes den söderut ända till Storbritanniens norra, Norges och Sveriges södra delar, Östersjöprovinserna och en del af Pomern samt uti hela tempererade Sibirien. — Efter fortplantningstidens slut flyttar den längs hafskusterna, och öfvervintrar uti isfria trakter, ända bortåt vestra Europa; till mindre antal kommer den genom de flesta inre länder af kontinenten ända till Medelhafvet.

Hos oss finnes den utbredd i landets alla delar, vid de större sjöarne, talrikare i norden *); den häckar likväl ej uti kusternas yttre skärgård, utan vistas der vår och höst. — I norra lappmarken häckar den allmänt mer eller mindre nära kusten och på öarne enl. *Schrader*. (*Middendorff* och *Lilljeborg* anträffade ej denna art vid lappska halföns kuster,

---

*) Enligt *Aschans* erfarenhet vore denna art den allmännare af våra båda lommar.

icke heller *Malm* vestligare vid kusten). Mag. *M. Brenner* erhöll den vid Ponoj och i sydligare delar af halfön fanns den allmänt *) enl. *Sahlberg* och *Malmberg*. Uti norra finska lappmarkens inre förekommer den vid träsken talrikt *(Malm, Fellm.)*, också i Enontekis inom buskregionen här och der *(W. v. W., Sbg & Pn)*. Mindre allmän är arten i Kuusamo och Pudasjärvi *(Brdr)* samt Kajana *(Mgrn)*; trakten af Uleåborg besöker den i mängd (enl. *Br. Nyl.*; troligen flyttningstiderna); enligt stud. *Bodén* erhålles den sällan i Wasatrakten och *Alcenius* upptager den för mellersta Österbottens kust. Uti Kuopiotrakten finnes den vid de större sjöarne, men icke talrikt; ungefär detsamma är fallet på de *flesta ställen* i södra Finland, dock uppges den vara allmännare vid Nyslott *(Lindforss)* och Björneborg *(Grönf.)* samt i Kumo elfdal *(Lydén)*. Vid Kexholm finnes den vår och höst, men är ej funnen häckande *(Tgstr.)*; sammalunda vistas den vid finska kusten åtminstone i nyländska skären i mängd om våren, innan insjöarne ännu blifvit isfria *(M. v. W.)*. *Aschan* meddelar, att något par nästan årligen kläckte vid ett träsk under Kardrag gård i Borgå skärgård, men att veterligen ej något bo anträffats vid sjelfva saltsjön, ehuru fogeln förekommer såväl i de inre fjärdarne som längre ut på hafvet.

Till södra kusten anländer denna art islossningstiden, nemligen i slutet af april och början af maj, ibland redan i början af april; till Kuopiotrakten kommer den mot medlet af maj *(J. v. W.)*, till norra kusten åter i slutet af maj och början af juni *(Schr.)*. — Arten flyttar bort från det inre landet mycket tidigt, redan i augusti *(J. v. W.)*, men dröjer antagligen längre vid kusterna **).

*) Likaså vid Archangel enligt *Mevès*.

**) År 1844 erhölls ett lefvande ex. vid Helsingfors den 28 okt. i

„I Kuopiotrakten har jag flere gånger funnit dess ägg lagda vid låglända stränder på gammal vass, som blåsten drifvit i land, t. ex. 1869 d. 5 juni. Stundom finner man ägg först midsommartiden, emedan de första ofta blifva förstörda. Ifall de med någon veckas mellanskof borttagas, skall fogeln lägga ända till tre kullar. I de flesta fall torde endast en unge komma till lifs, emedan äggen förderfvas vid tilltagande vattenhöjd uti insjöarne. Emellertid har jag åtminstone en gång varit i tillfälle att se fogeln åtföljas af tvenne ungar, af hvilka den ena fasttogs lefvande och hemfördes.“ *(Aschan)*.

39. Colymbus septentrionalis Linn.

Smålom. Kaakkuri.

Artm. *Näbben rät, svagt uppåt böjd mot spetsen, omkr. 2 tum lång, käkarnes kanter starkt inböjda. Gamla foglarne om sommaren ofvan svartbruna med glesa hvita punkter, hvitfläckig bakhals, hvitrefflad kräfva, grått hufvud och en rödbrun längdfläck på framhalsen. Vinter- och ungdrägterna ofvan samt på bakhalsen och hjessan svartbruna med talrika små hvita streck och punkter; underlifvet och framhalsen hvita.*

Benämningar. Hafslom *(Sad.)*; kackura (Jakobstad, *Schalin*). — Kaakkuri, kakkura; vähä-k. (Hvittis, *Lydén*); lampikaakko (Keuru, *Bergroth*); kaakkuri-kuikka, kaakko, kakertaja, kaatra, kuikka, ammojainen *(W. Nyl.)*.

---

full vinterdrägt *(M. v. W.)*. *Brander* meddelar, att i februari 1871 observerades ett ex. af *C. arct.* i en liten bäck uti Pudasjärvi, egendomligt nog ehuru vintern varit ganska sträng. Utg. antager att detta var en individ, som flyttat från norra kusten inåt land och derigenom uppehållits ovanligt länge uti denna nordliga trakt.

Beskrifning. Näbben svart, 2 t. till pannan, $2^3/_4$ t. till munvinkeln; käkarne trinda med starkt inböjda kanter, begge, isynnerhet den undre, framtill böjda uppåt. Fötterna utvändigt grönaktigt svartbruna, invändigt längs tårna och på midten af simhuden gulaktigt liffärgade. Iris brun.

Gammal fogel om vintern, våren och sommaren. Hjessans fjädrar svartgråa med askgråa sidokanter, som redan ofvanför ögat taga öfverhanden; hufvudets samt halsens sidor äfvensom nacken äro rent askgråa, enfärgade. Framhalsen i midten tecknad med ett aflångt, nedåt bredare och tvärt afbrutet brunrödt band. På nacken blifva de askgråa fjäderkanterna småningom hvitare och bakhalsen är svart med grönaktig skiftning, refflad genom framstående på längden gående hvita ränder (på samma sätt som hos föregående art på halsidorna). Halsroten mot framryggen samt vingskylarne och alla öfre kroppsdelar svartbruna med svag grön glans på öfvergumpen. På halsroten och främre delen af kroppen, äfvensom de främre vingskylarne fortsättas bakhalsens hvita längdband i form af små, smala, hvita längdfläckar på den hvita bottnen; några dylika synas ännu på bakryggen; de nedre vingskylarnes nedre kant hvit. Underlifvet hvitt, emellan benen går tvärsöfver gumpen ett mörkt band och äfven undergumpen är fläckad. Ving- och stjertpennorna svarta, i infanet något ljusare. *F. M.*

I **vinterdrägt** *) äro *gamla foglarne* lika nedanbeskrifna ungfoglar, men hafva näbben mörkare blyfärgad, ofvan och i spetsen svart, hjessan och halsryggen tydligare hvitfläckade, halssidorna, hakan, strupen och kinderna rent hvita, örontrakten och halssidorna tecknade med små mörka längdfläckar och färgerna i allmänhet renare och mera markerade.

---

*) Erhålles hos oss i oktober och november *(M. v. W.)*.

Ungdrägt. Näbben blekt blyfärgad, hjessan och bakhalsen svartgråa, fläckade med askgråa kanter på sidorna af fjädrarne. På halsens sidor öfvergår denna färg till hvitt fint beständt med grått, nedåt till rent hvitt. Alla öfre kroppsdelar brunaktigt svartgråa, hvarje fjäder mot roten ljusare, med tvenne snedt ställda aflånga hvita fläckar innanför spetsen, tätast på främre kroppsdelarne, glesare på de större bakre fjädrarne; på bakryggen och gumpen äro de nästan askgråa. Ving- och stjertpennor såsom ofvan; underlifvet rent hvitt. *F. M.*

Dundrägt. Hufvudet, halsen och alla öfre kroppsdelar brunsvarta, mörkast på ryggen; underlifvet är ljusare, hos en temligen stor unge rent grått. (Mustasaari den 18 Juli 1871, *Bodén*). *F. M.*

Också denna lom häckar i gamla och nya verldens nordliga delar, söderut ungefär lika långt som den föregående; mot norden går den deremot ännu högre upp och vistas på Island, Spetsbergen och Grönland. — Den flyttar likaså utmed hafskusterna, längs Öster- och Nordsjön vesterut, samt till mindre antal längs floderna till Medelhafsområdet och motsvarande breddgrader i Asien.

Hos oss förekommer arten öfver hela området. Den finnes allmänt såväl vid ishafskusten (*Schr.*, *Lillj.*, *Midd.*), som i alla delar af finska lappmarken (*Malm*, *Fellm.*, *Sbg* & *Pn*) samt uppå lappska halfön (Kantalahti, *Sahlberg*), och detsamma uppgifves från *alla* andra landsändar nästan utan undantag, nemligen Torneå (*M. v. W.*), Pudasjärvi (*Brdr*), Uleåborg (*Br. N.*), södra Österbotten (*Alc.*, *Bodén*), Kajana (*Mgrn*), Sotkamo (*Hollm.*), Kuopiotrakten (*J. v. W.*), ryska (*Kessl.*, *Sbg*) och Ladoga-Karelen (*Backm.*), Kexholm (*Tystr.*), Nyslott (*Lindf.*), Ruokolaks (*Londén*), Kankaanpää (*Sandb.*), Kumo elfdal (*Grönf.*, *Lydén*). Under sträcktiden om våren

finnas de i stor mängd på hafvet utanför vår södra kust, väntande, jemte föregående art på islossningen uti sjöarne och äfven om hösten förekomma de här, ehuru till mindre antal (*M. v. W.*). Här och der häckar den i Yläne (*Sbg*), möjligen i Uskela (*Bonsd.*) och på Åland (*Bergstr.*),

Något tidigare än föregående art flyttar denna genom vårt land; till Kuopiotrakten kommer den nemligen i slutet af april eller förra hälften af maj, de första så tidigt, att endast mindre öppningar vid åmynningar och sund då ännu finnas. Om sommarn vistas den helst uti mindre skogsträsk med dybotten och omgifna af kärr.

Anm. *Fellman* har antecknat, att smålommen i medeltal ankommer till Utsjoki den 17 maj, till Sodankylä och Enontekis den 18, men till Kemi moderkyrka redan den 8 maj, hvadan den anländer till norra lappmarken från Ishafvet; närmare observationer anföras ej, men påståendet torde dock vara ovedersägligt.

Dopping-slägtet (Podiceps Lath.).

Näbben *stark, rät, utdraget tillspetsad, hoptryckt; underkäken med en liten hakvinkel.*

Näsborrarne *smala, belägna vid näbbens rot.*

Benen *stora, långt bakutsittande; tarserna hoptryckta från sidorna och der täckta af tvärplåtar, likasom tårna ofvan; framtårna långa, med simhuden delad i flikar längs sidorna, vid basen förenade med hvarandra; baktån med hudflik; naglarne platta.*

Vingarne *korta såsom hos lommarne.*

Stjerten *felslagen, ersatt med en tofs af dun.*

Hufvudet prydes merendels af bjert färgade kragar eller tofsar; tyglarne äro nakna.

Doppingarne äro medelstora eller mindre foglar, som häcka vid insjöar, träsk och små stillastående sötvattensam-

lingar; de flesta äro hemma uti länder med tempereradt klimat och högst få besöka arktiska nejder. Några arter hålla sig under flyttningarne mer till hafskusten, andra till floder. De lefva helt och hållet på och i vattnet och äro bland simfoglarne af de allra skickligaste dykare; på land kunna de med mycken möda fortskaffa sig, men de flyga högt och väl sedan de uppkommit ur vattnet. Födoämnena äro fisk och mindre djur som de uppsöka i vattnet, äfvensom allehanda växtämnen; några arter nedsvälja ofta äfven fjädrar bland den egentliga födan. De häcka parvis och makarne bygga af vattenväxter ett bo, som flyter på vattenytan och fästes vid vass- eller säfstrån; äggen äro temligen få och rufvas af begge makarne. Likasom lommarne rugga de två gånger årligen; sommar- och vinterdrägterna äro betydligt olika; den förra är mer utmärkt och anlägges ganska tidigt på våren, hos de flesta redan innan de anlända till oss; den senare anlägges hos olika arter vid olika tid, från juli till längre in på hösten och bäres hela vintern. Ungarne bära en skild drägt och de späda dunungarne äro utmärkta af skarpt tecknade, mörka och ljusa band samt fläckar, som löpa längs hufvudet, halsen och på kroppens ofvansida. Könen äro lika hvarandra och honan något mindre än hanen.

Inom vårt faunaområde äro fem arter funna, hvaraf tre häcka regelbundet och en troligen tillfälligtvis, den femte är en främling, som kommit hit upp från sydligare trakter.

Doppingarnes allmogenamn hos oss kunna icke alltid hänföras till någon viss art. Svenska kustbefolkningen kallar dem tressgrip (merendels *P. cristatus*) på Åland (*Sievers*) och Porkkala, i Kyrkslätt sjökråkor (*Brenner*) och karudor, på Pörtö i Borgå skärgård frontdockor (*Hintze*). I Wasa skärgård kallas doppingen fjorna (*Alc.*, *Sad.*). — På finska

benämnas de härkälintu (hvarmed i Kuopiotrakten enligt *Aschan* mest förstås *P. rubricollis*) samt uiku.

40. Podiceps cristatus (Linn.). Skäggdopping. Silkkikuikka.

Artm. *Näbben jemnt tillspetsad, nästan af tarsens längd, ljusröd. Ofvan svart, undertill likasom på buken, strupen, vingens öfre kant och vingspegeln hvit; nacktofsen om våren stor, tudelad, halskragen äfvenledes stor, gulbrun och svart.*

Längd: 23—24 tum, vingbr. 31—33 t. — *Colymbus L.*

Benämningar. Svenska: silk-and (*Sadelin*), frontdocka, sjökråka, tressgrip, fjorna (se ofvan). Finska: silkki-kuikka, valko-kulkku uiku; jouhiparta-uiku, hetara, ketara, korri (*W. Nyl.*, *Mbg*).

Beskrifning. Näbben till pannan $1^7/_8$—2 tum, till munvinkeln $2^{2-4}/_8$ t., längs sidorna samt på underkäken mörkröd, ofvan horngrå, framtill ljusare. Benen utvändigt svartgråa, i öfrigt hvitgulaktiga med mörka tår och leder; tarsen $2^5/_8$ t., uttån 3 tum. Tyglarne och iris mörkröda.

Gammal fogel om våren och sommaren *). Från det ofvan svarta hufvudet sträcker sig bakåt en svart, tudelad fjädertofs, derifrån nedåt rundtomkring en yfvig halskrage, som framtill är hvit derefter rostbrun och sist svart. Undre delen af hufvudet samt ett band öfver tygeln, framhalsen och hela underlifvet hvita; halsryggen svart. På gränsen mellan

*) Denna drägt torde anläggas hos oss i medlet af maj, åtminståne är kragen hos ett den 14 maj 1853 skjutet i sin första början; den är fullt utvecklad i förra hälften af juni, och bäres en stor del af sommaren. I början af augusti är halskragen redan mycket utsliten. Den derpå följande vinterdrägten anlägges troligen i augusti eller september.

de mörka och hvita färgerna samt utmed sidorna af kräfvan och längs vingskylarne äro fjädrarne rostfärgade med obestämda svartaktiga fläckar. Kroppens alla öfre delar brunaktigt svarta med ljusare fjäderkanter. Handpennorna och de inre armpennorna brungråa, de öfriga pennorna samt de små vingtäckarena längs underarmen hvita, de större af pennornas färg. Begge könen lika tecknade, men honan mindre. *F. M.*

Höst- eller vinterdrägt. Pannan och hjessan svartgråa, på nacken en kort, tudelad tofs. Hufvudets sidor hvita ända öfver ögonen; hakan, halsen framtill och hela underlifvet silfverhvita. Bakhalsen äfvensom alla öfre kroppsdelar gråaktigt svartbruna med askgråa fjäderkanter, mindre synliga på de stora bakre fjädrarne; vingskylarne rostfärgade och bruna; vingarne såsom ofvan. *F. M.* (oktober).

Ungdrägt (oktober). Pannan, hjessan och bakhalsen svartgråa, den första med inblandade hvitaktiga fjädrar; hufvudet och halsen i öfrigt hvita med mörka ränder på längden, af hvilka en går från öfverkäkens rot öfver ögat och längs färggränsen på halsens sidor, en annan från munvinkeln under ögat på örontrakten och en tredje afbruten på sidorna af hakan. På stället för de gamlas halskrage äro fjädrarne något förlängda med svag rostfärgad anstrykning. Halsryggen och alla öfre kroppsdelar svartbruna med gråbruna fjäderkanter. Kräfvans sidor med allt ljusare grå färg, gående ut på framhalsen. Vingskylarne äfven ljusare gråa med rostfärgad skiftning, som är synlig ännu på den derunder följande delen af det hvita. Vingarne såsom hos de gamla. *F. M.*

Dundrägt. Hufvudet och halsen fläckiga af svartaktigt och hvitt, halsen med 6 längdband af hvardera färgen, uppstående på följande sätt. På hjessan finnes en rent svart fläck, som omsluter en naken rödaktig och der bakom en hvit kilformig fläck, hvilken går åt nacken; denna svarta

teckning utlöper längs hela bakhalsen, delad uti 3 remsor genom tvenne lika breda, hvita längdband; den mellersta remsan upptill klufven, omfattande den kilformiga nackfläcken; ytterom dessa band löper ett hvitt, som börjar på pannan vid näbbroten och omsluter hela hjessan med en gren på hvardera sidan; ytterom detta går omkring den nakna, rödaktiga tygeln och ögonen, samt utmed halssidorna ett dylikt mörkt längdband samt från öfverkäkens bas ett annat något ut på örontrakten, der det upphör; vid underkäksroten finnes en svart fläck; främst på halsen löpa tvenne med de förra parallela band ända uppåt hakan. De ljusa banden på halsen äro svagt rostfärgade och öfvergå på kroppens öfre delar i rostgrått, på hvilken grund samma sex svarta band fortlöpa, fyra emellan begge vingarne och ett nedanför hvardera, hvilka äfven hafva ett mörkt längdband, men i öfrigt äro rostgråa; (dessa längdband blifva hos äldre ungar föga synliga). Underlifvet hvitt. Näbben rödaktig, svart innanför spetsen, vid öfverkäkens bas, samt en fläck på underkäken nära roten; $^3/_4$ tum till munvinkeln, $^1/_2$ till pannan, tarsen $^3/_4$ t., fötterna grönaktigt blågråa, inåt hvitaktigt liffärgade; iris perlhvit. *F. M.* *)

Skäggdoppingen tillhör, likasom de flesta andra af våra doppingar, de tempererade delarne af gamla och nya verlden, i det den uti Europa ej häckar nordligare än i södra England och Norge, mellersta Sverige (Stockh.) och södra Finland, samt mot söder går till Nederländerna, norra och östra Tyskland samt Ungern; den finnes vidare i mellersta Ryssland äfvensom tempererade Sibirien ända till Amur samt i motsvarande delar af Amerika. — Arten flyttar både längs

---

*) Fötternas och iris färg enl. *M. v. W.* hos en $8^1/_2$ tum lång unge tagen d. 8 aug. i Borgå skärgård; det öfriga efter en spädare, omkr. $5^1/_2$ tum lång unge, tagen vid H:fors d. 29 juli 1871 af eleven *Jernström.*

kuster och floder, samt kommer sålunda till nästan alla sydligare delar af Europa och norra Afrika; under milda år öfvervintrar den redan i södra Sverige. En nästan identisk form lefver i södra Afrika.

Hos oss häckar arten allmännare uti skärgården eller hellre de inre vikarne längs sydkusten, men är sällsynt uti landets södra inre delar ända till mellersta Savolaks. — Enligt *M. v. Wright* är denna art den allmännaste dopping i Nyländska kusttrakternas inre vikar; så är den funnen häckande i Kyrkslätt, Esbo, Helsingforstrakten och Perno m. fl. ställen. I Åbo skärgård häckar den ganska allmänt (*E. J. Bff*); och *Sahlberg* har äfven träffat den i Åbotrakten. Bland Ålands foglar upptages den af *Bergstrand*. Huru långt den går norrut längs vestkusten är icke med säkerhet utredt; *Alcenius* uppgifver sig hafva öfverkommit den i Wasa skärgård 1873. — Uti landets inre finnes den ganska sällsynt. Hr *Ev. v. Wright* har skjutit arten i Kangasala och hr *L. v. Knorring* i Ylijärvi kapell af Birkkala. *Tengström* meddelar att den i Kexholmstrakten är temligen allmän och häckar på passande ställen. Enligt *Aschan* finnes den häckande på några ställen ännu i Leppävirta i Savolaks, men litet nordligare är den redan en tillfällig gäst. *J. v. Wright* omtalar att ett ex. erhållits år 1834 vid Haminanlaks och mag. *Savander* säger sig för längre tid sedan hafva erhållit ett uppstoppadt exemplar, som var skjutet i Libelits socken i norra Karelen. Från ännu nordligare trakter hafva vi ingen underrättelse om arten.

Skäggdoppingen torde anlända till vår sydkust (Nyland) i slutet af april och början af maj (24 apr. 1846, 1 maj 1825 och 1853, 7 maj 1873). Åtminstone i oktober finnes den ännu här, kanske ännu längre. — Enligt *Aschan* anträffas ägg i slutet af maj och boet tillredes uti vass- eller säftufvor så-

lunda, att några strån böjas ned och sammansmetas med gyttja, så att det hela blir orörligt och flytande på vattnet. *M. v. Wright* hade d. 28 maj 1846 tillfälle att iakttaga hurusom hanen med största ifver dykande upphemtade byggnadsmaterialerna åt honan, hvilken liggande, stundom äfven stående å det till en del färdiga boet, med ett särdeles behag i sina rörelser använde dem. Sina ungar vårda de med särdeles omsorg; vid plötslig fara taga de dem under vingarne och dyka undan.

Bland sina födo-ämnen plägar denna art nedsvälja äfven fjädrar, antagligen för att underlätta matsmältningen; de små dunungarne plocka dem från föräldrarne och äfven ofvanbeskrifna dununge hade sådana i magen. Mera ovanlig torde deremot följande observation vara, antecknad af *V. Falck*: „jag har en gång bland åtskilliga vattenvexter och fjädrar uti magen hos denna fogel funnit foten och en del af benet utaf en mindre fogel, troligen *Emberiza citrinella;* då emellertid intet tecken syntes till andra öfverlefvor af fogeln och det funna benet var osmält, måste man väl anse, detsamma hafva tillfälligtvis blifvit slukadt med gräset. Emellertid torde det icke vara ur vägen att så ofta tillfälle yppas noga undersöka innehållet af magen hos denna fogel".

41. **Podiceps rubricollis** (Gmel.). **Gråhake dopping. Harmaakulkku-uiku.**

Artm. *Näbben jemnt tillspetsad, nästan af tarsens längd svart, vid basen gul. Ofvan svart under hvitgrå; nacktofsen och halskragen mindre märkbara, kinderne askgråa, halsen rödbrun; vingspegen hvit, synlig.*

Längd: 17—18½ tum, vingbr. 30—31 t. (Naum).

Colymbus grisegena Bodd. (1783); *Pod. gr.* Gray.: *Col. subcristatus* Jacq., (1784), *parotis* Sparrm., *rubricollis* Gmel. (1788); det sista namnet är mest begagnadt.

Finska namn. Härkälintu (Kuopio *Aschan);* muikkulintu, isompi härkälintu *(Mbg);* öfversatta från svenskan äro punakaula-uiku *(Nyl.)* och harmaakulkku-uiku *(Mbg).*

Beskrifning. Näbben svart, vid basen pomeransgul, till större utsträckning på underkäken, från pannan 1^{5}-$^{6}/_{8}$ tum, från munviken $2^{1}/_{8}$ t. Benen utvändigt svarta, invändigt gröngula, tarsen $2^{3}/_{8}$ t., uttån $3^{3}/_{8}$ tum. Iris och tyglarne röda.

Gammal fogel om våren och sommaren. Nackens fjädrar något förlängda till en afstubbad tofs. Hjessan ända nedanom ögonen, samt nacktofsen svarta med glans; hufvudets sidor med förlängda fjädrar, samt strupen askgrå med hvitaktig infattning ofvan och baktill. Halsryggen och hela öfre sidan af kroppen svartaktig, glänsande, med ljusare gråaktiga fjäderkanter; öfriga delen af halsen rostbrun eller brunröd ända ned på kräfvan, derifrån färgen småningom öfvergår bakut så att vingskylarne äro svartgråa, brunskymliga eller på tvären fläckade af samma färger; underlifvet silfvergrått med mörka fläckar. De yttre vingpennorna gråbruna, de innersta svartbruna, de mellanliggande armpennorna hvita. *F. M.* — (Bäres redan vid ankomsten i maj och ännu i början af aug.; i höstdrägt veterligen ej funnen här).

Höst- eller vinterdrägt. Pannan mörkbrun; hjessan brunsvart, smalt utlöpande öfver nacken ända till ryggen. Strupen och kinderna hvita, de senare på midten silfvergråa; halsen matt rostfärgad; kräfvan och vingskylarne mörkgråa, bakut med blandning af mörkare brungrått, kroppens öfre delar svartbruna, på skuldrorna och framryggen med ljusare fjäderkanter; vingar och underlif såsom om våren. Näbbens mattgula färg är utbredd nästan på hela underkäken; inre sidan af tarserne äfven mer ljusgulaktig. Hufvudets fjädrar knappt längre än halsens. *Naum.*

Yngre fogel. Hufvudet slätt samt halsryggen och ryggen svartbruna. Hufvudets sidor nedtill hvita med längsgående bruna streck. Strupen hvit, halsen framtill rödbrun; bröst och buk smutsigt silfverfärgade. För öfrigt som i vinterdrägten. *Skand. fn.*

Dundrägt. Näbben hvit och rödaktig med gråa fläckar; benen olivgröngråa med anstrykning af liffärg (*Naum.*). En ganska stor dunuuge, hvars fjädrar redan vuxit ut på skuldrorna och vingpennor begynna sticka fram, visar fullkomligt samma teckning på hufvudet och öfre delen af halsen, som ofvan beskrifvits hos *P. cristatus*, endast att hjessan ej har någon naken fläck och den nakna delen på tyglarne är mindre, samt att den kilformiga fläcken i midten ej är så utmärkt. De ljusa banden äro på hufvudet mera hvita, men blifva på halsens sidor äfvensom framtill och på kräfvan ljust roströda (*Nilsson* säger hvita), på hvilken botten de mörka banden småningom upphöra. Något spår synes ej heller af de framtill sammantötande sidolinierna på bröstet, ej heller mer af ryggens ränder, hvilka senare dock skola finnas hos yngre. Underlifvet ljusgrått på sidorna och bakut, i midten något ljusare, hvitaktigt. (Riistavesi den 4 aug. 1870, *Aschan*). *F. M.*

Inom ungefär samma område som föregående art häckar *rödhalsade doppingen,* men knappast alls inom vestra Europa; den finnes i södra Norge och Sverige, fåtaligt i Nederländerna, talrikt i Danmark, norra och östra Tyskland, Östersjöprovinserna och mellersta samt i södra Ryssland och tempererade Sibirien; (ostligast finnes en större form af arten och den amerikanska är föga olik vår). — Den flyttar längs kuster och floder genom alla länder af Europa och öfvervintrar i södra delarne af verldsdelen, samt i Afrika.

I Finland är den sällsynt häckande uti sydligare delarne, men allmännare norrut, och arten går här t. o. m. nordligare än annorstädes, nemligen in i lappmarkens södra delar; dock häckar den talrikast uti mellersta Finlands nordligare delar. — Finska samlingen eger exemplar från Åland; uti Åbo skärgård är den mera sällsynt, men häckar möjligen *(E. J. Bonsd.)*; *Sahlberg* har äfven erhållit den i Åbotrakten. I Nyland är den funnen endast om våren *(M. v. W., Ekeb., Asch.)*, sammaledes har *Tengström* iakttagit den vid Kexholm. Enligt *Backman* är den sällan funnen i Ladoga-Karelen och *Günther* har egt ex. från Petrosavodsk. Uti Kuopio-trakten finnes den enl. *J. v. Wright* temligen sparsamt, men ett och annat par häckar dock årligen vid gräsrika träsk med grundt vatten och gyttjebotten, isynnerhet i norra omgifningarne af staden. *Savander* har erhållit den derstädes vid Domargård och *Aschan* träffade den med ungar vid Jännevirta by och vid Riistavesi sjö; på sistnämnda ställe sköts år 1870 tvenne st. ungar, som följde en gammal, hvarvid det anmärkningsvärda inträffade, att den gamle var en hane; samma år erhöll *Aschan* 4 ägg tagna omkring medlet af Juni vid Luupue sjö uti Kiuruvesi. I Kajana trakten förekommer den sparsamt, men kläcker *(Mgren)*; detsamma är fallet i Pudasjärvi *(Brdr)*. *Alcenius* förmodar, att den finnes i Wasatrakten och *Br. Nylander* säger den vara allmän på Karlö vid Uleåborg, der den också kläcker. Från Uleåborg och Torneå omtalas arten redan af *Sparrman (Sadelin)*, hvarförutom *M. v. Wright* år 1856 fann den då och då under resan från Kuopio och ännu i Tengeliö vid polcirkeln. *A. E. Nylander* omtalar (F. V. Soc. förh. 1856 s. 76) att han anträffat arten i Kittilä och det synes sannolikt att den förekommer ännu nordligare; åtminstone uppräknas den af *Schrader* bland de foglar han observerade i ryska

lappland eller Enare och Utsjoki (se Isis 1842 och J. f. O. 1853 s. 244), dock utan närmare notiser; (*Malm* upptager den icke).

Till sydkusten torde den vanligen anlända i maj månad (H:fors: 6 maj 1837, 21 apr. 1838, 15 maj 1840, 27 maj 1843, 20 maj 1853; 17 maj 1850 Esbo; 20 maj 1852 Åland); deremot är det icke kändt när höstflyttningen inträffar. — Boet liknar föregående arts eller ock tillredes det uti videbuskar, som stå i vattnet (*Aschan*).

42. **Podiceps auritus** (L.) Sundev. **Svarthakedopping. Mustakulkku-uiku.**

Artm. *Näbben rät, jemnt tillspetsad af tarsens halfva längd. Ofvan svartbrun, undertill hvit, hakan och den om våren stora halskragen svarta, från ögonen bakut en rödgul tofs; halsen rödbrun; vingspegeln hvit, synlig.*

Längd 11 tum, vingbr. $22^1/_2$ t. — *Colymbus* L.; *P. cornutus* Lath. Nilss.

Benämningar. Svenska: träskis-karudor (Kyrkslätt); fjorna (Österbotten *Sadelin*, och *Alcenius* se ofvan). Finska: härkälintu, mustakulkku-, sarvi- eller pohjan-uiku (*Mbg*); tupsupää-uiku (*Nyl.*). *Sadelin* hänför hit namnen hetara och korri (jfr *P. crist.*). Måhända hör hit ett åt *Brander* från Kuusamo meddeladt namn kivenuikku, hvilken fogel der skall finnas sällsynt.

Beskrifning. Näbben hornsvart, i spetsen blek, begge käkarnevid roten blekröda, munvinkeln samt den nakna tygeln klart ljusröda; från pannan $^7/_8$-1 tum från munvinkeln $1^1/_4$ t. Fötterna utvändigt svartgråa, inåt blåhvita, vid simhudens vinklar gulaktiga; tarsen $^{5-6}/_8$ t. lång, uttån $2^3/_8$ t.

Gamla foglar om våren *). Hufvudet omgifves af en tjock, på midten framtill delad, svart halskrage med grön

*) Från ankomsten hit i maj till senare hälften af juli.

glans, från ögonen och bakåt nacken ett utåt sidorna stående ljusrostgult fjäderparti (öronen), hvilket i spetsen är ljust gulbrunt och likasom hela halskragen tvärt afskuret; framåt fortsättes bandet på trakten mellan näbben och ögat, hvilken är mörkbrun. Hufvudet ofvan, nacken och bakhalsen mattsvarta med svag grön sidenglans på hjessan; hela öfriga halsen, sidorna af kräfvan och bröstet samt vingskylarne ända långt bakut vackert mörkt rostbruna, på de sistnämnda stundom med mörkbruna fläckar. Alla öfre kroppsdelar brunsvarta med ljusare fjäderkanter; hela underlifvet hvitt med atlas eller silfverglans. Vingpennorna mörkbruna, armpennorna dock hvita, bildande en hvit fläck på den hoplagda vingen. *F. M.*

Den något spensligare honan skiljes från hanen blott genom kortare halskrage och örontofs, samt mindre lifliga färger.

Gamla foglar i höstdrägt *). *Hane.* Trakten mellan näbb och öga mörkt rödbrun; hela öfre delen af hufvudet från näbben till nacken svartbrunaktig, nedåt bakhalsen ljusare och längre ned utbredande sig äfven på halssidorna; från ögat bakut ända till nacken ett ljusgulbrunt, bakut otydligt af mörkt fläckadt band, hvilket böjer sig nedåt och öfvergår mörkskuggadt på halssidorna samt sålunda omsluter sidorna af hufvudet och strupen; dessa äro matt brunsvarta eller mattsvarta med blandning af brunaktigt, hvilken färg straxt bakom ögat skarpt begränsas mot det derifrån gående gulbruna bandet. Öfriga halsen matt rostgulbrun;

---

*) Ehuru denna drägt anlägges redan i senare hälften af juli kan den ej benämnas sommardrägt, såsom *Holmgren* och *M. v. Wright* (mskrpt) kallat den, utan motsvarar i allo de öfriga arternas höst- och vinterdrägt.

vingskylarne af starkare och klarare rostfärg. I öfrigt som om våren. *F. M.*

Hona. Halsroten bakom och upptill svartare, det rostgula bandet från ögat utåt tinningen ljusare och mindre fläckigt. Blott den främre delen af hufvudets sidor nedtill och strupen upptill svarta, i öfrigt äro de askgråa, dock är gränsen svartaktig emot det rostgula bandet från ögat. Sistnämnda band öfvergår småningom baktill i rödgulaktigt samt fortsättes nedåt, omsluter örontrakten och sammanlöper på strupen; halsen i öfrigt såsom hos hanen, men vingskylarne svartbrunaktigt fläckade. *F. M.* — Hos intetdera könet äro fjädrarne på hufvudet förlängda; begge äro skjutna i Kuopiotrakten (Tuusniemi) den 26 juli 1848.

Denna drägt ansågs förr vara en egen art, *Podiceps arcticus* Boie; samma sommar (1848), som *Meves* på Gotland upptäckte, att den likväl tillhörde *Pod. auritus (cornutus)* gjorde jag jemte mina bröder samma observation i Tuusniemi socken uti Kuopiotrakten, der vi under en skjutfärd fällde en mängd individer af ifrågavarande fogel. De voro den 26 juli mer eller mindre färdiga med sin nya drägt och ofvan beskrifna individer tillvaratogos vid samma tillfälle.

Ungdrägt (slutet af juli). Hufvudet ofvan svartbrunt; öfver ögonen ett otydligt hvitt och derunder ett mörkt band bakut; under detta ännu några mörka fläckar, allt rester efter dundrägten. Haka och kinder hvita, baktill med rostgul anstrykning; halsen framtill och på sidorna gråaktiga, bakhalsen samt de öfre kroppsdelarne matt svartbruna; vingarne något ljusare, armpennorna hvita, utom de innersta pennorna. Vingskylarne gråa, kräfvan och underlifvet hvita, glänsande. *F. M.*

Ungfågel i första vinterdrägt (oktober). Näbben dunkelt ljusblå, ofvan mörkgrå, tyglarne liffärgade; tarserna baktån och uttån utåt svartaktiga, inåt jemte tårna ofvantill ljusa, af en hvitblåaktig färg, der och hvar med gulaktig

anstrykning *). Nack- och ansigtsfjädrarne något förlängda, hakan och hufvudets sidor hvita, stundom fläckiga af mörkt; strupen och halsens sidor ljust brungråa; hufvudet ofvan ända till tyglarne och ögonen brunsvart; bakhalsen, hela ryggen gumpen, skuldrorna och vingtäckarne djupt brunsvarta eller svartbruna, mörkare och mindre glänsande än i ungdrägten, innersta vingpennorna af samma färg; vingskylarne ljusare brunsvarta med hvita tvärfläckar. Bröstet och hela underlifvet hvita samt vingarne såsom hos de gamla. *F. M.* — Enligt *Naumann* skola några individer hafva rostgul anstrykning såväl på kinder och framhals som på kräfvans sidor.

Dundrägt. En den 25 juli 1848 **) i Kuopiotrakten tagen unge af omkr. 4 tums längd har hela hufvudet och halsen tecknade med alldeles dylika band och fläckar som hos *Pod. cristatus,* men svartbruna på hvit, något rödgulaktig bottenfärg, hvilken på halsen öfvergår i mer hvitgrått; fläckarne på nedre delen af kinderna äro mindre tydliga. Deremot fortsättas banden ej så regelbundet bakut; öfre kroppsdelarne äro nemligen svartbruna med spridda spår af ränder i form af hvitgråa fläckar. Icke heller sammanlöpa de tvenne banden på kräfvans sidor, utan gå parallelt till halsens midt, der de upphöra; underlifvet hvitt. *F. M.* — En alldeles späd, 3 tum lång unge har allt det mörka renare svart och silkesglänsande samt i allmänhet renare färger; ryggens ränder ganska tydliga, ehuru smala. Denna

*) Näbbens och benens färg efter en ung fogel från Esbo, i slutet af okt. 1861, om hvilken *M. v. W.* dessutom antecknat följande mått: fr. näbb- till stjertspetsen 13 tum, vingbr. 1 fot 11 t., vingen $5^1/_8$ t. Sjelfva drägtbeskrifningen efter ex. taget d. 9 okt. 1849 i Esbo *(F. M.).*

**) Vid samma tillfälle tillvaratogos äfven mera försigkomna dunungar, som började anlägga första ungdrägten.

togs på Kauttua den 17 juli 1851 lefvande med händerna från ett näckblad och måtte varit blott några timmar gammal. *F. M.*

Svarthakade doppingen går nordligare än de andra europeiska arterna; den finnes nemligen på Island, i öfra Norge, största delen af Sverige, Finland, Östersjöprovinserna och nordliga Ryssland samt Sibirien äfvensom Nord-Amerika, dock ej i de arktiska delarne. — Den flyttar lika som de andra genom de flesta länder i Europa, mest likväl utmed kusterna, och öfvervintrar i södra Europa vid Svarta hafvet samt motsvarande breddgrader.

I Finland finnes den häckande uti det inre landet, sällsyntare i södra, allmännare i de nordliga delarne, der den går upp åtminstone till norra Österbotten; vidare förekommer den uppe vid norra kusten på gränsen mot Norge. — I Uskela och Bjerno häckar arten *(E. J. Bff)*, den ä funnen i Eura (11 juli 1847, *Z. M.)* och vid Åbo *(Slg)* samt häckande vid Kauttua *(V. Falck).* I Nyland är den funnen flerstädes om våren (Esbo, H:fors, Sibbo m. m., *M. v. W., Ekeb.);* äfvenledes i Kangasala *(Ev. v. W.)* och en ungfogel är tillvaratagen i Luumäki d. 20 juli 1848 *(L. Forstén, F. M.).* Hr *Lindforss* har skjutit arten tvenne gånger i Nyslottstrakten (12 aug. 1866, Tiittala i Sulkava, 7 juni 1867 Majsund i Kerimäki); enligt *Backman* är den sällsynt i Ladoga-Karelen och *Günther* har erhållit den vid Petrosawodsk. Uti Kuopiotrakten förekommer den enligt *J. v. Wright* vida allmännare och talrikare än de andra arterna och kläcker här i mängd uti de mindre träsk, som hafva öppna stränder, gräsbelagd vattenspegel och grundt vatten med lös muddrig botten. *Aschan* fann vid en sådan liten damm, benämnd Kartelampi i Jännevirta år 1870 ett par med 4 ungar och följande år anträffades der åter ett

bo med 4 ägg (d. 7 juni); *Malmberg* har också funnit den häckande i Maaninka. Enligt *Malmgren* skjutes den stundom vår och höst i Kajanatrakten, och sannolikt kläcker den äfven här eftersom ett par anträffats i början af augusti år 1858. Vidare hafva hr *Sandberg* i Kankaanpä och *Br. Nylander* vid Uleåborg anträffat en mindre dopping art, antagligen denna art; *Bodén* har också erhållit uppgift, att den skall vara skjuten, samt häcka i Ylistaro i Wasatrakten; ännu i Pudasjärvi häckar den sällsynt, skjuten midsommartiden år 1869 *(Brdr).* — Huruvida den förekommer uti Lappmarken är oss icke bekant, åtminstone torde den här hafva gränsen för sin utbredning. Då den likvisst enligt *Schrader* träffas här och der ända vid Ishafvet, ehuru mycket sällsynt, är det antagligt, att de funna individerna kommit vilse norrut, eller ännu hellre från Finmarken, dit arten anländer från Norge. Från lappska halfön känna vi intet om fogeln.

Arten torde anlända hit i början af maj; ex. äro antecknade i Helsingforstrakten d. 21 maj 1830, 2 m. 1834, 8 m. 1835 och 13 m. 1843. — Om hösten är den funnen ännu den 9 okt. 1849 i Esbo.

Uti Koskis k:ll några mil från Tavastehus finnes denna dopping uti ett mindre träsk eller en dam å Padoma egendom; fridlyst af egarinnan har fogeln förökats så, att 40—60 par numera befolka vattenytan enligt uppgift af stud. *Brusin.* Angående fogelns bo meddelar *Aschan* följande iakttagelse från ofvannämnda Kartelampi lilla träsk. „Boet var beläget midtpå vattenspegeln och utgjordes af bottengräs samt var fäst vid några vassrötter. Det var genomdränkt af vatten som en svamp och sjönk då man tryckte derpå med åran. För hvarje gång fogeln såg att man nalkades, steg den upp och betäckte äggen med gräs taget från boet,

hvarföre den ej var synlig då man kom till stället. Sedan äggen togos bort öfvergåfvo äfven foglarne träsket".

Podiceps nigricollis Sundev. Svarthalsad eller sydländsk dopping.

Artm. *Näbben af tarsens halfva längd, underkäken ganska tvärt tillspetsad, och näbben derigenom märkbart böjd uppåt. Hufvudet, halsen och öfre kroppsdelarne svarta, örontrakten med rostgul, glesstrålig fjäderkrage; underlifvet och vingspegeln hvita.*

Längd: omkr. 12 tum. — *P. auritus* Briss., Lath.

Finska namn, öfversatta *) från svenskan: mustakaula-uiku, etelän uiku *(Mbg).*

Beskrifning. Näbben helt svart, från pannan $^{7}/_{8}$ tum fr. munvinkeln $1^{1}/_{8}$ t., från midten något uppåt böjd, skenbart än mer derigenom att underkäken är uppåt tillspetsad. Benen utåt svartgrönaktiga, inåt blekare grönaktiga, tarsen $1^{1}/_{2}$ t., uttån $2^{3}/_{8}$ t.

Gammal fogel om våren. Hufvudet framtill och ofvan, samt strupen och hela halsen svarta, temligen yfviga; de något förlängda hjessfjädrarne med svag grön glans; från ögat sträcker sig bakut en krage af glänsande gula, nedtill rostbruna fjädrar, som äro glesa och finstråliga samt i spetsen hårlika, och intaga hela örontrakten. Kräfvan framtill fläckig af svart, hvitt och mörkt roströdt, hvilken sistnämnda färg breder sig ut på vingskylarne. Underlifvit glänsande atlashvitt, alla öfre kroppsdelarne svarta. Af vingpennorna äro de 5 första **) gråbruna, de följande hvita utom de innersta som hafva ryggens färg. *Naumann.*

---

*) Namnet korva-uiku hänför sig till latinska namnet *auritus* och hör således numera till föregående art.

**) *Nilsson* och efter honom *Holmgren* säga de 11 första.

Den i finska samlingen förvarade honan i vårdrägt måste säkerligen vara en yngre fogel, ty nackens fjädrar äro föga förlängda, öfre kroppsdelarne brunsvarta med något ljusare fjäderkanter på skuldrorna, halsen framtill brunsvart, mot bröstet med rostbruna och nedtill med hvita spetskanter; de rostfärgade vingskylarne äro fläckade med mörkbrunt; de 5 yttre handpennorna äro helt bruna, de följande blott på utfanet, den 10:de knappast ens der, och de följande rent hvita. *F. M.*

Ungfoglarne äro på hufvudet och halsen tecknade likasom föregående arter; öfre kroppsdelarne mörkbruna, strupen och hufvudets sidor hvita med skuggning af grått på örontrakten, framhalsen och vingskylarne gråa med dragning åt rostgult; underlifvet hvitt. De skiljas från de föregående arternas ungfoglar nästan blott genom näbbens form. *Sk. fn.*

Första vinterdrägten liknar ungdrägten, men har endast spår af mörka fläckar på kinderna; äfven dessa saknas hos de **gamla i vinterdrägt**, hvilka dock hafva rostfärgad anstrykning på samma ställe och öfre kroppsdelarne mörkare nästan svarta. *Naum.*

Äfven **dundrägten** har samma teckning som hos de andra arterna.

Tvert emot föregående art är denna en sydlig fogel, hvars häckningsområde vidtager först nedanför dennes; den häckar nemligen i södra Europa ända uti Frankrike, Nederländerna, vissa delar af Tyskland, mellersta och isynnerhet södra Ryssland, Palestina och tempererade Asiens sydliga delar ända till Japan. — Den är en sötvattens fogel såväl under häckningen som flyttningarne, samt öfvervintrar uti södra Europa och i Afrika efter hvad man uppger ända uti de södra delarne; ibland visar den sig likväl vintertiden t. o. m. nordligare än den egentligen häckar.

För norden och vårt område är den således fremmande; likväl har arten en gång observerats hos oss vid sydkusten. Det enda exemplar, en hona, som finska samlingen för närvarande besitter, är skjutet jemte sin hane vid Willinge i närheten af Helsingfors, och blef den 11 maj 1853 här inköpt genom vaktmästaren *Hacklin;* i följd af förvexling med föregående art kom likväl hanen ej att blifva uppköpt *(M. v. W.)*.

43. **Podiceps minor** (Gmel.). **Smådopping.**

Artm. *Näbben kort, rät, jemnt tillspetsad; nackens och halsens fjädrar icke förlängda. Ofvan svart, underlifvet silfvergrått, strupen och framhalsen kastanjebruna; armpennornas hvita infan icke synliga i form af någon vingspegel.*

Längd: 9—10 tum. — *Colymbus fluviatilis* Briss. (1760) Dgl. & G.; *C. minor* Gm. (1788).

Beskrifning. Näbben svart med blek spets, vid munvinkeln hvitaktig, dess längd $^{5}/_{8}$ tum till pannan, en dryg tum till munvinkeln; tarsen $1^{1}/_{4}$ tum, baktill med sågtandlikt utstående beläggning.

Gammal fogel om våren. Hakan och hufvudet framtill ända bakom ögat brunsvarta, hjessan, nacken och bakhalsen rent svarta med sidenglans; kroppen ofvan, nedre delen af framhalsen, kräfvan och vingskylarne brunsvarta med glans; buken mörkt silfvergrå med särdeles stark sidenglans. Nedre delen af strupen, kindernas öfre delar, halsen framtill och på sidorna; kroppssidorna bakut gråhvita med blandning af rostfärg. Vingpennorna mörkbruna, de yttre armpennorna endast på infanet hvita, hvarigenom ingen hvit vingspegel blir synlig. Hanens hufvud yfvigare befjädradt och tecknadt med renare färger. Efter *Naumann.*

Vinterdrägt. Hufvud och hals ofvan, samt rygg och vingar bruna eller mörkt gråbruna, strupen hvit; hufvudets sidor, halsen framtill och sidorna af bröstet rostgråa; vingskylarne rostbruna, skuggade med mörkare brunt; underlifvet hvitt. *Sk. fn.*

Ungfogeln om hösten liknar föregående.

Dundrägten är brokig af dylika band som hos föregående arter, omvexlande svarta och rostfärgade; pannan silfvergrå, på hufvudets sidor och vid vingen några hvita fläckar; underlifvet hvitt. Efter *Naumann.*

Lilla doppingen är hemma uti hela södra och mellersta Europa; norrut finnes den i Skotland, Danmark södra Norge och Sverige samt uti mellersta Ryssland. — Den synes flytta mycket korta sträckor söderut, ibland knappast alls eftersom den öfvervintrar redan i södra Sverige och Norge. — Uti de flesta delar af verlden finnas lokala former, som stå ytterst nära hvarandra.

Arten är hittills icke upptagen för vår fauna, ehuru den ertappats här i sydligaste delarne. *Tengström* meddelar nemligen, att han en gång om hösten skjutit den vid Kexholm, och *Aschan* att han sett fogeln med ungar uti Stenssundsträsket i Pernå, men numera ej kan uppgifva årtalet. — Uti zool. musei äggsamling förvaras ett dopping ägg, hvilket möjligtvis hör till denna art, funnet uti Sjundeå af *A. Lille*, och kronofogden *Levison* i Åbo uppger sig hafva köpt af skärallmoge ägg af samma fogel; begge uppgifterna skulle dock tarfva bekräftelse.

Sjette familjen: Alcidæ Bonap.

Den sista familjen inom simfoglarne omfattar de lägsta formerna, alkorna; de utmärkas genom sin uppräta ställning och bakutsittande fötter, genom korta vingar, hel simhud

och krökta klor, samt genom bristen på baktå. — Alla tillhöra norden och bebo de arktiska kusternas vidt bekanta fogelberg eller alkefjell. Antingen på bara berget eller i jordhålor eller under klippblock lägga de ett eller två ägg; begge föräldrarne uppföda ungarne tills de kunna sköta sig sjelfva. Födoämnena äro fisk och lägre hafsdjur, hvilka de uppsöka under ständigt dykande. De flesta arterna hafva samma allmänna färgteckning och begge könen likna hvarandra; ruggningen inträffar tvenne gånger årligen och sommardrägten afviker från vinterdrägten vanligen blott genom mörkt hufvud och hals; ungarne likna mest de gamle i vinterdrägt. — På grund af näbbens ganska olika byggnad delas familjen i fyra slägten.

A. *Näbbens sidor släta hos de gamla.*

Uria. *Näbben tillspetsad, hoptryckt, icke hög.*

Mergulus. *Näbben kort, hvälfd och trubbig.*

B. *Näbben starkt sammantryckt, med tvärfåror på sidan hos de gamla.*

Mormon. *Öfverkäkens rot naken, svullen i randen.*

Alca. *Öfverkäkens rothälft fjäderklädd.*

Grisleslägtet. (Uria Briss.).

Näbben *rät, långsträckt, tillspetsad, lika bred som hög, ofvan kullrig, på sidorna slät, vid roten befjädrad.*

Näsborrarne *aflånga, genomsigtiga, vid näbbkantens bas.*

Benen *korta bakutsittande; tarserna framtill täckta af plåtar, baktill af nätlikt delad hud; de tre framtårna förenade genom hel simhud, baktån saknas; klorna hoptryckta, krökta, hvassa.*

Vingarne *korta, spetsiga och stjerten mycket kort.*

Vårt område eger tvenne arter af slägtet; begge representeras dels här dels i närmaste grannländer genom skilda geografiska varieteter.

44. Uria grylle (Linn.). Grisla. Punajalka-kiisla.

Artm. *Svart med en stor oval, hvit fläck på vingen; näbben svart, fötterna röda.*

Längd omkr. 13 tum, vingbr. 22 tum. — *Colymbus* L.

Benämningar. Svenska: grisla (allmännast); grislo (Larsmo, *Schalin*); spita (-ar; Kyrkslätt, *W. Snellman*). Finska: riskiläinen, riskilä eller punajalka-r., -kiisla (*Fellm., W. Nyl., Mbg*); särkikukko (*Sadelin*).

Beskrifning. Näbben svart, rät, hoptryckt, med inböjda käkkanter, öfverkäkens vid roten utstående; från pannan $1^1/_4$ tum, fr. munvinkeln $1^3/_4$ t.; munnen invändigt röd. Fötterna klart röda, tarsen $1^3/_8$ t; mellantån med klo 2 tum.

Gammal fogel i sommardrägt *). Hela fjäderdrägten brunsvart med svagt grönaktig glans på halsens sidor och dragning i brunt på bakryggen. Mellersta och största vingtäckarne hvita; vingarne i öfrigt samt stjerten svarta. Honan är något mindre och har ej så rena färger. *F. M.*

Vinterdrägt (nästan fullfärdig i slutet af oktober). Hakan, bröstet och underlifvet rent hvita, öfriga kroppens fjädrar äro svarta med hvita spetskanter, hvarigenom hufvudet och halsen blifva nästan alldeles hvita med fint genomskimrande tvärband och fläckar på hjessan samt på bakhalsen. Ett mörkare band från munvinkeln mot ögat der det bildar en svart fläck, samt ut på örontrakten. Kräfvans och halsens

---

*) De gamla anlägga den i början af maj och hafva den ren inom samma månad; yngre finnas i början af juni, t. o. m. i början af juli med rester af förra vinterdrägten (enl. våra samlingar).

sidor mera jemngråa. På öfre kroppsdelarne äro de hvita fjäderkanterna smala på fram- och bakryggen, bredare på skuldrorna. Vingar och stjert såsom om sommaren. *F. M.*

De yngre foglarne hafva ännu ej under första vintern rent hvita vingtäckare, samt på underlifvets bakre del fina mörka fjäderkanter. *F. M.*

Ungdrägt (juli). Hjessan, bakhalsen och öfre kroppsdelarne svarta; hakan, kinderna och halsens sidor gråhvita med fina svarta fläckar och tvärband, af samma teckning äro bröstet och underlifvet. Vingarne såsom hos de gamla, men vingtäckarne äro svarta med orediga hvita tvärband. Näbben mindre hög än hos de gamla, svart, fötterna gråsvarta med dragning åt rödt. *F. M.*

Dundrägt. Svartbruna, undertill stötande i grått. *F. M.*

Grislan häckar i skärgårdarne vid de nordiska hafskusterna både utaf Atlantiska och Stilla hafven samt Ishafvet; i Europa går den söderut ända omkring hela Skandinaviska halfön till Danmark och norra delen af Storbitannien. — Den flyttar utmed samma kuster och öfvervintrar redan vid sydliga Norge, men går också vesterut ända bortom Kanalen; till det inre af Europa kommer den endast såsom förvillad.

Arten häckar vid alla hafskuster omkring vårt område och deltager vid våra ishafskuster uti bildandet af fogelbergen. — Den bebor till ofantligt antal och kolonivis klipporna vid ishafsfjordarne (*Schr.*, *Malm*, *A. E. Nylander*), synes vara mindre talrik ostligare, der den dock ställvis yppas i massa, ss. vid Schuretskaja och Sossnovetz (*Midd.*, *Lillj.*); *M. Brenner* fann arten vid Panfelofka, och längs alla kuster af Hvita hafvet är den allmän (*Shlbg*) samt bebor ensam fogelbergen (*Midd.*). — Enligt *Br. Nylander* häckar arten vid Uleåborg och på Karlö samt finnes talrikt i Brahestads skärgård; längre ned vid Österbottens kuster kläcker

den på sina ställen i mängd (*Alc.*, *Bodén*). Fogeln förekommer vid Björneborg (*Grönf.*); vid Åländska öarne är den allmän (*Sievers*, *Bergstr.*), samt i Korpo (*Bff*). I Helsingforstrakten finnes den ej i mängd (*M. v. W.*); enligt *Aschan* förekommer den här och der i Nyländska skärgården, der holmstränderna äro betäckta med större klippblock, under hvilka fogeln kan dölja sina ägg och ungar; så t. ex. i Onas skärgård i Sibbo, vid Äggskär och Tunnholmen nära Pellinge båk m. fl. st., än partals än kolonivis. I Borgå skärgård fann hr *A. Hintze* den vara talrikast på Kittelskär och Truthäll. — Emedan arten är en kustfogel förekommer den aldrig häckande inne i landet; icke ens vilsekommen hit under flyttningarne är den veterligen funnen, annat än uti nordligaste delen; enl. *Fellman* skall den nemligen ibland, ehuru sällan, hafva ertappats i Enare, således påtagligen kommen norrifrån.

Till vår södra kust anländer grislan i början af maj månad *). Dess ägg, två i kullen, anträffas enligt *Aschan* omkring medlet af juni (1869 d. 19 juni något legade, Sibbo). Fogelns läte utgöres af ett fint pipande, hvilket mycket väl kan återgifvas med hjerp-pipa, hvarigenom fogeln lockas inom håll vid vett-skytte. Köttet är smakligare än man skulle förmoda. Man uppgaf åt *Sievers* att fogeln aldrig äggas på Klåfskär, men att de fullfjädrade ungarne dragas ur sina hålor medelst små käppar, i hvilkas ena ända man fästat en hvass krokig spik; de ätas såsom läckerheter.

Uria grylle var. **glacialis** Br., Mgrn.

Näbben tunnare och spensligare än hos hufvudarten; ungfoglarne hafva i sommardrägt en del af armpennorna i spetsen hvita.

---

*) För tillfället saknas notiser om artens flyttningstid om hösten; dock bör antecknas, att ett ex. förefinnes uti *Z. M.*, enligt uppgift taget d. 14 februari 1867 i Kyrkslätt.

Längd kring 12 tum. Näbben 1 tum. 1 lin. lång, tarsen 1 t. mellantån 1 t. 6 lin.

Denna mindre varietet häckar på Spetsbergen och anländer dit bland de tidigaste foglarne. Ännu är det icke utredt hvar den öfvervintrar; möjligen vid Finnmarkens kuster, i hvilket fall den väl besöker också vårt områdes nordvestra del.

45. Uria troile (Linn.). Sillgrisla.

Artm. *Ofvan svart, undertill hvit; vingarne svarta med hvita spetsar på armpennorna; fötterna svarta. — Underslägtet Cepphus Pall.*

Finska literaturnamn: hailiriskilä (*W. Nyl.*) mustajalkakiisla (varr. etelän-k. och pohjan-k.) (*Mbg*).

Längdförhållandena äro olika hos de båda varieteterna, men fjäderklädnaden i det närmaste densamma.

Gammal fogel i sommardrägt. Hufvud och hals svarta, stötande i sotbrunt. Rygg, skuldror, vingar, öfvergump och stjert svarta, dragande i grått. Nedre delen af halsen framtill, bröstet, magen, undergumpen, vingarnes (jfr nedan) och stjertens undre täckfjädrar samt armpennornas spetskanter hvita.

Vinterdrägt. Kalotten, trakten mellan näbb och öga, ett nedstigande band bakom ögat samt alla öfre kroppsdelar svarta, glänsande, stötande i askgrått. Nedre kroppsdelarne, hufvudets sidor från tinningen mot nacken samt armpennornas spetsar hvita; undre vingtäckarne hvita, de längsta brungråa.

Ungdrägten liknar vinterdrägten, men skiljes derigenom att vingskylarne äro svartaktiga med en hvit längdfläck på utfanen; strupe och framhals hvita med svarta fjäderkanter, tätast kring halsen nedanom strupen. *Skand. fauna.*

Dundrägt. Hufvudet, halsen och hela öfre sidan af kroppen svartbrun, den undre delen orent hvitgrå. Efter *Naum.*

De två geografiska varieteter, som tillhöra vårt område utmärkas enligt *Malmgren* såsom följer.

U. troile var. **lomvia** Temm. **Sydlig sillgrisla.**

Näbben längre, tunnare, jemnt tillspetsad ända från näsborrarne, svart. Tarser och tår öfverallt svarta, vid tålederna stötande i gulbrunt. Handpennornas medelstora undre täckare med en svart spetsfläck; kroppen större, mer långlagd.

Längd $19^1/_2$—$20^3/_4$ tum; näbben till pannan $1^7/_8$—$2^1/_8$ t., till munvinkeln ($2^5/_8$—)3—$3^2/_8$ t.; tarsen $1^5/_8$ tum.

Denna form har ofta omkring ögat en smal hvit ring, bakut fortsatt i en strimma (tillfällig varietet: *ringvia*).

Denna sillgrisla tillhör de kontinentala kusterna omkring norra delarne af såväl Atlantiska som Stilla hafvet och förekommer i gamla och nya verlden. Den häckar i mängd vid Ishafvets klippiga kuster, längs Skandinaviens vestkust och ställvis ännu inom Östersjön, samt vid Storbritannien. — Arten flyttar också utmed hafskusterna, öfvervintrar redan längs Norska kusten, men sträcker också ända till Spanien.

Hos oss finnes fogeln vid ishafskusten; den häckar vid Warangerfjord i närheten af Wardö (*Schr.*, *Midd.*) och kommer i mängd till fjordarne i finnmarken (*Malm*); anmärkningsvärdt nog fann *Middendorff* den ej längs kusten af lappska halfön, hvaremot *Lilljeborg* uppger den vara icke sällsynt vid Schuretskaja och mag. *M. Brenner* fann den vid Keljätni den 11 juli 1863. — (Arten förekommer naturligtvis ej i landets inre delar, men kunde möjligen finnas i sydvestligaste delen af vårt område, eftersom den inom Östersjön går upp längs östra Småland och häckar ännu på Karlsöarna vid Gotland. Visserligen upptager *Bergstrand* artens namn bland Ålands foglar, men föga på grund af något exemplar, åtminstone nämnes derom intet).

U. troile var. **Brünnichii** SABINE. **Spetsbergens sillgrisla.**

Näbben kortare, starkare, först mot ändan tillspetsad, svart, vid öfverkäkens kant blygrå, i spetsen hornbrun. Tarser och tår framtill gulbrunaktiga, vid ledgångarne och baktill svarta. Handpennornas medelstora undre täckare hvita äfven i spetsen; kroppen kortare, mer undersätsig.

Längd 18¼—19 tum; näbben till pannan nära 1⅝ t., till munvinkeln 2⅝ t.; tarsen 1⅝ tum.

På Spetsbergen, Beeren Island, Novaja Semlja, Island och Grönland företrädes arten af denna form, som här uppträder i stor mängd. — Från förstnämnda ställe flyttar den till Skandinaviens norra och vestra kuster, fåtaligt till Storbritannien; sällan når den Nordsjöns södra kust.

Schrader uppgifver, att den skall förekomma vid vår norra kust; detta synes också vara sannolikt, då den i mängd besöker Ostfinmarken och vissa år kommer dit i ofantliga skaror (*Nordvi*); vidare veta vi ej af fogeln från vårt område*).

Alkekung-slägtet (Mergulus RAY.).

Näbben *kort, hvälfd, tjock och trubbig, lika bred som hög, med släta sidor och inböjda käkkanter.*

Näsborrarne *afrundade, belägna vid basen på sidan.*

Benen *såsom hos föregående slägte, med långa tår.*

Vingar *och* stjert *korta, den senare afrundad.*

Hit hör en enda art, den minsta alkartade fogel, som finnes i Europa, nemligen

---

*) Då arten således häckar och flyttar ungefär på samma ställen, som några andra arktiska hafskustfoglar (*Ful. spect., Stell.*) kunde det förtjena iakttagas, om den icke likasom de öfvervintrar också på Hvita hafvet och kanske någongång höst eller vår kommer derifrån till vår södra kust, ehuru hittills icke iakttagen.

Mergulus alle (Linn.). Alkekung.

Artm. *Öfre kroppsdelarne, vingarne och stjerten svarta, underlifvet hvitt; skuldrornas pennor på sidorna och armpennorna i spetsen hvita.*

Längd 8½ tum, vingbr. 16½ t. — *Alca* L.

Finska benämningar: i literaturen jääkyyhky *(W. Nyl.)*, jääkyyhkynen *(Mbg)*; i Borgå skärgård nirkki (? i Pörtö, enl. hr *A. Hintze*).

Beskrifning. Till kroppen sammanträngd och tjock, samt den minsta af våra alkartade foglar. — Näbben af ofvanbeskrifven form, svart, från pannan ½ tum, från munvinkeln ¾ tum; benen svarta, tarsen ¾ tum.

Gammal fogel om sommaren. Hela hufvudet och halsen svarta ända ned till bröstet, dock så att hufvudet och framhalsen mer stöta i sotbrunt och de öfriga delarne äro mera rent svarta, glänsande; nedre delen af bröstet och hela underlifvet rent hvita, vingar och stjert såsom om vintern. *Sk. fn.*

Vinterdrägt. Hjessan ända under ögonen och bakut på nacken samt halsryggen svarta. Alla öfriga delar äfven svarta med stark blåaktigt grön glans på halsens sidor; den mörka färgen tränger fram i en vinkel på halsens sidor. Skulderfjädrarne med hvita sidokanter; ving- och stjertpennorna brunsvarta, ljusare på infanet mot roten; armpennorna hvita i spetsen. Hakan, framhalsen, bröstet och alla undre delar hvita, örontrakten oredigt mörkfläckad, de öfversta vingskylarne på öfre fanet svartbruna. *F. M.*

Ungfoglarne och de **yngres vinterdrägt** är icke så rent tecknad som de gamlas; örontrakten är mer fläckad, skuldrornas hvita fjäderkanter mindre tydliga och undergumpens fjädrar hafva smala mörka ränder. *F. M.*

Alkekungen häckar högt upp i norden på öarne i de delar af Ishafvet, hvilka gränsa intill Atlantiska oceanen; den finnes på Spetsbergen i mängd, på Novaja Semlja och Sibiriens norra kust, samt på Grönland; sydligast häckar den ännu på Island, men veterligen fortplantar den sig ej någonstädes på kontinenten. — Till vintern flyttar arten ut på hafvet, passerar längs Skandinaviens vestra kuster samt kommer till England; fåtaligt går den ända till Tysklands och Frankrikes kuster, men högst sällan kommer den vilse inåt kontinenten.

Under den kalla årstiden besökas våra ishafskuster årligen af en stor mängd foglar utaf denna art; till sydkusten kommer den mycket fåtaligt och blott enstaka exemplar hafva erhållits uti landets norra och vestra delar. — *Schrader* uppger, att små flockar regelmässigt i oktober och november komma till det inre af fjordarne vid Ishafvet; äfven *Malm* intygar, att den blott under vintertid finnes derstädes, men enligt hans erfarenhet i otalig mängd; förhållandet lärer nemligen vara olika under olika år. — Från dessa trakter förvilla sig ibland enstaka exemplar inåt lappmarken; afl. dr *C. E. Soldan* har insändt ex. från mellersta lappmarken *(Z. M.)*; i Pudasjärvi ertappades äfvenledes ett ex. i december 1865 vid en vak, stel af köld och oförmögen att flyga *(Brdr)*. *Arth. v. Nordmann* omtalar, att den skulle blifvit insänd från norra delen af Bottniska viken. Enligt prof. *Fredr. Nylander* skall arten ibland blifvit iakttagen vid Uleåborg; omkring år 1865 erhölls egendomligt nog en halfvuxen, icke fullfjädrad unge *) å Kattilankalla skär,

*) Enligt benäget meddelande anträffades ungen i början af juli månad af fiskare från Kello och hölls af prof. *N.* lefvande i tvenne veckors tid, hvarunder den med glupskhet förtärde fiskaffall och hastigt tilltog i storlek. — Detta anmärkningsvärda fall af abnorm häckning

vid pass tre mil ute i hafvet. Vid Kristinestad sköt handl. *Ridderstadh* i december 1852 en yngre fogel, hvilken insändes till *F. M.* genom kapten *H. Avellan;* en äldre dylik fälldes i grannsocknen Nerpes af bonden *Ekström* den 16 mars 1858 och insändes genom dr *G. Forstén*; det är möjligt, att dessa individer kommit hit genom lappmarken från norden. Deremot synes det lika antagligt att den öfver Hvita hafvet kommer till finska viken, kanske t. o. m. oftare, om ock fåtaligt; en gammal fogel skjöts nemligen d. 29 okt. 1864 (*F. M.*) vid Melkö i Helsingforstrakten af hr *Wilh. Brenner*, och om hösten 1870 iakttogs den åter derstädes under vettskytte; ytterligare hafva fiskare i Borgå skärgård meddelat hr *A. Hintze*, att de icke så sällan om senhösten iakttagit uti yttersta skärgården en fogelart, hvilken de kallade nirkki och hvilken enligt deras beskrifning tycktes öfverensstämma med denna fogel.

Lunneslägtet (Mormon Ill.)

Näbben *kortare än hufvudet, från sidorna starkt hoptryckt så att dess höjd hos gamla foglar på midten är 4—6 gånger så stor som bredden; begge käkarnes kölar skarpa, starkt bågböjda; öfverkäken vid basen kantad med en svullen, punkterad rand, näbbens sidor markerade med tvärfåror och lister.*

Näsborrarne *mynna tätt längs käkkanten vid basen, äro smala och täckas ofvan af en naken hud; munvinkeln och ögonkretsen bara.*

---

kan likväl icke berättiga att uppföra arten såsom häckfogel för området; antagligen har ett om hösten genom lappmarken vilsekommit par öfvervintrat någonstädes i Östersjön och om våren flyttat norrut tills det vid Bottniska vikens norra del ej sluppit längre, men likväl kommit sig till fortplantning.

Benen, vingarne *och* stjerten *såsom hos föregående slägten.*

Hithörande arter utmärkas genom sin särdeles egendomligt bildade, kilformiga näbb, hvilken gifvit anledning till fogelns benämning grönländsk papegoja. I Europa häckar endast en art af slägtet och förekommer äfven vid vårt områdes norra kust, nemligen

Mormon arcticus (Linn.) **Lunnefogel.**

Artm. *Öfre kroppsdelarne och en ring omkring halsen svarta, ansigtet grått, underlifvet hvitt; näbben och fötterna röda, den förra brokig af gråblått.*

Längd 13—14 tum, vingbr. 23 tum.

Alca L., *Fratercula arct.* Briss. 1760; *Mormon* Illig. 1811; *Lunda* Pall. 1811—31. — Finskt namn: lunni, lunnilintu *(Nyl. Mbg.)*.

Beskrifning. Näbbens främre del röd, utmärkt genom 3—4 tvärfåror och upphöjda ränder, den bakre hälften är blågrå, emellan dessa färger löper ett ljust band; randen vid roten svullen och röd; näbbens längd från pannan 2 tum, från munvinkeln $1^5/_8$ tum, största höjden $1^3/_8$ tum, bredden vid munvinkeln $^5/_8$ tum. Benen gulröda med svarta klor, tarsen $1^1/_4$ tum, mellantån med klo nära 2 tum.

Gammal fogel. Hjessan från näbben till nacken svart, hakan rundt omkring äfvensom alla öfre kroppsdelar, vingarne och stjerten samt deras öfre täckare svarta, glänsande. Hufvudets sidor och hakan askgråa skarpt begränsade, bakåt nästan omslutande kalotten, mot näbbtrakten hos de yngre småningom öfvergående i gråsvart. De öfre af vingskylarne äro svartbruna. Bröstet och hela underlifvet för öfrigt rent hvita. *F. M.*

Ehuru fogeln ruggar tvenne gånger vexla de dervid ej färgteckning utan äro dylika om vintern och sommaren.

Ungfoglarne hafva endast hälften så hög näbb, med nästan släta sidor; benen äro orent gulröda. Fjäderteckningen är lik de gamlas men hufvudets sidor mörkare.

Dundrägt. Hufvudet halsen och öfre kroppsdelarne matt brunaktigt svarta, bröstet och underlifvet hvita; näbben liten och låg, nästan såsom hos grislan. *Naum.*

Lunnefogeln tillhör de kuster af ishafvet, hvilka gränsa intill Atlantiska hafvet *); den häckar nemligen vid Sibiriens vestra kuster, Novaja Semlja, på Spetsbergen och i stor mängd på Finmarkens fogelberg, sällsyntare nedanför polcirkeln i Norge, Bohuslän, samt vid norra Skottland, på Island, Färöarne och vid nordvestra Amerika. — Mot vintern kommer den oftare till sydliga delarne af Nordsjön och går ända till Frankrikes vestra kuster.

Inom vårt område finnes den regelbundet vid norra kusten och kommer endast tillfälligtvis derifrån till andra delar. — *Middendorff* omtalar, att den häckade i kolonier vid Wardö, Hornö och Renö i vårt områdes nordvestra gränstrakter, men vid hans besök 1840 blifvit nästan utrotad; *Schrader* återfann den på samma ställe vid Wardö uti omkr. 50 par och 1856 skall den enl. *A. E. Nylander* funnits der i massa. Ostligare träffade *Middendorff* arten ännu vid Ainowska öarne vester om Ribatschi, men icke längre bort; *Lilljeborg* deremot fann arten i slutet af juli 1848 vara ganska allmän vid Schuretskaja. Inåt Hvita hafvet häckar fogeln icke veterligen **). För öfrigt äro endast en-

---

*) Vid de mot Stilla hafvet gränsande delarne finnes en närstående form, *M. corniculatus.*

**) *Pallas* säger visserligen: „copiosissima circa Colam et in mari albo"; föga nog lärer arten häckat ens då för tiden inom Hvita hafvet, utan torde de iakttagna flockarne varit stadda på flyttning; så tolkar äfven *Middendorff* uppgiften.

staka foglar funna i andra delar af området. *Fellman* har antecknat, att arten någongång skulle visat sig i norra delen af Utsjoki, då dimmig väderlek och hösttöcken vållat att den kommit vilse. *Grape* säger äfvenledes, att den honom veterligen endast en gång anträffats inom Enontekis socken; måhända har detta föranledt *Sadelin* att upptaga arten såsom en ytterst sällsynt främling hos oss, likväl utan att uppgifva lokalen. Den enda säkra notis vi hafva om fogeln från senare år är att ett ex., en yngre men fullt utbildad hane, ertappades i januari 1855 i Puumala vid Saimens norra del och genom hr *G. Järnefelts* försorg insändes till finska fogelsamlingen, der den ännu förvaras.

Äfven af denna art har man uppställt de på Spetsbergen häckande foglarne såsom en egen form, *var. glacialis* Leach Naum., utmärkt genom större kroppsstorlek och högre näbb än de på kontinenten kläckande.

Alk-slägtet (Alca Linn. pt.).

Näbben *måttligt hög, starkt hoptryckt; öfverkäken fjäderbeklädd på rothälften, på sidorna försedd med tvärfåror och lister, samt i spetsen krökt framom underkäken.*

Näsborrarne *smala, belägna midt på näbben inom den fjäderklädda delen.*

Benen, vingarne *och* stjerten *såsom hos de andra slägtena.*

Endast en art af detta slägte tillhör vår fauna och huruvida någon annan fordom förekommit här är icke närmare bekant.

47. **Alca torda** Linn. **Tordmule. Ruokki.**

Artm. *Näbben med 3 tvärfåror. Alla öfre kroppsdelar rent svarta, de undre rent hvita; armpennorna i spetsen hvita; stjerten tillspetsad.*

Längd 18—19 tum, vingbr. omkr. 30 tum.

Benämningar. Svenska: tur(r)mula, tormula (Nylands vestra och Ålands skärgård); i Wasa skärgård enl. *Alcenius* mårr (Rönnskär) och skarr (Björkö); *Sadelin* anför namnet trubbe. Finska: urri (Pörtö i Helsingfors östra skärgård, *Hintze*); ruokki, turmuuli *(Nyl. Mbg.).*

Beskrifning. Näbbens yttre, nakna del starkt hoptryckt, med tre tvärsgående fåror, till färgen svart, den innersta fåran med ett hvitt streck; från pannan $1^{3}\text{-}^{4}/_{8}$ tum, från munvinkeln $1^{1}\text{-}^{2}/_{8}$ t., från fjädergränsen på sidan $^{7}/_{8}$ tum. Benen svarta, tarsen $1^{1}/_{4}$ tum, mellantån med klo $2\text{—}2^{1}/_{4}$ tum långa.

Gammal fogel om sommaren. Hela hufvudet, halsen rundtomkring, ryggen, skuldrorna, öfvergumpen, vingarne och stjerten samt dessas öfre täckare svarta med stålglans; hufvudets sidor, framhalsen och hakan matta, med svagt brunaktig anstrykning. Från ögat till näbbryggen går en smal, rak och rent hvit linie. Handpennorna i infanet något brunaktiga, armpennorna i spetsen med hvita kanter, bildande ett snedt hvitt tvärband öfver vingen; bröstet, underlifvet och vingskylarne rent hvita. *F. M.*

I **vinterdrägt** äro de gamla dylika endast att hakan, hufvudets sidor och framhalsen äro hvita, ojemnt öfvergående uppåt och mot sidorna uti det mörka; den hvita linien mellan ögat och näbben saknas också och hjessan är något mattare svart. *F. M.*

Ungfoglarne likna i november de gamla i vinterdrägt

men hafva näbben endast hälften så hög och utan några tvärfåror eller hvitt tvärband. *F. M.*

Dundrägt. Hufvudet, halsen och underlifvet gråhvita, ryggen svart, vingarne gråhvita; en späd unge har dunet på ryggen försedt med rostgråa spetsar. *Meves.*

Tordmulen häckar vid Ishafvet, fåtaligt vid Sibirien, men talrikare vid de europeiska kusterna ända till och med Norges vestkust och ställvis i England; derjemte kläcker den i norra delen af baltiska innanhafvet, nemligen vid Bottniska och finska vikarne samt nordliga Östersjön. — Den flyttar temligen korta sträckor och öfvervintrar vid södra Östersjön, Nordsjön och Norska kusten samt passerar regelbundet kanalen; sällan flyttar den ända till spanska kusten och kommer vilse inåt kontinenten.

Arten förekommer vid alla hafskuster af vårt område, i största mängd vid de norra, till mindre antal vid de södra och vestra, likväl talrikt i sydvestra skärgården. — *Malm* och *Schrader* funno den allmänt på fogelbergen, *Lilljeborg* likaså vid Schuretskaja; anmärkningsvärdt nog fann *Middendorff* arten ej mer vid halföns kuster. Vid Hvita hafvet förekommer arten redan enligt *Pallas*, samt senare enligt *Sahlberg* och *Malmberg* längs halföns kust, och ymnigt i skärgården vid Kem på vestkusten enligt mag. *M. Brenner.* Det är hittills icke bekant, att arten skulle anträffats vilsekommen inåt lappmarken. — Vid vestkusten förekommer den enligt fiskares berättelser ända till nordligaste delen af bottniska viken och ägg hafva erhållits från Ijo *(Br. Nyl.)*. *Alcenius* meddelar, att arten finnes i yttersta skären vid Jakobstad; i Wasa yttersta skärgård förekommer den talrikare blott på vissa ställen, nemligen ymnigt på Walsöarne enl. *Bodén* och i mängd på Petsgrundet emellan Walsöarne och Björkö, hvarest *Alcenius* vid ett besök d. 26 juli 1873 fann

11 bon; enligt på stället erhållen uppgift skall för längre tid sedan ytterom Rönnskären häckat hundradetal af arten, men derefter hafva de så förminskats, att numera blott några par finnas; någon individ synes äfven annorstädes vid ett och annat klippblock. I Björneborgstrakten förekommer den också, men har erhållits ganska sällan, t. ex. en gång vid Räfsö *(Grönf.)*. I Åländska skärgården finnes den allmänt, ehuru den äggas i mängd *(Sievers)*; i Kökar kläcker fogeln likaså; skärboerne hemta härifrån årligen äggskal korgtals till Helsingfors. I Nyländska skärgården finnes den sparsamt, men dock häckande *(M. v. W.)* t. ex. på Jussarö *(Asch.)*, i Söderskärstrakten *(Hintze)* m. fl. st. Huru arten förhåller sig längre österut är icke bekant.

Tordmulen anländer i maj månad till vår sydkust och stannar qvar långt in på hösten; den finnes här ännu i slutet af oktober samt början af november och år 1851 erhölls en fogel vid Porkkala ännu den 9 december. Enligt *Sievers* läggas äggen på Åland i juni månad*); för att komma åt dem under de stora klippblocken använder befolkningen käppar af två alns längd, vid hvilkas ända man bundit en träsked, hvarmed äggen skrapas ut längs det släta underlaget; de sägas vare de bästa af alla ägg, som insamlas.

Alca impennis Linn. **Garfogel.**

Artm. *Näbben med 8—10 hvita tvärfåror. Vingarne små, odugliga till flygt, stjerten kort, spetsig. Öfre kroppsdelarne och om sommaren hela hufvudet samt strupen svarta; underlifvet och om vintern hakan, kinderna samt framhalsen hvita; mellan ögat och näbben en oval hvit fläck, armpennorna i spetsen hvita.*
Längd omkr. en aln 10 tum.

---

*) Den 3 juni 1872, *Sievers*; i senare hälften af månaden år 1861 på Jussarö, *Aschan*.

Denna egendomliga fogel lärer fordomdags haft en dylik utbredning som lunnefogeln, eller längs kusterna af Ishafvet och Atlantiska oceanens nordliga delar; ännu i förra århundradet fanns den talrikt på vissa ställen (i Norge), senare hafva blott enstaka foglar visat sig och numera torde den öfverallt vara utrotad. Uti europeiska samlingar förvaras såsom sällsyntheter inemot 30 uppstoppade exemplar och några ägg äfvensom skelettdelar.

Ehuru man föga nog numera kan hoppas, att arten funnes vid lif någonstädes, är det likväl antagligt att den fordom bebott också vår norra kust; endast ett exemplar har veterligen erhållits i våra nordvestligaste gränstrakter, nemligen det som sköts i april 1848 vid Wardö *(Sk. fn.)*.

Läsaren behagade rätta följande oriktigheter:

Sid. 51, läs: **7.** *Perdix coturnix* - -.
„ 177, „ **18.** *Phalaropus hyperboreus* - -.
„ 190 har *Tringa canutus* af förbiseende erhållit nummer, ehuru den bör sakna sådan, hvadan n:o **19** alldeles utgår ur serien (se innehållsförteckningen).
„ 202, läs: **21.** *Tringa alpina* - -.
„ 435 sista raden uppgifves gudungens fridlysningstid räcka till och med den 15 juni i stället för *till och med den 1 juni.*
„ 624, läs: **36.** *Lestris parasitica* - -.

Innehåll.
